23e Deel

Plaat I Pag 26

II — 102

III — 142

IV

24e Deel

Plaat I Pag 23

II — 64

III — 143

IV — 212

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

XXIII. DEEL.

VADERLANDSCH WOORDENBOEK;

OORSPRONKLYK VERZAMELD

DOOR

JACOBUS KOK.

DRIE-EN-TWINTIGSTE DEEL.

M — P.

MET KAARTEN, PLAATEN en POURTRAITTEN.

* * *

TE AMSTELDAM, BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCXC.

VADERLANDSCH WOORDENBOEK.

ME.

MECHELEN. (N. VAN) Geene andere bijzonderheden zijn van deeze Jonkvrouwe bekend, dan dat zij uit een adelijk geslagt in Brabant gesprooten was, en het oog van Prinse MAURITS zodanig tot zich getrokken hadt, dat zijne Doorluchtigheid bij haar verscheiden kinderen verwekte. Twee Zoonen van dezelve hebben zich inzonderheid beroemd gemaakt. De eerste, WILLEM genaamd, erfde, bij 's Prinsen Uitersten Wille, de Heerlijkheid van de *Lek*, en heeft, onder den naam van NASSAU LA LEK, zijn Geslagt voortgeplant. De andere, LODEWYK geheeten, verkreeg de Heerlijkheden van *Polanen*, *Monster* en *Monster-Ambagt*. De Moeder wierdt insgelijks niet vergeeten. Prins MAURITS besprak haar eene Lijfrente van tweeënveertighonderd Guldens 's jaars.

Zie AITZEMA.

MEDEMELACHA, waarschijnlijk de aloude benaaming van het water de *Leek*, bij *Medenblik*, 't welk, in de vroegere Schriften, den naam van *Riviere* draagt.

Zie DOUSA *Annal.*

MEDENBLIK, op éne na de laatste in rang onder de stemhebbende Hollandsche Steden, legt in het Noorder-Kwartier, onmiddelijk aan de Zuider Zee. 'Er zijn 'er, die den naamsoorsprong afleiden van het water de *Leek*, straks genoemd, en meenen dat de eigenlijke naam van *Medemlek* of *Midden-*

leek allengskens in dien van *Memelik*, gelijk de Stad nog dikmaals, vooral in Friesland, wordt genoemd, of *Medenblik* zou verbasterd zijn. Met de Steden *Enkhuizen* en *Hoorn* maakt zij, na genoeg, een gelijkzijdigen Driehoek uit; als leggende zij van beiden bijkans even verre, naamelijk om en bij de drie uuren gaans.

Medenblik is, buiten tegenfpraak, eene der oudfte Steden van het Gewest. Reeds in de Negende Eeuwe bezat de Utrechtfche Kerk aldaar eenige eigendommen. Doch of Koning RADBOUD, die in den Jaare 719 overleedt, aldaar zijn Hof gehouden hebbe, wordt voor twijfelagtig gehouden. Het Slot, welk men 'er nog heden ziet, wierdt door Graaf FLORIS DEN V gebouwd, in den Jaare 1287, met oogmerk om de Westfriezen te beter in bedwang te houden. In 't volgende jaar fchonk de Graaf, aan de Medenblikkers, Stads- en Poorterregt. Hun deel neemen in het befaamde Kaas- en Broodfpel kwam hun op eene diepe vernedering te ftaan. Tien Burgers, met ongedekten hoofde, ongegord en met een wit ftokje in de hand, moesten den Hertog van *Saxen*, Stadhouder van 't Gewest, op hunne knieën om vergiffenis bidden, hem hunne Stedelijke Privilegiën in handen ftellen, en eene boete van driehonderd gouden Andriesguldens betaalen. In de lotgevallen en rampen der Oorlogen, welke het gemeene Land, van tijd tot tijd, beroerden, heeft *Medenblik* rijklijk zijn aandeel gehad, en, daarenboven, meermaalen, groote fchade geleeden van het aanfpoelende Zeewater.

Te *Medenblik* telt men vier Havens: *de Oude* en de *Nieuwe Haven*, die onmiddelijk gemeenfchap hebben met de Zee; voorts de *Eilands-* en de *Wester-Haven:* de laatfte legt diep in de Stad, aan de landzijde. Zeer ruim zijn de laatstgenoemde Havens, en zouden, bij nood, meer dan driehonderd Schepen kunnen bergen. Nu ongeveer eene Eeuw geleeden, deedt de Regeering van *Medenblik* aanzoek bij 's Lands Staaten, om 'er een Dok voor de Oorlogfchepen te doen maaken; doch hun aanzoek vondt geenen bijval. Even groot als dat der Havens, is het getal der Poorten; zij zijn de Westerpoort, de Oosterpoort, de Baanpoort en de Braakpoort.

Bij

Bij de jongste opneeming, telde men binnen *Medenblik* zevenhonderd en elf Huizen; doch men verzekert dat dit getal, zedert, om en bij de vijftig is toegenomen. Onder de Openbaare Gebouwen, welke hier zeer weinig zijn, munt uit het *Slot* of *Kasteel*, volgens sommigen, door de Friesche Koningen, in de zevende of de achtste Eeuw, doch, volgens anderen, meer naar waarheid, gelijk boven reeds is aangetekend, door FLORIS DEN V, in den Jaare 1287 gebouwd. Behalven de ouderwetsche Bouworde, vertoont het thans geringe blijken van zijnen voorigen staat, welks luister hier uit is af te neemen, dat de aanzienlijkste Edelen des Lands gemeenlijk den post van Kasteleinen of Slotvoogden bekleedden, en eene aanzienlijke Bezetting onder zich hadden. Het *Stadshuis*, staande op den Dam, is een vierkant gebouw, met een Toren. Merkwaardigheden ontmoet men 'er bijkans geene, dan, in Burgemeesterskamer, eene geschilderde Afbeelding, voor den Schoorsteen van het Vertrek, van Koning RADBOUD. NIKOLAAS STELLINGWERF, Burgemeester van *Medenblik*, in den Jaare 1670, de Schilderij in 's *Hage* aantreffende, kogt dezelve, en maakte 'er een geschenk van aan de Stad. Onder het Afbeeldzel staat het volgende, in 't Latijn, met vergulden Romeinsche letters geschreeven: „ RADBODUD, Zoon van Koning ADEGILLUS, de laatste Heidensche Koning der Friezen, „ is geweest de vijand van PEPYN DEN DIKKEN *van Herstal*, „ en van deszelfs Zoon KAREL MARTEL, Rijkshoofden van „ Frankrijk, en heeft zwaare oorlogen, met verschillenden uitslag, tegen hen gevoerd. Als hij eindelijk van WOLFRANDUS „ zoude gedoopt worden, en in deszelfs antwoord geen genoegen nam, heeft hij zijnen voet wederom uit de Doopvont „ gehaald. Zo is hij dan ongeloovig gebleeven, en is, kort „ daar naa, te weeten in den Jaare 734" (liever, volgens anderen, 719) „ zo als de meeste Schrijvers rekenen, uit het „ leeven gescheiden. Uit eenen zijner Zoonen, met naame „ ALDGILLUS, heeft hij twee Neeven gehad, GONDEBALDUS en „ RADBODUS, Vorsten van Westfriesland, en eene Nigt, de „ moeder van FREDERICUS, den achtsten Bisschop van *Utrecht*." De *Munt*, een tamelijk gebouw, niet verre van de Kerk. Op het Art. HOORN hebben wij reeds aangetekend, dat onze Stad,

met *Hoorn* en *Enkhuizen*, de Noordhollandfche Munt gemeen heeft; hoewel, volgens zommigen, hier, vroeger dan in eenige andere Westfriefche Stad, geld zou geflagen zijn. Van den tijd van Graave FLORIS DEN V zijn 'er nog Geldftukken voorhanden, op welke men leest MONE: MEDENBLEC, *Medenblikker Munt.* Het *Gemeene Lands Krijgshuis*, ftaande in het Zuidlijk gedeelte der Stad, bij de Baanpoort, dient tot eene Vergaderplaatze van Dijkgraave en verdere Regenten der vier Noorder Koggen. De Hervormde Kerk is een zeer goed gebouw. Van ouds was zij gewijd aan den H. BONIFACIUS en andere vroegere Geloofspredikers hier te Lande. Twee Predikanten neemen hier den Dienst waar. Voorts hebben de *Lutherfchen* en de *Doopsgezinden* 'er ieder eene Gemeente, doch die niet zeer talrijk zijn. Ook hebben 'er de Roomschgezinden eene Statie. De Scheepsbouw, en 't geen daar mede verknogt is, maakt een voornaamen handeltak uit. De Kaasneering heeft 'er, in de laatfte jaaren, eenigen opgang gemaakt. De Regeering beftaat uit veertien Vroedfchappen, als mede een Kollegie van den Geregte, zamengefteld uit Schout, drie Burgemeesteren en zeven Schepenen.

Zie *Kronijk van Medenblik.*

MEDINA CELI, (JOAN DE LA CERDA, *Hertog van*) was de Opvolger van den Aardsdwingeland Hertog VAN ALVA, in de Landvoogdijfchap over de Nederlanden. Groot was de blijdfchap der Landzaaten, op de tijding deezer kanswisfelinge; verlosfing van veel onheils en het genot van weezenlijk goed beloofde men zich van den nieuwen Landvoogd, welken het gerugt van minzaamheid en gemaatigdheid was vooruit gereisd. Intusfchen hadden de Vlisfingers en eenige andere Zeeuwen, van 's Hertogs komst ter Zee verwittigd, eenige Schepen uitgerust, onder den Admiraal BOUDEWYN EWOUTSZOON. Met deeze ftaken zij in Zee, om op den Landvoogd te kruizen. De Vloot, welke den Landvoogd overvoerde, ontmoetten ze inderdaad, maakten een hevig vuur op dezelve, en veroverden eenige Koopvaardijfchepen, welke onder 't geleide zich be-

von-

vonden; doch de Hertog zelve ontkwam hunne handen, en liep, omtrent het midden van Junij des Jaars 1572, te *Sluis in Vlaanderen* behouden binnen. Doch zijn bewind was van korten duur. De Nederlandsche Luchtgesteldheid niet kunnende verdraagen, was hij veeltijds ongezond. Wel dra verzogt MEDINA CELI ontslag van de Landvoogdij, en keerde, naa etlijke maanden vertoevens, na Spanje te rug.

Zie BOR en VIGLIUS *ad* HOPPERUM.

MEEKRAPPEN. Dus noemt men den Wortel van zekere plant, *Meede* genaamd, welke gedroogd, gemaalen en verder bereid zijnde, om rood te verwen wordt gebruikt. Volgens zommigen zou de Meede geene inlandsche plant, maar oorspronklijk uit de *Indiën* afkomstig, en door *Persie*, over *Venetien*, *Spanje* en *Frankrijk*, reeds eeuwen geleeden, herwaarts zijn overgebragt. Zeeland is genoegzaam het eenige Gewest, alwaar, van het kweeken en bereiden van dit gewas, opzettelijk werk gemaakt wordt. Het gewigt der zaake verdient een uitvoeriger verslag.

De Meekrap wordt aangekweekt van *Kiemen*; dus noemt men de jonge Scheuten, die van de Moederplant afgescheurd, en voorts geplant worden, evens eens als de Dragonplanten, met welke zij de naaste overeenkomst hebben. Dit plukken en planten geschiedt gemeenlijk in het Voorjaar, of in den Voorzomer, naar gelange van het weder. Vooraf wordt de grond zorgvuldig bereid, en verdeeld in lange Bedden van twee voeten breed, door ondiepe Vooren van een gescheiden. Vier of vijf Kiemen worden, over de breedte, naast elkander, in deeze Bedden geplant. Veel oppassens is 'er vast aan het wieden van den grond, en om denzelven van Onkruid te zuiveren. Twee, drie, zomtijds vier jaaren legt de Meede in den grond. 's Winters wordt zij met aarde overdekt. Naa dat de plant lang genoeg heeft geleegen, wordt zij gedolven, en voorts gebragt in *Stooven*, zijnde vrij groote gebouwen, om gedroogd te worden op doorluchtige latten Zolderingen, boven een Vuuroven, die met Friesche Turf gestookt wordt.

Nog eens wordt zij vervolgens gedroogd op een *Eest*, zijnde een Gewelf van ongeveer vijftig voeten in de lengte, met een hairen kleed befpreid. Naa deeze behandeling op een Dorschvloer gebragt zijnde, om van de aangedroogde aarde en ander vuilens gezuiverd te worden, wordt de Meekrap geftampt, in een groot uitgehold Blok, door middel van Stampers met ijzer beflagen; welke Stampers aan den gang gebragt en gehouden worden door een Molen, na genoeg gelijk aan eenen Grutmolen, De Meede, dus geftampt zijnde, wordt in drie bijzondere Kuipen gezift: in de eerfte Kuip de *Korte* of *Mulle*, in de tweede, de *Onberoofde* of *Gemeene*, en in de derde, de *Fijne Krap*; waar naa dezelve in Vaten wordt gepakt. In drie foorten wordt de dus bereide Meede verdeeld; de *Kraap*, die van het Hart der plant gemaakt wordt; de *Gemeene*, koomende van het Vleesch, welk om het Hart zit; deeze twee foorten, onder elkander vermengd, geeven de *Onberoofde* Krap. *Mul* is de naam van de derde foort, die van den Buitenfchors of Vellen wordt gereed. Naa dat de Meede in Vaten is gepakt, wordt zij beproefd door beëedigde Keurmeesters, welke toegigt moeten houden op de vereischte zuivering, volgens 't voorfchrift van 's Lands Plakaaten, van tijd tot tijd afgekondigd. Het Zeeuwfche Eiland *Schouwen* is de plaats, alwaar men zich op dit bedrijf inzonderheid toelegt. In Friesland zogt men, omtrent het midden deezer Eeuwe, insgelijks zijn voordeel te doen met het kweeken deezer plant. Doch, met zwaar verlies, vondt men zich wel haast genoodzaakt daar van af te zien.

Zie SMALLEGANGE, REIGERSBERG en BOXHORN.

MEENTEN, of *Gemeene Weiden*, ook wel *Schaarweiden*. Dus noemt men in Holland, en voornaamlijk in 't *Goolland*, zekere Landerijen, welke geene bijzondere eigenaars hebben, dan voor zo verre eenige Opgezeetenen het vrugtgebruik daar van genieten, zonder dat men den oorfprong dier toeëigeninge bepaaldelijk weet naa te gaan. Reeds zo vroeg, als in den aanvang der Vijftiende Eeuwe, vindt men daar van gewag gemaakt,

maakt, in eene *Bekragtiging* van zekere Overeenkomst tusschen die van *Naarden* en de Gooilandsche Dorpen, gegeeven door Hertog ALBREGT VAN BEYEREN, in den Jaare 1404. Men ontmoet zulke *Meenten* bij *Naarden*, *Laren*, *Blaricum*, *Huizen* en *Hilversum*; welker Opgezeetenen, evenwel, niet bepaald zijn tot het beweiden van hunne bijzondere Meenten; ieder Erf-Gooijer mag *schaaren* of weiden op welke Meente hij wil. De Landzaaten zijn verbonden aan zekere Keuren, *Schaarbrieven* genaamd, in welke bepaald wordt, hoe veele Runderbeesten, Paerden, Schaapen en Varkens elk mag in de Weide zenden. Om geregtigd te zijn tot het gebruik der Meenten, moeten de Opgezeetenen *Landwinning* of *Landweering* hebben, dat wil zeggen, Landen bezitten en bebouwen. Zij moeten, daarenboven, *Man uit Man in Gooiland gebooren zijn*. Tot bestuuring deezer *Meenten* of Gemeene Weiden, houdt men jaarlijks, op den zevenentwintigsten, op het Stadshuis te *Naarden*, eene Vergadering; zij bestaat uit drie Burgemeesteren van *Naarden*, nevens de Buurtmeesters en Gemagtigden van *Laren*, *Hilversum*, *Huizen* en *Blarikum*. De Sekretaris van *Naarden* woont de Vergadering bij, om van het voorvallende aantekening te houden. Alles, wat de gemeene belangen betreft, wordt hier verhandeld en geregeld.

Zie *Tegenwoordige Staat*.

MEER, (FRANS VAN DER) Raad in de Vroedschap der Stad *Leiden*, wierdt, in den Jaare 1724, door Hun Hoog Mogenden benoemd tot Gezant in Spanje. Hij vertrok derwaarts in het zelfde jaar, en kwam in de Maand Maij te *Madrid*, alwaar hij verscheiden jaaren vertoefde, en zaaken van groote aangelegenheid behandelde. Reeds in den aanvang zijns verblijfs, was, tusschen de Hoven van *Madrid* en *Weenen*, een Verdrag van Koophandel getroffen, tot groot nadeel der Ingezeetenen van Hun Hoog Mogenden. Hier tegen gaf de Heer VAN DER MEER een uitvoerig Vertoog over, in welks slot hij verzogt „ dat zijne Katholijke Majesteit de bezwaarnissen

 „ wil-

„ wilde wegneemen, welke uit dit Verdrag van Koophandel „ ontſtaan waren; terwijl de Staaten, zijne Meesters, zich „ verzekerd hielden, dat niet de Koning, maar alleen deszelfs „ Staatsdienaars de ſchuld hadden van het ſluiten en tekenen „ van voorwaarden, die met de openbaare trouwe onbeſtaanbaar „ waren, en merkelijken inbreuk deeden op de Voorregten der „ Vereenigde Nederlanden." Naaderhand, ziende dat men hem op den tuil hieldt, en de zaak zogt te verſchuiven, leverde hij, bij herhaaling, zijne klagten en bedenkingen in, met welke hij, in ronde Vaderlandſche taale, den Spanjaarden hunne dubbelheid onder 't oog bragt. In 't bijzonder bediende zich ook de Gezant VAN DER MEER van den befaamden Hertoge VAN RIPPERDA, om uit denzelven de ontdekking te bekoomen van eenige geheimen punten, tusſchen het Hof van *Madrid* en dat van *Weenen* geſlooten. In de maand November des Jaars 1729 tekende de Gezant, in naame van Hun Hoog Mogenden, het *Verdrag van Seville*, waar bij hij voegzaame zorge hadt gedraagen voor de belangen zijner Meesteren. Het laatſte bedrijf, welk wij, van den Heere VAN DER MEER, in de hoedanigheid van Gezant, vermeld vinden, is, dat hij, in de Jaaren 1738 en 1739, van het Spaanſche Hof, voldoening verworf, voor de geweldenarijen, door eenige Spaanſche Kustbewaarders, tegen Nederlandſche Schepen gepleegd.

MEER, (LAURENS VAN DER) een Koekebakker van bedrijf, en van ſoortgelijken inborst als de berugte Amſterdamſche DANIEL RAAP, hadt merkelijk aandeel in de beweegingen en veranderingen, in den Jaare 1747 te *Rotterdam* voorgevallen. Zijne welbeſpraaktheid, en om dat hij niet onbekend was ten Hove, deedt hem, onder de ſmalle Gemeente, veele aanhangers winnen. Van zijne bemoeijingen met de heerſchende geſchillen, en dat hij, in *'s Graavenhage*, niet altoos ongehoord wierdt weggezonden, dient, onder andere, ten bewijze, zeker Geſchrift, waar in hij, geſterkt met zes zijner Medeburgeren, verklaarde, „ van 't ongenoegen der Rotterdammers, „ over 't verwijten van 't beſluit der Vroedſchap, omtrent het „ begeerde verkoopen der Ampten, van tijd tot tijd kennis te „ hebben gegeeven aan zijne Hoogheid, en aan deszelfs *Mini-*

„ *ters*;

„ *ters*; als mede, onder andere, zich vervoegd te hebben bij
„ den *Baron* VAN GROVESTINS, ('s Prinſen Opperſtalmeester)
„ die *hem* geweezen hadt aan de Heere DE BAK, Geheim-
„ ſchrijver van zijne Hoogheid, aan wien zij hunne vreeze
„ voor oproer hadden te kennen gegeeven." Des Koekebak-
kers ſtaatsbemoeijingen bepaalden zich niet bij *Rotterdam* en
's Hage. Nu en dan deedt hij ook eenen keer na *Amſterdam*,
alwaar hij, volgens zommigen, mede de hand zoude gehad
hebben in het verſpreiden van zekere opruiende brefjes: hoe-
wel anderen dit voor twijfelagtig houden. Meer geloofs vindt
het bij eenigen, dat het opſtel of ontwerp van de befaamde
drie Artikelen, zedert het *Request van Raap* genoemd, door
VAN DER MEER, uit *Rotterdam* na *Amſterdam* zou zijn over-
gebragt. Naa het bedaaren dier opſchuddingen, keerde VAN
DER MEER, nevens zijns gelijken, te rug tot het dagelijksch
bedrijf, en wierdt zijn naam, bij de rustminnende en welge-
zinde Burgerij, doorgaans met veragting genoemd.

MEER, (*'t Huis ter*) in het Nederkwartier van *Utrecht*,
aan de Vegt, in het Dorp *Maarsſen*, tegenover de Kerk.
De eerstbekende eigenaars, en, waarſchijnlijk, de ſtigters van
dit Gebouw, waren die van het Geſlagt van VAN DER MEER.
Als bezitter vindt men, in 't einde der Veertiende Eeuwe,
genoemd FREDRIK VAN DER MEER. Uit dit Geſlagt kwam het
op dat van AMERONGEN, en van daar, in den Jaare 1525, op
STEVEN VAN ZUILEN VAN NYEVELT, Landkommandeur van de
Duitſche Orde voor de Balie van *Utrecht*. Merkelijke ver-
anderingen en verbeteringen maakte deeze aan het Slot, 't
welk, zedert, het Huis te *Zuilenburg* genoemd wierdt. On-
tijdig, verhaalt men, kwam deeze aan zijn einde. Eenen Sol-
daat, omdat dezelve in de Vijvers hengelde, door zijne Kneg-
ten hebbende doen doodſchieten, wierden de ſpitsbroeders des
geſneuvelden dermaate in woede ontſtooken, dat zij Heer
STEVEN overvielen, en vervolgens afmaakten. Het Huis, 't
welk, in den Jaare 1536, door de Staaten der Provincie,
voor eene Riddermaatige Hofſtede wierdt verklaard, behieldt
zijne oude gedaante, tot in den Jaare 1672, wanneer de
Franſchen in en aan hetzelve ſchroomlijke verwoestingen aan-

 rigt-

rigtten. Zedert herbouwd zijnde, en met de aloude benaaming van het *Huis ter Meer* benoemd, kwam het in het Geslagt van *Lockhorst*. Een der pragtigste Landhuizen, in deeze Gewesten, is, ongetwijfeld, deeze Ridderhofstad, zo ten aanzien van 't Gebouw zelve, in den hedendaagschen smaak getimmerd, als van de uitgestrekte Hoven en Plantaadjen, fraaie Laanen, Waterkommen, Kabinetten van heerlijk Grotwerk, Fonteinen, en 't geen verder sieraad en vermaak kan geeven.

Meerdervoort, eene Ambagtsheerlijkheid, in den Zwijndrechtschen Waard, van kleine uitgebreidheid, als zijnde, op de Lijst der Verpondingen, aangeslagen voor weinig meer dan zesentachtig Morgens Lands; in welke men, egter, zevenenzestig Huizen en twee Zaagmolens telt. Eene Kerk vindt men 'er niet. Het Slot, of de Ridder Hofstad *Meerdervoort*, staande aan de Merwe, is eene zeer aanzienlijke Buitenplaats, pronkende met alle de gemakken, sieraaden en bekoorlijkheden, die het Landverblijf aangenaam kunnen maaken. Reeds in den Jaare 1338 was dit Huis bekend, onder den naam van *die Edele Hoeve van Meerdervoort*. Het oudadelijke Geslagt van dien naam, omtrent den aanvang der naastvoorgaande Eeuwe, zijnde uitgestorven, kwam de Heerlijkheid aan het aanzienlijk Dordrechtsch Geslagt van POMPE, 't welk, zedert, zich POMPE VAN MEERDERVOORT deedt noemen.

Meerestein, (oud-) ook wel *de Schans* genaamd, is eene Lustplaats, van merkelijke uitgebreidheid, gelegen in de Banne van de *Beverwijk*. De Heer VAN HARENKARSPEL, Heer van de *Beverwijk*, *Wijk op Zee* en *Wijk aan Duin*, heeft het Geslagt nieuwen luister bijgezet en veraangenaamd, door het uitbreiden der plantaadjen en het aanleggen van oogstreelende sieraaden.

Meerkerk, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het Land van *Vianen*, verdeeld in twee Heerlijkheden, *Meerkerksbroek* en *Bloemendaal*, te zamen bestaande uit drie Polders, die ge-

gerekend worden op ruim veertienhonderdzevenëntachtig, of, volgens eene andere opgave, op veertienhonderd achtenveertig Morgens gronds. Het getal der Huizen schat men op honderd achtenveertig. Het Dorp, 't welk niet groot, doch, zedert de jongste verbeteringen, niet onaanzienlijk is, heeft eene deftige Kerk, met een spits Torentje, ten Dake uitrijzende. In een der drie gemelde Polders, *Kwakernaak* genaamd, staat een deftig Heerenhuis, in den Jaare 1738 gebouwd, en van aangenaame plantaadjen omringd. Eertijds was *Meerkerk* eene Hooge Heerlijkheid. Nog tegenwoordig heeft de Ambagtsheer het regt der verkiezinge van de Regeering en van den Predikant, als mede van aanstellinge van den Hoogdijkheemraad in den Alblasserwaard.

MEERMAN, (JOAN) Burgemeester van *Leiden*, was de Zoon van GERARD FRANSZOON MEERMAN, Advokaat en Lid der Remonstrantsche Gemeente te *Delft*, van waar hij zich met der woon na *Leiden* hadt begeeven, ter gelegenheid van zijn huwelijk met eene Dogter van den Leidschen Burgemeester JOAN PIETERSZOON DE BYE, doch die, omdat hem het hart over de Remonstrantsche begrippen hing, althans van vervolginge afkeerig was, in den Jaare 1618, uit de Regeering ontslagen was. 's Mans Grootvader, insgelijks GERARD FRANSZOON genaamd, hadt eenen Zoon, en hij alzo eenen Oom, WILLEM genaamd, van wien wij, in 't volgende Artikel, zullen spreeken. Toen de Algemeene Staaten, na het sluiten van den Vrede van *Breda*, te raade wierden, een Gezantschap na Engeland te zenden, viel, wegens Holland, daar toe de keuze op den Heer JOAN MEERMAN. Zeeland benoemde den Heer JOAN BOREEL, Burgemeester van *Middelburg*. De Heer MEERMAN, een boezemvriend van den Raadpensionaris DE WIT, en deelgenoot van deszelfs geheimste inzigten, vertrok in de maand September des Jaars 1667, wordende zijn Amptgenoot BOREEL, door onpasselijkheid, in 't voortzetten van de reize verhinderd. Niet langer dan een jaar duurde zijn Gezantschap, vermids het onderwerp der bezendinge inderdaad te *Londen* bij de hand genomen, doch naderhand in *'s Hage* tot volkomenheid gebragt wierdt. Andermaal vertrok de

de Heer MEERMAN., als Buitengewoon Gezant, in den Jaare 1672, na Engeland, alwaar de Heer BOREEL, zints eenigen tijd, den post van Gewoonen Gezant bekleedde. Doch hij vertoefde 'er slegts vier weeken, en keerde, naa verloop van dezelve, genoegzaam onverrigter zaake, na Holland, alwaar hij, zedert, zijne dagen sleet, onder het loflijk waarneemen van verscheiden Regeeringsposten. Hij liet kinderen naa, en hadt tot Agter-Kleinzoon den geleerden Heer Mr. GERARD MEERMAN, Raad en Pensionaris der Stad *Rotterdam*.

MEERMAN, (WILLEM) Zoon van GERARD FRANSZOON MEERMAN, Burgemeester, en naderhand Schout der Stad *Delft*, boven vermeld, was de Schrijver van het Boekje, *Comoedia Vetus*, of Bootsmans praatje. Van geleerdheid was hij niet ontbloot, en van de Natuure zo mild bedeeld, dat de Heer PIETER KORNELISZOON HOOFT hem, ergens, *een overedel vernuft* noemt. Eene overhellende neiging deedt hem het Zeeleeven kiezen, en menigen stouten togt onderneemen. De laatste van dezelve kostte hem het leeven. In den Jaare 1612 uitgezeild, om, door het Noordwesten van *Amerika*, eenen doortogt na de Oostindiën te zoeken, keerde hij van daar nooit te rug. Eer hij op de laatste reize uitvoer, hadt hij het boven gemelde Geschrift in 't licht gegeeven, 't welk, alzo het de nadeelen der Kerkelijke twisten op eene geestige wijze ten toon stelde, bij veele geleerde tijdgenooten zo hoog gewaardeerd wierdt, dat zij het in éénen rang plaatsten met de aartigste Hekelschriften, welke ooit uit eene Griekfche of Latijnsche penne gevloeid waren. Zijne hoofdbedoeling was, aan te toonen, dat, van 't oude Pausdom, onder de Hervormden verscheiden gebreken waren overgebleeven. Zo wel den Remonstranten, wier begrippen, over 't geheel, hem meest bevielen, als den Contra-Remonstranten, zat hij op den tabbert. In zijn Geschrift sprak MEERMAN, op zijn Bootsmans, de scheepstaale. Het Kerkelijk weezen noemde hij de *Zeevaart*; de Leeraars, *Visschers* en *Stuurlieden*; 's Lands Staaten, *Bewindhebbers*; de Remonstranten, *nieuwe Stuurlieden*; het Sijnode, het *Schippersgild*; het Stadshuis, de *Kajuit*; de Kerk, *de Hut*; den Predikstoel, de *Kampanje*; de hoofdartikelen des Geloofs, de *Streeken van het*

het Kompas. Een enkelen ſtaal van 's Mans ſchrijfwijze zullen wij den Leezer mededeelen. Spreekende van den vermaarden VORSTIUS, van Remonſtrantsgezindheid beſchuldigd, en bij zommigen van Socinianerije verdagt, vermeldde MEERMAN „ *dat hij* al wat meer dan de bulte Kaerten" (dus noemde hij de Leere der Remonſtranten) „ in 't hoofd hadt. 't Was dan „ over hem te roepen, wij ſinken, wij ſinken. Dees man" (dus gaat hij voort) „ ſal 't ſchip aan den grondt ſeilen, of al wat „ 'er op ſtaat van boven neêr helpen met ſijn ſlout ſeil voeren. „ Hij dorst digt bij de klippen langs varen, midden deur de „ barningen heen, dat het rookt, en dat m'er met een bootshaek „ op ſtooten ſou, en ſoo nabij den grondt, dat 'er niet een „ ſchelvisch onder deur magh; en dan gaat hij de Kollen (So- „ ciniaanen van 't landt en heur ſchepen verpraeien, daer hij „ alree ſulke maetſchap meê gemaakt heeft, dat ſij hem vraeg- „ den, of hij met haer op den buit wou vaeren, ſij wilden „ hem Kapitein maeken. Ja ſommighen van ſijne geſonſte Ma- „ troofen (Studenten) ſijn tot de Kollen (Sociniaanen) overge- „ loopen, niet ſonder heur meesters voorweten; en hebben „ daernaa aanhang willen maken, om den Admiraal van Fries- „ land (de Akademie te Franeker) af te lopen, daertoe ſij aller- „ leij tuig van wapenen en vuirwerk gereedt hadden, en mede „ beknipt wierde." Nog een ander Geſchrift hadt MEERMAN opgeſteld, doch 't geen eerst naa zijnen dood het licht zag, onder den tijtel van *Malle Wagen:* het moest dienen als een vervolg en ter verdeediginge van het *Bootsmans praatje*, en was, even als dit, doorzaaid met geestige kwinkſlagen.

Zie BRANDT, *Hiſt. der Reformatie.*

MEERSEN, een Dorp, in 't Land van *Valkenburg*, een uur gaans ten Oosten van *Maaſtricht.* Het getal der huizen is vrij aanmerkelijk. 'Er ſtaat eene Gereformeerde Kerk, welker Leeraar ook in het nabuurig Dorp *Schimmer* den Dienst waarneemt. Te *Meerſen* heeft men eene aanzienlijke Prooſtdij, aan welke de Grondheerlijkheid van het Dorp behoort.

MEES-

MEESTERKNAAPEN. Dus noemt men, in Holland, de aanzienlijke Amptenaars, welke, nevens den Lieutenant-Houtvester, het bewind voeren over de Wildernisſen en alles wat de Jagt betreft, de Wetten, daar omtrent afgekondigd, handhaaven, de overtreeders beregten, partijen hooren, en over de ingebragte beſchuldigingen uitſpraak doen. Tot Meesterknaapen worden, gemeenlijk, Edelen of andere aanzienlijken des Lands verkoozen.

MEEUWEN, eene Heerlijkheid en Dorp, in Holland, in 't Land van *Heusden*; beiden van meer dan gemeen belang. Tot veelerhande voortbrengzels is de grond der Heerlijkheid geſchikt. Hop, Vlas en Hennip worden 'er in menigte gekweekt. Van de Weilanden verzamelt men zeer goed Hooi, 't welk zo na andere oorden van Holland, als na Brabant wordt verzonden. Kap- en Schietwillingen groeien hier in grooten overvloed, gelijk ook allerhande Vrugtboomen, inzonderheid Nooteboomen. Van den welvaart der Ingezeetenen dienen ten bewijze, de fraaie en net gebouwde Huizen, waar mede het Dorp is betimmerd. De Kerk, die met een ſierlijken ſpitzen Toren pronkt, wordt door haaren eigen Leeraar bedieud. Even buiten het Dorp ſtaat het *Huis te Meeuwen*, een oud Adelijk Slot, gebouwd in den Jaare 1360, en zints dien tijd, genoegzaam, in zijnen oorſpronklijken ſtand gebleeven. Hoewel van buiten van weinig aanziens, ontmoet men in het ruim Gebouw verſcheiden ruime Zaalen en veele gerieflijkheden. Zo wel de Voorburgt, als het Slot zelve, is uit het water opgetrokken. In den omtrek ziet men hoog geboomte en lustige plantaadjen.

Zie GOUDHOVEN; VAN LEEUWEN, *Bat. Illuſt.*

MEGEN, (KAREL VAN BRIMEN, *Graaf van*) Toen Koning PHILIPS DE II, de regeering over de Nederlanden aanvaard hebbende, door gunstbetooning, verſcheiden Nederlandſche Grooten aan zich zogt te verpligten, bevondt zich de Graaf VAN MEGEN onder de negentien Edelen, welke, door den nieuwen Vorst, tot Ridders van 't Gulden Vlies geſlagen wierden.

Ook

Ook benoemde hem, onder andere, de Koning tot Lid van den Raad van Staate. Daarenboven ontving hij het bevel over een Regiment Voetvolk, om een waakend oog te houden *op de* beweegingen der Franfchen; hij hadt daar mede post gevat in het Land van *Luxemburg*. Nog hooger klom zijn aanzien, wanneer, in den Jaare 1559, bij de aanftelling van verfcheiden Stadhouders, de Laudvoogdij over *Gelderland en Zutfen* hem wierdt opgedraagen. Met dit alles fcheen de Graaf niet in te ftemmen met de ftrenge maatregels van het Spaanfche Hof. Zeker is het ten minfte, dat wanneer de Prins VAN ORANJE en de Graaven VAN EGMOND en HOORNE zich tegen den berugten Kardinaal VAN GRANVELLE verklaarden, de Graaf VAN MEGEN, nevens anderen, hunne zijde koos, en deel nam in een geheim Verbond, 't welk plegtiglijk bezwooren wierdt. Voorts dagt hij zeer ongunftig over de Inquifitie en de Bloedplakaaten; nevens andere Stadhouders, aan de Landvoogdesfe, rondelijk verklaarende „ dat zij „ even ongezind als onmagtig waren, om de Plakaaten uit te „ voeren, en de hand te leenen aan de Inquifitie; als mede, „ dat indien de Koning en de Landvoogdes daar op bleeven „ aandringen, zij zich liever van hunne Ampten wilden ont- „ flaan." Hoewel de *Graaf* geen deel nam aan de bemoeijingen der verbonden Edelen, hadt hij, evenwel, derzelver bijeenkomften bijgewoond, in welke de maatregels, ter bewerkinge der Vrijheid, beraadflaagd wierden. Met een loflijk oogmerk, en om, kennis bekoomen hebbende van de waare bedoelingen, het verzoek der Edelen te gereeder ingang te doen vinden, hadt hij, waarfchijnlijk, deezen ftap gedaan. Zo uit het verflag, welk de Graaf ten Hove deedt, als uit den raad, welken hij, vervolgens, der Landvoogdesfe gaf, mogen wij zulks niet onwaarfchijnlijk befluiten. Naa zijne wederkomst te *Brusfel*, in den Raad verfcheenen zijnde, verhaalde hij aldaar, „ hoe eenige voornaame Heeren en Ede- „ len, uit de groote menigte van Ketteren, welke de Neder- „ landen overftroomden, vijfenveertigduizend man, zo te „ paerd als te voet, in gereedheid gebragt hadden, die, bin- „ nen kort, zouden optrekken, om 't Land alomme af te „ loopen, indien men hun geene vrijheid van Godsdienst toe-

„ ftondt,

„ ftondt, welke zij, binnen weinige dagen, ten getale van „ duizend of vijftienhonderd, allen gewapend, te *Brussel* „ zouden koomen verzoeken." Op dat zijne opgave, of hij zelve, deswegen, geenen agterdogt mogt veroorzaaken, gaf hij voor, de gemelde bijzonderheden vernomen te hebben van eenen vreemden Edelman, onder plegtige belofte van den naam des verhaalers niet te zullen noemen. De Landvoogdes, niet weinig verzet over deeze berigten, vraagde den Leden om goeden raad. Toen vatte de Graaf VAN MEGEN, van nieuws, het woord op, en ftaafde het boven vermelde vermoeden omtrent zijne goede gezintheid jegens de Vrijheidszoonen. Hij zeide dat 'er maar drie middelen waren, ter weeringe van het kwaad, 't welk den Lande dreigde. „ Men „ moest terftond de wapens opvatten; 't welk, egter, niet „ buiten 's Konings last zou kunnen gefchieden, en dan nog „ wanneer het reeds te laat, en de anderen reeds lang op de „ been zouden geweest zijn. Of men moest bewilligen in het „ verzoek der Edelen; 't welk, meende hij, den Koning niet „ zoude behaagen. Of men moest, eindelijk, eenige verzag- „ ting vergunnen in het ftuk der Plakaaten en der Inquifitie, „ benevens vergiffenis van begaane misdaad." Hij voegde 'er nevens „ dat men de Stadhouders en eenige andere Heeren „ moest ten Hove roepen, voor dat de Edelen hun verzoek „ inleverden, en voorts van alles kennis geeven aan den Ko- „ ning, zonder op deszelfs herwaarts komst aan te dringen." Zonder zich, voor als nog, omtrent het overige te verklaaren, gedroeg zich de Landvoogdes naar het laatfte gedeelte van den raad, welke ook die van den Graave VAN EGMOND was.

Verfchillende van het dus lang gehouden gedrag was dat van den Graave VAN MEGEN, zints de zaaken der Edelen verliepen, en de naam der Hervormden gefchandvlekt wierdt, door het baldaadig beeldeftormen. De Landvoogdes, met de verdeeldheid der Onroomfchen haar voordeel willende doen, gaf last tot het ligten van eenig Krijgsvolk. De Graaf VAN MEGEN, onder andere, kreeg het bevel over een gedeelte van hetzelve. Ook deedt hij, nevens den Hertog VAN AARSCHOT, den Graaf VAN EGMOND en anderen, den nieuwen Eed, door de Landvoogdes ontworpen, waar bij alle Wethouders en Amptenaars be-

belooven moesten, het Roomsch Geloof te zullen handhaaven, *de* Beeldestormers straffen en de Ketteryen uitroeien. Met een deel van het Krijgsvolk, over 't welk MEGEN het bevel voerde, lag hij, in den Jaare 1567, in het Land van *Heusden* en *Altena*. De Heer VAN BREDERODE hadt thans een aanslag op *Utrecht* in den zin, en om het, onvoorziens, te verrassen. Doch hier in voorkwam hem de Graaf; in allerijl trok hij, met een Regiment, derwaarts op, en verzekerde zich van de Stad. Van daar begaf hij zich na Gelderland, alwaar hij de openbaare preeke der Onroomschen deedt staaken, en voorts eenige vergoeding bewerkte voor de schade, door de Beeldestormers, aan Kerken en Kloosters, veroorzaakt. Zints deezen tijd gedroeg zich de Graaf VAN MEGEN meer openlijk voor Spanje. Volgens last van den Hertog VAN ALVA, trok hij op, in den Jaare 1568, tegen Graaf LODEWYK VAN NASSAU, broeder van Prinse WILLEM DEN I, aan 't hoofd van vierhonderd Ruiters en vijftienhonderd Knegten. Aan 't gevegt, evenwel, welk tusschen Graaf LODEWYK en den Graaf VAN AREMBERG, kort daar op volgde, hadt hij geen aandeel, vermids hij te laat kwam. Om dit nadeel te vergoeden, trok hij binnen *Groningen*, om de Stad te verdeedigen tegen Graaf LODEWYK, die, kort naa het straks gemelde gevegt, om die Stad het beleg geslagen hadt. Hoewel het beleg flaauwelijk wierdt voortgezet, deeden, egter, de belegerden, van tijd tot tijd, eenen uitval. De Graaf VAN MEGEN, in eenen van dezelve tegenwoordig, bekwam eene zo zwaare wonde, dat hij, naa veel en lang zukkelens, aan dezelve overleedt.

Zie BOR en VAN METEREN.

MEIBOOMEN. Dus noemt men, in *'s Graavenhage*, zekere hooge Staaken of Masten, welke, jaarlijks, in de Hofplaatze, worden opgericht, ter eere van de Edele Mogende Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, van Hun Hoog Mogende de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, van den Prinse Erfstadhouder, deszelfs Gemaalinne en Kinderen, indien Hij gehuwd zij en kroost verwekt hebbe, voorts van de

Magiſtraat der Plaatze en van den Kolonel der Schutterije. Men is 't niet eens omtrent den oorſprong deezer gewoonte, zo min als omtrent den tijd, wanneer dezelve eenen aanvang heeft genomen. Dat dezelve al lang heeft ſtand gehouden, blijkt uit eene aantekening van den Heere VAN LOON, vermeldende de perſoonen, welke, in den Jaare 1635, de Meiboomen geplant hadden; zonder, egter, aan te wijzen, of de plegtigheid toen eerst in gebruik is gekoomen. Het opricgten of planten deezer *Meiboomen* geſchiedt, in den nacht tusſchen den laatſten van April en den eerſten van Mei, door het Korporaalſchap van de Schutterije, 't welk in dien nacht de wagt heeft. Van hier dat de Staaken of Masten zijn beſchilderd met de grondkleur van het Vaandel van 't Regiment, waar toe het Korporaalſchap behoort. Langs heenen zijn dezelve met Ranken en Bladeren beſchilderd en met Meiloof bekranst. Van den Top waait een zijden Wimpel. Wat laager ziet men een ronddraaiend ſtijf Vendeltje, hebbende een Zinnebeeld met een Bijſchrift, veelal geſchikt naar de gelegenheid des tijds, en toepasſelijk op het Kollegie of den Perſoon, voor welke een Meiboom geplant wordt. Onder aan in dit zelfde Vendeltje ſtaan de voorſte Letters van den naam of van den tijtel der vereerde Kollegien of Perſoonen. Het opſtellen der gemelde Zinnebeelden en Bijſchriften berust op den Rektor of Konrektor van het Latijnſche School in *'s Hage*. Hij is gehouden, een Drietal van dezelve te vervaardigen, waaruit de Haagſche Burgemeesters eene keuze doen.

MEIER, (JOANNES) wierdt gebooren, in den Jaare 1651, of 1652, te *Blomberg*, eene Stad in het Graafſchap van *der Lippe*. Tot ongeluk voor zijne aangeboorene zucht tot geleerdheid, hadt hij Ouders van gering vermogen. Zijn Vader was een Kuiper, en, onbekwaam om zijnen Zoon na hooger beroep te doen ſtreeven, zogt hij hem tot het zelfde bedrijf op te leiden. JOANNES, zijns ondanks, zich naar dien wil en den nood voegende, verzuimde, egter, niet, wanneer de gelegenheid zich aanboodt, zijnen leeslust bot te vieren. Op zekeren tijd betrapte hem zijn Vader, en deedt hem ſtraffe lijden, omdat hij den tijd, welken hij aan het kuipen van een

Vat

Vat moest besteeden, met leezen verspilde. Gelukkig voor den jongeling wierdt zulks opgemerkt door eenen Burgemeester der Plaatze, die, naar de reden van 's Vaders misnoegen gevraagd hebbende, den Jongman tot zich nam, en, bij onderzoek, een verheevenen Geest in hem bespeurd hebbende, op eigen kosten ten schoole bestelde. Ondanks dit alles volhardde de Vader bij zijn besluit, om JOANNES tot eenen Kuiper op te trekken; die, zulks vernomen hebbende, liever verkoos, zijne Geboorteplaats heimelijk te verlaaten, dan zijner natuurdrift tegenstand te bieden. Ten dien einde begaf hij zich, in den Jaare 1668, na *den Ham*, alwaar hij, onder het onderwijs van den geleerden Rector, zo spoedige en groote vorderingen maakte, dat hij, naa verloop van twee jaaren, tot hooger Onderwijs bevorderd wierdt. Niet meer dan drie jaaren verliepen 'er, of men oordeelde hem bekwaam om tot den Predikdienst bevorderd te worden. Zucht na grondiger kennis van verscheiden takken der geleerdheid deedt hem thans eene uitlandsche reize onderneemen. In den Jaare 1674 bevondt hij zich te *Groningen*. Hier genoot hij niet slegts het onderwijs, maar ook de vriendschap en dagelijksche verkeering van den geleerden Oosterling Professor ALTING. Naa een driejaarig verblijf in dat Gewest, begaf hij zich na *Leiden*, om onder de vermaarde Mannen FREDERIK SPANHEIM, den Zoon, CHRISTOPHORUS WITTICHIUS en STEPHANUS LE MOINE, zijnen Letterschat nog hooger op te stapelen. Geduurende zijn vertoeven te *Leiden*, kwam de vermaardheid zijner uitgebreide kennisse, vooral in de Oostersche Taalen, ter ooren van de Heeren Bezorgeren van 't Hoogeschool; die, uit zonderlinge hoogagtinge, hem eene gelegenheid aanbooden, om eenigen tijd te *Aleppo* zijn verblijf te houden, en aldus de Taal, Geleerdheid en Gewoonten der Oostersche Volken van nabij te leeren kennen: opdat hij, met dien schat verrijkt, aan Kerk en Vaderland, vervolgens, te meer nuts en voordeels mogt aanbrengen. Gewisselijk hadde MEIER deeze aanbieding omhelsd, ware hem niet de gelegenheid voorgekoomen tot het neemen van een vast verblijf, met zijne neiging strookende. Te weeten, door het vertrek van den Heere ABRAHAM GULICHIUS, een Hoogleeraarsstoel in *den Ham* zijnde open gekoomen, wierdt de Heer

MEIER, in den Jaare 1679, verzogt om dien te vervullen. Vijf jaaren bekleedde hij hier den post van Buitengewoon' Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, en van Gewoon' Hoogleeraar in de Welspreekendheid, Wijsbegeerte en Hebreeuwsche Taalen. In den Jaare 1684 beriepen hem de Bezorgers van het Geldersche Hoogeschool tot Gewoon Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en Oostersche Taalen. Eer hij zijn Ampt aanvaardde, beklom hij den Eeretrap van Doktor in de Godgeleerdheid. De Heer FREDERIK SPANHEIM, weleer zijn Leermeester, door Brieven, zo van de Bezorgers, als van den Senaat van 't Hoogeschool, daar toe uitgenodigd, kwam opzettelijk van *Leiden* te *Harderwijk*, om deeze plegtigheid te volvoeren. In den Jaare 1691 wierdt den Heere MEIER aangebooden het aanzienlijk Ampt van Generaal Superintendent in het Graafschap *van der Lippe*, Kerkelijken Raad en Eersten Predikant van *Detwolde*. Doch hij wees deeze streelende aanbieding van de hand, verkiezende zijnen leeftijd te *Harderwijk* te slijten. Ondanks 's Mans aanhoudend letterblokken, deedt zijn sterk lichaamsgestel en geregelde leevenswijze hem den hoogen ouderdom van vijfenzeventig jaaren bereiken. Hij overleedt op den vierentwintigsten April des Jaars 1725. Van 's Mans uitgebreide Geleerdheid kunnen getuigenis draagen de veelvuldige Schriften, over veelerhande onderwerpen, welke nog voorhanden zijn. Doch, 't geen alle Geleerdheid zeer verre overtreft, 's Hoogleeraars zedelijk Karakter wierdt hoogelijk geroemd.

MEIERY, (*De*) *van 's Hertogenbosch*, gelegen in *Staatsch Brabant*, ten Noorden aan Gelderland en Holland grenzende, is eene uitgebreide Landstreeke: zij beslaat, in haare grootste lengte, van 't Noorden na het Zuiden, vijftien, en in de breedte, van 't Oost na 't West, ruim tien uuren gaans. De reden en oorsprong der benaaminge moet, naastdenkelijk, gezogt worden in het woord *Major* of *Meier*, zo veel als Hoofdschout. Dus zou de oorspronklijke betekenis van Meierij zo veel zijn als Hoofdschoutsampt. Uit den aart is de doorgaande grondgesteldheid van de Meierij dor en schraal, heien duinagtig, moetende door herhaald mesten en gestadigen arbeid

arbeid, tot vrugtdraagen als genoodzaakt worden. Langs de Maaze en andere riviertjes, welke het Gewest doorstroomen, ontmoet men alleenlijk eenige uitzonderinge op deezen regel. Door zulk een gestadig en vlijtig bewerken van den grond, geeft dezelve, ginds en elders, meer dan middelmaatige Rogge, Boekweit, Haver en Vlas, als mede zeer goede Boomvrugten en Peulvrugten. Volgens herhaalde Plakaaten der Algemeene Staaten, zijn de Landzaaten gehouden tot het planten van Eiken-Beuken- en Berkenboomen, tot Brand- en Timmerhout. Men ademt 'er eene gezonde lucht; waar van ten bewijze dienen de veelvuldige oude lieden, welke men 'er aantreft. Behalven de Maaze, vindt men 'er verscheiden kleine rivieren, en langs dezelve de beste Dorpen van het Land. De inwooners van de Meierij zijn gemeenlijk arm, dewijl ze, door den zuuren arbeid, van de schraale Landerijen naauwlijks meer dan volstrekt noodigen lijftogt kunnen verzamelen. Eer men, door zwaare strafoeffeningen, daar tegen hadt voorzien, ontmoette men, hierom, meer dan in eenige andere Gewesten der Generaliteit, zeer veele Dieven in de Meierij. Veele Landzaaten geneeren zich met de Veehoederij, waar toe de schraale Heilanden overbekwaame gelegenheid verschaffen. Van de Schaapen, welke men 'er in groote menigte aanfokt, wordt de Wolle gebruikt in de Lakenweeverijen te *Tilburg*, *Oosterwijk*, *Geldorp* en elders. In vier hoofddeelen of *Kwartieren* is de Meierij van *'s Hertogenbosch* verdeeld: het Kwartier van *Oosterwijk*, het Kwartier van *Kempenland*, het Kwartier van *Peelland*, en het Kwartier van *Maasland*.

Betreffende de Regeering van de Meierij; de Hoogschout van de Stad *'s Hertogenbosch* oeffent insgelijks in de Meierij zijn gezag over lijfstraffelijke misdaaden, in alle zodanige plaatzen, die van de Algemeene Staaten onmiddelijk afhangen. Daarenboven kan hij eene algemeene Vergadering van alle de Kwartieren beschrijven, wanneer 'er zaaken voorvallen, de Meierij in 't algemeen raakende. Doch in Burgerlijke zaaken heeft hij geen zeggen. Over ieder der vier gemelde Kwartieren stellen de Algemeene Staaten een Amptenaar aan, onder

den naam van Kwartierſchouten. Hun gezag bepaalt zich alleen tot Burgerlijke zaaken. De Plakaaten en Ordonnantien der Algemeene Staaten en van den Raad van Staate worden door hen afgekondigd. Wijders ſtaan zij over de Verpagting der Gemeene Middelen, en over het hooren van de Rekeningen der Ontvangers. Van de burgerlijke Geldboeten en de overtreedingen van 's Lands Plakaaten moeten zij voornaamelijk hun beſtaan hebben: want hunne vaste wedde bedraagt ſlegts vijfhonderd Guldens Jaarlijks. Ten tijde der Verpagtinge van 's Lands Tienden, wordt in ieder Kwartier eene algemeene bijeenkomst gehouden, Kwartiersvergaderinge genoemd. Een Griffier, over ieder Kwartier aangeſteld, houdt aantekening van het voorgevallene in deeze Vergaderingen. Daarenboven houden de Algemeene Staaten, in de bijzondere Kwartieren, verſcheiden Bedienden, tot het ontvangen van de Verpondingen, en van de Inkomſten der Kerkelijke en andere Gemeene Lands Goederen. — In de geheele Meierij zijn honderden-zes Kerken, welke bediend worden door zestig vaste Leeraars; de meeste van welke op twee of drie Plaatzen den Dienst moeten waarneemen. In twee Klasſen zijn de Gemeenten verdeeld: de Klasſis van *'s Hertogenbosch*, en de Klasſis van *Peelland en Kempenland*. Beiden behooren tot het Sijnode van Gelderland. Uitgezonderd de Heerlijkheden, welke het regt van Patroonſchap bezitten, moeten de overige Gemeenten, wanneer zij eenen Leeraar noodig hebben, handopening en goedkeuring verzoeken van den Raad van Staate. Ten platten Lande beloopt de Jaarwedde der Predikanten zeshonderd Guldens. Doch die twee of drie Gemeenten bedienen, trekken nog honderdvijftig Guldens daar boven. Van de Rentmeesters der Geestlijke Goederen ontvangen zij, elk vierendeel jaars, hunne betaaling. Zeer veele Roomschgezinden ontmoet men in de Meierij; tegen de betaaling van zekere Recognitie, genieten ze 'er vrijheid van Openbaare Godsdienstoeffeninge. Eene Kerk, welke niet meer dan éénen Priester heeft, moet vijftig Guldens opbrengen; doch, zo 'er een tweede bijkoome, nog vijfentwintig Guldens daar boven. Het Gemeene Land trekt niets van deeze belastinge; dezelve wordt ge-

geheel onder de Officieren verdeeld, behalven dat de Ontvangers der Recognitiegelden den veertigsten penning voor hunne moeite genieten.

Zie OUDENHOVEN; VAN DER HOUVE; *Groot Plakaatboek.*

MELISKERKE, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in Zeeland, op het Eiland *Walcheren*, wordende door een eigen Predikant bediend.

MELIS STOKE, een Monnik, en, naar gelange van den tijd, in welken hij leefde, een man van eenige geleerdheid. Hij schijnt eenigen smaak gehad te hebben voor de Dichtkunde, of liever het schrijven in rijm. Dit blijkt uit zijn bekend Werk, het *Rijmkronijk*; 't welk, van wegen de kreupele en ongelijke regels, van dien kant geene de minste waarde bezit; doch, voor 't overige, als een waardig Gedenkstuk der Vaderlandsche Geschiedenissen hoog geschat moet worden, als verhaalende de Schrijver, meestal, geene andere gebeurtenissen, dan die in zijnen eigen leeftijd waren voorgevallen, en welke hij zelve bijgewoond, of uit geloofwaardige Ooggetuigen verstaan hadt. Hij begon zijn werk onder de Regeering en op verzoek van den ongelukkigen Graave FLORIS DEN V, vervolgde het onder de Graaven JAN DEN I en JAN DEN II, en droeg het op aan den derden Graave, naa FLORIS, WILLEM DEN III, met wiens huwelijk hij zijn verhaal besluit. MELIS, toen, waarschijnlijk, reeds hoogbejaard, voegde aan het einde zijns Werks eene Slotrede, in welke hij den jongen Graaf, toen negentien jaaren oud, ernstig tot zijnen pligt vermaande.

MELISZAND, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in Zuidholland, in 't Land van *Voorn*. De uitgebreidheid wordt zeer verschillende opgegeeven, deels om den aanwas van Landen, deels om de verknogtheid der Heerlijkheid met nabuurige Polders. Het Dorpje heeft eene Kerk, doch geenen Leeraar; die van 't nabij gelegen *Dirksland* koomt 'er, viermaalen 's jaars, den Dienst verrigten.

MENALDUM, gemeenlijk *Menaam* geheeten, een Dorp in Friesland, onder 't Kwartier van *Westergo*, in de Grietenij *Menaldumadeel*, welke daar van haaren naam ontleend heeft. Het Dorp, 't welk alomme van voortreffelijke Bouw- en Weilanden wordt omringd, is reeds vroeg bekend geweest. De Kerk, welke op eene hoogte ſtaat, maakt eene fraaie vertooning, met haaren ſierlijken hoogen Toren. Genoegzaam in de rondte om het Kerkgebouw ſtaan de Huizen der Ingezeetenen, welke, door hunne netheid en zindelijkheid, blijken draagen van den welvaart der bewooneren. Ten Zuiden van het Dorp legt de aanzienlijke State *Dekama*, zijnde eene deftige huizing, leggende rondom in Vijvers, en wel aangeleide beplantingen. Lang heeft dezelve behoord aan het Geſlagt van HAMSTRA. *Gralda-State* behoort, zedert geruimen tijd, in eigendom aan deftige lieden uit den Burgerſtaat. Zints den toeneemenden Aardappelteelt, is *Menaldum* in welvaarendheid nog meer geklommen. Achtenzestig Stemdraagende Boerderijen, welke onder dat Dorp behooren, kunnen van deszelfs aangelegenheid getuigenis draagen. De Hervormde Predikant trekt zijne Jaarwedde uit de zo genaamde Paſtorijelanden, of geweezene Geestlijke Goederen. Van wegen den hoogen huur der Landerijen, is deeze beſolding thans vrij aanzienlijk.

MENALDUMADEEL, boven vermeld, in rang de eerſte Grietenij in het Kwartier van *Westergo*, binnenlands, in het Noordlijk gedeelte van het Gewest gelegen, is een zeer vrugtbaare Landſtreek, van wegen de uitſteekende Kleigronden, tot den Graan- en Aardappelteelt zeer geſchikt, en de uitmuntende Weid- en Hooilanden, waar toe de laagere landen zeer geſchikt zijn. Hoewel thans op een aanmerkelijken afſtand van den Zeekant gelegen, ziet men, in deeze Grietenij, nog de overblijfzels van den alouden Zeedijk, welke eertijds tot eene waterkeeringe tegen de aanklotzende Golven diende, doch tegenwoordig tot een voortreffelijken binnenlandſchen Rijdweg verſtrekt. Van de aloude ſterkte des Dijks, kan deszelfs hoogte en breedte, op verſcheiden plaatzen, nog een zigtbaar getuigenis draagen. In *Menaldumadeel* telt men twaalf Dorpen.

Zie WINSEMIUS.

MEN-

MENNO SIMONS; zie SIMONS. (MENNO)

MENYN, (JOOST VAN) bekleedde, in den Jaare 1585, den post van Penfionaris van *Dordrecht*, en was in zo goeden reuk bij 's Lands Staaten, dat hij mede benoemd wierdt tot het bekleeden van het plegtig en talrijk Gezantfchap, 't welk, naa den dood van Prinfe WILLEM DEN I, na Engeland wierdt gezonden, om met Koninginne ELIZABETH over de opdragt van de Opperheerfchappij der Vereenigde Nederlanden in onderhandeling te treeden. Doch haare Majefteit konde thans niet goedvinden, aan den wensch der Staaten te voldoen. Nogthans gaf men hier omtrent alle hoop niet geheel verlooren. Ondanks de tegenkantingen van *Amfterdam*, *Gouda* en *Rotterdam*, befloot men, andermaal, in den Jaare 1587, tot eene ftaatelijke Bezending. MENYN was wederom een der Afgevaardigden, en voerde het woord ten Engelfchen Hove. Breed mat hij, in zijne Aanfpraak, de weldaaden uit, door de Koningin beweezen, en verklaarde vervolgens, als den hoofdzaaklijken inhoud van den last der Gezanten „dat de Vereenig„de Landfchappen nog al bleeven hoopen, dat haare Maje„fteit, zich thans nader bedagt hebbende, de aangebooden „Heerfchappij, onder billijke voorwaarden, eindelijk zoude „gelieven te aanvaarden, alzo zij dit befchouwden als het be„kwaamfte middel, tot reddinge van hunne vervallene zaa„ken." Van elders is bekend, dat haare Majefteit de Opperheerfchappij beftendig van de hand wees, en geen anderen bijftand verleende, dan door het zenden van den Graave VAN LEICESTER, tot Opper-Landvoogd, met een bepaalden onderftand. Met den huichelenden LEICESTER fchijnt, zedert, DE MENYN naauwe gemeenfchap gehouden te hebben. Althans vindt men aangetekend, dat hij, door den Landvoogd, zich liet gebruiken, om ter Vergaderinge van Holland eenen voorflag te doen, omtrent het maaken van Vrede met Spanje, op redelijke voorwaarden. Zedert begon hij, bij zommigen, in 't oog te loopen. De Regeering van *Leiden* lag, ten deezen tijde, overhoop met den Graave VAN LEICESTER. In een gevaarlijken opftand, binnen deeze Stad ontftaan, wierdt DE MENYN befchuldigd, heimelijk de hand gehad te hebben, vermids dezelve duidelijk

delijk ten voordeele van LEICESTER was verwekt. Niet zo laag nogthans daalde hier door zijn aanzien en gezag, of men zondt hem, in den Jaare 1594, in Gezantschap na *Deenemarken*, om de verbintenissen met dat Rijk en den jongen Koning CHRISTIAAN DEN IV te vernieuwen. Doch deeze eere was de grond van zijnen val. Een Afschrift van het Verdrag, hier gesloten, en, tot nog toe, zorgvuldig geheim gehouden, hadt hij vertrouwd aan Jonkheere AREND VAN DORP, die 'er den vijand den inhoud van hadt medegedeeld. Gedagvaard voor het Hof, bekende DE MENYN, het gemelde Afschrift aan VAN DORP bezorgd te hebben; doch voegde 'er nevens, vermids hij den Heer VAN DORP altoos hadt gehouden voor een trouwen liefhebber des Vaderlands, dat hij daarom ook geene zwaarigheid hadt gevonden in 't mededeelen van 't Geschrift, waar in hij gemeend hadt geen geheim te steeken. Maar DE MENYN was, volgens 't schrijven van DE GROOT, een man van een onrustigen Geest, welken men gaarne wilde loozen. Men bediende zich daarom, van het gemelde bedrijf, als een voorwendzel om hem van zijn Pensionarisschap te ontslaan, en voorts buiten bewind te houden. Dit niettegenstaande wierden de Staaten van Holland, in 't volgende jaar, te raade, om hem aan te stellen tot Historieschrijver van het Gewest, op eene wedde van twaalfhonderd Guldens. Uitgezonderd een verhaal van het gevegt bij *Turnhout*, in den Jaare 1597, 't welk men meent door hem te zijn opgesteld, heeft men geene vrugten van zijnen arbeid gezien.

Zie BOR en *Resolutien van Holland.*

MEPPEL, een open Steedtje, in de Provincie van *Overysſel*, in het Zuidwestlijk gedeelte van het Landschap *Drente*. Het is eene bloeiende, volkrijke en zeer welvaarende Plaats, alwaar veel binnenlandsche handel omgaat. De Hervormde Gemeente wordt 'er door twee Leeraars bediend.

MERCATOR, (GERARDUS) in den Jaare 1512, te *Rupelmonde* gebooren, woonde, nevens zijne Ouders, lieden van gering ver-

XXIII. Dl. pl. I.

vermogen, bij zijns Vaders broeder, welke, in de gemelde Plaats, het Priesterampt bekleedde. Zijn Oom, in den jongeling een vluggen en leerzieken geest bespeurende, zondt hem na *'s Hertogenbosch*, om 'er in de Taalen, en voorts na *Leuven*, om in de Wiskunde te worden onderweezen. Om een weinig ruimer bestaan te hebben, dan zijn Oom hem konde bezorgen, nam GERARDUS, midlerwijl, het plaatsnijden bij de hand; de kennis van de Wiskunde kwam hem hier in merkelijk te stade, naardien hij zich inzonderheid op het maaken van Landkaarten toeleide. GEMMA FRISIUS, met welken hij kennis en vriendschap hadt gemaakt, lichtte hem, bij wijlen, voor, met het mededeelen van ondderrigtingen. De eerste vrugt van zijnen arbeid, welke tot rijpheid kwam, was eene Kaart van het Heilige Land. Wel haast wierdt deeze gevolgd van eene Landkaart van *Vlaanderen*, en van verscheiden andere Gewesten. Door alle deeze werkzaamheden verkreeg MERCATOR zo veel vermaardheids, dat dezelve den Keizerlijken troon bereikte. KAREL DE V stelde hem te werk tot het vervaardigen van verscheiden Wiskundige Werktuigen. Naa verloop van tijd vervaardigde hij eene waereldkloot, en voegde daar nevens eene beschrijving van het nut en gebruik van denzelven.

Intusschen was MERCATOR, te *Leuven*, in 't huwelijk getreeden, en wierdt, eerlang, te raade, van woonplaatze te veranderen. Hij verkoos dezelve in de nabuurschap van *Duirburg*. Hier ging hij voort met werken voor Keizer KAREL, en vervaardigde voor zijne Majesteit twee Waereldklooten, niet grooter dan de bal van eene hand, eene Hemelglobe van zuiver Kristal, en eene Aardglobe van Hout. Zijnen tijd besteedde hij hier in aanhoudende werkzaamheid; de vrugt daar van waren Algemeene en Bijzondere Landkaarten van Europa, nevens verbeteringen in de Kaarten van PTOLEMEUS, ter opheldering van de Aardrijkskunde en tot beter verstand van de Oude Schrijvers. Om zijne snipperuuren niet nutteloos door te brengen, oeffende hij zich in de Tijdrekenkunde en in de Godgeleerdheid. Van de vorderingen, in beide Weetenschappen gemaakt, gaf hij proeven in eene *Overeenstemming der Euangelisten*, *Uitleggingen over den Brief aan de Romeinen*, als mede over *eenige Hoofdstukken van Ezechiel*, en

en van *het Boek der Openbaaringen*. De uitgave van zijnen Atlas mogt hij, egter, niet beleeven; de geleerde Aardrijkskundige HONDIUS voltooide 't geen 'er nog aan ontbrak, en gaf het Werk in 't licht. Op het tachtigste jaar zijns ouderdoms wierdt MERCATOR bevangen van eene Beroerte in zijne slinker zijde, welke hem bijbleef tot aan zijnen dood, welke voorviel in den Jaare 1594, het tweeëntachtigste zijns ouderdoms.

Zie MELCHIOR ADAM; en GUALTERUS GYMMIUS.

MERIAN. (MARIA SIBYLLA) De waereldvermaarde Vrouw, van wier leevensloop wij hier en kort berigt mededeelen, wierdt geboren te *Frankfort aan den Main*, op den tweeden April des Jaars 1647; haar Vader was de beroemde Plaatsnijder MATTHEUS MERIAN. Op haar elfde jaar gaf zij al blijken, dat haare geneigdheid meer overhelde naar het Penceel dan naar de Breinaald, naar de Kunstoeffening dan naar huislijke bezigheden. Haare Moeder bestrafte haar deswegens dikwijls, zonder dat evenwel haar aart en neiging daar door in 't minst veranderde. Ook verstrekte haar Stiefvader haar tot een sterken voorspraak, die de Moeder dikwijls herinnerde, 't geen zij voorheen wel verhaald hadt, te weeten, dat, terwijl zij van deeze Dochter zwanger was, zij meer dan voormaals genegenheid hadt tot allerleie zeldzaamheden; ja, daar zij anders onverschillig in de beschouwing van dit alles was, zij toen zelf werk gemaakt hadt van Insecten te behandelen, opgezette Vlindertjes, en allerhande soorten van bloedlooze diertjes, schulpen en zeegewassen, op hunne orde in Kabinetlaaden te schikken, en de afbeeldingen met vermaak te beschouwen: weshalven zij zelve de oorzaak van de aangeboorene drift en geaartheid haarer Dochter was. Kortom, haar goedaartige Stiefvader, JAKOB MUREL genaamd, zelf een Minnaar der kunste, wist het zo verre te brengen, dat haar vrijheid wierdt gegeeven, haare heerschende neigingen op te volgen. Zij wierdt dan openlijk aanbevolen aan het onderwijs van ABRAHAM MINJON, een beroemd Bloemschilder, Leerling van haaren behuwd-Vader.

De

De geneigdheid tot de kunst groeide, naar gelang van het toeneemen haarer jaaren, en zo veel sterker, als de roem van haare kunst alomme zich verspreidde.

In den Jaare 1665, op den zestienden Mai, tradt zij in het huwelijk met JOHANNES ANDRIES GRAFF; deeze was een goed Schilder, doch bovenal in de Bouwkunde ervaren, gelijk blijkt uit de naauwkeurige aftekening van de St. Pieters Kerk te *Rome*, in den Jaare 1696, door JOAN ULRICH KRAUS in het koper gebragt, bestaande negen groote bladen papier. Niettegenstaande haar huwelijk, bleef MARIA haaren Vaderlijken naam behouden, dewijl die van MERIAN bekender was, dan welken zij, door haaren echt, van regtswege moest draagen.

Het huwelijk belette haar ondertusschen niet, de liefde tot de kunst aan te kweeken; zij groeide veeleer, onder het vermeerderen haars gezins en de huislijke bezigheden, bestendig aan. 't Was haar niet genoeg, de Natuur, ten aanzien van derzelver menigvuldige Diertjes, met haare eigene koleuren op Perkament na te bootzen, maar de lust beving haar insgelijks, om de verandering der gedierten, en de wonderbaare hervorming van Rupsen in gevleugelde Uiltjes, Witjes enz., nevens den menigvuldig verschillenden aart en wijze van voortkominge, te ontdekken, als ook het voedzel, waar door zij bestaan, naa te spooren. Dit alles deedt zij, op dat de menschen, door de klaare beschouwing dier Wonderen, de verwonderenswaardige wijsheid en kragt Gods, in de minste schepzelen, zouden leeren opmerken en erkennen. En op dat de Waereld te gereeder haare kunstige aftekeningen en vlijtige nasporingen zou deelagtig worden, besloot zij, dezelve in koper te doen snijden, en, met bijvoeging van haare naauwkeurige Waarneemingen, door den druk algemeen te maaken. Ingevolge hier van zag het eerste stuk het licht, te *Neurenberg*, in den Jaare 1679, onder deezen tijtel: *Der Rupsen begin, voedzel, en wonderbaare verandering. Waarin de oorsprong, spijs, en gestaltenwisseling: als ook de tijd, plaats, en eigenschappen der Rupsen, Wormen, Kappellen, Uiltjes, Vliegen, en andere diergelijke bloedelooze Beesjes, vertoont worden.* In den Jaare 1683 volgde het tweede stuk, 't welk van gelijken aart was.

Doch

Doch dit alles ſtrekte ſlegts tot een voorbode van het manlijk beſluit, 't welk zij moediglijk opvatte, en gelukkig ter uitvoer bragt, in den Jaare 1698. De onderzoeklust, om agter de waare geſteldheid der zaaken te koomen, en de ongegrondheid veeler beuzelagtige verhaalen aan den dag te brengen, was in haar zo groot, dat zij, niet ſchroomende de gevaaren en ongemakken der zee, in den gemelden jaare, de reize ondernam na de Westindien; zij bleef omtrent twee jaaren op *Suriname*, enkel en alleen om alles, wat tot haar oogmerk diende, naar 't leeven af te tekenen en in den grond naa te ſpooren. Wat nut haar ijver aan de weetgierigen gedaan hebbe, getuigen de geenen, welke het groote werk gezien hebben, dat zij, niet lang naa haare wederkomst in het Vaderland, in 't licht gaf, in den Jaare 1705, onder den tijtel: *Metamorphoſis Inſectorum Surinamenſium*; of, Gedaanteverandering der Surinaamſche Inſecten. In dat verwonderlijk Boek ziet men alle de bloedlooze diertjes, op de zelfde gewasſen, bloemen en vrugten, waarop zij ze heeft gevonden, alles zo natuurlijk verbeeld, dat het voor 't leeven naauwlijks behoeve te wijken. Ook is dit werk verrijkt met een berigt wegens de voortteeling der Kikvorſchen, Padden, Hagedisſen, Slangen en Spinnen; alle welke dieren zij, in de brandende luchtſtreeken van America, naar 't leven heeft getekend.

Verſchelden werkjes van minder belang heeft zij, behalven de gemelde, in 't licht gegeeven. Zij overleedt op den drieëntwintigſten Januarij des Jaars 1717, nalaatende twee dochters, JOHANNA HELENA en DOROTHEA MARIA, welke zij zelve in het bloemſchilderen heeft onderweezen. De jongſte, DOROTHEA MARIA, verzelde haare Moeder op de reize na *Suriname*, en is, behalven de kunstoeffening, ook bedreeven geweest in de Hebreeuwſche taale.

MERULA, (ENGEL WILLEMSZOON) of DE MARLE, wierdt gebooren in *den Briel*. Onder de geenen, die, in de Nederlanden, al voor het aanbreeken van het licht der Kerkhervorminge, de gemoederen tot het inlaaten van hetzelve hadden voorbereid, verdient deeze beroemde Man eene voornaame plaats.

Hij

Hij wierdt gebooren in den Jaare 1482, en wierdt te *Utrecht* tot den dienst der Kerke toegelaaten. Zijne geleerdheid en voorbeeldig vroom leeven deeden hem welhaast bekend worden. De Kerk van *Heenvliet*, een dorp in Zuidholland geleegen, verkreeg hem, door de bestelling van een aanzienlijk persoonaadje in dat gewest, MERULA bijzonder gunstig, tot haaren Priester. Al vroeg hadt hij een gezigt van de menigvuldige misbruiken en gebreken, ter Roomsche Kerke ingesloopen, en gaf zich daarom geheel over aan het leezen en onderzoeken der H. Schriftuure; doch het liep aan tot den Jaare 1552, eer hij bestondt eenige veranderingen te maaken in het gedeelte van den dienst der Misse, alwaar van de verdiensten en de voorspraak der Heiligen wordt gesproken; voorts, zo in zijne Leerredenen als gemeenzaame gesprekken, openlijk beweerende, dat de Kerk eene Hervorminge volstrekt noodig hadt. Zijne groote vrijmoedigheid deedt hem wel haast in 't oog loopen; in den Jaare 1553 verzekerde men zich, eerst van zijne Boeken en Papieren, en daarnaa van zijn persoon zelven, dien men in de gevangenis wierp. Men beschuldigde hem, dat hij zoude gezegd hebben „ dat het beter was tien „ Missen, dan eene Leerrede te verzuimen; dat 'er niets ter „ zaligheid noodzaaklijk is, dan 't geen in Gods woord duidelijk staat uitgedrukt; dat het Geloof zonder de liefde „ geen waar geloof is; dat men moet leeven overeenkomstig „ met de regelen van het Euangelie, zonder eenigen anderen „ regel te volgen; dat de zulken, die hunne eigen goederen „ verlaaten, om die van anderen te beedelen, geene waare „ armen zijn. ——— Dat de H. Schriftuure ons volkomene „ onderrigting geeft omtrent alles, wat ter zaligheid noodzaaklijk is; dat de onsterflijkheid der ziele en de opstanding „ in *Italie* niet geloofd wierden; dat eene zekere zeer gruwelijke zonde hier te lande, en zelfs in de Stad *Rome*, „ heerschte; — dat de Sijnoden en Kerkvergaderingen, al „ bestonden zij uit alle de Geestlijken der geheele waereld, „ ons van de geboden Gods niet moesten aftrekken." Op alle deeze beschuldigingen antwoordde MERULA met de uiterste omzigtigheid en wijsheid. Hij wierdt vervolgens overgebragt

na

na den *Hage*, en aldaar genoodzaakt te antwoorden op honderd acht Artikelen, welke men uit zijne schriften hadt opgemaakt. Vergeefs tragtte men hem zijne gevoelens te doen afzweeren. De Staaten van Holland waren zeer begaan met het ongelukkig lot des vroomen Grijzaarts; zij bewonderden zijne groote geleerdheid, welspreekendheid, vroomheid en liefde jegens de armen. De traanen, welke deeze in 't openbaar stortten, waren de getuigen hunner droefheid; zij zeiden openlijk, *dat zij beroofd waren van hunnen Vader, hunnen Voorspraak, hunnen Beschermer, en hunnen Vertrooster in hunne behoeften en ongelegenheden.* Onder andere liefdewerken, welke hij, van tijd tot tijd, verrigtte, hadt hij in zijne Vaderstad, *den Briel*, voor de armen een Gasthuis doen stigten. Ieder een klaagde openlijk, dat de Inquisiteurs de regten van het Hof van Holland schonden. Van wijd en zijd kwamen menschen in *'s Graavenhage* te zamen, om voor den gevangenen te spreeken.

Midlerwijl waren de Geloofsonderzoekers vlijtig bedagt op middelen, om den armen man van 't leeven te berooven, te verbranden, of diergelijke straffe, het gewoon lot der zogenaamde Ketteren, te doen ondergaan; doch, zo groot was de vermaardheid van 's Mans vroomheid en Godsvrugt, uit vreeze voor het volk durfden zij hun snood voorneemen niet ten uitvoer brengen. Om het gevaar te ontgaan, waar mede zij gedreigd wierden, en met een van deeze zaak af te koomen, namen zij de toevlugt tot een zeer zonderlingen list. Een aanzienlijk Kerkelijke, die den tijtel van Bisschop van *Hebron* voerde, valt, voor den gevangenen, op zijne knieën, met ontblooten hoofde, de armen over elkanderen geslagen en met schreiende oogen, en spreekt hem in deezer voege aan: „ Gij zijt honderdmaal geleerder dan wij allen. Wij zijn
„ overtuigd van uwe goede oogmerken, en zijn het met u eens
„ omtrent de voornaamste stukken. Wij verschillen van u, al-
„ leen omtrent eenige Kerkelijke gewoonten en plegtigheden,
„ die onverschillige dingen zijn, en van de Bestuurders der
„ Kerke eeniglijk afhangen. Onderwerp u, derhalven, bidden
„ wij u, aan de Kerk en haare uitspraaken, om oproeren en
„ ongelegenheden te vermijden. Gij ziet dat het volk zeer

„ ver-

„ verbitterd is. Zoudt gij ons aan de woede en geweldenaa-
„ rij van het graauw willen blootstellen? Behoud uw leeven,
„ ter liefde der armen, die, met heete traanen, daarom
„ smeeken. Behoud ons leeven: want dit hangt van u af.
„ Het eenige, dat wij verzoeken, is, dat gij erkent, *dat gij*
„ *onvoorzigtig en ontijdig ondernomen hebt, het afschaffen*
„ *van etlijke gewoonten en plegtigheden, die in haaren eigen*
„ *aart onverschillig zijn, en dat u deeze handelwijze leed*
„ *doet.* Indien deeze bekentenis met uw Geweeten strijdt,
„ wij verbinden onze zielen voor de uwe," enz. Naa het
uitspreeken der laatste woorden reikte de Bisschop den Ge-
vangenen de eene hand toe, en leide de andere op zijnen
borst. Deeze aanspraak hadt zo veel invloeds op het gemoed
van MERULA, dat hij beloofde dat geen te zullen doen, 't welk
van hem begeerd wierdt. Kort daarnaa wierdt hij openlijk
ten toon gesteld op een Schavot; en in plaats van in zijne
tegenwoordigheid de Artikelen te leezen, omtrent welke men
was overeengekomen, las men de voornaamste Artikelen van
zijn geloof, met eene zo zagte stemme en zo schielijk, dat
MERULA, die aan het gehoor belemmerd was, dezelve niet
verstaan konde. Men voegde 'er, daar benevens, bij, „ dat
„ hij afzwoor de Ketterijen van LUTHER, en alle dwaalingen
„ die tegen het rechtzinnig geloof der Roomsche Kerke stree-
„ den; dat hij alles geloofde 't geen deeze Kerk leerde; dat
„ hij onder eede beloofde, in haare Gemeenschap te zullen
„ volharden; en dat hij verklaarde, dat een iegelijk, die het
„ tegendeel deedt, zou verdoemd worden: dat zo hij, in 't
„ vervolg, andere begrippen voedde, hij zich onderwierp aan
„ de strengheid der Kerkelijke wetten; dat hij de omstanders
„ smeekte, God voor hem te bidden van wegen de Kette-
„ rijen, die hij afzwoer; en dat hij vergiffenis verzogt van
„ alle de zulken, die hij tot dwaaling vervoerd hadt." Ver-
volgens vraagde men hem met luider stemme, of hij alles her-
riep, wat men geleezen hadt. Onkundig zijnde van de laage
middelen, door welke men hem zo eerloos hadt misleid, gaf
hij een toestemmend antwoord. Alleen verzogt hij, zijne Af-
zweering te mogen leezen, voor dat hij die ondertekende;
doch de Geloofsonderzoekers gaven hem tot antwoord, dat

zij haast hadden, dat het tijd was zich van daar weg te begeeven, dewijl het volk veel gerugts maakte.

Het verdient onze opmerking, dat, onder de menigte, eene zeer groote verandering wierdt bespeurd; de liefde en het medelijden, welke zij omtrent MERULA hadt betoond, veranderden in haat en gramschap tegen hem.

De Afzweering wierdt gevolgd van een Vonnis, behelzende, dat de schriften en papieren van MERULA zouden verbrand, hij zelf van zijn Kerkelijk ampt verlaaten, en voorts onbekwaam verklaard worden tot het waarneemen van eenige hoe genaamde Kerkelijke verrigtingen; dat hij zijne Afzweering, op eenen Zondag, of op een plegtigen Feestdag, te *Heenvliet*, van den predikstoel zou voorleezen, dat hij zou verweezen worden tot eene eeuwige gevangenis, dat hij zijne zonden alle de dagen zijns leevens zou betreuren, en de kosten van zijn Regtsgeding betaalen.

MERULA, kondschap ontvangen hebbende van het laag bedrog der Inquisiteuren, beklaagde zich deswegen, en riep uit met luider stemme: „ ô Mijn God; is het mogelijk, dat deeze „ Lasteraars mij op eene zo schandelijke wijze hebben bedroo„ gen! Ben ik zwak genoeg geweest om de Waarheid af te „ zweeren, daar ik met den eenen voet in het Graf stond, en, „ om zo te spreeken, reeds half dood was! Neen, mijn God, „ nimmer heb ik zulk een gedagte gevoed; nimmer is een zo „ eerloos ontwerp in mijn hart opgekoomen; nimmer heb ik „ dusdaanig een besluit genomen met de vijanden van uwen „ naam. ô Mijn God! zij hebben mij op eene haatelijke wij„ ze, en, nevens mij, uw Volk, bedroogen."

Zo diep griefde, ondertusschen, deeze afschuwelijke handelwijze het gemoed van den tederhartigen MERULA, dat hij in eene zwaare ziekte stortte. Men bragt hem hierom over, uit zijne gevangenisse in *'sGraavenhage*, in een Klooster te *Delft*, alwaar hij eene Wederlegging van het over hem gevelde Vonnis opstelde. In den Jaare 1555, wierdt hij uit Holland na *Leuven* gevoerd, en genoodzaakt, alle Maandagen, Woensdagen en Vrijdagen, van water en brood te leeven. Hij verklaarde hier openlijk, dat hij geloofde 't geen hij gepredikt of geschreeven hadt, en dat hij van voorneemen was, zich daaraan

te

te houden. In 't volgende jaar tragtte men vergeefs, door onderhandelingen en bedreigingen, hem zijne gevoelens te doen afzweeren. Ieder een bewonderde zijne standvastigheid, en zelfs verscheiden Leden van 't Hoogeschoole verklaarden openlijk, dat deeze Grijzaart onregtvaardig en wreed wierdt behandeld. De Inquisiteur TAPPER deedt hem van *Leuven* overbrengen in eene Abtdij in *Henegouwen*, daar hij bijkans een jaar bleef. De Koning van Spanje, MERULA voor eenen wederafvalligen houdende, gaf bevel, dat hij uit deeze Abtdij zou gebragt worden naar eene Gevangenis te *Bergen in Henegouwen*, en dat men van zijn Regtsgeding een einde zoude maaken. Dit was 't, het geen de Inquisiteurs verlangden. Dit bevel wierdt volbragt, op den vierden van Zomermaand des Jaars 1557. MERULA kreeg thans tot zijn verblijf een zeer akeligen Kerker. TAPPER deedt hem, eindelijk, verklaaren voor een wederafgevallenen Ketter, en hij wierdt gevonnisd om verbrand te worden.

Zo dra was dit vonnis niet geveld, of MERULA wierdt, heimelijk, te *Bergen* overgebragt, op dat men hem ter dood mogt brengen, vóór dat zijne Vrienden in Holland gelegenheid zouden hebben, om zich tegen het voorneemen der Inquisitie aan te kanten; want de Inquisiteur TAPPER, en zijne bedienden, vreesden, dat de Staaten van Holland zouden klaagen over het schenden hunner regten, volgens welke niemand hunner Onderdaanen, buitenlands, mogt worden te regt gesteld; 't geen in het geval van MERULA geschied was. Een zijner Neeven, niet weetende dat zijn Oom te *Bergen* gevangen was, kwam in deeze Stad, op den zevenentwintigsten Julij, 's voormiddags omtrent tien uuren, het tijdstip dat MERULA uit zijne gevangenisse kwam, om na de strafplaats geleid te worden. De goede oude Man leunde op eenen stok, en vermids hij zes weeken lang in een akelig gat gezucht hadt, was hij dermaate vermagerd en verzwakt, dat zijn Neef moeite hadt om hem te herkennen.

Zo dra MERULA deezen waarden Neef in 't oog kreeg, gevoelde hij eene ongemeene blijdschap, en sprak hem aldus aan. „ Mijn Zoon, dit is de uur" (dit zeggende, verhefte hij zijne oogen en handen hemelwaarts) „ dit is de uur, in welke God

 „ wil,

„ wil, dat ik met mijn bloed verzegele de waarheid, die ik
„ uit zijn Woord geschept heb. Men heeft mij buiten mijn
„ Vaderland gevoerd, en, naa mij alvorens van de eene naar de
„ andere plaats geleid te hebben, heeft men, eindelijk, mij
„ herwaarts gebragt; ik ben bereid om aan JEZUS CHRISTUS te
„ worden opgeofferd, als eene reine offerhande; mijne Ziel
„ verlangt om bij God te zijn. De Dieven en Moordenaars
„ worden zagter dan ik behandeld. Verhaal, alles wat gij ge-
„ zien hebt, aan onze bloedverwanten en vrienden, in ons
„ lieve Vaderland. Gij zijt mij altoos getrouw geweest; gij
„ zoudt mijn erfgenaam geweest zijn; ik verzoek u, het ver-
„ lies deezer erfenisse te draagen, met dezelfde kloekmoedig-
„ heid, als ik het verlies van mijn leeven draag. Het ontbreekt
„ u aan geen gezond verstand en geleerdheid, en gij weet, dat,
„ zo lang het in mijn vermogen was, ik mij altoos heb benaar-
„ stigd, deeze beide hoedanigheden in u aan te kweeken. Gij
„ zijt meerderjaarig; trouw de Vrouw, die ik u had toegelegd.
„ Vertrouw op God. Draag zorge voor het Gasthuis, welk ik,
„ in *den Briel*, voor de armen heb gestigt. Ik hoop dat men
„ 't geen ik den armen heb gegeeven, hun in vrede zal laaten
„ genieten, en dat de Procureur Fiscaal der Staaten minder on-
„ meedogende zijn zal dan de Inquisiteurs." Naadat MERULA
deeze woorden hadt gesproken, nam hij afscheid van zijnen
Neef. De welbesneedenste pen is niet bekwaam om eene be-
schrijving te geeven van de aandoeningen van medelijden en te-
derhartigheid, welke deeze twee persoonen, bij het afscheid-
neemen, vertoonden. MERULA vervolgde zijnen weg, gaande
tusschen een Monnik en den Scherpregter, het Volk steeds ver-
maanende, *God te vreezen, en de Waarheid lief te hebben.*
Toen hij den Brandpaal was genaderd, verzogt hij verlof om
een Gebed tot God te doen; dit wierdt hem vergund, en voor
het Brandhuisje op de knieën vallende, deedt hij een zeer vuu-
rig gebed. Terwijl hij in deeze heilige oeffening bezig was, viel
hij ter aarde, uit vreeze, gelijk de meesten zich verbeeldden,
voor den kort aanstaanden smartlijken dood; doch toen men
hem wilde opheffen, ontdekte men, dat hij den Geest hadt
uitgeblaazen. De Scherpregter, dit bemerkende, weigerde de
hand aan hem te slaan. ——— Zulk een zonderling einde hadt

EN-

ENGEL WILLEMSZOON MERULA, in het vijf en zeventigste jaar zijns ouderdoms. Men koelde nogthans den wreeden moed; door het Lijk tot asch te verbranden.

MERULA, (PAULUS) wierdt gebooren te *Dordrecht*, in den Jaare 1558. Naa alvoorens, in zijn Vaderland, de gronden der Taalkennisse geleid te hebben, fleet hij acht jaaren aan de Hoogeschoolen van *Orleans* en *Geneve*, in de beoeffeninge voornaamelijk der Regtsgeleerdheid. Vervolgens Duitschland, Italie, en ook Engeland bezogt hebbende, keerde hij weder na zijn Vaderland, met oogmerk om zich met het pleitbezorgen te geneeren. Omtrent deezen tijd verliet de vermaarde JUSTUS LIPSIUS het Leidsche Hoogeschool. Dit bewoog de Heeren Bezorgers, den post van Hoogleeraar in de Geschiedeuissen aan MERULA op te draagen, als zijnde hem het gerugt zijner geleerdheid na 't Vaderland vooruit geloopen. Vijftien jaaren hadt hij deezen post, met grooten roem, bekleed, wanneer hij, ter gelegenheid van het overlijden van den jongen DOUSA, daarenboven tot Opziener van de Boekerije van 't Hoogeschool wierdt aangesteld. Ter herstellinge van zijne zwakke gezondheid, als mede om de bloedverwanten zijner Huisvrouwe te *Rostock* te bezoeken, deed MERULA derwaarts eene reize, in den Zomer des Jaars 1607. Hij stondt nu gereed om weder te keeren na Holland, wanneer hij overvallen wierdt van eene Bloedspuwinge, die wel haast een einde van zijn leeven maakte, in 't negenenveertigste jaar zijns Ouderdoms. Van 's mans vlijt en geleerdheid draagen getuigenis de veelvuldige Schriften, van hem voorhanden: onder andere, *Cosmographia generalis et specialis*; *Praxis Civilis Curiæ Provincialis apud Batavos*, in 't Nederduitsch bekend onder den tijtel van *Praktijk Civiel van 't Hof van Holland*; *Ennii Fragmenta cum Commentariis*; *Plakkaaten en Ordonnantien op 't stuk der Houtvesterij*; *Tijdtresoor der Kerkelijke en Wereldlijke Regeeringe, van Christus geboorte af tot het Jaar* 1200. Dit laatste Werk is naderhand, door zijnen Zoon, WILLEM MERULA, vervolgd tot op het Jaar 1614.

Zie MEURSIUS, *Vitæ Profesf. Leid.*
VALERIUS ANDREAS, enz.

MERWE, eene Rivier in Zuidholland, oorspronklijk uit de *Waal*, welke een Tak van den Rhijn is, is niet vroeger bij dien naam bekend, dan na haare vereeniging met de Boven-Maas, bij de Stad *Woudrichem* en het Kasteel *Loevestein*. Zo veel de berigten aanwijzen, heeft deeze Rivier, wat haaren loop aangaat, zints de vroegste tijden, weinig verandering van gedaante ondergaan, hoewel zij eertijds veel wijder moet geweest zijn, en over de Landen, ten Noorden geleegen, een vrijer loop gehad hebben. Gantsch onregelmaatig is, intusschen, haare gedaante. Nu eens vertoont zij zich als eene geheele Zee; dan wederom wordt zij tot naauwlijks een derde gedeelte van haare voorgaande wijdte vernaauwd; terwijl zij, op andere plaatzen, hoewel, van nieuws, meerder uitgebreidheid beslaande, met veelvuldige Eilandtjes en droogten is bedekt. Hier uit ontstaan veelvuldige overstroomingen, veroorzaakt voornaamelijk door het hoog en veelvuldig Bovenwater, 't welk dikmaals dijken en dammen doet scheuren, en het omleggende Land onder water zetten; waar bij koomt de belemmering van het afstroomende water, door de Kribben, Dammen en Hoofden, welke in de Rivier uitsteeken, om Grond te winnen, of tot behoud der aanleggende Landen en Dijken.

Zie Tegenw. Staat van Holland.

MERWEDE, (*Baanderij en vrije Heerlijkheid van de*) gelegen in Zuidholland, nabij *Dordrecht*, en aan die Stad in eigendom behoorende, reeds zedert den aanvang der jongst voorgaande Eeuwe. Vóór den befaamden *Elizabets-Vloed*, in den Jaare 1421, die den grooten Zuidhollandschen Waard overstroomde, was ook deeze Heerlijkheid van merkelijk grooter uitgestrektheid dan tegenwoordig. Hemels breedte besloeg zij meer dan achthonderd Morgens gronds. Als iet bijzonders vindt men aangetekend, dat de Heerlijkheid zich uitstrekte zelf tot binnen de Stad *Dordrecht*, en 'er eene Hoofdkerk hadt, aan ST. NIKOLAAS gewijd, die nog in weezen is. Boven alle andere Gestigten, in de Heerlijkheid, muntte uit het *Huis* of *Slot te Merwede*, waar van men nog heden eenige Overblijf-

blijfzels ziet, doch van minder belang dan die van den Jaare 1646, welke bij SMIDS, in de *Schatkamer der Nederlandsche Oudheden*, vertoond worden. Zij leggen op een klein Eilandtje, in de *Merwe*, een weinig Oostwaarts van *Dordrecht*; waar aan zij, eertijds, naar men wil, zo na grensden, dat de plantadjen van 't Huis aan de Stads Muuren liepen. De gissing der zulken, die den naamsoorsprong afleiden van den Franschen Koning MEROVEUS, die, in den Jaare 437, daar van de stigter zou geweest zijn, schijnt willekeurig, althans minder gegrond dan 't gevoelen der zulken, die willen dat de nabuurige Merwestroom daar aan den naam zou gegeeven hebben. Het Kasteel is van zeer grooten, harden, vasten gebakken steen gebouwd. Aan de zijde van de Merwe vertoont zich het Muurwerk met Ruiten, welker punten op en neder staan. De Ruiten bestaan uit zwaare verglaasde Steenen, van ongemeene grootte. Van binnen ziet men nog steenen Trappen; die, evenwel, door ouderdom, bijkans onbruikbaar zijn. Wijders ontmoet men 'er kleine kwaarbemuurde Vertrekken, welke, eertijds, tot berginge van Krijgsvolk schijnen gediend te hebben. Een langen reeks van Jaaren was de Heerlijkheid, nevens het *Huis te Merwede*, de eigendom van het aanzienlijk Geslagt van dien naam, waar van wij, in een volgend Artikel, zullen spreeken. Naderhand gekoomen zijnde aan het Geslagt van PRAAT, en ruim honderd jaaren daar in gebleeven zijnde, kwamen zij, bij erfenisse, in den Jaare 1550, aan het Geslagt van BOETZELAAR. WESSEL VAN BOETZELAAR verkogt dezelve, in den Jaare 1604, aan de Stad *Dordrecht*, voor achtendertigduizend Guldens. De Heerlijkheid *Merwede*, welke hoog, middelbaar en laag Geregt heeft, bezit verscheiden Voorregten, als Visscherij, Zwanedrift, Vogelrij, Tiende Regt, Erfpagten, en andere. Een groot getal Agterleenen hangen van de Heerlijkheid af; niet zo veele, egter, als vóór den Vloed van 1421, in welken eenigen verdronken zijn. Een zeer bijzonder Voorregt is nog aan de Heerlijkheid *Merwede* verknogt, wel waardig om hier vermeld te worden. Drie Markten hield men, van ouds, binnen *Dordrecht*; een van deeze voerde den naam van *Heer-Daniels-Markt*, naar eenen van de eerste Heeren van de *Merwede*: zij begon op den vijfden Junij, en eindigde op den dertienden.

Volgens eene oude Overeenkomst, plagt de *Heer van de Merwede* regtsgebied over de Stad te hebben; ten bewijze waar van de Roede van Justitie zijnen Baljuw plagt overhandigd te worden. Deeze gewoonte duurt nog, hoewel de Jaarmarkt niet meer gehouden wordt. Op den vijfden Junij begeeven zich de Schout van *Dordrecht*, de Burgemeester, die, als Ambagtsheer, den Heer van de *Merwede* vertegenwoordigt, en de Baljuw van de *Merwede*, die thans den naam van *Schout van acht dagen voert*, verzeld van Pensionaris en Sekretarissen, na de plaats, alwaar de *Heer Daniels-Markt* plagt gehouden te worden, zijnde aan het Sloebord, tusschen de Boomstraat en het Torentje. De Schout, staande aan de zijde van de Stad, overhandigt hier de Roede van Justitie aan den Burgemeester-Ambagtsheere, onder beding dat dezelve, na 't eindigen der acht dagen van de Heer-Daniels-Markt, hem wederom zal bezorgd worden. De Burgemeester, staande aan den kant van den Riedijk, reikt hier op de Roede over aan den Schout van acht dagen; die, geduurende het tijdverloop van acht dagen, het Schoutampt van *Dordrecht* hebbende waargenomen, op den dertienden der Maand, de Roede aan den Burgemeester wederom overlevert, van wien zij, vervolgens, den gewoonlijken Schout in handen wordt gesteld.

Zie BALEN, *Beschr. van Dordrecht*;
BOXHORN, *Toneel van Holland*;
VAN LEUVEN, *Batt. Ill.*

MERWEDE, (*Het Geslagt van*) bij ouds van zeer veel aanziens en vermogens, in Zuidholland, alwaar het, behalven de opgemelde Heerlijkheid, zeer groote goederen bezat; van welke het, egter, een aanmerkelijk gedeelte verloor in den beschreienswaardigen Watervloed van den Jaare 1421. In 't algemeen merken wij hier aan, dat de oudste Zoonen van dit Geslagt, gemeenlijk, den naam van DANIEL gevoerd hebben, gelijk het veelal gebruikelijk was in andere Hollandsche Geslagten, dat de Erfzoonen doorgaans den zelfden naam van GERRIT, JAN, PIETER of andere voerden.

De

De eerste Heer van Merwede, dien wij vermeld vinden, was

DANIEL: hij leefde in den Jaare 1150, en liet na, DANIEL, die volgt, als mede eene Dogter, welke in 't huwelijk tradt met *Hugo* van Teilingen, Zoon van Gerrit van Teilingen. Hugo storf in den Jaare 1172, nalaatende drie kinderen, de jongste van welke, *Floris* genaamd, de Stamvader wierdt van het Geslagt van *Tol*, zedert te Leiden en Dordrecht vermaard.

DANIEL VAN DER MERWEDE, boven genoemd, leefde nog in den Jaare 1200. Hij hadt in huwelijk eene Dogter van den Heere *van Linde*, en verwekte bij dezelve DANIEL, die volgt; eene Dogter, die de Echtgenoote wierdt van Philips van Uiternesse, Heere van Mathenes, Stamvader van het Geslagt van dien naam; en *Diderik van der Merwede*, Dijkgraaf van den Grooten Hollandschen Waart. Volgens zommigen zou het Geslagt van *Riede* van hem afkomstig zijn.

DANIEL VAN DER MERWEDE, de derde van dien naam, Heer ter Merwede, deedt, met Boudewijn van Vlaanderen, eenen keer na *Jerusalem*, en was tegenwoordig bij de veroveringe van Constantinopole, in den Jaare 1204. Tot loon zijner dapperheid, wierdt zijn Wapen vermeerderd met vijftien Gouden Bollen. Hij leefde nog in den Jaare 1226. Den naam zijner Huisvrouwe vinden wij niet vermeld. Zijne kinderen waren DANIEL, die volgt, en *Herbert van der Merwede*, Knaap, in den Jaare 1277 vermeld onder de Raaden van Floris den V, Graave van Holland.

DANIEL VAN DER MERWEDE, de Vierde, Knaap, Heer ter Merwede, hadt drie kinderen: DANIEL, die volgt; *Jan van der Merwede*, Stamvader van die van *Tolloisen*, en *Adriaan van der Merwede*, van welken die van *Klootwijk* zijn voortgesprooten.

DANIEL VAN DER MERWEDE, de Vijfde, Schildknaap, in den Jaare 1293, liet de volgende kinderen naa:

1. DANIEL, die volgt;

2. *Dirk van der Merwede*, Ridder te Dordrecht, vermeld in den Jaare 1344, en, te gader met zijnen broeder Jan, op het Jaar 1369. Hij hadt eenen Zoon, *Diderik van der Merwede*

wede genoemd, vermeld op het Jaar 1393, welke naliet *Dirk van der Merwede*, Ridder, Heer van Ethen, Meeuwen, Baardwijk, Baljuw van Zuidholland in de Jaaren 1414 en 1421; als mede Kastelein van Geertruidenberg, waar binnen die van Dordrecht en de Kabbeljaauwschen hem belegerden. Hij overleedt in den Jaare 1459, en wierdt begraaven te Meeuwen, onder eene verhevene Tombe, met zijne vier kwartieren. Bij zijne Huisvrouwe *Catharina van Ranst*, uit Brabant, verwekte hij eene Erfdochter, *Odilia van der Merwede*, Vrouwe van Ethen, Meeuwen en Waalwijk, die de echtgenoote wierdt van Robbert van Drongelen, en vervolgens Moeder van

I. *Jan van Drongelen*, Landkommandeur van het Duitsche Huis te Utrecht, gestorven in den Jaare 1492.

II. *Hadewij van Drongelen*, getrouwd met Raas van Borghoven.

III. *Odilia van Drongelen*, getrouwd met Philips van Ranst, en bij hem Moeder van de volgende kinderen:

(1) *Daniel van Ranst*.

(2) *Henrik van Ranst*; beide ongehuwd gestorven.

(3) *Kornelis van Ranst*, Vrouwe van Ethen en Meeuwen, naa haars broeders dood, gehuwd met Jan van Leefdaal, een Geldersch' Ridder, baarde haaren Man:

A. *Magaretha van Leefdaal*, hadt eerst tot Echtgenoot, Balthasar van Weese; vervolgens, Jan, Heer van Vliet, bij Oudewater; en eindelijk Diderik van Kroonenburg.

B. *Philips van Leefdaal*, Heer van Waalwijk, Ethen en Meeuwen, trouwde, in den Jaare 1516, met Anna van Gaveren van Liefringen, en verwekte, onder andere,

a. *Rogier van Leefdaal*, Heer van Waalwijk, Ethen en Meeuwen, die in den echt tradt met Jenne van Schoonhoven, en Vader wierdt van

(*a*). *Philips van Leefdaale*, Heere van Ethen, Meeuwen en Babijlonienbroek, getrouwd met Margareta van Westerholt, welker Moeder uit het Geslagt van Duuvenvoorde was.

(*b*). *Jan van Leefdaal*, Heere van Waalwijk, eerst getrouwd met Klara van Hees, overleeden in den Jaare 1613, en naderhand met N. N. Gijsel, Weduwe van Jan van Boshuizen.

(*c*)

(1) *Anna van Leefdaal*, getrouwd met Koenraad, Heere van Westerholt.

b. *Christoffel van Leefdaal*, een der zamen verbondene Edelen, in den Jaare 1566, was getrouwd met Maria van Schoonhoven, en bij haar Vader van

Fredrik van Leefdaal, eerst gehuwd met Maria Aalbout, en naderhand met Emerentia van Oestrum, in den Jaare 1607 overleeden.

C. *Jan van Leefdaal*, Drost van Montfoort, ongehuwd overleeden.

(4) *Adriana van Ranst*, Vrouwe van Waalwijk, getrouwd met Jan Milling, een Gelderſch' Ridder, doch zonder kinderen gestorven.

Diderik van der Merwede, Baljuw van Zuidholland, boven genoemd, liet drie onechte Zoonen na: 1. *Daniel*, overleeden in den Jaare 1512, en, bij Agnes van Bouhesen, Vader van twee Zoonen, *Jan* en *Dirk*. *a.* *Jan van der Merwede*, overleeden, in den Jaare 1580, in den ouderdom van 92 jaaren, was eerst getrouwd geweest met eene Zuster van Willem van der Merwede, vervolgens met Lijsbet van Zandwijk. Zij waren de Grootouders van *Hendrik van der Merwede*, Drossaart van Vianen. *Dirk van der Merwede*, boven genoemd, overleedt te Dordrecht, in den Jaare 1526, gehuwd geweest met N. N. van Bekestein van Haarlem, en verwekte bij dezelve drie Dogters, eene van welke, *Agnes* genaamd, in den Jaare 1572, Nonne te Loosduinen was. 3. *Nikolaas van der Merwede*, was Heer van Baardwijk; hij overleedt in den Jaare 1505. In den Jaare 1447 was hij in den echt getreeden met Margareta Bogaards, te Dordrecht, overleeden in den Jaare 1473. De vrugten van deezen echt waren (1) *Jan van der Merwede*, die kinderen hadt. (2) *Willem van der Merwede*, gesneuveld in den Oorlog tegen de Franschen, in den Jaare 1477, voor het Stedeken Avennes: (3) *Machteld van der Merwede*, Vrouwe van Baardwijk, gehuwd met Mr. Kornelis de Jonge, Pensionaris van Dordrecht, en vervolgens Rekenmeester in 's Graavenhage, alwaar hij in den Jaare 1504 overleedt. (4) *Lijsbet van der Merwede*, getrouwd met Willem van Bokhoven, in Brabant. (5) *Maria van der Mer-*

Merwede, getrouwd met Pieter Schief, te Antwerpen, en Moeder van *Margareta Schief*, welke tot haaren eerste Man hadt Karel van Immerseel, en vervolgens Willem van der Werve, Ridder te Antwerpen, bij welken zij Moeder wierdt van *Karel van der Werve*, die in den Jaare 1604 overleedt, en, bij Anna Schets van Wesemale, verwekte Jan van der Werve, Heer van Urk en Emelandt, die eerst trouwde met Machtelt van der Werwe, en vervolgens, te Dordrecht, in den Jaare 1605, met Catharina, Dogter van Willem van Drenkwaart, Heere van Gijssenburg.

3. *Floris van der Merwede*, derde Zoon van DANIEL den vierden van dien naam, Ridder, nevens zijnen broeder Daniel, in eenen togt tegen de Friezen, gesneuveld, liet eenen Zoon naa, *Floris van der Merwede*, Ambagtsheer van Slijdrecht, en Ridder, vermeld in den Jaare 1399. — Omtrent deezen tijd leefde eene N. N. *van der Merwede*, getrouwd met Adam van Lokhorst, welken zij het Ambagt van Slijdrecht ten huwelijk bragt.

4. *Willem van der Merwede*, Ridder, vermeld in den Jaare 1341.

5. *Jan van der Merwede*, genoemd op het Jaar 1369.

6. *N. van der Merwede*, getrouwd met Amelis van Amstel van Mijnden, in den Jaare 1348.

7. *Altijd van der Merwede*, Minnaaresse van Willem den IV, Graave van Holland, en bij denzelven Moeder van eenen Zoon, *Daniel van den Poel*, die, in den Jaare 1408, door de Luikenaars wierdt verslagen. Hij liet vier Zoonen naa: *Gijsbert van den Poel*; *Dirk van den Poel*; *Jakob van den Poel*, Ridder; en *Clauwert van den Poel*, Kastelein van Geertruidenberg. *Jakob* hadt eenen Zoon, *Gooswijn van den Poel*, in den Jaare 1412 getrouwd met Geertruid van Dorp, en verwekte een Zoon, *Dirk van den Poel.*

DANIEL VAN DER MERWEDE, de Zesde van dien naam, Ridder, Heer van der Merwede en Wieldrecht, wierdt, in den Jaare 1341, door Willem den IV, Graaf van Holland, verheven tot Baron van de Merwede, 't welk hij van hem tot een onsterflijk Leen ontving; te vooren was deeze Heerlijkheid ter Leen gehouden van den Heere van Voorn en 't Huis

te

te Gaas, gelijk blijken kan uit een Vonnis, op den achttienden Mai des Jaars 1560, door den Hoogen Raad van Mechelen geweezen. Heer DANIEL was een van de zeven Baarrotzen, die, nevens zijnen Broeder Floris, met den gemelden Graave, in de maand October des Jaars 1345, in een gevegt tegen de Friezen, bij Stavoren, sneuvelde. Bij *Jenne van der Eem*, uit het Land van Utrecht, zijne Huisvrouwe, liet hij naa:

DANIEL VAN DER MERWEDE, den Zevenden, Ridder, als Dijkgraaf van den Grooten Zuidhollandschen Waart vermeld in de Jaaren 1369 en 1390. Zijne Huisvrouwe was de Erfdogter van den Heere van Stein, op de Maze, bij Maseik en Hoorn, en hij bij dezelve Vader van

I. DANIEL VAN DER MERWEDE, die volgt.

II. *Willem van der Merwede*, Ridder, Ambagtsheere van Muilkerk, gestorven in den Jaare 1413, nalaatende eene Erfdogter,

Jenne van der Merwede, Vrouwe van Muilkerk, getrouwd aan Jan van Herlaar, Ridder, Heere van Meerwijk, en naderhand met Adriaan van Herlaar, die, in den Jaare 1455, met Muilkerk wierdt beleend. Naa eenige Graaden is van deezen voortgesprooten,

Jenne van Herlaar, Echtgenoote van Arend van Lanwijk, die, in den Jaare 1599, Muilkerk verkogt aan Bruin de Feeter, te Gorichem.

III. *Machtelt van der Merwede*, getrouwd met Gerrit van Vliet, Zoone van Jan, Heere van Vliet en Poelsbroek, en van N. N. van der Lek, of Polanen, Dirks Dogter. Met Hertog ALBREGT was hij, in den Jaare 1396, tegenwoordig in eenen Veldtogt tegen de Friezen, en overleedt, in den bloei zijns leevens, in den Jaare 1404.

DANIEL VAN DER MERWEDE, de Achtste, Ridder, Heer van der Merwede, Stein, Poelwijk en Leerambacht. Hij storf jong, naalaatende, bij zijne Huisvrouwe *Margareta van Heinen*, uit Vlaanderen, Weduwe van Lodewijk van Praat, twee Dogters:

1. *Margareta van der Merwede*, Erfdogter ter Merwede, Stein en Poelwijk, getrouwd met Willem van Brederode,

rode, jongsten Zoone van Reinoud van Brederode, en van Jolente, Erfdogter van Gennip op de Maaze. Zij baarde geene kinderen, en verkogt, op den zevenden Mai des Jaars 1424, de Heerlijkheid en het Slot Merwede, aan Lodewijk van Praat, Ridder, Heere van Moerkerk en Moerkerkerland, haaren Halvenbroeder van Moeders zijde. Nevens haaren Man deedt Margareta eenen bedevaart na Rome. Niet lang naa de wederkomst, overleeden zij beiden, in hoogen ouderdom, in den Jaare 1451.

2. *Jenne van der Merwede*, gehuwd aan Philips van Spangen, Ridder, Raad in den Hove van Holland, Zoon van Engebrecht van Spangen, en van Evertje van Alkemade, Floris Dogter, overleedt insgelijks zonder kinderen, in den Jaare 1469. Met haaren Vader DANIEL den Achtsten, was dus dit aanzienlijk Geslagt, in het manlijk oir, uitgestorven.

Het Wapen van *Merwede* was, eerst een Veld van Keel, doorsneeden met een Zilveren Fasce, doch wierdt, in den Jaare 1304, vermeerderd met vijftien Bijsans, of bollen van goud.

Zie GOUDHOEVEN, *Oude Holl. Kronijk*; VAN LEEUWEN, *Batav. Illustr.*

MESSEN. (JOAN VAN) Deezen naam voerde de eerste Klerk van den Raadpensionaris JOAN DE WITT, doch, om zijne trouwloosheid, dien gewigtigen post onwaardig. In het Vonnis, naderhand over hem gestreeken, worden hem verscheiden verraaderlijke misdrijven ten laste geleid, eene zwaarder straffe waardig, dan hem wierdt opgeleid. Hij maakte zijn werk om de geheimste Staatspapieren, Brieven en Resolutien af te schrijven, en voorts dezelve te stellen in handen van zekeren DIRK VAN RUIVEN, die de zaaken van Prinse WILLEM VAN NASSAU, in *'s Graavenhage*, waarnam, aan welken hij, vervolgens, 't geen hij meldenswaardig van VAN MESSEN hadt ontvangen, overbriefde. De verraaderlijke Klerk vergenoegde zich niet met het openbaar maaken van geheime waarheden, maar hij verdigtte, daarenboven, dingen, ten nadeele van zijnen Meester, welke, indien ze waar geweest waren, hem ten hoogsten

ften ftrafwaardig zouden gemaakt hebben. Dus verfpreidde hij, dat DE WITT, door middel van de Heeren BEVERNINGK en NIEUWPOORT, den Engelfchen Protektor KROMWELL zou getragt hebben te beweegen tot het zenden van eene Vloot op de Zeeuwfche Kusten, om daar door de Provincie Zeeland te dwingen tot eenpaarigheid met Holland, in 't ftuk der Uitfluiting van den jongen Prinfe; waar naa men, zelf in Holland, Engelsch Krijgsvolk zou brengen, onder een Engelfchen Overfte. DE WITT, volgens des lasterenden booswigts zeggen, zou, daarenboven, het Haarlemsch Linnen in Engeland hebben willen doen verbieden. VAN MESSEN zou wijders eene Kist met geheime papieren uit des Raadpenfionarisfen wooninge hebben zoeken te vervoeren. Zelf hadt men eenig fpoor, dat hij een toeleg op des Heeren DE WITTS leeven hadt gefmeed. Geene zwaarder ftraffe volgde op zo veele reeds begaane of ontworpene euveldaaden, dan eerloosheid en eeuwige ballingfchap uit Holland, Zeeland, Westfriesland en Utrecht. Niet weinig liep zulk een zagt vonnis, naar gelange der misdaad, bij veelen in 't oog. De Raadpenfionaris zelve betuigde daar over zijne verwondering en misnoegen.

Zie DE WITT's *Brieven*; *Secreete Refolutien van Holland*; AITZEMA, Deel III.

METEREN, een Dorp in Gelderland, in den *Tielerwaart*, tusfchen *Bommel* en *Geldermalsfem*. Met het nabuurig *Elst*, wordt de Hervormde Gemeente door éénen Leeraar bediend. Niet verre buiten het Dorp, aan den gewoonen Rijweg, legt een fraai Heerenhuis, *het Huis te Meteren* genaamd; een hedendaagsch geftigt, leggende rondom in eene Graft, met een ruimen Voorhof, en voorts van aangenaame beplantingen omringd.

METEREN, (EMANUEL VAN) gebooren te *Antwerpen*, in den Jaare 1535. Zijn Vader was een Boekdrukker, en wierdt, uit dien hoofde, verdagt gehouden van mede de hand te hebben in het vervaardigen van Schriften, der Onroomfche Leere toe-

toegedaan. Omtrent den tijd als zijne Huisvrouwe, van EMANUEL, zich zwanger bevondt, hadt hij eenen Bijbel in de Engelsche taale gedrukt, en was daar mede na Engeland gereisd, om met het verkoopen winst te doen. Midlerwijl deedt de Regeering zijn Huis doorzoeken, of men 'er niet, veelligt, verbooden Boeken vondt. Zijne Echtgenoote, weetende dat haar Man inderdaad een goed aantal dusdanige Schriften bewaarde, en vreezende voor 't gevaar, welk haar dreigde, deedt eene gelofte, het kind, welk zij onder het hart droeg, indien 't een Zoon wäre, EMANUEL, dat is, *God met ons*, te zullen noemen, bijaldien de gezogte Boeken niet gevonden wierden. Tot haar geluk deeden de Huiszoekers vrugtlooze moeite. In zijne jeugd oeffende zich VAN METEREN in de Taalen en verscheiden Weetenschappen. Doch zijne neiging strekte zich uit tot den Koophandel, toen hij den ouderdom bereikt hadt, om zich tot een vast beroep te moeten bepaalen. Voor zekeren bestemden tijd nam hij, diensvolgens, zijn verblijf bij eenen Koopman. Intusschen wierden zijne Ouders te raade, om de vervolgingen te ontgaan, na Engeland te verhuizen. Op hunnen overtogt derwaarts trof hen het ongeluk, dat het Schip, welk hen zou overvoeren, door eenen Franschman aangevallenen in brand wierdt geschooten: zodat het, met volk en al, in de lucht sprong. Naadat VAN METEREN zijne leerjaaren hadt voleindigd, begaf hij zich na *Londen:* een ruim bestaan hadt hij in deeze Stad, door het waarneemen van de zaaken van veele Nederlandsche Kooplieden, tot op de overgave van *Antwerpen* aan de Spanjaarden. Met het verval van den Koophandel, leedt hij hier door insgelijks merkelijk nadeel. Onder het waarneemen van zijn beroep, hadt VAN METEREN zijn werk gemaakt van het verzamelen van Stukken, de Geschiedenissen der Nederlanden betreffende. Thans weinig anders te verrigten hebbende, vermaande hem zijn Neef, de Geleerde ABRAHAM ORTELIUS, aan het opstellen eener Nederlandsche Historie de hand te slaan. VAN METEREN volgde dien raad, en besteedde zijnen overigen leeftijd aan het zamenstellen van een Werk, 't welk nog bij alle Kenners en Hoogschatters van echte Gedenkstukken in eere en waarde wordt gehouden. Hij over-

leedt

leedt te *Londen*, in den Jaare 1612, het zevenenzeventigste zijns ouderdoms.

Zie RUYTING, *Leven van van Meteren*.

METIUS, (ADRIANUS) gebooren te *Alkmaar*, bragt zijne jeugd en jongelingschap inzonderheid door in Duitschland, om 'er zich in de Starrekunde te oeffenen. In den Jaare 1597 beriepen hem de Bezorgers van 't Hoogeschool te *Franeker* tot Hoogleeraar in die Weetenschap, welke hij 'er, met grooten lof, geduurende eenen reeks van achtendertig jaaren, onderwees. In den Jaare 1635 overleedt hij in hoogen ouderdom. Behalven verscheiden Schriften, de Starre- en Landmeetkunde betreffende, welke van hem het licht zien, heeft hij ook eenige Werktuigen vervaardigd, tot die Weetenschappen behoorende.

Zie VAL. ANDR. *Biblioth. Belg.*

METSLAWIER, een Dorp in Friesland, in 't Kwartier van *Oostergo*, in de Grietenij *Oostdongeradeel*. Zeer vermaaklijk is de legging van dit Dorp: reden, waarom men, in de nabuurschap, van ouds, een aanzienlijk getal Staten of adelijke Landhuizen vondt. *Wibalda-State*, zijnde eene fraaie huizing met aangenaame plantaadjen, en Ropta- of *Ropperda* State, zijn daar van nog in weezen.

METZU, (GABRIEL) een vermaard Kunstschilder, in den Jaare 1615 te *Leiden* gebooren, hoewel hij zijnen meesten leeftijd te *Amsterdam* heeft doorgebragt. De vrugten van 's Mans penseel worden, bij de Kunstkenners, in hooge waarde gehouden. Twee Stukken, in 't bijzonder, treffen het bewonderend oog, en worden algemeen toegejuicht. Het een verbeeldt een Kraambezoek van Mannen en Vrouw; het ander eene Juffrouw, wasschende haare handen boven een Lampetschotel, die van eene Dienstmaagd wordt vastgehouden, terwijl een Heer, ter Kamer in treedende, voor haar eene bui-

ging maakt. Behalven den roem van Kunstkennisfe, ging METZU ook die van een prijzelijken wandel naa. Een pijnlijk ongemak, en daar door verhaaste dood, was oorzaak dat hij zijne uitsteekende vorderingen in de behandeling van 't penfeel nog niet verder bragt. Een Steen in de Blaas deedt hem onduldelijke fmarten lijden. Hij wierdt daar van gesneeden, doch overleedt aan de Kunstbewerkinge, in den Jaare 1658, het drieënveertigste zijns ouderdoms.

Zie HOUBRAKEN.

MEULEKATEN, een Heerenhuis, in Gelderland, in het Landdrostampt van Veluwe. - Het legt midden in 't geboomte, in eene wijde Graft besflooten, in eene zeer vermaaklijke Landsdouwe, die nog veraangenaamd wordt door eene menigte Beekjes, welke van de hoogten na beneden vloeien. Volgens zommigen zou het Gesligt, bij ouds, den naam van *Lennepestein* gevoerd hebben.

MEURSIUS, (JOANNES) in den Jaare 1579 gebooren te *Loosduinen*, bij *'s Graavenhage*, uit aanzienlijke Ouderen. Reeds vóór zijn zesde jaar hadt hij, onder 't opzigt van zijnen Vader, eenig onderwijs genooten in de Latijnsche Taale, welke, nevens de Griekfche, hij verder beoeffende, eerst in *'s Hage*, en vervolgens te *Leiden*, onder den geleerden Rektor NIKOLAAS STOKIUS, onder wiens opzigt MEURSIUS, op zijn twaalfde jaar, eene Latijnsche Redevoering fchreef. Intusfchen helde zijne neiging voornaamelijk over tot de Griekfche Taale, en maakte hij daar in zo fnelle vorderingen, dat hij op zijn dertiende jaar Griekfche Vaerzen maakte, en op zijn zestiende over een moeilijken Griekfchen Schrijver Aanmerkingen fchreef. Bij de kennisfe der Taale voegde hij eene grondige bedreevenheid in de Gefchiedenisfen en Oudheden der Grieken. Door dit alles behaalde MEURSIUS zo veel vermaardheids, dat 's Lands Advokaat JOAN VAN OLDENBARNEVELT hem den post van Onderwijzer zijner kinderen opdroeg, en hem niet alleen in huis en aan zijnen tafel nam, maar ook met zijne vriendfchap vereerde; welke hij, tot op den dood des Staatsmans, bestendig genooten heeft.

Ter

Ter gelegenheid dat de Advokaat, als Gezant, eenen keer na Frankrijk deedt, bevondt zich MEURSIUS onder deszelfs gevolg, in de hoedanigheid van Hofmeester. Ten nutte maakte hij zich deeze reize, door het bezoeken van de voornaamste Boekerijen, en het verzamelen van veele zeldzaame Schriften, welke hij naderhand in 't licht gaf. Te *Orleans* beklom hij den Eeretrap van Meester in de Regten. Naa zijne wederkomst in Holland, droegen de Bezorgers van het Hoogeschool te *Leiden*, in den Jaare 1610, aan MEURSIUS op, het Hoogleerampt in de Geschiedenissen; en kort daar naa dat der Griekſche Taale. Hij bekleedde dien post tot in den Jaare 1625, wanneer CHRISTIAAN DE IV, Koning van *Deenemarke*, hem beriep tot Hoogleeraar in de Geschiedenissen en de Staatkunde te *Sora*; 't welk hij greetig aannam. Veel leedt MEURSIUS, in zijnen ouderdom, van den Steen. Door pijnen en aanhoudend werken afgemat, overleedt hij op den twintigsten September des Jaars 1639, het zestigste zijns ouderdoms. Eene geheele lijst van Schriften, door hem uitgegeeven, draagen kenmerken van zijnen onvermoeiden vlijt en uitgebreide geleerdheid.

Zie VAL. ANDR. *Bibl. Belg.* SWEERTIUS, *Athenæ Belg.* &c.

MEY, (JOANNES DE) was Dokter in de Geneeskunde, en bekleedde, onder 't waarneemen van dit beroep, den post van Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en Bedienaar van het Euangelium, te *Middelburg*. Van 's Mans naarstigheid getuigen de veelvuldige Schriften, deels in 't Latijn, deels in 't Nederduitsch, welke van hem het licht zien. Bekend is zijne *Physiologia Sacra*, of Heilige Natuurkunde, waar in veele Schriftuurtexten, de Natuurkunde betreffende, worden opgehelderd.

Zie BAYLE, *Dict. Crit.*

MEYERING, (ALBERT) gebooren te *Amsterdam*, in den Jaare 1645, wierdt, op 't voorbeeld van zijnen Vader FRE-

DRIK, en zijnen broeder HENRIK, die beiden het penſeel hanteerden, al vroeg tot de Schilderkunst opgebragt. Doch ſtreevende na hooger vorderingen, dan deeze, die meestal met het ſchilderen van Kamerſchutten zich onledig hielden, begaf ALBERT zich na *Italie* en *Frankrijk*, alwaar hij tien jaaren doorbragt, om 'er zich te oeffenen naar voortreffelijke Origineelen en onder het oog van kundige Leermeesters. Zeer vlug en vaardig zijnde in de behandeling van het penſeel, ondernam hij meestal zeer groote en uitvoerige Stukken, behangzels in Zaalen en Kamers, en ſoortgelijken. Tusſchen beide ſchilderde hij Landſchappen, inzonderheid gezigten op Vorſtelijke Lusthuizen, die, door derzelven lommerrijk geboomte, eene verrukkende ſpiegeling in het water maakten. ALBERT overleedt op den zeventienden Julij des Jaars 1714 het zeventigſte van zijnen ouderdom.

Zie HOUBRAKEN.

MICHIELS-GESTEL, een Dorp in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, aan de Rivier de *Dommel*, omgeveer een uur gaans ten Zuiden van die Stad gelegen, en, te gader met het Dorp *Gemonde*, den tijtel van Heerlijkheid voerende. *Michiels-Geſtel* heeft zijnen eigen Regtbank, beſtaande uit een Drosſaart en zeven Schepenen. De Kerk is een fraai gebouw, pronkende met een hoogen ſpitzen Toren, en omringd van een Kerkhof met een hoogen ſteenen Muur. De Predikant heeft 'er eene fraaie wooning, welker Tuin agter aan den Dommel uitkoomt, doch moet ook te *Germonde* den predikdienst waarneemen. Verſcheiden adelijke huizen leggen in deeze Heerlijkheid.

MIDDAGTEN, (*'t Huis te*) een oud adelijk geſtigt, in Gelderland, in 't Regterampt van *Veluwenzoom*, niet verre van 't *Huis te Dieren*. In laatere tijden heeft men daar nevens geſtigt een fraai hedendaagsch Gebouw. Reeds vroeger dan in den Jaare 1315 was het Slot ter Leen uitgegeeven door de Hertogen van Gelderland.

Zie SLIGTENHORST.

M.D-

MIDDELBEERS; zie OOSTERBEERS.

MIDDELBURG, de hoofd- en aanzienlijkste Stad van *Zeeland*, geleegen op het Eiland *Walcheren*, genoegzaam in het midden, hebbende gemeenschap, door middel van eenen Straatweg, met de twee nabuurige Steden *Vlissingen en Veere*, van welke zij, na genoeg, even verre, te weeten ruim een uur gaans af legt. In de ligging der Stad zoekt men, met reden, den oorsprong der benaaminge, als zijnde, van ouds, geweest een *Burgt* of Sterkte, midden in het Eiland gelegen: waarom ook de Stad, bij oude Schrijvers, den naam van *Medioburgum* en *Medium Castrum* voert.

Te weeten, volgens de waarschijnlijkste gissingen, omtrent den oorsprong en stigtingstijd der Steden, moet die van *Middelburg* gezogt worden in den Jaare 836, wanneer EGGARD, Graaf van *Walcheren*, om zich tegen de invallen en strooperijen der *Normannen* te versterken, eenen Burgt of Kasteel opworp. Ruim honderdvijftig jaaren laater, in den afloop der Tiende Eeuwe, wierdt daar nevens eene Kerk gebouwd, en aan ST. MAARTEN toegewijd. De voordeelige legging der Plaatze, tot het drijven van Koophandel, deedt haar, wel haast, in getal van Huizen en Inwooners toeneemen. Op het Jaar 1100 was *Middelburg* reeds eene Stad, en zes jaaren laater aldaar een aanzienlijk Klooster gebouwd, naderhand in eene Abtdij veranderd.

Duister zijn de vroegste lotgevallen van *Middelburg*. Een vernielende Brand, tot tweemaalen toe in de Stad uitgeborsten, is daar van de oorzaak: als waar door de oudste Papieren en Bescheiden in de vlammen verteerd zijn. Een van dezelve, in den Jaare 1492 voorgevallen, leidé, nevens driehonderd Huizen, de Abtdij in koolen, in welke de oudste en schoonste Boekerij van Zeeland bewaard wierdt. Zo verre de historische berigten uitwijzen, deelde *Middelburg*, al vroeg, in de opschuddingen en verdeeldheden, welke het Gemeene Land beroerden. In de laatste helft der Veertiende Eeuwe nam de Handel en Scheepvaart van *Middelburg* derwijze toe, dat het deel nam aan het vermaarde Hanze-Verbond. De Lakenhandel op Engeland en de Vaart op *Portugal* ontvingen telkens nieuwen bloei, en de

Stad meerdere inwooners. Veel deedt daar toe, het Stapelregt, door WILLEM DEN IV, Hertog van *Beijeren*, aan die van *Middelburg* geschonken, in den Jaare 1404, waar bij hij beval, dat geenerhande Goederen, voor den Lande van *Walcheren*, overgescheept zouden worden, zonder dat dezelve alvoorens te *Middelburg* waren opgeslagen. In den Jaare 1478 ontving de Stad een bezoek van den Aardshertog, naderhand Keizer MAXIMILIAAN; en vervolgens van deszelfs Zoone, die 'er, nevens zijne Gemaalinne, eenigen tijd vertoefde, in de Abtdij eene Vergadering van 't Guldens Vlies hieldt, en, ter dier gelegenheid, tien nieuwe Ridders floeg. Keizer KAREL DE V ontving 'er, in den Jaare 1515, de Hulde van de Landzaaten, als Graaf van Zeeland. Bij de opregting van eenige nieuwe Bisschoplijke Stoelen, in de Nederlanden, wierdt de Abtdij van *Middelburg* tot een Bisdom verheven, en NICOLAAS DE CASTRO, van laatsten Abt, tot eersten Bisschop bevorderd.

Intusschen vondt de Hervormde Leere ook toegang in *Middelburg*. In den Jaare 1550 bediende GELEIN JANSZOON DE WOORNE, van beroep een Schoenmaaker, doch, egter, een geleerd Man, de Hervormde Gemeente: welker Leden, zeven jaaren daar naa, zo zeer waren vermenigvuldigd, dat de Wethouderschap, uit vreeze voor dezelve, de Bloedplakaaten tegen de Onroomschen niet durfde afkondigen. In het zelfde jaar verzogten de Hervormden om eene Kerk binnen de Stad. Op eene heusche wijze, *met Beden en smeekinge aan de Predikanten gedaan*, wierdt dezelve, door de Overheid, geweigerd; doch het zelfde verzoek, *door die van de Consistorie der nieuwe Religie in competenten getale, andermaal gedaan*, in zo verre ingewilligd, dat hun eene Schuur of Pakhuis buiten de Stad wierdt aangeweezen; wordende hun tevens een der Burgemeesteren met zijne Lijfschutters ter hunner bescherminge toegevoegd. Eene nieuw bewijs van inschikkelijkheid jegens de Hervormden, was het bevel der Stads Regenten aan de Roomschen, om de Ommegangen langs de straaten op te schorten, en dezelve alleen binnen de Kerken te houden. Een ongunstigen keer nam deeze toestand van zaaken, onder 't bewind van ALVA, hoewel slegts voor een korten

ten tijd. Want na een zeer ſtreng beleg, 't welk twee jaaren duurde, waarin de belegerden de uiterſte rampen leeden, van gebrek aan de dringendſte noodwendigheden, wierdt Prins WILLEM DE I meester van de Stad, en voegde zich dezelve aan de Staatſche zijde, aan welke zij zedert altoos gebleeven is, hoewel zij niet altoos bevrijd bleef van inwendige opſchuddingen en beroerten.

Op dit kort berigt aangaande de Hiſtorie, gaan wij nu over tot eene meer bijzondere beſchrijving der Stad. *Middelburg*, zo als wij boven aanmerkten, na genoeg in 't midden van het Eiland *Walcheren* gelegen, is van eene rondagtige gedaante. Rondom loopt eene wijde Graft, van versch water en zeer vischrijk. Zij is voorzien van dertien Aarden Bolwerken. Acht Poorten telt men 'er: de Veerſche of Noordampoort, de Koepoort, de Noordpoort, de Seispoort, de Langevijlepoort, de Vlisſingerpoort, de Seegers- of St. Geertepoort, en de Zuiddam- of Slijkpoort. De Veerſche, Vlisſinger en Koepoort munten onder dezelve uit in fraaiheid. De ſchoone en lijnrechte Haven, aan den Zuidkant der Stad, omtrent een half uur gaans lang, is wijd en diep genoeg om van de grootſte Schepen te kunnen bevaaren worden. Dezelve wierdt gegraaven in de plaats van de oude Haven, die zeer krom liep, en niet verre van *Arnemuiden* uitkwam. Zij droeg den naam van de *Arne*; en men wil dat het Huis *Arneſtein* het oude Tolhuis van die Haven geweest is. De oude vierkante Toren, nevens de Wagthuisjes, op deszelfs hoeken geplaatst, zouden dit gevoelen aanneemelijk kunnen maaken. Van wegen den aangroeienden Scheepvaart, is de tegenwoordige Haven, volgens Oktrooi van Keizer KAREL DEN V, verbreed en door de Vesten binnen de Stad verlengd, tot aan eenen Toren, de *Duivelstoren* genaamd: ten welken einde de St. Janskerk moest worden afgebroken.

Verſcheiden fraaie *Gebouwen* ontmoet men binnen *Middelburg*. Eerst zullen wij de *Waereldlijke*, vervolgens de *Kerkelijke* of *Geestlijke* Geſtigten vermelden.

Het *Stadhuis* is een overdeftig en fraai gebouw, naar gelange der Bouworde van den tijd, in welken het geſtigt wierdt. De eerſte aanlegger daar van was KAREL DE STOUTE, in den

 jaare

Jaare 1468. De Voor- en Zijgevels, van witten Arduinsteen opgehaald, pronken, tusschen de Vensters, met de beelden, meer dan leevensgroot, en meestal ongeschonden, van Vijfentwintig Graaven en Graavinnen van Zeeland. Een sierlijke Toren, van diergelijken Steen, rijst staatelijk ten dake uit. In laatere tijden is het gebouw, door het bijvoegen van verscheiden vertrekken, merkelijk uitgebreid. Voorts ontmoet men binnen dit Gestigt de vereischte Kamers, zo voor de Heeren van de Wet, als voor andere Kollegien geschikt. Een fraaie overwelfde Vleeschhal wordt onder hetzelve gehouden.

De *Abtdij*, eertijds een Geestlijk, is thans een Waereldlijk gestigt, als zijnde, zedert de invoering der Hervorminge, in het *Hof van Zeeland* veranderd. Van veel aanziens en vermogens was, bij ouds, deeze Abtdij, welke, zints haaren oorsprong, eenen volgreeks van vijfendertig Abten heeft gehad. Persoonen van den hoogsten rang verkoozen, bij hun leeven, in tijd en wijle daar in begraaven te worden: Koning WILLEM, Graaf van Holland en Zeeland; deszelfs broeder FLORIS, Voogd van Holland; ADA, Gemaalin van Graave FLORIS DEN III, en anderen. De Abtdij, zijnde een ruim Plein, met boomen beplant en rondom met deftige Gebouwen bezet, dient, zedert een langen reeks van jaaren, tot eene Vergaderplaats voor de Staaten van het Gewest, en andere aanzienlijke Kollegien. Ten hoogsten bezienswaardig zijn de vermaarde Tapijten, met welke de Kamer van Hun Edel Mogende rondom hangen is. Zij zijn het Kunstgewrogt van eene JOHANNA DE MAAGD, en verbeelden de doorluchtigste overwinningen, door de Zeeuwen op de Spanjaards behaald. Onder ieder Tafereel staat de inhoud, in een vierregelig Latijnsch Vaers, uitgedrukt. Wijders heeft men, in de Abtdij, de Vergaderplaats der Heeren Gekommitteerde Raaden, en in dezelve een Schoorsteenstuk, verbeeldende Koning WILLEM DEN III, in zijn plegtgewaat. De Vergaderplaats der Heeren Gekommitteerde Raaden ter Admiraliteit in Zeeland, insgelijks onder het zelfde dak, pronkt met de afbeeldzels van Prinse WILLEM DEN III, als Admiraal-Generaal van Zeeland, en voorts met de afbeeldingen der drie beroemde Zeehelden MICHIEL ADRIAANSZOON DE RUITER, door hem zelven aan den Raad ten geschenke gegeeven,

ven, JAN en KORNELISZOON EVERTZEN. Een ſierlijk Model van een Oorlogſchip verſiert wijders dit Vertrek. Voorts vergaderen in de Abtdij de Leden van den Raad en Leenhove van Brabant, de Staaten van *Walcheren* en de Rekenkamer van Zeeland. Ook vindt men 'er de Wooningen der Heeren Eerſte Edelen, de Gekommitteerde Raaden en den Raadpenſionaris van 't Gewest; nevens de intrekken voor de Afgevaardigden der Steden *Zierikzee*, *Goes* en *Tholen* ter Vergaderinge der Provincie. Eindelijk wordt ook de Graaflijke Munt in de Abtdij gehouden.

De *Wisſelbank*, een vrij goed Gebouw, ſtaat op den hoek der Lange Gistſtraat. Van meer aanziens, egter, is de *Bank van Leeninge*, voorzien van een aanzienlijk getal ruime vertrekken; zommige van welke, egter, ten dienſte der Westindiſche Maatſchappije geſchikt zijn. Het *Latijnſche School* overtreft, misſchien, in fraaiheid en ruimte, alle ſoortgelijke Geſtigten in gantsch Nederland. De Schoolen zijn vier in getal.

Drie *Schuttershoven* of *Doelen* heeft men te *Middelburg*: den *Handboog*, *Voetboog* en de *Busſe*; allen deftige Gebouwen, met ruime Zaalen en welbeplante Hoven. De Kamers zijn verſierd met een menigte Schilderijen, verbeeldende de Schutters van vroegere en laatere tijden. Even als in andere Herbergen, kan men 'er, over dag, van het noodige voorzien worden; doch 'er geene huisvesting neemen, dan in zekere buitengewoone gevallen. Van ouds hadt men te *Middelburg* een *Rhetorijkkamer*. Het Gebouw, waar in dezelve geplaatst was, ruim en aanzienlijk, wordt nog aangeweezen op de Groote Markt, ter ſlinkerzijde van het Stadhuis. Thans dient het voor eene Herberg. *'s Graavenſtein*, of het Gevangenhuis, ſtaande op het hoogſte gedeelte der Stad, op den grond van den alouden Burgt, wierdt in den Jaare 1526 gebouwd, en bevat een goed getal welverzekerde Kamers. Hoewel het Huis aan 't Gemeene Land behoort, dient het ook tot een Stads Gevangenhuis. Het *Oostindisch Huis*, ſtaande aan de Haven, is een fraai Gebouw, in den aanvang der tegenwoordige Eeuwe geſtigt. Men vindt in hetzelve, zo wel de noodige Pakhuizen, in welke de Oosterſche Voortbrengzels worden opgeſlagen, als de Vergaderplaats van Heeren Bewindhebberen.

beren. Pragtig bovenal is de Vergaderzaal, pronkende, onder andere, met de afbeeldingen van verscheiden Bezittingen der Maatschappije in het Oosten. Tegenover het aanzienlijk Gestigt, aan de andere zijde van de Haven, legt de Oostindische *Timmerwerf*, nevens verscheiden groote Pak- en Werkhuizen, daar toe behoorende. Het *Westindisch Huis* is reeds vermeld, als een gedeelte van den Bank van Leeninge. Andere Gebouwen, van minder aangelegenheid, gaan wij voorbij.

Van Pleinen of Markten is ook deeze Stad niet ontbloot. Een der ruimste Pleinen, in alle de Nederlandsche Steden, is de *Groote Markt*, groot ruim zeshonderd Roeden. Acht Straaten hebben toegang op dezelve. Behalven de Weeklijksche, worden hier ook de Jaarlijksche Markten gehouden.

Acht *Kerken*, ten dienste der Hervormden, telt men te *Middelburg*: zes voor de Nederduitschen, eene voor de Franschen en eene voor de Engelschen. De eerste in rang, de *Oude- of Noordmunster Kerk*, eertijds aan ST. PIETER gewijd, wierdt gebouwd in den aanvang der Veertiende Eeuwe. Het is eene kruiskerk, lang, van het Oost na 't West, tweehonderdentien, en breed, van 't Noord na 't Zuiden, honderdachtenvijftig Middelburgsche voeten. Ten tijde der aanstellinge van nieuwe Bisschoppen in de Nederlanden, wierdt deeze Kerk tot eene Kathedraale of Hoofdkerk verheven. De vermaarde HADRIANUS JUNIUS, nevens de dappere Vlootvoogden EVERTSEN, leggen in deeze Kerk begraaven.

De *Nieuwe Kerk*, eertijds het Klooster genaamd, is een langwerpig, vierkantig en luchtig gebouw, pronkende met een overfraai Orgel, een Preekstoel, die weinigen zijns gelijken heeft in fraaiheid van Schrijnwerkerskunst, en twee Kaarskroonen van ongemeene grootte, hebbende drie Transen boven elkander. De Raadpensionaris DE BRUNE, welken het ongeval trof, in éénе maand, twee volwassene Zoonen te verliezen, deedt dezelve in deeze Kerk begraaven, en, op een Bord aan den Muur, met vergulden letters, deeze regels schrijven:

„ Gij jonge en dertel lien,
„ Komt aan dit Graf bezien,

„ 't Geen

„ 't Geen dienstig is te weten:
„ Twee broeders, jong en sterk,
„ Bedekt hier deeze zerck;
„ Beid' in een maandt verbeten."

De Choorkerk, eertijds het Koor, en dus een gedeelte der *Abtdij*, of Nieuwe Kerk, doch thans daar van afgescheiden, is insgelijks een langwerpig gebouw, hebbende aan 't Westeinde een luchtig Koepeltje. In de Konsistorie of Kerkenkamer, staande ten Oosten van deeze Kerk, worden alle Kerkelijke Vergaderingen gehouden, zo gewoone als buitengewoone, jaarlijksche en maandelijksche, als mede de weeklijksche Kerkenraaden. Wijders heeft men hier eene Boekerij, meestal bestaande uit Oude Boeken. — Een gedeelte van deeze Kerk wordt tot een *Auditorium* of *Gehoorplaats* gebruikt. Aanleiding tot het oprigten van hetzelve gaven de berugte Kerkgeschillen, in het begin der voorgaande Eeuwe, aan het Leidsche Hoogeschool. Op dat de Zeeuwsche Jeugd door dezelve niet zou besmet worden, wierden de Regenten van *Middelburg* te raade, dezelve gelegenheid tot onderwijs te geeven in haar eigen Gewest. Dit ontwerp leide den grond van een *Gymnasium Illustre*, of Doorluchtig School, 't welk in den Jaare 1650 plaatelijk wierdt ingewijd. Zints dien tijd heeft men hier gehad eenen volgreeks van bekwaame Mannen, welke, met den tijtel van *Hoogleeraaren* bekleed, lessen geeven over de voornaamste deelen der Geleerdheid en Weetenschappen. — Tusschen de twee straks genoemde Kerken, staat de *Abtdijtoren*, driemaalen door blixemvuur getroffen, doch telkens luisterrijk uit de assche verreezen. De tweede ramp vernielde tevens een heerlijk Schilderstuk, op kosten van eenen Middelburgschen Abt, in den Jaare 1524, door den Schilder JAN VAN MAUBEUZE gemaakt, 't welk veele duizenden waardig geschat, en gezegt wierdt, geenen weergaê in de Christen waereld te hebben. Naa den derden Brand, in den Jaare 1712 voorgevallen, is de tegenwoordige Toren ten voorschijn gekoomen; een uitmuntend werkstuk der Bouwkunde Het vierkant of Steenwerk heeft de hoogte van ruim honderdvierenzestig, het Opwerk, tot aan den Haan, van honderdtwintig voeten,

ten, dus in 't geheel tweehonderd vierentachtig voeten. De Klokken, buiten de twee gewoone Luidklokken, weegen zesenvijftigduizend vijfhonderd ponden; de Klok, die het uur flaat, weegt dertienduizend ponden.

De *Oosterkerk* is een fraai gewrogt der hedendaagfche Bouwkunde; zijnde een regelmaatig Achtkant, buitenswerks, over 't Kruis, zesennegentig voeten en vier duimen wijd. Het Muurwerk, hoog vijfenzestig voeten, is gedekt met een grooten Koepel van negentwintig voeten hoog. Een fierlijke Lantaarn fteekt ten Koepel uit. Eene grootfche vertooning maakt deeze Kerk, aan 't einde der Breêftraat. In de maand Julij des Jaars 1667 wierdt zij voor de eerfte maal gebruikt.

De *Gasthuiskerk*, een oud eenvoudig Gebouw, dus genaamd naar het nevensftaande Gasthuis, in den Langendelft.

De laatfte Kerk is de *Vischmarktskerk*, dus genaamd, om dat zij nabij de Vischmarkt ftaat. Haar eigenlijke naam is *Bachtsgraavenhovekerk*, zo veel als agter 's Graavenhof, 't welk eertijds ftondt in de nabuurige Graaveftraat. Deeze Kerk, eertijds van kleinen omtrek, is naderhand merkelijk vergroot.

Twaalf Leeraars verrigten hier den gewoonen predikdienst. Met vierentwintig Ouderlingen en even zo veele Diakenen, maaken zij den Grooten Kerkeraad uit.

De *Franfche Kerk*, een ruim gebouw, ftaande in de St. Pietersftraat, wordt bediend door drie Predikanten; nevens zes Ouderlingen en zes Diakenen, zijn zij Leden van den Kerkeraad.

Niet zo groot als de voorgaande is de *Engelfche Kerk*, doch een zindelijk gebouw. Eén Predikant verrigt 'er den Predikdienst.

De *Lutherfche Kerk* ftaat aan den Zuidkant van het Molenwater. Voorheen hielden de Leden deezer Gezinte hunne Vergaderingen in de Spuiftraat. Doch vermids de plaats, om het toeneemend getal van Ledemaaten, te klein wierdt, verkreegen de Opzieners verlof, om eene nieuwe Kerk te ftigten, ter ftraks genoemde plaatze. Dit viel voor in den Jaare 1740. Het gebouw, langwerpig van gedaante, is keurlijk verfierd. Twee Leeraars neemen 'er den dienst waar.

De

De *Doopsgezinde Kerk*, ſtaande op de Hoogſtraat, hoewel klein, is een luchtig vierkantig gebouw. Zij wordt bediend door twee Leeraars, beiden Leerlingen van het Amſterdamſche Kweekſchool.

Eindelijk hebben 'er ook de *Roomschgezinden* en de *Jooden* ieder eene afzonderlijke Godsdienſtige Vergaderplaats.

Behalven de Kerken, ontmoet men ook te *Middelburg* verſcheiden Geſtigten, tot liefdaadige oogmerken ingerigt: een *Gasthuis*; een *Oude-Mannen- en Vrouwenhuis*, een ruim gebouw; een *Armen-Weeshuis*; een *Burger-Weeshuis*, ſtaande aan de Oostzijde van het Molenwater, een ſierlijk gebouw, niet lang naa het begin deezer Eeuwe geſtigt, ten groote deele, uit eene liefdaadige maakinge eener Middelburgſche Burgeresſe, LYDIA BORREYS genaamd; een *Armenſchool*, geſtigt uit de naalaatenſchap van JAKOB HENDRIKSZ VAN GRYPSKERKE en zijne Huisvrouwe JOHANNA HENDRIKS; het *Simpelhuis*; het *Pesthuis*, en het *Cellebroershof*, bewoond van lieden, die de dooden van wegens de Armen of uit de Godshuizen begraaven.

Meer dan eens hebben wij het *Molenwater* genoemd. Het is een ruime Kom, omtrent het midden der Zestiende Eeuwe binnen de Stad gegraaven, beſlaande eene uitgeſtrektheid van elf Gemeten en tweeënveertig Roeden, omgeeven van een aangenaamen wandelweg, met boomen beplant, het uitzigt hebbende op verſcheiden Openbaare Gebouwen, welke eene overheerlijke vertooning uitleveren. De oorſpronklijke beſtemming van deezen Kom, is, het rijzende Zeewater in denzelven te ontvangen en op te houden, om, voorts, door middel van twee Sluizen, de Kaai en Haven te ſchuuren en diep te houden. *Molenwater* noemt men het, omdat een Koornmolen, door het losgelaaten water, wordt rond gedreeven.

Ten behoeve van de Scheepvaart, heeft men hier een *Scheepsbank* gemaakt, die elders, misſchien, geenen weerga heeft. Men zet 'er de Schepen op met hoog water; 't welk afgeloopen zijnde, ſtaan ze op een harden grond, over welken men droogsvoets gaan kan, om de Schepen te kalefaaten en ſchoon te maaken. Een groot gemak, vooral in Oorlogstijden, voor Oorlogſchepen en Kaapers: zo als inzonderheid bleek in 't begin

gin der tegenwoordige Eeuwe, wanneer, ter befchaaminge der naakoomelingen, alleen van *Middelburg*, tweeëntwintig Scheepen ter Kaapvaart wierden uitgerust, bemand met drieduizend driehonderdeenenzestig Koppen, en gewapend met vijfhonderdveertien Stukken Gefchut.

Vijftig *Gilden* telt men te *Middelburg*. De *Schutterij* is verdeeld in vier Regimenten, het *Oranje*, *Witte*, *Groene* en *Blaauwe* genaamd, en ieder Regiment wederom gefmaldeeld in zes Vaandels of Kompagnien; eene van welke ieder nacht de Wagt betrekt.

De *Regeering* beftaat uit Baljuw, twee Burgemeesteren, elf Schepenen, twaalf Raaden, twee Penfionarisfen en twee Sekretarisfen. Daarenboven heeft men 'er een Kollegie van twaalf Kiezers, die jaarlijks de Wet helpen vermaaken. Naar gelange van het toeneemende vermogen der Stad, heeft zij, van tijd tot tijd, Ambagten en Ambagtsheerlijkheden aangewonnen, op het Eiland *Walcheren*.

Middelburg heeft, in vroegere en laatere tijden, verfcheiden Geleerde Mannen voortgebragt. De Heer Mr. PIETER DE LA RUE, Rekenmeester in de Provinciaale Rekenkamer van Zeeland, die zelve een Zeeuw en een geleerd Man was, geeft daar van eene lijst in zijn *Geletterd Zeeland*. Noemenswaardig, boven al, zijn onder dezelve PETRUS CAPITANEUS, Geneesheer, Wiskunftenaar en Lijfarts des Konings van Deenemarke; JAKOBUS ANTONII, Hoogleeraar in het Kanonijke Regt; PAULUS MIDDELBURGIUS, Bisfchop van *Fossombrone*, Arts en Wiskunftenaar; NICOLAAS EVERHARDI, Prefident in den Grooten Raad te *Mechelen*, een uitmuntend Regtsgeleerde, en Vader van verfcheiden geleerde Zoonen; THEOBALDUS VAN HOOGELANDE, een Wijsgeer; HUGO FAVOLIUS, een goed Dichter; JOANNES WALÆUS, Hoogleeraar in de Geneeskunde; WILLEM GOEREE, zeer geoeffend in de Joodfche Oudheden; GUALTERUS BOUDAEN, MELCHIOR en JAKOBUS LEIDEKKER en JOHANNES D'OUTREIN, alle beroemde Godgeleerden; KORNELIS VAN BYNKERSHOEK, Regtsgeleerde, Prefident in den Hoogen Raad. Behalven deeze en andere, worden, door den zelfden Schrijver, in zijn *Staatkundig Zeeland*, veele aanzienlijke Middelburgfche Staatsmannen opgenoemd: JOHAN en WILLEM

BORREL, PIETER DE HUYBERT, AARNOUT VAN CITTERS en verscheiden anderen.

Het *Wapen* van *Middelburg* is een Gouden Burgt, op een Rood Veld, geplaatst op de borst van eenen met de Keizerlijke Kroon gedekten zwarten Arend.

MIDDELBURG, een Dorp en Ambagt, in Rhijnland, niet verre van de Heerlijkheid *Boskoop*; beide van kleine aangelegenheid; wordende de uitgestrektheid begroot op ruim vierhonderdvijfendertig Morgens Lands, en het getal der Huizen op niet meer dan veertien. Dit niettegenstaande staat 'er eene Kerk; doch, om het gering getal van Ledemaaten, wordt zij slegts tweemaal 's jaars bepredikt, door den Leeraar van *Boskoop*, te weeten, op den tweeden Paasch- en den tweeden Pinxterdag, telkens 's naamiddags.

MIDDELBURG, eene Heerlijkheid of Graafschap, nevens een Steedtje, in Staatsch Vlaanderen, in het Vrije van *Sluis*. Slegts een gedeelte daar van behoort aan den Staat; het ander gedeelte is, bij het regelen der Grensscheidingen, aan 't Huis van Oostenrijk afgestaan. Het Steedtje *Middelburg*, een klein uur gaans ten Zuiden van *Aardenburg* gelegen, was, in den beginne, slegts een Gehugt. PIETER BLADELIN, Schatmeester van de Orde van 't Gulden Vlies, in den Jaare 1446, daar van eigenaar geworden zijnde, omringde het met Muuren en Grachten. Zedert is het dikmaals van bezitters veranderd, doch telkens de eigendom geworden van een bijzonderen Graave, welke Stad en Graafschap ter leen houdt, deels van het Vrije van *Brugge*, deels van het Vrije van *Sluis*. Geduurende de Oorlogen, welke, van tijd tot tijd, ook deezen Oord beroerden, is het Graafschap, meermaalen, van meesters veranderd, zijnde nu eens in Spaansche, dan in Fransche, en op andere tijden in Staatsche handen gevallen. De Regeering, bestaande uit een Baljuw, een Burgemeester, acht Schepenen en eenen Sekretaris, wordt door den Graaf aangesteld, en is Roomschgezind, behalven twee Schepenen, die door Hun Hoog Mogenden worden verkoozen, en van den Hervormden Godsdienst zijn. De Kerk te *Middelburg* wordt door de Roomschgezinden gebruikt.

De

De weinige Hervormden oeffenen hunnen openbaaren Godsdienst in het nabij gelegen *Lede*.

MIDDELBURG, (*Het Huis te*) weleer een ſterk Kaſteel of Burgt, door Graaf FLORIS DEN V, tusſchen *Alkmaar* en *Vroonen*, tegen de *Westfriezen*, opgeworpen. Het ontleende dien naam van zijne legginge, tusſchen de twee Sterkten *Toorneburg* en *Nijenburg*.

MIDDELBURGO, (NICOLAUS EVERHARDI A) gebooren in het Dorp *Grijpskerke*, op 't Eiland *Walcheren*, niet verre van de Stad *Middelburg*, bekleedde eerst den post van Kerkelijk Regter van den Prins en Aardsbisſchop van *Kamerijk*; wierdt, vervolgens, Deken der Kollegiaale Kerk van ST. GUIDO; bekleedde, voorts, het ampt van Raadsheer van den Grooten Raad van *Mechelen*; wierdt, daarnaa, verheeven tot de waardigheid van Preſident in 't Hof van Holland en Zeeland, en eindelijk geplaatst aan 't hoofd van den Grooten Raad te *Mechelen*. Met den algemeenen lof van bekwaamheid en onbaatzuchtigheid, bekleedde hij, achttien jaaren lang, deezen aanzienlijken post, en overleedt te *Mechelen*, in den Jaare 1532, het zeventigſte zijns ouderdoms. Behalven drie dogters, eene van welke, ISABELLE genaamd, eene geleerde Nonne was, liet hij acht Zoonen naa; vijf van dezelve hebben, door hunne geleerdheid, een beroemden naam verworven: PETRUS HIERONYMUS NICOLAUS, van de Orde der Premonſtratenſers, en der beide Regten Doktor te *Leuven*; EVERHARDUS NICOLAI, eerst Preſident van 't Hof van Friesland, en naderhand van den Grooten Raad te *Mechelen*; NICOLAUS GRUDIUS, Griffier van de Orde van 't Gulden Vlies; ANDREAS MARIUS, Kanſelier van het Hertogdom Gelderland en het Graafſchap *Zutfen*; en, eindelijk, JOANNES SECUNDUS, Sekretaris van Pauſe PAULUS DEN IV. De drie laatstgenoemden waren voortreffelijke Dichters.

MIDDELHARNIS, eene Hooge Heerlijkheid en Dorp, in Zuidholland, in het Noordlijk gedeelte van het Eiland *Over-Flakkee*, aan het *Haringvliet*. De naam van *St. Michiel in Putten*,

ten, welke eertijds deeze Heerlijkheid voerde, is afkomstig van baare gedeeltlijke onderhoorigheid aan de Abtdij van *St. Michiel*, te *Antwerpen*. Van de tegenwoordige benaaminge weet men geene voldoende reden te geeven. Volgens de laatste en naauwkeurigste opneeming, vondt men in de Heerlijkheid, zevenentwintighonderd eenentwintig Gemeten en honderdacht Roeden Lands, nevens driehonderd negenendertig Huizen en andere Gebouwen. Het Dorp *Middelharnis* is groot en fraai, en mag, met regt, onder de schoonste Dorpen van Zuidholland genoemd worden. Men heeft 'er verscheiden Straaten; onder dezelve munt uit de Voorstraat, die lang en breed, en met eene dubbele rije boomen beplant is. In 't midden staat een groote steenen Pomp. Het Raadhuis, een fraai gebouw, maakt eene heerlijke vertooning aan het eene einde der Straat. Een sierlijk Torentje rijst ten Dake uit. De toegang na de *Kerk* is onder het Raadhuis, als door eene Poort. Het is een vrij groot en ruim gebouw, pronkende met een aanzienlijken Toren, hebbende de gedaante, en zijnde gebouwd naar dien van het St. Michielsklooster te *Antwerpen*. Als eene bijzonderheid vindt men aangetekend, dat twee agtervolgende Predikanten, NICOLAUS MAGERUS en JACOBUS RIDDERUS, weinig minder dan honderd jaaren den predikdienst aldaar hebben waargenomen. De *Doopsgezinde* Gemeente, voorheen vrij talrijk, is thans op eenige weinige Leden na versmolten. Behalven den Landbouw, hebben die van *Middelharnis* hun hoofdbestaan van den Vischvangst, welke hier, vooral in vroegere dagen, met een zo goeden uitslag wierdt gedreeven, dat men vindt aangetekend, dat in Januarij des Jaars 1745, nevens anderen Visch, op éénen dag negenduizend Kabeljaauwen wierden aangebragt, in vier of vijf dagen gevangen.

MIDDELIE, of *Middelije*, met *Axwijk*, één Dorp in *Waterland*, dus genaamd, meent men, omdat het van ouds tusschen twee Yën gelegen heeft, waar van het eene dien naam heeft behouden in een Stroompje tusschen de Bannen van *Middelie* en *Warder*, doch het ander thans *de Purmer* zou geheeten worden. De Landerijen worden op ruim achthon-

derdachtenzestig Morgens begroot, en 't getal der Huizen op honderdvijfenveertig, met vier Molens. *Middelie*, even als veele andere Waterlandſche Dorpen, in de lengte gebouwd, beſlaat zevenhonderd Roeden. Door tusſchenruimten wordt de dubbele ſtreek huizen dikmaals afgebroken. De Hervormde Kerk is voorzien van een vierkantigen zwaaren ſteenen Toren. De *Doopsgezinden* zijn hier vrij talrijk. Door drie Leeraars wordt thans de predikdienst onder hen waargenomen. Het maaken en ſlijten van zo genaamde Edammer Kaas en andere zuivelneering, is het hoofdbedrijf der Ingezetenen.

MIDDELSTUM, een Dorp, bijkans zo groot en aanzienlijk als elders meenig kleine Stad, in de Groninger Ommelanden, onder het Kwartier *Hunſingo*. De vrugtbaarheid der omleggende landſtreeke is de bron van den bloei der Plaatze en van den welvaart der Ingezeetenen. *Middelſtum* is de Hoofdkerk van het kwartier, houdende de Klasſis alhier haare Vergaderingen. De *Doopsgezinden*, vrij talrijk in het gantſche Gewest, hebben ook hier eene Gemeente, welke thans door éénen Leeraar wordt bediend.

MIDDENDORP, (JAKOB) gebooren te *Oldenzeel*, in de Provincie *Overyſſel*, in den Jaare 1540. Onder den vermaarden *Zwolſchen* Rektor BOËTHIUS EPO leide hij de gronden zijner Taalgeleerdheid, zo in 't Grieksch als Latijn. Vervolgens begaf hij zich na *Keulen*, om 'er zich in de Wijsbegeerte en Regtsgeleerdheid te oeffenen. Naa den geſtelden loop volbragt te hebben, bevorderde men hem tot Leeraar in de beide Regten en tot Licentiaat in de Godgeleerdheid: waar naa hij, eerst te *Keulen*, en vervolgens aan andere Hoogeſchoolen, het Hoogleeraarampt in de toen heerſchende Peripatetiſche Philoſophie bekleedde. In 't laatst gedeelte van zijn leeven was hij Priester, Kanunnik der Metropolitaanſche Kerke te *Keulen*, Deken van het St. Andries-Kapittel, Onderkanſelier, en voor de tweede maal Rektor van het Hoogeſchool. Van wegen 's Mans uitgebreide kennisſe, bedienden zich aanzienlijke Vorſten van hem als Raadsman in de gewigtigſte zaaken. Hij overleedt op den dertienden Januarij des Jaars 1613, in den

den ouderdom van drieënzeventig jaaren. Verscheiden Werken heeft hij in 't Latijn geschreeven: onder andere *De Academiis orbis Universi*; *Historia Aristea de LXX Interpretibus S. Scripturæ*; *Quæstiones Juridicæ, Theologicæ* en *Politicæ Imperatorum, Regum & Principum, cum responsis.*

Zie ZWEERTII, *Ath. Bat.* VALER. ANDR. *Bibl. Belgica*; MIRÆUS.

MIDLUM, een Dorp in Friesland, in het Kwartier *Westergo*, onder de Grietenij *Franekeradeel*, klein van omtrek, doch niet onvermaaklijk gelegen, op het hoogste gedeelte der zo genaamde *Midlummer* Terpen, aan den gewoonen Rijdweg tusschen de Steden *Harlingen* en *Franeker*, welke midden over deeze Terpen loopt. De Toren der Kerke, in zijne soort een fraai gebouw, in zich zelven tamelijk hoog, koomt nog meer uit, door zijnen verhevenen stand. Ten Zuiden van het Kerkhof legt een plek gronds, van ouds *Frittema Weerstal* genaamd, op welken, even als op veele andere plaatzen in Friesland, eertijds het Regt onder den blaauwen Hemel plagt gehouden te worden. Aanzienlijke Staten, eertijds onder het Dorp gelegen, hebben al voor lang hunne aloude gedaante verlooren, en zijn, zedert, in kostbaare Boerderijen veranderd. *Midlum* draagt, in de gemeene zaaken der Grietenije, met twintig stemmen.

Zie WINSEMIUS.

MIDSLAND, een Dorp op het Eiland *Oost- ter Schelling*, dus genaamd naar zijne legging na genoeg in 't midden van het Eiland. Het bestaat uit eene lange Straat, op welke de Huizen digt aan elkander gebouwd staan. Volgens zommigen zou, op een Kerkhof, buiten het Dorp, weleer een Klooster gestaan hebben. *Oost- ter Schelling* heeft hier zijn Raadhuis of Regtkamer.

MIDWOLDE, een Dorp in Groningerland, een groot uur gaans van de Stad *Groningen*, niet verre van de grenzen van het Landſchap *Drenthe*. Zeer vermaard is dit Dorp, van wegens de overfraaie Graftombe, behoorende aan het Edel Geſlagt van NIËNROODE, waar mede de Kerk der Hervormden pronkt. Het Gevaarte vertoont eene Graavin uit dat huis, leevens grootte, in Marmer uitgehouwen, leggende naast haaren eerſten Echtgenoot, terwijl haar tweede Gemaal, geharnast, aan haare voeten ſtaat. Boven de Tombe ziet men de Graaflijke Kwartieren, en ter zijde van dezelve een verheeven Kerkgeſtoelte. De Predikant van dit Dorp neemt insgelijks den predikdienst waar op de Leeke.

MIDWOUD, een Deſtrikt of Ban, dus genoemd, in het gedeelte van het Noorderkwartier van Holland, de *Vier Noorder Koggen* geheeten, begroot op eene uitgeſtrektheid van ruim drie honderd een en zestig Morgens Lands. De Huizen zijn 'er, van tijd tot tijd, verminderd, en kunnen geen hooger, dan den naam van eene Buurt draagen. 'Er ſtaat nog eene Kerk; doch deeze is zeer oud en vervallen.

MIEREVELD, (MICHIEL) een der beroemdſte Nederlandſche Kunstſchilders, hadt tot geboorteplaats de Stad *Delft*, in den Jaare 1567. De eerſte blijken zijner bekwaamheid vertoonde hij in zijne vroege vorderingen in de ſchrijfkunst. Reeds op zijn achtſte jaar overtrof hij, ten dien opzigte, alle de Schoolmeesters van zijne Vaderſtad. In den ouderdom van twaalf jaaren wierdt hij beſteed bij den vermaarden ANTHONY BLOKLAND, om zich, onder diens onderwijs, in de Schilderkunst te oeffenen. In weinige jaaren maakte hij zich eigen de wijze, op welke deeze groote Man het Penceel behandelde. Zeer uitgebreid en wijdklinkende was de roem, welken MIEREVELD, hoe langs zo meer, behaalde. Lieden van den eerſten rang vereerden hem met hunne gunst en beſcherming. Belijdenis doende van de leerbegrippen, welke bijzonderlijk aan MENNO SIMONSZ worden toegeſchreeven, ware zijn openbaar verblijf, daarom, ten uiterſte onveilig geworden, alzo de begrippen van dien Kerkhervormer, vooral bij de Roomschge-

gezinden, zeer gehaat waren. De gunst van Hertoge ALBERT behoedde hem tegen overlast. Want, volgens 't getuigenis van SANDRARD, was MIEREVELD, om zijne kunst, zo aangenaam geworden bij dien Hertog, dat deeze hem vrijheid gaf ter ongestoorde beleevinge van zijne belijdenisse. In de oude Gedenkstukken van *Delft* vindt men, wijders, ter zijner eere aangetekend, dat wanneer CAREL DE I, Koning van *Engeland*, in den Jaare 1625, in 't huwelijk tradt met HENRIETTE VAN BOURBON, dogter van Koning HENRIK DEN IV *van Frankrijk*, MIEREVELD verzogt wierdt, na *Londen* te willen overkoomen tot het konterfeiten van hunne Majesteiten. Eene vernielende Pestziekte, welke, ten deezen tijde, te *Londen* begon te woeden, en het gantsche Hof de Hoofdstad deedt verlaaten, was oorzaak dat deeze reize geenen voortgang hadt. Het getal van Portretten, door hem vervaardigd, wordt op ruim vijfduizend begroot. Voor zommigen van dezelve ontving hij honderdvijftig Guldens, eene goede somme in dien tijd. Zeer veele dier Afbeeldingen zijn in 't Koper gebragt, door zijnen Zwager WILLEM DELFF, en den prentverzamelaaren overbekend. MIEREVELD overleedt in zijne Geboortestad, op den zevenden Julij des Jaars 1641, nalaatende twee Zoonen. Een van dezelve, PIETER MIEREVELD, gebooren in den Jaare *1595*, was insgelijks een zeer beroemd Portretschilder.

Zie HOUBRAKEN.

MIERIS, (FRANS VAN) even als de naastvoorgaande, een zeer vermaard Schilder, wierdt gebooren te *Leiden*, op den 16 April des Jaars 1635. Zijn Vader, JAN BASTIAANSZOON VAN MIERIS, en Goudsmid en Juwelier, hadt ten oogmerke, om deezen Zoon tot zijn eigen bedrijf op te leiden. De vroege blijken eener ingeschapene Natuurdrift verijdelde dit Plan. In plaats van zich te bemoeien met de onderrigtingen, hem medegedeeld, beschilderde hij de wanden van zijns Vader Werkplaatze met beesten en beelden. De fraaie behandeling trok wel haast de opmerking van des kundigen, onder andere van den beroemden Glasschrijver WILLEM VAN HEEMSKERK. 't Was inzonderheid op diens raad, dat de oude VAN MIERIS van plan ver-

 ander-

anderde met opzigt tot zijnen Zoon, en deezen opdroeg aan het onderwijs van den Glasſchilder en Tekenaar ABRAHAM TORENVLIET. Naa deezen wierdt de groote GERRIT DOUW zijn Leermeester. Reuzenſtappen deedt hij onder 't oog en onderwijs diens onſterflijken Kunſtenaars, die hem dikmaals plagt te noemen den Prins zijner Leerlingen. Naa zich, geruimen tijd, in dit School, in het tekenen te hebben geoeffend, ging hij over in dat van den kunſtigen ADRIAAN VAN DEN TEMPEL, om zijn kloek Penceel en natuurlijk *Coloriet*, onder de eerſte Meeſters gerekend. Naderhand, egter, keerde hij weder tot den naastvoorgenden Meeſter, voornamelijk om denzelven de kunst eener naauwkeurige naabootzinge van leevende en leevenlooze voorwerpen af te zien. De groote vorderingen, welke hij ook hier in maakte, bewogen zijne vrienden hem aan te raaden, om zijnen Meeſter te verlaaten, en zijne eigen zaaken te beginnen, met belofte van alle de voortbrengzelen van zijn Penceel te zullen koopen. VAN MIERIS, het oor leenende aan deezen raad, begon nu wel haast alomme bekend te worden: inzonderheid, zints Aartshertog LEOPOLD VAN OOSTENRIJK zo veel behaagens in 's Mans kunstbehandeling vondt, dat hij voor een ſtukje duizend Guldens betaald, en den Maaker na *Weenen* zogt te lokken, door de toezegging van een jaargeld van duizend Rijksdaalders; die, egter, beleefdelijk wierdt van de hand geweezen.

't Bleek nu wel haast, dat de Landzaaten de gewrogten der edele Schilderkunst op prijs wisten te ſchatten. De Heer KORNELIS PAATS, Burgemeeſter van Leiden, gaf daar van een ſpreekend voorbeeld. Deeze, zelve een kunstkenner, en leerling van MIERIS, wierdt eigenaar van een Kabinetſtukje, 't welk, lang in 's Mans geſlagt bewaard, thans berust in de vermaarde Verzameling van den Keurvorst van den Palts te *Dusſeldorp*. Het verbeeld eene jonge Juffer, in ſlaauwte gevallen, nevens eenen Geneesheer, en eene ſchreiende oude Vrouw. Zo lang VAN MIERIS aan dit Kunstſtuk arbeidde, trok hij ieder uur een Dukaat. Het Tafereel kwam alzo den Heere PAATS te ſtaan op ruim vijftienhonderd Guldens; uit wiens handen de Groothertog van *Toskanen* het naderhand zogt te breeken, door de uitlooving van een winst van evengelijke ſomme.

En,

En, inderdaad, in hooge agting moet de Leidensche Kunstenaar bij den Groothertog gestaan hebben. Want als deeze zich in Holland bevondt, deedt hij VAN MIERIS de eere van een bezoek, en kogt van hem, voor duizend Rijksdaalders, een schilderijtje, verbeeldende een gezelschap van Heeren en Juffers. Op twee onderscheidene wijzen, de eene in 't klein, de andere in 't groot, schilderde, daarenboven, VAN MIERIS des Groothertogs afbeelding. De roem, door dit alles behaald, wierdt eindelijk bezoedeld door de schandelijke en heillooze ondeugd van dronkenschap, van welke hij een slaaf wierdt. De gemeenzaame verkeering met zijnen Kunstbroeder, den berugten JAN STEEN, schijnt inzonderheid hem daar toe vervoerd te hebben. Spoediger, dan veelligt anderzins zoude gebeurd zijn, kwam hij hier door aan zijn einde, in den jaare 1681, het zesenveertigste zijns ouderdoms. Hij liet twee Zoonen naa, JOANNES en WILLEM. De eerste, om zich in de kunst te volmaaken, na *Rome* gezeid, overleedt aldaar in den ouderdom van dertig jaaren. De andere heeft, met veel roems en toejuichinge, de kunst geoeffend in zijne geboortestad, tot eenen merkelijk gevorderden leeftijd.

Zie HOUBRAKEN.

MIERLO, een Dorp en Heerlijkheid, in de Meierij van 's Hertogenbosch, een uur gaans ten Zuidwesten van *Helmond*, en twee uuren beoosten *Eindhoven*, aan het Beekje *de Mierlo*, van 't welk het Dorp zijnen naam ontleend heeft. De Kerk van het Dorp, staande op eenigen afstand van hetzelve, midden op eenen Akker, en met eenen muur omsingeld, is een tamelijk fraai en luchtig gebouw. Behalven een vrij hoogen Toren, aan het einde van het gebouw, rijst 'er een fraai Torentje ten dake uit. Het Gasthuis, door den Kardinaal WILLEM VAN ENKEVOORT, uit dat Dorp geboortig, gestigt, eertijds een aanzienlijk gebouw, is al voorlang in 't verval. Het getal der Huizen wordt op tweehonderdveertig begroot. De Leeraar van dit Dorp neemt ook den predikdienst waar te *Stiphout*. Nevens den Landbouw, is de Linnenweeverij de voornaame bron van het bestaan der Inwooneren. Een groot vie-

rendeel uurs van het Dorp ſtaat het Slot der Heeren VAN GREVENBROEK, wel eer de eigenaaren der Heerlijkheid. Het is een ouderwetsch gebouw, leggende rondom in zijne Graften, voorts beſtaande uit zwaar muurwerk en eenige dikke Torens.

MIL, een Dorp in 't *Land van Kuik en Stad Grave*, een groot uur ten Zuidwesten van Kuik. Bij ouds was de Kerk een groot gebouw, doch nu merkelijk verkleind, door het inſtorten van de Buik, al lang geleeden voorgevallen. Zedert heeft men het Koor toebereid tot eene Vergaderplaatze voor de Roomschgezinden.

MINELLIUS, (JOHANNES) van geboorte een Nederlander, doch onzeker van welke plaatze, is bekend door zijne korte uitbreidingen of aantekeningen op de meeſte oude Latijnſche Schrijvers, welke in de Schoolen in gebruik zijn. Behalven de bekende uitgaven, zoude hij nog veele andere Aanmerkingen hebben naagelaaten, die nimmer door den druk zijn gemeen gemaakt. MINELLIUS overleedt in den Jaare 1683.

MIRAKEL. (*Amſterdamsch*) Zeer vermaard, in de Geſchiedenisſen van Amſterdam, is het *Mirakel* of Wonderwerk, 't geen, naar men wil, een weinig voor het midden der Veertiende Eeuwe, aldaar zou gebeurd zijn. Het beloop en de omſtandigheden daar van worden aldus verhaald. Een zeker perſoon, leggende op het krankbedde, op Dingsdag den zestienden van Maart des jaars 1345, kort naa Vespertijd, het Sacrament ontvangen, doch, lang naa zonnenondergang, hetzelve wederom hebbende uitgebraakt, wierdt het door de Vrouwen, die den kranke oppasten, ontvangen in een zuiver vat, en voorts in 't vuur geworpen. Eene der Vrouwen, 's anderendaags, omtrent *Priemtijd*, zijnde gaan zitten bij het vuur, 't welk den gantſchen nacht gebrand hadt, zag, midden in de vlammen, de Hoſtie, zo geheel wit, als zij ze in de hand des Prieſters ooit gezien hadt. Zonder zich te branden, greep zij de Hoſtie uit het vuur, en leide dezelve van de eene hand in de andere. De Hoſtie, midlerwijl, eene vuurige gedaante hebben.

bende aangenomen, wierdt gegeeven aan eene Vrouwe, die dezelve, bewonden in een zuiveren doek, in een kist floot. De man deezer Vrouwe, thuis gekomen zijnde, en gehoord hebbende wat 'er gebeurd was, nam de Hostie uit de kist, en ontdekte, bij het nauwkeurig bezigtigen van dezelve, dat zij zich in zijne hand bewoog, even als het hart van eenen snoek, die geopend was. Ter plaatze, alwaar de man de Hostie hadt aangeraakt, bekwam dezelve eene vlak, die 'er, honderd en meer jaaren daarnaa, nog duidelijk aan te zien was. De Priester, dus vervolgt het verhaal, vervolgens gehaald zijnde, nam de Hostie uit de hand, en leide haar neder in de Ciborie; doch deeze wierdt, kort daar op, ledig, en de Hostie, van nieuws, in de kist bevonden. Twee of drie maalen gebeurde dit wonderverschijnzel, zelf naa dat de Hostie in de Oude Kerk was overgebragt. Dit bewoog, eindelijk, den Priester, de Hostie, staatelijk en met veel plegtigheids, van daar te haalen, en na de voorgaande plaats over te brengen. Het verhaal voegt 'er nevens, dat een kind van meergenoemde Man en Vrouw, met vallende ziekte gekweld zijnde, van die kwaale geneezen wierdt, naa dat de Ouders en Vrienden het Sacrament, in de Oude Kerk, eerbiediglijk bezogt, en aldaar hunne offeranden gedaan hadden.

Dus luidt het verhaal van een voorval, 't welk, hoe twijfelagtig ook, en aan verscheiden bedenkelijkheden onderhevig, nogthans aanleiding gaf tot het stigten van eene Kapel, op de plaats, alwaar het Wonderwerk gezegd wordt gebeurd te zijn, welke, onder den naam van *Kapelle der Heilige Stede*, thans de Nieuwezijds Kapelle, eeuwen agter elkander vermaard is gebleeven.

Zie WAGENAAR, *Beschr. van Amsterdam.*

MODET, (HERMAN) bekend in 's Lands Geschiedenissen voor eenen dier onrustige Predikers, welke, schrijft HOOFT, „ met „ zaaijen van een zaadt, 't welk, ontfonkbaar als busfekruidt, „ in 't begin bij vlaagkens geblikkert, naderhand vurigher vuur „ gegeeven, endtlijk met zo ijslijke flaghen geboldert, dat „ nooit van ander onheijl, de Stad in gevaarlijker brandt gestelt, of wreedelijker en weldigher geschudt werd." In den

jaare 1566, ten tijde der Beeldſtorminge, bevondt hij zich binnen *Antwerpen*, alwaar hij zich zeer onbeſcheiden aanſtelde, in het onbezonnen beklimmen van den Predikſtoel in de Groote Kerk, en het doen van aanſpraaken tot de Gemeente. Zedert, naa het omſlaan van *Zierikzee*, door de Watergeuzen, tot Leeraar beroepen, gaf hij aldaar meer dan eene blijk van onbeſcheid en geestlijken hoogmoed. In de hoop en verwagting, dat Middelburg insgelijks wel haast van Heer zoude wiſſelen, vervoegde hij zich bij den kloekhartigen Hopman JAKOB SIMONSZOON DE RIJK, met verzoek om toezegging van 't bewind over de Abtdij der gemelde Stad, tegen dat dezelve wierdt omgezet. Doch als DE RYK, in beſcheidene taale, hem onder 't oog bragt, hoe het beſtel over dusdanige zaaken niet aan de Krijgslieden, maar aan de Overheid ſtondt, verbeeldde hij zich, dat de Hopman, uit gebrek aan genegenheid, hem zulk een antwoord te gemoet voerde. Zo euvel nam hij dit afwijzen, dat hij op den Predikſtoel daar over begon uit te vaaren, tot groote ontſtigtinge van de zulken, die hem kwamen hooren. Prins WILLEM, zulks vernomen hebbende, verzogt om nader berigt deswegen aan DE RIJK; die voorts tot antwoord ſchreef, dat MODETS heerschzucht zo wijd gaapte, dat hij niet ſlegts in 't geestlijke, maar ook over 't waereldlijke en het krijgsbeſtier, den meeſter wel zoude willen ſpeelen. Zijne Doorluchtigheid, kennende den aart der tijden, en dat dezelve meer beleid dan ſtrengheid vorderden, ontboodt hem van *Zierikzee* ten Hove, en benoemde hem, onder ſchijn van verheffinge, tot zijnen Hofprediker. In welken post, en zelf onder het oog van zijne Doorluchtigheid, bij zijnen onbezonnen ijver zo weinig wist te beteugelen, dat CHARLOTTE VAN BOURBON, 's Prinſen Gemalin, in plaats van MODET, hem, in haare moederſpraak, *immodet*, dat is, *onzedig* of *onbeſcheiden*, noemde.

In den jaare 1586 ontmoeten wij dezen Onenangeliſchen Man te *Utrecht*, alwaar hij insgelijks ander weerwerk zogt, dan zich enkel te bepaalen bij de bevordering van het geestlijk heil zijner Gemeente. Althans 's Lands Advokaat JOAN VAN OLDENBARNEVELD, in onderhandeling zijnde met den Grave VAN LEICESTER, noemde hem bij naame onder de zulken, die alle Orde, Vrijheden en Voorregten om verre werpende, ten hoogſten be-

bewind waren ingebroken. Dat de Staatsman geene onwaarheid ſprak, bleek naderhand, toen de Leeraar, naa het vertrek van LEICESTER, den last aanvaardde, hem door den Kerkeraad opgedraagen, om eenen keer te doen, na Engeland, en, om de ſpoedige wederkomst van den Landvoogd, bij Koningin ELIZABETH aan te houden, en zich dus, zo 't heette, de zaak der benaauwde Kerke aan te trekken. Gemoedigd door het antwoord, welk hij, van wegens haare Majeſteit, herwaarts bragt, inhoudende, dat LEICESTER, binnen kort, met grooter luister en breeder bewind, zonde wederkeeren, rees hem daar door nog hooger de moed, of liever laatdunkende onbeſchaamdheid, die, ligtelijk, een onherſtelbaare val ten gevolge konde gehad hebben. Binnen Utrecht viel in den jaare 1587 veel te doen, over het Stadhouderſchap van 't Gewest, 't welk thans bekleed wierdt door den Graaf VAN NIEUWENAAR, die zich, op dat pas, in Duitschland bevondt, om Krijgsvolk te werven. Een zekere aanhang, onder welken MODET in bemoeizucht uitſtak, zogt den Graaf van zijnen post te ontzetten, en dien op te draagen aan den Baron NORT, man, door gunst van LEICESTER, uit het voetzand opgeholpen. Om zijn wit te beſchieten, zogt de Prediker het gerugt van 's Graaven overlijden te doen loopen. Zelf ging 's mans onbeſchoftheid zo verre, dat hij, bij de Graavinne VAN NIEUWVAAR zich vervoegd hebbende, dezelve vraagde, of zij geene tijding hadde van den dood haars Gemaals, dien men zeide in Duitschland te zijn geſtorven. De Stadhouder, naa zijne wederkomst, hier van verwittigd, nam 's Mans bedrijf zo euvel, dat hij hem deedt vatten en in verzekering neemen: tot merkelijk ongenoegen, egter, der Burgerije, welke ſtraks in 't geweer kwam, de poorten geſlooten hieldt, en alleen door de tusſchenſpraak van den geweezen Oud-Keurvorst van *Keulen* en den Oud-Veldheere NORRITS, zich van daadelijkheden liet te rugge houden. Om den Graave te believen, ontzeide de Magiſtraat den Leeraar MODET zijnen dienst; in welken, egter, naa eenige weeken ſtilzitten, hij wederom herſteld wierdt. Zedert maakte MODET de peis met den Stadhouder, in wiens gunst hij zo diep wist te dringen, dat hij dikwijls van hem geraadpleegd wierdt, en vervolgens in gemeenzaame vriend-

ſchap

ſchap leefde. Waarſchijnlijk zal de Leeraar te *Utrecht* zijne dagen geëindigd hebben.

Zie P. C. HOOFT, *Nederl. Hiſt.*

MOERDIJK, een gehugt in het *Land van Zevenbergen*, om geene andere reden merkwaardig, dan om den menigvuldigen overtogt van en na het *Strijenſche Sas*.

MOERGESTEL, bij verkorting ook *Geſtel* genaamd, van wegen de menigvuldige *Moeren* in den omtrek, dus geheeten, is een Dorp, gelegen in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, pronkende met den tijtel van Heerlijkheid. De aloude eigenaars plagten hier een Kasteel te bewoonen, 't welk al zints veele jaaren vervallen is. Niet onvermaaklijk is de legging van dit Dorp, aan het riviertje *de Nemer*, 't welk hier tamelijk breed is, en, om zijne vischrijkheid, aan de bewooners eenig beſtaan geeft. De Kerk, een fraai Kruisgebouw, met een hoogen ſpitzen Toren, ſtaat midden in het Dorp, en wordt door haaren eigen Leeraar bediend.

MOERKAPELLE, met *Wildeveenen*, een Ambagt in *Schieland*, te zamen, in de Quohieren der Verpondinge, aangeſlagen voor zeshonderd zevenenveertig Morgens Lands. Doch vermids ruim zeshonderd Morgens daar van vergraaven waren, heeft men, van tijd tot tijd, de uitgeveende Plasſen beginnen droog te maaken. In het geheele Ambagt, 't welk aan de Stad Rotterdam in eigendom behoort, telt men ruim zeventig huizen. Het Dorp, 't welk, voor het overige, weinig aanziens heeft, ontvangt eenigen bloei en leevendigheid van den doortogt uit Rijnland na Schieland en Delfland.

MOERKERKE, eene Heerlijkheid in Vlaanderen; het Steedtje Middelburg en Aardenburger-Ambagt behooren onder dezelve.

MOERKERKE, anders genaamd *Moerkerkerland*, of ook wel *Mijns Heeren Land van Moerkerke*, een Baljuwſchap in Zuidholland, in den *Hoekſchen Waard*, bevattende de Ambagtsheerlijkheden *Puttershoek*, *Maasdam*, *Mijns Heeren Land*

van

van Moerkerke en *Heinenoord*. De Landstreeke ontleent haaren naam van den Stamvader des Geslagts VAN MOERKERKE, waar van in het volgende artikel. LODEWIJK VAN PRAAT, *Heere van Moerkerke*, welke hier eenige Gorzingen kogt, noemde den droog gemaakten grond naar zijnen Vlaamschen naam.

Zie OUDENHOVEN, *Zuidholland*; VAN LEEUWEN, *Bat. Ill.*

MOERKERKE, (*Het Geslagt van*) hoewel uit Vlaanderen afkomstig, is in Holland vermaard geworden, reeds in de vijftiende Eeuwe. LODEWIJK VAN PRAAT VAN MOERKERKE, Ridder, de eerste, welken wij van dit geslagt genoemd vinden, was, waarschijnlijk reeds in 't laatst der Veertiende Eeuwe, getrouwd met *Margareta van Heine*, bij welke hij eenen Zoon verwekte, insgelijks LODEWIJK genaamd. Zij, Weduwe geworden zijnde, hertrouwde met Daniel van de Merwede, bij welken zij Moeder wierdt van Margareta van der Merwede, die in 't huwelijk tradt met Willem van Brederode.

LODEWIJK VAN PRAAT VAN MOERKERKE, Ridder, boven genoemd, was de Edelman, in het voorgaande artikel bedoeld, die, door eigendom, eene nadere betrekking tot Holland verkreeg. Het Land, zedert naar zijnen naam vernoemd, kogt hij van gemelde zijne halve Zuster Margareta. LODEWIJK, overleeden op den zesden September des Jaars 1440, hadt tot Echtgenoote *Jacoba van Essen*, en bij haar verwekt

FRANK VAN PRAAT VAN MOERKERKE, Ridder, Heer van Moerkerke, ter Merwede en Moerkerkerland. Zijne Huisvrouw was *Elisabet van Loon*, Vrouwe van Karnis en Kijfhoek, oudste dogter van Arend van Loon, Schildknaap, Schepen te Dordrecht, en van Petronella, Dogter van Abel Verkoop, Pieterszoon, Burgemeester in die zelfde Stad. In hoogen ouderdom overleedt hij in den Jaare 1514, en wierdt te Moerkerke, bij Dordrecht, begraaven; nalaatende,

A. DANIEL VAN PRAAT VAN MOERKERKE, die volgt

B. FRANK

B. Frank van Praat van Moerkerke, die insgelijks volgt

A. Daniel van Praat van Moerkerke, Ridder, was Heer van ter Merwede, in den Jaare 1473, en van Moerkerke, wijders Baljuw van Zuidholland, en Kamerheer van Hertoge Karel van Bourgondien, in den Jaare 1475. Hij ſtorf in den Jaare 1512, en liet naa

Margareta van Praat van Moerkerke, Vrouwe van ter Merwede, gehuwd met Gerrit van Arkel, Heere van Heukelom, Zoone van Otho van Arkel. Dertien jaaren naa haaren Echtgenoot, in den Jaare 1560, overleedt hij zonder kinderen. Bij uiterſten wille beſprak zij de Heerlijkheid Merwede aan Daniel van den Boetſelaar, Zoone van eene dogter van haaren Oom. De Heerlijkheid bleef in dat geſlagt tot op Wesſel van den Boetſelaar, die dezelve, voor achtendertigduizend Guldens, aan de Stad Dordrecht verkogt.

Lodewijk van Praat van Moerkerke, Ambagtsheer van Karnis en Barendrecht, overleedt in den jaare 1537. Bij Catharina van Egmond, Baſtaartdogter van den Graave van Buuren, verwekte zij de volgende zes kinderen.

I. *Joost van Praat van Moerkerke*, Dom-Kanunnik te Utrecht, welke twee Baſtaartzoonen naaliet.

1. *Lodewijk*, Droſt van Stein, getrouwd met Jolente Dennetieres, van Doornik, Zuſter van Louis Dennetieres, Secretaris van den Koning van Spanje; hij liet twee dogters na.

2. *Jan van Moerkerke*, Schout voor acht dagen binnen Dordrecht, van wegens den Heere van Asperen en Merwede, ſtierf in den Jaare 1615, zijnde geweest, bij Margareta van Riebeke, van Gent, Vader van vier dogteren.

II. *Lodewijk van Praat van Moerkerke*, Heer van Karnis, ſtorf ongehuwd, in den Jaare 1537.

III. *Willem van Praat van Moerkerke*, Heer van Barendrecht, doch, alzo hij, te Schoonhoven, verre beneden zijnen ſtaat getrouwd was, van het genot der inkomſten dier Heerlijkheid uitgeſlooten, volgens den uiterſten wille van zijnen Vader. Hij verwekte:

1. Flo-

1. *Floris van Moerkerke*, en
2. *Gerrit van Moerkerke*, beiden ongehuwd overleeden.
3. *Willem van Moerkerke*, gehuwd te Utrecht met Alijd Ram, wier Zuster de Echtgenoote was van Willem van Nieveld, Heere van Bergambagt en Schout van Dordrecht. Zijne dogter *Willemina van Praat van Moerkerke* wierdt de huisvrouw van Jakob van Valladolid, Heere van Sombeke, doch storf zonder kinderen.

IV. *François van Moerkerke*, in den Jaare 1535 ongehuwd overleden.

V. *Françoise van Praat van Moerkerke*, Vrouwe van Karnis, was getrouwd met Wessel van den Boetselaar, Heere van Asperen en Langerak. Deeze overleedt in den Jaare 1575, dertien jaaren naa zijne Huisvrouwe. Zij hebben kinderen gehad.

VI. *Petronella van Praat van Moerkerke*, Vrouwe van Barendregt, in den Jaare 1519 gehuwd aan Philips van Cats, uit Zeeland, en, naa diens overlijden, zonder kinderen, aan Harmen van Bronkhorst, Heere van Batenburg en Stein. In hoogen ouderdom overleedt zij, in den Jaare 1594, nalaatende zeven kinderen.

1. *Willem van Bronkhorst*, Heer van Batenburg en Stein, geduurende het beleg van Haarlem, in den Jaare 1573, door de hand der Spanjaarden gesneuveld. Bij zijne tweede Echtgenoote Erika, dogter van den Graave van Manderscheid, verwekte zij *Herman van Bronkhorst*, Heer van Batenburg, in den Jaare 1602 ongehuwd overleeden.

2. *Karel van Bronkhorst*, Heer van Barendregt, te Keulen dood gestoken, was, bij Alferade van Flodorp, Vrouwe van Biegt, uit Kleefsland, vader van

a. *Maximiliaan van Bronkhorst*, Heere van Batenburg, getrouwd met Agnes van Kettelaar en Vader van kinderen.

b. *Anna van Bronkhorst*, die de Echtgenoote wierdt van Jozef de Malangamba, een Italiaan.

c. *Petronella van Bronkhorst*, gehuwd aan Marten Bentinck, uit Gelderland.

3. *Dirk van Bronkhorst*, van Batenburg, in den Jaare 1561, te Brussel, op de Savel, onthoofd.

4. *Gijs-*

4. *Gijsbert van Bronkhorst*, die een gelijk lot als zijn broeder onderging.

5. *Maria van Bronkhorst*, bij N. van Elteren, Heer van Vogelzank, Moeder van

Eriana van Elteren, getrouwd met Ido van Inhauzen, Heere van Kniphauzen, en bij denzelven, onder anderen, Moeder van *Eva van Inhauzen*, gehuwd aan Maximiliaan, Heere van Cruningen en Heenvliet. Zij eindigde haare dagen te Rijswijk, bij 's Gravenhage, in den Jaare 1615, kinderen nalaatende.

6. *Swaantje van Bronkhorst*, ongehuwd gestorven.

7. *Lijsbeth van Bronkhorst*, getrouwd met Gerrit van Luxemburg, Ridder, Heere van Houloigne, in Luikerland, en bij denzelven Moeder van *Bouwe van Luxemburg*, Heere van Houloigne.

B. Frank van Praat van Moerkerke, Heere van Moere van Moerkerke en van Kijfhoek, boven vermeld, in de Jaaren 1471 en 1479, verwekte, in zijn eerste huwelijk met N. van Boschhuizen,

Karel van Praat van Moerkerke, Heer van Moerkerke, in Zuidholland. Bij Catharina van Halewijn, dogter van Karel van Halewijn, Heere van Maldeghem, in Vlaanderen, wierdt hij Vader van twee Dogters:

1. *Josina van Praat van Moerkerke*, Vrouwe van Moerkerke in Zuidholland, getrouwd met Lodewijk van Vlaanderen, Heere van Praat, Ridder van 't Gulden Vlies, en, in den Jaare 1544, Stadhouder van Holland. Bij haar overlijden, in den Jaare 1540, het vijfenzestigste haars ouderdoms, liet zij naa,

Jan van Vlaanderen, Heer van Moerkerke, gestorven in den Jaare 1545, zonder kinderen verwekt te hebben bij zijne Huisvrouwe Jacoba van Bourgondie, Zuster van Maximiliaan van Bourgondie, Markgraave van ter Veere.

2. *Anna van Praat van Moerkerke*, naa haars Neefs overlijden Vrouwe van Moerkerke, in den Jaare 1535 gehuwd met Joost van St. Omer, genoemt Moerbeke, Heere van Damoub-

moultre in Walschland. Bij haaren dood, voorgevallen in den Jaare 1559, hadt zij twee kinderen:

a. *Karel van St. Omer*, Heer van Damoultre en van Moerkerkerland, bij Dordrecht, 't welk hij, in den Jaare 1559, verkogt, voor eenenvijftigduizend Guldens, aan Gofewijn van Raasveld. Arend van der Mijle, Schildknaap, Burgemeester van Dordrecht, kogt van hem zijn aandeel in Kijfhoek. In twee huwelijken, eerst met N. van Treslong, daar naa met N. van Oignes, beide in Walschland, hadt hij geene kinderen verwekt.

b. *Johanna van St. Omer*, liet insgelijks geene kinderen naa bij Hollart van Halewijn, Heere van Boesingen, in Vlaanderen, zo min als bij haaren tweeden Man, Willem van Broukhorst, Heere van Batenburg.

Naa het overlijden zijner eerste huisvrouwe, tradt FRANK VAN PRAAT VAN MOERKERKE in den echt met Rijnsburg van Sonneveld, en wierdt bij haar Vader, behalven twee andere Zoonen, die den Geestlijken Staat omhelsden, van

KORNELIS VAN MOERKERKE, gehuwd met Leonora van den Werve, Jans Dogter, te Antwerpen, en Vader van

MAXIMILIAAN VAN MOERKERKE, die, uit twee huwelijken, kinderen naaliet.

Zie verder W. VAN GOUTHOEVEN, *Oude Holl. Kronijk*; VAN LEEUWEN, *Batav. Illustr.*

MOERMONT, een oud Adelijk Huis, in *Zeeland*, op het Eiland *Schouwen*, nabij het Dorp *Renesse*, en het Stamhuis zo wel als de gewoone verblijfplaats, der Heeren VAN RENESSE. Van ouds was het een sterk Kasteel, leggende rondsom in diepe Graften, en met vijf Torens versterkt. Heer JAN VAN RENESSE, door WOLFAART VAN BORSELEN, van zamenzweeringe tegen den Graaf beschuldigd, stondt daar binnen een beleg uit, met eene Bezetting van driehonderdzestig gewapende Knegten. Honger en gebrek noodzaakte hem, naa een beleg van eelijke maanden, tot de overgaave. Het Kasteel wierdt bijkans geheel vernield, doch naderhand herbouwd,

en vooral in den Jaare 1751, tot een aanzienlijk Landverblijf, voor eenen bewooner met een talrijken ſtoet, vervaardigd.

Zie SMALLEGANGE, enz.

MOERSBERGEN, eene Ridder-Hofſtad, in het Overkwartier van het Sticht, een half uur gaans van het Dorp *Doorn.* Twee eeuwen was dezelve de eigendom van het geſlagt van VAN WAAL, 't welk zich, diensvolgens, VAN WAAL VAN MOERSBERGEN liet noemen. Bij huwelijk kwam het Huis in het Geſlagt van VAN OOSTRUM, welk het bijkans honderd jaaren heeft bezeeten. Zedert is het verſcheiden maalen van eigenaar veranderd. Onder de eigenaars van het eerstgenoemde Geſlagt is meest bekend,

MOERSBERGEN, (ADOLPH VAN DE WAAL, *Heer van*) Zoon van BARTHOLOMEUS, en, van wegens de genoemde Ridderhofſtad, Gemagtigde ter Vergaderinge van de Staaten van het Gewest. Geduurende de heillooze opſchuddingen en onlusten, in den Jaare 1615, te *Leeuwarden* voorgevallen, wierdt Heer ADOLPH, nevens anderen, derwaarts afgevaardigd, om 'er de rust te herſtellen, en der tegenwoordige Regeeringe de hand boven 't hoofd te houden. Geen klein aandeel ſchijnt hij, naderhand, gehad te hebben, aan het voorgevallene in den Jaare 1618, en toegedaan geweest te zijn de denkwijze van de zulken, die 't met den Advokaat VAN OLDENBARNEVELD hielden. Althans wierdt hij in 't geheim genomen van het voorneemen om zich van *Woerden* te verzekeren, door den mond van den Predikant UITENBOGAARD, die zulks te *Leiden* vernomen hebbende van den Penſionaris HOGERBEETS, volgens de uitgedrukte begeerte diens Staatsmans, daar van kennis gaf aan den Heere VAN MOERSBERGEN, welke zich op dat pas in '*s Hage* bevondt. Hij briefde zulks over aan den Sekretaris LEDENBERG, 'er nevens voegende, „ dat deeze zaak heimelijk „ behandeld moest worden, en 'er, in de tegenwoordige „ omſtandigheden der tijden, voorraad van wapenen noodig „ was; als mede, dat men de *Huizen te Duurſtede*, ter

„ Em

„ *Eem* en te *Abkoude* behoorde te bezetten." Niet lang daar naa, was hij, nevens andere Utrechtsche Gemagtigden, tegenwoordig in de vermaarde onderhandeling, ten huize van DANIEL TRESEL, eersten Klerk der Algemeene Staaten, met eenige Hollandsche Afgevaardigden, waar in gesproken wierdt over de handhaaving van 's Lands Vrijheid tegen de aanslagen, welke thans gevreesd wierden. Niet vreemd was het, overzulks, dat, bij de verandering, in het straks genoemde jaar voorgevallen, de Heer VAN MOERSBERGEN uit het Lid der Ridderschap gezet wierdt, en, niet lang daar naa, zints de gevangeneeming van 's Lands Advokaat, en om de vriendschap met hem gehouden, het Vaderland verliet, de wijk neemende na Munsterland. Eenige Ruiters, op hem afgezonden, betrapten hem aldaar, hoewel buiten de grenzen van den Staat, en voerden hem, onder een sterk geleide, eerst na *Zutfen*, en vervolgens na *'s Graavenhage*, alwaar hij, geduurende den tijd van drie weeken, bijna dagelijks ondervraagd wierdt. De handel over 't verzekeren van *Woerden*, boven vermeld, alzo dezelve 's Prinsen oogmerken wederstreefde, was de zwaarste misdaad, welke men hem te laste leide. Hoewel hij zich zelven als onschuldig aanmerkte, gaf hij 'er, egter, zijne Huisvrouwe kennis van, en verzogt haar, de gunst van zijne Doorluchtigheid Prinse MAURITS te zoeken. Doch, toen hij vernam, dat, naa het onthoofden van 's Lands Advokaat, het Schavot eenige dagen staan bleef, en de Scherpregters in *'s Hage* vertoefden, liet hij, door de smeekingen zijner Echtgenoote en den raad zijner Vrienden, zich beweegen, den Algemeene Staaten om vergiffenis te verzoeken. Hij verworf dezelve, op voorwaarde „ dat hij zich eene maand onthouden „ zoude op zijn Huis te *Moersbergen*, om orde op zijne „ zaaken te stellen, zonder met iemand te mogen spreeken, „ dan met bewilliging van Graave ERNST KAZIMIR VAN NAS- „ SAU, welke, om op hem het oog te houden, eenige Sol- „ daaten op het Huis zoude leggen. Daar naa zou hij ten „ Lande uit trekken, zes jaaren daar buiten blijven, doch „ buiten verlof der Algemeene Staaten en die van *Utrecht*, „ niet wederom daar binnen keeren." Naa verloop van de gestelde maand, reisde hij, door het Land van Kleeve, na

Holstein, alwaar hij vertoefde, tot dat de veranderde toestand van 's Lands zaaken hem deedt wederkeeren.

Zie BRANDT, *Rechtspleeging*.

MOERSCHANS, een Fort, in *Hulster-Ambagt*, omtrent een vierendeel uur gaans van de Stad *Hulst*. Eene Bende Soldaaten, staande onder eenen Majoor, houdt aldaar Bezetting. De Schans dient ter dekkinge van eene Linie, voor welke een groot deel Land onder water kan gezet worden; 't welk de voornaamste sterkte der genoemde Stad uitmaakt.

MOGGE, (PIETER) Heer van *Renesse*, Burgemeester van *Zierikzee*, en, wegens die Stad, Afgevaardigde ter Vergaderinge van de Algemeene Staaten, was, in den Jaare 1747, nevens andere Regenten, in den haat van het Gemeen gevallen, alzo hij geoordeeld wierdt, 's Prinsen verheffing te hebben tegen gehouden. Bijkans ware hij een slagtoffer geworden van de moorddaadige woede, bij zijne aankomst uit *'s Hage*, met den gewoonen Rotterdamschen Beurtman, te *Zierikzee*. Aan 't einde van de Haven opgewagt van eene raazende menigte, rukte men den Heere MOGGE den hoed van het hoofd, tooide dien met een Oranjelint, ontnam hem den Deegen, en voerde hem, op eenen Wagen, na het Heeren Logement, alwaar hij eene maand lang in bewaaring wierdt gehouden. Men wil dat deeze opsluiting het werk was van eenen der nieuwe Regenten, welke, met den Burgemeester begaan, dit middel verzonnen hadt, om hem voor het woedend Graauw te beveiligen. Niet vroeger, dan naa de aankomst van zijne Hoogheid, wierdt de Heer MOGGE uit zijne hegtenisse ontslagen.

MOINE, (STEPHANUS LE) gebooren te *Caan*, in Frankrijk, bekleedde, met veele toejuiching, het Leeraarampt te *Rouen*, onder de Fransche Hervormden, toen hij beroepen wierdt tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan 't Hoogeschool, en gewoon Leeraar in de Walsche Gemeente, te *Leiden*. Hij aanvaard-

vaardde dien dubbelen post; niet, evenwel, zonder alvoorens *Engeland* bezogt te hebben, alwaar hij, te *Oxfort*, den Eeretrap van Dokter in de Godgeleerdheid beklom. Tot in het vijfenzestigste jaar zijns ouderdoms, bekleedde hij 't een en ander beroep tot bijkans algemeen genoegen. Bekend is het Werk, door LE MOINE in 't licht gegeeven, onder den tijtel van *Varia Sacra*, of *Heilige Stoffen*.

Zie *Memoires du Temps*.

MOLENAARS-GRAAF, een Ambagt en Dorp, in Zuidholland, in den *Alblasserwaard*, dus genaamd naar het ftroompje *de Graaf*. Het Ambagt wordt gefchat op zevenhonderd drieënzeventig Morgens Lands, en het getal der Huizen, op ruim vijftig. De Hervormden hebben 'er eene Kerk, en worden door eenen eigen Leeraar bediend.

MOLENBEEK, een loopend water, in Gelderland, in de nabuurfchap van *Arnhem*, zijnen oorfprong neemende uit de nabij gelegene bergen. Het wordt dus genaamd. naar de *Molens*, welke het, om en in de zo even gemelde Stad, aan den gang houdt. De Beek ontlast zich in den Rhijn.

MOLENBERG, eene heerlijke Lustplaats, in Zeeland, op het Eiland *Schouwen*, weleer de eigendom van den Heere Mr. ADRIAAN DE HUYBERT, Burgemeester van *Zierikzee*, en Dijkgraave van den Lande van *Schouwen*.

MOLINÆUS, (JOANNES) weleer Leeraar onder de Remonftranten, en zeer bekend door zijn Ontwerp van Godgeleerdheid, onder den titel van *Geestlijk Wapenhuis*, 't welk als een kort begrip kan worden aangemerkt van het zamenftelzel van Godgeleerdheid en Zedekunde van den vermaarden PHILIPPUS VAN LIMBURCH.

MOLINÆUS, (PETRUS) gebooren in Frankrijk, in den Jaare 1568, zou, waarfchijnlijk, in zijne vroege jeugd, het leeven

 ver-

verlooren hebben, in den berugten Parijſchen moord, zonder de trouwhartigheid eener Dienstmaagd. In rijpen ouderdom verliet hij zijn Vaderland, ſtak over na Engeland, en oeffende zich aldaar in de Godgeleerdheid onder WITACKER, REINOLD en andere vermaarde Mannen van dien tijd. Vervolgens eenen keer na *Leiden* gedaan hebbende, om 'er den beroemden FRANCISCUS JUNIUS te hooren, wierdt hem, zedert, in den Jaare 1594, het Hoogleeraarampt in de Wijsbegeerte, aan 't Hoogeſchool dier Stad, opgedraagen. Zes jaaren hadt hij dien post bekleed, toen de Hervormde Gemeente te *Parijs* hem tot haaren Leeraar verkoos. Eene wijl tijds naa zijne wederkomst in Frankrijk, begaf hij zich na de Provincie *Lotharingen*, bij de Prinſesſe CATHARINA, Zuster van Koning HENRIK DEN IV, om derzelver waggelend Hervormd Geloof te ſchraagen. Hij ſlaagde daar in gelukkig, en keerde niet te rug te *Parijs*, dan naa den dood dier Prinſesſe. Thans te *Parijs* wedergekeerd, beriepen hem de Verzorgers van 't Leidſche Hoogeſchool, zo wel als die van *Saumur*, tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid. Doch, vermids hij zo min van zijne Gemeente, als van het Franſche Sijnode, geen ontſlag konde bekoomen, was hij genoodzaakt, die beide aanbiedingen van de hand te wijzen. Nogthans vertrok hij, naderhand, na *Sedan*, in die hoedanigheid, en te gelijk als gewoon Euangeliepredikcr. Hij overleedt, eindelijk, in het eenennegentigſte jaar zijns ouderdoms, nalaatende eene menigte Schriften, over verſcheiden onderwerpen. 's Mans *Schild des Geloofs* is ook den Nederduitſche Leezeren bekend.

MOMBER. Deezen naam voert, in de Provincie Gelderland, de Amptenaar, welken men, elders, Advokaat-Fiskaal of Prokureur noemt. Hij heeft, in het gemelde Gewest, eenen Subſtitut-Momber onder zich.

MOMMA, (WILHELMUS) zeer bekend in de Geſchiedenisſe der Nederlandſche Kerke, uit hoofde der geſchillen, zijnent wegen, te *Middelburg* voorgevallen. Hij bekleedde het Hoogleeraarampt in de Godgeleerdheid, onder het waarneemen van den gewoonen predikdienst, te *Ham*; wanneer 'er eene Predikants-

dikantsplaats, in de ſtraks genoemde Zeeuwſche Stad, opengevallen zijnde, hij, tot het vervullen van dezelve, verkoozen wierdt, door het *Collegium Qualificatum*, beſtaande uit Afgevaardigden van de Wethouderſchap en van den Kerkeraad, aan welke, in dat Gewest, die verkiezing ſtaat. Doch de Klaſſis van *Walcheren*, om haare goedkeuring van dit beroep verzogt zijnde, weigerde dezelve; voor reden geevende dat MOMMA verdagt was van ſchadelijke nieuwigheden doelende hier mede op de *Carteſiaanſche* leerſtellingen, en zijne Hoogheid, Prins WILLEM DE III, daarenboven, kort te vooren, aan de Zeeuwſche Kerken hadt geſchreeven, zij hadden, ter handhaavinge van de rust, in het vervullen van Leeraarampten, vooral het oog te houden op het weeren van dusdanige nieuwigheden. Van haare weigeringe zondt, daarenboven, de Klaſſis berigt aan den Prinſe, die thans ('t was in den Jaare 1677) met het Leger van den Staat, voor *Maaſtricht* lag. Doch het gemelde Kollegie liet zich hier door niet omzetten, maar vervoegde zich bij de Regeering van *Middelburg*, met verzoek om derzelver tusſchenkomst met raad en daad. Niet vrugteloos was dit aanzoek. Het beroep van MOMMA wierdt niet ſlegts voor wettig verklaard, maar hij, daarenboven, tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en Hebreeuwſche Taale, aan het Doorluchtig School der Stad, aangeſteld. Zints dien tijd wierden 'er eenige Afgevaardigden benoemd, om zich bij MOMMA te vervoegen, en denzelven na zijne nieuwe ſtandplaats te geleiden.

Intusſchen hadt men zijne Hoogheid, van het voorgevallene, niet onkundig gelaaten; welke hier op twee Brieven ſchreef, eenen aan den beroepenen Leeraar, waar in hij denzelven raadde, zijn ontſlag niet te verzoeken, voor dat het geſchil was bijgeleid, en een anderen aan de Regeering van *Middelburg*, om de zaak niet verder voort te zetten, voor en aleer hij zelve nadere ſchikkingen zoude gemaakt hebben. Van gelijken inhoud was ook een Brief aan het Kollegie gerigt. MOMMA zondt een antwoord aan zijne Hoogheid, in beleefde bewoordingen, doch liet zich, egter, door de Zeeuwſche Afgevaardigden, die reeds bij hem waren, overhaalen tot de reize na *Middelburg*, niettegenſtaande de Klaſſis van *Walcheren* hem

hadt verzogt, het beroep te willen afslaan, alzo hij nooit als een waar Herder zou worden aangezien, maar als een Huurling, die niet door de rechte deur in de Schaapenstal van CHRISTUS was gekoomen.

Onder dit alles kwam MOMMA te *Middelburg*, alwaar men, eerlang, toestel maakte om hem te bevestigen en op den predikstoel te brengen; te gereeder ging men daar toe over, alzo de Burger-Krijgsraad zich in de zaak gemengd, en voor den nieuwen Leeraar hadt verklaard. Vergeefs zondt zijne Hoogheid scherpe Brieven aan de Regeering, het Kollegie en aan MOMMA, inhoudende ernstig verbod om met de bevestiging voort te gaan. De Krijgsraad en veele voornaame Burgers begeerden het tegendeel, in 't midden brengende het gevaar van oproer, ind'en het werk geenen voortgang hadde. MOMMA, welken de Regeering onder haare bescherming hadt genomen, wierdt dan bevestigd, op den negentienden Julij des Jaars 677, en deedt, nog dien zelfden dag, zijne Intreerede, onder een ongehoorden toeloop van lieden van hoogen en laagen rang. De Prins, dit vernomen hebbende, zondt bevel aan de Klasfis, om de orde der Kerke te handhaaven tegen de zulken, welke de aanvoerders geweest waren van de ongeregeldheid, zo als men die noemde. De Klasfis, zich te *Middelburg* niet veilig oordeelende, zat thans te *Vlissingen*, en dagvaarde aldaar het meer gemelde Kollegie. Doch vermits de Regeering der eerstgenoemde Stad niet gedoogde, dat iemand haarer Burgeren elders, 't zij Kerkelijk of Waereldlijk, te regt stondt, ging de Klasfis over tot het Kerkelijk afdoen der zaake, tegen de niet verscheenen gedaagden. De Predikanten VAN DER WAAYEN en DE MEY, die in het beroep van MOMMA inzonderheid gewerkt hadden, wierden uit de Klasfis gezet. Naa de komst van Prinse WILLEM te *Middelburg*, verliet MOMMA de Stad, en vertrok na *Delft*, tot zijnen Vriend WILHEM ANSLAAR, Schoonzoon van den beroemden JOANNES COCCEJUS, en Leeraar in die Stad. Hier gaf hij zich over aan zijne geliefde Letteroeffeningen; die, egter, spoedig wierden afgebroken door een verhaasten dood, veroorzaakt door geweldige hartkloppingen, ontstaan uit droefheid over de uitgestaane vervolgingen. Der opmerkinge waardig

dig is het, dat MOMMA, zints zijn vertrek uit *Middelburg*, een Jaargeld bekwam, volgens zommigen uit 's Prinſen goederen, en dat de Raad van zijne Hoogheid hem gaarne zou bevorderd hebben tot Hoogleeraar aan 't Hoogeſchool te *Duisburg*. Van 's Mans werkzaamheid en denkwijze getuigen de Schriften, door hem in 't licht gegeeven.

Zie *Eerſte Oorſprong der Broedertwisten*; *Hollandſche Mercurius*, enz.

MONDRAGON, (CHRISTOFFEL VAN) een Spanjaard, doch overbekend in 's Lands Geſchiedenisſen, zo om zijne dapperheid, als loflijken inborst, om welken hij, zelfs bij veelen der Landzaaten, in waarde wierdt gehouden. Van 't een en ander zullen wij eenige ſtaalen openleggen. Van zijn beleid gaf hij eene proeve in 't ontzet van de Stad *Goes*, in Zeeland, die, in den Jaare 1572, door de Nasſauſchen belegerd was. MONDRAGON, die den rang van Kolonel bekleedde, tot het ontzetten der Stad last ontvangen hebbende van den Hertog VAN ALVA, ging, op den twintigſten October, te ſcheep, te *Bergen op den Zoom*, met zijn Regiment Waalen, waar bij zich eenige Spanjaards en Hoogduitſchen voegden, in alles drieduizend man. Zich gelaatende, alsof hij 't op de Nasſauſche Vloot gemunt hadde, wendde hij den ſteven Zeewaarts, doch deedt, wel haast, het meerendeel van zijn Volk te water gaan, om te voet na het Eiland *Zuidbeveland* te trekken, hoewel 'er twee mijlen verdronken Land en drie diepe Killen moesten doorwaad worden. Zeker Brabander, DIRK BLOEMAART, in dien oord woonagtig, hadt hem deezen weg geweezen. Elk zijner Soldaaten hadt hij een zakje met Buskruid en Tweebak op het hoofd, of aan den hals gehangen. MONDRAGON, volgende zijnen Gids, en vooraan treedende, ſtapte, met de zijnen, tot de knieën, zomtijds tot de lendenen in 't water, en bragt het, in ruim vier uuren tijds, aan de overzijde, met verlies van ſlegts negen man, die in den ſtroom verdronken waren. De belegeraars, hier van verwittigd, dreeven 'er den ſpot mede, en gunden, daarenboven, den Spanjaarden den gantſche nacht om zich te

droogen en te ververfchen. Met het aanbreeken van den dag trok MONDRAGON op de Stad aan; 't welk bij de belegerden vernomen zijnde, dezelven tot eenen uitval deedt befluiten: waar door de Kolonel een opening hebbende bekoomen, rukte hij ter Stad in, en dreef de belegeraars op de vlugt; waarnaa hij, ongemoeid, wederkeerde na de plaats, van welke hij was afgevaaren. Door dit bedrijf bragt hij geen kleinen fchrik in zijnen vijand, hoewel zommigen, zelf onder de zijnen, hem des van roekeloosheid befchuldigden. Tot loon van dit, en meenig ander kloek bedrijf, bekwam hij, in 't volgende jaar 1573, de waardigheid van Stadhouder van Zeeland. In deeze hoedanigheid voerde hij, in 't volgende jaar, het bevel binnen *Middelburg*, 't welk, door Prins WILLEM DEN I, zeer naauw ingeflooten wierdt gehouden. Naa drie weeken lijdens van alle de onheilen eener belegerde Stad, befloot de Spaanfche Kolonel, met zijne Doorluchtigheid in onderhandeling te treeden en de Stad over te geeven, mids men hem en zijne Soldaaten, met pakkaadje, wapens en vliegende Vaandels liet uittrekken, en de burgers, die zulks begeeren mogten, onbefchadigd aan Vriendenbodem aan land zette. De Prins zulks weigerende, en de belegerden op geene andere voorwaarden, dan van genade of ongenade, willende ontvangen, zondt MONDRAGON tot antwoord, eerder dan in deeze voorwaarde te berusten, de Stad aan twintig plaatzen te zullen in brand fteeken, en vervolgens, in eenen uitval, zich zelven al vegtende laaten in ftukken hakken. Toen leende zijne Doorluchtigheid het oor aan eene nadere onderhandeling, bij welke bedongen wierdt, „ dat MONDRAGON en de zijnen, met geweer en pak„ kaadje, het Eiland *Walcheren* zouden ruimen, mits laatende „ de Vestingwerken en Oorlogfchepen onbefchadigd. Op zijn „ woord van eere zou hij, binnen twee maanden, tot den „ Prins wederkeeren, of den Heer van ST. ALDEGONDE, den „ Hopman JAKOB SIMONSZOON DE RYK en eenige anderen, op „ vrije voeten ftellen." Op den eeneentwintigften Februarij verliet MONDRAGON de Stad, en wierdt te *Ter Neuze* aan land gezet. Ten aanzien der even gemelde gevangenen hieldt hij zijn woord, en fprak, daar 't pas gaf, Mannentaal, om derzelver ontflag te bevorderen.

In

In 'de maand Junij des Jaars 1575 ontmoeten wij MONDRAGON, in eenen aanslag op de *Klundert*, de *Fijnaard* en de *Ruigenhil*, drie Polders aan het Hollandsche Diep, bij *Dordrecht*. De gelegenheid diens oord vernomen hebbende uit eenige Spaanschgezinde Ingezeetenen, bragt hij duizend Schutters van zijn Waalsch Regiment, met twee Vaandelen Spanjaarden, deels te scheep, deels te voet en half naakt, bij laag water, op het Eiland; daar hij, spoedig, meester wierdt, alzo de Staatsche schepen straks de wijk namen. *Zierikzee* viel hem in de volgende maand in handen. Gelegenheid tot blijkvertoon van zijnen edelmoedigen aart verschafte deeze bemagtiging aan MONDRAGON. GASPAR VAN VOSBERGEN, Hoogbaljuw der Stad, hadt, geduurende het beleg, met eenige andere Stedelingen, zich in 't Spaansche Leger, 't welk daar voor lag, vervoegd, met last, zo als zij voorgaven, om de Stad, bij verdrag, over te geeven; niet, evenwel, zonder in hetzelve eenige Oorlogschepen te begrijpen, met welker Bevelhebbers zij vooraf moesten spreeken: weshalven zij Vrijgeleide derwaarts verzogten. MONDRAGON bewilligde in dit verzoek. Doch VOSBERGEN en de zijnen bewerkten het tegendeel, aanwijzing doende aan de Scheepsoversten, welke Dijken, tot beveiliginge der Stad, men hadt door te steeken, en tevens zeinen beraamende van wederzijdsche verkondschappinge. Zelfs beschikten zij, dat 'er, bij nacht, volk in de Stad gebragt wierdt. Bij hunne wederkomst uit de Vloot, maakten zij den Spanjaarden diets, dat zij, alvoorens in onderhandeling te treeden, in de Stad verslag moesten doen van de bewilliginge der Schepelingen. VOSBERGEN, naa 't overgaan der Stad, diens bedrijfs gedagtig, en het ergste voor zich zelven vreezende, hadt zich te zoek gemaakt, doch wierdt ontdekt en voor MONDRAGON gebragt; die hem, voorts, zijn voorgaande bedrijf herinnerde, en, met eenige scherpheid, vraagde, of hij wel wist, de bemagtiging der Stad daar door zes maanden verwijld, en, door zijn wederstreeven van den Koning, den dood verdiend te hebben? VOSBERGEN, op de best mogelijke wijze, hier tegen zijne verontschuldiging hebbende ingebragt, liet zich voorts de Spaansche Bevelhebber dus edelmoedig uit ,, dat hij, 't geen anderen den dood waar- ,, dig zouden keuren, prees, en vergiffenisse waardig agtte; ,, en

„ en zo hij den dienst zijner Majesteit aanvaarden wilde, op „ grooter verheffing dan ergens konde hoopen." Doch VOSBERGEN wees deeze aanbieding van de hand, voor reden geevende, dat hij door Eed aan den Prinse en de Staaten, en door 't Geweeten aan den gezuiverden Godsdienst verbonden was.

Merkelijke moeite hadt MONDRAGON, kort daar naa, van 't Spaansche Krijgsvolk, 't welk, naa de bemagtiging van *Zierikzee*, wel tweeëntwintig maanden soldije ten agteren zijnde, met harde en dreigende woorden, om betaaling vraagde. Meer dan eens bragt de Kolonel de dreigende Gemeente, met klem van woorden en een agtbaar gelaat, tot bedaaren. Niet op den duur konde hij, egter, dezelve hier door in bedwang houden. Een aantal Knegten, 't eenigen dage, zijnen herberg omsingelende, dreigde hem om hals te brengen. Vol moed begaf hij zich hier op onder 't midden der muitelingen, en, zijnen borst ontbloot hebbende, boodt hij aan, hunne Kogels en Spiezen op denzelven te willen ontvangen, om alzo met zijn bloed eene soldij te betaalen, welke hij betaalen konde, noch schuldig was, maar wel de Koning. Dit was genoeg om den hoop met schaamte te doen afdruipen, en de handen thuis te houden van eenen Overste, die zijne Soldaaten altoos met tedere liefde gekweekt hadt.

In den Jaare 1579 bevondt zich MONDRAGON voor *Maastricht*, en bevorderde de bemagtiging der Stad. Minder voorspoedig slaagde hij, vijf jaaren laater, in zijnen aanslag op *Lillo*. Naa een beleg van ruim drie weeken, geenen kans ziende om iets van aanbelang te verrigten, brak hij op met zijne Knegten; laatende alleenlijk eenige huizen bezet. Deeze te leurstelling, en dat hij, zints eenigen tijd, tot Burgtvoogd van *Antwerpen* was aangesteld, konde hem niet wederhouden, van telkens eenen nieuwen kans te waagen. De Sterkten, rondom *Hulst*, heroverde hij, in den Jaare 1591. Vier jaaren laater, noodzaakte hij Prins MAURITS, het beleg van *Grol* op te breeken, kort naa dat het om de Stad geslagen was; om vervolgens PHILIPS VAN NASSAU, met zijne gantsche Ruiterij, te keer te gaan, en dezelve eerst in wanorde te brengen, en vervolgens op de vlugt te jaagen. De laatste veldtogt was deeze, welken MONDRAGON bijwoonde. Hij hadt nu den hoogen ouderdom van bijkans twee-

tweeënnegentig jaaren bereikt, en overleedt, op den derden Januarij des Jaars 1596, den roem van dapperheid en bescheidenheid, bij vijanden en vrienden, mede ten grave draagende.

Zie HOOFT, BOR, enz.

MONNIKENDAM, eene Stad in Noordholland, in rang de vijfde onder de Steden van het Kwartier, legt aan eenen inham van de Zuiderzee, welke zich uitstrekt langs den vasten Wal en het Eilandtje *Marken*. Haaren naam ontleent de Stad van het Meertje de *Monnik*, 't welk, eertijds, met de Zuiderzee vereenigd geweest zijnde, door het leggen van eenen Dam daar van afgescheiden is geworden. Al aan het einde der Dertiende Eeuwe vindt men van *Monnikendam*, onder de benaaming van Stad, gewag gemaakt. Veel heeft *Monnikendam*, in oude tijden, geleeden, zo door de inlandsche verdeeldheden, als door brand en andere rampen. In den Jaare 1572 koos het de zijde van Prinse WILLEM DEN I, ondanks de poogingen der Amsterdammers, die, in eenen togt derwaarts, van de veertig Vaartuigen, met welke zij gekoomen waren, wel achttien in den loop lieten.

Monnikendam heeft vier Poorten: de Nieuwe-Poort, de Zaksteegs-Poort, de Noordeinder-Poort en de Zuideinder-Poort. Rondom de Stad loopt een Aarden Wal, met boomen beplant, verstrekkende tot eenen niet onvermaakelijken Wandelweg, waar van men een fraai gezigt heeft over de omleggende vrugtbaare Weilanden en op eenen reeks Dorpen. De Koophandel, welke, bij ouds, hier merkelijk bloeide, wierdt bevorderd door eene goede en welgelegene Haven; doch die, al voor lange, door verzanding, onbekwaam is geworden tot het ontvangen van groote Schepen. Het getal der Huizen, welk men, in den Jaare 1632, op achthonderd en achttien schatte, was, bij de opneeming, eene Eeuw daar naa, op zes honderd negenenzeventig verminderd. De Inwooners zouden omtrent tweeduizend bedraagen. Weinig zijn hier de Openbaare Gebouwen. Het Stadhuis vertoont niets merkwaardigs, dan zijnen Toren van eene zonderlinge gedaante. Van binnen be-

bewaart men nog het Ridderteken van het Gulden Vlies, naa den merkwaardigen Zeeflag van den Jaare 1573, door den Graaf van BOSSU, aan den Burgemeester KORNELIS DIRKSZOON, vereerd. De Gereformeerde Kerke ftaat bijkans onmiddelijk aan den Wal, bij de Nieuwe-Poort. Van ouds was zij aan den H. NIKOLAAS gewijd. Het is een ruim Gebouw, voorzien van eenen hoogen zwaaren Toren. De Lutherfchen en de Doopsgezinden hebben 'er ieder eene nette Vergaderplaats, en de Roomschgezinden eene Statie. Al voor lang plagt *Monnikendam* den naam te hebben, dat 'er beter dan elgens zwarte zijde geverfd wierdt. De Regeéring der Stad beftaat uit vijftien Vroedfchappen, als mede uit Schout, vier Burgémeesters en zeven Schepenen.

Zie *Handvesten van Monnikendam*; VELIUS, *Kronijk van Hoorn*, enz.

MONNIKENHOF. Dus noemt men de Puinen en Overblijfzels van het eertijds vermaarde Klooster der *Tempelieren*, 't welk eertijds ftondt in de Heerlijkheid *Wijk*, in het Land van *Heusden*. Eene vervallene Voorpoort, nevens eenig zwaar en grof Muurwerk, is 't al, 't geen men van het vermaarde gebouw ziet.

MONNIKENHUIZEN, een van ouds beroemd Klooster, 't welk te ftaan plagt boven de Stad en in het Schependom van *Arnhem*. In den Jaare 1328 wierdt het door Hertog REINOUD DEN II gebouwd. Zedert diende het insgelijks tot eene begraafplaats van Gelderfche Grooten. Onder andére bewaarde men aldaar het Ingewand van Hertoge KAREL VAN GELDER. Naa de verdelging van het Geftigt, heeft men den grond gebruikt tot het aanleggen van een Bosch, 't welk thans uitmaakt een gedeelte der plantaadjen van het vermaaklijk *Klaarenbeek*.

MONSTER, te gader met *Poeldijk*, *ter Heide* en *Half Loosduinen*, eene Hooge Heerlijkheid uitmaakende, zijnde eertijds, naar men wil, geweest de vermaarde Heerlijkheid van *Polanen*, is

is een fraai en vermaaklijk Dorp, een klein half uur gaans ter Noordwesten van *'s Graavenhage*, nabij de Duinen, doch, egter, op een vrugtbaare grond gelegen. *Monster* is zekerlijk eene der oudste plaatzen van het Gewest; men vindt 'er reeds gewag van in het begin der Elfde Eeuwe. Veele eeuwen vroeger hadden 'er de Romeinen, indien niet een Kasteel, althans eene verblijfplaats gehad. Den berugten Mijlpaal van de Keizers AURELIUS ANTONINUS en AURELIUS VERUS, dienende ter aanwijzinge van de afstanden der Plaatzen, heeft men hier uit den grond opgedolven. *Monster* bestaat hoofdzaakelijk uit eenen langen, met nette huizen bebouwden straatweg, op welken verscheiden Bijstraaten uitloopen, alles met fraai geboomte beplant, en rondsomme van vermaaklijke Buitenwooningen voorzien. De stevige vierkante Toren, welke bij de ruime Kerk staat, eindigt in een laagen Spits. De oud-adelijke Hofstad *Polanen*, de gewoone verblijfplaats der Heeren van dat aanzienlijk Geslagt, stondt eertijds in de nabuurschap. Tegenwoordig is het niet meer dan eene Boerenwooning.

MONSTER, een Dorp in Zeeland, op het Eiland *Zuidbeveland*, in de Hooge Heerlijkheid van *Borselen*. De gedaante van het Dorp is een langwerpig vierkant. Men hadt 'er, voormaals, het Ontwerp van eene Kerk gemaakt, en den grond van 't Kerkhof reeds afgetekend. Doch, om de hoog loopende kosten, aan andere noodige werken, hadt de Kerkbouw geenen voortgang, en hieldt men, zedert, de godsdienstige bijeenkomsten in het Parochiehuis, waar in de Leeraar van *Borselen* den predikdienst verrigt. Aan den Noordkant van het Dorp vindt men eene voortreffelijke Put, ruimte van keurlijk water uitleverende voor de inwooners. Eene hoogte, of Vliedberg, een weinig ten Noorden gelegen, is hier te Lande bij den naam van *Berg van Troeien* bekend.

MONTBAS, (JAN BARTHON DE) Kommissaris-Generaal der Ruiterije van den Staat, in den Jaare 1672, ten tijde als de Franschen Gelderland met eenen inval dreigden, ontving last ten einde om dien toeleg te verhinderen, de Betuwe, op drie plaatzen, tusschen *Heusden* en het Tolhuis te bezetten. Doch

naauw-

naauwlijks hadt de Prins VAN CONDÉ toeftel gemaakt, om dien post te bemagtigen, of MONTBAS verliet denzelven, heimelijk, tot geene kleine verwondering van den Franſchen Veldheer; die, in 't eerst, daar van geene andere reden wist te geeven, dan een vermoeden, dat men geweeken was, alleen met oogmerk, om naderhand met te meer magts op hem aan te vallen. Om deeze lafhartigheid wierdt MONTBAS in hegtenisſe genomen, en eenigen tijd gehouden, in 't Leger bij *Bodegrave*; uit welke hij, egter, ontvlugtte, de wijk neemende na *Utrecht*, 't welk thans in de magt der Franſchen was. Om dit overloopen tot den vijand, zo als men 't noemde, zo wel als om het verlaaten van den boven gemelden post, ſtreek men, eerlang, over hem het vonnis, om in beeldtenisſe te worden opgehangen; een zinnebeeld der ſtraffe, welke hij te wagten hadt, indien men zijnen perſoon in handen kreeg. Doch hij hieldt zich buiten ſchoots, met aanbieding, nogthans, van zich voor onzijdige Regters te willen verdeedigen, indien men hem van lijfsveiligheid verzekerde. Zedert verdeedigde hij zijn gedrag in openbaaren druk, beweerende dat hij den post in de Betuwe niet verlaaten hadt, dan op uitgedrukten last der Afgevaardigden te Velden. Zommigen voegen 'er nevens, dat hij, van zijn wijken, de ſchuld leide op den Prinſe VAN ORANJE, die, met voordagt, om hem te bederven, als behoorende tot de zogenaamde Louveſteinſche Factie, ſlegts een klein getal manſchap hem gegeeven hadt. Wat laater daagde hij de Heeren VAN ZUILENSTEIN en 's GRAAVENMOER, gelijk ook de Graaven VAN STYRUM en FLODOOP, tot een tweegevegt. Doch men deedt zijne uitdaagingen beantwoorden door den Scherpregter van 't Leger, en het antwoord aan den Franſchen Generaal, Hertog VAN LUXEMBURG, toezenden. MONTBAS begaf zich, naaderhand, na Frankrijk, van waar hij herkomſtig was, en ging over in den dienst des Konings. Hoewel hij veele jaaren in Staatſchen dienst geweest was, en in huweſijk hadt eene dogter van den vermaarden HUGO DE GROOT, diende hij, egter, naderhand tegen den Staat; wordende, onder andere, verdagt gehouden, van eenen toeleg op *Sas van Gend* geſmeed te hebben.

Zie VALKENIER, *Verward Europa*; *Lettres de* MONTBAS.

MONT-

MONTFOORT, een Ampt, in Staats Opper-Gelderland, 't welk ten Noorden van de *Maaze*, ten Oosten van de *Roer* befpoeld wordt, en ten Zuiden en Westen aan Gulikerland grenst. Bij de verdeeling der nalaatenfchap van Prinfe WILLEM DEN III, kwam dit Ampt aan den Koning van Pruisfen. Reeds in de voorgaande Eeuwe waren de jaarlijkfche inkomften daar van begroot op vijfentwintigduizend guldens. Behalven de twee kleine Steedtjes *Nieuwftad* en *Egt*, en eenige Dorpen, bezitten de Algemeene Staaten, in dit Ampt,

MONTFOORT, (*het Dorp*) van 't welk het geheele Ampt zijnen naam ontleent, hoewel het tegenwoordig niets meer of beter is dan een gering Vlek, midden in eene moerasfige Landftreek geleegen. Weleer plagt hier een fterk Kafteel te leggen, op 't welk de Gelderfche Vorften dikmaals hun verblijf hielden. HENRIK VAN MONTFOORT, Bisfchop van *Luik*, zou hetzelve, omtrent het midden der Dertiende Eeuwe, gefligt hebben. Van de verwoestingen, geduurende de Nederlandfche Oorlogen tegen het gebouw aangerigt, zijn geene andere Overblijfzels, dan die tot eene wooning kunnen dienen voor den Drosfaart.

MONTFOORT, (*Het Land van*) is het tweede Kwartier, of Maarfchalksampt van de Provincie van *Utrecht*, grenzende ten Westen en ten Noorden aan den Hollandfchen bodem. Behalven de Stad van dien naam, leggen in hetzelve verfcheiden Ambagtsheerlijkheden.

MONTFOORT, (*de Stad*) de vijfde en laatfte onder de ftemmende Steden van *Utrecht*, ter flinker zijde van den Ysfel, die, bij ouds, voor de Stad merkelijke diepte plagt te hebben, en niet weinig toebragt tot den toenmaaligen bloei en welvaart der Stad. Een fterk Kafteel, met muuren en torens voorzien, eertijds gelegen ten Zuiden van *Montfoort*, doch door de Franfchen, in den Jaare 1672, geheel verwoest, zal, meent men, de vroegfte aanleiding tot den opbouw der Stad gegeeven hebben. Bisfchop GODEFRID VAN RHENEN ftigtte hetzelve, in den Jaare 1170, om te dienen tot eenen voor-

muur tegen de strooperijen der Hollanders. *Montfoort* of *Montfort* noemde hij het Kasteel, omdat hij het als een *sterken Berg* wilde hebben aangezien. De bewaaring daar van wierdt toevertrouwd aan *Burggraaven*, van welke men een langen reeks vindt opgenoemd. *Montfoort* bevat niet veel merkwaardigs. Men heeft 'er drie Poorten: de *Willeskopper-Poort*, de *Heeswijker-Poort* en de *Ysfel-Poort*. De Muur, rondom de Stad, draagt nog kenmerken van zijne oude sterkte, in de kleine Torentjes en Rondeelen. Tegen de gewoonte van andere Steden, staat het Stadshuis, niet midden in de Plaats, maar tegen den Wal, over welken men, op de omleggende landerijen, een vermaaklijk uitzigt heeft. Van ouds hadden de Ridders van Malta eene Kommanderij te *Montfoort*, die nog in weezen is, en thans onder de Balije van *Utrecht* behoort. De Kerk der Hervormden, eertijds aan JOANNES DEN DOOPER gewijd, een ruim gebouw, met een vrij hoogen spitzen Toren, staat op een ruim Plein, midden in zwaar geboomte. In het Zuidlijk Kruis ziet men de Begraafplaats der Heeren VAN MONTFOORT. Twee Predikanten neemen hier den Predikdienst waar. Eene Walsche Gemeente, die men 'er plagt te hebben, is al voor lang uitgestorven. De Roomschgezinden hebben 'er insgelijks eene Kerk. De Regeering der Stad is tweeledig; het eene deel bestaat uit een Kollegie van twaalf Vroedschappen, zamengesteld uit Schout, Oud- en Regeerende Burgemeesters en Schepens; het ander, het Kollegie van de Wet genaamd, bestaat uit Schout, twee Burgemeesters en zeven Schepenen. Veel Touw wordt 'er te *Montfoort* geslagen. De veelvuldige Hennip, welke in de nabuurschap wordt geteeld, geeft daartoe goede gelegenheid. Het een en ander is de hoofdbron van het bestaan der Ingezeetenen.

Zie ALTING, *Notit. German. Infer.* CORTGEEN, *Stichts Kronijk*; VAN LEEUWEN, *Batav. Illustr.*

MONTFOORT, (*Geslagt van*) is zeer vermaard in 's Lands Geschiedenissen, onder den naam van *Kasteleinen*, *Burggraaven*,

ven, of ook wel *Heeren* van dien naam. Men ontmoet dezelve, voor 't eerst, in den Jaare 1227, in den persoon van EVERHARD VAN MONTFOORT, en voor de laatste reize, in den Jaare 1554, in JAKOB VAN MONTFOORT, op den zeventienden Maart diens Jaars, te *Leiden* overleeden. Hij hadt verscheiden kinderen. Doch het blijkt niet, dat een van dezelve het Burggraafschap bekleed heeft. Zijne Huisvrouw was DIRKJE BOEL VAN LINDENBURG, dogter van DIRK BOEL, Burgemeester van Amsterdam, in den Jaare 1457.

MONTIGNI, (FLORIS VAN MOMMERANCI, *Baron van*) broeder des Graaven VAN HOORNE, Stadhouder over *Doornik* en het *Doorniksche*, en Ridder van het Gulden Vlies, wierdt, door de Landvoogdes, in den Jaare 1561, na Spanje gezonden, met den neteligen last, om den Koning den bedrukten staat der Nederlanden onder 't oog te brengen, en tevens om eenigen onderstand in geld te verzoeken. In den aanvang des volgende jaars keerde hij van daar te rug, geen ander steunzel medebrengende, dan goede woorden en beloften. Zedert liep een gerugt door 't Land, waarschijnlijk door den Baron eerst aan den gang geholpen, dat PHILIPS DE II zich de Nederlandsche zaaken luttel aantrok. Ook wil men, dat hij den Kardinaal de GRANVELLE, in Spanje, zeer zwart hadt afgemaald. Zeker is het, dat hij, nevens zijnen broeder, met den Prins VAN ORANJE en den Graave VAN EGMOND, zich tegen dien Kerkvoogd verklaarde, en zedert een Verbondschrift tekende, welks inhoud niet gemeld wordt, doch, hoogstwaarschijnelijk, onder andere op de verdrijving van GRANVELLE doelde. Meer en meer openbaarde hij zijne denkwijze en inzigten, toen hij, gemoedigd door het Ontwerp der Verbondene Edelen, nevens andere Stadhouders, zo in geschrift als bij monde, aan de Landvoogdesse verklaarde, dat zij noch den wil, noch het vermogen hadden om de Plakaaten uit te voeren, en de hand te leenen aan de handhaaving der Inquisitie; 'er nevens voegende, dat zo de Koning en haare Hoogheid daar op bleeven aandringen, zij liever hunne Ampten wilden nederleggen.

Zulk eene aarzeling der voornaamste Edelen was oorzaak, dat men bedagt was op eenige verzagting der Plakaaten. Met een Ontwerp, deswegen beraamd, besloot men, den Heer VAN MONTIGNI, nevens den Markgraaf VAN BERGEN, na Spanje af te vaardigen, om het goeddunken zijner Majesteit te verstaan, en dezelve, ware 't mogelijk, ter bewilliginge over te haalen. MONTIGNI reisde vooruit; wordende de andere opgehouden door een ongemak aan zijn been. Berouw over de aangevangene reize beving hem reeds te *Parijs*, alwaar hij het misnoegen des Konings, over het Verzoekschrift der Nederlandsche Edelen aan de Landvoogdesse, zo zwaar hoorde weegen, dat hij het gevoelen van eenen Franschen Raadsheer innam, nopens 't volvoeren van zijnen last. Deeze raadde hem, door eene gemaakte ziekte, zich van het verder voortzetten der reize te verontschuldigen. Te veel moeds, nogthans, bezat MONTIGNI, dan dat hij met blaauwe uitvlugten zich wilde behelpen, of de opgenomene taak van den halze schuiven. Hij vervolgde dan zijnen togt, en kwam, in het begin van de maand Junij, in Spanje, om nooit van daar in 't Vaderland te rug te keeren. Minzaam wierdt MONTIGNI, nevens zijnen Amptgenoot BERGEN, die hem, eerlang, op de hielen volgde, in 't eerst ten Spaanschen Hove ontvangen. Het voornaamste van den last, welken zij ontvouwden, hieldt in, afschaffing der Inquisitie, maatiging der Plakaaten en eene algemeene Vergiffenis omtrent allen, die geoordeeld wierden, tegen den Koning zich te hebben vergreepen. Men verbergde, eenigen tijd, het misnoegen, welk zo stout eene boodschap wrogt, en hieldt de Gezanten op, onder allerlei voorwendzels. Doch de onthoofding van MONTIGNIS broeder, den Graave VAN HOORNE, hadt men in Spanje naauwlijks vernomen, of men stelde hem in hegtenisse, op een hoogen Toren van het Kasteel van *Segovia*. Van zijns broeders ongeval was MONTIGNI tot nog toe onkundig. Om hem des te verwittigen, bedienden zich zijne maagen van den volgende vond. Men was, in Spanje, ten dien tijde, gewoon, onder andere vreemdelingen, ook dikmaals Nederlanders te zien, die na ST. JAKOB *van Gallicie* te bedevaart gingen, en, om den kost te beedelen, eenige Psalmen, of andere liederen, in hunne moedertaal, daar te

Lande

Lande niet verstaan, agter straat zongen. Zekere lieden dan, in Pellegrims gewaat verkleed, en geleerd hebbende een Lied, voorbedagtelijk daar toe gedigt, inhoudende een verhaal van het Brusselsche Treurtooneel, zongen hetzelve, etlijke maalen, in de nabijheid van het Kasteel. MONTIGNI, op deeze wijze, zijns broeders ongeval, en 't gevaar, welk hem zelven dreigde, vernomen hebbende, drong nu niet meer, zo als hij menigmaalen hadt gedaan, om zich in Regten te verantwoorden. Alleenlijk spitste hij zijn vernuft, om zijne oppassers te ontslippen, of van de acht, die hem bewaakten, éénen op zijne zijde te krijgen. Het laatste gelukte hem. Deeze dan, af en aan gaande, tusschen hem en zijn gezin, onder 't welk een Kok was, die het brood op de Nederlandsche wijze bakte, deedt hem, door brieven, daar in geslooten, berigt van zaaken toekoomen. Daarenboven ontving hij, desgelijks in een brood, kleine vijlen, om eenige ijzers los te maaken. Wijders vondt men raad, om hem een kistje te bezorgen, inhoudende een touwen Ladder. Doch toen nu alles tot de ontkooming en vlugt besteld was, viel het ontwerp in duigen, door de onvoorzigtigheid des Hofmeesters, die het brood, bevattende de laatste afspraake, verkeerd bestelde. Zedert wierdt de zaak van MONTIGNI, buiten zijn weeten, in den Bloedraad, bepleit, en hem, kwanswijze, een Advokaat toegevoegd, doch die nimmer met den gevangene raadpleegde. ANNA VAN OOSTENRYK, Bruid van Koning PHILIPS, intusschen, door Nederland, na Spanje reizende, bewoogen haar de Moeder en de Gemaalin van MONTIGNI, door eenen voetval, om bij haaren Bruidegom een goed woord te doen voor den gevangene. Doch, bij ongeluk, hadt de Hertog VAN ALVA hier van de weet bekoomen, en briefde zulks over na Spanje, met zulk een gevolg, dat MONTIGNI, eer nog de Koningin voet aan land hadt gezet, door zijnen eigen Paadje, wien men zulks op den hals gebooden hadt, met een vergiftigden schotel, aan eene heete koorts geholpen wierdt, die hem, op den eersten October des Jaare 1570, uit het leeven rukte. Naa zo zwaar een slag, trof nog de Weduwe het onheil van verbeurdverklaaringe van MONTIGNI's goederen. Hij wierdt gehouden voor eenen der verstandigste en bekwaamste Nederlandsche Heeren: zo als duidelijk genoeg kan

worden afgeleid uit het gewigt der zaaken, zijner behandelinge aanbevolen. De reden van het heimelijk en zonder plegtigheid doen fterven van MONTIGNI, zal, fchrijft de Ridder HOOFT, geweest zijn, „omdat, misfchien, men aan EGMONDT en HOORN „ had geleert, dat, gelijk d'oopenbaare ftraf van geringe, en „ zulx ontwijfelijk verdient hebbende luiden, tot ootmoedt en „ eerbiedenis beweeght, alzoo het fchandelijk ombrengen van „ doorluchtighe en der gemeente aangenaame perfonaadjen, „ welker daaden anders en anders duidbaar zijn, eer verbolghenheit en wraakzucht, dan ontzagh en verbaastheit baart. „ Want, zeeker" dus gaat hij voort, „ nocht meerder oevelmoedt, nocht afgrijzen van de Spaanfche regeeringe, moght „ onder 't volk ontfteeken worden, dan derzelven, door de „ ftomme hoofden der Graaven, van die haatlijke ftaaken af, „ was ingepreekt."

Zie BOR en HOOFT.

MOOKER-HEIDE, een Heiveld in Gelderland, ten Zuiden van de Stad *Nieuwmegen*, dus genaamd naar het bijgelegen Dorpje *Mook*. De uitgeftrektheid wordt op drie uuren gaans in de lengte gerekend. Zeer vermaard in deeze Heide, door het gevegt, op den veertienden April des Jaars 1574, op dezelve voorgevallen, tusfchen den Spaanfchen Veldheer SANCHO D'AVILA en Graaf LODEWYK VAN NASSAU, broeder van Prinfe WILLEM DEN I, waar in deeze, benevens de nederlaag van 't Leger, het verlies zijns leevens leedt.

MOOR, (KAREL DE) Ridder, een vermaard Kunstfchilder, gebooren te *Leiden*, op den 25 Februarij 1656, hadt tot Vader eenen Kunsthandelaar. Deeze, opgemerkt hebbende zijns Zoons natuurlijke gefchiktheid en neiging tot de Teken- en Schilderkunst, ftelde hem onder het opzigt van den vermaarden GERARD DOU. Naderhand wierdt hij een Leerling van den beroemden Amfterdamfchen Portretfchilder ABRAHAM VAN DEN TEMPEL. Doch vermits deeze, kort daar naa, overleedt, keerde hij te rug na *Leiden*, om FRANS VAN MIERIS de kunst af te zien; en eindelijk na *Dordrecht*, om zich onder GODEFRIED

SCHAL-

XXIII. D^l. p^l. II.

DE GEMAALIN EN MOEDER VAN MONTIGNI SMEEKEN ANNA VAN OOSTENRIJK, BRUID VAN KONING PHILIPS, OM VOORSPRAAK, BIJ HAAREN BRUIDEGOM, VOOR DEN GEVANGENE.

SCHALKEN te oeffenen. Klein is het getal der Kunststukken van DE MOOR, en worden, zo uit dien hoofde, als om de keurige uitvoering, greetig gezogt. De Schoorsteen van Schepenskamer op het Stadshuis te *Leiden* pronkt met een van 's Mans Kunsttafereelen. In den Jaare 1702 zondt hij zijn eigen afbeeldzel aan den Groothertog van *Toskanen*, die hem daar voor ten geschenke zondt een gouden Medailje, hangende aan een Keten van het zelfde metaal. Voor den Graave VAN ZINTZENDORF, Keizerlijken Gezant bij Hun Hoog Mogenden, schilderde hij een groot stuk, verbeeldende Prins EUGENIUS en den Hertog VAN MARLBOROUGH te paerd.

Zie HOUBRAKEN.

MOORDRECHT, bij verkorting *Moord* genaamd, een Ambagt en Dorp, in Holland, in het Hoog-Baljuwschap van *Schieland*, aan den weg tusschen *Rotterdam* en *Gouda*. Niet verre van dit Dorp zouden, eertijds, de Hollandsche Graaven een Tolhuis gehad hebben, aan den Ysfel, ter plaatze, alwaar men, in den grond, bij wijlen, de overblijfzels van fundamenten van Huizen aantreft, en ook, nu en dan, Romeinsche penningen heeft gevonden. In den Jaare 1489 leeden de Hoekschen, onder Jonker FRANS VAN BREDERODE, eene zwaare nederlaage bij het Dorp. Het geheele Ambagt wordt gerekend op ruim achthonderd zesenveertig Morgens Lands, en het getal der Huizen gesteld op ruim driehonderd, behalven de steenplaatzen. Honderd jaaren vóór de laatste opneeming, telde men 'er slegts honderd zevenenzestig Huizen. De legging van het Dorp, langs den Ysfeldijk, maakt hetzelve zeer leevendig, door de drukte van den binnenlandschen Scheepvaart, en den doortogt van Rijtuigen tusschen de twee boven genoemde Steden. Men ziet 'er een goed getal zindelijke burgerwooningen. Behalven die der Hervormden, hebben 'er ook de Remonstranten eene Kerk, en de Roomschgezinden een Statie. De Ambagtsheerlijkheid behoort aan de Stad *Rotterdam*.

Zie GOUDHOEVEN, *Kronijk*.

MOREELSEN, (PAULUS) Schepen en Raad te *Utrecht*, doch tevens zo vermaard om zijne behandeling van het Penceel, dat de Regeering van *Amsterdam* zijne Kunststukken waardig keurde, om daar mede haar nieuw gebouwd Stadshuis te versieren. Van de Schuttersstukken, hangende in het Portaal, voor de Kamer van het Groot-Kraamersgild, zijne twee door MOREELSEN vervaardigd. Het Tafereel, welk den Schoorsteen van de kleine Krijgsraadskamer versiert, is insgelijks van zijne hand.

MORGENTALEN, ook wel *Schildtalen* geheeten, is de aloude benaaming, waar mede eertijds de Verponding op Huizen en Landerijen wierdt aangeduid.

MORTIERE, eene kleine Ambagtsheerlijkheid in het Zeeuwsche Eiland *Walcheren*. De nieuwe Haven van *Middelburg* loopt midden door dezelve.

MORUS, (ALEXANDER) gebooren te *Castres*, in *Languedoc*, eene Provincie van Frankrijk, in den Jaare 1616, reisde na *Geneve*, om 'er zich in de Godgeleerdheid te oeffenen. Naderhand verving hij aldaar de plaats van den vermaarden Professor SPANHEIM, toen dezelve na *Leiden* vertrok, om 'er de Godgeleerdheid te onderwijzen. Het Hoogleeraarampt in de Grieksche Taale bekleedde toen reeds MORUS te *Geneve*. Zijne Vriendschap met SALMASIUS was oorzaak, dat deeze hem het Leeraarampt, nevens de Professoraale waardigheid, te *Middelburg* bezorgde. Hij omhelsde deeze aanbieding, bij voorkeuze van die der Gelderschen, welke hem, ten zelfden tijde, te *Harderwijk* hadden beroepen; als mede van de Regeeringe van *Amsterdam*, die het onderwijs in de Historien, aan het Doorluchtig School dier Stad, aan hem hadt opgedraagen. Doch, wanneer de zelfde Regeering, eenige jaaren laater, andermaal bij hem aanzoek deedt, waren de aangebodene voorwaarden te voordeelig, om dezelve te kunnen van de hand wijzen. Niet lang naa zijne komst te *Amsterdam*, verworf hij verlof tot het doen eener reize na *Italie*. Van zijn lang uitblijven hadt hij veele moeite, bij zijne thuiskomst, zich

zich te verontschuldigen. Geduurende zijn vertoeven te *Geneve*, hadt men eenige bezwaarnissen geopperd tegen zijne Leere. Deeze wierden thans hervat, en woogen zo zwaar bij de Walsche Sijnoden, dat hem, deswegen, alle Kerkelijke dienst, hier te Lande, ontzeid wierdt. Daarenboven gaven hem Burgemeesteren van *Amsterdam* zijn afscheid als Hoogleeraar, in de maand Maart des Jaars 1659. Vervolgens na Frankrijk gereisd, met oogmerk om de eene of andere Gemeente te bedienen, ondervondt hij ook hier het misnoegen der Kerkvergaderingen. Eene schuilplaats met noodig onderhoud vondt hij, ten langen laatste, in het huis der Hertoginne VAN ROHAN, en overleedt aldaar, in de maand September des Jaars 1670. Behalven eenen bondel Latijnsche Redevoeringen en Gedigten, zien van hem het licht eenige Schriftverklaaringen en andere Godgeleerde Werken.

Zie BAYLE, *Dict. Crit.*

MOSSEL, (....) Gouverneur Generaal van Neêrlands Indie, en niet onverdienstelijk aan de Vereenigde Maatschappij. 's Mans naageslagt is nog in weezen.

MOUCHERON, (BALTHASAR) was een aanzienlijk Hollandsch Koopman, doch te gelijk, volgens de gewoonte dier tijden, een Zeeman. In den Jaare 1598 maakte hij zich meester van het Prinsen-Eiland in *Ethiopie*. Tot nog toe hadden de Spanjaarden en Portugeezen aldaar het bewind gevoerd. Door zijne schranderheid en gulheid, wist hij de inwooners zo verre te brengen, dat zij dezelven van daar verdreeven. Niet lang genot, nogthans, hadt hij van deeze verovering. Van wegens de gestadige muiterij en weerbarstigheid der Opgezeetenen, was hij genoodzaakt, het Land te ruimen.

Zie DE GROOT, *Nederl. Hist.*

MOUCHERON, (FREDERIK) gebooren te *Embden*, in den Jaare 1633, hadt, in de Schilderkunst, tot zijnen eersten

Leermeester JAN ASSELYN, gezegd KRABBETJE. Naderhand deedt hij eene reize na Frankrijk, van waar hij, naa verscheiden jaaren toevens, afzakte na *Amsterdam*, om 'er, van 't oeffenen zijner kunst, een eerlijk bestaan te hebben. Hij overleedt aldaar in den Jaare 1686, naalaatende eenen Zoon,

MOUCHERON, (ISAAK) welken hij, met een zeer gelukkigen uitslag, in de Kunst onderweezen hadt. Van 's Mans Ordonnantie getuigen nog verscheiden Zaalen, in aanzienlijke Burgerhuizen, in zijne Geboortestad, door hem beschilderd; zij trekken nog heden het Kunstkennend oog van vreemdelingen. Vooral muntte hij uit in het schilderen in waterverf. De deftige Schilder overleedt in de maand Julij des Jaars 1744.

Zie HOUBRAKEN en VAN GOOL.

MUIDEN, eene Stad in Holland, eertijds ter Dagvaart van 't Gewest beschreeven, doch nu, zints langen tijd, daar van uitgeslooten, legt aan de Zuiderzee, bijkans twee uuren gaans ten Oosten van *Amsterdam*. De Rivier de *Vecht*, stroomende door de Stad, verdeelt dezelve in twee deelen, welke, door middel van een houten Brug, gemeenschap hebben met elkander. Buiten en ten Noorden van deezen Brug legt een zwaare steenen Schutsluis; door middel van dezelve kan de Vechtstroom opgestopt, en alzo het omleggende Land onder water gezet worden. Alle Schepen, welke de Rivier op en af vaaren, en niet door de *Nieuwersluis* of door *Weesp* kunnen schieten, moeten door deeze Sluis schutten. Dit maakt *Muiden* tot eene leevendige plaats. *Muiden* meent men dien naam ontleend te hebben van het aloud woord *Muden*, den Mond betekenende, als zijnde hier de Mond van de Vecht, welke zich in de Zuiderzee ontlast.

Reeds in den Jaare 953 vindt men *Muiden* vermeld, wanneer het aan de Kerk van *Utrecht* wierdt geschonken. Veel heeft de Plaats geleeden, geduurende de vroegste en laatere Nederlandsche onlusten. Zeer lang hieldt *Muiden* de zijde van Spanje. Waarschijnlijk zullen de Spaanschgezinde Amster-

dam-

dammers daar onder geroeid hebben, uit hoofde van het gewigt der plaatze om hunne Stad te dekken. Vergeefs zogt DIDERIK SONOY zich van het Slot te verzekeren, naadat hij de Stad reeds gewonnen hadt. 't Liep aan tot in den aanvang des Jaars 1577, eer Prins WILLEM DE I, bij Verdrag, daar van meester wierdt. Wonder is het, dat de Stad, in den Jaare 1672, insgelijks niet bukte voor de alverwinnende Fransche wapenen.

Muiden heeft drie Poorten, doch van binnen weinig aanziens. Het Stadshuis is een klein gebouw, voorzien van een laag spits Torentje, waar in een klein Klokje hangt. De Waag, tot zijne oorspronklijke bestemminge van weinig gebruik, dient tevens tot een Wagthuis voor de Schutterije. De Kerk, een overoud gebouw, is, zo wel als haar laage dikke Toren, geheel van Duifsteen opgemetzeld. Twee Predikanten neemen 'er den Predikdienst waar. De Roomschgezinden hebben 'er eene Statie. Al voor lang is het geweezen Katharijner Klooster tot een Weeshuis bekwaam gemaakt. Het voornaamste Gebouw der Stad, is het *Slot* of *Kasteel*, een overoud en in zijne soort een der deftigste gestigten van geheel Holland. Graaf FLORIS DE V deedt hetzelve bouwen, waarschijnelijk omtrent het Jaar 1290. Het Slot rust op zeer zwaare gewelven, en pronkt met vier stevige ronde Torens. Eenen derzelven plagt de Drost PIETER KORNELISZOON HOOFT tot zijn Boekvertrek te gebruiken, en schreef daar in zijn onsterflijk Werk, de *Nederlandsche Historien*. Voor het Slot legt een ruim Plein. Van binnen ontmoet men eene menigte Vertrekken. Bij ouds plagten de Drossaarten van *Muiden* aldaar hun gewoon verblijf te houden; doch zij zijn daar toe thans niet verpligt. Voorts bestaat de Regeering der Plaatze uit den Drossaart, twee Burgemeesteren, vijf Schepenen, drie Weesmeesters en eenen Armmeester.

Ondanks de minaanzienlijkheid der Stad, voedden zich, van ouds, de Ingezeetenen met de hoop op bestendigheid, in gevolge van het zegswoord: *Muden zal Muden blieven, Muden sal neit beclíven.* Eene Meermin zou deeze voorspelling gedaan hebben, naadat dezelve door Visschers van *Muiden* gevangen was. Gewisselijk zou de Leezer onze moeite kwalijk dnee-

neemen; indien wij hem zogten te beduiden, dat dit verhaal op de lijst der Sprookjes moet gesteld worden.

Muiderberg, een Dorp in Gooiland, een half uur gaans ten Oosten van de Stad *Muiden*, aan de Zuiderzee. De verhevenheid des gronds, op welken het Dorp legt, zal daar aan den naam gegeeven hebben. Waarschijnlijk is de Kerk, een klein en lang gebouw, haaren oorsprong verschuldigd aan het stigten van eene Kapel, om daar in Zielmisfen te doen ten behoeve van Graave floris den V, in de nabuurschap, door eenige zamengezwoorene Hollandsche Edelen, moorddaadig omgebragt. Te *Muiderberg* heeft men, in een klein bestek, alle de veranderingen van het Gooiland: Heuvelen, Zaai- en Weilanden, en Bosschaadjen. Ook leggen hier eenige bekoorlijke Lusthoven. Een derzelven, onlangs veranderd in eenen deftigen Herberg, is vermaard uit hoofde van eenen zonderlingen Echo, die uit den grond schijnt voort te koomen. Bij martinet, in zijnen *Catechismus der Natuur*, kan men deswegen nader berigt vinden.

Muiderzand, eene droogte in de Zuiderzee, welke, insonderheid bij *Muiden*, haaren aanvang neemende, met verscheiden wendingen en bogten, zich uitstrekt tot zelf in de Stad *Amsterdam*, zo niet verder. Volgens zommigen zou een gedeelte der Oude Kerke daar op gebouwd zijn, en de grond aldaar zo veel vastheid hebben, dat men 'er niet behoefde te heijen. Ook leveren de Putten aldaar beter water dan elders. Op nog andere plaatzen der Stad ontmoet men de zelfde stevigheid.

Muis van holy, een aloud en zeer vermaard Hollandsch Geslagt, uit den Huize van heemstede afkomstig. Als Stamvader daar van vinden wij vermeld, hoewel een jonger Zoon uit dat Geslagt,

Allard, die voor zijn Vaderlijk Erfdeel bekwam de Hofstede *Holy*, gelegen bij *Schiedam*, van 't welk zijne naazaaten den naam hebben aangenomen. De naam zijner Moeder was agatha of aagje muis. In het Leenregister van den Huize

Huize van Hodenpijl, alwaar hij gebooren wierdt, draagt hij, op den Jaare 1342, den naam van *Allert Aagje Muis Zoon*; welke Aagje de dogter was van Aarnout Muis, Wouters Zoon van den Wale. ALLART liet eenen Zoon naa,

DIRK MUIS VAN HOLY, vermeld te Delft, op het Jaar 1372; hij hadt eenen Zoon,

HUGO MUIS VAN HOLY, eigenaar van de boven vermelde Hofstede Holij. Hij was Vader van

1. *Muis Hugens van Holy*, in den Jaare 1404 met de Hofstede Holij beleend, en Vader van

a. *Geertruid Muis*, Hugens dogter, beleend met de Hofstede Holij, in den Jaare 1421, en zonder kinderen gestorven.

b. *Catharina Muis*, Priorin of Abtdisse van de Abtdij van Koningsveld.

2. *Gerrit Hugens Holy*, naa den dood van gemelde zijne Nigt Geertruij, in den Jaare 1426, met de Hofstede Holij beleend. Naa zijn kinderloos overlijden kwam dezelve op zijne jongsten broeder,

3. JAKOB HUGENS MUIS VAN HOLY, die eenen Zoon naaliet,

WARBOUT MUIS VAN HOLY, in den Jaare 1443 met de meergenoemde Hofstede beleend, en Vader van

JAKOB MUIS VAN HOLY, met Holij beleend in den Jaare 1446; hij liet naa,

Jakob Muis van Holy, met de Hofstede beleend in den Jaare 1482. Hij wordt vermeld als Advokaat in Holland, in den Jaare 1502.

ANTHONY MUIS VAN HOLY, was Burgemeester te Schiedam. Bij *Sophia van der Meulen*, Nikolaas dogter, verwekte hij

JAKOB MUIS VAN HOLY, die volgt.

Willem Muis van Holy, getrouwd met Bartha Vink, Gijsberts dogter, te Leiden, bij welke hij naliet,

I. *Anthony Muis van Holy*, in den Jaare 1572 Burgemeester van Schiedam, gestorven in den Jaare 1581, nalaatende, bij Maria, Allards dogter,

1. *Alida Muis van Holy.*
2. *Anna Muis van Holy.*
3. *Wouter Muis van Holy*, Prokureur Generaal van den

den Hove van Holland, bij zijne huisvrouwe Maria van Renoij, dogter van Gerrit van Renoij, Heere van Spijk, Eersten Rekenmeester van Holland, Vader van drie Zoonen en ééne Dogter:

a. *Gerard Muis van Holy*, Pensionaris van Schiedam.

b. *Nikolaas Muis van Holy.*

c. *Allert Muis van Holy.*

d. *Lidewy Muis van Holy*, getrouwd met Jakob Paats, Korneliszoon, te Leiden.

4. *Albert Muis van Holy*, beleend met de Hofstede van Diepenburg, gelegen in Maasland, in den Jaare 1570. Bij zijne Huisvrouwe Weintje van Hogeveen, Melis dogter, verwekte hij eenen Zoon en twee dogters:

a. *Maria Muis van Holy.*

b. *Willem Muis van Holy.*

c. *Lidewy Muis van Holy*, die met de Hofstede van Diepenburg beleend wierdt, in de maand October des Jaars 1619, en getrouwd was met Diderik van Melisfand, Heere van Melisfand.

5. *Catharina Muis van Holy*, getrouwd met Joost van der Burg, Arends Zoon.

6. *Baarte Muis van Holy.*

II. *Gijsbert Muis van Holy*, getrouwd met Agatha Sasbout, dogter van Jan Sasbout, die, van den Jaare 1532 tot in den Jaare 1562, vijfentwintigmaalen de Burgemeesterlijke waardigheid te Delft bekleed hadt. Hij liet naa:

1. *Willem Muis van Holy*, zonder kinderen gestorven.

2. *Joost Muis van Holy*, Priester.

3. *Sasbout Muis van Holy*, welke, bij Maria, Coenraats dogter, verwekte:

a. *Godefrido Muis van Holy.*

b. *Sasbout Muis van Holy.*

4. *Jakob Muis van Holy*, zonder kinderen overleeden.

5. *Lijsbeth Muis van Holy*, Bagijn.

6. *Catharina Muis van Holy.*

7. *Alida Muis van Holy.*

8. *Bertha Muis van Holy.*

9. *Maria Muis van Holy.*

10. *Machtelt Muis van Holy.*

Alle

Alle deeze waren zonder kinderen overleeden.

Jakob muis van holy, boven vermeld, als de Zoon van Anthonii Muis van Holij, was Burgemeester te Schiedam. In den Jaare 1489 tradt hij in 't huwelijk met Catharina van Putten, Lamberts dogter, bij welke hij, bij zijn overlijden, voorgevallen in den Jaare 1537, naaliet:

Anthonij Muis van Holy, Vader van

1. *Jakob Muis van Holy.*
2. *Joosje Muis van Holy.*
3. *Cornelia Muis van Holy*, getrouwd met Diderik van der Meer.

Pieter muis van holy, die volgt.

Sophia Muis van Holy.

Alida Muis van Holy, die de echtgenoote wierdt van Pieter van Bevere, Zoon van Willem van Bevere en van Maria van Brakel; hij was Burgemeester van Dordrecht, Gecommitteerde ter Dagvaart te Brusfel in den maand Maart des Jaars 1552, en geftorven in den Jaare 1554.

Cornelia Muis van Holy, getrouwd met Willem Welhonk, Melchiors Zoone.

Maria Muis van Holy, gehuwd met Tielman Oem, Burgemeester te Shiedam, en bij hem Moeder van eene dogter, Maria genaamd, getrouwd met Pieter van der Burg.

Pieter muis van holy, gebooren op den tienden Februarij des Jaars 1500, was verfcheiden maalen Schepen te Dordrecht. Hij trouwde, op den 6 Februarij 1536, met *Ermgard van Alblas*, dogter van Jan van Alblas, Heere van der Mijl, Dubbeldam, St. Antonijpolder, en van Maria de Jeude. Bij zijn overlijden, voorgevallen in den Jaare 1569, liet hij naa:

Anthony Muis van Holy, jong geftorven.

Jakob Muis van Holy, insgelijks jong overleeden.

Jakob Muis van Holy, Man van verdienfte voor het Vaderland, in zijnen leeftijd, alzo, onder andere op zijnen raad, de Stad *Dordrecht* tot de zijde van Prinfe willem den I overging, in den Jaare 1572. Ten deezen tijde reeds lid zijnde van de Vroedfchap, wierdt hij vervolgens nog verder bevorderd. In het ftraks genoemde jaar wierdt hij Schout, en in den Jaare 1577

1577 Burgemeester van Dordrecht; vervolgens Baljuw van Zuidholland, en, in gevolge des tijds, andermaal Schout van zijne Geboorteſtad. Intusſchen bekleedde hij, in den Jaare 1574, den post van Ontvanger Generaal van Holland, Thesaurier van Oorlog en Gecommitteerde ter Finantie. Bij *Elizabeth van der Linde*, dogter van Hugo, Heere van der Linde en Woude, liet hij naa, bij zijnen dood, voorgevallen in den Jaare 1592, het zeventigſte zijns ouderdoms:

I. Hugo muis van holy, die volgt.

II. *Arend Muis van Holy*, naa zijns Vaders overlijden, bij voorraad, Schout van Dordrecht in den Jaare 1592, Baljuw van Zuidholland, en naderhand Burgemeester der Stad, zonder kinderen overleeden.

III. *Cornelia Muis van Holy*, getrouwd met Wijnant Rutgers.

IV. *Maria Muis van Holy*, de huisvrouw van Frederik van der Heide.

V. *Margareta Muis van Holy*, getrouwd met Pompejus van Rovere, Heere van Hardinxvelt, Schout van Dordrecht en Baljuw van Zuidholland.

Hugo muis van holy, boven genoemd, Ridder, Heer van Woude, Ketel en Spaland, was Schout en Burgemeester van Dordrecht, Baljuw en Dijkgraaf van Strijen, en, van tijd tot tijd, Lid van genoegzaam alle Collegien van den Staat. In den Jaare 1616 trok hij, nevens hugo de groot en andere Staatsleden, na Amſterdam, om de Regeering dier Stad te beweegen tot handhaaving van een Staatsbeſluit, onlangs genomen, ſlaande op het verbieden van alle partijſchap, ſcheuring en oneenigheid. In den Jaare 1618 bewoog hij Prins maurits, bij welken hij zeer gezien was, om geene verandering te maaken in de Regeering, of eenige Leden daar van af te zetten; voor reden geevende, dat de Wethouders te Dordrecht, door huwelijken en bloedverwantſchap, naauw aan elkander verknogt waren; zo dat het ongelijk, eenigen aangedaan, op allen zoude nederdaalen. In dat zelfde jaar liet hij zich gebruiken tot het onderzoek van de drie doorluchtige Staatsgevangenen oldenbarneveld, hogerbeets en de groot, en was, zedert, een der vierentwintig Regters. Hugo hadt

in

in zijn eerste huwelijk Philippotte Casimbroot, dogter van Leonard Casimbroot, Raadsheer in den Hove van Holland. Naa het overlijden van deeze, hertrouwde hij met *Catharina Rataller*, jongste dogter van Georg Rataller, President in den Hove van Utrecht, en van Margareta van Loo, uit Friesland. Hij overleedt in den Jaare 1626, en wierdt, nevens zijne Echtgenoote, in het Hooge Koor te Dordrecht begraaven. Op zijnen Grafzerk staat, onder deeze zestien Kwartieren, het volgende Opschrift:

HOLY.	RATALLER.
PUTTEN.	AUSBACH.
ALBLAS.	SONK.
JEUDE.	BEUKELAAR.
LINDE.	LOO.
TURPINE.	KRANENBURG.
MOL.	HEEMSKERK.
AMERONGE.	DIEMEN.

Hier onder rust HUGO MUIS VAN HOLY, Ridder, *Heer van Ketel en in Spalandt met zijne Compagnie voor Bommel leggende beroepen tot het schoutampt binnen deezer steden; kort daar na vereert met het baljuwsampt van Strijen en sedert Gedeputeerde in de eerste Collegien van deze Republijk; ten laatsten, na dat hij het Burgermeesterampt alhier hadt bedient, den XXVIII May des jaars MDCXXVI dezer wereldt overleden.*

Ende

Vrouwe CATHARINA RATALLER, *zijne gelchte huisvrouwe, jongste dogter van den Heere Meester* GEORG RATALLER, *President van den hove van Utrecht*, enz. *Nata XXIX MDLXVIII. denata II September MDCCXXVIII.*

's Mans eerste huisvrouw was zonder kinderen gestorven, doch bij de tweede hadt hij de volgende verwekt.

I. *Jakob Muis van Holy*, Ridder Baronnet, Heer van de Ketel, Woude en in Spalandt; gehuwd met Martina Joachimi, dogter van Albert Joachimi, Heere van Oosteinde, in Oedekenskerke en Vinnige, Ambassadeur van den Staat aan 't Hof van Engeland. Hij liet geene kinderen na.

II. *Margareta Muis van Holy*, ongehuwd overleeden.

III. *Philippote Muis van Holy*, naa haars broeders overlijden Vrouwe van Ketel, Woude en in' Spalandt, getrouwd met Jakob de Braauw, Ridder, Burgemeester van Rotterdam, en bij haar Vader van

1. *Jakob de Braauw*, Heer van de Ketel, Burgemeester van Rotterdam.

2. *Hugo de Braauw*, Sergeant Major in dienst van den Staat.

IV. *Maria Muis van Holy*, getrouwd met Guilain de Zegers van Ydegem, Ridder, Heer van Wasſenhoven, Bergambacht en Amors, Zoon van Jan de Zegers van Ydegem, Schildknaap, Heere van Wasſenhove en Amors, en van Margareta van Wijngaarden. Hij was Raad van zijne Keizerlijke Majesteit, en liet naa de volgende kinderen:

1. *Guilain de Zegers*, van Ydegem van Wasſenhoven, Ritmeester, ongehuwd.

2. *Jan de Zegers* van Ydegem van Wasſenhoven, getrouwd eerst met Anna van Wasſenhoven, zijne Nigt, en daar naa met Elizabet Copier van Kalſlagen. Zij hadde kinderen.

3. *Guilain de Zegers* van Ydegem van Wasſenhoven, getrouwd met N. van der Laan, welken zij twee Zoonen en eene dogter baarde, gehuwd aan haaren Neeve.

V. *Jan Muis van Holy*, jong geſtorven.

VI. *Cornelis Muis van Holy*, die de echtgenoote wierdt van Arend Storm, Marteus Zoon.

VII. *Jan Muis van Holy*, jong geſtorven.

VIII. *Jan Muis van Holy*, in het Beleg van Haarlem, in den Jaare 1573, gekwetst, te Leiden overleeden, en aldaar in de St. Pieters Kerk begraaven.

IX. ANTHONY MUIS VAN HOLY, die volgt.

X. *Catharina Muis van Holy*.

XI. *Hillegond*.

XII. *Willem*.

XIII. *Lamberth*.

XIV. *Herman*.

XV. *Adriaan*.

XVI. *Maria*. — Allen zonder kinderen geſtorven.

AN-

ANTHONY MUIS VAN HOLY, boven vermeld, getrouwd met *Maria van Slingelandt*, overleedt in den Jaare 1577, en liet na

SIMON MUIS VAN HOLY, die volgt.

Geertruid Muis van Holy, getrouwd met Dirk van Mussenberg.

SIMON MUIS VAN HOLY, trouwde eerst met Maria van Rhijn, en daar naa met Johanna van Kortenhoef. Bij de eerste Vrouw hadt hij

Anthony Muis van Holy, zonder kinderen gestorven.

Ermgard, en

Cornelia Muis van Holy.

Bij de tweede Vrouw verwekte hij

AREND MUIS VAN HOLY, die volgt.

Jan Muis van Holy, Kapitein Luitenant, zonder kinderen overleeden.

AREND MUIS VAN HOLY, Burgemeester van Dordrecht, Raad en Rentmeester Generaal van Zuidholland, trouwde eerst met Catharina vau Carpentier; daar naa met *Maria de Witt*, Jans dogter, en verwekte bij haar:

Simon Muis van Holy.

Maria Muis van Holy, jong gestorven.

Zie S. VAN LEEUWEN, *Bat. Ill.*

MUNNIKS, (JOANNES) gebooren te *Utrecht*, op den 16 October des Jaars 1652, uit een oud Geslagt, afkomstig uit het Graafschap Benthen, alwaar deszelfs Stamhuis, *Munnikshof*, geleegen was. Naa de eerste gronden der Taalkennisse geleid te hebben, bevlijtigde hij zich inzonderheid in de kunst van het bereiden van Artzenijen, als mede in de Kruidkunde. Onder het opzigt van zijnen Vader, een bekwaam Apotheker, maakte hij daar in zo spoedige vorderingen, dat hij, op zijn vijftiende jaar, met veel lof in de Artzenij bereidkunst zijne proef deedt. Thans gaf hij zich geheel over aan de beoeffening der Geneeskunde, en beklom, op den 23 December des Jaars 1670, den trap van Leeraar in die weetenschap.

In den Jaare 1677 verkoozen hem de Bezorgers van het Hoogeſchool in zijne Geboorteſtad tot *Lector* in de Ontleedkunde, ruim een jaar daar naa tot Buitengewoon Hoogleeraar in de Geneeskunde, en in den Jaare 1680 tot Gewoon Hoogleeraar in de Ontleed- en Kruidkunde. Met algemeenen lof bekleedde hij deeze onderſcheidene posten, tot zijnen dood toe, welke voorviel op den negenden Junij des Jaars 1711, het achtenvijftigſte jaar zijns ouderdoms. Hij liet verſcheiden kinderen naa, onder andere JAN HENRIK MUNNIKS, welke te *Amſterdam* de Geneeskunde heeft geoeffend. Eene zijner dogteren is gehuwd geweest met Mr. HENRIK VAN BAARLE, Raad op *Batavia*. Van hem zien eenige Werken het licht.

MUNTKAMER. (*Generaliteits*) Uit kragt der ſouvereinheit van alle de zeven Veréénigde Provincien, heeft ieder derzelven het regt van Geld te mogen ſlaan aan zich gehouden Met dit alles ſlooten dezelve, al vroeg, een Verdrag, volgens 't welk de Munt van ieder Provincie in alle de overigen zoude gangbaar zijn, mids bezittende de zelfde innerlijke waarde. Dit leide den grond der oprigtinge van de boven genoemde *Muntkamer*. Zij beſtaat uit drie Raaden en Generaale Muntmeesters, een Esſaieur Generaal en eenen Sekretaris. Deeze Leden, welke hunne bijeenkomſten houden in *'s Hage*, in een der Vertrekken van het Hof, hebben het opzigt over alle zaaken, het Muntweezen deezer Landen raakende. Zij vergelijken de nieuwe Munt met de oude, en beproeven het geſlagen Geld en de Geldſtoffe. De geſchillen, over de innerlijke waarde van het Geld, worden door hen afgedaan, als mede die van Juweliers, Goud- en Zilverſmeden onder elkander. Voorts houden zij de hand aan de Plakaaten, door 's Lands Staaten, betreffende de Munt, afgekondigd. Ten overſtaan van eenige Afgevaardigden uit verſcheiden Kollegien, wordt jaarlijks, in de Generaliteits Muntkamer, een naauwkeurig onderzoek gedaan omtrent de gouden en zilveren Munten van den Staat. Men gebruikt daar toe eene zeer nette Weegſchaal, hangende in een beſlooten Kasje.

Zie VAN LOON, en *Groot Plakaatb.*

MUN-

MUNTING, (ABRAHAM) gebooren te *Groningen*, in den Jaare 1626, was de Zoon van HENRIK MUNTING, Hoogleeraar in de Kruid- en Stofscheidkunde, aan 't Hoogeschool van gemelde Stad. Naa zich alvoorens, in zijne Geboortestad, in de Kruidkunde te hebben geoeffend, deedt hij eene reize na *Frankrijk*, om 'er de voornaamste Kruidhoven te bezoeken. Naa zijne wederkomst en zijns Vaders overlijden, verving hij deszelfs plaats, als Hoogleeraar in de gemelde Weetenschap. MUNTING overleedt in den Jaare 1683, nalaatende eenige Schriften over zijne geliefde weetenschap.

Zie MENSING, *Orat. Funebr.*

MUSCH, (KORNELIS) Griffier der Algemeene Staaten, wierdt, in den Jaare 1635, gebruikt, om met *Don* MARTIN AXPE, Geheimschrijver van den Koning van Spanje, in onderhandeling te treeden, over het aangaan van een Verbond van Vrede. Van wegen het Fransche Hof wedervoeren hem deswegen eenige onaangenaamheden, verwijtende hem deszelfs Gezant, dat AXPE hem honderdduizend Kroonen hadt beloofd, indien hij een Bestand met Spanje, met uitsluiting van Frankrijk, wist te bewerken. In den Jaare 1650, het laatste zijns leevens, was hij de steller van een gewigtig Besluit, ten behoeve van Prinse WILLEM DEN II, behelzende, dat men, overeenkomstig met den voorslag des Raads van Staate, aan de Bevelhebbers der Steden zoude schrijven, dat men eene plegtige Bezending doen zoude aan de Hollandsche Steden, om dezelve te doen afslaan van het besluit, omtrent de bijzondere afdanking van Krijgstroepen, en dat de Prins deeze Bezending, als mede de persoonen, uit welke zij bestaan zoude, zou regelen; „ wordende zijne Hoogheid te gelijk verzogt en geauthoriseerd, om alle noodige „ orde te stellen, en die voorziening te doen, ten einde dat „ alles in goede ruste en vrede werde geconserveerd; en inzonderheid gemainteneert en vastgehouden de Unie, met den „ gevolge en aankleeven van dien, en integendeel geweerd en „ te gemoet getreeden, dat daartegen zou mogen worden „ voorgenomen." Twee Geschriften maakten thans veel gerugts,

rugts, beiden opgesteld in naame van Prinse WILLEM DEN II; zij voerden tot tijtel: *Redenen en Motiven*; en *Klagten over die van Amsterdam*. Veel werks maakten de Staaten van Holland, om den steller van dezelve op te spooren. Bij onderzoek bleek deeze geweest te zijn de Griffier MUSCH. Doch hij was toen reeds overleeden, te weeten, op den zesentwintigsten December des Jaars 1650.

Zie *Resol. van Holland*; *Hollandsche Merkurius*.

MUSIUS. (KORNELIS) Op het Artikel LEIDEN hebben wij het akelig lot des vroomen Grijsaarts verhaald.

MYDRECHT, eene Heerlijkheid, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, in haare uitgestrektheid bestaande achttienhonderd zesendertig Morgens en tweehonderd vierenzestig Roeden gronds. Reeds in den Jaare 1085 vindt men daar van gewag gemaakt. Drie Polders vindt men in de Heerlijkheid, die gedeeltelijk bestaan uit uitgeveende Plassen. Midden door loopt een weg, *de Zuwe* genaamd, een half uur gaans lang, van wederzijde met water en gebroken akkers bezet. Dezelve loopt van de Uithoornsche brug tot aan den Mijdrechtschen Dijk.

MYDRECHT, (*Het Dorp*) in den boven gemelde Heerlijkheid, rondom in Veenlanden gelegen, is groot, en bevat eenen reeks van fraaie Huizen, ter wederzijden van een breeden Dijk gebouwd. In den omtrek ziet men, behalven de Veengronden, vrugtbaare Weilanden en Hennipakkers. De Kerk, met haaren hoogen spitzen Toren, maakt eene schoone vertooning, als staande midden in het Dorp. De Roomschgezinden hebben 'er eene Statie.

MYDRECHT, (*Huis te*) van ouds zeer vermaard, plagt te staan een weinig ten Oosten van de Dorpkerk. De fondamenten, hoewel met gras begroeid, zijn daar van nog overge-

gebleeven. Het voerde ook den naam van het *Huis der Proostdije* of *het Proostenhuis*. In den Jaare 1536 erkenden de Staaten des Lands van *Utrecht* hetzelve voor eene Ridder-Hofstad. Tot heden toe heeft het die waardigheid behouden.

Myerop, (van) of *Mierop*, een aloud, zeer vermaard Nederlandsch Geslagt, reeds voor lang, althans in het mannelijk oir, uitgestorven. De eerste, welken men daar van vermeld vindt, was

Ottho van myerop, gesprooten uit den Huize der Baanderheeren van *Kuik*, Zoon van *Ottho van Kuik*, gezegd van *Mijerop*, broeder van *Raso van Mijerop*, beide Zoonen van *Jan van Mijerop*, Ridder, Heere van Mijerop, getrouwd met Maria Berlaar, naa den dood van zijnen broeder Ottho, Heere van Kuik en Grave, Heer van Kuik geworden, en overleeden in den Jaare 1354. Ottho, boven genoemd, gestorven in den Jaare 1420, hadt twee Zoonen:

A. Aarnoud van myerop.

B. Kornelis van myerop.

A. Aarnoud van myerop, Schildknaap, die geleefd heeft omtrent het Jaar 1460, was Vader van

Kornelis van myerop, getrouwd met *Johanna van Muizen*, dogter van Jan, Ridder, Heere van Muizen, en van Elizabeth van Rinkelberg, te Mechelen, liet na:

1. Joachim van myerop, die volgt.

2. *Christoffel van Mijerop*.

Joachim van myerop, straks genoemd, trouwde met *Maria van Schouten*, Zuster van *Willem van Schouten*, Rekenmeester van Holland, en verwekte bij haar:

1. Kornelis van myerop, die volgt.

2. *Vincent van Mijerop*, overleeden in den Jaare 1558, en in 's Graavenhage begraaven.

Kornelis van kuik van myerop, zo even genoemd, was Heer van Hoogwoude, Eertswoude, Nieuweveen, Kalslagen, Kudelstaart, Uitenbuurt, 's Grevelsrecht en in Alblasserdam, Ontvanger Generaal van Holland, en Hoogheemraad van Delfsland. In de maand October des Jaars 1561 tradt hij in 't huwelijk met *Elizabeth van Alkemade*, dogter van Dirk van

Alkemade, Heere van Leeuwenstein, en overleedt in den Jaare 1608. Zij hadden de volgende kinderen:

HUGO VAN KUIK VAN MYEROP, die volgt.

Vincent van Kuik van Mijerop, jong gestorven in den Jaare 1565, en begraaven in het Koor der Kerke te Rijswijk, onder een Zarkje, waar op staat uitgehouwen een kindeke, met de Wapens van Mijerop en Alkemade.

Maria van Kuik van Mijerop, getrouwd, eerst met Pieter van Room, Ruwaard en Baljuw van Putten en Geervliet, en vervolgens met N. van Beringen, Kapitein.

Joachin van Kuik van Mijerop, Heer van 's Grevelsrecht en in Alblasserdam, Ontvanger Generaal van Holland, gehuwd met Anna Benning, en bij dezelve Vader van

1. *Jan van Kuik van Mijerop*, gehuwd met Maria de Vlaming van Oudshoorn, dogter van Diderik de Vlaming van Oudshoorn, Heere van Oudshoorn, Griephoek en in Heemstede, bij welke hij verwekte twee dogters:

a. *Anna van Kuik van Mijerop*, gehuwd met George le Vasseur Congries, Marquis de Thouars.

b. *Amaranta van Kuik van Mijerop*, getrouwd met Louis Gaspe le Vasseur Congries, Marquis van Ardenné.

2. *Elizabeth van Kuik van Mijerop*, de echtgenoote van Jan van Mommorenci, Marquis van Villeroi.

3. *Anna van Kuik van Mijerop*, de huisvrouw van Philippe Nicolas, Marquis van Haucourt, Heere van Villert, Outreau, Mondetour, Gennes en Marché.

4. *Dirk van Kuik van Mijerop*, kinderloos gestorven.

5. *Sophia van Kuik van Mijerop*, insgelijks kinderloos.

6. *Kornelis van Kuik van Mijerop*, Kapitein, en Kommandeur te Rees, getrouwd met N. van Ledenberg, Vrouwe van Willige-Langerak, en Vader van

Joachim van Kuik van Mijerop, jong gestorven.

HUGO VAN KUIK VAN MYEROP, boven vermeld, tradt, voor de eerste maal, in den echt met *Hester van Oudshoorn*, Pieters dogter, Vrouwe van Sonneveldt, en verwekte bij haar:

PIETER VAN KUIK VAN MYEROP, die volgt.

Cornelia van Kuik van Mijerop, gehuwd met Karel van Bernagie, Ridder, Heere van Dierendonk, Kolonel te paerd,

Eliza-

Elizabeth van Kuik van Mijerop, Religieuse van St. Clara, te Brussel.

Maria van Kuik van Mijerop, zonder kinderen gestorven.

Kornelis.

Willem.

Joachim, allen zonder naakroost overleeden.

Naa het overlijden zijner eerste huisvrouwe, hertrouwde Heer HUGO met *Alida van der Sloot*, dogter van Henrik van der Sloot, en wierdt, bij dezelve, Vader van

Ottho van Kuik van Mijerop, getrouwd met Agatha van Alkemade, Jans dogter, Heere van Oud-Alkemade, en van Christina van Arkel; uit welk huwelijk gebooren wierden:

1. *Hugo van Kuik van Mijerop.*

2. *Floris van Kuik van Mijerop*; — beiden van de Orde der Karmeliten.

3. *Sijbrand Jozef*, te Delft overleeden.

4. *Elizabeth Francisca.*

5. *Maria Christina.*

Maria van Kuik van Mijerop.

PIETER VAN KUIK VAN MYEROP, boven vermeld, hadt tot zijne eerste Vrouwe *Catharina Lievens*, en bij dezelve verwekt:

Hugo van Kuik van Mijerop, welke nagelaaten heeft:

1. *Henrik*, en

2. *Maria van Kuik van Mijerop.*

Frederik van Kuik van Mijerop, Heer van Kalslagen, getrouwd met Izabella Maria Dimmer, Willems dogter.

Kornelis van Kuik van Mijerop, Heer van Sonnevelt, Kapitein, welke ter Vrouwe nam Johanna Reinera op den Berge, en Vader was van:

Margareta van Kuik van Mijerop.

Hester van Kuik van Mijerop.

Anna van Kuik van Mijerop, Annunciate te Wijk.

De tweede Huisvrouw van Heere Pieter was *Maria Talje*, Engelbrechts dogter, Ridder, Baron van Wemmel, en bij hem Moeder van

Dirk van Kuik van Mijerop, welke in den echt tradt met Maria Oda van der Steen, en verwekte:

1. *Pieter van Kuik van Mijerop.*
2. *Godefroi van Kuik van Mijerop.*
3. *Jan van Kuik van Mijerop.*

Henrik van Kuik van Mijerop.

Pieter van Kuik van Mijerop, Kapitein.

Maria Anna van Kuik van Mijerop, eerst getrouwd met Abraham van Hoogbroek, Heere van Asperen en Axel, Thesaurier der Stad Gend; en daar naa met Don Francisco de Salsedo, Kolonel van een Regiment Dragonders, in dienst des Konings van Spanje.

B. KORNELIS VAN MYEROP, boven vermeld, tradt in den echt met *N. van Boschhuizen.* Hij overleedt in den Jaare 1484, en liet naa,

Mr. VINCENT VAN MYEROP, Ridder, bijgenaamd de *Groote Vincent*, Heer van Ketel, Spaland, Cabau, Spierinxhoek, Dortsmonde en in Ruiven, eerst Rekenmeester van Holland, en naderhand Thesaurier Generaal der Nederlanden. Hij trouwde met *Maria Ruisch*, Vrouwe van Cabau, overleedt in den Jaare 1550, oud eenentagtig jaaren, wierdt begraaven bij de Augustijnen te Brussel, en liet naa:

HEYMAN VAN MYEROP, die volgt.

Kornelis van Mijerop, Heer van Ketel en Spaland, Raad in den Hove van Holland, daar naa Domproost te Utrecht, gestorven in den Jaare 1572, en begraaven in de Domkerk, onder een Zark, overdekt met Koper, waar in zijn afbeeldzel en Wapen zijn uitgesneeden.

Mr. *Jakob van Mijerop*, Heer van Cabau in den Jaare 1551, van de Ketel en Spalandt in den Jaare 1573, en in Ruiven, Raad in den Hove van Vlaanderen te Gend, zonder kinderen overleeden, in den Jaare 1593, het drieënnegentigste zijns ouderdoms.

Ottho van Mijerop, Religieus in het Klooster der Minderbroederen te Brussel.

Margareta van Mijerop, getrouwd met Mr. Vincent Dammas, Zoon van Drogendijk, Rekenmeester van Holland, gestorven den 28 Augustus des Jaars 1554.

Eva van Mijerop, gehuwd, in den Jaare 1515, met Mr. Adriaan Stalpaart van der Wiel, Heere van Rosenburg en Ruiven,

ven, Rekenmeester van Holland, en Rentmeester Generaal van Kennemerland, gestorven in den Jaare 1557.

Catharina van Mijerop, gehuwd met Pieter Bol, Rekenmeester van Holland.

Martha van Mijerop, getrouwd met Witte, Jakobszoon de Witte, Burgemeester te Zierikzee.

Magdalena van Mijerop, die de huisvrouw wierdt van Jan van Haamstede.

Mr. HEYMAN VAN MYEROP, gezegd van Ketel, Heer van de Ketel en Spalandt, Rekenmeester van Holland, trouwde met Johanna Vranken, Jans dogter, Burgemeester te Dordregt. Hij storf in den Jaare 1560, nalaatende twee Zoonen:

Sebastiaan van Mijerop, gezegt van Ketel, Heer van de Ketel en Spaland, in den Jaare 1567 zonder kinderen overleeden.

Jan van Mijerop, gezegt van de Ketel, naa zijnen broeder Heer van de Ketel en Spaland, in den Jaare 1570 kinderloos gestorven.

Zie S. VAN LEEUWEN, *Bat. Ill.*

MYL, eene Ambagtsheerlijkheid, in Zuidholland, op het Eiland van Dordrecht, hoewel een gedeelte daar van legt over de 's Graavendeelsche Kil, in den Hoekschen Waart; volgens de opgave van den Jaare 1732, bestaande ruim honderd vijfentachtig Morgens Lands, met achttien Huizen, drie Zoutkeeten en dertien Molens.

Zie OUDENHOVEN, *Zuidholland.*

MYLE, (*Het Geslagt van* VAN DER) zeer vermaard in de Nederlandsche Geschiedenissen, heeft verscheiden doorluchtige Staatsleden voortgebragt. Van de voornaamste, die ons zijn voorgekoomen, in de vroegere tijden, zullen wij gewag maken. De eerste, welken wij vermeld vinden, is

AREND VAN DER MYLE, *Kornelíszoon*, verscheiden maalen Burgemeester te Dordrecht, zints het Jaar 1541 tot in den Jaare 1572. Hij hadt in huwelijk *Cornelia van Alblas*, dogter van Jan van Alblas, Ambagtsheer van Mijl, Dubbeldam en

St.

St. Antonijspolder, Burgemeester van Dordrecht, en van Maria de Jode, Adriaans dogter. Hij stierf in den Jaare 1580, oud zevenennegentig jaaren, en liet na:

Maria van der Mijle, getrouwd met Albert van Loo, Heere van Hodenpijl, Commis van 's Konings Finantien te Brussel; zij hadden te gader verwekt:

1. *Albert van Loo.*
2. *Catharina van Loo.*
3. *Kornelis van Loo.*
4. *Gerrit van Loo.*
5. *Willem van Loo.*
6. *Maria van Loo.*
7. *Arend van Loo.*
8. *Hillegonda van Loo.*
9. *Margareta van Loo.*
10. *Cornelia van Loo.*
11. *Damas van Loo.*

Kornelis van der Mijle, Ambagtsheer van der Mijle, Dubbeldam en St. Antonijspolder, en in den Jaare 1568 Kastelein, Baljuw en Schout van Gouda, in den Jaare 1605 te Leiden, overleeden, zonder kinderen na te laaten, zo min uit zijnen eersten echt met Catharina Hoppers, dogter van den vermaarden Joachim Hoppers, Raad der Nederlanden in Spanje, als uit zijn tweede huwelijk met Adriana van der Does, dogter van Jacob van der Does, Raad des Prinsen van Oranje, en Gouverneur van Leiden. Even als het zijnen Vader gelukt was, zo wel slaagde ook Kornelis van der Mijle te Dordrecht, om het schandelijk beeldestormen te beletten.

ADRIAAN VAN DER MYLE, die volgt.

Jan van der Mijle, Ambagtsheer van Dubbeldam, Bleskensgraaf, Kijfhoek en, naa zijns broeders dood, Ambagtsheer van van der Mijle en St. Antonijspolder, Schepen te Dordrecht in den Jaare 1582. In zijn eerste huwelijk, met Agatha van der Burg, dogter van Anthonij van der Burg, eigenaar van het Huis te Adrichum, en Burgemeester van Zierikzee, hadt hij verwekt;

1. *Elizabeth van der Mijle*, Ambagtsvrouwe van Kijfhoek, getrouwd, eerst met Jakob de Witte, Baljuw van Goes, en bij denzelven Moeder van

Wil-

Wilhelma Agatha de Witte.

Naa het overlijden van haare eerften Man, hertrouwde zij met Jacob van Landskroon, doch uit deezen echt kwamen geene kinderen.

2. *Kornelis van der Mijle*, in den Jaare 1612 ongehuwd overleeden.

3. *Arend van der Mijle*, geftorven in den Jaare 1606, ongehuwd.

4. *Wilhelma van der Mijle*, getrouwd met Jan Ruigrok, in den Jaare 1600 kinderloos geftorven.

Uit een tweede huwelijk van Jan der Mijle, met Christina van Blijenburg, doger van Heiman van Blijenburg, Heere van Dortsmonde, wierden gebooren:

1. *Arend van der Mijle*, ongehuwd geftorven, in den Jaare 1607.

2. *Heijman van der Mijle*, Ambagtsheer van der Mijle, en van St. Antonijspolder, het welk hij, bij Uiterften Wille, befprak aan zijnen Neeve Cornelis.

3. *Cornelia van der Mijle.*

ADRIAAN VAN DER MYLE, boven vermeld, Ambagtsheer van Bleskenshoek en Dubbeldam, tradt in 't huwelijk met Magdalena van Egmond van der Nijenburg, dogter van Kornelis van Egmond van der Nijenburg, Raad in den Hove van Holland. Hij was zeer bedreeven in de kennis der Regten en een geoeffend Staatsman. In den Jaare 1563 wierdt hij Lid van den Raad van Holland, Zeeland en Westfriesland. Onder voorwendzel van zijne gekrenkte gezondheid te herftellen, doch inderdaad uit vreeze voor den wreeden Hertog VAN ALVA, ondernam hij, in den Jaare 1568, met toeftemming van den Koning van Spanje, eene buitenlandfche reize. Tot in den Jaare 1572 vertoefde hij inzonderheid te Venetie en te Padua. Op zijne wederreize een bezoek afleggende bij den doorluchtigen Keurvorst Frederik, Paltsgraave, vermaande deeze hem zeer ernftig om na zijn Vaderland te rug te keeren, en hetzelve, zo wel als den Prinfe van Oranje, met raad en daad bij te ftaan. Straks naa zijne wederkomst, verkoos hem zijne Doorluchtigheid, onder andere, tot Lid van den Landraad over Holland. In den Jaare 1575 en 1576 verfcheen hij,

als

als Afgevaardigde van Holland, op de Vredehandelingen van Breda en Gend. Twee jaaren laater bevondt hij zich, nevens de Heeren Joan van Mathenes en François Maalson, te Amsterdam, naa dat hetzelve de zijde van Spanje hadt verlaaten, om 'er de noodige orde te stellen op de Regeering. Een nieuw bewijs van het vertrouwen, welk 's Lands Staaten in hem stelden, gaf het Jaar 1579, wanneer hem de last wierdt opgedraagen, om te Keulen over den Vrede te handelen. Zedert bekleedde hij nog verscheiden andere posten van de hoogste aangelegenheid, onder andere die van Raad van Prinse MAURITS, naa de afLijvigheid van deszelfs Vader. Hij overleedt in den Jaare 1590, het tweeënvijftigste zijns ouderdoms De vermaarde Justus Lipsius stelde op hem het volgende Grafschrift:

Hic situs est
Vir nobilis et Clariss.
Hadrianus Mijlius, Arnoldi F. Dordracenus
Juris scientia et titulo eximius;
Varia prudentia præditus, et ad varias
Dignitates erectus,
Iisque cum sua laude et bono publico functus:
Consiliarius in Curia Bataviæ, et in ea
Denique Præses:
Vigilans, incorruptus, et verus,
Justitiæ Antistes:
Qui omni vita laudabitus aut subito
Obiit XVI. Jul. Ann. Chr. MDXC.
Vixit ann. LII.
Lector et Patria
Dolete.

In zijn huwelijk hadt Heer ADRIAAN verwekt:

KORNELIS VAN DER MYLE, die volgt.

Kornelia van der Mijle, getrouwd, in den Jaare 1603, met Daniel van Hartaing, Heere van Marquette, Kolonel en Lieutenant Generaal van de Ruitenij, beschreeven in de Ridderschap van Holland, en bij hem Moeder van:

1. *Willem van Hartaing*, Heere van Marquette.

2.

2. *Adriaan van Hertaing* van Marquette.

KORNELIS VAN DER MYLE, boven vermeld, Heer van der Mijl, Dubbeldam, Baccum, Alblas, Bleskensgraaf en St. Antonijpolder, beschreeven onder de Edelen en Ridderschap van Holland, Curator van 's Lands Hoogeschool te Leiden. In den Jaare 1610, vertrok hij, nevens Heer WALRAVEN VAN BREDERODE en JAKOB VAN MALDERE, in Gezantschap na Frankrijk, om 'er te handelen over de zaaken van Gulik en Kleeve; en nogmaals, alleen, in dat zelfde jaar, om de Verbonden, met wijlen Koning HENRIK DEN IV aangegaan, met deszelfs Zoon en opvolger LODEWYK DEN XIII, te vernieuwen. Naauwlijks van daar thuis gekoomen, vertrok hij na Venetie, om met dien vrijen Staat een Verbond van Vriendschap en Koophandel te sluiten. De Heer VAN DER MYLE hadt in huwelijk eene dogter van 's Lands Advokaat JOAN VAN OLDENBARNEVELD. Geen wonder, derhalven, dat hij bij Prins MAURITS aanhieldt, dat de grijze Staatsman, naa dat dezelve in verzekering was genomen, uit zijne Gevangenisse ontslagen, en hem zijn eigen huis tot eene bewaarplaats mogt gegeeven worden. Zedert, onder de hand, gewaarschuwd zijnde, dat men naauwe agt op hem gaf, verliet hij den Hage, en begaf zich buitens lands na Frankrijk; alwaar hij, egter, niet langer dan tot in het volgende jaar vertoefde. Hij keerde toen te rug in Holland, doch kreeg geen aandeel in de Regeering. Integendeel, naa dat men hem van zijnen post van Kurator van 's Lands Hoogeschool hadt ontslagen, beschreef men hem insgelijks niet meer onder de Edelen van het Gewest. Daarenboven wierdt hij gebannen op het Eiland *Goeree*, omdat hij eenige Brieven hadt geschreeven, in welke hij geoordeeld wierdt, der tegenwoordige Regeeringe en den Prinse te na te hebben gesproken. Vergeefs verzogt de verdreeven Koning van Bohemen, in den Jaare 1621, aan de Algemeene Staaten, dat het wederkeeren in den Hage hem mogt worden toegestaan. Alleenlijk bragt het de Koningin van Boheme zo verre, in het volgende jaar, dat hem verlof wierdt gegeeven, zich in de *Beverwijk* te mogen onthouden. Van daar haalde men hem na 's Hage, om te onderzoeken, of hij medepligtig ware aan den toeleg op het leeven van Prinse MAURITS, in den Jaare 1623; 's Mans voldoende verantwoor-

ding

ding was oorzaak, dat hij spoedig ontslagen wierdt. Met 's Prinsen overlijden veranderde het gelaat zijner zaaken ten goede. Kort naa het sterfgeval gaven hem 's Lands Staaten verlof om weder te keeren in 's Hage, alwaar hij tot zijnen dood toe heeft gewoond. Uit zijn huwelijk met *Maria van Oldenbarneveld*, wierden gebooren:

ADRIAAN VAN DER MYLE, die volgt.

Jan van der Mijle.

Magdalena van der Mijle, getrouwd met Charles de Loges, Kapitein van de Hollandsche Lijfwagt.

Geertruid van der Mijle.

ADRIAAN VAN DER MYLE, Heer van der Mijl, Baccum, Dubbeldam, Alblas, Bleskensgraaf, St. Antonijpolder, Kolonel, Gouverneur van de Willemstad, Hoogheemraad van Delfland, beschreeven in de Ridderschap en Edelen van Holland. Hij is tweemaal getrouwd geweest: eerst met *Agatha van Raaphorst*, Vrouwe van Raaphorst, en bij dezelve Vader van

Kornelia van der Mijle, Vrouwe van Raaphorst, getrouwd, in den Jaare 1656, met Philips Jacob van den Boetselaar, Baron van Asperen, en bij haar Vader van

Philips Jacob van den Boetselaar.

Uit een tweede huwelijk, met *Peternella van Wassenaar van Duivenvoorde*, dogter van Jan van Wassenaar, Heere van Duivenvoorde, verwekte Heer ADRIAAN:

Kornelis van der Mijle, en

Jan van der Mijle; — beiden ongehuwd overleeden.

Clara Elizabeth van der Mijle, in den Jaare 1676 getrouwd met Frederik van Reede van Renswoude, Heer van Lier, Zoon van Jan van Reede, Heere van Renswoude, Woudenberg, President van de Staaten des Lands van Utrecht.

Maria van der Mijle.

Anna Magdalena van der Mijle.

Volgens deeze opgave, is het aanzienlijk Geslagt, in het manlijk oir, uitgestorven.

Zie S. V. LEEUWEN, *Bat. Ill.*

MYN,

MYN, (HEROMAN VAN DER) een beroemd Kunstschilder, geboorен te *Amsterdam*, in den Jaare 1684. Tot het schilderen van fruiten en bloemen bepaalde hij zich in zijne eerste aankoomende jeugd. Naaderhand maakte hij meer bijzonderlijk zijn werk van Historien en Portretten. Den meesten tijd zijns leevens sleet hij buitenslands, aan het Paltsische Hof, te *Antwerpen* en te *Londen*. Onder veele andere stukken, vervaardigde hij, in de laatstgenoemde Stad, een zinnebeeldig Tafereel op het huwelijk van den jongstvoorgaanden Stadhouder Prinse WILLEM DEN IV, met ANNA, Kroonprinsesse van Groot-Britannie, 't welk, zedert, op het Lusthuis *'t Loo* is overgebragt. Daarenboven versiert een zijner Kunststukken de Regentenkamer van het Leproozenhuis te *Amsterdam*. VAN DER MYN overleedt te *Londen*, in de maand November des Jaars 1741.

Zie VAN GOOL.

MYNDEN, een Ambagtsheerlijkheid, met de *Loosdrechten* en *Tekkoop* één Baljuwschap uitmaakende, grenzende, ten Zuiden, aan het Geregt van *Breukelenveen*, onder de Provincie van *Utrecht* behoorende. De uitgestrektheid wordt gerekend op tweehonderdzesennegentig Morgens en honderd Roeden Lands, en het getal der Huizen op ruim twintig. De Regtbank van het Ambagt bestaat uit Schout, Sekretaris en drie Schepenen. Nabij de Mijnder-Sluis ziet men eenen Heuvel, met ruigte begroeid. Volgens overlevering, geschraagd door den omtrek der hoogte, alwaar men eenige holligheden, onder de gedaante van Graften, ontmoet, zou men hier moeten zoeken de Overblijfzels van het *Huis te Mijnden*, voormaals van veel aanziens, en van hooge oudheid, als zijnde gebouwd, in den Jaare 1227, door eenen uit den Huize van *Amstel*, uit hetwelk de Heeren VAN MYNDEN hunne afkomst rekenen. In het Kerkelijke behooren de Opgezeetenen van *Mijnden* onder *Loenen*.

Zie S. VAN LEEUWEN, *Batt. Ill.* COMMELIN, *Beschrijving van Amsterdam*.

MYZEN, (*Oost-*) een Ban, in het gedeelte van Noordholland, of Westfriesland, *Dregterland* genaamd, grenzende aan de Beemſter. Van kleine uitgeſtrektheid is deeze Landſtreek, als bevattende weinig meer dan honderd Morgens Lands, en zeer weinige, volgens de opgave van den Jaare 1732, ſlegts vijf Huizen.

MYZEN, (*West-*) eene Buurt of Dorp, insgelijks in Noordholland, in het Baljuwſchap van de *Nieuwburgen*, ruim twee uuren gaans ten Oosten van *Alkmaar*. Voormaals ſtondt hier een Kerkje, 't welk in den Jaare 1744 is afgebroken. Al zedert het Jaar 1700 behoort de Ambagtsheerlijkheid van *West-Mijzen* aan de Stad *Alkmaar*; zij kogt dezelve voor negentienduizend tweehonderd Guldens.

N.

NAAKTLOOPERS. Bij deezen naam zijn bekend, eenige uitzinnige lieden, van den Aanhang der Munſterſche Herdoopers, dus geheeten naar hun dweepziek gedrag, in den Jaare 1535, te *Amſterdam* gehouden. Zij hadden tot hoofd en aanvoerder zekeren HENRIK HENRIKSZOON SNYDER, en maakten te zamen uit een getal van zeven mannen en vijf vrouwen. SNYDER, die zich, onder deeze luiden, als Profeet gedroeg, met de zijnen vergaderd in de Zoutſteeg, in het huis van zekeren Lakenkooper, in het holſte van den nacht, wierp zich voor over op het aangezigt, in eene biddende geſtalte. Eene innige ontroering beving alle de aanweezenden. Tot zich zelven gekoomen zijnde, gaf hij voor, den hemel en de hel, en God en deszelfs heerlijkheid gezien te hebben, en dat de jongſte dag nabij was. In eene volgende nachtvergadering, naa een geruimen tijd in het Gebed te hebben doorgebragt, ontdeedt de Leugenprofeet zich van alle zijne klederen, worp de-

dezelve op het vuur, en beval dat alle de aanweezenden zijn voorbeeld zouden volgen. Straks ftonden mannen en vrouwen moedernaakt in het Vertrek, zonder dat iemand wist, wat hier van het gevolg zijn zoude. Nu beval SNYDER den misleiden hoop, hem te volgen, en te roepen zo als hij hun zoude voordoen. Terftond begeeft hij zich op ftraat, gevolgd van de anderen, loopende te zamen ftraat op ftraat neder, onder een fchrikwekkend getier *wee! wee! wee! de wraake Gods! de wraake Gods! de wraake Gods!* Spoedig bragt dit de Stad in beweeging, en de Burgerij op de been, die, met kleine moeite, de Naaktloopers gevangen kreeg, op ééne vrouw na, die men nooit heeft opgefpeurd. Bij hunne te regtftelling boodt men hun klederen aan; doch zij weezen dezelve van de hand, hoewel het in de maand Februarij en zeer koud was. *De waarheid*, zeiden ze, *moest naakt zijn.* Het vermoeden viel, en, meent men, niet ongegrond, bij de Wethouders, dat de oploop was aangeleid om de Stad te overrompelen. De Mannen wierden, zedert, onthalsd, en de vrouwen in 't water gefmoord.

Zie WAGENAAR, *Befchrijving van Amfterdam.*

NAALDWYK, eene Heerlijkheid en Dorp, in Zuidholland, onder *Delfland* gelegen, omtrent twee uuren gaans ten Zuidwesten van *'sGraavenhage*, in het vermaaklijkfte en vrugtbaarfte gedeelte van het *Westland*; praalende met vrugtbaare landen, fchaduwrijke boomen, pragtige Lusthoven, en 't geen verder kan dienen om het Landverblijf te veraangenaamen. De Heerlijkheid wordt begroot op tweeëntwintighonderd vijfenzeventig Morgens Lands, en het getal der huizen, volgens de jongfte opgave, op tweehonderdvijfenzestig en één Molen. Het Lusthuis *Honsholredijk* legt in de Heerlijkheid. Het Dorp is tamelijk groot en wel bebouwd, zijnde verdeeld in verfcheiden Straaten. De Kerk is een aanzienlijk gebouw; zij ftaat midden in het Dorp, op een Kerkhof, rondom met boomen beplant. Een weinig van daar, in 't Zuidoosten, ftaat eene oude Kapel, met een laag Torentje, en naast daar aan een Oude-

mannenhuis. *Naaldwijk* is de geboorteplaats van den geleerden MARTINUS DORPIUS, in leeven Hoogleeraar in de Welspreekendheid, Wijsbegeerte en Godgeleerdheid te *Leuven*. Daarenboven zag hier het eerste licht, de kundige Artz PIETER VAN NAALDWYK, die, te *Gottenburg*, met veel lof de Geneeskunde heeft geoeffend. Hij schreef, daarenboven, een Werk over den aart, verkiezinge, tuchtiging en geneezing der paerden.

Zie BOXHORN, *Toneel van Hollandt; Oudheden en Gestigten van Delfland.*

NAALDWYK, (*Heeren van*) een overoud en aanzienlijk Geslagt, volgens VAN LEEUWEN, uit Koninklijken bloede voortgesprooten. Behalven een Slot, in het boven gemelde Dorp, nu reeds voor lang verdweenen, bezaten ze ook een huis te *Leiden*, op de Breestraat, tegenover het Stadshuis. Men verhaalt dat men, in het omgraaven der fundamenten van dit Gebouw, aan dezelve eenen steen heeft gevonden, waar op te leezen stonden de naamen der Romeinsche Keizeren M. AURELIUS ANTONINUS en L. AURELIUS VERUS. Duister, intusschen, is de volgreeks der vroegste leden des doorluchtigen Geslagts. De eerste, welken men met zekerheid daar van genoemd vindt, was

WILLEM VAN NAALDWYK, vermeld in den Jaare 1250. Den naam zijner Huisvrouwe vinden wij niet vermeld, maar wel eenen Zoon van hem,

BOUDEWYN VAN NAALDWYK, Ridder, en, zo wel als zijne Opvolgers, betijteld met den naam van Maarschalk van den Graave van Holland. In den Jaare 1296 was hij Kastelein op het Slot te Wedenesse, in Westfriesland, waar binnen hij belegerd wierdt door de Friezen: zodat hij zich moest overgeeven. Hij liet naa

N. van Naaldwijk, getrouwd met Hugeman van Zevenbergen, Zoon van Willem van Strijen, die van zijnen Grootvader, Willem van Strijen, het Land van Zevenbergen hadt geërfd, en eerste Heer van Zevenbergen was.

WIL-

Willem van naaldwyk, ſtigter van een Kapittel te Naaldwijk van eenen Deken en zes Kanunniken. In tamelijk gevorderden ouderdom ſneuvelde hij, in den Jaare 1345, nevens Graave willem en veele andere Edelen, in een Gevegt tegen de Friezen, bij Stavoren. Uit zijn huwelijk, met *Sophia van Raaphorst*, dogter van Gerrit van Raaphorst en Agnes van Duivenvoorde, wierdt gebooren

Henrik van naaldwyk, Ridder en Maarſchalk van Holland. In den Jaare 1396 verzelde hij Hertog Albregt op eenen togt tegen de Friezen. Hij hadt in huwelijk eene dogter uit den Huize van Schalkwijk, en verwekte bij dezelve:

Willem van naaldwyk, die volgt.

Kleisje van Naaldwijk, getrouwd met N. van Mateneſſe.

Haasje van Naaldwijk, in den Jaare 1381 gehuwd met Gijsbrecht van Hardenbroek, en bij haar Stamvader des Geſlagts van dien naam.

Willem van naaldwyk, ſtraks genoemd, Ridder en Maarſchalk van Holland, overleedt in den bloei zijns leevens, naa alvoorens, bij *Sophia van Teilingen*, dogter van Dirk van Teilingen en van eene dogter des Heeren van Heukelom, verwekt te hebben:

Henrik van naaldwyk, die volgt.

Barta van Naaldwijk, getrouwd met Dirk van Poelgeest, Zoon van Gerrit van Poelgeest, Heere van Homade, Ridder, en van Beatrix van Schoonhout, overleeden, met kinderen, in den Jaare 1419.

Willemina van Naaldwijk, de echtgenoote van Gerrit van Poelgeest, Ridder, Zoone van Jan van Poelgeest, en broeder van de vermaarde Aleid of Alida van Poelgeest, Bijzit van Hertog albregt, in den Jaare 1392, door eenige Hovelingen, op het Buitenhof in 's Graavenhage, omgebragt.

Haasje van Naaldwijk, getrouwd met Floris van Maalſtede, Vlaamſch' Ridder.

Sophia van Naaldwijk, zonder kinderen geſtorven.

Henrik van naaldwyk, boven vermeld, Ridder en Maarſchalk van Holland, overleeden in den Jaare 1419, hadt, bij *Catharina van Heenvliet*, in den Jaare 1421 geſtorven, verwekt:

I. WILLEM VAN NAALDWYK, die volgt.

II. *Adriaan van Naaldwijk*, kinderloos gestorven.

III. ALBERT VAN NAALDWYK, Heer van Bergambagt, in Zuidholland, Dijkgraaf van den Krimpener Waart, nam ter Vrouwe N. N. van Vleuten, uit het Sticht van Utrecht, en teelde bij haar:

1. ADRIAAN VAN NAALDWYK, die volgt.

2. *Jakob van Naaldwijk*, vermeld op den Jaare 1477.

3. *Henrika van Naaldwijk*, Ambagtsvrouwe van Bergambagt, en gehuwd aan Gerrit, Heere van Vliet, Polsbroek, Oukoop en Aartsbergen, Zoone van Jan van Vliet, Ridder, en van Beatrix, Bastaartdogter van Graave Willem van Beijeren. Zij hadden kinderen.

4. *Catharina van Naaldwijk*, huisvrouwe van Paulus van Haastrecht, Willems Zoone, Heere van Tilborg, Loon, Druinen en Goorle.

5. *Elizabeth van Naaldwijk*, eerst getrouwd met Michiel van Soutelande, en, naa diens overlijden, met Jan van Vianen van Jaarsveld.

ADRIAAN VAN NAALDWYK, Albertszoon, naa zijns Vaders dood, Heer van Bergambagt, van den Aanhang der Hoekschen, holp, in den Jaare 1482, de Stad Hoorn, bij verrassing, inneemen. Hij was getrouwd met Agnes van den Woude, dogter van Jakob van den Woude, Heere van Warmond en Alkemade, en van Reinoutje van Brakel, van Dordrecht, en verwekte bij haar.

a. *Jan van Naaldwijk*, Ridder, Heer van Bergambagt, een ijverig voorstander van de gezinte der Hoekschen. Naa in eenen Scheepsstrijd, op de Lek, zijne vrijheid verlooren, en, geslaakt zijnde, op de Zuiderzee geschuimd, en de Eilanden Texel en Wieringen bemagtigd te hebben, week hij ten Lande uit, na Frankrijk, en storf te Parijs. Hij hadt in huwelijk gehad Gillisje van der Lek, of Polanen, dogter van [illegible] van der Lek, Ridder, en van Alida van Egmont, voormaals Weduwe van Floris van Kijfhoek, Schildknaap. Vermits hij geene kinderen naliet, kwam, naa zijn overlijden, zijne Heerlijkheid Bergambagt in den Huize van Nijvelt.

/ Jan.

b. Ja-

b. *Jakob van Naaldwijk*, zonder kinderen overleeden.

c. *Adriana van Naaldwijk*, getrouwd met Willem van Nijvelt, van Utrecht, bij welke hij verwekte,

Frederik van Nijvelt, in den Jaare 1530, Heer van Bergambagt; die ter Vrouwe nam. Steventje de Gruiter, en bij dezelve, behalven andere kinderen, Vader wierdt van

Willem van Nijvelt, Heere van Bergambagt, gestorven in den Jaare 1543, zijnde getrouwd geweest met Agnes Foeijt, en, bij haar, Vader van

Willem van Nijvelt, Heere van Bergambagt, Lid der zamenverbondene Edelen, in den Jaare 1566; in den Jaare 1572 Baljuw van Zuidholland en Hoofdschout van Dordrecht, en vervolgens Kastelein van Muiden en Drost van Gooiland. Hij overleedt in den Jaare 1608, het zeventigste zijns ouderdoms. Driemaalen was hij getrouwd geweest: eerst met Catharina Ram, van Utrecht; vervolgens met Agatha Booth, dogter van Aart Booth, Meesterknaap van de Wildernisse en Baljuw van den Hage, naderhand Kastelein van Franeker en Grietman van het Bildt; en eindelijk met Agnes Tserraats, Weduwe van Diderik van Duivenvoorde. Alleen uit het eerste huwelijk verwekte hij kinderen, te weeten:

(1) *Willem van Nijvelt*, in den Oorlog tegen de Friezen ongetrouwd gesneuveld.

(2) *Adam van Nijvelt*, Kapitein, daar na, in den Jaare 1583, Baljuw van Schoonhoven, en in den Jaare 1595 overleeden. Twee Vrouwen hadt hij gehad: Eva van Bonnargia en Anna van Galen, Weduw van Jan van Ysselstein. Het laatste huwelijk was kinderloos, doch het eerste gezegend met vier kinderen:

(a) *Arend van Nijvelt*, Gouverneur van Schenkenschans, in den Jaare 1608 ongehuwd overleeden.

(b) *Frederik van Nijvelt*, Heer van Bergambagt, Gouverneur van Woudrichem, en, in de Jaaren 1618 en 1619, een der Afgevaardigden van 's Lands Staaten op het Sijnode te Dordrecht; getrouwd met Anna van Uitteneng, bij welke hij kinderen verwekte.

a. Abraham van Nijvelt, in Engeland, zonder kinderen, gestorven.

b. Catharina van Nijvelt.

d. *Agnes van Naaldwijk*, getrouwd met Jan van Nederveen, Hofmeester van den Graave van Nassau, in den Jaare 1457. Zij overleefde haaren Man, en wordt, als Weduwe, vermeld in den Jaare 1503.

e. *N. van Naaldwijk*, Nonne te Warmont.

f. *N. van Naaldwijk*, Nonne te Delft.

IV. *Philips van Naaldwijk*, zonder kinderen gestorven.

WILLEM VAN NAALDWYK, boven vermeld, Ridder en Maarschalk, Raad en Rentmeester Generaal van Holland, overleeden in den Jaare 1444, verwekte, bij *Willemina van Egmont*, Vrouwe van Wateringe, de volgende kinderen:

I. *Henrik van Naaldwijk*, Heer van Wateringen, Capelle op den Ysfel, Ridder en Erfmaarschalk van Holland. Het Slot te Wateringe deedt hij vervaardigen tot een Klooster voor Monniken. In den Jaare 1465 nam hij deel in den Krijg tegen de Luikenaars, en overleedt in den Jaare 1496. Uit zijn huwelijk, met Machtelt van Raaphorst, dogter van Bartholomeus van Raaphorst, was slegts ééne dogter gebooren,

Willemina van Naaldwijk, Erfgenaame van Naaldwijk, Capelle en Wateringen, gehuwd aan Jan, Burggraave van Montfoort, overleeden in den Jaare 1506 en Moeder van twee kinderen.

1. *Machtelt van Montfoort*, Vrouwe van Naaldwijk, Capelle en Wateringe, getrouwd met Robbert van der Mark, Heere van Arenberg, en, in den Jaare 1550, in hoogen ouderdom overleeden, naa den dood van haaren Zoone,

Robbert van der Mark, Heere van Arenberg, overleeden in den Jaare 1536, gehuwd met Walburg van Egmont, Zuster van Maximiliaan, Graave van Buuren, en bij haar Vader van

Robbert van der Mark, eersten Graave van Arenberg, in den Jaare 1543, te Brussel getrouwd met Anna, Zuster van Jan, Markgraave van Bergen op den Zoom, doch, reeds in 't volgende jaar, in den bloei zijns leevens, zonder kinderen overleeden. Van hier dat, naa het overlijden van *Machtelt*

telt van Montfoort, Weduwe van den Heere van Aremberg, Naaldwijk met Capelle, en de andere goederen, nevens Aremberg, overgingen op *Margareta van der Mark*, haare Kleindogter, en Zuster van de derden van der Mark, die tot Man hadt Jan van Ligne, Heer van Berbançon, Zevenbergen, Noordeloos, Heemskerk, enz. welken zij eenen Zoon baarde, Karel genaamd, zedert Graaf van Aremberg, Baanderheer van Naaldwijk en Zevenbergen, Maarſchalk van Holland.

2. *Barbara van Montfoort*, gehuwd aan Maximiliaan van Hoorne, Heere van Gaasbeek, en bij haar Vader van

a. *Philips van Hoorn*, Proost van St. Jan, te Utrecht.

b. *Maarten van Hoorn*, Baanderheer van Gaasbeek, geſtorven in den Jaare 1570, hebbende, bij Anna van Croij, Vrouwe van Stavele, verwekt

(1) *Georg van Hoorn*, Graaf van Houtekerke, getrouwd met Leonora, dogter van Lamoraal, Graave van Egmont.

(2) *Philips van Hoorn*, Heer van Heezen, in den Jaare 1580, te Quesnoi, in Henegouwen, onthoofd.

(3) *Maria van Hoorn*, getrouwd, eerst met Philips, Graave van Egmont, daar naa met Gaspar van Geneve, Marquis van Lullin; doch zonder kinderen geſtorven.

II. *Jan van Naaldwijk*, getrouwd met Alida Grebbert, dogter van Nikolaas Grebbert, te Leiden, en bij haar Vader van

1. *Willem van Naaldwijk*, zonder kinderen.

2. *Catharina van Naaldwijk*, tweemaal gehuwd, eerst met Jakob Suis, vervolgens met Mr. Gerrit van Berkenrode, doch kinderloos geſtorven.

3. *Peternella van Naaldwijk*, Nonne te Gouda.

III. ADRIAAN VAN NAALDWYK, die volgt.

IV. *Catharina van Naaldwijk*.

V. *Izabelle van Naaldwijk*, Moeder van kinderen, bij Jan van Hodenpijl, Zoone van Jan van Hodenpijl en van N. N. van Barlemont.

VI. *N. van Naaldwijk*, Nonne.

ADRIAAN VAN NAALDWYK, zo even genoemd, eerst getrouwd met *Petronella van Florij*, en daar na met Dirkje van Haaften, verwekte uit zijn eerste huwelijk,

JAN VAN NAALDWYK; hij leefde nog in den Jaare 1503, en wierdt, bij *Geertruid van Haaften*, uit Gelderland, Vader van:

1. ADRIAAN VAN NAALDWYK, die volgt.

2. *Willem van Naaldwijk*, Monnik in de Abtdij van Middelburg.

3. *Henrik van Naaldwijk*, getrouwd met N. van Alphen, bij welke hij verwekte

Henrik van Naaldwijk, in Spanje ongehuwd overleeden.

4. *Jan van Naaldwijk*, Kannunik, en Protonotaris van Rome.

5. *Alida van Naaldwijk*, eerst Nonne, doch naderhand getrouwd met Antonij van Liedekerke, Lijfarts van den Hertog van Kleef.

6. *Barbara van Naaldwijk*, getrouwd met N. van Kuik, Heere van Meteren.

ADRIAAN VAN NAALDWYK, straks genoemd, overleedt in den Jaare 1567, te Leiden, nalaatende, bij Alida van Ophemert, gezegt Bloemendaal:

1. JAN VAN NAALDWYK, die volgt.

2. *Josina van Naaldwijk*, getrouwd met Adriaan van Zwieten, Zoon van Kornelis van Zwieten en van Anna van Borsselen, Adriaans dogter. De Heer van Zwieten was lid der zamenverbondene Edelen, en, in den Jaare 1572, tegenwoordig in de bemagtiging van den Briele. Zedert wierdt hij Stadvoogd van Gouda, en overleedt aldaar, in den Jaare 1584.

JAN VAN NAALDWYK, straks vermeld, verwekte, bij *Françoise van Naaldwijk*, van Zierikzee,

Adriana van Haamstede, welke tot haaren eerste Man hadt Willem van Gistelles, in Vlaanderen, Kapitein, gesneuveld in den Veldslag van den Jaare 1600. Haar tweede Man was Henrik Sitton, Engelsche Kolonel, en deeze, bij haar Vader van

Maximiliaan Sitton.

Heer

Heer JAN, naa het overlijden zijner eerste Vrouwe, hertrouwd zijnde met *Anna van Kuilenburg*, Weduwe van Jan van Drongelen, verwekte bij dezelve

ADRIAAN VAN NAALDWYK, in wiens naakoomelingen het aanzienlijk Geslagt is uitgestorven.

Zie S. VAN LEEUWEN, *Bat. Ill. Oude Holl. Kronijk.*

NAARDEN, de eenige Stad in *Gooiland*, aan drie zijden omringd van hooge Heilanden, terwijl het alleen aan de Westzijde laage Weilanden heeft, eertijds beschreeven ter Dagvaart onder de Hollandsche Steden, doch reeds voor lang van die waardigheid ontbloot. Met de onzekere gissingen van den oorsprong des naams zullen wij ons niet ophouden. Het tegenwoordig *Naarden* legt op een geheel anderen grond dan de oude Stad, nog heden *Oud-Naarden* geheeten, waar van men de overblijfzels vindt in een klein gehugt en eene aanzienlijke Lustplaats, veel nader gelegen aan de Zuiderzee, welke de Oude Stad, allengskens, overstelpt heeft. De tegenwoordige Stad wierdt gebouwd omtrent het Jaar 1350, volgens Handvest van Hertog WILLEM VAN BEYEREN. Zedert verworven de Stedelingen, van de Graaven des Gewests, verscheiden Voorregten. De Lakenweeverij, met hetgeen daar toe behoort, bevorderde, van tijd tot tijd, den bloei en welvaart der Stad; waar van, egter, het genot merkelijk gestoord wierdt, door de binnenlandsche onlusten, in welke de Plaats rijklijk deel hadt. In den eersten opgang der Hervorminge, genoot de Stad inwendige rust, boven veele andere. Men hoorde 'er van Beeldestorminge, noch van vreemde Predikers. Een rampzaligen keer nam, eerlang, de toestand van *Naarden*, zints het zich voor de zijde van ORANJE hadt verklaard. 'Er lagen niet meer dan honderdentwintig Duitschers binnen. Honderd Ruiters, door BOSSU na de Stad gezonden, om dezelve op te eisschen, wierden afgeweezen, met het bescheid „ dat men ze voor zijne Majesteit en den Prinse dagt te be„ waaren." Doch op het berigt, dat *Don* FREDERIK, met het

het gantsche heir, in aantogt was, ontzonk elk de moed. Eenige Gemagtigden, en onder deeze de vermaarde LAMBERTUS HORTENSIUS, Rektor van 't Latijnsche Schoole, ter Stad uitgetrokken, om een Verdrag te treffen met den Spaanschen *Don*, ontmoetten, onder weg, den Spaanschen Bevelhebber JULIAAN ROMERO, die hun verklaard hebbende, dat *Don* FREDERIK de zaak van *Naarden* aan hem hadt gelaaten, hem te voet vielen, de Sleutels der Stad aanbooden, en voorts, op hun aanhoudend smeeken, de toezegging verworven, dat Burgers noch bezettelingen aan lijf of goed zouden beschadigd worden. Straks trok ROMERO na binnen, aan het hoofd van ruim vierhönderd man, en wierdt deftig ter maaltijd onthaald bij GERRIT PIETER AARTSZOON, Schepen der Stad, zo wel als de Soldaaten bij de Burgers en Ingezeetenen. Naa den maaltijd deedt ROMERO, door eenen Trommelslager, omroepen, dat alle de burgers en bezettelingen, ongewapend, zich hadden te vervoegen in de Gasthuiskerk, welke thans voor Stadshuis diende, om 'er den Eed aan zijne Majesteit te vernieuwen. Uitgezonderd eenige weinigen, die de Spaansche trouwe mistrouwden, voldeedt de onkundige menigte aan dit bevel. Intusschen wandelde zeker Priester, midden onder de Spanjaards, voor de Kerk vergaderd, op en neder; doch kwam wel haast de veege opgeslootenen aanzeggen, zij hadden met hun Geweeten peis te maaken, en op hun einde te letten.

„ Maar (wij spreeken, in de beschrijving van dit Treurtooneel, met de welgespierde woorden van den Ridder HOOFT), „ 't aanzeggen, bereijden en sterven, was één ding. Men „ rukt de groote poort open; leijdt eenpaarlijk aan, en schiet „ af, plompverlooren in 't hondert; met een gillen en schreeu„ wen, dat ijder 't hart deedt sluijten, en de hairen te bergh „ staan. Dat wordt, bij die van binnen schichtig beantwoordt, „ met krijten en karmen, zuchten, en janken, om steen en „ staal te vermurven. 't Koude zweet breekt hun uit. Wer„ waarts ook zij zich keeren, de wanten staan pal, en de „ doodt in de deur. Voorts vlieghen de vijanden, tot het „ Kerkje in, als verwoede wolven, den tsaaghenden drom, „ met deeghen en doggen, op 't lijf. Dat weemelen, onder el„ kandere, van eene schaare, in zoo eng een' plaats gepakt,

„ dat

„ dat buljtelen in hun eijghen oft hunner medeburgheren, en
„ fpitsbroederen bloedt, dat root- en doodtverwen van troon-
„ jen, breeken van gezight, krimpen van leeden, vlechten van
„ vingeren, wringen van handen, was wel 't grouwzaamfte
„ weezen, dat ooit oogh oft oore moght voorftaan. Maar niet
„ den Spanjaardt heeft zoo deerlijk een' vertooning gejammert.
„ Hij houdt 'er, eeven fel, met punt en fnede, op aan, zon-
„ der ijemant te fpaaren, uitgezeijt vier perfoonen alleenlijk,
„ die, door beloften van zwaar ranfoen, gevankenis verwor-
„ ven. Naa 't plonderen en uitfchudden der lichaamen, fteekt
„ men 't vuur in 't gebouw, om de geenen, die zieltijghende
„ reeds onder de dooden gedolven laaghen, voorts met vlam
„ en fmook te verdelghen. Ende werden alzo omtrent vier-
„ hondert burghers, boven een goedt getal foldaaten, onder
„ één dak, om hals geholpen.

„ 't Geheele heir Spanjaarden, nu," (dus vervolgt de Dros-
faart) „ had men binnen de muuren, den roover in de huij-
„ zen en het wee door al de ftadt; gaande 't onderfte boo-
„ ven, met rennen, rukken, breeken, fcheuren, fleepen,
„ weghtorfen; en ten hemel toe 't huijlen van wijven en kin-
„ deren, ondermengt met de naarheit van 't loeijen en blaa-
„ ten der beesten, van ftal gedreeven, oft daarop gelaaten in
„ den brandt, die, naa 't mannen van den meesten buijt,
„ haast aan alle gashoeken gefticht werd. Dezelve ftommek
„ de fchuijlers ten fluijphoolen uit, en leevert der wreedheit
„ verfche ftof. D'ellendighen, tot omtrent vierhondert toe,
„ te voorfchijn koomende, worden ten deel aan rappieren
„ gereeghen, ten deel met dolken doordrukt, ten deel van
„ lidt tot lidt gemarteit, en aan ftukken gekapt, met bijlen,
„ verfchaft door de Spaanfche vleeshouwers. Zommighen,
„ die, fors van vertwijfeltheit, en trachtende hunne huijdt,
„ ten dierfte, te verkoopen, zich te weere ftelden, werden,
„ wen zij meer niet moghten, als visfchen gekorven, en
„ lankzaamelijk gewentelt in een' taaije doodt. Etlijken, die
„ zonder bodt van weederftandt, in handen vielen, werden
„ tot op het bloote vel ontkleedt, en alzoo voor de ooghen
„ hunner huijsvrouwen en kinderen, doorfteeken. Anderen,
„ omvangen op ftraat, van achter en voore, dienden de moord-

„ daa-

„ daadigheit tot spel: dewijl hen, de Spanjaardt al lachende
„ en schettrende, met de spitzen van 't geweer, d'een den
„ andere toejoeghen, en om hun kortswijl afmaakten. Nocht
„ Kerke, nocht Klooster, nocht ander Godshuijs, oft eenighe
„ gewijde of ongewijde plaatse, die van schenden, van schaa-
„ ken, van plaaghen, van pijnighen, moorden oft bernen, ver-
„ schoont bleef. Onder andere onmenschlijkheeden, quetste
„ men eenen burgher van tseeventigh jaaren, in den hals; ont-
„ fink 't bloedt met de handen; dronk het op; en gaf hem,
„ daarnaa, de doodsteek. Drie kranken van gelijke ouder-
„ dom, een vierde van vijftigh jaaren, werden in 't bedde
„ vermoordt. Ende was niet min noosselijk het ombrenghen
„ van twee stommen, en eenen dwaazen beedelaar. Stokouwde
„ luijden, van tachtentigh, van hondert jaaren, ter gekochte
„ kost gaande, de zieken, armen, en afgeleefden, onderhou-
„ den in de gasthuijzen, moeten gelijke grimmigheit uitstaan.
„ Verscheijde burgers werden in de groote Kerk, zoo op het
„ welffel, als op den tooren, en de trappen, gepriemt, oft
„ van booven needer geworpen. Anderen, gedwongen den
„ buijt na 't leegher te helpen draaghen, betaalde men, met
„ klingh of koeghel, hunnen arbeijdt. Aan HORTENSIUS, als
„ bij door orde des Graaven VAN BOSSU, ter nauwe noodt
„ van 't uijterste beschermt was, quam strax een argher oover:
„ wordende, in zijn huis en aangezight, zijnen Zoone 't hart
„ uit den lijve gelicht. Noch vier andere persoonen maakten
„ zij daar af, onder zijn' ooghen. Verscheijde vrouwen wer-
„ den bij de voeten; zommighe bevruchte bij de borsten, op-
„ gehangen: en dermaate gefoltert met knellen en wurghen,
„ dat ze onder hunne handen doodt bleeven. Dan de lijken
„ in putten gesmakt, als hun de oeveldaadt verwijtende. Eener,
„ ten grootste zwanger, rukten zij 't kind uit den buijk, naa
„ dat zij dien met den gaijlheit hunner vuijle lusten bezoedelt
„ hadden. Men voeght 'er bij, dat zij 't verscheurden; de
„ stukken in hunne djizakken staaken; endtlijk zooden oft brie-
„ den, en verslonden. De afgemartelde moeder gaf kortelinx
„ haaren geest. Maaghden, meijskens van dertien en minder
„ jaaren, werden tot gelijke smaadt, en eerlooze dertelheit
„ misbruijkt. Onder andere kraamvrouwen, deeden zij 'er

„ eene,

XXIII. D.l p.l III.

WREEDE MISHANDELING, DOOR DE SPANJAARDS GEPLEEGD, AAN DE ZOON VAN L. HORTENSIUS, IN DE MOORD, TE NAARDEN.

„ eene, barvoets, in een mouweloos onderroxken, met een
„ wighjen van eenen dagh, het tweede van achttien maanden,
„ oover de doode lichaamen heene, ter poort uitgaan. Van
„ waar *zij* voorts, door de sneeuw treedende, in 't Dorp
„ *Huijzen*, een' uure van der stadt, en seedert nochtans tot
„ haar' voorighe gezontheit, quam. Eenen merkelijken hoop
„ burgheren, achterhaalt ter platte lande, in 't vluchten,
„ stroopte men zoo wollen als lijngewaadt af, en hing hen
„ moeder naakt op: der wijze, dat 'er, in alles, niet boo-
„ ven tsestigh te lijf bleeven, van de welke veertigh ont-
„ quamen, de rest geransoent werd. — *Don* FREDERIK, daar-
„ enboven, verbood, bij oopenbaaren uitroep, aan al d'om-
„ leggende plaatsen, op lijf straf, eenighen burgher te herber-
„ ghen: en binnen der stadt, ijemandt ter aarde te brenghen,
„ eer hij daar anders in voorzien hadde. Zulx de lijken,
„ langen tijdt, tot aas van honden, vooghelen, en allerleij
„ onreijn gedierte, bleeven leggen: en de weduwen benoo-
„ dight werden oover haare rottende mannen, kinderen oover
„ ouwders, vrienden oover maaghen te stappen, waar zij voet
„ uit de huijzen zetten, die, om een deel van den buijt te
„ berghen, teeghens den brandt, behoedt waaren. HENRIK
„ LAMFERTSZOON, Burghemeester, zijnde met ijslijk pijntuijgh
„ aangetast, en eijndtlijk zijn' zoolen teghens een vuur ver-
„ brand, had tweehondert kroonen ransoens belooft; daar-
„ naa zijn oopen gezien, en toevlucht, aan 't Klooster, ge-
„ noomen; maar werd verspiet, den Baljuw oovergeleevert,
„ en op 't huijs te Muijde gebraght. Thans quamp 'er, van
„ *Don* FREDRIK, een vonnis, luijdende, dat men hem, als
„ eenen Majesteijtschender, en den Prinse gezwooren hebben-
„ de, in zijn eijghe deure zouw hangen; voorts vierendee-
„ len, en de stukken ter poorten uitsteeken. — Als alles, wat
„ eenigh gevoelen had, aan 't eijndt geplaaght was, moest
„ het ongevoelijke voorhouden. Poorten, muuren, toorens,
„ werden in de graften geworpen, en tot beneeden de straa-
„ ten geslecht, door die van de Goeische Dorpen, daartoe
„ gedreeven, en opgeprest, bij peene van hen daatlijk aan
„ koolen te leggen. En dit, in voldoening van een vonnis,
„ dat, toenmaals ongeschaapen, noch elf maanden daarnaa in
„ de

,, de penne bleef, en eerst den zesten van Slagtmaandt des
, volgenden Jaars (1573), door den Landtvoogdt, geveld
,, werd. T'zelve verklaarde ook alle handtvesten, vrijdoo-
,, men, goederen en inkoomsten der steede, verbeurt te zijn.
,, Dus" (en met deeze aanmerkingen besluit de Ridder zijn
treffend verhaal) ,, dus eer- en godtvergeetelijken, sprong met
,, *Naarden* de Spanjaardt om; viellicht zich inbeeldende, der
,, werelt te kunnen diets maaken, dat de stadt zonder ver-
,, ding oovergegaan was, omdat z' 'er geen schriftelijk blijk
,, af had. Maar, gelijk zij den vijandt, alzoo heeft Hollandt,
,, zonder brief oft zeeghel te zien, dier burgherije bij haar
,, eukele woordt geloost, en het daar voor gehouden, dat zij
,, trouwloozelijk bedrooghen en bijgebraght was. Der voe-
,, ghe, dat deeze schrik, waanende een' algemeene versle-
,, ghenheit te baaren, recht anders uitviel, en, zoo in geeste-
,, lijken als weirlijken, d'alderhooghste stijfzinnigheit, tot tee-
,, genstant, wrocht: gemerkt beijde Roomschen en Onroom-
,, schen, oover een' zelve kam geschooren niet meer veijlig-
,, heits in 't dåadinghen, dan in 't weerbieden, vonden."

Zedert ging *Naarden* over tot de zijde der Staaten, en wierdt niet, dan honderd jaren daar naa, voor eene korte poos, van dezelve afgetrokken, door de Franschen, die, geholpen door den schrik der Ingezeetenen, in den Jaare 1672, de Stad, zonder slag of stoot, innamen, om, in de maand September des volgenden Jaars, uit dezelve wederom verdreeven te worden, onder het bewind van Prinse WILLEM DEN III.

Naarden, opdat wij nu tot eene meer bijzondere beschrijving daar van overgaan, is voorzien van zeer goede Vestingwerken, aangeleid naar het ontwerp van den bekwaamen Ingenieur Baron VAN COEHOORN. Doch haare voornaamste sterkte bestaat in de afgegraavene Velden, rondom de Stad, die nog gestadig uitgebreid, en door middel van den Vegtstroom, tot een aanmerkelijken afstand, onder water kunnen gezet worden. Volgens de opneeming van den Jaare 1732, bedraagt het getal der huizen, binnen de Stad, vierhonderd zeven, en in haare Geregtigheid en het Gehugt *Laag-Busfum*, drieënzeventig. De openbaare Gebouwen zijn weinig in getal. Men ziet

ziet 'er nog het oude Stadshuis, waar in de boven vermelde moord gepleegd wierdt, doch thans dienende voor eene Waag, en in hetzelve, in drie Steenen, afgebeeld het treurig schouwspel, nevens Bijschriften in Rijm, van dien tijd. Het tegenwoordige *Stadshuis*, een in zijne soort fraai Gebouw, pronkt van binnen met eenige kunstige Schilderijen. Het hout, daar toe gebruikt, zou gehaald zijn uit het zo genaamde *Gooier-Bosch*, wel eer ten Zuiden van het Dorp *Hilversum* geleegen. De *Kerk* der Hervormden is groot en ruim, voorzien van een Toren van aanmerkelijke hoogte; die nog te meer uitsteekt, omdat de grond der Stad tamelijk hoog legt. Men ziet hier de Begraafplaats, met een deftig Opschrift, van den geleerden Rektor LAMBERTUS HORTENSIUS. Behalven de Nederduitsche, is 'er ook eene Walsche Hervormde Gemeente, als mede eene Statie der Roomschgezinden. Het *Weeshuis* bezit zeer aanzienlijke goederen en inkomsten. De Laken- en Fluweelweeverij zijn 'er nog in eenigen bloei, hoewel minder dan voorheen. De Regeering bestaat uit den Baljuw van Gooiland, Schout, drie Burgemeesters, zeven Schepenen en eenendertig Vroedschappen, benevens een Thesaurier, drie Weesmeesters en twee Sekretarissen.

Zie HOOFT; VALKENIER, enz.

NAARDEN, (*Oud-*) waarschijnlijk een gedeelte van den grond der oude Stad, niet verre van de Zuiderzee, in welke de verdere Overblijfzels, al voor lang, begraaven zijn geweest. De Hofstede, welke hier plagt te leggen, is, zedert, veranderd in eene Boerenwooning; de legging daar van is zeer bekoorlijk, midden in bosschen, akkers en heuvelen, van welke het gezigt op eenmaal wordt verwisseld, met eene verrassende vertooning van de Zuiderzee.

NAARSEN, (LEONARD VAN) Rotterdammer, op zijne wijze, een ijverig voorstander van het Huis van ORANJE, zogt deszelfs grootheid en verheffing te bevorderen, door middelen, welke de goedkeuring van weldenkenden geenzins konden

wegdraagen. Toen WILLEM DE III nog een kind was, vertoonde NAARSEN reeds een voorspel van zijne toekoomende verrigtingen: tot groot ongenoegen der Rotterdamsche Regenten, welke, in den Jaare 1653, hem geregtelijk vervolgden, over 't voeren van eene taal, die geoordeeld wierdt, aanleiding te kunnen geeven tot stoornisse van de rust en het verwekken van oproerige beweegingen. Zedert schijnt hij gezweegen te hebben, geduurende een geruimen tijd; immers wij verneemen niets van hem, tot in den Jaare 1672. Te schoon stondt nu de kans, tot het bevorderen van zijne hoofdbedoelinge, om de voorkoomende gelegenheid niet greetig aan te grijpen. Van tijd tot tijd hieldt hij zamenkomsten met eenigen zijner medeburgeren, om, op hunne manier, over 's Lands oirbaar te handelen. In naauwe gemeenschap stondt hij, daarenboven, met HERMAN VAN ZOELEN, Oud-Burgemeester, en eenige anderen. Onder 't geleide van deeze, verscheen NAARSEN, in de maand Junij des gemelden jaars, dikmaals ten Stadhuize, doende allerleie voorslagen, zo 't heette, uit naam der Burgerije. Uit vreeze voor eenen aanslag der Franschen op de Stad, begeerden ze, nu eens, dat men de Ingezeetenen zoude doen werken aan de verbeteringe der Vestingwerken; doch, wanneer de Regeering deeze begeerte inwilligde, vielen ze, op andere tijden, klagtig, dat het Volk verdriet kreeg in 't werken, en, ten zij men, op de eene of andere wijze, daar tegen voorzag, ligtelijk tot plonderen konde overslaan. Allengskens voerde NAARSEN eene meer verstaanbaare taal, door openlijk te dringen op de verheffing van zijne Hoogheid. Op den vijfentwintigsten der straks genoemde maand Junij, zich ten Stadshuize vervoegd hebbende, hieldt hij de Heeren voor, dat men den vrede met Engeland in de hand hadt, en dien konde bekoomen, wanneer men wilde, door alleenlijk den Prins VAN ORANJE tot Stadhouder aan te stellen; als hebbende zijne Groot-Brittannische Majesteit, in 't voeren van den Oorlog tegen den Staat, geene andere bedoeling, dan om deeze bevordering van zijnen Neeve te bewerken.

Door deeze en soortgelijke bemoeijingen behaalde NAARSEN de gunst van het gros zijner medeburgeren. Een streelend

be-

bewijs hier van ondervondt hij, in 't begin van Julij des boven genoemden jaars. *Rotterdam* was thans vol van oproerige beweegingen. De Gemeente, uit wantrouwen op de tegenwoordige Regeering, deel neemende in het bewind van zaaken, hadt verscheiden punten van dezelve gevorderd, in welke men, door nooddwang, hadt bewilligd. Een van dezelve hieldt in, de benoeming van een Drietal, ter vervullinge van eene open staande Vroedschapsplaats. LEONARD VAN NAARSEN hadt de eere, dat zijn naam, op de Lijst, in de eerste plaats, gesteld was. De daadelijke verkiezing hadt toen nog geenen voortgang, maar wel een weinig naa het midden der volgende maand Augustus. Naa dat de verdagte Regenten afstand gedaan hadden van hunne Ampten, ter begeerte der Burgerije, wierdt, op den voorslag van dezelve, een driedubbel getal benoemd. Twee dagen laater deedt zijne Hoogheid, uit de benoemde persoonen, eene verkiezing; onder andere lieden, welke deel hadden gehad aan de opschuddingen en beweegingen, viel dezelve op onzen LEONARD VAN NAARSEN; wiens naam, egter, wij, zedert, niet meer vermeld vinden.

Zie VALKENIER, *Verwerd Europa.*

NAAUWERNA, een Gehugt, ten Noorden aan het Westlijkste gedeelte van Y, bijkans recht tegenover het Huis te Zwaanenburg, op Halfwegen tusschen *Haarlem* en *Amsterdam.* In den Ydijk legt hier eene Sluis, door welke de Schepen, den wil hebbende na *Krommenie* en andere Noordhollandsche plaatzen, welke, om den wind of andere redenen, den Zaanstroom mijden, geschut worden in een Vaarwater, de *Naauwernasche* Vaart genaamd.

NANNIUS, (PETRUS) gebooren te *Alkmaar*, in den Jaare 1500, wierdt, om zijne bekwaamheden, bevorderd tot de waardigheid van Kanunnik te *Atrecht*, en Hoogleeraar op 't Hoogeschool te *Leuven*, alwaar hij, geduurende den tijd van achttien jaaren, dien post, met veel lofs, bekleedde, en zijne dagen eindigde, op den eenentwintigsten Julij des Jaars 1557.

Van zijne uitgebreide geleerdheid getuigen 's Mans naagelaatene Schriften, over veelerhande onderwerpen, de Oordeelkunde, de kennis der Schriftuure en der aloude ongewijde Schrijvers en de Regtsgeleerdheid betreffende.

Zie VAL. ANDREAS, *Biblioth. Belgica.*

NANNO, van geboorte uit Friesland, vermaard om zijne geleerdheid en kennis van veelerhande Weetenschappen, inzonderheid de Wijsbegeerte. Hij leefde in de laatste helft der Negende Eeuwe, en was de Leermeester van RADBODUS, Vijftienden Bisschop van *Utrecht.*

Zie VAL. ANDREAS, *Bibl. Belg.*

NATEWISCH, (*Het Huis*) eene Ridderhofstad, in het Overkwartier van het Sticht van *Utrecht*, onder de Hooge Heerlijkheid *Amerongen.* Het was reeds bekend in den Jaare 1270, doch wierdt eerst in den Jaare 1536 voor Riddermaatig verklaard. Het oude Gebouw, 't welk nog veele tekens van zijn voorig aanzien vertoont, wierdt, in den Jaare 1721, merkelijk vergroot en verbeterd. De tuinen en beplantingen zijn fraai en in een keurigen smaak aangeleid.

NECK, (JAKOB VAN) Zoon van KORNELIS VAN NECK, geboren te *Amsterdam*, uit een niet onaanzienlijk geslagt, hadt, zints zijne vroege jeugd, waarschijnlijk tot het drijven van Koophandel, de Zee beploegd, en daar door zo veel kunde en ervarenisse opgedaan, dat de Oostindische Maatschappij, straks naa haare oprigting, op hem het oog liet vallen, als een bevoegd voorwerp tot het voeren van het opperbewind haarer onderneemingen, in de afgelegene Gewesten. Reeds in den Jaare 1598 liep hij in Zee, in de hoedanigheid van Admiraal, met acht Schepen, na de *Oostindiën* bestemd, en door 's Lands Staaten van Geschut voorzien. Zeer voorspoedig slaagde deeze togt. Vier van zijne Schepen deeden de reize in vijftien maan-

maanden, medebrengende, onder andere, vierhonderd lasten Peper en honderd lasten Nagelen. De vier andere Schepen, insgelijks rijk belaaden, kwamen wat laater in 't Vaderland te rug.

De gelukkige uitslag deezer onderneeminge was oorzaak, dat VAN NECK, straks in 't midden van den Jaare 1600, van nieuws, wierdt uitgezonden; hebbende thans zes Schepen onder de Vlag. Bij zijne aankomst in de Oostindien vondt hij den Koning van *Ternate*, Bondgenoot der Maatschappije, misnoegd op de Portugeezen, met welke hij, in 't volgende jaar, in eenen Scheepsstrijd wierdt ingewikkeld. Naa een Logie, te *Patane*, opgeslagen, en een voordeeligen inkoop van Peper gedaan te hebben, keerde de Admiraal weder na het Vaderland, alwaar, in zijne Geboortestad, de gedaane diensten met eere bekroond wierden. Voor de eerste maal in den Jaare 1609, en vervolgens in de Jaaren 1612, 1615 en 1617, ontmoeten wij hem op de Lijst der Schepenen. In den Jaare 1621 wierdt hij Raad, en 't jaar daar aan, Burgemeester. Driemaalen bekleedde hij, zedert, deeze waardigheid, de laatste reize, als aangebleeven Heer, in den Jaare 1626.

Zie J. WAGENAAR, *Vad. Hist.* en *Beschrijv. van Amsterdam.*

NECK, (REINIER SIMONSZOON VAN) Amsterdammer, en, veelligt, een bloedverwant, des boven genoemden, was een der aanzienlijke burgeren, welke, in hunne geboortestad, het werk der Hervorminge ijverig voorstonden en meer en meer velds zogten te doen winnen. In goeden reuk moet hij gestaan hebben bij de nog Roomschgezinde Regeering; althans vindt men aangetekend, dat deeze bij VAN NECK aanzoek deedt, uit vreeze voor opschuddinge onder de Onroomschen, om hunnen Leeraar JAN ARENDSZOON op den predikstoel te brengen, in de Minderbroeders Kerk, binnen de Stad, terwijl ze, tot nog toe ('t was in den Jaare 1566) buiten dezelve hunne godsdienstige Vergaderingen gehouden hadden. Hier door aangemoedigd, verstoutte zich VAN NECK, nevens ADRIAAN

 PAUW,

PAUW, aan Burgemeesteren te verzoeken, dat het Boekvertrek der Monniken hun tot eene Kerkekamer mogt worden opgeruimd. Hoewel dit verzoek wierdt afgeslagen, was hun, egter, onder de hand, te verstaan gegeeven, dat men 't niet zoude beletten, indien zij, tot het genoemde oogmerk, daar van gebruik maakten: zo als zij met 'er daad deeden. In 't volgende jaar, terwijl de Heer VAN BREDERODE zich binnen *Amsterdam* onthieldt, bezorgde VAN NECK, te gader met LAURENS JAKOBSZOON REAAL, dat hem, door de Hervormde Gemeente, tweeduizend vierhonderd guldens wierden opgeschooten. BREDERODE, zedert, tot Overste van *Amsterdam* zijnde aangesteld, namen Burgemeesteren het besluit, *van de beide Religien*, dat wil zeggen, van de Roomschen en Onroomschen, negen persoonen te doen verkiezen, om met dezelven, als 't noodig of oorbaar zijn mogt, over zaaken, de bewaaring der Stede betreffende, te spreeken. VAN NECK was een der beroemden; die, kort daar naa, driehonderd Ingezeetenen, van de schamele Gemeente, aannamen om de Nachtwagt waar te neemen. Een gevolg van zo veel deelneeminge en hartlijkheid voor de goede zaak, was oorzaak, dat, straks naa het omslaan van *Amsterdam*, in den Jaare 1578, VAN NECK, nevens anderen, tot Raad in de Vroedschap der Stad wierdt verkoozen.

Zie J. WAGENAAR, *Beschr. van Amsterdam*.

NEDERHORST, eene Ridderhofstad, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, in den zo genaamden Hornpolder, aan de rivier de Vegt, een weinig ten Zuiden van het Dorp, gemeenlijk *den Stichtschen Berg* genaamd. In zijne gedaante, met eenen Toren op ieder der vier hoeken, draagt het nog de kenmerken der aloude Bouworde, hoewel het, in de tegenwoordige Eeuwe, in den hedendaagschen smaak vertimmerd is. Het Gebouw legt rondom in zijne Graften, en heeft een bekoorlijk uitzigt over den Vegtstroom. Heer PHILIPS VAN WASSENAAR, welke overleedt in den Jaare 1225, wordt voor een stigter gehouden.

NE-

NEDERLANDEN, (*De Vereenigde*) zijn zeven onderscheidene en van elkander volstrekt onafhanklijke Landschappen, wat derzelver beheering aanbelangt, bekend bij de naamen van *Gelderland*, *Holland*, *Zeeland*, *Utrecht*, *Friesland*, *Overijssel* en *Groningen*. Niet zo zeer naar gelange van derzelver vermogen, aanzien of rijkdom, maar uit hoofde van derzelver aloude waardigheid van Hertogdom, Graafschap of Heerlijkheid, worden ze aldus gerangschikt. Van de doorgaans *laage* ligginge van den grond deezer Gewesten, in vergelijking van hoogere bovenlanden, ontleenen zij den naam van *Nederlanden*. De benaaming van *Vereenigde* is 't gevolg van een Verdrag of Verbond, in den Jaare 1579, tusschen dezelven, te *Utrecht*, geslooten, waar bij zij, met behoud der Souvereiniteit in ieder bijzonder Landschap, den Koning van Spanje hebbende afgezworen, over en weder hulp en bijstand beloofden tegen den gemeenen vijand; ten welken einde zij eenen omslag maakten omtrent het aandeel, welk ieder Gewest hadt te draagen in de gemeene Lasten: over welken omslag, naderhand, dikmaals geschillen zijn gereezen, naardien zommigen zich verbeeldden, te hoog te zijn aangeslagen; als mede, omdat het tegenwoordig vermogen van zommigen niet gelijk is aan den toestand van zaaken, ten tijde als de schikkingen op dit stuk beraamd zijn. Al zints eenigen tijd, en nog heden, terwijl wij dit schrijven, zijn 'er Afgevaardigden uit de onderscheidene Landschappen werkzaam, tot een meer evenredige verdeeling der Aandeelen, welke men gemeenlijk *Quota's* noemt. Veelal is men gewoon, de bovengemelde Gewesten met den naam van *Provinciën* te bestempelen, hoewel, naar 't oordeel van zommigen, 't onregt, als wordende, met deeze benaaming, bij de aloude Romeinen, Gewesten aangeduid, welke zij buiten *Italie* bezaten, en door de Wapenen bemagtigd hadden. Doch 't is bekend, dat de betekenis van dit woord, zedert, meerdere uitgebreidheid heeft gekreegen, en ook op de bijzondere Landschappen van 't oorspronklijk Romeinsch Gebied wierdt toegepast. Uit het waare oogpunt worden de zeven Landschappen beschouwd, wanneer men dezelve aanmerkt als éénе *Republiek* of Gemeenebest, 't welk zekere algemeene belangen heeft, die gelijkerhand

hand en met vereenigde kragten moeten behartigd worden, en dus onder een algemeen bestuur en opzigt zijn gesteld; doch welks bijzondere Leden, in zaaken, den gemeenen toestand of welvaart niet raakende, meesters zijn in hunne afzonderlijke huishouding, en, zonder toestemming of medeweeten van de andere, maatregels kunnen beraamen, welke zij, ten hunnen bijzonderen nutte en oirbaar, meest dienstig oordeelen. Terwijl de afzonderlijk toestand van ieder Provincie onder bijzondere Artikelen wordt vermeld, oordeelen wij, geenen ondienst te zullen doen aan den Leezer, met het mededeelen van een kort begrip, raakende den algemeenen staat deezer Landen, omtrent welken veele Landzaaten schandelijk onkundig zijn.

De legging der Vereenigde Provincien, op de Aardglobe, is tusschen de eenenvijftig en vierenvijftig Graaden, Noorder breedte. Ten Noorden en Westen worden zij van de Noordzee bespoeld; voor 't overige grenzen zij aan de vaste Kusten van nabuurige Mogendheden. Haare grootste lengte wordt op achtenvijftig, de grootste breedte op vijfenveertig uuren gaans begroot. Binnen zulk eene uitgestrektheid ontmoet men bijkans allerlei soorten van grond: hooge en laage, vrugtbaare en schraale landen; hier vette wei- en bouwlanden, ginds dorre hei- en zandgronden. Nu eens trekken de Landzaaten meer voordeels van hunnen grond, dan zij tot eigen gebruik behoeven; elders moeten de Opgezeetenen, door hunne nabuuren, van 't noodige verzorgd worden; terwijl de gemeene behoeften van buitenslands rijklijk worden aangevuld: waar toe van uitsteekenden dienst is, zo de nabijheid der Zee, als het overgroot getal van binnenwateren, tot groot gerief van den onderlingen Koophandel en met vreemde Gewesten. Aan de voordeelen, hier uit ontstaande, is het nadeel verknogt, ontstaande uit het onderhoud van Dijken en andere Waterwerken, door middel van welke, met zeer zwaare kosten, de Landen, op zeer veele plaatzen, tegen overstroomingen, zo van de Zee, als van de Rivieren, Meiren en andere wateren, moeten behoed worden. De onderscheidene legging deezer Landen, aan Zee, of binnenslands, is oorzaak, dat de luchtgesteldheid allerwegen niet de zelfde is, en men verscheidenheid van heerschende ziekten aantreft. Zelf mag men hier aan, gepaard met andere oorzaaken,

too-

toeschrijven, eenige verscheidenheid in het karakter en de leevenswijze der Nederlanders; waar omtrent zij merkelijk uit één loopen.

Hoewel de Hervormde, hier te Lande, de heerschende, dat wil zeggen, door hoog gezag vastgestelde, Godsdienst is, volgens het plan, daar omtrent beraamd in het Nationaal Sijnode, gehouden te *Dordrecht*, in de Jaaren 1618 en 1619, wordt 'er, egter, aan alle Gezinten, wier leerbegrippen niet strijdig zijn met de openbaare rust en veiligheid, vrijheid van openbaare Godsdienstoeffeninge toegestaan, en in deeze vrijheid, met reden, gezogt de grond en reden van 's Lands bloei en welvaart. Jooden ontmoet men 'er, allerwege, hier en daar in zeer grooten getale, gelijk ook de Roomsch-Katholijken; van welke alleen de Jesuiten niet geduld worden, van wegen derzelver meer bijzondere onderwerpinge aan den Roomschen Bisschop, waar van men, nu en dan, nadeelige uitwerkzels ondervonden heeft. Nog leggen de Roomschgezinden onder de bepaaling, van geenerlei Godsdienstige verrigtingen openlijk te mogen bedrijven. Daarenboven heeft men 'er Lutherschen, Remonstranten, Doopsgezinden, Kollegianten of Rhijnsburgers, Kwakers; van alle welken zie de bijzondere ARTIKELEN. Ter handhaavinge zo van de Godsdienstige als Burgerlijke Vrijheid, welke laatste ook hier, in grooter maate dan in veele andere Landen, nog wordt genooten, dient de onzijde Regtoeffening, naar vastgestelde wetten, nevens eene aanzienlijke Krijgsmagt, zo te water als te lande; waar van, egter, de sterkte verschilt, naar gelange der omstandigheden. Zwaar zijn, ondertusschen, de Schattingen en Belastingen, welke, door de Ingezeetenen, moeten worden opgebragt, ter goedmaakinge van de algemeene uitgaven. Vreemdelingen betuigen, meermaalen, hunne verwondering over derzelver gewigt, en hoe zij kunnen gedraagen worden. Huizen, Landerijen, Fabrieken, eetbaare waaren, dranken: alle deeze zijn aan meerdere of mindere belastingen onderhevig. Tot drie klassen kunnen dezelve gevoegelijk gebragt worden: *Regten op de inkoomende en uitgaande Goederen*; *Belastingen op de vaste Goederen*, *Erfenissen en Persoonen*; *Imposten op de Verteeringen en Huislijken omslag*. Dewijl alle deeze inkomsten, hoe aanmerkelijk ook, niet konden

den toereiken, ter goedmaakinge van de algemeene uitgaven, heeft het gemeene land, daarenboven, de toevlugt moeten neemen tot den rijkdom der Ingezeetenen, door aanzienlijke Geldleeningen, van welke Schuldbrieven zijn uitgegeeven, onder den naam van *Obligatien*, van welke, aan de houders, jaarlijksche renten betaald worden. Om zich te meer te sterken, en den bloei der Nederlanden, tegen vijandige aanvallen, te beschermen, hebben de Overheden, van tijd tot tijd, aanzienlijke verbintenissen aangegaan met buitenlandsche Mogendheden; welke het niet beneden haare waardigheid rekenden, ondanks haare eigen overtreffende magt en grootheid, zich zelve voor Vrienden en Bondgenooten te verklaaren.

. Zonder ons op te houden met een kort begrip van de Historie der Vereenigde Nederlanden, bepaalen wij ons nu tot eene korte schetze van derzelver *Regeeringsvorm*.

Geheel te onregt verbeelden zich veele uitlanders, ja zelf Ingezeetenen, als of de Oppermagt over de Vereenigde Nederlanden beruste in den schoot der Vergaderinge van de Algemeene Staaten of STAATEN GENERAAL. Meer dan eens, wanneer zelf dit Lichaam zich eenige onwettige magt toeëigende, hebben de Staaten der bijzondere Provincien zich tegen die inkruipingen aangekant, en het tegendeel, door hoog gezag, verklaard. Geen zeggen altoos hebben de Algemeene Staaten in de bijzondere Gewesten. Dit kan blijken, zo uit den aart van hun Regtsgebied, als uit de Omschrijvinge, door kundige Vaderlanders, van dit Lichaam gegeeven, zijnde *eene Vergadering van Gevolmagtigde Afgevaardigden uit zeven Oppermagtige en naauw Verbondene Landschappen, tot waarneeminge en handhaavinge van het gemeene belang der Bondgenooten.* Niet naar eigen goeddunken, evenwel, mogen deeze Afgevaardigden te werk gaan, maar zij zijn verbonden aan hunnen last, en moeten, in zaaken van gewigt, alvoorens deswegen iets te besluiten, het goedvinden inneemen der Provincien, uit welke zij ter algemeene Vergaderinge gezonden worden. Hoewel het getal der Afgezondenen uit de onderscheidene Landschappen niet even groot is, zijn 'er, egter, niet meer dan zeven Stemmen in de Vergadering. Zie verder het *Art.* GENERAAL. (STAATEN) — De RAAD VAN STAATE, aan

aan de Algemeene Staaten onderworpen, is eene Vergadering, zamengesteld uit twaalf Afgevaardigden der bijzondere Gewesten, welke het bewind oeffenen over het voeren van den Oorlog, en de bescherming van het Land in tijden van Vrede, en het bewind der Geldmiddelen, herkomstig zo uit de Generaliteits Landen, buiten de Vereenigde Nederlanden geleegen, als uit den opbrengst der gezamentlijke Bondgenooten. Omtrent de laatste heeft men, in den Jaare 1612, eene schikking gemaakt, onder de benaaming van *Quota's*, boven ter loops vermeld, aan welke men zich, zedert, over 't geheel genomen, gehouden heeft, hoewel zommige Provincien, vooral Friesland, over te hoogen aanslag, bij herhaaling, klagtig zijn gevallen. Zie hier de verdeeling, met toevoeging van het Landschap *Drente*; 't welk, hoewel niet onder het Bondgenootschap begreepen, nogthans daar van de bescherming geniet, en, overzulks, het zijne toebrengt in de algemeene Schatkist. Ieder hondert Guldens, en grooter sommen, naar evenredigheid, welke tot de algemeene behoefte, worden opgebragt, zijn aldus omgeslagen:

	Guld.	Stuiv.	Den.
Gelderland	5	11	2.
Holland	57	14	8.
Zeeland	9	1	10.
Utrecht	5	15	5.
Friesland	11	10	11.
Overyssel	3	10	8.
Groningen	5	15	6.
Drente	0	19	10.
	100	0	0.

Behalven de reeds gemelde twaalf, zijn ook Leden van den Raad van Staate, de Thesaurier-Generaal, de Ontvanger-Generaal en een Sekretaris.

Het meer onmiddelijk bewind, over de bescherming van 's Lands Koophandel en Scheepvaart, en het voeren van Oorlog ter Zee, is vertrouwd aan de *Admiraliteit*, welke verdeeld is in vijf Kollegien; op de Maaze, of te *Rotterdam*; te *Amsterdam*; in *Westfriesland* en het *Noorderkwartier*,

's

't welk, om de drie maanden, beginnende met December, vergadert nu te *Hoorn* en dan te *Enkhuizen*; en eindelijk het Kollegie te *Harlingen*. Ter goedmaakinge der kosten, dienen de inkoomende en uitgaande Regten op de Schepen en Koopmanfchappen; welke, bij ongemeene gelegenheden, zomtijds verhoogd worden. Tot het gaaren van deeze inkomften hebben de Admiraliteits-Kollegien hunne bijzondere Bedienden. Nu en dan is men bedagt geweest op de vernietiging der vijf onderfcheidene Kollegien, en om dezelve in één Lichaam te vereenigen. Eene Staats-Commisfie, benoemd tot het Defenfieweezen deezer Landen, was, in den Jaare 1789, van zulk een gevoelen.

Een voornaam aandeel, in het bewind van zaaken, zo van Regeeringe, als van Oorlog en Vrede, heeft de hoogstaanzienlijke Amptenaar, bekend bij den naam van *Stadhouder*, *Kapitein-* en *Admiraal-Generaal*. Over de noodzaaklijkheid van dit Ampt heeft men meermaalen getwist. Het algemeen gevoelen der Natie verklaart zich voor dezelve. Van hier dat telkens, als de Stadhouderlijke waardigheid open ftondt, men veelerhande beweegingen befpeurde, dikmaals van een oproerigen aart, om dezelve te doen vervullen. Prins WILLEM DE V, welke thans den gewigtigen post bekleedt, is de zesde onder de Stadhouders, van welker aanzien en gezag wij, in een afzonderlijk Artikel, zullen fpreeken. Hier tekenen wij alleenlijk aan, dat de hoofdbedoeling der inftellinge van het Stadhouderfchap medebrengt, 's Lands Privilegien, nevens de Vrijheid en Regten der Ingezeetenen, te handhaaven, en de fchikkingen der hooge Overheid, betreffende Oorlog en Vrede, ter uitvoer te brengen.

Behalven de aanwinningen te Lande, door de Vereenigde Nederlanden gemaakt, bekend bij den naam van Generaliteits-Landen, en over welke de Algemeene Staaten als eigenlijke Souvereinen moeten worden aangemerkt, bezitten dezelve zeer uitgeftrekte Landfchappen, zo in de Nieuwe, als inzonderheid in de Oude Waereld. De drukke Scheepvaart, al vroeg door de Landzaaten gedreeven, heeft daar van den grond geleid. Van hier de oprigting der *Oost-* en der *Westindifche* Maatfchappije, als mede het Genootfchap of de Societeit van *Suri-*

rina-

rinamen; welke, van tijd tot tijd, nu meer dan minder, aanzienlijke voordeelen den Lande hebben aangebragt. Eene rijke bron van 's Lands welvaaren is, daarenboven, geweest, de groote Visscherij of Haringvangst, nevens den Walvischvangst, welke, egter, nu reeds, geduurende een groot aantal van jaaren, merkelijk is opgedroogd. Geen Land, eindelijk, op den geheelen aardbodem, is 'er, waar eenige beschaafdheid plaats heeft, op 't welk de Nederlanden geenen Koophandel drijven. Van hier dat het Gemeenebest, hoe klein in zijnen omvang, eenen naam heeft verworven onder de Mogendheden van Europa.

Zie JANIÇON, *Republiek der Vereenigde Nederlanden*; en *Tegenwoordige Staat*.

NEER, (EGLON VAN DER) een uitmuntende Portretschilder, hoewel hij zijne kunst meest buitenlands geoeffend hebbe, wierdt, nogthans, gebooren te *Amsterdam*, in den Jaare 1643. Den meesten tijd zijns leevens fleet hij in Duitschland en in Brabrant. Te *Brussel* leide hij zich inzonderheid toe op het schilderen van Landschappen, Kruiden en Aardgewassen. Tot geen kleinen lof voor zijne naagedagtenisse dient het, en kan strekken om een denkbeeld te geeven van 's Mans vermaardheid, dat de vermaarde Ridder VAN DER WERF, als zijn Leerling, zeer veel aan hem verpligt was. De twee Vrouwen, welke hij, de eene naa de andere, in huwelijk heeft gehad, waren niet onvermaarde Schilderessen. VAN DER NEER is overleeden te *Dusseldorp*, in den Jaare 1703.

Zie HOUBRAKEN.

NEERHEMERT, eene Heerlijkheid en Dorp, in Gelderland, in den *Bommeler-Waart*, op een Eilandtje aan de Maaze, de *Hemertsche Waard* genaamd. Gedenkwaardig is dit Dorp, om het treurig ongeval, Graave FLORIS DEN I, bij hetzelve wedervaaren. In den Oorlog tegen de Stichtenaars, den Bisschop en deszelfs bondgenooten bij *Neerhemert* ontmoet heb-

hebbende, raakten de beide Leger aan elkander, met eenen gelukkigen uitslag voor den Graave; die, vermoeid van den strijd, zich nederleide om te rusten onder het geboomte, alwaar hij, door den Heere VAN KUIK, met eenige verzamelde benden, overvallen en gedood wierdt. Voorts is deeze Plaats eene soort van Vestinge, met Bolwerken omgeeven. In 't midden staat een groot en zwaar Slot, hebbende verscheiden Torens. *Neerhemert* heeft eene Kerk, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend.

NEHALENNIA, eene Godin, weleer, in Zeeland, aangebeeden. Verscheiden beelden van haar, en van andere voorwerpen van den Heidenschen Eerdienst, worden bewaard in de Kerk te *Domburg*, op het Zeeuwsche Eiland *Walcheren*. Bij zeer laag water wierden de Overblijfzels uit het Strand opgedolven. Zie verder de Artt. DOMBURG en ZEELAND.

NEOMAGUS, (JOANNES) dus genaamd naar zijne Geboorteplaats *Nijmeegen*, in Gelderland. Zich voornaamelijk op de Wiskunde hebbende toegeleid, wierdt hij beroepen te *Rostok*, en gaf aldaar, als Hoogleeraar, onderwijs in die Weetenschap, in den Jaaren 1537. Behalven twee Verhandelingen over de Rekenkunst, door hem in 't licht gegeeven, heeft hij Aanmerkingen gemaakt op eenige Verhandelingen van BEDA, de Aardrijkskunde van PTOLOMEUS in 't Latijn overgezet, en daar nevens gevoegd Registers van Landen en Steden.

Zie ZWEERTIUS, *Ann. Belg.*

NES, eene Buurt, aan den Amstel, van *Amsterdam* gerekend, een weinig voorbij *Ouderkerk*.

NES, een klein Eiland, in de Rivier de Vecht, van eene driekantige gedaante, een weinig van het Dorp *Vreeland* gelegen.

NES, voormaals een Dorp, in Friesland, van merkelijk aanzien, als hebbende eene Parochiekerk, doch, zedert, door

de

XXIII. D[l]. p[l]. IV.

de woede der Golven merkelijk verminderd, en thans van eenige Visfchers bewoond. — Een ander Dorp van dien naam legt op het Eiland *Ameland*, hebbende zijnen eigen Leeraar; doch die onder geene Klasfis ftaat.

NES, (AART VAN) Luitenant-Admiraal van Holland, een der dapperfte Zeevoogden, geduurende de Oorlogen, in de voorgaande Eeuwe, met de Engelfchen, welken hij, meer dan eens, zeer gevoelige neepen toebragt.

NEUZE, (*Ter*) in *Staats-Vlaanderen*, aan den oever der *Wester-Schelde*, eertijds eene niet onaanzienlijke Stad, doch, geduurende den loop der binnenlandfche beroerten, in een open Vlek veranderd. Toen men de hand hieldt aan de Vestingwerken, was de Plaats, onder andere om haare legging in een Moeras, bijkans onwinbaar; zodat 'er de Hertog VAN PARMA het hoofd voor ftootte. Zedert zijn ze gedeeltelijk geflegt, en, 't geen 'er nog van overig was, door het Zeewater ingezwolgen. Het getal der huizen wordt op negentig, en dat der inwooneren op driehonderd gefchat. 'Er woonen veele Visfchers.

NEYEN, (JAN) Zoon van MAARTEN NEYEN, gebooren in *Zeeland*, doch, zedert, met der woon vertrokken na *Antwerpen*, alwaar hij den post van gezwooren Klerk en Griffier der Rekenkamer bekleedde, en de zijde hieldt van Prinfe WILLEM DEN I, met wien hij heimelijk verftand hadt, in den Jaare 1574; zodat hij zijner Doorluchtigheid de hand boodt in eenen aanflag op die Stad; welke, egter, mislukte. Belijdenis doende van den Proteftantfchen Godsdienst, voedde hij zijnen Zoon insgelijks op in die Leere; welke hij aankleefde tot op zijn eenentwintigfte jaar. Toen omhelsde hij de Roomfche Leerbegrippen, en begaf zich in de Orde der Minderbroederen, over welke hij, eerlang, tot Generaal of Overfte wierdt aangefteld. Hij was een Man van beleid, van taalkennisfe en geleerdheid niet ontbloot, en in Staatszaaken zeer ervaren. Van hier, dat hij, van de Spaanfche Regeering, dikmaals, over zaaken van aangelegenheid geraadpleegd wierdt.

In

In den Jaare 1607, was men, zo wel aan de zijde van het Spaansche Hof, als van die der Algemeene Staaten, het oorlog voeren moede. Van eene Vredehandelinge wierdt hierom thans de grond geleid. Van hunnen kant stelden de Aardshertogen Pater JAN NEYEN te werk. Hij vertrok dan na Holland, vertoefde, eenigen tijd, in stilte, te *Rijswijk*, in de nabuurschap van *'s Graavenhage*, om de zwaarigheden der Vredehandelinge in stilte te peilen, en hieldt vervolgens een mondgesprek met Prins MAURITS. Thans eenen keer doende na *Brussel*, kwam hij, binnen weinige dagen, te rug, en leverde, ter Algemeene Staatsvergaderinge, Brieven over, van wegen het Brusselsche Hof, behelzende voorslagen, op welke men in onderhandeling wilde treeden Op den twaalfden April floot NEYEN, met de Staaten, eene Wapenschorzing van acht maanden, met belofte van te zullen bezorgen, dat het Verdrag, daar omtrent getroffen, binnen twaalf dagen, daar de Aardshertogen, zoude getekend worden: zo als ook met 'er daad geschiede. Een bewijs van looze Staatkunde vertoonde NEYEN bij deeze gelegenheid. Hij bevondt zich te *Brussel*. Om den staat der Vereenigde Nederlanden nader te leeren kennen, en den handel, tot Vrede, verder voort te zetten, verzogt hij verlof om na *'s Hage* te mogen wederkeeren; om daar toe vrijheid te bekoomen, gebruikte hij tot een voorwendzel, dat in het geslooten Verdrag eenige duisterheden waren, omtrent welke hij nadere opheldering verlangde van de Staaten. Het niet bekoomen van antwoord voor toestemming houdende, begaf hij zich na Holland. Op den elfden Mai verscheen hij ter Vergaderinge van de Algemeene Staaten, en begeerde aldaar, dat 's Lands Vloot, naa de overwinning, onder HEEMSKERK, op de Spanjaards behaald, zoude opontbooden worden. In 't begin van Junij wierdt daar toe beslooten, en te gelijk een nieuw Verdrag, raakende de Wapenschorzing, getroffen.

Een duidelijk inzigt, aangaande den toestand van zaaken, hadt de listige Monnik nu bekoomen. Hij doorzag, hoe Prins MAURITS, en verscheiden Staatsleden, zijner Doorluchtigheid toegedaan, afkeerig van den Vrede waren. Om de laatsten tot vreedzaame gedagten te brengen, stelde hij allerlei middelen te werke. De Griffier KORNELIS AARSENS was een der

zul-

zulken, welke, indien zij gewonnen konden worden, tot het sluiten van eenen vasten Vrede veel zouden kunnen toebrengen. Te *Delft*, alwaar NEYEN zich thans bevondt, nodigde hij den Griffier tot een heimelijk mondgesprek. Om 's Mans eerzucht te streelen, betuigde NEYEN zijne dankbaarheid, om dat, door zijne bewerking, de Vredehandeling eenen aanvang hadt genomen, en mat zeer breed uit, de gevaaren, in welke AARSSENS zich daar door hadt gestoken; eene gezintheid, zeide hij, zo aangenaam aan de Aardshertogen, dat zij hem aanbooden de wedergave van het huis, welk hij eertijds te *Brussel* hadt bezeeten. De Monnik ging nog eenen stap verder, door het vertoonen van eenen Schuldbrief van vijftigduizend Kroonen, door den Spaanschen Veldheer SPINOLA met eigen hand getekend, indien 'er Vrede, of Bestand voor negen jaaren wierdt gesloten, van welke somme, op zijn begeeren, hem straks vijftienduizend Kroonen zouden worden toegeteld. Daarenboven boodt hij, uit SPINOLA's naam, eenen Diamant aan, van groote waarde, voor AARSSENS Echtgenoote. In 't eerst wees deeze de geschenken van de hand, doch nam ze, eindelijk, aan, daar van kennis geevende aan Prinse MAURITS en 's Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD. Omtrent nog andere Staatsleden stelde NEYEN de zelfde middelen te werk, hoewel met ongelijken uitslag.

Naa deeze verrigtingen, keerde de Pater te rug na *Brussel*, tot het haalen van een nadere bekragtiging der Wapenschorzing, op de voorwaarden, door de Staaten beraamd. Van *Brussel* reisde hij voort tot heel in *Spanje*, om 's Konings goedvinden te verneemen. Met heen en weder trekken sleet hij genoegzaam al het overig gedeelte des jaars, en kwam, in het begin van Februarij des volgenden jaars, herwaarts, onder het gevolg van den Markgraave van SPINOLA, om over een veeljaarig Bestand te handelen. Om eenige hapering in den handel, welke, eerlang, geopend wierdt, zondt men NEYEN na *Spanje*, onder voorwaarde van binnen veertig dagen herwaarts te zullen wederkeeren. Doch deeze was de laatste reize, dat hij Holland bezogt.

NICHTEVEGT, eene Heerlijkheid en Dorp, in het Nederkwartier van *Utrecht*, gelegen aan den Westlijken oever van de Rivier *de Vegt*, tusſchen de Stad *Weesp* en het Dorp *Vreeland*. De Heerlijkheid, zich uitſtrekkende langs den gemelden Stroom, wordt begroot op zevenhonderd drieëntachtig Morgens en tweehonderd vijfentwintig Roeden gronds, en het getal der Huizen op vijfenvijftig. Zeer aangenaam is de legging van het Dorp van dien naam, aan de genoemde Riviere. De Kerk, welke door eenen eigen Leeraar wordt bediend, is net en ruim, en pronkt met een fraaien Toren. Deerlijk waren de verwoestingen, door de Franſchen, in den Jaare 1672, in deeze Plaats aangerigt.

NIËLLIUS, (KAREL) was een der gebannene Remonſtrantſche Predikanten, in den Jaare 1619, die, zich na *Antwerpen* begeeven hebbende, aldaar, nevens vijf anderen, Lid was van een Kollegie van Directeuren of Beſtuurderen, opgerigt tot het ſtellen van de noodige orders, om de Gemeenten, in Holland en elders, in ſtilte te doen bedienen. Tot zijn ongeluk kwam hij, eerlang, wederom in 't Land, wierdt, in het begin des Jaars 1621, te *Haarlem* ontdekt en gevat, en tot eene eeuwige gevangenisſe op *Loeveſtein* verweezen. Nevens PETRUS CUPUS, BERNHERUS VEZEKIUS, SIMON LUCÆ BYSTERUS, THEODORUS BOOM, PAULUS VAN DER LINDEN en ARNOLDUS GEESTERANUS, zat hij aldaar nog in den Zomer des Jaars 1631, hoewel met genot van eenige meerdere vrijheid, onder oogluiking der Algemeene Staaten. Met verlof van den Slotvoogd DE BYE, mogten ze zich met eene wandeling langs de Wallen van het Kaſteel verlustigen. Intusſchen hadt NIËLLIUS kennis gemaakt met zekeren Soldaat, die binnen de Vesting in bezetting lag, en de gevangene Predikanten zeer hard plagt te behandelen, in den waan dat zij in de gevoelens der Contra-Remonſtranten ſtonden; doch, zedert hij, door zeker voorval, beter onderrigt was, het toegebragte leed verzoette, door het betoon van vriendſchap en dienstvaardigheid. Een dienſtig hulpmiddel, tot meerdere vrijheid, hun door de gemelde wandelingen ſmaaklijker geworden, meenden ze in deezen perſoon gevonden te hebben. NIËLLIUS, kiesch van Geweeten, vondt hier in zwaarig-

tigheid, om de belofte, bij het bekoomen verlof gedaan, van niet te zullen ontvlugten. Doch hij liet zich ten laatste gezeggen. De vlugt was bepaald op eenen donkeren nacht. Langs de muuren van 't Kasteel zou men zich nederlaaten in eene Schuit, om daar mede na *Rotterdam* te roeien. Twee onoverkoomelijke zwaarigheden deeden zich op tegen dit ontwerp. Tegen den muur van 't Kasteel stondt zeer veel Rietgewas; 't welk het naderen met een Vaartuig ondoenlijk maakte. Een groote Hond, den Slotvoogd toebehoorende, was zeer waakzaam, en liet, op 't minste gedruis, bij nacht, zijne stemme lustig hooren. Beide zwaarigheden wierden uit den weg geruimd: de eerste, door het wegneemen van het Riet, alzo de Spaansche Soldaaten, zints eenigen tijd, zich daar in plagten te verschuilen, om voorts op roof uit te gaan; de andere, door de snoeperije van den Hond, die hierom van den Slotvoogd doorschooten was. Nu beslooten de Predikanten, hun ontwerp te volvoeren. Zij verkoozen daar toe den nacht naa den negentienden Julij, die zeer donker en regenagtig was, en waar in de boven gemelde Soldaat de wagt hadt. Gelukkig kwamen ze over den muur, en, 's anderendaags, op den middag, te *Rotterdam*. Men vindt 'er, die willen dat deeze ontkooming oogluikende was toegelaaten.

Zie LIMBORCH, *Leven van Episcopius*; HOOFTS *Brieven*.

NIERVAART, of DE KLUNDERT, eene Heerlijkheid, in Zuidholland, ten Noorden van het Hollandsche Diep, en ten Oosten en Zuiden grenzende aan de Heerlijkheid van *Zevenbergen*. *Niervaart* meent men eene verbastering te zijn van *Nieuwen Vaart*. De Polder deezer Heerlijkheid wordt begroot op eene uitgestrektheid van ongeveer anderhalf uur gaans, van 't Oosten na het Westen, en van een half uur van het Noord na het Zuiden, bevattende ongeveer achthonderd veertig Morgens Lands. Te gader met die van de Stede *Klundert*, telde men 'er, in den Jaare 1732, tweehonderd zeventachtig Huizen en één' Koornmolen. Beroemd was, van

 ouds,

ouds, het Dorp *Niervaart*, en zeer bloeiende, van wegen den veelvuldigen doortogt van Schepen, en de Tollen, welke aldaar geheven wierden. Het pronkte met dubbelde Straaten, eene fraaie Kerk en ſterk Kaſteel, en hadt wel zeven Wijnherbergen. Een zwaare brand leide, in den Jaare 1420, het Dorp in koolen: de Watervloed van het volgende jaar overſtroomde den geheelen Polder; die niet voor het Jaar 1652 wederom uit de wateren ten voorſchijn kwam. Door huwelijken veranderde de Heerlijkheid, meermaalen, van eigenaar, en kwam, ten laatſte, in den Huize van *Oranje*, 't welk 'er nog bezitter van is. Zie voorts het Art. KLUNDERT.

NIEUWBOKSWOUDE, een Ban en Dorp, in Westfriesland, in de zogenaamde Vier-Noorderkoggen. Men begroot den eerſten op ruim vierhonderd Morgens Lands, en het getal der Huizen op drieënderrig. De Dorpkerk, die oud en meest van Duifſteen is opgemetzeld, wordt bediend door den Predikant van *Benningbroek*. De Toren is van een zeer zonderling maakzel. Ongelijk grooter, dan dat der Hervormden, is het getal der Roomschgezinde inwooners; deeze hebben hier eene Statie.

NIEUWBROEK, of *Nijenbroek*, een Dorp op de grenzen van Gelderland, tusſchen de Overijsſelſche Stad *Deventer* en de Gelderſche Stad *Hattem*. Aan weerkanten loopen twee ſtroomende Watertjes of Beeken. Hoewel het Dorp ſlegts weinige huisgezinnen bevat, heeft het, egter, zijn eigen Kerkje, dat door éénen eigen Leeraar wordt bepredikt. Men ziet hier een oud Heerenhuis of Slót, *Franſenburg* genaamd.

NIEUWBURGEN, (*De*) een Baljuwſchap, ten deele onder *Kennemerland*, en anderdeels onder Westfriesland behoorende. Den naam daar van leidt men af van het Slot *Nieuwburg*, door Graaf FLORIS DEN V, in den Jaare 1287, ten Noorden van *Alkmaar* gebouwd, ter beteugelinge der Landzaaten, of om de Gevangenen op hetzelve in bewaaring te ſtellen. Reeds van vroegere herkomſte, meent men, is dit Baljuwſchap, dan men eene Lijst van Baljuwen aantreft; deeze klimt niet hooger op, dan tot aan het Jaar 1439 of 1436. De Hooge Vierſchaar deezer

deezer Landstreeke wordt gespannen door Baljuw en zeven Leenmannen, nevens eenen Sekretaris. Het Kollegie heeft eenen Bode ten zijnen dienste. Men ontmoet in dit Baljuwschap verscheiden Ambagten en Dorpen, en in dezelve, behalven de Hervormden, ook een goed getal Doops- en Roomschgezinden. Dien van *Urshem* alleen uitgezonderd, behooren de Hervormde Leeraars van alle de overige Dorpen onder de Klassis van *Alkmaar*.

Nieuwburg, eene aanzienlijke Lustplaats, met uitgestrekte beplantingen, in Kennemerland, tusschen *Alkmaar* en het Dorp *Heiloo*. De oude benaaming, *Ypenlaan*, heeft het Geslagt der EGMONDEN *van den Nijenburg*, daar van eigenaar geworden zijnde, met den tegenwoordigen naam verwisseld.

Nieuwdorp, (*Nieuwe en Oude*) twee Dorpen, in Westfriesland, in de *Nieuwdorper-Kogge*, in het Kerkelijke van elkander onderscheiden, doch in 't Burgerlijke zamengevoegd, met eene gemeene Vrijheid en Poortregt bevoorregt, en, onder den naam van *Nieuwdorp*, tot eene *Stede* verheven. De Regeering van dezelve bestaat uit Schout, vijftig Vroedschappen en vier Burgemeesters. De meeste deezer Regenten worden gekoozen uit de ingezeetenen van *Nieuwe-Nieuwdorp*. Dit is ook het geval ten aanzien van de zeven Schepenen. Aan allen gezamentlijk staat het regt van goedkeuringe van den Predikant, die hier door de Gemeente wordt verkoozen. Te gader hebben de beide Dorpen ééne Doopsgezinde Gemeente.

De Ban van *Nieuwe-Nieuwdorp* bevat, volgens de Lijsten der Verpondinge, veertienhonderd vijfenveertig Morgens en achtennegentig Roeden Lands. Volgens de opgave van den Jaare 1749, stonden 'er toen tweehonderd drieëntwintig Huizen en een Molen. Zij zijn in de lengte getimmerd, langs eene Vaart van ongeveer vierhonderdvijftig Roeden. De Kerk, welke midden in het Dorp staat, hoewel een oud gebouw, is fraai, en pronkt met een spitzen Toren. Men heeft 'er ook een Raadhuis.

Van

Van mindere uitgeſtrektheid is de Ban van *Oude-Nieuwdorp*, en kleiner het getal der Huizen. De eerſte wordt begroot op negenhonderd zesennegentig Morgens, driehonderd-eenentachtig Roeden Lands; het laatſte op honderdtweeënzestig, doch met twee Molens. In eene ſtreek, die, evenwel, op zommige plaatzen, is afgebroken, zijn ze getimmerd, ter lengte van tweehonderd Roeden. De Kerk is tamelijk fraai, en de Toren zo goed als nieuw, zijnde getimmerd in den Jaare 1738. Niet verre van daar legt eene Buurt, *Zijdewind* genaamd. De Leeraar van *Oude-Nieuwdorp* neemt aldaar, in eene Kerk zonder Toren, gelijk ook te *Veenhuizen*, den predikdienst waar.

Nieuwe diep, eene bekende Haven, of Legplaats voor Schepen, aan de Texelſche Ree, ten Oosten van de *Helder*.

Nieuwe-goote, een Polder, in het gedeelte van Zuidholland, het *Land van Putten* genaamd, begroot op ruim dertienhonderd tweeënzestig Gemeten. Volgens de laatſte opneeming zouden 'er niet meer dan acht Huizen ſtaan.

Nieuwe-hoorn, een Polder, in Zuidholland, in het *Land van Voorn*, beſlaande, in alles, eene uitgeſtrektheid van iets meer dan zeventienhonderd vierenzeventig Gemeten gronds, honderd en een Huizen, een Meeſtoof en een Koornmolen. Het Dorp van deezen Polder legt op den doortogt van den *Briel* na *Hellevoet*.

Nieuwenaar, (adolf, *Graaf van*) als ook van *Meurs*, was, in den Jaare 1583, de opvolger in het Stadhouderſchap over Gelderland, van den afvalligen Graave willem van den berg. Handen vol werks gaven hem, in het tweede jaar zijns bewinds, de Roomschgezinden van *Nieuwmegen*, die, om eene fraaier en beter Kerk, tot oeffeninge van den Godsdienst, verzogt hebbende, den Stadhouder deeden vreezen, dat hier iets meer agter ſchool, en, diensvolgens, raadzaam vinden, de Stad te verſterken met meer dan tweehonderd Rui-

ters;

ters: zijnde al de bezetting, die 'er thans binnen lag. De Roomschgezinden hadden daar van de lucht niet bekoomen, of zij ſtelden zich daar tegen, met het houden van ſcherpe wagt; zelf begonnen ze te mompelen van het uitdrijven der bezettelingen. NIEUWENAAR, dus in zijn voorneemen verijdeld, zogt de ſtoutſte belhamels uit de Stad te zetten, om daar door de overigen te verbluffen. In eigen perſoon kwam hij, ten dien einde, in de Stad, met een klein hofgezin. In merkelijk gevaar raakte hij, kort daar naa, uit haat tegen de volvoering van zijn opzet. Twee Molenaars losten op hem te vergeefs hun Schietgeweer. Van twee Brouwers zogt de een hem een hellebaart in 't lijf te jaagen, de andere, met een bijl, hem het hoofd te klieven. Door den nood geperst, moest hij dan ook dit ontwerp laaten vaaren. Zijne muitende Burgers, daarentegen, gelukte het, niet lang daar naa, de Staatſche Knegten en Ruiters ter Stad uit te jaagen. Gelukkiger ſlaagde hij omtrent *Arnhem*, alwaar de Burgerij iet diergelijks in den zin hadt, doch, in haar plan, verijdeld wierdt, alzo de Stadhouder, behendiglijk, eenig volk in de Stad wist te brengen.

Intusſchen hieldt het Aardsbisdom *Keulen* den Graaf VAN NIEUWENAAR onledig. In naame des verdreevenen Keurvorſten TRUCHSES deedt hij eenen inval in dat Sticht, en verzamelde, in den naanacht voor den tienden Maij, eenige manſchap onder *Nuis*. 't Was hier thans Jaarmarkt, en, uit dien hoofde, de gelegenheid hem gunſtig, om, in burgers- en kraamers gewaat, een goed aantal Soldaaten te doen binnen ſluipen. Wel haast hadden zij de Poorten van binnen vermeesterd, en hunne ſpitsbroeders van buiten eenen open na de Stad, die, met bedrijf van grooten moedwil en vuile dartelheid, geplonderd, en voorts, door den Stadhouder, verſterkt en van eene bekwaame bezettinge wierdt voorzien.

Terwijl de Graaf VAN NIEUWENAAR zich in deezen oord onthieldt, tradt met hem in heimelijke onderhandeling, om tot de Staatſche zijde, welke hij, voor eenigen tijd, hadt verlaaten, weder te keeren de vermaarde MARTEN SCHENK VAN NIDEGHEM. Men wierdt het eens, op voorwaarde dat hem een Veldmaarſchalkſchap, of ander hoog Krijgsampt, in 't

Leger der Algemeene Staaten, met eene behoorlijke wedde, zou worden toegevoegd. Op zo vasten voet wierdt het Verdrag gesteld, dat de Graaf van NIEUWENAAR, nog in het zelfde Jaar 1585, met SCHENK en den Heer VAN VILLERS, tegen den Spaanschen Overste TASSIS optrok. Zij ontmoetten elkander bij het Stichtsche Dorp *Amerongen*, doch met zo heilloozen uitslag voor den Stadhouder, dat hij, in allerijl, op de vlugt toog, en met dertien van de zijnen, binnen *Amersfoort*, eene schuilplaats zogt.

Ondanks deeze nederlaage, hadt, nogthans, de Graaf het oor der Stichtenaaren, met naame van de Utrechtsche Burgers. Ter gelegenheid der gevangenneeminge van hunnen Stadhouder, den Heere VAN VILLERS, in het straks vermelde gevegt, bestonden eenigen van hun, en onder deeze de Koster van de Buurkerke, op de Wethouderschap te begeeren, om NIEUWENAAR diens plaats te doen vervullen. In 't eerst kantten de Staaten zich daar tegen; doch voor opschuddingen bedugt, gaven ze de toestemming, om hem, bij voorraad, en geduurende des Heeren VAN VILLERS hegtenisse, dien post te doen bekleeden. Niet lang daar naa trok hij, met achttien Vaandels, Engelschen en Duitschers, in de *Veluwe*, en bemagtigde den Schans bij *Tsseloord*. Van hier nam hij zijnen weg na een Blokhuis, boven *Heussen*, aan 't Bergsche Hooft, en maakte 'er zich insgelijks meester van. Ten zelfden tijde hieldt NIEUWENAAR heimelijk verstand binnen *Nieuwmegen*, met eenen JAN HAARENTS, die in eenen Toren aan de Veste woonde. Door middel van deezen was hij voorneemens, volk in de Stad te brengen; en 't ware gewisselijk gelukt, indien hij, in dronkenschap, zich niet iets van het ontwerp hadde laaten ontvallen: hier door wierdt hij op den Pijnbank, en ter belijdenisse van het geheim gebragt. Om zijne teleurstelling eenigzins te vergoeden, deedt de Stadhouder eenen Schans te *Lent* volbouwen, en daar uit de Stad, somtijds zelf met gloeiende Kogels, heftiglijk beschieten. Doch dit hadt geene andere uitwerking, dan dat eenige huizen beschadigd, of in brand geschooten wierden, welken men spoedig bluschte. Een inval van den Heere van HAUTEPENNE, in de *Betuwe*, met vijfduizend man, deedt hem, eerlang, dien oord verlaaten. In

In blaakende gunst moet gewisfelijk de Graaf VAN NIEUWENAAR gestaan hebben bij den Engelschen Landvoogd, Graaf VAN LEICESTER. Want als deeze, naar zijne gewoonte, op eigen gezag, eene Kamer van Geldmiddelen oprigtte, benoemde hij den Graaf tot Hoofd van dezelve. Van het gezag, 't zij dan aangemaatigd of wettig, welk de Stadhouder in *Utrecht* oeffende, vertoonde hij eenen staal, in den Jaare 1586. Verregaande oneenigheden waren aldaar voorgevallen, en de rust niet hersteld, dan ten koste van uitlandigheid van eenige aanzienlijke Burgers. Thans vondt ook de Stadhouder geraaden, de Staaten des Lands van *Utrecht*, de Wethouderschap, nevens de Amptenaars der Stad, waar bij vervolgens kwam de gantsche gewapende Burgerij, onder een nieuwen Eed te brengen, van getrouwheid aan de Algemeene Staaten, aan LEICESTER als Landvoogd, en aan hem zelven als Stadhouder over 't Land van *Utrecht*. Men beloofde, onder andere, bij deezen Eed, alle gemeenschap met de uitgezette Burgers te zullen mijden, en niet spreeken van anderen Vrede met Spanje, dan die ten grondslage hadt de eenpaarige bewilliging van alle de Gewesten.

Het voorgevallene tusschen den Stadhouder en den Predikant MODET, is boven verhaald, op het Artikel van deezen. Van geen langen duur was, intusschen, NIEUWENAARS verknogtheid aan LEICESTER. Deeze hadt, zonder hem te kennen, te *Utrecht* de Wethouderschap versteld, die daarom van de hand des Engelsmans vloog, en den Stadhouder deedt dugten, voor vermindering van zijn Stadhouderlijk gezag, zo lang dezelve op het kussen zat. Ligt begreep hij, evenwel, dat daar in verandering te maaken, veel voeten zoude in de aarde hebben, alzo het Krijgsvolk, hoewel LEICESTER reeds na Engeland was te rug gekeerd, nog in diens eed stondt, en de Burgerhoplieden het met de tegenwoordige Regeering hielden. Met beleid moest dan de begeerde verandering ondernomen, en daar toe eene voegzaame gelegenheid worden aangegreepen. Deeze vondt hij in het misnoegen van eenige Edelen, die, bij LEICESTER, op herstelling van eenige misbruiken hebbende aangedrongen, daarom in hegtenis waren genomen, doch, zedert, geslaakt zijnde, een sterk Protest hadden

den opgesteld, waar in de Utrechtsche Regeering vinnig doorgestreeken, en de misbruiken, van nieuws, wierden opgehaald. Dit Protest zonden ze aan den Graave VAN NIEUWENAAR, in de hoope van gunstig gehoor te zullen vinden. De Stadhouder, thans den kans schoon ziende, ter bereikinge van zijn doelwit, gaf, van het Klaagschrift, kennis aan de Staaten van het Landschap. De Wethouderschap, hier van de lucht gekreegen hebbende, deedt hier op eene bezending na Engeland, om te beproeven, zo als zij reeds voormaals hadt gedaan, of de Koningin ELIZABETH niet zoude te beweegen zijn tot het aanvaarden van de algemeene opperheerschappije over de Nederlanden. De Afgevaardigden keerde van daar te rug, met schrijven van LEICESTER aan den Stadhouder, om den Burgemeester PROUNINK, hoofd der thans bovendrijvende partij, in 't bewind te houden. Doch NIEUWENAAR hadt thans andere inzigten. Zints eenigen tijd hieldt hij geheime zamenkomsten met eenige afgezette Burgerhoplieden, die op PROUNINK en den Leicesterschen Aanhang gebeeten waren. De Engelsche brieven vertoonde hij aan de Staaten, 'er nevens voegende, geen oogmerk te hebben, om den last, daar in gegeeven, te agtervolgen. Zelf schroomde hij niet, aan de Koninginne zelve, hier van kennis te geeven, en in den Brief, daar toe ingerigt, tegen PROUNINKS heerschzucht geweldig uit te vaaren. Niet verholen kon dit alles blijven voor de Burgers, van beiderleien Aanhang, onder welke, tegen den tijd der gewoonlijke veranderinge der Wethouderschap, eene zo hevige oneenigheid ontstondt, dat ze, over en weder, te wapen liepen. 't Bleek wel haast dat de meerderheid zich verklaarde voor den Graave VAN NIEUWENAAR; die, zich genoegzaam meester van de Stad ziende, de Staaten deedt vergaderen, welke hem magtigden tot veranderinge der Regeeringe, vijf dagen vóór den gewoonen tijd.

Zeer ongelukkig kwam de Stadhouder Graaf VAN NIEUWENAAR, in 't volgende Jaar 1589, aan zijn einde. *Rijnberk* was thans belegerd door den Hertog VAN PARMA, en te *Utrecht* eenige Krijgsvoorraad bij een gebragt, tot ontzet dier Stad bestemd. Terwijl de Stadhouder bezig was met het bezigtigen der behoeften, viel 'er ongelukkig een vonk in het

Bus-

Buskruid, en deedt ftraks, onverhoeds, twee Schietgereedfchappen, van eene nieuwe vindinge, afgaan, met het heilloos gevolg voor den Graave, dat hij 'er eene wonde door bekwam, aan welke hij, naa tien dagen lijdens, overleedt. Hij liet geene kinderen naa bij zijne Gemaalinne, voormaals gehuwd geweest aan den onthalsden Graave VAN HOORNE.

Zie BOR.

NIEUWENDAM, een Dorp, tegen over *Amfterdam*, aan het Y, aan den Waterlandfchen Zeedijk gelegen, tusfchen de Dorpen *Buikfloot* en *Schellingwoude*. Ter lengte van ongeveer tweehonderd Roeden zijn de Huizen langs en meest aan den binnenkant van den Dijk gebouwd, en hebben een aangenaam uitzigt, over het Y, op de ftraks genoemde Stad. Men ontmoet 'er verfcheiden welgeftelde inwooners, en, behalven een groote Scheepstimmerwerf, eenige Molens van onderfcheiden gebruik. De Haven is vrij ruim, en bekwaam voor Schepen, om 'er winterlaag te houden. De Hervormde Gemeente heeft haaren eigen Leeraar.

NIEUWENTYT, (BERNARD) gebooren in het Dorp *Westgraftdijk*, op den tienden Augustus des Jaars 1654, leide zich toe, volgens den wil zijner Ouderen en door eigen neiging gedreeven, op het befchouwende gedeelte der Geneeskunde, en oeffende naderhand dezelve, als Artz, in de Stad *Purmerende*. Hier was hij tevens Raad in de Vroedfchap en bekleedde de Burgemeesterlijke waardigheid. 's Mans wel befteede leeftijd nam een einde, op den achtentwintigften Maij des Jaars 1718. Bekend, bij de Natuurkundigen, zijn de menigvuldige Mikroskoopifche waarneemingen, met onvermoeide vlijt, door hem gedaan. Zijn Werk, getijteld *Regt Gebruik der Wereldbefchouwinge*, is in ieders handen.

NIEUWERKERK, een Ambagt, in Schieland, groot ruim elfhonderd en tien Morgens, nevens een aanzienlijk Dorp, ter onderfcheidinge van andere, *Nieuwerkerk op den Yfsel* gebijnaamd,

naamd, als leggende aan die Riviere, twee uuren gaans van *Rotterdam*. Merkelijk, van tijd tot tijd, is dit Dorp, in bloei, welvaart en uitgebreidheid, toegenomen. In ſtede van honderd eenenzestig, welke men op de oudſte Lijsten ontmoet, telde men 'er, bij de jongſte opneeming, driehonderd Huizen, nevens vijf Steenplaatzen en één' Koornmolen. De Kerk, een tamelijk goed gebouw, heeft eenen ſpitzen Toren. De Stad *Dordrecht* is Ambagtsvrouw van dit *Nieuwerkerk*.

Nieuwerkerk, 't welk met *Zuid-Schalkwijk* en *Vijf-Huizen*, ééne Ambagtsheerlijkheid uitmaakt, gelegen in *Kennemerland*, aan 't Haarlemmermeir, plagt, in vroegere dagen, een aanzienlijk Dorp te weezen, met eene eigen Kerk. Doch deeze, nevens een goed getal Huizen en eene ruime ſtreek lands, is, al voor lang, door het genoemde Meir verzwolgen. In het tijdverloop van honderd jaaren, gerekend van 1632 tot 1732, was het getal der Huizen, van achtentwintig, op acht gedund.

Nieuwerkerk, eene Heerlijkheid en Dorp, in Zeeland, op het Eiland *Duiveland*. Aan de eerſte zijn verſcheiden Voorregten verknogt; en het laatſte is een der grootſte en aanzienlijkſte Dorpen des geheelen Eilands. Vóór de Hervorming was 'er eene Kollegiaale Kerk, met eenen Paſtoor en Onder-Paſtoor. Van het gebouw, 't welk, in zijnen oorſpronklijken ſtaat, zeer groot was, is een goed gedeelte afgebroken: zodat 'er eene ruimte van etlijke Roeden is, tusſchen de Kerk en den Toren. De Baljuw, of wel deszelfs Stedehouder, woont op een vrij aanzienlijk Heerenhuis, ſtaande ter zijden van het Dorp. Het getal der Huizen kan nog geene honderd uitmaaken. Zeer druk moet, weleer, de Paerdemarkt geweest zijn, welke 'er in de Pinxterweek wordt gehouden. Uit het Oktrooi en de Voorregten, in den Jaare 1656, daar aan verleend, mag men zulks afleiden.

Nieuwerkerk, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, insgelijks in Zeeland, op het Eiland *Schouwen*. Den verminderden ſtaat deezes Dorp mag men afleiden uit het afbreeken, en niet her-

herbouwen, van de Kerk; van welke, egter, de Toren met het Kerkhof nog in weezen is. De ingezeetenen behooren, in het Kerkelijke, onder 't nabuurig Dorp *Kerkwerve*, van wiens Kerkenraad altijd een hunner Lid is.

Nieuwersluis, gelegen aan de Rivier de Vegt, tusfchen de twee vermaarde Dorpen *Loenen* en *Breukelen*. De Sluis dient tot eene Waterkeeringe van het Vegtwater, 't welk, door dezelve, kan gelaaten worden in eene gegraaven Vaart, loopende na de Dorpen *Bambrugge* en *Abkoude*. De Trekfchuiten en andere kleine Vaartuigen, den wil hebbende van *Amfterdam* na *Utrecht*, moeten hier doorfchutten. Bij de Sluis ftaan eenige huizen, en onder dezelve een vermaard Fransch Kostfchool. Om eenen vijandelijken inval, uit het Sticht, in de Provincie Holland te weeren, heeft men 'er eenige Vestingwerken aangeleid, tot welker uitbreidinge men den grond eener Lustplaatze heeft moeten aantasten. Het maaken en onderhouden van dezelve kwam voor Hollandfche rekeninge. Doch het Regtsgebied over den grond behoort aan de Stichtfche Heeren. Geduurende de jongfte onlusten, lagen hier, nevens het Krijgsvolk, tot het Cordon behoorende, eenige uitgetrokkene Burgers in bezetting.

Nieuwe-tonge, een Ambagt en Dorp, in Zuidholland, in het *Land van Voorn*. Volgens de nieuwe Lijsten wordt de uitgeftrektheid van het eerfte begroot op vierentwintighonderd zevenenzeventig Gemeten, tweehonderd achtenzeventig Roeden, en het getal der Huizen op honderdzevenentwintig, met twee Meeftooven en één' Koornmolen. Het Dorp van dien naam is tamelijk regelmaatig betimmerd. De Kerk is een ruim gebouw, en de Toren met een langen dikken Spits gedekt.

Nieuweveen, eene Ambagtsheerlijkheid, in *Delfland*, van ouds ook *'s Graavenveen* genaamd, begroot op tweehonderdvierenzeventig Morgens en honderdvijftig Roeden Lands, en op vierenvijftig Huizen. Deeze zijn niet regelmaatig bij elkander, maar hier en daar gebouwd. Van hier dat men 'er

geene

geene Kerk of Leeraar heeft. In het Regtsgebied van *Nieuweveen* ſtaat eene voornaame Roomſche Kerke, in welke de opgezeetenen van verſcheiden nabuurige Ambagten hunnen Godsdienst koomen oeffenen.

NIEUWKERK, of *Nijkerk*, een open Steedtje, in Gelderland, in het Landdrostampt van *Veluwe*, tusſchen de Steden *Wageningen* en *Amersfoort*. Het wordt van verſcheiden Straaten doorſneeden, en heeft eene bekwaame Haven, aan de Zuider Zee. De Kerk is een ruim en aanzienlijk gebouw. Voorts heeft men 'er een Gasthuis, Weeshuis, Bank van Leeninge en Latijnſche School. Een oud gebouw, agter de Kerk, *Hulkeſtein*, gemeenlijk *Torenhuis* genaamd, naar een zeskantig Torentje, wierdt geſtigt door het Geſlagt der PANNEKOEKEN, 't welk, van ouds, zeer vermaard was. Van den Tabaks- en Koornteelt hebben de meeste ingezeetenen hun beſtaan. — Zeer berugt is *Nieuwkerk*, van wegens de Beroerten, onder het houden van Godsdienſtige zamenkomſten, welke, in den naazoomer of herfst des Jaars 1749, aldaar eenen aanvang namen, en voorts, als eene aanſteekende ziekte, tot andere Plaatzen overſloegen. Het Leeraarampt onder de Hervormden bekleedde hier thans GERARDUS KUIPERS, naderhand Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan 't Hoogeſchool van Stad en Lande; Man van veel welſpreekendheid, en die de Hartstogten zonderling wist te roeren. Onder de Leerredenen of Gebeden, vernam men, onder de toehoorders, handenwringen, roepen, tieren, ſlaan en kloppen, het luidkeels verfoeien van zonden en afzweeren van den Duivel. Hier toe ſloegen, zomtijds, ſtuiptrekkingen en bezwijmingen, gevolgd, dikmaals, van zingen in de volle vergaderinge, en andere ſtoorniſſen van den Openbaaren Eerdienst. De Leeraar KUIPERS voedde deeze beweegingen, welke hij voor werkingen der hemelſche Genade ſcheen aan te zien, door het houden van oeffeningen, ten zijnen huize en elders, in welke de gemoederen tot ſoortgelijke aandoeningen, meer en meer, geſtemd wierden. Van *Nieuwkerk* ſloeg het beroeringswerk over tot andere Oorden, heel tot in Zuidholland. Doch zedert de Waereldlijke Overheid zich 'er mede bemoeide, en men, ter hand-

handhaavinge der goede orde, Schout en Dienaars in de Vergaderingen zondt, namen de Opſchuddingen een einde.

NIEUWKOOP, met een gedeelte van NOORDEN, eene Hooge Heerlijkheid en Dorp in Holland, onder *Rijnland*, te zamen begroot op zestienhonderd eenenveertig Morgens en vierhonderd negen Roeden Lands, en het getal der Huizen op vijfhonderd. *Nieuwkoop* is een aanzienlijk Dorp. Onder de Openbaare Gebouwen mag men noemen het Regthuis, Raadhuis en het Huis der Heeren van *Nieuwkoop*, geſtigt in den Jaare 1627; een fraai gebouw, met een hoogen vierkanten Toren, van welks Omgang men een verrukkend gezigt heeft over de omleggende Landerijen en Veenplasſen, en op verſcheiden Dorpen. Het School is ook een goed gebouw. De Kerk der Hervormden is groot en ruim, doch de Toren flegts een kleine Spits. De Gemeente der Remonſtranten, in dit Dorp, is eene der talrijkſten van die Gezinte ten platten Lande. De Roomschgezinden hebben 'er twee Vergaderplaatzen, doch flegts éénen Priester. De Vierſchaar der Heerlijkheid wordt geſpannen door Baljuw en negen Welgeboorene Mannen. Als Schout zit, daarenboven, de Baljuw te regt, in het Burgerlijke, met zeven Schepenen.

NIEUWLAND, eene Heerlijkheid en Dorp, in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, hebbende eenen eigen Regtbank van Drosſaart en zeven Schepenen. De Kerk der Hervormden, op zich zelve een treffelijk Gebouw, praalt, van binnen, met eene overheerlijke Graftombe, onder welke de Heeren der Heerlijkheid begraaven worden. De Toren is hoog, en heeft, aan 't boveneinde, een grooten knop. De Predikant van *Gefſen* neemt ook hier den predikdienst waar. Twee voornaame Jaarmarkten worden hier gehouden.

NIEUWLAND, een Polder in Delfland, met twee andere Polders, *Kortland* en *'s Graavenland*, ééne Ambagtsheerlijkheid uitmaakende; een eigendom der Stad *Schiedam*. *Nieuwland* is de grootſte der drie Polders.

NIEUW-

NIEUWLAND, een Ambagt en Dorp, in Zuidholland, in het *Land van Arkel*. Op duizend achtenzeventig Morgens en vierhonderd Roeden Lands wordt het eerste begroot, en het getal der Huizen op twee en vijftig; deeze zouden dus, zints de optelling in de voorgaande Eeuwe, tot op de helft gedund zijn. De Kerk, zo wel als het geheele Dorp, wierdt gestigt door eenen Heer uit den Huize VAN ARKEL. Het is een goed gebouw, pronkende met een hoogen spitzen Toren. Het Dorp heeft zijnen eigen Leeraar.

NIEUWLAND, een Dorp in Friesland, in 't Kwartier *Westergoo*, onder de Grietenij *Wimbritzeradeel*, aan den Rijdweg, tusschen de Steden *Bolswerd* en *Sneek*. Kerk en Toren munten uit boven veele andere, ten platten Lande. De laatste is een vrij hooge Spits.

NIEUWLAND, het eenige Dorp op een klein Eilandtje, *St. Joosland* genaamd, in Zeeland, ten Zuidoosten van het Eiland *Walcheren*, waar van het alleen door een smal water gescheiden wordt. Het Dorp, recht over de Haven van *Middelburg* gelegen, wierdt gebouwd omtrent het midden der jongstvoorgaande Eeuwe, en heeft zijnen eigen Leeraar.

NIEUWMEGEN, (*Kwartier van*) het eerste in rang onder de drie Kwartieren, in welke de Provincie *Gelderland* verdeeld is. Tusschen *Rhijn* en *Maas* gelegen, en in de lengte van de Waal doorsneeden, grenst het ten Oosten aan Kleefsland, en ten Westen aan Zuidholland. In de grootste lengte beslaat het zestien, en in de breedte vijf uuren gaans. Behalven *Nieuwmegen*, leggen de Steden *Tiel* en *Bommel* in dit Kwartier; 't welk voorts verdeeld wordt in zeven *Ampten*: het Rijk van *Nieuwmegen*; de Overbetuwe; de Nederbetuwe; het Ampt tusschen Maas en Waal; Tielerwaard; Bommelerwaard; Beest en Renooi. De Regeering des Kwartiers bestaat uit Ridderschap en Steden. Voor Ridders worden, volgens de oorspronklijke inrigting, erkend de zulken, wier Voorouders als zodanigen verschreeven zijn geweest en nog verschreeven worden; of, indien ze van elders afkomstig zijn, moe-

moeten ze althans zes jaaren in het Kwartier gewoond hebben, en bewijzen kunnen bijbrengen, dat Nieuwmeegsche Ridders ook in hun Land onder de Edelen kunnen verschreeven worden. Wijders moeten ze ten minste tweeëntwintig jaaren oud zijn, belijdenis doen van den Hervormden Godsdienst, in geenen daadelijken Krijgsdienst zijn, en niet minder dan tienduizend Guldens vrij en onbezwaard goed binnen het Kwartier bezitten. De Steden hebben wij reeds genoemd. De Kwartiers-Vergaderingen worden uitgeschreeven door de Regeering van *Nieuwmegen*, en binnen die Stad gehouden. De zaaken, welke aldaar verhandeld worden, betreffen, hoofdzaakelijk, de Geldmiddelen en de bijzondere huishouding des Kwartiers. De regeerende Burgemeesters der Stad *Nieuwmegen* zitten voor in dezelve. Uit de Leden der Vergaderinge, die gezamentlijk den tijtel voeren van *Ridderschap en Steden*, *de Staaten des Kwartiers van Nieuwmegen*, worden benoemd de *Ordinaris Gedeputeerde Staaten*, en de *Extraordinaris Gecommitteerden*.

Nieuwmegen, (*Het Rijk van*) een der zeven Ampten, en het eerste in rang, in het Nieuwmeegsche Kwartier, grenst ten Noorden aan de Waal, en 't Schependom van *Nieuwmegen*, ten Oosten aan Kleefsland, ten Zuiden aan de Maaze, en ten Westen aan het Ampt tusschen Maas en Waal. Zeven Kerspels en acht hooge Heerlijkheden leggen in deeze Landstreeke. Die van *Wichem* en *Beuningen* zijn de Hoofdbanken des Rijks; alle de overige Regtsbanken zijn daar aan onderhoorig. In burgerlijke zaaken worden dezelve gespannen op den Burgt te *Nieuwmegen*; doch in lijfstraffelijke zaaken, in het Rijk voorvallende, wordt regt gedaan door Schepenen van die Stad, op aanklagte des Burggraafs. Het ampt van deezen, den tijtel voerende van *Burggraaf des Rijks van Nieuwmegen*, is het aanzienlijkste van het Kwartier, en wordt gemeenlijk door een Lid der Ridderschap bekleed.

Nieuwmegen, van zommigen *Nijmegen*, en in de wandeling *Nimwegen* genaamd, is de hoofdstad niet alleen van het Kwartier van dien naam, maar ook de eerste in rang in de

 Pro-

Provincie *Gelderland*, gelegen aan de *Waal*, niet verre van de grenzen van *Kleefsland*. Naar gelange van de verschillende wijze, op welke de naam gespeld wordt, is ook daar van de afleiding onderscheiden. Zo men met de Latijnsche benaaming, *Neomagum*, te raade gaa, zal *Nieuwmegen* de beste leezing zijn. Doch de zaak is van te klein belang, om ons daar mede op te houden. *Nieuwmegen* legt in 't hangen van een berg, of liever op vijf onderscheidene Heuvels: de Hessen- of Heezenberg; de Marienberg; de Gruitberg; de Klokkenberg; en de Hunner- of Hoenderberg. Van hier dat men, de Stad doorwandelende, dikmaals, en nu en dan niet zonder moeite, moet op en af klimmen. Men heeft 'er tien Poorten; zes aan den Rivierkant: de Veerpoort; de Kraanpoort; de St. Stevenspoort; de Meijpoort; de St. Jakobspoort; 't Bezienderspoortje; vier aan de Landzijde: de Hessen- of Heezepoort; de Molenpoort; de Hartsteegs-, of volgens zommigen, de Hertogspoort; de Hunner- of Hoenderpoort. In het Westelijke gedeelte der Stad, aan de Riviere, heeft men eene Haven, binnen welke de Schepen, tegen den Ysgang, veilig kunnen leggen. Zeer uitgebreid zijn de Vestingwerken, en hebben, meermaalen, tegen vijandlijke aanvallen wederstand geboden. De hooge Oudheid der Stad wordt, met reden, afgeleid uit de menigvuldige Overblijfzels, van tijd tot tijd uit den grond opgegraaven, en die een gegrond vermoeden geeven, dat de Romeinen, bij ouds, hier hun verblijf gehouden hebben. Doch, of JULIUS CEZAR dezelve gesligt hebbe, is niet volkomen zeker. Reeds in de Achtste Eeuwe hadt de Stad merkelijk aanziens. Keizer KAREL DE GROOTE wierdt 'er, in 't begin der Negende Eeuwe, gekroond. Meermaalen, geduurende de binnenlandsche onlusten, oorlogen en beroerten is de Stad van Heere verwisseld. De *Noormannen* staken haar in brand, in den Jaare 881; zo deedt ook de Hertog van *Lotharingen*, een weinig voor het midden der Elfde Eeuwe. Naa vrugtlooze aanslagen van den Overste MARTEN SCHENK, bragt Prins MAURITS dezelve over in de magt der Staatschen, en versterkte 'er de Wes. De Maarschalk DE TURENNE maakte 'er zich meester van, in den Jaare 1672. Drie jaaren daar naa diende zij tot eene Verzamelplaats van de Afgevaardigden der

der Oorlogvoerende Mogendheden. De Vrede, zedert, aldaar gesloten, ontleende den naam van de Stad der onderhandelinge.

Wij gaan over tot eene meer bijzondere beschrijving der Stad. Het getal der Huizen wordt begroot op tweeduizend, en dat der Ingezeetenen op omtrent twaalfduizend. Men ontmoet 'er verscheiden aanzienlijke Gebouwen; van de voornaamsten zullen wij kortelijk verslag doen.

Het *Valkhof*, ook wel het *Frankenhof* genaamd, is een overoud gestigt, van een zonderling maakzel, in de Noordwestzijde der Stad, bestaande uit verscheiden ronde Torens, van onderscheidene hoogte. Onder andere Vertrekken wordt den vreemdelingen vertoond eene ronde Kapel, aan welke men doorgaans den naam van Heidensche Tempel geeft. Bij de aloude Schrijvers draagt het Hof den naam van een *zeer groot, wonderlijk kunstig en sterk Koninklijk Paleis.* Keizer KAREL DE GROOTE en deszelfs naazaaten, de Frankische Koningen, hielden 'er, meermaalen, hun winterverblijf. Zints veele jaaren is het de woonplaats van den Burggraave des Rijk van *Nieuwmegen* in den tijd. — Niet verre van het Valkhof legt het *Kalver-*, eigenlijk het *Kelfkensbosch*, dus genaamd naar eenen Nieuwmeegschen Burgemeester, ARNOLD KELFKEN, welke het heeft aangeleid. Behalven de lommerrijke Laanen en bekoorlijke uitzigten, is dit Boschje, op eenen Berg gelegen, merkwaardig door een klein Poeltje, boven op den kruin, 't welk geduurig water opgeeft. — Een Toren, *Belvidère* of *Schoonzigt* genaamd, aan het Boschje grenzende, wierdt op Stads kosten gebouwd, in 't begin der voorgaande Eeuwe. Veel bezoeks heeft deeze Toren, van wegen de verrukkende en uitgebreide gezigten over de Betuwe, en de Dorpen in dien oord. Ook kan men van daar het oog verlustigen, met het gadeslaan van den loop der vier Rivieren, de Waal, de Maas, den Rhijn en den Ysfel. — Het *Stadshuis* is een hoog Gebouw, pronkende, in den Voorgevel, met de afbeeldingen van KAREL DEN GROOTEN en verscheiden andere Keizers. In eene Gaanderij, van binnen, valt het oog des opmerkenden op eene reeks van Opschriften en andere Oudheden, in den muur gemetzeld. Een zwaard, welk den Vreemdelingen wordt vertoond, zou gediend hebben ter onthoofdinge der Graaven van EGMOND en HOORNE,

te *Brusfel*, in den Jaare 1568. Ook hangt aldaar de befaamde Schilderij, verbeeldende eene Vrouw, zonder bloedfchennis getrouwd geweest met den Vader van vier kinderen, twee van welke haars Vaders, en de twee andere haars Moeders Broeders waren. In een der Vertrekken van dit Stadshuis wierdt, in de Jaaren 1677 en 1678, de Vredehandeling gehouden. —— Het geweezen Klooster der Minderbroederen, digt bij de Haven, 't welk, zedert, tot een Oude-Mannenhuis diende, verftrekt thans tot een *Ammunitiehuis*. —— Onder verfcheiden fraaie Huizen, ftaande aan de Groote Markt, munt uit de *Hoofdwagt*, onder welke de Vleeschhal wordt gehouden.

Twee Kerken hebben de Nederduitfche Hervormden tot hunnen dienst. De *Groote Kerk*, voormaals aan ST. STEVEN gewijd, in den Jaare 1273, ftaat aan de Groote Markt. De Toren, meer dan eens, door hemelsch vuur, in brand geflagen en merkelijk befchadigd, is telkens fraaier herbouwd. Het Lijk van ANNA CATHARINA VAN BOURBON, Gemaalinne van Hertoge ADOLF VAN GELDER, geftorven op den tweeëntwintigften Mai des Jaars 1469, legt in het Koor deezer Kerke begraaven, en haare beeltenis, leevensgrootte, op haare Grafftede, in Koper uitgehouwen. Toen men, in den Jaare 1739, den Grafkelder opende, vondt men 'er een Latijnsch Opfchrift, behelzende haare tijtels en fterftijd. —— De *Breuren-* of Broederkerk, door de Predikbroeders, weleer, geftigt, is een laag en klein gebouw, met een fpitzen Toren. Beide deeze Kerken worden door vijf Leeraars bediend. —— De *Walfche* of Franfche Hervormden hebben eene eigen Kerk, in welke één Leeraar den dienst waarneemt. — Voorts hebben 'er de *Lutherfchen* en de Doopsgezinden ieder eene Vergaderplaats. —— Behalven de nu gemelde Gebouwen, heeft men, te *Nieuwmegen*, een Oude-Mannen en Vrouwenhuis, Dolhuis, Burger-Weeshuis, Arme Kinderenhuis en Latijnfche School.

De Regeering van *Nieuwmegen* beftaat uit twaalf Raaden, uit welke, jaarlijks, twee regeerende Burgemeesters gekoozen worden. De zelfde twaalf Raaden bekleeden 'er ook den post van Schepenen. Daarenboven is 'er een Rigter, zo veel als Schout; zijn ampt brengt mede, het fpannen van den Regtbank van Schepenen, zo in burgerlijke als lijfftraffelijke zaaken. Behal-

halven de gemelden, heeft men 'er ook een Kollegie van Gemeenslieden. Het Regtsgebied der Stad ftrekt zich uit over het zo genaamde *Schependom van Nieuwmegen*, bevattende de Dorpen *Hees*, *Nederbosch* en *Hatert*, benevens het *Hogevelt*, en een gedeelte van *Ooy* en *Lent*.

Zie SCHLIGTENHORST, PONTANUS, ARKSTEE, enz.

NIEUWPOORT, eene kleine Stad, of Vlek, in Zuidholland, in den Alblasferwaart, op de uiterfte grenzen der Provincie, aan den kant van het Sticht, aan de rivier de Lek, tegenover *Schoonhoven*. De Stads Geregtigheden, welke het nog geniet, zijn de gevolgen en overblijfzels van den voorgaanden bloeienden ftaat der Plaatze, naardien men 'er verfcheiden Brouwerijen en Olijmolens telde. Meermaalen lag *Nieuwpoort* bloot voor vijandelijke aanvallen: waarom men het ook, van tijd tot tijd, verfterkt heeft, vooral in den Jaare 1673, volgens uitwijzen van een Latijnsch Opfchrift, boven eene Poort aan de zijde van de *Alblasferwaart*, betekenende dat men, „ ter verdeediginge van den Godsdienst en de Vrijheid des „ Vaderlands, de Stad met Graften en Vestingwerken heeft „ omgeeven." In goeden ftaat worden deeze Verfterkingen onderhouden. Openbaare Gebouwen vindt men 'er geene andere dan het *Stadshuis*, een klein doch zindelijk geftigt, ftaande op eene Sluis, door welke, bij vijandelijken aanval, het water na binnen kan gelaaten worden; en de *Hervormde Kerk*, een klein gebouw, met een laagen Toren, die door éénen Leeraar wordt bediend. Het maaken van Hoepelen is eene hoofdbron van het beftaan der Ingezeetenen; veele van welke, voormaals, in merkelijken getale, ter Haring- en Walvischvangst plagten te vaaren. De Hooge Heerlijkheid deezer Plaatze behoort aan den Prinfe Erfftadhouder, die 'er een Baljuw en Schout aanftelt, en daarenboven, jaarlijks, twee Burgemeesteren, zeven Schepenen en eenen Thefaurier.

NIEUWPOORT, (WILLEM) bekleedde eene plaats in de Vroedschap der Stad *Schiedam*, in den Jaare 1650, ten tijde als het besluit wierdt genomen tot het doen van eene bezendinge aan de bijzondere Gewesten, ten einde dezelve te vermaanen tot het handhaaven van den Stadhouderloozen Regeeringsform, en eene algemeene staatelijke Vergadering te beleggen, naa den dood van Prinse WILLEM DEN II, om 's Lands zaaken op een vasten voet te brengen. NIEUWPOORT vertrok, met KOENRAAD VAN BEUNINGEN, Pensionaris van *Amsterdam*, en KORNELIS RIPPERTS, Burgemeester van *Hoorn*, na *Friesland* en *Stad en Landc.* In het volgende Jaar 1651 deedt hij, van wegen de Staaten van Holland, in gelijke hoedanigheid, eenen keer na *Zeeland*, om de Staaten van dat Gewest te overtuigen van de noodeloosheid van eenen Kapitein Generaal, tot welken aanzienlijken post eenige Gewesten den jongen Prins WILLEM DEN III, toen naauwlijks één jaar oud, wilden verkoozen hebben. De ijver, met welken NIEUWPOORT, in deeze beide bezendingen, zich tot genoegen zijner Meesteren kweet, was oorzaak, dat op hem, nevens den Heer HIERONYMUS VAN BEVERNINGK, in den Jaare 1653, de keuze viel, om, van wegens Holland, naar Engeland te vertrekken om over een Vredeverbond te handelen. Met voordagt viel op hem de keuze, omdat hij, meer dan ééns, blijken hadt gegeeven van kleine gezindheid omtrent het Huis *van Oranje*. Zij hadden tot Amptgenooten de Heeren VAN DE PERRE, wegens Zeeland, en ALLARD PIETER JONGESTAL, eersten Raad in den Hove van Friesland. NIEUWPOORT en BEVERNINGK, egter, hadden 't voornaamste bewind in handen, en handelden zeer bedektelijk, niet slegts voor de twee andere Gezanten, maar zelf voor de Vergadering der Algemeene Staaten in *'s Hage*. Niet zonder grond was, hierom, het vermoeden, welk, bij zommigen, gevoed wierdt, aangaande een geheimen last, door die van Holland hun gegeeven, om ten nadeele des Prinsen VAN ORANJE iets te sluiten in Engeland: te meer, zedert het rugtbaar wierdt, dat hij en de Heer BEVERNINGK geheime briefwisseling onderhielden met den Raadpensionaris JOAN DE WITT. Van tijd tot tijd deedt, midlerwijl, NIEUWPOORT eenen keer na Holland, om verslag te doen van den toestand van zaaken, en

en om nieuwen last te haalen. Onder andere deedt hij, nevens JONGESTAL, verslag ter Algemeene Staatsvergaderinge, omtrent een Ontwerp van Coalitie of Zamensmeltinge der beide Gewesten, Engeland en de Nederlanden; doch ontving tevens bevel om te bewerken, dat men daar van zoude afzien, en alleen te besluiten in een naauw Verbond. In 't laatst van October des Jaars 1653 keerde hij, met dien last, te rug na *Londen*.

Tot nog toe hadt het werk van den Vrede traagen voortgang gehad. Het maakte grooter spoed, zints de wederkomst van alle de bovengenoemde Gezanten, uit de Nederlanden, werwaarts zij eenen keer gedaan hadden, in den aanvang des Jaars 1654. Met een pragtigen trein van ruim zeventig Koetzen, en het gejuig der menigte, *God zegene de Ambassadeurs! God geeve ons Vrede!* te *Londen* staatelijk ingehaald, wierdt, eerlang, de Vrede getroffen. Terwijl NIEUWPOORT zich in Engeland bevondt, betoonden de Staaten van Friesland, openlijk, tegen hem hun misnoegen, door hem verdagt te houden van den Protektor CROMWEL aan de hand te hebben gegeeven de befaamde *Akte van Seclusie*, bij welke de Prins *van Oranje*, voor altoos, van het Stadhouderschap, en de verdere waardigheden zijne Voorouderen, wierdt uitgesloten. — Men wilde hem herroepen en naar verdienste gestraft hebben. Doch Holland verklaarde zich daar tegen; en de Ambassadeur zuiverde zich, zedert, van gegrond vermoeden daar omtrent, bij plegtigen Eede verklaarende, nimmer daar toe aanleiding gegeeven te hebben.

Ondanks den wensch van veelen, zo in Engeland als in de Nederlanden, welke NIEUWPOORT wel gaarne den voet zouden geligt hebben, volhardde hij in zijn Gezantschap, steeds bezig met de gewigtigste handelingen, ten voordeele van zijn Vaderland: het sluiten van een Verdrag van Zeevaart; het vernietigen van de befaamde en voor de Vereenigde Gewesten zeer nadeelige Akte van Scheepvaart van den Jaare 1651; het doen ophouden van den overlast, door de Engelschen, den Nederlandsche Kooplieden aangedaan, en andere gewigtige onderwerpen.

Tot in den Jaare 1660 vertoefde NIEUWPOORT in Engeland, en, in de laatste jaaren, als gewoonlijke Gezant der Algemeene Staaten. Doch hij hieldt op, aldaar aangenaam, en dus van nut te zijn, zints de herstelling van Koning KAREL DEN II, die openlijk de zijde hieldt van den Prinse VAN ORANJE, welken men, niet 't onregt, oordeelde, dat de Gezant minder genegen was. Zedert handelde hij, meermaalen, met eenige uitgeweekene Engelschen, die, uit misnoegen op de tegenwoordige Regeering, Engeland verlaaten, en zich na de Nederlanden begeeven hadden. 's Mans bewind van zaaken liep ten einde in het Jaar 1672, toen hij, in eenen oproer om de bevordering van Prinse WILLEM DEN III, in de handen van het Graauw viel, doch, naa eenige mishandeling geleeden te hebben, wederom geslaakt wierdt.

NIEUWSTAD, gelegen in Staats Opper-Gelderland, in het *Ampt Montfoort*, aan de grenzen van *Gulikerland*, was, vóór en tot in het Jaar 1573, eene sterke Stad. Toen wierdt zij ontmanteld, en met een verarmd. Nogthans heeft zij, onder den naam van Vlek, Stads Geregtigheden behouden. Zo min talrijk zijn 'er de Gereformeerden, dat ze 'er geene Kerk hebben, maar wel de Roomschgezinden.

NIEUWVEEN, een Ambagt en Dorp, in Rhijnland, te gader met *Uiterbuurt* begroot op honderd drieënzeventig Huizen. *Nieuwveen* is een vermaaklijk Dorp; de Kerk is een aanzienlijk gebouw, en de Toren van merkelijke hoogte. De Ambagtsheerlijkheid behoort aan de Stad *Haarlem*.

NIEUWVLIET, een Dorp en Heerlijkheid, in Staats Vlaanderen, onder *'t Vrije van Sluis*, omtrent een uur gaans ten Oosten van het Dorp *Kadzand*. Het Dorp heeft ééne aanzienlijke Straat. Men vindt 'er eene Gereformeerde Kerk, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend. Ook woonen 'er eenige Doopsgezinden.

NISPEN, een Dorp van weinig aanziens, in de Baronnij van *Breda*, doch voorzien van eene Gereformeerde Kerk, die door

door eenen eigen Leeraar wordt bediend. Het Dorp behoort onder de Heerlijkheid *Roozendaal*, mede in de Baronnij gelegen.

NOIRKARMES, (PHILIPS VAN ST. ALDEGONDE, *Heer van*) bekleedde, in den Jaare 1566, van wegen den Markgraave VAN BERGEN, Stadhouder van *Henegouwen*, den post van deszelfs plaatsbekleeder. In merkelijke bekommernis bevondt zich deeze, ter gelegenheid van het bemagtigen van verscheiden Kerken, te *Valenchijn*, door de Onroomschen; welke, zich op hun getal en vermogen verlaatende, dezelve weigerden te ontruimen. Van hier dat NOIRKARMES, in de onmagt ter volvoeringe van de uitgegaane Bloedplakaaten, bij brief op brief, deswegen klagtig viel aan de Landvoogdesse MARGARETA, haar te verstaan geevende, dat 'er, zonder geweld, geen helpen en redden zijn zoude aan den gegeeven last. Men nam hier op eene proeve, in de maand November des gemelden jaars, om Bezetting binnen de Stad te brengen; doch deeze wierdt buiten gehouden. Thans verklaarde men *Valenchijn* voor wederspanning en vijandelijk, en ontving NOIRKARMES, in de volgende maand, bevel, om, aan 't hoofd van een aanzienlijk getal Knegten, tegen de Stad op te trekken. Met tien Vaandels Voetvolk en zeshonderd Paerden, ontmoette hij de Onroomschen, ten getale van drieduizend tegen hem uitgetrokken, verstrooide dezelve, of dreef ze wederom na binnen: waar naa hij regelrecht op de Stad aantrok, en dezelve beschooten hebbende, in de maand Maart des Jaars 1567 bemagtigde. De weigering der Ingezeetenen, om zich aan 's Konings genade over te geeven, was oorzaak dat de Stedehouder merkelijke strengheid omtrent dezelven te werk stelde. Hij hadt zijne voeten naauwlijks binnen de Stad gezet, of hij liet verscheiden aanzienlijke burgers en twee Kalvinische Leeraars vatten en ter dood brengen. Even eens handelde hij te *Doornik*, 't welk, ten zelfden tijde, hem in handen was gevallen.

Gelukkig slaagde, in den Jaare 1567, de Heer VAN NOIRKARMES, in 't bemagtigen der Steden *Maastricht* en *'s Hertogenbosch*. Intusschen leide men ten Hove in beraad, om Be-

zetting te brengen binnen *Amsterdam*, zints de toestand van zaaken, naa het vertrek van den Heere VAN BREDERODE en deszelfs aanhang, aldaar een ongunstigen keer hadt genomen ten aanzien der Onroomschen. Ondanks de poogingen der Wethouderschap en den wensch der Gemeente, om van vreemd Krijgsvolk verschoond te blijven, ontving NOIRKARMES bevel om op *Amsterdam* aan te trekken. Op den achtsten van de maand Mai vertoonde hij zich voor de Haarlemmerpoort, begeerende om binnen gelaaten te worden. Men voldeedt, 's anderendaags, aan dien eisch; niet, egter, zonder dat alvoorens, door Burgemeesteren, de Vroedschap en de drie Schutterijen waren bij een geroepen. Nog meer goldt de eisch, omdat de Veldheer van eenige Stukken metaalen Geschut voorzien was, en hij gedreigd hadt, in gevalle van weigeringe, de Stad met geweld aan te tasten. Het gevolg deezer bemagtiginge was, eene afkondiging, zo wel op naame van NOIRKARMES, als op dien van Schout, Burgemeesteren, Schepene en Raaden, waar bij de Vergaderingen der Onroomschen verbooden, en de Roomschgezinden in derzelver luister en aanzien hersteld wierden.

't Kon niet uitblijven, of de Heer VAN NOIRKARMES moest, door zulke blijken van ijver, ten dienste des Spaanschen Konings, aangenaam zijn bij den Hertog VAN ALVA. Naa deezen wreedaart, bij deszelfs overkomst uit *Spanje*, in 't Leger bij *Diedenhoven*, begroet te hebben, wierdt hij, door denzelven, benoemd tot Lid van den Raad der Beroerten; in welken, egter, onzeker om welke redenen, hij nimmer zitting nam. In den Jaare 1572 was hij tegenwoordig in het beleg van *Haarlem*. 's Jaars daar aan wierdt aan hem vertrouwd het bewind van Oorlog in Holland, zints de Graaf VAN BOSSU, in eenen Scheepstrijd op de Zuiderzee, zijne vrijheid hadt verlooren; ook bekleedde hij, in 's Graaven plaats, den post van Stadhouder van *Utrecht*. Een geheimen aanslag ondernam hij op *Gouda*; doch deeze mislukte, door het uitlekken der zamenspanninge. In den Jaare 1574 liet hij, door den Landvoogd *Don* LOUIS DE REQUESENS, zich gebruiken tot het bewerken van eene bevrediging van de Algemeene Staaten met de Provinciën Holland en Zeeland. Doch de dood voorkwam de volvoering

van

van deezen handel; NOIRKARMES overleedt op den vierden Maart des Jaars 1574.

Zie BOR.

NOODDORP, een Dorp en Ambagt, in Zuidholland, onder *Delfland*. Het laatste, meestal uit Veenlanden bestaande, wordt begroot op honderdzesennegentig Morgens en vierhonderd vijfenzeventig Roeden; het getal der Huizen op achtenvijftig en één Koornmolen. Het Dorp, dat voornaamelijk bestaat uit eene lange Straat, heeft eene kleine Kerk, en een Toren, met een kleinen dikken Spits gedekt.

NOORDBEVELAND, een der kleine Eilanden, in Zeeland, *Bewester-Schelde*, was, bij ouds, van merkelijk grooter uitgebreidheid dan tegenwoordig. Niet minder dan drie Dorpen met zevenhonderd Gemeten Lands, zouden, van tijd tot tijd, door de Golven verslonden zijn. Om zijne vrugtbaarheid en vermaaklijke Landsdouwe, plagt men het den Lusthof van Zeeland te noemen. Behalven het Stedeken *Kortgene*, leggen op hetzelve de Dorpen *Kats*, *Kolijnsplate*, *Wissekerke* met het Dorpje *Geertsdijke*. Het geheele Eiland wordt begroot op dertienduizend tweehonderdëneen Gemeten en honderd negenentachtig Roeden Lands.

NOORDDORP, eene Buurt in Kennemerland, onder *Heemskerk*, aan den Postweg tusschen *Haarlem* en *Alkmaar*. Het is de gewoone Pleisterplaats der Postwagens, welke tusschen de beide Steden rijden.

NOORDEINDE, eene welbetimmerde Buurt, in 't gedeelte van het Noorderkwartier van Holland, het *Baljuwschap van de Nieuwburgen*, ongeveer een vierendeel uur gaans ten Noorden van het Dorp *Graft*; van waar het den eigenlijke naam van *Noordeinde van Graft* ontleent. Hier is geene Hervormde Kerk, maar wel eene Vergaderplaats der *Doopsgezinden*, die 'er hunnen eigen Leeraar hebben; als mede eene Statie van Roomschgezinden, tot welke ook die van *Graft* behooren.

NOOR-

NOORDELOOS, eene Hooge Heerlijkheid en Dorp, in Zuidholland, in de *Alblasserwaard.* De Landen worden begroot op ruim zestienhonderd achtenzestig Morgens, en de Huizen op honderddrieëntwintig met één Koornmolen. Het Dorp, in den Jaare 1025, gebouwd door Heer JAN VAN ARKEL, den Vijfden van dien naam, heeft een deftig aanzien. Van den Toren der Kerke, die oud is, steekt een achtkantig Spits ten vierkanten dake uit. Eertijds stondt hier een deftig Slot, 't welk reeds voor lang verdweenen is. Thans heeft men 'er een aanzienlijk hedendaagsch Heerenhuis, met schoone plantaadjen, 't welk bij den Heere der Heerlijkheid bewoond wordt.

NOORDEN; zie ZEVENHOVEN.

NOORDEN, een Dorp in *Rhijnland*, te gader met *Nieuwkoop*, éénе Heerlijkheid. *Noorden* heeft het aanzien van één Dorp te zijn met *Nieuwkoop*, doch is daar van afgescheiden door den Vliet. Ook heeft het eene afzonderlijke Kerk en Leeraar, hoewel in gemeenschap met die van de zo genaamde *Noordsche Buurt* onder *Zevenhoven*, en van *Agttienhoven* en van *Westveen* onder het Sticht. In de Roomsche tijden plagt de tegenwoordige Hervormde Kerk eene Kapel te zijn.

NOORDGEEST, een Dorp in het Markgraafschap van *Bergen op den Zoom*, ongeveer een vierendeel uur gaans ten Noorden van de Stad van dien naam. Het regtsgebied van dit Dorp, hoewel thans merkelijk kleiner dan in vroegere dagen, strekt, egter, nog heden tot aan de Vestingwerken der Stad. Wijders heeft het zijnen afzonderlijken Regtbank, bestaande uit één Burgemeester, vijf Schepenen en twee Gemeensmannen. Aan Verpondingen draagt het jaarlijks vijfhonderdzesendertig Guldens en tien Stuivers.

NOORDGOUWE, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in Zeeland, op het Eiland *Schouwen*, dus genaamd naar een Water of Vaart, *de Gouwe*, in 't begin der Veertiende Eeuwe bevaarbaar door Oorlogschepen van dien tijd, doch, zedert, en

wel

wel nog vóór het einde dier Eeuwe zodanig uitgedroogd, dat het, om tot een nieuw Land bedijkt te worden, wierdt uitgegeeven. De Ambagtsheerlijkheid, zijnde een goed onversterfelijk Erfleen, is verdeeld in *Beoosten-* en *Bewesten-Steene*, naar de blaauwe Steenen, met het eene einde in den grond geplaatst, welke tot eene Grensscheidinge dienen. Beide deelen worden te zamen begroot op ruim negenhonderd en twintig Gemeten. Wel eer behoorde zij aan het van ouds vermaarde Zeeuwsche Geslagt VAN DER MEER VAN BERENDRECHT. Door huwelijken is de Ambagtsheerlijkheid, verscheiden maalen, van eigenaar veranderd. Het Dorp *Noordgouwe*, hoewel niet groot, legt zeer vermaaklijk, in een vrugtbaaren en boomrijken oord, hebbende, in zijnen omtrek, eene menigte van Landhuizen, hier Hofsteden genaamd. Van de Stad *Zierikzee*, van welke het rijklijk een uur gaans legt, loopt een zeer goede weg derwaarts, die zo wel bij winter als in den zomer kan bereeden worden. De Hervormde Kerk wordt door haaren eigen Leeraar bediend.

NOORDHORN, een Dorp, in het Westerkwartier der Provincie van Stad en Lande van *Groningen*. In veele opzigten heeft het de gedaante van eene kleine Stad. Zo wel als de Hervormden, hebben hier ook de Doopsgezinden eene afzonderlijke Kerk of Vergaderplaats.

NOORDLAREN, insgelijks een Dorp in Groningerland, aan de buitenste grenzen dier Provincie, aan den kant van het Landschap *Drenthe*. Het heeft zijne eigen Kerk, die door een afzonderlijken Leeraar wordt bediend.

NOORD-SCHERMER; zie SCHERMERHORN.

NOORDSCHERWOUDE, eene Heerlijkheid in Westfriesland, onder 't Baljuwschap van de *Nieuwburgen*, begroot op vierhonderd vierennegentig Morgens en driehonderd zevenenzestig Roeden Lands. Van honderdvijfentwintig, welke men 'er in den Jaare 1632 telde, was, in den Jaare 1749, het getal van Huizen op honderdenelf verminderd. Het Dorp van dien

naam

naam is in de lengte gebouwd, en heeft eigen Kerk en Predikant. Behalven het kweeken van Papaver of Slaapbollen, geneeren zich de Ingezeetenen met het planten en inzamelen van Kool, Uijen, Wortelen en andere Aardvrugten.

Noordwelle, een Dorp, in Zeeland, op het Eiland *Schouwen*. Het heeft eene eigen Kerk, doch den Leeraar met die van *Renesse* gemeen. Schrikwekkende was het lot, welk, in den Jaare 1576, hier eenige Spanjaarden wedervoer. De Staatschen, eenig Boots- en Krijgsvolk op de vijanden, in dat Dorp gelegerd, hebbende afgezonden, noodzaakten zij deeze, in de Kerk de vlugt te neemen. Op humne weigering, om zich over te geeven, staken ze den brand in de Kerk, en vervolgens ook in den Toren, naadat de Spanjaards aldaar eene schuilplaats gezogt hadden. Thans wilden de opgeslootenen zich Krijgsgevangen geeven; doch deeze genade wierdt hun geweigerd. Tweeëntwintig Knegten, om niet leevende verbrand te worden, sprongen hier op na beneden; de meesten vielen te pletten: die 'er 't leeven afdroegen, wierden straks afgemaakt. Onder de opgeslootenen in den Toren bevonden zich eenige Vrouwen van Spaansche Soldaaten. In 't gezigt der beneden staande Zeeuwen, wierp eene van deeze na beneden haar kind van zes weeken, en deedt voorts daar op een gelijken sprong. Zij bezuurde zulks met den dood; doch het kind, door de Staatschen op hunne handen gevangen, ontving geenerhande letzel. Die den gevaarlijken sprong niet durfden waagen, sneuvelden in de vlammen, op twee Soldaaten na; zij wierden door de Overwinnaars in 't leeven gespaard.

Noordwyk, eene Heerlijkheid, in Holland, onder Rijnland, een der aanzienlijkste Riddermaatige Goederen van den Hollandschen Adel. Eertijds was het eene Ambagtsheerlijkheid, tot in den Jaare 1604, wanneer zij tot eene Hooge Heerlijkheid verheven wierdt, ten behoeve van Jonkheere Jan van der Does *Janszoon*, welks naageslagt dezelve tot heden toe bezit; zijnde de Heeren van *Noordwijk*, zonder tusschenpoozen, bekend geweest als Leden van het Lichaam der Ridder-

derschap en Edelen van het Gewest. In deeze Heerlijkheid leggen twee Dorppen: *Noordwijk binnen* en *Noordwijk op Zee.*

Noordwyk binnen, een treffelijk Dorp, in een aangenaamen en vrugtbaaren oord gelegen, heeft, door de menigte en fraaiheid van Huizen, het getal van Straaten, en in andere opzigten, het voorkoomen meer van eene Stad, dan van een Dorp. De Kerk, een treffelijk, hoewel oud gebouw, pronkt met een hoogen vierkanten Toren, en een klein Spitsje, 't welk uit het agterste gedeelte der Kerke ten dake uitsteekt. In 't Gewelf der Kerke vindt men eenige Overblijfzels der Schilderije, verbeeldende den Marteldood van st. jeroen, den Patroon daar van, zo wel als van 't geheele Dorp. Zo wel als elders, aan den Zeekant, heeft men ook alhier op het Kerkhof gevonden uitgeholde Steenen Doodkisten, in welke, meent men, de eerste Predikers van 't Euangelie, hier te Lande, begraaven wierden. De Hervormden te *Noordwijk binnen* worden door hunnen eigen Leeraar bediend. De Remonstranten hebben 'er eene Kerk en Leeraar, en de Roomschgezinden eene Statie. Wijders heeft men 'er een Gasthuis en een Weeshuis, eene Waag en een zeer vermaard Fransche School. Behalven de Lijnbaanen, geeft het kweeken der alom beroemde Noordwijker Kruiden een bestaan aan een goed gedeelte der Ingezeetenen.

Noordwyk op zee, ten aanzien van het voorgaande ook wel *Noordwijk buiten* genaamd, als meer Zeewaarts gelegen, legt genoegzaam in de Duinen, tusschen de Zeedorpen *Zandvoort* en *Katwijk op Zee.* De Kerk is ruim en lugtig, en pronkt met een bevallig Torentje. Tot op den Jaare 1646 plagten beide Dorpen door éénen Predikant bediend te worden. Zedert heeft ook *Noordwijk op Zee* zijnen eigen Leeraar gehad. In de golven der Zee, zou, volgens het verhaal van junius, een aanmerkelijk gedeelte deezes Dorps begraaven zijn. Zelf in de tegenwoordige Eeuwe moest de Vuurbaak, staande op een hoogen Duin, om het aanspoelen der Zee, meer binnenwaarts verplaatst worden.

Zie alting, *Notit. German. Infer.* s. van leeuwen, *Batav. Illustr. Handvesten van Rhijnland*; junii *Batavia.*

Noord-

Noordwykerhout, met *Hillegom*, *Lisse* en *Voorhout*, tot in het einde der Zestiende Eeuwe, als afzonderlijke Ambagtsheerlijkheden onderhoorig aan het Baljuwschap van Rijnland, doch zedert het Jaar 1581 daar van afgescheiden, en te zamen onder éénen Baljuw gebragt. De Hooge Vierschaar bestaat uit Baljuw en negen Welgeboorene Mannen. Uit ieder der vier gemelde Dorpen worden twee Leden van dien Vierschaar verkoozen, en de negende uit *Zilk*, een Ambagt, onder *Noordwijkerhout* behoorende. In dit Dorp wordt de Hooge Vierschaar gespannen, het Schavot onderhouden en opgeregt, en buiten hetzelve de Galg gesteld. Het legt ten Westen van den Trekvaart tusschen *Haarlem* en *Leiden*, digtst aan de laatstgenoemde Stad. Den naam leidt men af van een *Hout* of Bosch, voormaals in dien oord geleegen. Het Ambagt wordt begroot op iets meer dan tweeduizendnegenendertig Morgens; en het getal der Huizen op honderdzesentwintig, behalven één Molen. De Kerk, een oud gebouw, wierdt, door de binnenlandsche oorlogen, zo zeer beschadigd, dat 'er van het Koor alleenlijk de Muuren zijn overgebleven. Het voorste gedeelte heeft men tot de oeffening van den Openbaaren Godsdienst bekwaam gemaakt. Daar boven rijst een achtkantig Spitsje ten dake van een vierkantig Torentje uit. Door het overstuiven der naastgelegene Duinen, is het Land, in den omtrek van dit Dorp, doorgaans schraal en onvrugtbaar.

Zie *Kostum. van Rijnland*; RADEMAKER, *Kabinet*.

Norch, een Dorp, in het Landschap *Drenthe*, beroemd wegens eene aanzienlijke Paerdemarkt, welke jaarlijks aldaar gehouden wordt. Voorts dient het tot eene Pleisterplaats voor de Postwagens, welke van *Groningen* en de *Lemmer* af en aan rijden.

Norrits, (JOHAN) bekleedde, in den Jaare 1580, den post van Kolonel over een Regiment Schotten, in dienst der Staaten van de Veréénigde Nederlanden. Hij, met zijn volk, zich

te

te *Zwartsluis*, in Overijssel, bevindende, zondt van daar een aantal Schutters na *Giethoorn*, op den vijand af, van welken zij een Vaandel verrasten en verstrooiden. In persoon trok hij, in 't laatst diens jaars, na *Meppel*, met weinige Paerden, en drieëntwintig Vaandelen Voetvolk, te zamen uitmaakende weinig meer dan achttienhonderd man; laatende *Zwartsluis* met slegts drie Vaandels bezet. Dit bekoorde den Spaanschgezinden Graaf VAN RENNENBERG, eene zo zwakke bezetting aan te tasten. NORRITS, bij tijds daar van verwittigd, zondt derwaarts een deel Engelschen en Waalen; die, in den Schans binnen gelaaten, te gader met de Bezettelingen eenen uitval deeden op den vijand, hem op de vlugt dreeven en wel driehonderd man versloegen. Aan buit bekwamen ze, behalven het geweer van ruim vijfhonderd man, twee Standaarten, eenen van welke hij den belegerden toezondt, nevens ruim zevenhonderd ponden Buskruid, en, weinige dagen laater, zestienhonderd Guldens aan Goud. Omtrent dien zelfden tijd waagde NORRITS, over het Moeras, eenen kans op de Rennenbergschen, doch met kleine baate.

Het ontzet van *Steenwijk*, 't geen thans, door RENNENBERG, belegerd wierdt, was het groote doelwit der poogingen van den Engelschen Overste. Op eene wedde van twaalfhonderd ponden ter maand, was hij nu tot Veldheer der Staaten aangesteld, en door deeze blijk der goedkeuringe van zijnen handel gestijfd tot nadere bestooking van 's Lands vijand. Met het begin des Jaars 1581 verliet hij zijne Legerplaats te *Meppelt*, en sloeg zich, van nieuws, te *Giethoorn* neder. Hier kwam men hem aanzeggen, dat *Steenwijk* het geene vier dagen langer konde uithouden. NORRITS, hierop, aan SONOY om eenige tonnen Bier en andere mondbehoeften, gezonden hebbende, deedt, ten zelfden tijde ('t was de zeventiende van Januarij des genoemden jaars) aan de belegerden weeten, zij hadden zich gereed te houden, alzo hij, in den volgenden nacht, iets tegen den vijand dagt te onderneemen. Met zijn Regiment Engelschen, dat van Graave WILLEM LODEWYK VAN NASSAU en eenig ander Volk, in alles nog geene tweeduizend man, trok hij, in stilte, na *Steenwijkerwoud*, viel onverhoeds op de Rennenbergsche Ruiters, stak de huizen in brand, en

te gelijk een goed aantal schoone paerden. Intusschen deeden de belegerden eenen uitval, en raakten handgemeen met den vijand. Veel volks sneuvelde 'er aan weerkanten; doch de uitvallers keerden eerlang na binnen. NORRITS, insgelijks zijnde afgetrokken, na een kamp digt met boomen bezet, wierdt derwaarts gevolgd van RENNENBERG, die hem naauw hieldt ingesloten. In groote zwaarigheid bevondt zich hier de Staatsche Veldoverste: zonder leeftogt, zonder Ruiterij, en onkundig van den weg, langs welken hij zich na 't Leger konde begeeven. De weg na de Stad stondt hem wel open; doch hij vondt het ongeraaden, binnen dezelve meer eeters te brengen, gemerkt de schaarsheid van lijftogt aldaar; welke hem zeer hoog was opgegeeven. Ten einde raade, en terwijl vast veelen van zijn Volk verliepen, trof hij, ten allen gelukke, eenen Steenwijker aan, die hem den weg wees na *Blokzijl;* van waar hij, door den zelfden gids, de belegerden liet weeten, dat hij, gesterkt met Friesche hulpbenden, die van uur tot uur verwagt wierden, binnen kort zijne voorgaande legerplaats dagt te betrekken.

In gevolge diens berigts zijne benden hebbende verzameld, floeg hij zich neder in het Klooster van *St. Jans Kamp.* RENNENBERG, daar van verwittigd, floeg derwaarts op weg, den vierentwintigsten Januarij, en worp, in allerijl, eenige Schanzen op. NORRITS, dus rondom ingesloten, bevondt zich in grooten kommer. Met den mondkost kwam het wel haast zo schraal om, dat men zich met paerdenvleesch moest behelpen. Nogthans ontbrak het de zijnen niet aan moed. Want als RENNENBERG bijkans een geheelen dag met schieten en stormen hadt gesleeten, was hij zo moedig afgeweerd door de Staatschen, dat hij, ook op de tijding der aankomste van Friesche hulp, in den nacht, met zwijgenden trom, aftrok na *Steenwijk*, met agterlaating van zijnen lijftogt, nevens dooden, gekwetsten en gevangenen. Een anderen afbreuk leedt RENNENBERG, in den aanvang der volgende maand. Eenig volk van NORRITS, zo te voet als te paerd, 's nachts naa den negenden, ter sluik zijnde uitgetrokken, verraste en sloeg bij *Dieveren*, een Dorp in *Drenthe*, een deel van zijne Ruiters, en kreeg tot buit, onder andere, honderdzesentwintig paerden;

den; voorts den brand steekende in de huizen en eenige wagens met mond- en krijgsbehoeften, voor hun bezwaarlijk te vervoeren.

Dit alles stijfde den moed van den Staatschen Veldoverste, die, gewoon om bij nacht en dag alles met eigen oogen te zien, thans den kans schoon meende te hebben, tot ontzet der belegerde Stad. Met drieduizendvijfhonderd Knegten en zes Kornetten Paerden opgebroken, legerde hij zich in 't Oosteinde van *Steenwijkerwoud*, en deedt 'er eene plaats afperken met aarden wallen, die den Soldaaten tot Borstweeringen dienden. Zijne Vaandels deedt hij in zulker voege op de hoogten planten, dat ze binnen *Steenwijk* konden gezien worden. Niet onbestookt liet hem hier de vijand leggen, maar viel 'er eene schermutzeling voor, tot wederzijdsche schade; die, evenwel, NORRITS niet belette, zich nader aan de Stad te legeren, van waar hij het den Rennenbergschen, eerlang, zo bang wist te maaken, dat dezelve, vermoeid van arbeid en honger, begonnen te deinzen, onder een vloekend en dreigend roepen om betaaling van soldij. Op zulk eenen toestand van zaaken sliep de wakkere NORRITS niet. Door brieven, geslooten in looden Kogels, welke men over en weder schoot, de belegerden vermaand hebbende, wat hun te doen stondt, zondt hij, in den vroegen morgen, van den tweeëntwintigsten Februarij, eenen stevigen hoop Stedewaarts, die ontmoet wierdt van een goed deel der belegerden, medevoerende zwaare horden, om de Slooten te vloeren. Daar over trokken nu de ontzetters, met koorn, meel en buskruid; een welkoomen voorraad, door welken voorts de Stad gespijsd wierdt; die, ondanks het schieten van den vijand, nogmaals gelijken aanvoer bekwam. Graaf RENNENBERG, hier door wanhoopende aan de bemagtiginge van *Steenwijk*, trok heimelijk af, in den nacht naa den tweeëntwintigsten: zulks men, met het aanbreeken van den dag, geenen Schildwagt meer vernam. NORRITS deedt hier op zijne intrede binnen de Stad, doch reedt terstond wederom ter Oosterpoorte uit, om 's vijands toestand te bezigtigen. Wel bekroop hem de lust om hem in den staart te vallen. Doch vermids de dikke lucht het naaspooren belette, en gemerkt des Graaven geregelden aftogt, stelde hij dit uit

den zin, maar zondt zijne benden deels na *Vollenhoven*, deels na *Meppel*, om 'er eenige rust te genieten.

Zij vonden wel haast wederwerk. Aan de grenzen van de Provincie Stad en Lande, rigtten, in den Zomer des gemelden Jaars 1581, de Rennenbergſchen, in Friesland, menigte van vijandlijkheden aan. Om deeze te beteugelen, zonden de Gemagtigden der nadere Vereeniginge, in de maand Julij, NORRITS met zijne Engelſchen, nevens acht Vaandels Sonoijſchen en eenig ander volk, die zich bij *Rinsmageest*, een Dorp in Friesland, vereenigden. De Rennenbergſchen, die te *Kollum* gelegerd waren, van daar na *Grijpskerk* zijnde opgebroken, deedt NORRITS *Monnikerzijl* beſpringen en bemagtigen. Thans wierdt de vijand te raade, uit gemelde zijne Legerplaatze, in ſlagorde op te breeken. Wel dra kwamen de Benden aan elkander, met zo een goed gevolg voor den Staatſchen Veldoverſte, dat hij den vijand te rug dreef, en tot onder de muuren van *Groningen* vervolgde; hebbende dezelve in den loop gelaaten verſcheiden Vaandels, vier Stukken Geſchut, eene menigte geweer, al de pakkaadje, veele gevangenen, en wel zevenhonderd dooden. Nog grooter ſlagting hadde NORRITS aangerigt, ware hij niet zo ſchaars voorzien geweest van Paerdevolk.

Naa 't overlijden van den Graave VAN RENNENBERG, 't welk kort daar naa voorviel, hadt NORRITS nu te doen met diens opvolger FRANÇOIS VERDUGO. Deeze, het gedeelte der Omelanden, 't welk nog Staatsch was, gewonnen hebbende, lag thans te *Noordhoorn*. Om hem het hoofd te bieden, begaf zich de Landraad na *Leeuwarden*, verzamelde alle de Ruiters in dien oord, en vereenigde dezelve met het Voetvolk van NORRITS, die thans bij *Kollum* lag. Hier begonnen, eerlang, de Friezen te morren, dat 'er niets wierdt uitgevoerd. De Staatſche Veldheer, korzel van hoofd, nam hier op een hachelijk beſluit. Met ruim tweeduizend Knegten en vijfhonderd Paerden, ſloeg hij, den laatſten September, op weg, met oogmerk om de Spaanschgezinden aan te tasten. Hij deedt den aanval, en ſcheen den kans ſchoon te hebben op de zege, door middel van zijn grof geſchut, waar van VERDUGO onvoorzien was, wiens Volk reeds aan 't wijken ſloeg. Het te vuurig

vuurig en onbezonnen aanloopen der Staatfchen was oorzaak, dat de Spaanfche Veldheer, een open ziende, daar op inbrak, en doordrong tot aan 't grof gefchut, 't welk fchandelijk verlaaten wierdt. Nu ging het, onder de Staatfchen, op een vlugten, met zwaar verlies zo van Bevelhebbers als gemeenen. NORRITS zelve bekwam eene wonde aan zijne rechterhand.

De laatfte Veldtogt was deeze van onzen moedigen Krijgsoverfte. Hij vertoefde nog eenigen tijd in de Nederlanden, dienst doende daar 't pas gaf, zo met het ftillen van inwendige beroerten, als andere blijken van genegenheid voor 's Lands welvaart. Doch even hier door viel hij in den haat van den Engelfchen Landvoogd, Graave VAN LEICESTER. In den Jaare 1587 zondt deeze hem fchriftlijken last van Koninginne ELIZABET, om zich na Engeland, en voorts na Ierland te begeeven, tot weeringe, zo 't heette, van eenen inval der Spanjaarden; doch, inderdaad, meende men, omdat hij den Landvoogd over de hand was, als ftaande hij zeer wel met de Staaten van den Lande, en om zijn oeffenen van goede tugt onder 't Engelfche Krijgsvolk, 't welk hem ontzag, doch te gelijk beminde.

Zie BOR en HOOFT.

NOUE, (FRANÇOIS DE LA) bijgenaamd *Bras de fer*, of *Yzerenarm*, naar den geenen, welken hij droeg, in de plaats van zijnen natuurlijken, dien hij verlooren hadt in de binnenlandfche Oorlogen in *Frankrijk*, uit welk Koninkrijk hij geboortig was. Hij was, fchrijft HOOFT, „ een Heer van den „ gezuijverden Godsdienst, en wijdbefaamt om zijn' Krijgs„ kund' en voorzightigheit; maar wiens deughdzaamer, op„ rechter, en zoetelijker van zeeden, misfchien veele eeuwen „ opwaarts niet hadden voortgebraght." Gemoedigd door zo treffelijke hoedanigheden, en op voorflag des Prinfen VAN ORANJE, benoemden hem de Algemeene Staaten tot hunnen Legermaarfchalk, in den Jaare 1578. Een blijk van zijnen moed vertoonde de Heer DE LA NOUE, in de maand April des volgenden jaars. Want als de Heer LA MOTTE, met zijn

 volk,

volk, zich bij *Duinkerken* gelegerd hadt, viel hij, met tweeduizend Knegten en zeshonderd Paerden, denzelven onverhoeds op 't lijf, doodde 'er tweehonderdvijftig van, en floeg de overigen op de vlugt. Van nieuws verzamelde LA MOTTE zijne Benden, en maakte onze Legermaarfchalk rekening, andermaal hem aan te vallen. Doch de agterlijkheid der Vlamingen, in het verzorgen van mond- en krijgsbehoeften, was oorzaak dat hij niets meer konde uitregten, dan, met kleine benden, hem het ftroopen en brandfchatten beletten.

In de volgende maand, naa deeze ontmoeting, floeg de Hertog VAN PARMA het beleg om *Maaftricht*, en wierdt de Heer DE LA NOUE tot Bevelhebber daar binnen verkoozen. Hij kende de aangelegenheid dier Stad, en was ijverig bedagt op haare behoudenis. Maar van oordeel zijnde dat deeze inzonderheid hing aan onderftand van buiten, en hij, met het verzorgen van dien, het meeste nut konde doen, vondt hij niet geraaden, zich te laaten opfluiten binnen eene Stad, welke, aan Bezettinge, flegts duizend, en, aan alle de weerbaare manfchap, niet meer dan vierduizend man telde. Yverig hieldt hij daarom aan, om vermeerdering van magt, bij de Algemeene Staaten; die, evenwel, uit hoofde der oneenigheid, welke onder hen regeerde, traaglijk aan zijn verzoek voldeeden. Toen floeg hij op weg na *Maaftricht*; maar de Stad, op eenigen afftand, genaderd zijnde, vondt hij de toegangen zo digt gefloofen, dat hij den doortogt onmogelijk rekende.

Dus ongelukkig, buiten zijne fchuld, hier het hoofd geftooten hebbende, zondt hem Prins WILLEM DE I, in de maand November, na *Warwijk*, alwaar de Malkontenten verzameld waren; hij kwam aldaar, op den veertienden der maand, met ongeveer vijfentwintighonderd man, en maakte, naa merkelijken tegenftand ontmoet te hebben, zich meester van dit rooversnest. Die door de vlugt ontkwamen, wierden door hem naagezet, en deels gedood, deels uit het Land verdreeven: zodat het hem gelukte, dien hoek van Vlaanderen zo goed als te zuiveren. Men roemt een zegswoord van 's Heeren LA NOUE's Troepen, omtrent deezen tijd gefproken, en waar uit de aart des Veldheeren mag worden afgeleid. Gehoord hebbende dat hunne agterftallige foldij te *Meenen* was aangekoomen, *'t gaf toen*

geen

geen pas, zeiden de edelaartige Franschen, *om aan geld, maar op elks pligt en weldoen te denken*: een blijk, dat hun, zo wel als den Overste, de eere ter harte ging.

In den Jaare 1580 hadt de Heer DE LA NOUE, in Vlaanderen, eenige Troepen op de been. In verwagting van Engelsche benden, belegerde hij daar mede *Ingelmunster*, een kleinen Burgt aan de vliet *Mander*, uit welken de Waalen of Malkontenten de naaste Dorpen grootlijks beschadigden. Intusschen ontving hij berigt, van eelijke burgers van *Rijssel*, hoe 'er kans ware, die Stad, bij verrasfing, te bemagtigen. Eene uitgeleezene bende van Ruiters en Knegten tot zich genomen hebbende, flaat hij daar mede op weg. Doch, verneemende dat de Burggraaf van *Gent*, met meerder manschap dan hij zelve hadt, in aantogt was, vondt hij geraaden, te wijken na *Wakken*, een Dorp twee mijlen van *Ingelmunster*. Van daar, om den vijand te keeren, zondt hij, om den brug over de *Mander* af te breeken, den Heer VAN MARQUETTE; die, egter, deezen last niet volvoerde, maar SIMON DE RYK, Zoon van den vermaarden JAKOB SIMONSZOON, nevens eenen Edelman van LA NOUE, aan MYHOVEN zondt, om den last, hem gegeeven, te doen volvoeren. Dit bleef agter; en de Markgraaf, met kleine moeite den brug bemagtigd hebbende, viel aan op 't Leger van LA NOUE; die, kwalijk ingevolgd van de zijnen, in den slag, welke daar op volgde, de nederlaage bekwam, en met een zijne vrijheid verloor. Bitterlijk smartte den Staaten het verlies van zo getrouwen Krijgsoverste, dien zij nu voor altoos kwijt raakten. Want overgeleverd zijnde, door den Burggraaf van *Gent*, welken hij in den bloede bestondt, aan den Hertog VAN PARMA, bleef hij in hegtenisse, tot in den Jaare 1585, wanneer hij zijne vrijheid bekwam, op de harde voorwaarde, met eede gestaafd, van nimmer tegen de Spaanschen te zullen dienen, zonder uitgedrukt bevel van zijnen Opperheere den Franschen Koning. De Heer VAN TELIGNY, insgelijks in 's Lands Geschiedenissen bekend, was de Zoon van den Heere DE LA NOUE.

Zie HOOFT, *Nederl. Historien.*

NYEBERKOOP, eigenlijk *Nieuweberkoop*, een Dorp in Friesland, in het Kwartier van de *Zevenwouden*, onder de Grietenij *Stellingwerf*- Oosteinde. Het heeft eene Kerk, doch eenen Leeraar gemeen met het nabuurig Dorp *Oldeberkoop*.

NYEGA. Vier Dorpen van deezen naam, doch allen van klein bestek, ontmoet men in de Provincie Friesland. Een daar van legt in 't Kwartier van *Oostergo*, in de Grietenij *Smallingerland*; een ander in het Kwartier van *Westergo*, in de Grietenij *Hemelummer Oldevaart* en *Noordwolde*; de twee overigen in het Kwartier van *Zevenwouden*, in de Grietenijen *Schooterland* en *Doniawerstal*.

NYEHOLTWOLDE, een Dorp in Friesland, in het Kwartier van *Zevenwouden*, in de Grietenij *Stellingwerf*- Westeinde. Het ontleent, naar men wil, zijnen naam van het veelvuldig Hout of Bosch, welk, in overoude tijden, hier omstreeks plagt te staan. Behalven ander Wild, maakte men 'er jagt op Herten en Reeën.

Zie WINSEMIUS.

NYENRODE, (*Het Huis*) hoewel leenroerig aan de Graaflijkheid van Holland, legt op Stichtschen bodem, in het Nederkwartier van dat Gewest, ongeveer een vierendeel uur gaans ten Zuiden van het Dorp *Breukelen*, aan de rivier de Vegt. Het was reeds bekend in 't begin der Veertiende Eeuwe. Omtrent het Jaar 1482 wierdt het, door de burgers van *Utrecht*, ingenomen en verbrand. Zedert herbouwd zijnde, rigtten 'er de Franschen, in den Jaare 1672, deerlijke verwoestingen aan; van welke het, op de oude grondvesten, naderhand hersteld wierdt. Het Gebouw heeft een deftig aanzien, pronkende met eene pragtige Voorpoort, tot welke men over eenen Valbrug nadert. De Graft, binnen welke het Huis rondom beslooten legt, is tamelijk breed. Fraaie Lusthoven en Plantaadjen maaken 'er het verblijf zeer vermaaklijk.

NYKOOP,

NYKOOP, eene Buurt en Ambagtsheerlijkheid, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, groot tweehonderdzeventig Morgens, en leenroerig aan den Huize van *Vianen*.

NYVELD, (*Huis te*) eene Ridderhofstad, in de Heerlijkheid van *Veldhuizen*, onder het Nederkwartier van het Sticht, een weinig bezuiden den Rhijn. Reeds vóór het Jaar 1200 was dit Huis bekend, en is, zedert, zeer vermaard geweest in 's Lands Geschiedenisfen, deels door deszelfs aanzienlijke eigenaars, welke 'er den naam van ontleend hebben, deels door de vijandlijke aanvallen, geduurende de binnenlandsche Oorlogen en beroerten daar op gedaan. Thans vertoont het Huis niets anders, dan eenige vervallene overblijfzels van den alouden luister.

Zie *Utr. Placaatboek.*

NYVELD, (WILLEM VAN ZUILEN VAN) uit het aanzienlijk Geflagt van dien naam, wordt beschuldigd, in den Jaare 1566, de hand geleend te hebben, te *Utrecht*, tot de befaamde Beeldestórming, nevens verscheiden andere Edelen, onder aanvoering van Heere JAN VAN RENESSE, *Heere van Wilp*. Hoewel hij, door een verkeerden ijver vervoerd, deel kan gehad hebben in dit schandelijk bedrijf, gedroeg hij zich, egter, zints dien tijd, als een Voorstander der vrijheid tegen de Graaflijke dwingelandij. Zich vervoegd hebbende onder den standaart des Heeren VAN BREDERODE, diende hij, onder denzelven, als Kapitein, en ontving, in die hoedanigheid, de nederlaage van Hertog ERYK VAN BRUNSWYK, terwijl hij bezig was met het bemagtigen van eenen Schans aan de Vaart, buiten *Utrecht*. Een blijk van het vertrouwen, welk de Staaten en zijne Doorluchtigheid in hem stelden, vernam men in den Jaare 1575, wanneer hij benoemd wierdt onder de Gemagtigden tot de Vredehandeling te *Breda*. Den zelfden post bekleedde hij, in 't volgende jaar, op de zamenkomst te *Gent*. Met zo veel ijvers, ten behoeve van de goede zaak, kweet hij zich in de beide Vredehandelingen, dat wanneer, in den Jaare 1577, *Muiden* voldoening van Prinse WIL-

LEM DEN I. ontving, NYVELD tot Slotvoogd van die Stad en tot Baljuw van Gooiland wierdt aangesteld; twee zeer gewigtige posten, welke, toenmaals, alleen aan Mannen van bekende Vrijheids- en Vaderlandsliefde wierden opgedraagen. Zo zeer won NYVELD, in deeze en andere posten, het vertrouwen van 's Lands Staaten, dat wanneer, in den Jaare 1587, van nieuws het besluit wierdt genomen, de heerschappij over de Nederlanden, aan Koninginne ELIZABETH van Engeland op te draagen, hij nevens eenige andere bekende Vaderlanders wierdt benoemd, tot het afleggen van de gewigtige boodschap. Naa de overkomst van den Graave VAN LEICESTER, viel hij, om het wederstreeven van deszelfs maatregelen, zo zeer in den haat van den heerschzuchtigen Engelsman, dat deeze hem heimelijk zogt op te ligten, en, waarschijnlijk, zijn oogmerk zou bereikt hebben, ware hij niet verhinderd door eenige Gooische boeren, die hunnen Drossaart beminden, en voor de geleide laagen waarschuwden. Zulk een bestaan ontstak nog meer den afkeer des vrijheidminnenden Edelmans tegen den Landvoogd. Hij zogt hem zulks te doen ondervinden, door zich te verzekeren van *Naarden*, welk het met LEICESTER hieldt, en Engelsche Bezetting binnen hadt. De trouwloosheid van den Schout dier Stad, zich houdende alsof hij het met NYVELD hieldt, deedt den toeleg mislukken. Niet lang daarnaa zal hij overleeden zijn. Althans vinden wij 's Mans naam, zedert, niet vermeld.

Zie BOR.

NYENOORD, (WIGBOLD VAN EUSUM, *Heer van*) een Krijgsheld, en minnaar van 's Lands Vrijheid en Voorregten, verworf, omtrent het Jaar 1580, last van de Staaten der Vereenigde Nederlanden, tot het werven van een Regiment Knegten, van zes Vaandelen; ieder derzelven bestondt uit honderdvijftig Koppen. Het eerste bedrijf daar mede, was een togt na *Winsum*, met zeshonderd man; hij lag 'er verschanst, eer nog acht dagen verloopen waren. Nu maakte hij eenen aanvang van zijne verrigtingen, met het verjaagen en vangen van een deel Soldaaten, door de Groningers uitgezonden. Nog twee andere

Vaan-

Vaandels, nog ongemonsterd, viel hij insgelijks op 't lijf, dreef ze op de vlugt, doodde 'er zestig van en kreeg vijftig gevangenen. Om het ontzet van *Steenwijk* te bevorderen, kwam de Heer van NYENOORD, verzeld van den Stedehouder van den Heere VAN MERODE, in den Jaare 1581, te *Blokzijl*, aanbrengende vijftienhonderd man en verscheiden Wagens met mondbehoeften; tot bijstere ontsteltenisse van 't vijandelijke Leger; in 't welk, kort daar na, een schroomlijke oproer rees.

In dat zelfde jaar waagde NYENOORD, hoewel met een ongelukkigen uitslag, een toeleg op de Troepen van den Stadhouder RENNENBERG, die te *Auwert*, een Dorp in Groningerland, vernesteld lagen. Om den Staatsgezinden Oversste den weg na de Zee af te snijden, verstoutten zich dezelve, eenen Schans aan het Reediep op te werpen; 't welk hun, evenwel, zeer kwalijk verging, vermids NYENOORD, hun oogmerk vermoedende, bij tijds eene laage leide, en uit dezelve eenigen doodde of gevangen nam. Zo voldaan waren de Friesche Staaten over dit bedrijf, dat ze den Veldheere toezonden twee maanden soldij voor zijne Knegten, eenig Schietgeweer, nevens bevel om *Groot Auwert* aan te tasten. Op den achttienden Maij des gemelden jaars slaat hij derwaarts op weg, met zeventien Vaandels, zet wagten uit, en plant geschut tegen de Poorten van het Klooster. De Rennenbergschen, hier van verwittigd, begeeven zich insgelijks daar heenen. Duidelijk zag de Heer VAN NYENOORD het gevaar, welk hij thans liep. Doch, overstemd van de meerderheid, moest hij zijne benden in slagorde schaaren, en mengde daar onder een deel Friezen, met geen ander Wapentuig dan Springstokken, te zijner hulpe toegeschooten. Den aanrukkenden vijand hadden deeze naauwlijks in 't oog, of zij stelden hunne stokken te werk, niet om daar mede op de bespringers in te loopen, maar vaardig over de Slooten te wippen, en recht toe en aan hunne wooningen te zoeken. Dit bragt de wanorde onder de Soldaaten, en holp ze op de vlugt, met geen grooter verlies, nogthans, dan van schaars honderd man. NYENOORD week, met zijne verzamelde magt, in zijnen Schans te *Winsum*. Doch vermids dezelve van Mond- en Krijgsbehoeften

ten zeer flegt voorzien was, dwong hem zijn Volk, dien over te geeven, aan den Stedehouder VAN BILLY. Even eens moest hij handelen met den Schans van *Warfum*. Alle zijne overige vastigheden moest nu de Heer VAN NYENOORD, in dien oord, ontruimen, en van alle de Ommelanden, zelf van een gedeelte van Friesland, heel tot *Dokkum* toe, den vijand meester laaten. Eenigzins verhaalde hij die fchade, door het doen bemagtigen van *Reide*, een Dorp in Groningerland, aan den *Dollaart*, tegenover *Embden*. De nuttigheid dier plaatze kennende, zondt hij, onder een bekwaam hoofd, tweehonderd man, te fcheep, derwaarts, welke de Spaanschgezinden fpoedig voor zich heen dreeven.

Het laatfte was dit Krijgsbedrijf van den Heere VAN NYENOORD. Hij ftortte in eene kwijnende ziekte, aan welke hij het leeven liet te *Otterdum*, een Dorp in Groningerland, en wierdt 'er insgelijks begraaven. Volgens HOOFT was hij een zeer deugdzaam en kloekmoedig Edelman, vuurig beminnaar zijns Vaderlands, niet gelukkig, evenwel, naar gelange van zijne dapperheid. Bij den oorlog hadt hij niet alleen geen voordeel, maar veeleer merkelijk nadeel behaald; hebbende hij, ter befoldiginge van zijn Volk, zijne goederen verkort, of zwaarlijk belast. Een zijner Zoonen, welke onder hem diende, daalde kort naa hem ten grave.

Zie HOOFT, *Nederl. Hift.*

O.

OBDAM, eene Hooge en Vrije Heerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van het Noorderkwartier van Holland *de Vier Noorderkoggen*. Zij wordt begroot op iets minder dan vierhonderdveertig Morgens Lands, en het getal der Huizen, die van het Dorp daar onder begreepen, op honderdenvier; zijnde viereudertig minder, dan 'er, bij de optelling in de voorgaande Eeuwe,

Eeuwe, bevonden wierden. Het Dorp *Obdam* is meest in de lengte gebouwd. De Kerk is een vrij goed gebouw, en wordt, zints bijkans anderhalve Eeuw, door haaren eigen Leeraar bediend. Voorts heeft men 'er een Raadhuis, de vergaderplaats der Regeeringe, bestaande uit een Burgemeester, vijf Schepenen, en vijftien Vroedschappen. Behalven deeze zijn 'er twee Kerkmeesters, twee Armenvoogden en een Schot- en Verpondingsgaarder. Driemaal ter weeke vaart, van dit Dorp, een Trekschuit op de Stad *Alkmaar*. Zints drie Eeuwen hebben de Heerlijkheid en het Dorp *Obdam* behoord aan den Huize VAN WASSENAAR. Verscheiden Leden van dit aanzienlijk Geslagt, die den toenaam van OBDAM voerde, hebben, in 's Lands Geschiedenissen, eenen naam gemaakt. Een der meest vermaarden is geweest,

OBDAM (JAKOB VAN WASSENAAR, *Heer van*): zie het Art. WASSENAAR (JAKOB VAN) Heer van *Obdam*.

OCCO, (SYBRAND POMPEJUS) afkomstig uit Friesland, alwaar zijn Vader, POMPEJUS OCCO, gebooren was, doch die zich naderhand hadt nedergezet te *Amsterdam*, alwaar zijn huis diende tot eene gemeenzaame verzamelplaats van uit- en binnenlandsche Geleerden, en van andere lieden, uitmuntende door deeze of geene lofwaardige hoedanigheid. Volgens VAL. ANDREAS zou hij een Gebedeboekje hebben in 't licht gegeeven. Doch PONTANUS noemt het een Psalmboekje, 't welk hij, op den naam van HIERONYMUS, in den Jaare 1519, te *Parijs* zoude hebben laaten drukken. SYBRAND, in 't voorste gedeelte der Zestiende Eeuwe gebooren, zulke aanmoedigende voorbeelden dagelijks voor oogen hebbende, gaf zich insgelijks over aan de beoeffeninge der Geleerdheid en beschaavende Weetenschappen. Zedert deedt hij eene reize door *Italie*, *Frankrijk* en *Duitschland*, en maakte kennis met de vermaardste Geleerden, in de onderscheidene Gewesten. Naa zijne wederkomst van zijne uitlandigheid, wierdt hij Schepen, in zijne Geboortestad, in den Jaare 1541, in 't volgende jaar Raad, en zat, bij herhaaling in Schepensbank, in de Jaaren 1543, 1545, 1551 en 1553. In den Jaare 1556 be-

klom

klom hij den Burgemeesterlijken Stoel, en zat in denzelven, vervolgens, in de Jaaren 1558, 1560 en 1562. Ondanks het Stads- en Staatsbewind, welk OCCO thans onledig hieldt, besteedde hij zijne snipperuuren aan de beoeffeninge van Geleerdheid en Weetenschappen, en was een ijverig voorstander van de schitterende vernuften zijner Eeuwe. Onder andere vindt men van hem aangetekend, dat hij eene geleerde briefwisseling hieldt met de vermaarde Mannen ANDREAS ALCIATUS, VIGLIUS VAN ZUICHEM VAN AYTA, JOANNES SECUNDUS en anderen. Ook blijkt het uit de Opdragt van zekere Latijnsche verzen, door den Dichter aan hem toegewijd, dat hij niet onbedreeven was in de Poëzij, en veel smaak vondt in het leezen van Latijnsche Dichters.

Zie PONTANUS, Lib. II. Cap. 28. *Biblioth. Belgic.* Tom. II.

OCCO SCARLENSIS; zie SCARLENSIS. (OCCO)

ODENRODE, anders ook *St. Odenroy*, gelegen in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, onder het Kwartier van *Peelland*, onmiddelijk afhankelijk van de Algemeene Staaten, is een zeer aanzienlijk Dorp of Vlek, onder 't welk, eertijds, veertien andere Dorpen zouden behoord hebben. Het legt aan de rivier de *Dommel*, ruim drie uuren gaans ten Zuiden van de Stad *'s Hertogenbosch*. Volgens zommigen zou *Odenrode* den naam ontleenen van eene Schotsche Maagd ODA, in de Achtste Eeuw voor Heilig verklaard en aldaar begraaven, en den naam van Graafschap gevoerd hebben; 't welk eerst van de Utrechtsche Kerk ter leen gehouden, doch naderhand aan den Hertog van Brabant wierdt afgestaan. Het Dorp *Odenrode* is zeer digt betimmerd, met een aantal fraaie Huizen, te zamen begroot op vierhonderdvierënachtig, vooral aan eene ruime Plaats of Marktveld. Men heeft 'er twee Kerken; de eene aan ST. MARTEN toegewijd, staande aan de Oostzijde van het Dorp; de andere, naar ST. ODA genaamd, voormaals eene Kollegiaale Kerk, en rijklijk voorzien van inkomsten voor negen Kanun-

Kanunniken. De eerste is een ruim en groot gebouw, hebbende een zeer hoogen Toren. De andere, uit den grond tot aan het Dak van Hardsteenen opgemetzeld, is fraaier dan de voorgaande, als zijnde, uit eene toegelegde somme door den Raad van Staate, in den Jaare 1741, van binnen merkelijk verbeterd en opgesierd. Beide Kerken worden door éénen Gereformeerden Predikant bediend. Behalven eene Weekmarkt, die op Woensdag gehouden, en op welke veel Boter gevent wordt, heeft men 'er vier Jaarmarkten. Voorts bestaat de Regeering uit zeven Schepenen, en even zo veele Gezworenen. Op de drie jaarlijksche Bijeenkomsten, welke men hier houdt, worden de Vaders der Huisgezinnen voor 't Geregt ontbooden, en hebben, volgens de oorspronklijke inrigting der Regeeringe, vrijheid om voorstellingen te doen, het algemeene welzijn betreffende. Van hier dat de Bijeenkomsten den naam draagen van *Gemeene Waarheden.*

Odyk, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het Overkwartier van het Sticht van *Utrecht*, grenzende ten Noorden aan den Krommen Rhijn, van welke de eerste zevenhonderd tweeëntachtig Morgens en tweehonderd Roeden Lands beslaat. De Heer deezer Heerlijkheid, welke leenroerig is aan den Huize van *Viane*, heeft de bestelling van het Geregt, bestaande uit Schout, zeven Schepenen en eenen Sekretaris. In den Jaare 1748 telde men 'er zevenenvijftig Huizen. — Het Dorp van dien naam, in eene vrugtbaare landstreeke gelegen, is van hooge oudheid; wordende daar van reeds gesproken, in zekeren Brief, op het Jaar 1164. Een blijk van die oudheid bespeurt men nog aan de menigte van duifsteen, van welken de Kerk en Toren gedeeltelijk zijn opgemetzeld. De eerste is een Kruisgebouw; de andere, hoewel niet hoog, en slegts met een kleinen spits gedekt, een vrij zwaar gevaarte. De Hervormde Gemeente heeft haaren eigen Leeraar.

Zie *Hist. van 't Utr. Bisdom.*

Odyk, (willem van nassau, *Heer van*) als mede van *Cortienne*, *Zeist*, *Driebergen* en *Blikkenburg*, was de Zoon van

van LODEWYK VAN NASSAU, *Heere van der Lek*, *Beverweer en Odijk*, Generaal van het Voetvolk, Gouverneur van *'s Hertogenbosch*, natuurlijken Zoone van Prinse MAURITS, en van ELIZABETH, *Graavinne van Horne*. Hij wierdt gebooren in of omtrent het Jaar 1632. In den Jaare 1662 verzelde hij zijnen Vader na Engeland, ter gelegenheid van deszelfs Gezantschap aan het Hof van *Londen*. Hoewel deeze reeds diep in de gunst van Koning KAREL DEN II deelde, zogt de Vorst hem aan zijne belangen nog vaster te verbinden, door zijnen Zoone een Ampt, van ruim veertienduizend Guldens jaarlijksche inkomste, op te draagen. Doch de Gezant vondt zwaarigheid in het aanvaarden van zulk een gunstbewijs. Ook schijnt zulks geenen voortgang gehad te hebben. Immers, naadat Prins WILLEM DE III voor Eersten Edele van Zeeland was verklaard, wierdt de Heer VAN ODYK benoemd om den persoon van zijne Hoogheid te vertegenwoordigen, in de Vergaderingen zo der Algemeene Staaten als in die van het Gewest. Vergeefs verklaarde de Stad *Zierikzee* zich daar tegen, op grond der geboorte van den plaatsbekleeder buiten Zeeland, en van onbevoegdheid, uit dien hoofde, tot zo aanzienlijken post. Toen Koning LODEWYK DE XIV, in den Jaare 1672, zich van een aantal Nederlandsche Steden hadt verzekerd, wierdt de Heer VAN ODYK, nevens JOAN VAN GEND en PIETER DE GROOT, gezonden na 't *Huis te Keppel*, om 'er met zijne Majesteit in onderhandeling te treeden. Zij traden 'er in een mondgesprek met de Heeren POMPONE en DE LOUVOIS, 's Konings Gemagtigden; doch kwamen tot geen besluit, zonder alvoorens nieuwen last gehaald te hebben. In den Jaare 1675 was hij een der Staatsche Gevolmagtigden op de Nieuwmeegsche Vredehandeling. Zedert reisde hij, in den Jaare 1679, nevens de Heeren JAKOB BOREEL en VAN DYKVELD, in buitengewoon Gezantschap na *Frankrijk*. Hij vertoefde 'er niet langer, dan noodig was, om het werk van den algemeenen Vrede tot stand te brengen; 't welk hij gelukkig hielp bevorderen.

Tien jaaren naa dit Gezantschap, naa dat Prins WILLEM DE III den troon van *Groot-Britannie* hadt beklommen, stak de Heer VAN ODYK over na *Engeland*, nevens den Heer NIKOLAAS WITSEN, Burgemeester en Raad van *Amsterdam*, en den

Heer

Heere VAN DYKVELD; bij welke, zedert, gevoegd wierdt de Heer VAN CITTERS; allen, evenwel, met geen hooger tijtel en rang, dan die van buitengewoone Afgevaardigden vereerd. Volgens eigen begeerte was de Heer VAN ODYK tot dien post benoemd; hebbende hij, aan den Prinse, vóór deszelfs vertrek uit Holland, verzogt, dat hij, overfteekende na Engeland, hem niet in Holland wilde laaten. In een mondgefprek, welk de Afgevaardigden, te *Londen*, hielden met zijne Majefteit, waar in deeze begeerde, dat 'er insgelijks Afgevaardigden van de Nederlandfche Admiraliteiten na Engeland zouden overkoomen, om over de begrooting van het aandeel Staatfche Schepen, die zich met de Engelfche zouden vereenigen, te handelen, dreef de Heer VAN ODYK dit ftuk met zo veel ijvers door, hoewel tegen 't gevoelen van zijnen Amptgenoot WITSEN, dat, eerlang, aan 's Konings wensch voldaan wierdt. Van foortgelijke genegenheid, om Koning WILLEM te believen, vertoonde ODYK een bewijs, ter gelegenheid der onderhandelinge, over den rang van ftemmen, in den Krijgsraad der vereenigde Vloot. Hij liet de beftelling daar omtrent geheel over, *omdat*, volgens 't getuigenis van zijnen minder toegeevenden Amptgenoot WITSEN, *'s Konings wil hem eene wet was*. De grond was, volgens de aantekening van den zelfden Amfterdamfchen Burgemeester, om dat ODYK, *om den Koning te vleijen*, bewilligde in den eisch van 't Engelfche Hof, om geenerhande fchepen, vaarende op Franfche havens, te ontzien, maar ze allen voor goeden prijs te verklaaren.

Nog in het zelfde Jaar 1689 keerde onze Staatsman te rug uit Engeland, en verfcheen, in het volgende jaar, als een der Staatfche Gevolmagtigden, in de vermaarde Haagfche Bijeenkomst, in welke de zaaken, het Groot Bondgenootfchap, tusfchen verfcheiden Mogendheden van Europa, betreffende, moesten verhandeld en geregeld worden. Naa het fluiten van den Vrede met Frankrijk, de Staaten geraaden vindende, de vriendfchap met die Mogendheid op een vasten voet te brengen, wierdt de Heer VAN ODYK, nevens den Heer COENRAAD VAN HEEMSKERK, derwaarts gezonden. Hun last hieldt in, den Koning te begroeten wegens den herftelden vrede, en vooral ook om de Lijst der regten op de Koopmanfchappen

te regelen. Een fpreekend bewijs van zijne verknogtheid aan Koning WILLEM vertoonde de Gezant, in den Jaare 1699, doende, in de Vergadering der Staaten van Zeeland, eenen voorflag, om ter eere van zijne Majefteit, in het Hof van *Middelburg*, een metaalen Standbeeld op te rigten. Hoewel hij, van eenige Leden, wierdt toegevallen, kwam, nogthans, het ontwerp tot geene volkomenheid. Ook leedt hij, eerlang, eenige vermindering van aanzien. Want, zints het overlijden van zijne Groot-Brittannifche Majefteit, den Staat van Eerften Edele van Zeeland vernietigd verklaard zijnde, gaven twee Gemagtigden der Staaten hem kennis, dat hij, diensvolgens, in de hoedanigheid van plaatsbekleeder niet meer zoude erkend worden. Nogthans hieldt hij zitting ter Vergaderinge der Algemeene Staaten; een post, welke hem, reeds voor lang, voor zijn geheele leeven was opgedraagen; hoewel, in den Jaare 1704, verfcheiden Leden der Hooge Regeeringe van het Gewest 'er ijverig op drongen, dat zijn last behoorde te worden ingetrokken. In hunnen wensch niet naar genoegen flaagende, kwam 's Mans overlijden hun daar in te hulpe. De Heer VAN ODYK ftierf op den eenëntwintigften September des Jaars 1705. Hij was gehuwd geweest met ELIZABETH VAN DER NISSE, Vrouwe van uitmuntende hoedanigheden, en hadt bij dezelve de volgende kinderen verwekt: 1. KORNELIS, *Graaf van Nasfau*, *Heer van Cortienne*, Gewoon' Afgevaardigde van Zeeland ter Algemeene Staatsvergaderinge, overleeden den vijfden Maart des Jaars 1708; 2. LODEWYK ADRIAAN, *Heer van Zeist*, Lid van het Kollegie der Edelen van de Provincie Utrecht; 3. WILLEM HENRIK, *Heer van Blikkenburg*, Kolonel van de Ruiterij; 4. MAURITS LODEWYK, Heer van Driebergen; 5. ELIZABETH WILLEMINA, gehuwd aan MAURITS LODEWYK, *Heere van der Lek*, haaren Neeve; 6. MAURITIA MARGRIETA; 7. EMILIA; 8. CHARLOTTA; 9. LOUISE CATHARINA.

OEGSTGEEST, een Dorp in Zuidholland, onder *Rijnland*, ruim duizend Roeden ten Noorden van de Stad *Leiden*. Volgens sommigen zou de eigenlijke fchrijving zijn *Oogstgeest*; en de betekenis daar van *Geest* of hoog en droog Land, 't

welk

welk een goeden *Oogst* geeft. De Kerk van dit Dorp, eertijds aan ST. WILLEBRORDUS gewijd, wordt gehouden voor eene der oudsten van Holland, en gebouwd te zijn op de grondvesten van eenen Romeinschen Burgt. Zeker is het, dat de Romeinen, in deezen oord, verscheiden Sterkten hadden opgeworpen. Men heeft 'er een Regthuis en een Armenhuis. Bij de laatste opneeming, in den Jaare 1732, telde men in en om *Oegstgeest* honderdvierënnegentig Huizen, vijftien Bleekerijen, twee Steenplaatzen, tien Molens, en negentienhonderd drieënveertig Morgens vierhonderd vijfennegentig Roeden Lands. Met achtenveertig was dus het getal der Huizen, in het tijdverloop eener Eeuwe, vermeerderd. In het Regtsgebied van dit Dorp, waar van de Ambagtsheerlijkheid aan de Stad *Leiden* behoort, leggen verscheiden oud-adelijke Huizen.

Zie GOUDHOVEN; JUNII *Batavia*; VAN LEEUWEN, enz.

OFHEM, eene Heerlijkheid in *Rijnland*, grenzende aan het Dorp *Noordwijk-Binnen*. Het Huis van dien naam, toebehoorende aan den eigenaar der Heerlijkheid, staat onmiddelijk agter het straks genoemde Dorp, na den kant van de Leidsche Trekvaart; 't onregt wordt het meestal het *Huis te Noordwijk* genaamd; dit, reeds voorlang gesloopt, stondt in het Dorp. Het Huis *Ofhem* is een deftig Gebouw, van fraaie plantaadjen omringd.

OISELIUS, (JACOBUS) van geboorte een Nederlander, doch onzeker van welke plaatze. Hij moet in den aanvang der voorgaande Eeuwe ter waereld zijn gekoomen. Althans vindt men den tijd zijns overlijdens, in tamelijken ouderdom, vermeld in den Jaare 1686. Hij was Hoogleeraar in 't Natuurlijk Regt, aan 't Hoogeschool van Stad en Lande. Zijn uitgebreide leeslust deedt hem een zo groot aantal van Boeken verzamelen, dat men 'er, twee jaaren vóór zijnen dood, twaalfduizend in getal in zijne Boekerij telde. Hij schreef Aantekeningen op eenige Oude Schrijvers, en gaf eenige Oudheidkundige en

Regtsgeleerde Werken in 't licht. De naagedagtenis van den Geleerden JAKOB ALTING wierdt door hem met eene Lijkrede vereerd.

OKKENBURG, eene Lustplaats, in *Haag-Ambagt*, onder Delfland, ten Westen van het Dorp *Loosduinen.* Zommigen houden het voor eene aloude Adelijke Landhoeve. Wat hier van zij, dit gaat zeker, en zal, bij de dichtlievende naakoomelingschap, nog lang in 't geheugen bewaard worden, dat zij, 't eenigen tijde, de eigendom en de verblijfplaats was van den Ridder JAKOB WESTERBAAN, *Heere van Brandwijk.* 's Mans zoetvloeiende beschrijving deezer welgeleegene Lustplaatze, zal alle Dichters en Dichtminnende Leezers, welke deezen vermaaklijken oord bezoeken, om den wille des Ridderlijken bezitters, op *Okkenburg* een eerbiedig oog doen vestigen. Langs eene Laan heeft men derwaarts den toegang van den Monsterschen weg.

OLDAMPTEN. Deezen naam voert een gedeelte of Kwartier van de Provincie van *Groningen.* Het legt beslooten tusschen het Kwartier *Twelingo*, de Stad *Groningen*, het *Westerwold* en den *Dollart. Winschoten* is daar van de hoofdplaats. Men telt verscheiden Dorpen in dit Kwartier. De grond is bij uitsteekendheid vrugtbaar in allerlei soort van de kostbaarste Graanen. Zeer bekend, om hunnen rijkdom, zijn de Oldampster boeren.

OLDEBERKOOP, een aanzienlijk Dorp, in *Friesland*, in de Grietenij *Stellingwerf-Oosteinde*, onder het Kwartier van *Zevenwouden.* De Kerk, in de gedaante van een Domkerk gebouwd, heugt bijkans vierhonderd jaaren. Voormaals stondt daar bij een zwaare Toren; hij stortte ter aarde, zints de Spanjaards, in den Jaare 1585, de grondslagen daar van ondergraaven hadden. De Hervormde Leeraar, welke hier predikt, neemt ook den dienst waar te *Nije-* of *Nieuweberkoop.*

OLDEBOORN, een groot, welvaarend en zindelijk betimmerd Dorp, in *Friesland*, in de Grietenij *Utingeradeel*, onder het Kwar-

Kwartier *Zevenwouden*. Het ontleent den naam van de eertijds vermaarde rivier de *Born*. Kerk en Toren zijn fraaie Gebouwen, en op een goeden afstand zigtbaar. De Hervormde Gemeente heeft haaren afzonderlijken Leeraar. Men vindt 'er ook een goed aantal Doopsgezinden; zij hebben eenen Prediker gemeen met die van het nabuurig *Akkrum*. De Grietman van het Distrikt heeft hier eene fraaie wooning, en zijn doorgaande verblijf.

Zie WINSEMIUS en SCHOTANUS.

OLDEGA, of *Oudega*. Vier Dorpen, van deezen naam, ontmoet men in de Provincie Friesland: één in *Oostergo*, in de Grietenij *Smallingerland*; twee in *Westergo*, in de Grietenijen *Hemelummer Oldevaart en Noordwolde* en in *Winbritzeradeel*; het vierde in de *Zevenwouden*, in de Grietenij *Schooterland*. Geen van allen bezit eenig aanzien of vermaardheid.

Zie WINSEMIUS.

OLDEHOVE. Van het Dorp van dien naam, zedert binnen de muuren van *Leeuwarden* getrokken, hebben wij gesproken op het Artikel van die Stad.

OLDEKLOOSTER, van ouds *Bloemkamp* genaamd, was eertijds een zeer vermaard Klooster of Abtdij, van de Orde der Cistersiensers, in Friesland, onder de Grietenij *Wonzeradeel*, nog geen half uur gaans ten Oosten van de Stad *Bolswerd*, in het Kwartier van *Westergo*. Volgens 't gemeen gevoelen zoude het Klooster eenen aanvang genomen hebben aan het einde der Twaalfde Eeuwe, en gestigt zijn door drie broeders, uit het nabuurig Dorp *Wommels*, TETHARDUS, HERDRADUS en SIBOLDUS; de twee eersten waren Priesters, de derde een Leek. Van BALDUINUS DEN II, Bisschop van *Utrecht*, verlof tot den Kloosterbouw verworven hebbende, schonken zij vervolgens aan het Gestigt alle hunne vaste en roerende goederen, en namen hun verblijf daar binnen. TETHARDUS,

 de

de oudfte der broederen, wierdt de eerfte Abt. Zijne opvolgers, dertig in getal, bekleedden geenzins den laagften rang onder lieden van hunne Orde. *Oldeklooster* nam toe in rijkdom en vermaardheid. WINSEMIUS gaf 'er den naam aan van het fraaifte en voortreffelijkfte Klooster van gantsch Friesland; en wil men dat de naam van *Bloemkamp* daar aan zou gegeeven zijn, om den bevalligen en welvoorzienen Bloemhof, dien de Kloosterbroeders daar bij hadden aangeleid. Niet blootelijk tot eigen onderhoud of vermaak wierden, intusfchen, de eigendommen der gewijde Broederfchap aangewend. Bijkans twee uuren gaans ten Westen van het Klooster, aan den Zeekant, legt een Vlek, *Makkum* geheeten. Om het Gewest van overtollig Binnenwater te ontlasten, hadt men hier, reeds in overoude tijden, eene Zijl of Sluis aangeleid. In den Jaare 1537 vorderde dezelve eene aanmerkelijke vermaaking en vergrooting; waar toe zeer veele arbeiders vereischt wierden. *Oldeklooster* holp dit werk bekostigen, en leverde, onder andere, Boter voor zo veele monden, dat een aantal van vierenvijftig Koeien daar van niet genoeg konde leveren, maar de Kellenaar of Mondverzorger van het Klooster, JAN VAN LEEUWAARDEN genaamd, nog twaalf Tonnen daar toe moest koopen. De woedende Herdoopers, met hunne dweeperij en vernielingen, allerwege rond zwervende, maakten zich, voor eene wijle tijds, meester van het Geftigt; doch wierden 'er uit gejaagd, door den Stadhouder van 't Gewest, GEORG SCHENK; die den gepleegden moedwil betaald zette aan de Bende, met vierentwintig daar van te doen ophangen, vijftien het hoofd voor de voeten te leggen, en eenige Vrouwen, mede onder den hoop gemengd, in 't water te fmooren. Op den negentienden October des Jaars 1572, wierdt het Klooster uitgeplonderd en verwoest. Tot heden toe is, evenwel, de naam daar van nog in weezen gebleeven, in eene aanzienlijke Boerderij, op den grond daar van aangeleid.

Zie WINSEMIUS; SCHOTANUS; *Oudheden en Geftigten van Friesland.*

OLDEN-

OLDENBARNEVELD, (JOAN VAN) Man van meer dan gemeene vermaardheid in 's Lands Geschiedenissen, zo niet van adelijke, althans van aanzienlijke afkomste, wierdt gebooren te *Amersfoort*, op den viertienden September des Jaars 1547. Op de beoeffening der Taalkennisse en andere voorbereidende kundigheden, liet hij die der Regtsgeleerdheid volgen, eerst in zijn Vaderland, en daar naa in Frankrijk en Duitschland. Naa zijne bevordering tot het Meesterschap in de Regten en wederkomst in 't Vaderland, schijnt hij zich binnen *Delft* te hebben neergezet. Althans vindt men zijnen naam gesteld op de lijst der Burgers van die Stad, welke, in den Jaare 1573, onder 't geleide van den Heere VAN BATENBURG, uittrokken tot ontzet van het deerlijk benaauwde *Haarlem*. Of hij toen reeds den post van Advokaat der Staaten voor den Hove van Holland bekleedde, is mij niet gebleeken; dit wel, dat hij 't eenigen tijde daar toe wierdt aangesteld, op een wedde van achttien ponden 's jaars. Een blijk van gematigdheid en zagtmoedigen inborst vertoonde hij, onder 't bekleeden van dit ampt. Bekend is de woede van den Stadhouder DIDERIK SONOI, gepleegd in den Jaare 1575, tegen eenige Roomschgezinde Huislieden in Noordholland, welke men van verraad beschuldigde. Om over deezen te regt te zitten, stelde hij eenen afzonderlijken Regtbank in, waar in zes Leden den Vierschaar spanden. Hem hing, om de wreedheid der Regtspleegingen, eerlang de naam van *Bloedraad* aan. Door het bevorderen van een der Leden tot een ander ampt, viel 'er eene plaats open in den Raad. Thans wendde SONOI het oog na OLDENBARNEVELD, als een bevoegd voorwerp om diens plaats te vervangen. Doch meer met 's Mans bekwaamheid dan met diens karakter te raade gaande, liep hij eene blaauwe scheen, en wierdt, naa herhaalde aanzoeken, ronduit afgeslagen.

Intusschen hadt OLDENBARNEVELD, door zijne kunde en eerlijkheid, zo veel roems verworven, dat hij bekend wierdt voor een bevoegd voorwerp tot het behandelen van zaaken van hooge aangelegenheid. Van hier dat de Regeering van *Rotterdam* hem verkoos tot Pensionaris van haare Stad, doch in welk jaar, is mij niet gebleeken. Zedert gebruikte men hem in zaaken, niet slegts eene bijzondere Stad betreffende, maar die het

geheele Land aangingen. Dus wierdt hij gebruikt, tot het gewigtig werk der Vereeniginge, naar de Stad, in welke zij getroffen wierdt, de *Unie van Utrecht* genaamd. In den Jaare 1584 bediende men zich, onder andere, van zijne kunde en beleid, tot het ontwerpen der voorwaarden, op welke Prins WILLEM DE I tot Graaf van Holland zou worden ingehuldigd. Naa den ontijdigen dood diens mederedders van Nederland, uit de Spaansche overheerschinge, was onze Pensionaris Lid van het hoogaanzienlijk Gezantschap, 't welk, van der Staaten wegen, in den Jaare 1585, na Engeland overstak, om de Opperheerschappij der Nederlanden aan Koninginne ELIZABETH op te draagen.

Door deeze en soortgelijke verrigtingen, en 't getrouw volvoeren daar van, won de Heer VAN OLDENBARNEVELD allengskens het algemeen vertrouwen: ook groeide, naar evenredigheid, zijn invloed op de algemeene raadpleegingen. Een blijk daar van, als mede van zijne zucht en liefde voor het naakroost van Prinse WILLEM, bespeurde men straks naa de overkomst des Graaven VAN LEICESTER, met den gewigtigen last, van wegen de Engelsche Koninginne, van de algemeene Landvoogdije over de Veréénigde Nederlanden. Geduurende zijn verblijf in Engeland, hadt OLDENBARNEVELD gerooken, dat de Graaf, uit kragt van zijnen Lastbrief, zich de bijzondere Landvoogdij over Holland toeleide: een aanzien, 't welk hem bezwaarlijk zou hebben kunnen betwist worden, indien, overeenkomstig met de raadpleegingen ter algemeene Staatsvergaderinge, de Opperlandvoogdij der Veréénigde Nederlanden, op den zelfden voet, als die ten tijde van Keizer KAREL DEN V bekleed was, aan hem ware opgedraagen. Van hier dat de schrandere Pensionaris, oordeelende dat het gezag des Engelschmans eer beteugeld dan gevierd moest worden, in de Vergadering der Staaten van Holland en Westfriesland den eersten voorslag deedt, of 't niet raadzaam zijn zoude, eer nog LEICESTER overkwam, Graaf MAURITS tot bijzonderen Stadhouder van Holland en Zeeland te benoemen. In 't eerst ontmoette de voorslag eenige tegenkantingen. Doch OLDENBARNEVELD, van anderen ondersteund, wist dien zo smaaklijk te maaken, dat de achttienjaarige Prins tot Stadhouder, Kapitein Generaal

en

en Admiraal van Holland wierdt aangefteld. Die van Zeeland volgden dit voorbeeld, en deeden gelijke aanftelling met opzigt van hun Gewest.

Onder dit alles ftondt nu, zints ruim een jaar, open, de gewigtige post van Advokaät, of, gelijk men thans dien noemt, Raadpenfionaris van Holland, door den afftand van Mr. PAULUS BUIS. Naa lang raadpleegen ter vervullinge, viel daar toe, eindelijk, de keuze op onzen JOAN VAN OLDENBARNEVELD, die tot nog toe den Stad *Rotterdam* voor Penfionaris diende. Met veele redenen zogt hij, in den beginne, zich te verontfchuldigen van het aanneemen der gewigtige bedieninge. Ten laatfte liet hij zich overhaalen, mids hem twee voorwaarden wierden ingewilligd. De eerfte was, daadlijk ontflag van zijn Ampt, in gevalle van handelinge om 't Land aan Spanje te brengen; waar omtrent hij, om gewigtige redenen, zijns inziens, bedugtheid voedde. De andere voorwaarde hieldt in, buiten eigen bewilliging, niet tot buitenlandfche bezendingen te zullen gebruikt worden. Zijn inzigt, in de laatfte voorwaarde, was, om door het onafgebroken waarneemen van zijnen post te naauwkeuriger kennis van zaaken te bekoomen; als mede, opdat de orde, bij hem te beraamen, door eenen plaatsbekleeder niet mogt verbroken worden. Op deeze voorwaarden, en op eenen Lastbrief en Berigtfchrift, deedt hij, als *Advokaat van Holland*, den Eed, op den achtften Maart des Jaars 1586; tot een Jaarwedde wierden hem toegeleid twaalfhonderd ponden van veertig Grooten.

Een ruim veld hadt nu de Heer VAN OLDENBARNEVELD, om zijn gezag, ten algemeenen beste, meer en meer te doen gelden. Hij ftelde het, onder andere, te werk, ten behoeve van eenige Utrechtenaars, die, door den Landvoogd LEICESTER, van hunne Ampten ontzet en uit de Stad verdreeven, in Holland eene fchuilplaats gezogt hadden. LEICESTER, hierom misnoegd op den Advokaat, welken hij, boven dien, om 't voorgevallene ten aanzien van Graave MAURITS, geen gunftig hart toedroeg, ontboodt hem bij zich te *Utrecht*, met voorgeeven van over iet gewigtigs met hem te moeten handelen. Hij mogt aan dit opontbod niet voldoen, buiten kennisfe der Staaten van Holland. Deeze waren thans vergaderd, en had-

 den

den gewigtige zaaken om handen. Op grond van deezen, en hunnen Advokaat niet te kunnen missen, weezen ze den voorslag heusschelijk van de hand. Misschien, egter, was de waare reden, eene heimelijke vreeze der Staaten, dat men hunnen Advokaat eenen trek zogt te speelen, en bij Mr. PAULUS BUIS op Haazenberg gevangen zetten.

. Niet lang daar naa verscheen de Landvoogd LEICESTER in *'s Hage*. Het oogmerk zijner komste was, in onderhandeling te treeden over eenige bezwaaren, welke 's Lands Staaten tegen zijne Regeering hadden ingebragt. De Advokaat was een der Gemagtigden, en de Woordvoerder der Hooge Regeeringe, om het stuk met hem te verhandelen. In eene uitvoerige Rede ontvouwde hij de ongeregeldheden, binnen *Utrecht* voorgevallen, en wederleide de bedenkingen, van de andere zijde aangevoerd, om het gehouden gedrag te verdeedigen. De wederregtelijkheid der Plakaaten, den Koophandel en Scheepvaart betreffende, onlangs afgekondigd, en het nadeel, door dezelve den Lande toegebragt, wees hij met zo veel ernst en nadruk aan, dat hij, ten laatste, den Landvoogd de bekentenis afperste, dat „ zonder Zeevaart en Koophandel, de Landen groeien noch „ bloeien konden."

LEICESTER, omtrent deezen tijd, eenen keer na Engeland ondernomen hebbende, keerde van daar, eerlang, te rug. Hij was op de wedderreize, of nog in zijn Vaderland, toen 's Lands Advokaat, bij zijne Meesters, ernstig aanhieldt om ontslag van zijne bedieninge. 't Geen hem tot zulk eenen stap bewoog, was de geringe bijval, welken hij bij de Leden der Vergaderinge van Holland ontmoette, in het tegenstaan van des Landvoogds bedoelingen, welke hij oordeelde, met het algemeene welzijn rechtdraads te strijden; ja, dat zommigen zijne Vaderlandsche pogingen openlijk dwarsboomden. Met moeite liet hij zich overhaalen, om nog vijf of zes maanden in 't bewind te volharden; onder beding, dat men hem, ter Dagvaart, met allen ernst onderstcunen, en zijn Berigtschrift hem niet de handen zoude binden; als mede, dat hij niet zoude gehouden zijn tot eene vaste woonplaatze in *'s Graavenhage*. Voorts besprak hij een daadelijk en onmiddelijk ontslag uit zijnen dienst, in gevalle van handelinge van Vrede met den vijand,

of

of van overdragt van 's Lands Hoogheid, zonder behoudenis van Burgerlijke en Godsdienstige Vrijheid en Voorregten.

De verziende Staatsmans, naamelijk, hadt eenige flikkeringen ontdekt van de gezindheid der Engelsche Koninginne tot eenen vredehandel met Spanje. Dit baarde hem bekommering omtrent de gevolgen voor zijn Vaderland, indien de peis, tusschen de twee Mogendheden, met 'er daad getroffen wierdt. OLDENBARNEVELD deelde zijn vermoeden mede aan de Staaten, die, reeds van elders eenige kundschap bekoomen hebbende, te raade wierden, door hunnen Advokaat, den grond der zaake te doen peilen, bij den Engelschen Gezant Baron VAN BUKHORST. 't Geschiedde. Openlijk kwam de Ambassadeur bij hem uit, voor de gezindheid zijner Meesteresse tot den Vrede met Spanje. Doch zo als de Advokaat, van deeze bekentenisse, opening deedt aan zijne Meesters, voegde hij 'er nevens, dat een woord, tot hem alleen gesproken, naderhand ligtelijk in den hals konde gehaald worden; en verzogt, diensvolgens, dat eenige Staatsleden hem mogten worden toegevoegd, om, in aller tegenwoordigheid, de vraag te herhaalen. De Heer VAN BREDERODE, de President VAN DER MYLE en de Dordrechtsche Pensionaris MENIN wierden daar toe benoemd. Aan deeze Afgevaardigden deedt de Engelsche Baron de zelfde verzekering. Maar, nog dien zelfden naamiddag, den Heer VAN OLDENBARNEVELD bij zich ontbooden hebbende, belastte hij hem het stilzwijgen, alzo haare Majesteit van gevoelen konde veranderen, ter oorzaake van eene pas ingekoomene tijdinge. Deeze hieldt in, het berigt wegens de aanmerkelijke schade, door den Engelschen Admiraal DRAKE, met het verbranden of doen zinken van een groot getal Spaansche Schepen, in de haven van *Kadix*, den Spanjaard toegebragt.

's Lands Advokaat, door het boven gemelde, reeds vol argwaan tegen den Graaf VAN LEICESTER, wierdt het bijkans tot overloopens toe, zints hij behendiglijk gemaakt was aan kennisse van eenige geheime punten van diens Berigtschrift. Een derzelven hieldt in, op den Vredehandel met Spanje aan te dringen, en den Staaten voor te houden, de ondraaglijkheid om uit eigen middelen den Oorlog voor te zetten. Aan de

de zijde des Landvoogds ontftondt hier uit een geweldig misnoegen tegen den Heer VAN OLDENBARNEVELD; op welken hij beftondt hevig uit te vaaren, in 't bijzijn van eenige Afgevaardigden der Staaten, wegens het mededeelen der ftraks gemelde kundfchap, en dezelve ronduit voor onwaarheid te verklaaren. De Landvoogd bleef niet bij louter fchelden en heeten liegen. Om van zo ijverigen tegenftreever ontflagen te worden, fmeedde hij, ten deezen tijde, eenen aanflag, gemunt op zijne vrijheid, als mede van die van Graave MAURITS. Te weeten, de Graaf VAN LEICESTER, van *Dordrecht*, alwaar hij zich thans onthieldt, in allen fpoed, met zijn pakkaadje, na *'s Hage* gereisd zijnde, zondt eenige Engelfche Vaandels na *Delfshaven* en *Maaslandfluis*. 't Zij op den grond van waarfchijnlijke gisfinge, of van ontvangene kundfchap, LEICESTER was niet in de Hofplaats aangekoomen, of de Raadsheeren VAN WYNGAARDEN en KAASENBROOD waarfchuwen den Advokaat, in den volgenden nacht, dat de Graaf iets tegen hem in den zin, en het voorneemen hadt, hem te ligten en na Engeland te voeren. Voor daauw en dag begeeft hij zich hier op na *Delft*, en verneemt aldaar, hoe in Zeeland wierdt verteld, dat men hem nevens MAURITS en eenige Staatsleden in verzekering hadt genomen, om voorts na Engeland vervoerd te worden. De fchrandere Staatsman geenzins in den wind flaande een gerugt, 't welk, hoewel nu nog ongegrond, nogthans konde geftrooid zijn om den wensch en het doelwit zijner tegenftreeveren aan den dag te brengen, leide met eenigen in beraad, wat nu te doen ftondt. 't Befluit viel, Prins MAURITS, zonder een dag toevens, den *Haag* te doen verlaaten, onder voorwendfel van ingekoomene kundfchap van een vijandelijken toeleg op Zeeland, waar tegen hij, als Admiraal van dat Gewest, te voorzien hadt. Het befluit was niet genomen en volvoerd, of twee Raadsheeren kwamen OLDENBARNEVELD te *Delft* vinden, en hem verzoeken, de Prins mogt in den *Hage* wederkeeren. Doch hij was daar toe niet te beweegen, voordat hij zekere kennis hadt van de veiligheid, zo voor hem zelven, als voor zijne Doorluchtigheid.

Zo ijverig dus 's Lands Advokaat de flinkfche bedoelingen des Landvoogds wederftreefde, even dapper voerde hij ook

in

in den baard eenen iegelijk, die het ondernam, in deszelfs maatregelen te treeden, of de voorspraak daar van op zich te neemen. Dit ondervonden ten deezen tijde de Hervormde Predikanten. 't Is bekend, hoe LEICESTER, door gemaakte Godsvrugt en schijnbaaren ijver voor de waare Leere, den eerbied en toejuiching van een goed gedeelte der Geestlijkheid hadt gewonnen. Deeze, ziende het gezag van haar opperhoofd en voorstander aan het daalen, meende niet buiten haar beroep te treeden, met 's Lands burgerlijken toestand zich aan te trekken, en hun, wien 't bewind daar van was toevertrouwd, met haare bedenkingen te onderhouden. Op den tweeden October des Jaars 1587 verstoutten zich vier Predikanten, zich te laaten aandienen in de Vergadering der Hollandsche Staaten, en, in naame der Zuid- en Noordhollandsche, zo Nederduitsche als Walsche Kerken, dezelven schriftelijk te vertoonen: „ Hoe zij allerwegen, bij de vroome Christenen „ en beminnaars des Vaderlands, ook bij hen zelve, groote „ droefheid bespeurden, ziende, zints geruimen tijd, niet „ alleen den loop des voordeels op den gemeenen vijand gestuit, maar ook de Landen schendig benadeeld; en hier uit „ geschapenheid van 't uiterste verderf en verbreekinge van „ het verbond met Engeland, door tweedragt van Regeerders „ en Gewesten. Aan alle opregte Christenen, en nog veel „ meer hun, Gezanten Gods en Regeerders in zijn huis, „ stondt het vrij, 's Lands welvaart bij de Overheid te helpen bevorderen: dus baden zij, dat de Staaten, thans vergaderd om te raadpleegen op een antwoord aan zijne Doorluchtigheid (LEICESTER), niets wilden in agt neemen, dan „ Gods eere, en 's Lands en der Kerken behoudenis. Zij „ vertrouwden wel, dat deeze den Heeren ter harte gingen; „ maar, *zeiden ze*, 't gebeurde zomtijds, dat eenig bijzonder „ inzigt het oog des vernufts van de rechte streek afleidde: „ dies baden zij den Almagtigen God, den Staaten de genade „ te verleenen, dat zij, ontledigd van alle hinderlijke hartstogten, zich tot een heilzaam besluit mogten spoeden, en „ haare Majesteit (van Engeland), nevens zijne Doorluchtigheid, niet verder te verwijderen." In 't eerst ontvongen de Predikers een zagt antwoord. Doch de Heer VAN OLDEN-

BAR-

BARNEVELD, 't onvreden, dat lieden, eeniglijk geroepen om voor 't heil der ziele te waaken, dus buiten hunnen kring traden, voerde den Afgevaardigden, eenige dagen laater, van der Staaten wegen, met eenige scherpheid, te gemoete „dat 'er „ niets stondt in hun Vertoog, of de Heeren Staaten wisten 't, „ en nog veel meer daar toe; dat de zelfde Heeren 's Lands „ welvaart niet minder dan zij behartigden, en daar in wel „ zouden voorzien buiten hun: dies de vertooners wel thuis- „ waarts mogten keeren, en de Heeren met de zaaken begaan „ laaten."

LEICESTER, gelijk bekend is, keerde, eerlang, te rug na *Engeland*, afstand gedaan hebbende, op bevel zijner Koningin- ne, van zijn bewind over de Nederlanden. Van dien kluister bevrijd, waren, zedert, de Staatsleden bedagt op zommige veranderingen in den algemeenen toestand en 't beleid van zaaken. Het Stadhouderschap van het Sticht van *Utrecht* stondt thans open. OLDENBARNEVELD was van verstand dat 's Lands oirbaar vorderde, dit Gewest, met Holland en Zeeland, onder éénen Stadhouder, van nieuws te vereenigen. Om de gezindheid der gemoederen te peilen, hieldt hij verstand met eenige Stichtsche Heeren. Met veele moeite haalde hij dezelve tot zijn Ontwerp over. Diensvolgens wierdt, in de maand Februarij des Jaars 1590, de Stadhouderlijk waardigheid van het Sticht van *Utrecht* aan Prinse MAURITS opgedraagen.

Meer en meer aangenaam, bij 's Lands Staaten, om zijnen ijver voor het algemeene welzijn, wierdt, onder dit alles, de Advokaat; en ondervondt hij daar af, nu en dan, spreekende bewijzen. De vermaarde verrasfing van *Breda*, door middel van een Turf- schip, was een aanslag, door hem, onder de hand, begunstigd en voortgezet. Tot loon daar van bekwam hij ten geschenke een fraaien verguldén Kop, op welken de gantsche geschiedenis kunstiglijk gedreeven was. Een ander blijk van genoegen in zijnen dienst, beweezen hem, niet lang daar na, de Staaten van Holland, ter gelegenheid dat hem een Zoon gebooren was, WILLEM, naderhand *Heer van Stoutenburg*. De Staaten stor- den als getuigen over deszelfs Doop, beschenken den Vader met eenen Kop, bij wijze van Pillegave, ter waarde van zes- honderd guldens, en het Kraamkind met eene Lijfrente van tweehonderd Guldens 's jaars. On-

Onder de veelvuldige bezigheden, welke de Staaten om handen hadden, was het ſtuk der Kerkenordeninge tot nog toe op geenen vasten voet gebragt. Reeds in den Jaare 1582 hadt men daar omtrent eenig Plan beraamd, en de Heer VAN OLDENBARNEVELD, als een der Gemagtigden, daar in de hand gehad; doch, om veelvuldige beletzelen, was het, tot in den Jaare 1591, niet tot ſtand gebragt. Nu verdroot het den Advokaat, dat een ſtuk, van zo veel invloeds op de openbaare rust, ſloerende wierdt gehouden. Van hier dat hij, ten deezen tijde, den Staaten ernſtig aanraadde, om het ontworpen Plan, van nieuws, te doen onder handen neemen, en het voorts in orde en in trein te brengen. Om den Kerkelijken genoegen te geeven, meende hij, moesten, behalven acht Gemagtigden uit de Staatsvergaderinge en de Geregtshoven, even zo veele Predikanten daar toe benoemd worden. Spoedig hadt men het werk gereed, en zondt het aan de Geregtshoven; die het goedkeurden. Doch bij zommige Steden, gelijk ook bij een goed aantal Predikanten en Kerkenraaden, ontmoette het zo veel tegenſtands, dat de bekragtiging daar van agter bleef, hoe zeer ook de Advokaat, op de daadelijke invoeringe der beraamde Kerkenorde, van tijd tot tijd bleef aandringen.

Bij de aanvaarding van zijn Ampt hadt de Heer VAN OLDENBARNEVELD bedongen, niet te zullen gehouden zijn tot buitenlandſche bezendingen, dan met zijne eigen goedkeuring. Hij hadt dus aan zich voorbehouden, om over de voegzaamheid van 't bekleeden van zulk eenen post te mogen oordeelen. Deeze boodt zich aan in den Jaare 1598. Elk hadt thans den mond vol van den overdragt der Veréénigde Nederlanden, van Koning PHILIPS op zijne Dogter ISABELLA KLARA EUGENIA. Het listig Spaanſche Hof meende, door deezen afſtand, de Vereenigde Gewesten ligter tot Vredehandel te zullen brengen. Doch OLDENBARNEVELD en andere doorziende Staatsmannen hielden dit werk verdagt; zij beſchouwden het als een ſtrik, den Staaten geſpannen, om hen te ligter in 't net te brengen. Van hier dat men te raade wierdt, Gezanten te zenden na Frankrijk en Engeland, om de beide Mogendheden tot volharden in den Oorlog te beweegen. Tot het Gezantſchap

schap na het eerstgenoemde Koninkrijk, liet zich de Heer VAN OLDENBARNEVELD gebruiken. JUSTINUS VAN NASSAU, Admiraal van Zeeland, Bastaard Zoon van Prinse WILLEM DEN I, was zijn Amptgenoot. Te *Angers* hadden de Gezanten gehoor bij Koning HENRIK DEN IV. In eene beknopte Aanspraak vertoonde de Advokaat, aan zijne Majesteit, de kragt van het Verbond, onlangs door de Staaten met dezelve geslooten, en met hoe veel gronds het houden daar van verwagt wierdt. Hij voegde daar nevens, van wegen zijne Meesters, eene belofte van onderstand in geld, schepen en manschap, te water en te lande. Om den Koning te meer over te haalen, door het streelen van deszelfs eerzucht, stondt hij stil op den roem, welke 'er, voor zijne Majesteit, gelegen was in het vernederen der Spaansche hooghartigheid, in tegenoverstelling der schande, van zich den vrede te laaten opdringen door eenen vijand, wien men, door moedigen tegenstand, ligtelijk de wet zoude kunnen voorschrijven. Koning HENRIK hier op geantwoord hebbende, dat de nood hem tot vrede dwong, verklaarde de Advokaat te vertrouwen, dat de aanbieding der Staaten strekken zoude, om zijne Majesteit beter voorwaarden, dan zonder dezelve, te zullen doen bedingen van den Spanjaard. Afzonderlijk ontving de Heer VAN OLDENBARNEVELD verzekering, voor de Staaten, van eenen onderstand in penningen, en dat zijn beste Oorlogsvolk altoos ten hunnen dienst zoude weezen.

In Frankrijk den last volbragt hebbende, stak de Advokaat met zijnen Amptgenoot over na *Engeland*, van waar het Staatsch Gezantschap reeds vertrokken was. Met eene dus lang nooit gehoorde vrijmoedigheid, gaf hij aan Koninginne ELIZABET te verstaan, „dat in gevalle haare Majesteit, op het „voorbeeld van Frankrijk, met Spanje den vrede sloot, de „Nederlandsche Staaten eerder zouden besluiten tot den gevaarlijksten vrede, dan alleen den last des Oorlogs blijven torschen." Een looze trek, meent men, was deeze van den schranderen Staatsman, om alzo de Engelschen te polsehen, of zij zelven niet den vrede zouden van de hand wijzen, wanneer zij verstonden, dat de Staaten tot denzelven zouden kunnen besluiten.

Geene

Geene blijken van verwijderinge, tusschen Prins MAURITS en den Advokaat, hadt men tot nog toe vernomen, zo min als bij den laatstgenoemden eenigen argwaan tegen zijne Doorluchtigheid. Dit heilloos misverstand mag, in zekeren zin, gedagtekend worden van de overwinninge, door MAURITS in den slag bij *Nieuwpoort* bevogten. Nevens de andere Afgevaardigden te velde, een van welke was de Heer VAN OLDENBARNEVELD, hadt deeze zich begeeven na *Ostende*; den dag des Gevegts hadden ze aldaar, vol bekommeringe over den uitslag, doorgebragt. Dit vertoeven der Afgevaardigden, op eenigen afstand van het Slagveld, namen 's Prinsen Hovelingen te baate, om oneenigheid te verwekken, en 's Lands Regenten, bij de smalle Gemeente, in kleinagting te brengen; zij verspreidden, en zogten elk in den mond te geeven, dat ze dapper in 't raad geeven waren, wanneer zij zelven buiten gevaar bleeven, terwijl ze den Veldheer, en 't gantsche Leger, ter hunner eigen beveiliginge, in den uiterften nood gebragt hadden. Nevens zijne Amptgenooten gaf zulks aanleiding tot verwijderinge aan den Advokaat, van wien men, daarenboven, vermeld vindt, dat hij, van nu af aan, vermoedens begon op te vatten, dat MAURITS stondt, zo niet na de Opperste magt, althans na hooger aanzien, dan hij tot nog toe gehad hadt.

In de maand April des Jaars 1603 overleedt ELIZABET, Koningin van Engeland, en wierdt, straks daar naa, tot haaren Opvolger uitgeroepen, JAKOB DE I, Koning van Schotland. In de onderstelling dat deeze verandering van Opperhoofd merkelijken invloed konde hebben op den staat hunner zaaken, besllooten straks de Staaten, aan den nieuwen Koning, een plegtig Gezantschap af te vaardigen. Dit wierdt bekleed door FREDERIK HENRIK, broeder van Prinse MAURITS, WALRAVEN, *Heer* VAN BREDERODE, JAKOB VALKE, Rentmeester van Zeeland, en onzen Advokaat VAN OLDENBARNEVELD. Hun last hieldt in, den Koning op te zetten tegen den Spanjaard, en te beweegen tot onderfteuning der Vereenigde Gewesten, met naame ook om de elf Schepen, met toestemming der overleedene Koninginne, met Mond- en Krijgsbehoeften, in Engeland, belaaden, tot ontzet van *Ostende*, van daar te mogen

voeren. Toen zij, bij den Koning, eenige geneigdheid tot vrede met Spanje bespeurden, zogten zij een spaak in 't wiel te steeken, tot bedwang van den reeds begonnen loop der onderhandelingen, door de aanmerking, dat, naa verloop van nog eenige weinige jaaren krijgvoerens, Spanje van zelve den vrede en de vrijheid zoude aanbieden. Om kragt te geeven aan deeze bedenkinge, en ten blijke van zijne naauwe verstandhoudinge, bragt de Advokaat ten voorschijn zekeren Brief van den Hertoge VAN BRUNSWYK, in welken deezen meldde, zulk een oogmerk van Koning PHILIPS, uit Keizer RUDOLF, in vertrouwen, verstaan te hebben. 't Gevolg daar van was, het sluiten van een Verbond tusschen Frankrijk en Engeland, waar in de Staaten mede begreepen waren.

Niet ongegrond bleek, eerlang, geweest te zijn, des Advokaats vermoeden, bij den Engelschen Koning geopperd, omtrent de aanstaande geneigdheid van het Spaansche Hof tot vrede. Verscheiden oorzaaken, bij den schranderen Staatsman voorzien, spanden te zamen ter bewerkinge van zulk eene gezindheid. Meer dan driehonderdduizend Kroonen ter maand kostte Koning PHILIPS de Oorlog: eene somme, reeds voor jaaren lastig, doch nu ondraagelijk geworden. Dit geldgebrek was oorzaak, dat de Koninklijke Veldheer, Markgraaf VAN SPINOLA, geenen kans ziende om den krijg, met eenigen roem, te blijven voeren, bij zijnen Meester, op eene Vredehandeling ernstig aandrong. Met deezen paarden hunne aanzoeken eenige Spaansche Grooten, te gader met de Portugeezen, thans aan het Spaansche juk onderworpen, klaagende, dat door de overwinningen der Staatschen ter Zee, hun Koophandel en Scheepvaart, zo in 't Oosten als in Europa, geheel ten gronde ging. De Aardshertogen, ALBERTUS en ISABELLA, voegden hunne wenschen daar nevens.

Reeds in den Jaare 1606 lieten de laatstgenoemden, aangaande hunne gezintheid, eenige opening doen, onder andere aan den Heere VAN OLDENBARNEVELD. Wijd van een loopende waren deswegen de gemoederen, hier te Lande. Zommigen beschouwden den Vrede als volstrekt hoopeloos. Eenigen, en onder deeze was Prins MAURITS, begeerden den vrede niet, al konde dezelve bewerkt worden. De Prins, door Krijgsroem-

ver-

vermaard geworden, zogt dien nog wijder te doen klinken, door het voortzetten van den Oorlog. Zijne gezintheid wierdt gesterkt door de winzucht van Hollandsche en Zeeuwsche Kooplieden, dugtende, uit den Vrede; verloop van handel, en het wederkeeren daar van na *Antwerpen*, van waar hij vooral herwaarts was overgebragt. Een derden aanhang vondt men, en aan het hoofd van dien 's Lands Advokaat, die den Vrede als wenschelijk en noodig aanmerkten, en tot het bewerken van derzelven, op eerlijke voorwaarden, de gelegenheid thans gebooren agtten. De Advokaat wist, dat Holland den Oorlogslast voornaamelijk op den hals hadt, en, ondanks de verhooging van veele Imposten, in de laatste negen jaaren, zesentwintig millioenen guldens was ten agteren geraakt: eene schuld, die, bij 't voortzetten van den Krijg, van tijd tot tijd moest verzwaard worden.

Onder dit alles kende OLDENBARNEVELD het vermogen van Prinse MAURITS, en de onmogelijkheid, om zonder diens medewerking in zijnen wensch te slaagen. Met beleid en overleg moest dan het stuk ondernomen worden. Om zijne Doorluchtigheid eenigzins aan de hand te doen koomen, en te beweegen tot het hooren van den Spanjaard, die, in den Jaare 1607, daadelijke voorslagen van Vrede hadt gedaan, bragt hij den Prinse onder 't oog „ dat de voorgeslagene Vredehande-„ ling niet te verwerpen was, naardien de Koning van Enge-„ land, die het Oorlogvoeren werkeloos aanzag, daar door tot „ kragtiger bijstand zoude genoopt worden. Ook zou de „ Koning van Frankrijk, die eene hooger bedoeling, dan een „ enkel bondgenootschap met de Staaten, hadt, niet ledig zit-„ ten, ziende dat de weg tot Vrede hun wierdt aangewee-„ zen. Met dit alles was hij 't eens met zijne Doorluchtig-„ heid, dat, zonder eene voorafgaande erkentenis van de vrij-„ heid en onafhankelijkheid deezer Landen, geene onderhan-„ deling moest begonnen worden." Aan 't einde van 's Mans redenen hieldt zich Prins MAURITS, alsof hij zich door den Advokaat hadt laaten overhaalen. 't Gevolg daar van was, eene Wapenschorzing van acht maanden met den vijand. De bekragtiging daar van, door den Spaanschen Koning, gaf aanleiding tot merkelijke oneenigheid onder de Staatsleden. Eene

talrijke Vloot, onder den Admiraal JAKOB VAN HEEMSKERK uitgezonden, en die, ten koste van het leeven diens Vlootvoogds, de zege hadt bevogten bij *Gibraltar*, bevondt zich nog in die vaarwaters. Bij de bekragtiging der Wapenschorzinge, wierdt op het te rug ontbieden van der Vloot aangedrongen. Verscheiden Leden, ter Algemeene Staatsvergaderinge, beschouwden dien eisch als een blijk van de vijandelijke loosheid, en dat men de Staaten zogt te ontwapenen, om hun vervolgens onverhoeds op het lijf te vallen. In dit begrip stondt Prins MAURITS, en beweerde, uit dien hoofde, dat de Vloot eerder versterkt, dan opontbooden diende te worden. Van een ander verstand was OLDENBARNEVELD, staande houdende, dat 'er geen raadpleegen viel over 't gebruik der Zeemagt, vermids de belofte der Staaten, aan Spanje gedaan, haar geenen onderstand te zullen toezenden, het wederkeeren na de Vaderlandsche Havens van zelf insloot. Zijn gevoelen hadt de overhand, en deedt, ter Algemeene Vergaderinge, bij de meerderheid, tot het opontbod besluiten.

Terwijl de Wapenschorzing duurde, en met een de onzekerheid, wat 'er het gevolg van zijn zoude, 't zij verlenging daar van, of 't hervatten van den Oorlog, woelden tegen elkander de voorstanders van den Oorlog en van den Vrede. Prins MAURITS, op het krijgvoeren belust, nam, nevens andere middelen, de Predikanten te baate, om de zulken, die van Vrede spraken, van heimelijk verstand met den vijand in verdenking te brengen. Onder 't gemeen won hier door zijne Doorluchtigheid veele aanhangers. De Advokaat, daarentegen, wist, door zijn schrander beleid en inneemende voordragt van redenen, tot zijne vredegezinde gevoelens over te haalen de Regenten van de meeste Hollandsche Steden, bij welke hij groot gezag hadt.

Merkelijk ongenoegen, intusschen, ontstondt, uit deezen strijd van gevoelens, tusschen de twee aanzienlijke persoonaadjen. Prins MAURITS kon niet dulden, dat een Man, verre beneden hem in afkomst en rang, hem gestadig den voet dwars zette, en zomtijds deedt tuimelen. Zo hoog klom eens het Vorstelijk ongenoegen, naar verhaal van zommigen, dat de Veldheer den Advokaat openlijk heette liegen, met eene dreigende

gende opligting van zijne hand om hem te slaan. OLDENBARNEVELD, daarentegen, gaf niet onduidelijk zijne bekommernis te verstaan, dat 's Prinsen ijver voor den Oorlog ten grondslage hadt, zijn zoeken van meerder gezag in den Staat, dan met deszelfs vrijheid bestaanbaar was. Misschien ware, van toen af, de verwijdering verder toegenomen, zonder de tusschenspraak van den Franschen Gezant JEANNIN, die, voor dit maal, de verdeeldheid wist bij te leggen.

Onder dit alles hadt OLDENBARNEVELD, en die 't met hem hielden, bewerkt, dat; met den vijand, over Vrede of Bestand, in nadere onderhandeling zoude getreeden worden. *'s Graavenhage* wierdt tot de plaats daar van, en 's Lands Advokaat tot eenen der Staatsche Gemagtigden benoemd. In den aanvang des Jaars 1608 opende men de vermaarde Bijeenkomst. De Advokaat voerde hier voornaamelijk het woord, van wegen de Algemeene Staaten. Mannentaal sprak hij tot de Spaansche Afgevaardigden, om te doen verstaan eene volstrekte ongezindheid tot het treeden in verdere onderhandeling, 't en zij, als een voorafgaand punt, de vrijheid en onafhankelijkheid der Staaten alvoorens erkend waren. Even ernstig sprak hij voor de vrijheid van den Scheepvaart op de Oostindiën, van welken de vijand afstand begeerde. De Advokaat wierdt hier in ondersteund door Prins MAURITS. Doch hunne inzigten waren niet de zelfde. MAURITS drong op deeze vrijheid, omdat hij meende, dat dezelve nimmer toegestaan, en, diensvolgens, met het afbreeken van de onderhandelinge, de Oorlog zou hervat worden. OLDENBARNEVELD was van begrip, dat de Spanjaard, zo in 't naauw gebragt als hij was, liever de begeerde Scheepvaart zou inwilligen, dan den Krijg vernieuwen.

Geduurende de onderhandeling, liep de Wapenschorzing ten einde. Veel werks kostte het den Advokaat, om Prins MAURITS, en anderen, die na het wederopvatten der Wapenen verlangden, in de verlenging daar van te doen stemmen. Hij hadt te doen, behalven eenige Gewesten, ook met de Fransche en Engelsche Gezanten. Zijn vindingrijk vernuft behaalde de overhand, door te bedingen, dat de Wapenstilstand tot aan het einde des jaars, doch de onderhandeling niet langer dan

 twee

twee maanden zoude duuren. Op deezen grond tradt ook zijne Doorluchtigheid in 't gevoelen van den Advokaat.

Een kunstigen trek, staande de onderhandeling met den Spanjaard, speelde de Heer VAN OLDENBARNEVELD aan Prinse MAURITS. Om Koning HENDRIK DEN IV, bondgenoot der Staaten, wendig te maaken van den Oorlog, hadt men hem voorgeleid den Staat van Oorlog, opgemaakt door Prins MAURITS en den Raad van Staate, en daar uit getoond, dat 's Lands inkomsten, vermeerderd met den onderstand van Frankrijk, niet toereikende waren om den Oorlog met een gelukkigen uitslag voort te zetten. Doch MAURITS hadt niet begreepen, dat de Advokaat hem de Oorlogskosten te hoog hadt doen stellen, en daar door te wege gebragt, dat de Fransche Koning de toestemming niet konde geeven tot eenen onderstand, boven zijn vermogen.

Intusschen ontmoette de Onderhandeling zo veele zwaarigheden, dat men wel ras de onmogelijkheid vernam van het sluiten van een bestendigen Vrede. Duidelijk zag dit 's Lands Advokaat; die hierom neigde tot een Bestand voor een geruimen tijd. Hij wierdt daar in ondersteund door JEANNIN, Gezant van Frankrijk, als die een Bestand, bij welken 's Lands vrijheid wierdt erkend, even voordeelig oordeelde, als een vasten Vrede, voor zijns Meesters inzigten omtrent de Nederlanden.

Koning HENRIK, naamelijk, ging, ten deezen tijde, zwanger van een plan, om, 't eenigen dagen, zich een hoog gezag in de Vereenigde Gewesten te doen opdraagen. Om de gewigtige gevolgen daar van, voor 's Lands Advokaat, moeten wij van het gehandelde daar omtrent kortelijk verslag doen.

Ter bereikinge van zijn doelwit, hadt Koning HENRIK, hier te Lande, vrienden noodig. Onder andere zogt hij den Heer VAN OLDENBARNEVELD te winnen. Zijne beide Zoonen vertoefden thans ten Franschen Hove, en wierden aldaar met gunstbewijzen overlaaden. Aan den Vader boodt de Gezant JEANNIN, van 's Konings wegen, een geschenk aan, 't welk, na lang weigeren, aangenomen, en door hem zelven, naderhand, op twintigduizend guldens wierdt begroot. Of hij in deezen wel of kwalijk gehandeld hebbe, zullen wij niet beoor-

oordeelen. Voorzigtiger hadde hij gewisselijk gehandeld, door het geschenk te wijzen van de hand; hoewel uit het aanneemen geenzins kan worden afgeleid, dat hij slinksche oogmerken of het onheil van den Staat bedoelde. Hoe 't hier mede zij, ondanks den ijver van Prinse MAURITS voor het hervatten van den Oorlog, en niettegenstaande de handel, over het sluiten van een veeljaarig Bestand, was afgebroken, liet de Heer VAN OLDENBARNEVELD niet af, op de noodzaakelijkheid daar van aan te dringen. Op zeer veel schimps en onaangenaams kwam hem dit te staan. Het regende wel haast van Spot- en Smaadschriften, in welke de Advokaat als een smeeder van verderflijke aanslagen wierdt doorgestreeken. Men vertoonde hem in dezelve, als iemand, welke, door het groot gezag, welk hij zich hadt weeten aan te matigen, mannen van veel hooger staat (Prins MAURITS, onder andere) lastig viel, en zijns gelijken verre boven 't hoofd gewassen was. In zekere Brieven, heimelijk gestrooid, wierdt het Bestand vertoond als een listige vond des vijands, en de Advokaat, als zich bedienende van slinksche middelen om het door te drijven, waardig gekeurd eenen schandelijken dood te sterven.

De Heer VAN OLDENBARNEVELD, dus bloot gesteld aan openlijke tegenspraake en de schendzucht van duisterlingen, vondt geraaden, zich te onttrekken aan soortgelijke onaangenaamheden, door het nederleggen van zijne bedieninge. In de Vergadering van Holland verscheenen zijnde, vertoonde hij aldaar „ dat het misnoegen en de haat der Grooten hem niet „ overwigt overkwamen; dat hij, evenwel, om zijn Vader„ land dienst te doen, nimmer eenige gevaaren hadt ontzien, „ houdende hij zich, tegen alle geruchten en toevallen, gewa„ pend met den troost van een gerust geweeten; doch dat „ hij nu, de in zich zelve onaangenaame zaak van 't Bestand „ verzwaard ziende met den haat tegen zijnen persoon, den „ Staaten verzogt, eenen anderen dienaar, die minder gehaat „ was, zijne plaats te doen vervangen, om 's Lands welzijn „ te behartigen." 't Woord was 'er naauwlijks uit, of de Staatsman verliet de Vergadering. Terstond naa zijn vertrek ging men aan het raadpleegen, en besloot, eenige Gemagtigden aan hem te zenden, met verzoek, dat hij den Staat, wel-

ken hij zo lang en getrouw hadt gediend, in deeze bezwaarlijke tijden niet wilde verlaaten, maar voortgaan om dien van zijnen raad te dienen. Zulk een blijk van vertrouwen was meer dan genoeg, om den Heer VAN OLDENBARNEVELD van besluit te doen veranderen. Van nieuws aanvaardde hij zijn zwaarwigtig ampt.

De zaak van het Bestand was nog al het groote onderwerp, 't geen MAURITS en OLDENBARNEVELD van elkanderen verwijderde. Zij wierden, eenigermaate, tot één gebragt, door de herhaalde tusschenkomst van den Franschen Gezant JEANNIN; welke zijne Doorluchtigheid van gevoelen deedt veranderen, door het vertoonen van eenen Brief van zijnen Meester, inhoudende eene weigering van onderstand, in gevalle men, zonder naar voorslagen te luisteren, den Oorlog wilde doorzetten. OLDENBARNEVELD versterkte 's Prinsen geneigdheid tot het Bestand, door de bewilliging, dat, gedaurende hetzelve, dertigduizend man behoorden op de been gehouden te worden. 't Een en ander hadt ten gevolge, dat Prins MAURITS, even sterk als hij voorheen tegen het Bestand was voorïngenomen, nu voor hetzelve ijverde.

Naa lang en veel onderhandelens, wierdt men 't, eindelijk, eens, ook ter Algemeene Vergaderinge, omtrent het aangaan van een Bestand, op den elfden Januarij des Jaars 1609. Den hoofdzaaklijken inhoud van het kloekmoedig besluit, op dien dag uitgebragt, zullen wij hier nederstellen, vermids men zo het ontwerpen als daadelijk aanneemen van hetzelve inzonderheid hadt te danken aan het beleid en vernuft van den Heere VAN OLDENBARNEVELD. Het hieldt in, dat in gevalle de handeling over Bestand verderen voortgang hadde, het eerste en voorafgaande punt niet anders dan op de volgende wijze moest worden ingerigt: „ Dat de Aardshertogen, ten overvloede, zo „ wel in hunnen naam als in dien des Konings van Spanje, „ verklaarden, te vrede te zijn om met de Heeren Staaten der „ Vereenigde Gewesten te handelen, in de hoedanigheid en als „ dezelven houdende voor vrije Landen, Gewesten en Staaten, „ op welke zij niets eischten, en dat zij met hun, in de ge„ melde naamen en hoedanigheden, een Bestand aangingen; dat „ men niet zou gedoogen, dat 'er eenige Kerkelijke of Wae-

„ reld-

„ reldlijke zaaken, strijdig met de gemelde vrijheid, wierden „ voorgeslagen, noch nieuw uitstel gezogt, ter oorzaake van „ den Indischen handel of andere punten: en zo het tegen- „ deel, van wegen den Koning van Spanje of de Aardsher- „ togen, gedreeven wierdt, langer dan acht dagen, *dat men* „ *alsdan de handeling afbreeken, en met gemeene magt,* „ *en, indien het konde zijn, met hulp der Koningen, Vor-* „ *sten en Staaten, begunstigers der goede zaak, de Wape-* „ *nen wederom zou opvatten.*" Door zulk een besluit handhaafde de Advokaat de Vrijheid en Onafhankelijkheid der Staaten, zonder de erkentenis van welke zommige Gewesten thans een Bestand wel zouden hebben willen aangaan. De zaaken zulk eenen keer hebbende doen neemen, vertrok de Heer VAN OLDENBARNEVELD, nevens andere Gemagtigden, na *Antwerpen*, alwaar eene nadere bijeenkomst was beleid, tusschen de wederzijdsche Afgevaardigden, en tekende aldaar, op den negenden April, het verdrag van een Bestand, welks duuring gesteld was op den tijd van twaalf jaaren.

Naa het tot stand brengen van dit volwigtig onderwerp, hielden twee zaaken, Prins MAURITS betreffende, den Advokaat onledig. De eene raakte de inkomsten, de andere den invloed zijner Doorlugtigheid op de Regeering. Bij het opschorten van den Oorlog zou de Prins merkelijk nadeel lijden, indien zijne Krijgswedde ingehouden of besnoeid wierdt; om nu niet te zeggen dat hij met 'er daad, zints de Wapenschorzing, weezenlijke schade leedt, door het missen van zijn aandeel in de brandschattingen. Door den Franschen Gezant JEANNIN wierdt op schaêvergoedinge ernstig aangedrongen; aangaande de billijkheid daar van was de Advokaat volkomen eens met denzelven, doch tevens van oordeel, dat in de wijze der bezorginge met omzigtigheid moest gehandeld worden. Indien men, onder het handelen over Bestand, de zaak op 't tapijt bragt, zonde het schijnen, meende hij, alsof de Prins daar mede was overgehaald ter bewilliginge van eene zaak, welke, dagt hij, ook buiten denzelven zou kunnen voltrokken worden. 't Gevolg hier van was, dat den Prinse, nevens 't behoud zijner wedde, ten beloope van tachtigduizend guldens, eene gelijke somme, ter schaêvergoedinge van

brandschattingen en verbeurdverklaaringen, wierdt toegeleid, ieder jaar, zo lang het Bestand zoude duuren.

Meer zwaarigheids was 'er vast aan de vermeerdering van aanzien en gezag, welke de Koning van Frankrijk, met oogmerk om Prins MAURITS nader aan zich te verbinden, aan denzelven, in de Nederlanden, zogt te doen opdraagen. Van het stilstaan der Krijgsbedrijven moest het natuurlijk gevolg zijn, vermindering van invloed, naardien zijne Doorluchtigheid, meestal te velde zijnde, zich met zaaken van Regeeringe weinig hadt bemoeid, en vooral van de Krijgslieden meest na de oogen was gezien. Veelen beschouwden 't, uit dien hoofde, als betaamelijk, dat hem, ook hier omtrent, eenige vergoeding wierdt gedaan. De Advokaat zelve was, 't eenigen tijde, niet afkeerig van de opdragt van meerder gezag, doch veranderde, naderhand, van gevoelen: misschien, omdat hij daar uit voor hem zelven eenige vermindering van invloed te gemoete zag.

En, inderdaad, de Heer VAN OLDENBARNEVELD, hoewel een dienaar der Staaten van Holland, vermogt thans bijkans alles in het Gemeenebest. Door zijne langduurige diensten, aan deeze Staaten beweezen, hadt hij derzelven volkomen vertrouwen gewonnen, en wist de stemmen hunner Vergaderinge, doorgaans, naar zijnen zin te leiden. Van wegens Holland was hij de gewoonlijke Afgevaardigde ter Algemeene Staatsvergaderinge, en hadt ook aldaar zo veel invloeds verworven, dat hij de stem van zijn Gewest zeer wel wist te doen gelden, naardien de meeste overige Provincien zich gereedelijk naar Holland voegden.

Dit niettegenstaande meenden zommige kundige Staatsleden, merkelijke gebreken te bespeuren in den tegenwoordigen vorm van Regeeringe. Een derzelven was, het mangel aan een vastgesteld middel, om de geschillen, tusschen de bijzondere Gewesten, en tusschen de Steden van ieder Gewest, volstrekkelijk en met gezag te beslissen. Hierom sloeg men voor, als een tweeledig middel, om den Prinse grooter gezag op te draagen, en het bedoelde gebrek te verhelpen „ het oprigten „ van eenen Raad van Regeeringe, aan welks hoofd Prins „ MAURITS zou gesteld worden; dat aan deezen Raad staan

„ moest,

„ moest, de beslissing van alle geschillen, tusschen de Ge-
„ westen ontstaan, als mede de uitvoering van de besluiten
„ der Algemeene Staaten, zelf, des noods, door geweld; en
„ dat voorts de Raad op alle andere zaaken van Regeeringe
„ mogt raadpleegen en besluiten." Verscheiden raadpleegingen vielen op dit ontwerp. De Advokaat VAN OLDENBARNEVELD, bedugt, zo wel voor vermindering van eigen aanzien, als voor nadeelige gevolgen van 's Prinsen dus hoog geklommen gezag, wordt gemeenlijk gehouden voor den voornaamsten bewerker van het telkens verschuiven, en vervolgens het geheel ter zijde stellen, van veranderinge in den Regeeringsvorm.

De Kerkelijke oneenigheden, welke, kort naa den aanvang des Bestands, de Vereenigde Gewesten, vooral Holland, begonnen te beroeren, verschaften den Heere VAN OLDENBARNEVELD zeer veele moeite en onaangenaamheden. Een vriend van gemaatigdheid, en afkeerig van het stoutmoedig bepaalen van duistere Leerbegrippen, neigde hij, al vroeg, over tot de zijde der Remonstranten, wien, veelal, de naam neaging van de twee gemelde hoedanigheden. Eene nieuwe bron was deeze van verwijderinge, tusschen Prins MAURITS en den Advokaat, als wordende de eerstgemelde gemeenlijk gehouden, den Contra-Remonstranten ijverig te zijn toegedaan. OLDENBARNEVELD, gelijk wij, te vooren, hebben aangetekend, hadt de hand gehad, in den Jaare 1591, in het ontwerpen van eene Kerkenordeninge, doch niet kunnen slaagen in het doen invoeren van dezelve. Van nieuws bragt hij, in den Jaare 1611, dit onderwerp op het tapijt, en ijverde sterk voor de invoering. Zijn inzigt hier omtrent was, vermits, bij de genoemde Kerkenordening, aan de burgerlijke Overheid groot gezag in Kerkelijke zaaken wierdt gelaaten, langs deezen weg de Kerken te voorzien van Leeraars, geneigd tot gemaatigdheid en vrede. En 't geschiedde, veelligt, door zijne bewerking, dat in den aanvang des Jaars 1612, bij de Staaten van Holland, het besluit wierdt genomen, hoewel de nieuwe Kerkenordening nog niet was ingevoerd, volgens 't welk „ ieder Stad of Dorp, indien de Regeering aldaar zulks
„ geraaden vondt, in het beroepen van Kerkendienaaren, bij
„ voorraad, naar de gemelde Kerkenordening zich hadde te
„ schik-

„ schikken." Nog eenen stap deedt de Advokaat, ter handhaavinge van den Vrede in de Kerk van Nederland. Hij kende den smaak van Koning JACOB DEN I van Engeland; een Vorst, beter passende op een Godgeleerden Stoel dan op een Koninklijken throon; hij kende, bovendien, 's Vorsten invloed op verscheiden Staatsleden hier te Lande, en hoe veel het zoude afdoen, indien deeze den Vrede aanraadde. Ten dien einde vondt de Heer VAN OLDENBARNEVELD middel, om den Koning den waaren staat der Nederlandsche Kerkgeschillen te doen voordraagen, en voorts Brieven van daar, aan de Algemeene Staaten, gelijk ook aan die van Holland, te doen afgaan, bij welke de betwiste Leerstellingen in zulk een licht geplaatst wierden, dat de wederzijdsche voorstanders, bestaanbaar met de liefde tot de waarheid, elkander konden en behoorden te verdraagen. Doch deeze zucht tot gemaatigdheid was van heillooze gevolgen voor de Advokaat. Zijn zoeken van verandering in den Godsdienst (dus noemde men zijne straks vermelde bemoeijingen) hadt, zeide men, ten grondslage, omdat hij het Land aan Spanje hadt verkogt. Zelf ging hem de naam naa, van een Loontrekker te zijn van dat Koninkrijk, en dat hij Spaansch geld uitdeelde, ten nadeele des Vaderlands. Het oog hebbende op den Heer VAN OLDENBARNEVELD, liet de Heer AARSSEN van zich gaan, dat het gezag van zommigen niet zo vast gevestigd was, of het konde nog wel ter neder geworpen worden.

OLDENBARNEVELD, hoewel dus een voorwerp der opspraake van de zulken, wien zijn hoog gezag in den weg stondt, verzuimde daarom niet, op middelen bedagt te zijn, ter bereikinge van heilzaame doeleinden, of om het Land van drukkende lasten te ontheffen. Het Jaar 1616 leverde hier van een bewijs op. Bij het Verdrag, in den Jaare 1585, met Koninginne ELIZABET aangegaan, was bepaald, dat, ter verzekeringe van de betaaling der opgeschortene penningen aan de Staaten, de Stad *Vlissingen* met het Kasteel *Rammekens*, op het Eiland *Walcheren*, en de Hollandsche Stad *den Briel*, door haare Majesteit met Troepen zouden bezet worden, tot dat de aflossing zou geschied zijn. Om den bezwaarden staat van 's Lands penningen, hadt men, tot nog toe, het werk niet durven bij de hand neemen: alzo,

bij

bij de laatfte afrekening, met Koning JAKOB DEN I, gebleeken was, dat de Algemeene Staaten hem nog acht millioenen guldens fchuldig waren. Intusfchen was het Engelfche Krijgsvolk, hier te Lande, merkelijk over de hand; en eene zaak, welke ten deeze tijde het onderwerp was van het algemeen gefprek, deedt de ontruiming der Steden en Sterkten vuurig verlangen.

Koning JAKOB DE I was thans in onderhandeling, met PHILIPS DEN III, Koning van Spanje, over eene huwelijksverbintenis, tusfchen zijnen Zoon, den *Prins van Wales*, met de Infante van Spanje. OLDENBARNEVELD, voor wien niets bedekt bleef van 't geen ten Engelfchen Hove omging, kreeg fpoedig de lucht van deezen handel. Straks doorzag hij het gevaar daar van voor den Staat, gegrond op de vreeze, dat de Spaanfche Koning, als eene voorwaarde des huwelijks, de overlevering der verpande Steden zoude vorderen, en dat Koning JAKOB, die zeer gefteld was op het huwelijk van zijnen Zoone, daar aan de toeftemming zoude geeven. Straks leide hem het gevreesde gevaar op den inval, ter beraaminge van een middel tot losfinge der meer genoemde Steden. De geldbehoefte van Koning JAKOB kwam hem wonder wel te ftade. Met dit alles moest hier beleid te baate genomen, en de zaak in zulker voege onderleid worden, dat de herlevering der Steden van de zijde van Engeland wierdt voorgeflagen, om, aan onze zijde, niet in de verpligting te zijn om de volle fomme van acht millioenen te betaalen. Op de volgende wijze wierdt het ftuk ondernomen.

Men liet de Engelfche Bezetting, in de verpande Plaatzen, eenigen tijd, onbetaald. Zij viel daar over klagtig aan den Koning, die de Staaten tot betaaling vermaande. Deeze beriepen zich op de fchaarsheid van penningen, gaven het Krijgsvolk goede woorden, doch verfchooven de betaaling. Bij het dringen in Engeland, om voldoening der agterftellen, gaf de Staatfche Gezant NOËL DE KARON, als uit zich zelven, te verftaan, dat de Staaten, veeligt, zouden befluiten, om alle 's Konings agterftallen te betaalen, indien zijne Majefteit konde goedvinden, de herlevering der Steden van verzekeringe aan te bieden. Deeze voorflag deedt de begeerde uitwerking. De Koning, bij gefchrifte, zijne genegenheid betuigd hebbende omtrent de weder-

dergave der Steden, tradt, wel haast, de Staatsche Gezant in onderhandeling met de Leden van 's Konings Raad, en bragt te wege, dat met eene somme van twee millioenen zevenhonderdduizend guldens alle 's Konings agterstallen betaald, en daar tegen de Engelsche Bezettingen uit de Steden van verzekeringe zouden getrokken worden. In eens wierdt dus de Staat verlost van eene afhankelijkheid van Engeland, welke ruim dertig jaaren hadt geduurd; en om welke van den halze te schuiven, meenig Staatsman vergeefsche poogingen hadt aangewend. Op Koning JAKOB hadt het bedrijf van OLDENBARNEVELD de uitwerking, dat hij, ziende dat men hem verkloekt hadt, zedert altoos van hem een kwaad gevoelen hadt.

Zelden ontstonden 'er buitengewoone onlusten in de Kerk, dat zij geenen invloed hadden op den Staat. De scheuring, tusschen de Remonstranten en Contra-Remonstranten, die nu, meer en meer, wijder begon te gaapen, hadt zulk eene uitwerking. Van weerkanten zogt men, hoewel met ongelijken uitslag, lieden op 't kussen te helpen, de bijzondere denkwijze van de eene of andere partij toegedaan. Langzaam, intusschen, ging dit toe, tot dat het meer openlijk bleek, na welken kant Prins MAURITS overhelde. Van toen af maakten de Contra-Remonstranten buitengewoone veranderingen, eerst in de Regeeringen van de kleine Steden, die geene stem in Staat hadden, om vervolgens in de groote Steden het werk te beginnen. Voor 't scherpziend oog van den Heere VAN OLDENBARNEVELD kon de bedoeling van dit alles niet verholen blijven. Bij hem, zo wel als bij andere Staatsleden, ontstondt een vermoeden, dat de Godsdienst slegts tot een dekmantel der gemaakte veranderinge diende, en het waare doelwit was, om Prins MAURITS, langs dien weg, tot Graaf van Holland, of tot Heer der Vereenigde Gewesten, te verheffen; waar toe de weg zou gebaand worden, door zich te verzekeren van de meerderheid in de stemmende Steden. Om de opschuddingen, welke hier uit te dugten stonden, en met een het doordrijven van het ontworpen plan, te weeren, was men op de noodige middelen bedagt. Als het meest voegzaam, tot dit oogmerk, beschouwde men het aanneemen van *Waardgelders*; zijnde zodanige Manschappen, welke, zonder daadelijken dienst

te

te doen, zich voor *geld* gereed hielden om de wapenen te voeren, in gevallen van nood, tegen welken zij, bij voorraad, *bewaard* wierden. OLDENBARNEVELD ijverde inzonderheid voor dit middel; en 't geschiedde door zijne bewerking, dat, op den vierden Augustus des Jaars 1617, bij de meerderheid van Holland, daar toe besllooten wierdt. Van toen af aan begon men, ginds en elders, zodanige Waardgelders aan te neemen. Ook meent men, dat eene reize, welke de Advokaat, kort daar naa, na *Utrecht* deedt, aangeleid was om 't werk te bevorderen. Hij vertoefde aldaar geruimen tijd, ter oorzaake, zeide men, van eene sleepende ongesteldheid, doch, inderdaad, gelijk zommigen meende, om, onder dien schijn, te handelen met eenige Stichtsche Heeren, met welke hij, reeds te vooren, gewoon was over zaaken van gewigt te spreeken.

Mishaagende als de aangewende middelen aan Prinse MAURITS waren, was het eigenaartig te verwagten, dat hij het voortzetten van dezelve, zo veel mogelijk was, zou tragten te verijdelen. In *den Briele*, onder andere, was men voor opschudding bedugt, en leide, om die reden, in beraad, eenige Waardgelders aan te neemen. Doch men vondt beter geraaden, de tegenwoordige Bezetting onder éenen nieuwen Eed van getrouwheid aan 's Lands Staaten te brengen. Zijne Doorluchtigheid, zulks vernomen hebbende, bragt heimelijk, tegen den zin der Wethouderen, twee Vèndèls Voetvolk binnen de Stad, en zogt zijn bedrijf te verschoonen, met het voorgeeven, dat hij, vernomen hebbende, hoe men van zin was, Waardgelders aan te neemen, 't welk hij voor onbehoorlijk hieldt, zulks op deeze wijze hadt zoeken te voorkoomen. Om aan de zaak nog een anderen glimp te geeven, en den Heer VAN OLDENBARNEVELD gehaat te maaken, deedt men, onder 't volk, een gerugt loopen, volgens 't welk de Advokaat de Stad aan den Spanjaard verraaden hadt, en reeds dezelve zou geleverd hebben, indien de Prins zulks niet voorkoomen hadde. Een ander gerugt, tot het zelfde oogmerk, ten deezen tijde gestrooid, hieldt in, dat de Stad *Vlissingen*, door 't bestel van den Advokaat, aan zekere zijde open lag, op dat zij te gemaklijker aan de Spaanschen konde geleverd worden.

Uit het zelfde inzigt, waar mede OLDENBARNEVELD het aanneemen van Waardgelders hadt bevorderd, verklaarde hij zich tegen het houden van een Nationaal Sijnode, alzo hij van meening was, dat de zaak der Remonſtranten op hetzelve het onderſpit zou delven, en dus de gezogte verandering in de Regeering te gewisſer voortgang hebben. Hij hieldt daar over, op zekeren tijd, een geſprek met den Haagſchen Remonſtrantsgezinden Leeraar JOANNES UITENBOGAARD, welke hem zogt te beduiden, dat men, door 't eenvoudig inwilligen van het Sijnode, geene verandering in de Regeering hadt te wagten, en, daarentegen, meerder hoope behieldt, om de zaak der Remonſtranten eenmaal herſteld te zien, zelf naa dat zij in het Sijnode veroordeeld was geworden. Doch de Advokaat, verder ziende dan de Leeraar, hadt eenvoudig daar op geantwoord: *Wilt gij 's Lands geregtigheid weggeeven; ik niet.*

De Heer VAN OLDENBARNEVELD, in 't laatst van het Jaar 1617, ter oorzaake van zijne zwakheid en hooge jaaren, ontſlag van zijn Ampt verzogt, doch, op ſterk aanhouden der Staaten van Holland, beloofd hebbende, in hetzelve te zullen volharde, wierdt, zedert, van tijd tot tijd, met vinnige Schotſchriften, meer en meer, aangerand. Kwaadaartigheid en ongerijmdheid dongen in dezelve na den hoogſten prijs. In een van dezelve, tot titel voerende *Praktijk van den Spaanſchen Raad*, wierdt uitgeſtrooid dat hij geld hadt getrokken van Spanje. Volgens eenen Brief, uit *Brusſel* aan Prinſe MAURITS geſchreeven, en die, bij zijne Doorluchtigheid, gedeeltelijk geloof vondt, zou OLDENBARNEVELD geheele Koffers met gouden Piſtoletten uit Spanje ontvangen hebben. In den zelfden toon zong een ander zeer befaamd Lasterſchrift, doch geſchreeven en met eigen hand ondertekend, door eenen JAN DANKERS, voorheen Notaris in *'s Hage*, doch naderhand te *Amſterdam*, werwaarts hij gevlugt was, om de vervolgingen van den Fiskaal van den Hove, om zekere andere misdaad, te ontwijken. Men las in het zelve, „ dat men voet bij ſtuk zetten, en den Advo-
„ kaat bewijzen zoude, dat hij honderdentwintigduizend Du-
„ kaatjes ontvangen hadt." — „ Gaat tot *Brusſel*, las men 'er,
„ 't ſtaat daar klaarlijk geſchreeven, op 't Register, daar de
„ andere geſtreelden ſtaan, met naam en toenaam." 't Geſchrift,

den

den Schrijver ontvallen, was door iemand opgeraapt, en den Advokaat toegezonden. Deeze bragt het in de Vergadering van Holland, en verklaarde aldaar, „ dat men hier eenen „ Schrijver hadt, die, gelijk andere Schotschrijvers, zijnen „ naam niet verzweeg, maar *voet bij stuk zetten, en zijne* „ *beschuldiging bewijzen wilde* "; waarom hij begeerde, dat DANKERS van *Amsterdam* zou gehaald worden, om zijn woord gestand te doen. Op aanschrijven der Staaten, wierdt DANKERS inderdaad gevat; doch toen men hem na *'s Hage* wilde vervoeren, weigerde men hem te laaten volgen, onder voorgeeven van het Privilegie der Stad, volgens 't welk de misdaad, aldaar gepleegd, voor Schepensbank moest geoordeeld worden. 's Lands Fiskaal, na *Amsterdam* gezonden, slaagde insgelijks niet naar genoegen in zijne ondervraagingen. DANKERS bleef in hegtenisse, doch wierdt vervolgens ontslagen, daarenboven loon ontvangende voor 't geen hij gedaan of geleeden hadt. Klein vertrouwen moet men gesteld hebben in 's Mans voorgeeven, vermids men den Advokaat, van diens betigtingen, nimmer iets geregtelijk heeft te laste geleid.

Hadde de Heer VAN OLDENBARNEVELD zijn eigen gevoelen gevolgd, hij zou, veelligt, de boven gemelde Lasterschriften, met een veragtend stilzwijgen, beantwoord hebben. De raad der Prinsesse Weduwe VAN ORANJE deedt hem van maatregels veranderen. In de maand April des Jaars 1618 schreef hij een uitvoerigen Brief aan Prinse MAURITS, waar in hij zijn gedrag uitvoerig verdeedigde, en te gelijk sterke betuigingen deedt van zijne genegenheid voor het Huis van Nassau. Ten zelfden tijde zondt hij een uitvoerig Vertoog aan de Staaten van Holland, behelzende eene ontvouwing zijner diensten, den Lande beweezen, zints hij in deszelfs dienst was getreeden, tot op den tegenwoordigen tijd. Ten blijke van zijne diensten, den Huize van Nassau beweezen, beriep hij zich, daarin, op de brieven en bescheiden, welke hij in handen hadt. Geschenken verklaarde hij nooit begeerd of gezogt, maar wel zomtijds, voor gedaane diensten, ontvangen te hebben. Zijne goederen, zeide hij, waren allen eerlijk en wettig verkreegen, en durfde daar omtrent onderzoek laaten doen. De beschuldigingen, in de Schotschriften tegen hem uitgeworpen, verklaarde hij voor openbaare

lasteringen, en beriep zich, omtrent de meesten, op de kennisse der Staaten zelve.

Eene uitwerking, strijdig met zijne verwagting, hadt dit Vertoog van den Heere VAN OLDENBARNEVELD; het regende, wel haast, naamlooze Schriften, het een vuilaartiger dan het ander. Een derzelver, *Provisioneele Opening* getiteld, beschouwden de Staaten als zo kwaadaartig lasterlijk, dat zij het, bij openbaare Afkondiging, verbooden, en een loon van vijfhonderd guldens, aan den aanbrenger van Schrijver of Drukker, uitloofden. Om hunnen Advokaat tegen de schendzucht nog meer te dekken, namen zij hem, om zijne langduurige en getrouwe diensten, in hunne bijzondere hoede en bescherminge. Merkwaardig is het, dat men dit Plakaat, te *Amsterdam* en andere daar mede eensgezinde Steden, niet liet afkondigen; als mede, dat de Schrijvers van naamlooze Blaauwboekjes, in de gemelde Stad, voornaamelijk hunnen gal uitbraakten.

De Waardgelders en het Sijnode waren nog de hoofdonderwerpen van raadpleeginge, doch tot het laatste na genoeg beslooten, wanneer 'er eene zaak voorviel, van welke, zeer spoedig, het gantsche Land gewaagde, en die, naar dat elk gezind was, zeer verschillende beoordeeld wierdt. Ik heb het oog op de gevangenneeming van 's Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD.

Al zints langen tijd voedde Prins MAURITS een heimelijk vermoeden tegen den Advokaat, als of hij eenen toeleg hadt, zijn gezag te verminderen. Dit deedt zijne Doorluchtigheid, bij wijlen, eene taal spreeken, geenzins strookende met Vorstlijke welleevendheid. Op zekeren tijd met den Staatsdienaar in woorden geraakt, hadt men hem hooren zeggen: *Monsieur* BARNEVELD, *ik heb mijne eer zo lief, als gij de uwe.* Aan den Advokaat was het inzonderheid te danken, dat MAURITS, in zijn streeven na de opperheerschappij, verijdeld wierdt; van welk gedrag hij, in zeker gesprek met de Prinsesse Weduwe van WILLEM DEN I, voor reden gaf, dat zijne Doorluchtigheid, de opperste magt zoekende in de Vereenigde Gewesten, in zijn eigen verderf liep. Met dit alles noemde men vier voornaame oorzaaken, die 's Prinsen misnoegen tegen den Advokaat

vokaat gewekt hadden en voedden. De eerste was, zijne begunstiging van de Remonstranten, die aan de Overheid grooter gezag in het Kerkelijke toeschreeven, dan hunne tegenstreevers; en, diensvolgens, zijne bewerking dat, op 's Lands Hoogeschool te *Leiden*, Hoogleeraars van de zelfde denkwijze verkoozen wierden; waar door het getal van Remonstrantsgezinde Leeraars allengskens moest toeneemen. Eene tweede oorzaak was, het aanneemen van Waardgelders; waar aan, als eene derde, zeer naauw verknogt was, het afneemen van eenen eed van getrouwheid, aan de Staaten en den tegenwoordigen Regeeringsvorm, van de Bezettingen in zommige Steden. Ten laatste kwam hier bij, het voorgevallene te *Utrecht*, alwaar de Advokaat bewerkt hadt, dat de poogingen van Prinse MAURITS, om de Waardgelders te doen afdanken, ongelukkig slaagden.

Om alle deeze redenen hadt zijne Doorluchtigheid een zo geweldigen haat opgevat tegen den grijzen Staatsdienaar, dat bij veelen de vreeze huisvestte omtrent eenige gewelddaadige onderneeming. HUGO DE GROOT, hebbende hooren mompelen, alsof 'er een plan beraamd was, om eenigen uit de Vergadering van Holland in verzekering te neemen, gaf 'er den Advokaat kennis van, en tevens in bedenking, of hij niet geraaden vondt, zich na eenige verzekerde Stad in veiligheid te begeeven. Doch de Advokaat vondt zulks onnoodig, alzo hij, omtrent deezen tijd, van nieuws, door de Staaten in bijzondere bescherminge was genomen. De Raadsheer BERKHOUT, van een ander Staatslid verzeld, den Heere VAN OLDENBARNEVELD koomende aanzeggen, dat hij voorzeker zoude gevangen worden, vondt den grijzaart zitten op zijn Koelvat, met zijn stokje in de hand, en bekwam tot antwoord: *'t zijn booze menschen*, en voegde 'er nevens, onder 't afligten van zijn Mutsje: *Mijne Heeren, ik bedank u voor de waarschuwing.* Een bezoek van den Predikant UITENBOGAARD was 't laatste, welk hij in zijn eigen huis ontving. Een half uur daar na, 't was 's morgens tusschen zeven en acht uure van Zondag den negenentwintigsten Augustus des Jaars 1618, tradt hij in zijne Koets, en reedt na het Hof. Terstond naa zijne komst, verzogt zijne Doorluchtigheid, door eenen Kamerheer,

heer, hem te spreeken. De Advokaat begaf zich na het gewoone vertrek, doch wierdt daar uit geleid in een ander. Hier ontving hij, van den Luitenant van 's Prinsen Lijfwagt, de gantsch onverwagte aanzegging, in naame der Algemeene Staaten, dat hij zich moest gevangen geeven. 't Onregt, intusschen, gebruikte de Luitenant den naam van Algemeene Staaten, dewijl, zedert, duidelijk is gebleeken, dat de gevangenneeming bestemd was door slegts drie Leden der Algemeene Vergaderinge, welke, naa de uitvoering, derzelver goedvinden daar op verworven, zonder dat alvoorens deswegen eenige voorslag was gedaan. Men weet, dat te gelijk met den Advokaat, de Heeren HOGERBEETS, Pensionaris van *Leiden*, en HUGO DE GROOT, Pensionaris van *Rotterdam*, in verzekering genomen wierden.

De Staaten van Holland, door eene staatelijke bezending van Afgevaardigden der Algemeene Staaten, van het voorgevallene kennis bekoomen hebbende, gaven straks tot antwoord, dat het gebeurde hun bedroefde, en zij hetzelve aanmerkten als eene schending van 's Lands vrijheid en geregtigheid. Ten zelfden dage wierdt bij de meerderheid besllooten (de Steden *Dordrecht*, *Amsterdam*, *Schiedam*, *Enkhuizen*, *Edam* en *Purmerende* namen 'er geen deel in, zo min als in het mondeling antwoord) aan Prinse MAURITS te kennen te geeven „ dat men, onder andere, door de gevangenneeming van den „ Advokaat, de hoogheid, vrijheid en geregtigheid des Lands „ meende gekwetst te zijn; en diensvolgens zijne Doorluchtig„ heid, als Stadhouder, verzogt, dat hij daar in geliefde te voor„ zien." Geen meer bepaalend bescheid kwam hier op van den Prinse, dan dat „ het voorgevallene niet op zijnen last, „ maar dien der Algemeene Staaten was geschied, die onder„ steld moesten worden, zulks niet zonder reden gedaan te „ hebben."

Hartgrievende, intusschen, was de tijding der gevangenneeminge van den Advokaat, voor deszelfs hoog bejaarde Echtgenoote, gelijk ook voor zijne eigen en aangehuwde kinderen. Zijne twee dogters waren gehuwd aan de Heeren VAN DER MYLE en VEENHUIZEN. Verzeld van den Heere VAN GROENEVELD, oudsten Zoon des gevangenen, vervoegden deeze

zich

zich ten Hove, op Zondag naamiddag, met verzoek dat aan hunnen Vader, om deszelfs ouderdom, zijn eigen huis tot eene gevangenis mogt gegeeven worden. Geen ander antwoord gaf hier op de Prins, dan dat zulks aan de Staaten Generaal ſtondt; 'er nevens voegende: *Uw' Vader zal geen leed geſchieden, niet meer dan mij zelven.* De Heeren VAN SCHAGEN en VAN ASPEREN, beiden beſchreeven in de Ridderſchap van Holland, omtrent deezen zelfden tijd, des Advokaats ontſlag zoekende, drongen door tot in de Kamer, daar hij zat, en begeerden deszelfs vrijheid. Hier uit ontſtondt eenig gerugt; waar op de Prins toeſchietende, beval dat den Edelen hun geweer ontnomen, en zij in bewaaring zouden gehouden worden. Nogthans verkreegen ze, onder handtasting, hun ontſlag. Verſcheiden perſoonen, om hunne voorgaande gemeenſchap met den Heer VAN OLDENBARNEVELD, vertrokken thans uit *'s Graavenhage.*

Onder dit alles zat de Advokaat, niet ſlegts zonder verhoor, maar ook zonder toegang van bloedverwanten en vrienden; eene gunst, egter, die zelden wordt geweigerd. Van dien tusſchentijd bediende zich Prins MAURITS, tot het maaken van veranderinge in de Regeeringe van zommige Hollandſche Steden, vooral de zulke, die onder vermoeden lagen, den Advokaat te zijn toegedaan, en deszelfs loslaating te begeeren. De Regenten, welke thans op het kusſen kwamen, waren lieden, die, aan zijne Doorluchtigheid hunne verheffing ſchuldig zijnde, van derzelver hand vloogen. Niet zonder merkelijke moeite geſchiedde deeze verandering ginds en elders, onder andere te *Hoorn* en *Alkmaar*, vooral ook te *Amſterdam*, alwaar de moedige Burgemeester CORNELIS PIETERSZOON HOOFT, de wederregtelijkheid van den tegenwoordigen handel, in eene klemmende rede, hoewel vrugteloos, den Prinſe onder 't oog bragt.

Ondanks de weigeringe van toegang aan zijne Vrienden, bleef, nogthans, de Advokaat niet onkundig van 't geen buiten voorviel. Men gaf 'er hem, onder andere, kennis van door middel van Briefjes, hem toegezonden, omvat in dunne penneſchagten, en geſtoken in ſchoone Saffraanpeeren. Langs deezen weg vernam hij de buitengewoone verandering in de

Regeeringen der Steden; een bedrijf, 't welk hem ten hoogsten ergerde, en versterkte in het vermoeden, omtrent 's Prinsen dingen na de Opperheerschappij; hoewel hij tevens verklaarde, ten aanhooren van zijnen getrouwen Dienaar JAN FRANKEN, die 't naderhand verhaald heeft, nooit gedagt te hebben, dat zijne Doorluchtigheid zich op zulk eene wijze zou hebben gedraagen, als nu hadt plaats gehad.

Uit zijne eerste begtenisse bragt men, eerlang, den Heer VAN OLDENBARNEVELD over na de Kamer, in welke voormaals de Spaansche Admirant VAN ARRAGON gezeeten hadt, en die nu tot een vasten Kerker was verbouwd. Terwijl hij hier zat, benoemde men eenige Gemagtigden van wegen de Algemeene Staaten, om de drie gevangenen te ondervraagen. Ten aanzien van den Advokaat geschiede zulks, voor de eerste maal, op den vijftienden November, en alzo bijkans drie maanden, zints men hem in verzekering hadt genomen. Eer 't verhoor eenen aanvang nam, verklaarde de Advokaat vooraf, dat „ hetgeen hij zoude zeggen, strekken zoude tot handhaa„ ving van de regten zijner meesteren, de Staaten van Hol„ land en Westfriesland"; hij voegde 'er nevens, dat „ de „ Staaten Generaal geen regt hadden om zijn persoon vast te „ houden." Gedurende dat verhoor ontnam men hem alle zijne papieren en aantekeningen; van welke hem naderhand slegts een gedeelte wierdt te rug gegeeven. Twintig dagen duurde dit onderzoek, zomtijds zo wel naa als voor den middag. Gedurende dezelve leverden de Fransche Gezanten, BOISISE en MAURIER, een Vertoog over aan de Algemeene Staaten, ten behoeve van de gevangene Heeren, en met naame ook van OLDENBARNEVELD. Van 's Konings wege vermaanden zij dezelve tot eene zagtmoedige behandeling omtrent den Grijzaart, als „ welke, schreeven ze, huns oordeels, om zij„ ne langduurige diensten, eene gunstige bejegeninge waardig „ was, en bezwaarlijk kon verdagt gehouden worden van Ver„ raaderije, zo men dit woord nam in zijne waare betekenis„ se, en geene oneenigheid over 't behandelen van Staats„ zaaken, geen argwaan over iemands groot gezag, noch „ Staatzucht, die de menschen dikmaals meer doet ondernee„ men dan hun betaamt, daar toe betrok."

In

In de maand Januarij des Jaars 1619 raadpleegde men, ter Vergaderinge van Holland, over het aanftellen van Regters. De twee Leden, met welke de Orde der Ridderfchap, door bewerking van Prinfe MAURITS, onlangs vermeerderd was, waren daar bij tegenwoordig. Men benoemde, eerlang, vierentwintig Perfoonen tot de merkwaardige bediening; twaalf uit Holland, en twee uit ieder der zes overige Gewesten. Op den zevenden Maart begonnen deeze Regters hun onderzoek. Drie dagen verliepen 'er, eer men hem tot antwoord op de voorgeftelde vraagen konde beweegen, vermids hij de wettigheid der Regteren, bij aanhoudenheid, ontkende. De Staaten van Holland, hieldt hij ftaande, waren zijne Meesters en bevoegde Regters; voor deeze, indien men iets tegen hem hadde, moest hij te regt gefteld worden, en niet voor Afgevaardigden der Algemeene Staaten, als die geen zeggen hadden in de bijzondere Provincien. Nogthans namen de ondervraagingen eenen aanvang, en duurden tot in de maand April, somtijds twee of driemaal 's daags. De bekentenisfen, onder voorbehouding van zijn regt tot beroeping op de Staaten van Holland gedaan, zullen wij hier laaten volgen, dewijl daar uit kan worden afgeleid, aan welke misdaaden men den Advokaat fchuldig hieldt. Hij beleedt dan „ van den Koning van Frankrijk een gefchenk te hebben ontvangen, ter „ waarde van twintigduizend guldens, volgens belofte, hem „ in den Jaare 1598 gedaan. Van eenige Heeren hadt hij insgelijks gefchenken genooten, voor gedaane dienften, van andere geweigerd, doch van de Spaanfche zijde nooit iets „ ontvangen. Zekere woorden, hem te laste geleid door de „ Heeren AARSEN en BERK, en voor twaalf jaaren gefproken, „ konden hem niet tot fchuld gerekend worden, of zouden, „ indien den Lande daar aan gelegen lag, niet zo lang verzweegen zijn gebleeven. Van de overdragt der Opperheerfchappije over de Nederlanden aan den Koning van Frankrijk, hadt hij nimmer met iemand gehandeld. Hij hadt „ waarlijk gevreesd, dat Prins MAURITS na de Oppermagt, „ immers na meerder gezag ftondt. Indien evenwel zijne „ Doorluchtigheid zich deswegen aan hem hadde willen verklaaren, en, naa het hooren van zijne bedenkingen daar

 „ te-

„ tegen, de opening ter Staatsvergaderinge hadde goedgevon-
„ den, zou hij ze met genegenheid gedaan hebben. Uit de
„ gestrooide Schotschriften en gepleegde daadelijkheden was bij
„ hem de vreeze ontstaan, dat men verandering in de Regee-
„ ring zogt door oproer, en daar van, voor drie of vier
„ jaaren, opening gedaan ter Vergaderinge van Holland; ook
„ hadt hij den Prinse vertoond, dat, volgens de loopende ge-
„ rugten, de Contra-Remonstranten niet te vreden waren,
„ ten zij de Prins Graaf van Holland ware, en dat hem van
„ goeder hand berigt was, hoe zeker Burgemeester (REINIER
„ PAUW, van *Amsterdam*) gezegd hadt, dat het aan den
„ Advokaat stondt, zulks voor te slaan; hoewel de Burge-
„ meester naderhand verklaard hadt, dit niet bedoeld te heb-
„ ben. In zijne Brieven aan KARON (Staatsche Gezant in En-
„ geland) geschreeven met een bedroefd hart, en daarom, meen-
„ de hij, verschoonlijk, hadt hij gezien op zulke Kerkelij-
„ ken, die aan de Overheid het gezag in Kerkelijke zaaken
„ onttrekken wilden. Met een goed oogmerk hadt hij de
„ Besluiten tot vrede en verdraagzaamheid bevorderd, alzo
„ hij de geschillen niet van dat gewigt oordeelde, dat de
„ Kerkvrede daarom moest gestoord worden: te minder nog,
„ omdat, bij het opvatten der wapenen, niet slegts vrijheid
„ van Geweeten, maar ook openbaare Godsdienstoeffeninge
„ was toegestaan; waar van de blijken waren de Luther-
„ schen en Doopsgezinden. De verklaaringen van *Holland*,
„ *Utrecht* en *Overijssel*, tegen het Sijnode, hadt hij opge-
„ geeven tot bewaaringe van het rest der Gewesten. *Holland*
„ en *Utrecht* hadden regt, ter hunner verzekeringe, Waard-
„ gelders aan te neemen, en mogten dezelve niet buiten hun-
„ ne bewilliging worden afgedankt. Aan eenige Kolonellen
„ hadt hij gezegd, dat zij vooral aan de Staaten, hunne Be-
„ taalsheeren, en aan de Staaten en Wethouders der Steden,
„ daar zij lagen, gehouw en getrouw zijn moesten, volgens
„ hunnen eed, in zaaken, de hoogheid en wetten der bijzon-
„ dere Gewesten, en niet de Algemeene Staaten betreffende."

Tot nog toe was men in onzekerheid, hoedanig een lot den Heere VAN OLDENBARNEVELD wedervaaren zoude. Zommigen voedden wel eenige verwagting omtrent een vonnis des

des doods; doch zulk een uiterste konde, over 't algemeen, bij de Landzaaten, geen geloof vinden. Men wierdt eenigermaate uit deeze onzekerheid gered, zints de verspreiding van de Uitschrijving van eenen Biddag, in welke gezegd wierdt, „ dat de Kerk en Staat, zints eenige jaaren, door „ staatzuchtigen, tot bevorderinge van hunne bijzondere oogmerken, in het uiterste gevaar gebragt zijnde, door het „ bijeenroepen van een Nationaal Sijnode genoegzaam gered „ waren, en dat men, eerstdaags, een wettig oordeel verwagtte over de zulken, die den staat van het Land beroerd „ hadden." Naa deeze Uitschrijving, en uit de wijze, op welke zommige Predikanten predikten, dankten en baden, was het gereedelijk af te leiden, welk eenen keer de zaaken zouden neemen. De Fransche Gezant MAURIER verzogt gehoor bij de Staaten, en vermaande dezelve tot zagtmoedigheid. Prinse MAURITS, in 't bijzonder, zogt hij onder 't oog te brengen, de Vorstelijke grootheid van 't bewijzen van gunst aan de zulken, door welke hij zich beleedigd oordeelde. Doch dit hadt even weinig vrugts, als het inleveren van Verzoekschriften en Vertoogen, door de Echtgenoote en kinderen van den Advokaat, ten behoeve van hunnen Man en Vader. Vrugtloos verzogt, daarenboven, de Advokaat zelve, op eenige punten nader gehoord te worden. Nogthans wil men, dat Prins MAURITS zich zou hebben laaten overhaalen om OLDENBARNEVELD in 't leeven te spaaren, indien zijne vrienden voor hem om vergiffenis hadden willen verzoeken. Doch daartoe oordeelden zij, Geweetenshalve, niet te mogen verstaan.

Op Zondag, den twaalfden Maij, ontving de Advokaat een bezoek van de Fiskaalen VAN LEEUWEN en SYLLA; hem koomende aanzeggen, uit naam der Algemeene Staaten en der Regteren, dat hij zich hadt te bereiden tegen den volgenden dag, om te koomen hooren het vonnis des doods. Vol van verbaasdheid riep de oude Man hier op uit: „ Het vonnis „ des doods! het vonnis des doods! dat had ik niet verwagt. „ Ik meende dat men mij nog zoude gehoord hebben. Ik „ had zommige dingen gesteld, die ik meende te veranderen, „ als door gramschap verrukt zijnde." Onder 't schrijven aan zijne Huisvrouwe, waar toe hij vervolgens vrijheid verzogt,

hoorde men hem verscheidenmaalen bij hem zelve zeggen, *dat ik toch wist, waarom ik sterven moet?* Den Middelburgschen Predikant ANTHONIUS WALÆUS, kort daar naa bij hem gekoomen om hem te troosten in zijn uiterste, zondt hij aan Prinse MAURITS met een tweeledig verzoek: eerst, om vergiffenis, zo hij iets tegen hem mogt misdaan hebben; vervolgens, dat hij zijne kinderen wilde gunstig zijn. Doch in het verzoek om vergiffenis wilde hij niet begreepen hebben, Pardon of intrekking van het vonnis des doods. Verzeld van nog twee Leeraaren uit *'s Hage*, LAMOTIUS en BEYERUS, bereidde zich nu de Heer VAN OLDENBARNEVELD tot sterven; zonder, evenwel, tot de bekentenis te kunnen gebragt worden van den dood verdiend te hebben. In den nacht vraagde hij aan eenen der Predikanten, *zal mijn* GROTIUS *ook sterven? en ook* HOGERBEETS? 'er nevens voegende: *dat zou mij jammeren: zij zijn nog jong, en zouden den Lande nog veel dienst kunnen doen?* Naa eene wijl tijds in zijn Fransch Psalmboek te hebben geleezen, zogt hij eenige rust; doch deeze niet kunnende vinden, rees hij bij tijds, 's anderendaags, uit het Bed, en deedt, met de uiterste bedaardheid, door zijnen Dienaar, zijn hembd van vooren open snijden; hem voorts zijne Nagtmuts toereikende, met bevel om hem die te rug te geeven, wanneer hij 'er om vraagen zoude. Vroeg in den morgen verzogten Mevrouw VAN OLDENBARNEVELD en haare kinderen den oude Man nog eens te spreeken; waar op de Regters hem lieten vraagen, of hij lust hadde, zijne Huisvrouw, Kinderen en Kindskinderen nog eens te zien, doch lieten hem onkundig van het verzoek: weshalven hij zulks ongeraaden vondt. Naderhand zondt OLDENBARNEVELD nog een briefje aan zijn huis, met oogmerk, inzonderheid, om zijnen getrouwen JAN FRANKEN den zijnen aan te beveelen.

Midlerwijl was het Schavot geplant, op het Binnenhof, voor de vensters van den Trap, die na de Groote Zaal leidt, ter regterzijde. Tusschen acht en negen uure bragt men den Advokaat op de Rolle van het Hof, voor de vierentwintig Regters, de drie Fiskaalen en den Griffier, die hem zijn Vonnis voorlas; de voornaame inhoud daar van was de eigen be-

bekentenis van den Advokaat, welke wij boven hebben medegedeeld: waarom hij verweezen wierdt tot het Zwaard, met verbeurdverklaaring van alle zijne goederen. Naardat het Vonnis geleezen was, gaf hij te verstaan, dat men meer hadt afgeleid uit zijne bekentenisse, dan daar in lag opgeslooten. Ook zogt hij iets in te brengen tegen de verbeurdverklaaring. Doch DE VOOGD, Burgemeester van *Arnhem*, een der vierentwintig Regteren, belette hem het verder spreeken, met het zeggen: *Uw Vonnis is geleezen*; *voort*, *voort*. Met waggelende schreden, steunende op zijn stokje, doch met een bedaard gelaat, stapte nu de Grijzaart na het Hofschavot. Eene diepe zucht loozende, en, veelligt, gedagtig aan zijn voorgaande aanzien in den Staat, riep hij uit: *o God*, *wat koomt 'er van den mensch!* Thans zijnde nedergeknield op de blooten planken, deedt LAMOTIUS een gebed, van bijkans een vierendeel uurs, 't welk zijnen ontroerden Geest een weinig tot bedaaren bragt. Zich daar op tot de zamengevloeide menigte wendende, sprak hij: „Mannen, gelooft niet, dat „ ik een Landverraader ben. Ik heb opregt en vroom ge„ handeld, als een goed Patriot, en die zal ik sterven." Nu was zijn einde op handen. Met behulp van zijnen Dienaar ontkleedde hij zich, dekte zijn grijs hoofd met zijne fluweelen Slaapmuts, trok dezelve voor zijne oogen, en knielende voor den Zandhoop, sprak hij tot den Scherpregter, *maak het kort*, *maak het kort*. De klok hadt nog geen half tien nure geslagen, of hij leide hem het hoofd voor de voeten, met éénen slag, zo wel getroffen, dat hij, met het hoofd, ook eenige stukjes van de vingeren wegnam, vermids de oude Man de handen, in eene biddende gestalte, zeer nabij aan den hals hadt opgeheeven. Eenigen uit haat, anderen uit liefde, doopten hunne Neusdoeken in het bloed, of bonden 'er bloedig zand in. Uit zekere aantekeningen blijkt, dat Prins MAURITS, staande aan een venster boven het Schavot, de volvoering van het Vonnis met eigen oogen heeft aanschouwd. 's Nachts daar aan wierdt het Lijk in stilte begraaven.

Zulk een einde hadt, in den ouderdom van eenenzeventig jaaren en ruim zeven maanden, Mr. JOAN VAN OLDENBARNEVELD, Ridder, Heer *van der Tempel*, *Berkel* en *Rodenrijs*,

rijs, Advokaat en Groot-Zegelbewaarder van Holland, welken post hij, onder veelerhande wederwaardigheden, na genoeg drieëndertig jaaren hadt bekleed. Bij zijne Echtgenoote, MARIA VAN UTRECHT, hadt hij verwekt twee Dogters en twee Zoonen; de twee laatstgenoemden, onder de naamen van Heeren VAN GROENEVELD en STOUTENBURG, wierden, zedert, vermaard, om eenen toeleg, uit wederwraake van den dood hunns Vaders, op het leeven van Prinse MAURITS ondernomen.

Zie BRANDT, *Hist. der Rechtspleeginge*; *Leeven van Oldenbarneveld*; UITENBOGAARD, *Kerkel. Hist.* enz.

OLDENSEEL, voor deezen een fraai Steedtje in de Nederlanden, nog tegenwoordig de hoofdplaats van het Drostampt *Twenthe*, in de Provincie van Overijssel, niet verre van de grenzen van het Graafschap *Benthem*. *Oldenseel*, of, gelijk zommigen schrijven, *Oldensaal*, zou zijnen naam ontleend hebben van de aloude *Saliërs*, die hier hunne woonplaats plagten te hebben. Gewisselijk is deeze Plaats van hooge oudheid, indien 't waarheid zij, dat BOUDEWYN DE I, Vrijheer van *Kleef*, dezelve van Keizer LODEWYK DEN GODVRUGTIGEN ten geschenke ontvangen hebbende, in den Jaare 817 haar met Vestingwerken heeft voorzien. Prins MAURITS maakte 'er zich meester van, in den Jaare 1597. De Markgraaf VAN SPINOLA, in den Jaare 1605, dezelve voor de Spanjaards bemagtigd hebbende, bleef zij in die handen tot in den Jaare 1626, wanneer Graaf ERNST KASIMIR VAN NASSAU de Plaats innam, en, op hoogen last der Staaten, de Vestingwerken slegtte.

Zie *Oudh. van Deventer*.

OLDESCHOOT, een Dorp van merkelijke oudheid, in Friesland, in de Grietenij *Schooterland*, onder het Kwartier van *Zevenwouden*. Weleer stondt hier een Klooster van de Duitsche Orde, gestigt in den Jaare 1299, ten behoeve van Adelijke

lijke Juffers, welke de gemelde Orde hadden aangenomen. Zedert wierdt het eene verblijfplaats van Priesteren en dienstdoende Broederen. Het vermaard adelijk Geslagt VAN STERINGA was uit dit Dorp afkomstig.

Zie *Oudh. van Vriesland.*

OMMELANDEN. Dus noemt men het platte land der Provincie van *Groningen*, in onderscheiding van de Stad. *Groningen en Ommelanden*, of ook wel *Stad en Land*, is de benaaming, onder welke het geheele Gewest wordt uitgedrukt. Zie verder 't Art. GRONINGEN.

ONZENOORD, eene Vrije Heerlijkheid, met eene klein Dorp, in het *Land van Heusden*, meer bijzonder in de Langestraat. De aloude en eigenlijke benaaming is *Hondsoirde*. Voormaals stonden voor de Heerlijkheid zevenentwintig Huizen aangetekend. Een geweldige Brand, in den Jaare 1746, in het Dorp *Vlijmen* ontstaan, heeft ze meest allen tot asfche verteerd. De vlammen, boven den wind uitgebroken, en langs de Straat voortloopende, leiden, zo in het Dorp *Onzenoord*, als te *Vlijmen* en *Nieuw Kuik*, in korten tijd, omtrent driehonderd Huizen in koolen. Van tijd tot tijd heeft men nieuwe Huizen aangetimmerd. In de Heerlijkheid legt een Kasteel, een deftig oud gebouw, met uitgebreide plantaadjen en aangenaame wandeldreeven omringd.

OOLTGENSPLAAT, met *Bommel*, eene Ambagtsheerlijkheid in Zuidholland, in den *Lande van Putten*, meer bepaaldelijk in het Zuidoostlijk gedeelte van het Eiland *Overflakkee*. Volgens zommigen zou het dien naam ontleend hebben van eenen Visfcher, OOLTJE genaamd, als den eersten vinder van de Plaat. Anderen, *Odulfsplaat* voor de eigenlijke benaaming houdende, leiden die af van ST. ODULFUS, aan welken eertijds de Kerk was toegewijd. De Landen, welke, zints de eerste bewooning, van tijd tot tijd, zijn aangedijkt, worden thans begroot op zevenenzestighonderd en zevenenzestig Gemeten

meten en tweehonderd negenendertig Roeden. Volgens de laatste optelling zouden 'er driehonderdnegentien Huizen staan, nevens vijf Meestooven en twee Koornmolens. De Aardappelen, welke men wijd en zijd, onder den naam van Zeeuwsche, vent, worden, voor een goed gedeelte, hier geplant. Een langen reeks van jaaren heeft de Ambagtsheerlijkheid behoord aan den Huize van AARSEN.

OOLTGENSPLAAT, het Dorp in de boven gemelde Heerlijkheid, legt in het Oostlijk gedeelte van dezelve, aan het Hollands *Diep*, waar mede het gemeenschap heeft, langs eene zeer goede Haven, van een Spui voorzien, door middel van welke het Binnenwater geloost, en het Buitenwater kan geweerd worden. Het Dorp, welk iets van de gedaante eener Stad heeft, is fraai betimmerd, met ongeveer honderdtwintig Huizen. Aan den mond der Haven plagt weleer een Schans te leggen, dien men, naderhand, heeft laaten vervallen. Behalven de Hervormde Kerk, die haaren eigen Leeraar heeft, en een deftig gebouw is, staat 'er een aanzienlijk Raadshuis, van verscheiden vertrekken voorzien, eene Waag en een Weeshuis, dat voor ruim vijftig jaaren gebouwd wierdt. Behalven eene Jaarlijksche, wordt hier ook eene Weekmarkt gehouden.

OORGATEN. Dus noemt men, te *Amsterdam*, de opening in verscheiden hooge houten Bruggen, slegts met eene enkele plank gedekt, door het ophaalen van welke zij doortogt verleenen aan Beurtschepen, en andere Vaartuigen, mids deeze het Want en andere Zijtouwen losmaaken. Veel minder omslagtig zijn deeze *Oorgaten*, dan de Wippen of Ophaalen, van welke men zich aan andere laagere houten Bruggen moet bedienen. De uitvinder daar van was, in den Jaare 1596, HENDRIK JAKOBSZOON STAETS, Stads-Timmerman. Reeds te vooren waren de *Oorgaten* niet onbekend; want men vindt reeds, in den Jaare 1481, van een *Oirgat* aan de Nieuwe-Brug gewag gemaakt. De openingen in de Paalen, rondom de Stad, welke met Boomen gesloten worden, plagt men ook *Oorga-*

ten

ten te noemen. Van eene andere gedaante zullen dus de eertijds gebruiklijke geweest zijn.

Zie WAGENAAR, *Beſchrijv. van Amſterdam.*

OORSCHOT, een aanzienlijk Vlek, in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, onder het Kwartier van *Kemperland*, vier uuren ten Zuiden van de Stad *'s Hertogenbosch*. Het getal der Huizen wordt op negenhonderd begroot. 'Er ſtaan twee Kerken; de eene, zijnde de kleinſte, aan ST. ODULPUS, de andere, veel grooter, aan ST. PIETER gewijd. De eerſte, een zeer oud gebouw, volgens een aangenomen Volksbegrip, van de tijden der Romeinen, wordt niet meer tot het oorſpronklijk oogmerk, maar tot eene Waag gebruikt. De Groote, eertijds eene Kollegiaale Kerk, praalt nog, in het Koor, met de kunſtig gewerkte Geſtoelten of Zitplaatzen der Kanunniken; als mede met de pragtige Graftombe van het Stamhuis van MERODE, aan 't welk eertijds deeze Plaats in eigendom behoorde. Het Gebouw, aanzienlijk door zijne Bouworde en grootte, en, ten dien opzigte, de Hoofdkerken van verſcheiden Nederlandſche Steden evenaarende, ontvangt nog meer luisters, door zijnen ſtand op een ruim Marktveld. De hooge Toren pronkte, eertijds, met een fraai Spits; doch dit, eens door den Wind, en andermaal door het blixemvuur merkelijk beſchadigd zijnde, heeft men, zedert, den Toren met een laagen Kap gedekt. De Hervormde Leeraar, welke in deeze Kerk den dienst verrigt, predikt insgelijks in het Dorp *Best*. — *Oorſchot* behoort, voor de eene helft, aan Hun Hoog Mogenden de Staaten Generaal, en voor de andere helft, aan een bijzonderen Heer. Te gader, doch beurt om beurt, ſtellen zij de Regeering aan; zij beſtaat uit zeven Schepens, zeven Gezwoorenen, zeven Raadsmannen, twee Kerkmeesters en drie Armmeesters. De Schout of Drosſaart, evenwel, wordt door den bijzondere Half-Heer aangeſteld.

Een

Een zonderling voorval, in den Jaare 1663, te *Oorſchot* gebeurd, is der aantekeninge wel waardig. ARNOLDUS FEY, Geneesmeester der Plaatze, hadt zich, zints eenigen tijd, door gelukkige geneezingen zeer vermaard gemaakt. De toeloop van Lijderen, die, meestal, gelukkig geholpen wierden, nam hand over hand toe. Dit baarde opmerking, doch vooral, dat de eere der geneezinge wierdt toegeſchreeven aan de wonderdaadige kragt van het Lijk van zekere MARGARETA VAN VALKENISSE, Moeder van een Nonnenklooster te *Oorſchot*, in den Jaare 1658, en dus ruim vijf jaaren te vooren overleeden. De zulken, die aan wonderwerken, in onze dagen, geen geloof ſloegen, zogten de oorzaak der ongemeene Geneezingen in eene heilzaame Olie, welke het Lijk, door het eene of andere behoedmiddel tegen de verrotting bewaard, uitleverde. De Algemeene Staaten, eenig bedrog vermoedende, of voor de uitzinnigheden des Bijgeloofs bedugt, deeden het Lijk overbrengen in eene Kamer op het Stadhuis te *'s Hertogenbosch*, om aldaar door bekwaame Ontleedkundigen onderzogt te worden. Zij vonden het, in een geſlooten kist, als eene Nonne opgeſchikt. Het bleek geopend geweest, de Ingewanden daar uit genomen, en de plaats daar van aangevuld te zijn met fijn gemaalen Alſemknopjes. De Huid was uitgedroogd en gerimpeld, bedekkende niets anders dan de beenderen. Alles gaf eenen reuk van zich als vermolſemd hout. Naa het Lijk dus geſchouwd, en 'er niets ongemeens aan bevonden te hebben, wierdt hetzelve, in tegenwoordigheid van Schepenen van *'s Hertogenbosch*, in een afzonderlijk Koor van de *St. Jans* Kerk begraaven. Hoewel het gerugt der Heilige Nonne allengskens verdween, behieldt, nogthans, de Heelmeester zijnen toeloop, en verrigtte nog verſcheiden treffende geneezingen.

Zie OUDENHOVEN, *Beſchr. van de Meijery.*

OOST-BARENDRECHT, eene Ambagtsheerlijkheid, onder Zuidholland, in den *Riederwaard*, en een Hollandsch Leen, wordende begroot op zevenhonderd Morgens Land. Zij heeft geen

geen Dorp; noch gevolglijk eene Kerk. De opgezeetenen, hier en daar verspreid, vertigten hunnen openbaaren Godsdienst in het aangrenzend Ambagt *West-Barendrecht*.

Zie OUDENHOVEN, *Beschr. van Zuidholland*.

OOSTBROEK, weleer een Klooster, buiten de Witte-Vrouwenpoort van *Utrecht*. Het was in tweeën verdeeld; de eene helft wierdt van Monniken, de andere van Nonnen bewoond. Het ontleende zijnen naam van den *broekigen* grond, op welken het, ten Oosten van de Stad, lag. De H. MAAGD en ST. LAURENS waren 'er de Beschermheiligen van, en de stigter Bisschop GODEBALDUS, in het begin der Twaalfde Eeuwe. Naar de strenge onderhouding van de Orde van BENEDICTUS, naar welke Kloosterlingen leefden, noemde men dit Gestigt, bij wijlen, den Kerker der Orde. Zo niet van alle, immers van een goed deel der Landerijen van de Heerlijkheid *Zuilen*, was de Abt eigenaar. Van hier dat zijn aanzien niet gering was. Op de Landdagen van het Gewest, hadt hij zitting onder de Staaten, voorts zijn afzonderlijk regtsgebied en zeer ruime inkomsten. Eerst stondt het Vrouwelijk gedeelte van het Klooster, waarin geen andere dan Adelijke Juffers wierden aangenomen, onder eene Priorin. Aangroeiende rijkdom en luister deedt haar den naam van Abtdisse opdraagen, met eene Priorin onder haar. In het felste der Spaansche Oorlogen, wierdt het gewijde Gestigt verwoest. In de Kerk lagen verscheiden luiden van aanzien begraaven: onder andere Graaf WILLEM VAN RENNENBERG, *Heer van Zuilen en Westbroek*.

Zie *Batavia Sacra*; *Hist. van het Utrechtsche Bisdom*.

OOSTBURG, in Staats Vlaanderen, onder het *Vrije van Sluis*, ongeveer twee uuren gaans ten Noordoosten van de Stad van dien naam. Het is eene kleine Stad, van hoogé

oudheid, eertijds van Vestingwerken voorzien, doch die af voor lang geslegt zijn. Graaf MAURITS VAN NASSAU maakte zich, in den Jaare 1664, meester van het Stedeken, 't welk zedert in de magt der Staaten is gebleeven. Men telt 'er omtrent honderd Huizen, en, ondanks dit klein getal, twee Kerken: de eene wordt door de Nederduitsche, de andere door de Walsche Hervormden gebruikt. Wijders heeft men 'er een Raadhuis, 't welk op een Plein staat. In hetzelve vergadert, van tijd tot tijd, de Regeering, welke bestaat uit Baljuw, één Burgemeester en vier Schepens; zij worden door de Algemeene Staaten of derzelven Afgevaardigden aangesteld, doch begeeven zelve de Ampten van Griffier en Ontvanger. Niet anders dan in naam heeft het Plaatsje gemeenschap met

OOSTBURGER-AMBAGT, als bestaande een aanmerkelijk gedeelte van het *Land van Kadzand*, als mede, nevens verscheiden andere Poldertjes, de wederhelft van den *Hendriks-Polder* en van *Prins Willems-Polder*, van welke de andere helft onder het regtsgebied van het gemelde Steedtje behoort.

OOSTENRYK, (*Don* JAN VAN) gebooren omtrent den Jaare 1545, was de Natuurlijke Zoon van Keizer KAREL DEN V, geteeld bij eene Hoogduitsche Adelijke Juffer, VAN PLOMBES genaamd. Heimelijk wierdt hij, in Spanje, opgevoed bij LOUIS QUIJADA, Heer van *Villa Garcia*, dien hij, langen tijd, voor zijnen Vader hieldt. Zijn weezenlijke Vader, misschien daar door zijnen eigen misstap willende boeten, hadt hem tot den Geestelijken staat geschikt. Zijn broeder, Koning PHILIPS, bestemde hem tot een anderen leevensstand. Van deszelfs aanweezen en verblijf niet onkundig, wilde hij dat *Don* JAN aan hem zou vertoond worden, terwijl hij op de jagt was. 's Konings wil wierdt volbragt, en de Bastaart straks voor Broeder erkend en aangenomen. Van toen af ontving hij eene Krijgsmansopvoeding, en wierdt spoedig te werk gesteld. Van zijne bedreevenheid in het bedrijf, waar toe hij was opgeleid, gaf hij een bewijs, in den Jaare 1571, toen hij, aan het hoofd van eene talrijke Vloot, op de Turken de merkwaardige zege bevogt, in den Slag bij *Lepanto*. Zedert schijnt hij zich voor-

naame-

haamelijk in *Italie* te hebben onthouden. Althans bevondt hij zich te *Milaan*, in den Jaare 1576, toen Koning PHILIPS hem bevel zondt, de Landvoogdij over de Nederlanden te aanvaarden. Intusschen hadt hij een ontwerp gesmeed, om zich tot Koning van *Tunis*, in Afrika, te doen verklaaren, naadat hij het zou bemagtigd hebben. Doch, 't zij door onvermogen, of om andere redenen, hij zag daar van af, en voldeedt aan het Koninklijk gebod. Om de reize in veiligheid te volbrengen, nam hij dezelve aan, in de hoedanigheid van Paadje van OCTAVIO FERDINAND GONZAGA, naa alvoorens, om te meer onbekend te zijn, hair en baard zwart geverfd te hebben. Te *Parijs* tradt hij af aan eenen herberg, doch vervoegde zich van daar in den wooning van den Spaanschen Gezant DIEGO DE ZUNIGA, om aangaande den toestand der Nederlanden de noodige kundschap in te neemen. Thans vervorderde hij zijnen weg, zonder van iemand ontdekt te worden, na de Stad *Luxemburg*, en kwam daar binnen op den vierden November des genoemden Jaars 1576. Hier maakte hij zich bekend aan den Heere VAN NAVES, Stedehouder des Graaven VAN MANSFELD, en wierdt voorts, overeenkomstig zijnen rang, verwelkoomd.

Een aanvang, of liever voorspel van zijn bewind, maakte thans *Don* JAN, door het schrijven van Brieven aan de Algemeene Staaten, waarin hij, van zijne aankomst, kennis gaf, en te gelijk betuigde „ door den Koning te zijn gezonden, „ om het bewind van zaaken te aanvaarden, allen twist en „ misverstand te beslissen, en de Landen wederom aan hunnen „ ouden welvaart te helpen." Met leedweezen, betuigde hij, verstaan te hebben „ den bijsteren overlast, bij hen geleeden „ van de Spaansche en andere uitheemsche Soldaaten, welke „ hij, naa behoorlijk onderzoek, zodanig dagt te straffen, „ dat men reden zou hebben, daar over voldaan te zijn." Hij besloot zijn schrijven met de verklaaring „ dat zijne Ma„ jesteit meer niet eischte, dan volkomene gehoorzaamheid, „ en herstelling van den Roomschen Godsdienst." In een nader schrijven verzogt de Spanjaard Gijzelaars, en andere verzekering, om veilig dieper in 't Land te mogen koomen, tot het treeden in nadere onderhandelingen. Het wantrouwen,

reeds voorheen, bij de Staaten, tegen hem opgevat, wierdt hier door versterkt. Nogthans zonden de Staaten aan hem eenige Afgevaardigden, om zijne meening nader te verstaan; intusschen bemagtigden dezelve eenige Steden, en beraamden nog andere maatregels, ter hunner verzekeringe.

Tweederlei gevoelen heerschte thans in de Vergadering der Algemeene Staaten. Volgens zommigen moest men aan *Don* JAN, eer hij voor Landvoogd wierdt erkend, eenige regels voorschrijven; andere, daarentegen, beweerden, dat hij zonder eenige bepaaling moest worden aangenomen. Herhaalde Brieven, door Prins WILLEM DEN I, uit *Middelburg* geschreeven, deeden de laatsten van inzigt veranderen. Zijn raad hieldt in, allen handel, met den Spanjaard, volstrekt van de hand te wijzen, tot dat het uitheemsche Krijgsvolk het Land zoude geruimd hebben. Nen moest bedingen, twee- of driemaalen 's jaars, of zo dikwijls men zulks zoude goedvinden, te mogen vergaderen; dat 'er wervingen gedaan, noch bezettingen zouden mogen geleid worden, buiten hunne bewilliging, en dat, eindelijk, alle Kasteelen mogten geslegt worden. Zo veel ingangs vondt deeze raad, dat men *Don* JAN eenige punten voorleide, slaande op het vertrek der Spanjaarden, het aanneemen der Gendsche Bevrediging, die onlangs getroffen was, en het bijeenroepen der Algemeene Staaten. In zijn antwoord beloofde hij, 's Konings vreemd Krijgsvolk het Land te zullen doen ruimen, mids de Staaten insgelijks hunne Benden afdankten; 'er nevens voegende, „ de zijne zo lang bui„ tenslands te zullen houden, tot dat de nood of eenige uit„ heemsche Oorlog het herroepen zoude vorderen." Belangende den Gendschen Vrede, verklaarde hij tot een gemeenen Vredehandel wel te willen verstaan, „ voor zo veel met het „ Roomsche Geloof en de Koninklijk hoogheid bestaanbaar „ was." Op deeze voorwaarden beloofde hij, het bijeenroepen der Staaten te zullen toestaan. Duidelijk zag Prins WILLEM de dubbelheid en schalkheid van dit antwoord, en deelde deswegen zijne gedagten mede aan de Staaten; hun met een berigtende de kundschap, ontvangen uit onderschepte brieven, onder andere van *Don* JAN, aangaande het werven van Krijgsvolk, en, diensvolgens, het voorneemen, aan de zijde der Spaanschen, om den Oorlog voort te zetten.

Don

Don JAN, intusschen, om den schijn te geeven, alsof het vertrek der Spanjaarden hem waarlijk ernst was, zondt zijnen Geheimschrijver na *Antwerpen*, om de Spaansche Bevelhebbers tot de reize te beweegen; doch te gelijk, ter fluik, hun in te geeven, dat ze aan geen anderen uittogt, dan ter Zee, hunne toestemming moesten geeven. Gemeenlijk hieldt men deeze keuze voor eenen list, uitgedagt, om onder schijn der toerustingen tot de reize, de Troepen zo veel te langer in het Land te houden. Doch het bleek wel haast, hoe eene verdere bedoeling hier onder verborgen lag.

Te weeten, *Don* JAN, in zijnen toeleg op de Kroon van *Tunis*, niet geslaagd zijnde, hadt thans het oog op de heerschappij over Engeland. Uit kragt der aanmatiginge van *Rome*, dat dit Rijk een Leengoed was van den Heiligen Stoel, hadt hij, van Paus GREGORIUS DEN XIII, met toestemming van Koning PHILIPS, daar op regt verkreegen. Hij stondt, daarenboven, na het huwelijk met MARIA, Koninginne van Schotland, eene Nicht van Koninginne ELIZABETH van Engeland, welker geboorte, en gevolglijk ook het regt tot de Kroon van dat Rijk, bij veelen wierdt verdagt gehouden. Onder het vertrek der Spaansche Krijgsmagt te scheep lag dus het verreenitziend oogmerk verborgen, om des Spaanschen Dons toeleg op eene Koninklijke Kroon te bevorderen. De Spaansche Krijgshoofden, zingende zo als men hen gebekt hadt, gaven den zendelingen des benoemden Landvoogds tot bescheid, „ dat zij ten zijnen bevele stonden, maar het saisoen te verre „ verloopen keurden om te Lande te vertrekken, ter zaake „ van de vorst en den sneuwval in het gebergte, en 't ge„ brek aan lijftogt in *Savoije*, alwaar, bovendien, de Pest „ regeerde, en de wegen hadt doen sluiten. Men wilde dan „ te scheep gaan, mids men vooraf betaaling bekwam van „ agterstallige soldije."

De Staaten, dit antwoord van *Don* JAN bekoomen, en de zaak dieper hebbende ingezien, weezen den voorslag van de hand. De Spanjaards, met hunnen naasleep daar onder gerekend, beliepen wel tienduizend koppen. Wel drie maanden werks zoude men hebben aan het bezorgen der Schepen, tot den overtogt noodig. De penningen, tot die uitrustinge, en

nog daarenboven de soldij der Benden, wist men niet te vinden. Men begreep, bij dit alles, dat de Nederlandsche Schepen, eens in Spaansche handen gesteld zijnde, zo goed als voor verlooren mogten gerekend worden. Lang en veel over en weder schrijvens ontstondt hier uit, tusschen de Staaten en *Don* JAN; weigerende de eerste, in het vertrek der Krijgsmagt ter Zee te bewilligen, terwijl de andere staan bleef op zijn stuk, dat de begeerde reize langs geenen anderen weg voortgang konde neemen.

Intusschen zammelde de benoemde Landvoogd met het aanneemen van den Gendschen Vrede. In 't vermoeden dat eene gewaande vreeze van gevaar voor 't Roomsche Geloof hier onder mogt schuilen, zogten de Staaten dit voorwendzel op te ruimen. Naa het inneemen van het gevoelen der God- en Regtsgeleerden van 't Hoogeschool te *Leuven*, van verscheiden Kerkvoogden en andere Geestlijken, gelijk ook van den Raad van Staaten, ontvingen ze tot bescheid, dat ze den gemelden Vrede nuttig vonden voor den Roomschen Godsdienst, en de gehoorzaamheid, aan zijne Majesteit verschuldigd, geenzins verkortte. Door zulke middelen zogt men *Don* JAN over te haalen tot het aanneemen van de Bevrediginge; terwijl men, van een anderen kant, zich zogt te sterken, in gevalle hij niet aan de hand wilde koomen. Uit Engeland ontving men de toezegging van eene aanzienlijke somme; en wil men dat Koningin ELIZABET te gereeder daar toe bewilligde, zints zij, door den Prins VAN ORANJE, van *Don* JANS toeleg verwittigd was.

In den aanvang des Jaars 1577 vertrok deeze na *Marche in Famine*. Hier ontving hij de Gezanten van Keizer RUDOLPHUS II, met voordagt derwaarts gereisd, om als middelaars tusschen beiden te treeden, en de aanneeming van *Don* JAN te bevorderen. De Algemeene Staaten zonden 'er insgelijks hunne Gemagtigden, in merkelijken getale. Het vertrek der Spaansche Troepen ter Zee, en het aanneemen van de Gendsche Bevrediging, waren de hoofdonderwerpen, over welke hier getwist wierdt. Van weerkanten bleef men onverzettelijk bij zijn stuk. Hier uit reezen hooge woorden. De *Don* sloeg zwaare bedreigingen uit, van het te werk stellen niet van het zijne, maar des Konings zwaard, en het voeren van den felsten Oorlog, daar

daar men ooit van hoorde gewaagen. De Gemagtigden, daarentegen, vraagden, of hij meende, den Nederlanderen zo gemaklijk het net over 't hoofd te strijken, als een deel slaafsche Mooren, die, verzuft en verbluft, geenen beter raad geweeten hadden, dan zich op zijn woord te verlaaten; 't geen, evenwel, hun zeer kwalijk bekoomen was. De handel wierdt hier mede afgebroken; en namen de Gemagtigden hun affcheid, van zins om 's anderendaags te vertrekken. Intusschen speelde de afgebroken handel *Don* JAN nog al door de zinnen. Haakende na gezag, en de Landvoogdij als dienstig voedzel daar van aanmerkende, bezon hij, een weinig te moeten toegeeven. Omtrent middernacht, zondt hij zekeren Pater VREGOZE, nevens den Bisschop van *Luik*, aan de Gemagtigden, met schrijven van zijne hand, behelzende betuiging van bereidwilligheid tot het aanneemen van de Gendsche Bevrediging, mids dezelve den Roomschen Godsdienst en de Koninklijke hoogheid niet te na kwam. Met het aanbreeken van den dag kwam hij nog een stap nader, verklaarende, hoe hem gebleeken was, uit de getuigenissen van kundige en vertrouwde mannen, dat de Vrede met de gestelde voorwaarden volkomen zamenstemde. Naa het vertrek der Gemagtigden, stelden de Keizerlijke Gezanten hunne poogingen te werk, om *Don* JAN ook in het vertrek der Spanjaarden te land te doen bewilligen. Zijnen mond gemaakt hebbende op de bemagtiging van Engeland, hadt hij, langen tijd, daar geene ooren na. In 't einde, egter, vondt hij zich genoodzaakt, het stuk te laaten glijden, voor de kragtige Vertoogen der Gezanten, omtrent de onmogelijkheid der Zeereize. Men ontworp nu een Plakaat, om op 's Konings naam te worden afgekondigd, zedert bij den naam van *Eeuwig Edikt* bekend. *Don* JAN ondertekende het te *Marche in Famine*, op den twaalfden, en de Algemeene Staaten, te *Brussel*, op den zeventienden Februarij des Jaars 1577. De Afgevaardigden van Holland en Zeeland konden, egter, tot nog toe, tot de ondertekeninge niet besluiten. Bij het Edikt wierdt *Don* JAN voor Landvoogd aangenomen, zo ras de uitheemsche Troepen de Landen zouden verlaaten hebben. Wijders moest *Don* JAN, zo wel als zijne Opvolgers, midsgaders de bijzondere Stadhouders, Raaden en Amptenaaren, dit Verdrag bezweeren.

De erkende Landvoogd, het blijven op eenen afstand nu als noodeloos aanmerkende, kwam eenen stap nader. Onder dekking van eene Lijfwagt van tachtig Hellebaardiers, geleid door den Hertog VAN AARSCHOT, vervoegde hij zich te *Leuven*. Straks kwamen aldaar bij hem hunne opwagting maaken de meest aanzienlijken van den Adel, om den Landvoogd te begroeten, en zich zijner gunste te beveelen. Om de harten van Grooten en Kleinen te winnen, begiftigde hij geenen met kostbaare onthaalen, waardigheden, ampten en jaargelden, terwijl hij omtrent deeze zich zeer minnelijk en gesprаakzaam aanstelde. In eigen persoon verscheen hij in de zamenkomsten van Gilden en Schutterijen, en nam deel aan derzelven oeffeningen. Onder dit alles stelde hij orde op het vertrek der Spanjaarden, en verkreeg, om dit te bevorderen, van de Staaten verlof tot eene geldleening van vierhonderdduizend guldens, onder verzekering van de Koninklijke inkomsten. Nog vóór het einde van April vertrokken de vreemde Krijgslieden.

Geduurende zijn verblijf te *Leuven*, gaf *Don* JAN kennis aan den Raad van Staate, van eene ontdekte zamenzweeringe tegen zijnen persoon, hem uit Frankrijk en van elders overgeschriefd, aangeleid om hem van kant te helpen, of te scheep na *Rochelle* te vervoeren. Eenige vreemdelingen, zich op dat pas te *Leuven* onthoudende, zouden de volvoering van 't gruwelstuk op zich genomen hebben. Hij voegde 'er nevens, dat de Prins VAN ORANJE aan het hoofd van het vloekverwantschap, en reeds een goed getal Krijgsvolk rondom de Stad verspreid was. Hoewel het aanbrengen luttel geloofs vondt, dagt men, egter, raadzaam, het doen van eenig onderzoek. Twee Fransche Edellieden, op vermoeden gevat, bleeken onschuldig, en de gewaande toebereidzels louter harsenschim te weezen.

Inmiddels was men vlijtig bezig, te *Brussel*, tot de ontvangst van den nieuwen Landvoogd, welke 'er, op den eersten Maij des Jaars 1577, eene statelijke intrede deedt. Rijdende tusschen 's Pausſen Gezant en den Bisschop van *Luik*, wierdt hij gevolgd en omringd van eenen stoet van Ridders, Heeren, Hovelingen en anderen, ten getale van wel drieduizend persoonen. Een gulden Wagen, met gouden Laken overkleed, beladen met kunstig gemaakte fruiten, en voortgetrokken van

twee

twee sneeuwitte Rossen, opende dien Trein. Allerwegen stonden Eereboogen, vermeldende des Landvoogds loflijkste Krijgsbedrijven, vooral de zege, op de Ottomansche Vloot bevogten. Een regen van bloemen, kruiden en kranzen daalde neder op den voorbijtrekkenden stoet, uit de handen van pragtig getooide Juffers, die langs heenen de Vensters der Huizen bestuwden. Met een minnelijk gelaat ontving *Don* JAN alle deeze eerbetuigingen, en wierdt te greetiger toegejuicht, alzo hij een Heer was, fraai van persoon, hoofsch van zeden, en in de jeugd van ruim dertig jaaren. In handen van den Bisschop van *'s Hertogenbosch*, en in tegenwoordigheid van 's Pausfen en 's Keizers Gezanten, deedt hij, op den vierden der Maand, den Eed als Landvoogd, op het onderhouden en handhaaven van het Eeuwig Edikt, den Gendschen Vrede, alle vrijdommen, regten en gewoonten der Landen, Steden en Plaatzen, zonder daar tegen te zullen doen, op hoedanige wijze het ook zijn mogt. Naa hem leiden de Gemagtigden der Staaten den Eed af, en erkenden hem voor Landvoogd. Op den zelfden voet, als voormaals te *Leuven*, ging hij nu voort, in het pleegen van beleefdheid en milddaadigheden, om de harten der Landzaaten te winnen. Doch 't gelukte hem niet, eenen iegelijk daar door in zijne magt te houden. Men vondt 'er, die al vroeg een vermoeden hadden van heimelijke inzigten, daar onder bedolven. Dus doorzigtig was, onder andere, de Heer VAN HEEZE, Bevelhebber van *Brussel*; begiftigd met eene erflijke Rente ter somme van driedulzend guldens, gevestigd op de Staaten van Braband, zeide hij, eerlang, de weldaad op, en gaf de brieven te rug. Zelf zou de beroemde VIGLIUS VAN ZUICHEM VAN AYTA, reeds bij de staatelijke intrede, zich eenige woorden hebben laaten ontvallen, die na twijfeling aan een bestendigen vrede smaakten. Een scherp gezigt voorwaar van deeze Staatsmannen! Want ééne maand was 'er pas verloopen, of de Brusselsche Burgerij had even greetig de Smaadschriften, tegen den Landvoogd gestrooid, als zij hem kortelings met toejuichingen hadt ontvangen.

Omtrent deezen tijd waren de Staaten van Holland en Zeeland te *Geertruidenberg* vergaderd. Derwaarts zondt de Land-

 voogd

voogd zijne Gemagtigden, om de Staaten te vermaanen tot het doen afkondigen van het Eeuwig Edikt, in hunne bijzondere Gewesten en verdere onderhoorigheden; als mede tot het afleggen van alles, 't geen agterdogt konde baaren: als het werven van Krijgsvolk, het sterken van Steden, vergieten van geschut en aangaan van uitheemsche verbintenissen. Doch zij hadden nog eene afzonderlijke boodschap aan den Prinse VAN ORANJE. De Landvoogd kende deszelfs invloed op de Landzaaten; veel zou hij dus gewonnen hebben, indien hij den Prins in zijne belangen konde overhaalen. In een schriftelijk Vertoog, op den drieëntwintigsten Maij overhandigd, wierdt, onder andere, voorgesteld, „ dat de Prins, nu bekomen hebbende zijn hart„ lijk begeeren, naamelijk zijne eer, zijne goederen, en 't „ vertrek der Spanjaarden, waar op hij het aanneemen der Wa„ penen gegrondvest hadt, verklaaren wilde, of 'er nog iets „ ontbrak aan zijn genoegen en verzekerdheid, opdat men hem „ voldoening mogt geeven." In hun antwoord verzekerden de Staaten, dat 'er nog veel ontbrak aan de volvoeringe der voorwaarden van den Gendschen Vrede; zijnde, onder andere, *Don* JAN in 't Land gekoomen met eenen stoet van Spanjaards en Italiaanen, strijdig tegen het Verdrag, te *Marche in Famine* met hem gesloten; om niet te spreeken van den ingang, welken verscheiden verdagte persoonen, meest uitlanders, bij hem vonden. Met de Afgevaardigden ging nu de Prins over tot bijzonderheden, hem onmiddelijk betreffende; klaagende, vooral, over het ophouden van zijnen Zoon in *Spanie*, welken men, tegen alle regten en vrijheden, aan 't Leuvensche Hoogeschool ontvoerd hadt; als mede, dat verscheiden zijner goederen, met naame de Stad en Baronnij van *Breda*, hem nog onthouden wierden, tegen de voorwaarden der Gendsche Bevredigingе. Wat de aanbieding van bijzondere voordeelen aanging „ wilde men"; was 't wederwoord van zijne Doorluchtigheid, „ naa het doen „ van schuldig regt, eenige verdere gunst bewijzen, hij zou „ zijner Hoogheid daar voor dank weeten, indien het strekte „ tot 's Lands nut, alzo hij alleen dit, en geen eigen voordeel „ zogt." Dit zeggen maakte een einde aan de onderhandelinge.

De-

De Landvoogd, nu in het bewind, maakte daar van een aanvang met eene vertooning, hoe zeer hem de handhaaving van het Roomsche Geloof ter harte ging. Bij brieven, gedagtekend den drieëntwintigsten Mai, gerigt aan de Bisschoppen en Inquisiteuren, beval hij dezelven, „ zij hadden een „ waakend oog te houden op hunne schaapen, dezelve te „ stigten door een heilig voorbeeld, en te wapenen met goe- „ de leere, tegen de aanslagen der verslindende Wolven, en „ deeze te straffen, volgens de geestlijke regten der Kerkver- „ gaderinge van *Trente*; waar toe hun des Konings magt, „ en de zijne, daar zij vereischt wierdt, niet ontbreeken „ zoude." Hij voegde 'er nevens, dat „ zij ernstig onder- „ zoek hadden te doen omtrent alle Ketters, die zich kwa- „ men te verloopen tot oproer, wanorde, ergernis, of rede- „ nen, strekkende tot verleidinge der Zielen, en hun te doen „ draagen de straffen, staande op het krenken van den ge- „ meenen welvaart."

Doch, hoe zeer dus op het geloof, minder was hij, in 't hart, op de eerlijkheid gesteld. Dit bleek aan zijn gedrag, met opzigt tot de Hoogduitsche Krijgsknegten. De Staaten, van zelve niet ongeneigd om die Benden te loozen, wierden daar toe nog meer aangezet door den Landvoogd, onder bemiddeling van ESCOVEDO. Nogthans ging de afdanking traaglijk voort, door dien men het, aangaande de voorwaarden, niet eens konde worden. Diensvolgens vonden de Staaten raadzaam, den Landvoogd te beweegen, zich in persoon te begeeven na *Mechelen*, om aldaar, met de Kolonellen der genoemde Benden, mond aan mond te handelen. Hij wierdt 'er staatelijk ingehaald; doch, in stede van het groot oogmerk zijner reize voort te zetten, arbeidde hij, onder de hand, om de Hoogduitschen op zijne zijde te trekken, en in 't Land te doen blijven. Vóór zijn vertrek na *Mechelen* deedt hij eenen stap, die merkelijken agterdogt verwekte. Hij begeerde op de Algemeene Staaten, dat zij den Prins VAN ORANJE zouden beoorlogen, onder voorwendzel dat deeze, door het kwellen der Amsterdammers, de Gendsche Bevrediging hadt geschonden; een aanslag, zeide hij, welke bij hem zo zwaar woog, dat al ware 't dat hij in *Spanje* of *Italie* zich bevondt, de reize

her-

herwaarts zoude aanneemen, om hunne zaak te verdeedigen. De Staaten gaven hierop geen ander bescheid, dan dat men eerst beter kennis van zaaken behoorde te hebben, en de elenden des Oorlogs te schuwen, zo lang zich hoop opdeedt, om bij wijze van vergelijk, de geschillen in der minne bij te leggen. Intusschen verloor *Don* JAN, zedert, veel van de genegenheid der Staaten, die, uit deeze staal, zijne zucht tot het hervatten van den Krijg afleidende, van toen af een kwaad oog op hem begonnen te slaan. Evenwel herwon hij, eenigermaate, het vertrouwen, zints hij ESCOVEDO na *Spanje* hadt afgevaardigd, om een merkelijken onderstand in penningen van den Koning te verzoeken. Hoe weinig gronds dit vertrouwen hadde, leerde, wel haast, de ondervinding.

Geduurende *Don* JANS verblijf te *Mechelen*, zaten Schepenen dier Stad over de zaak van zekeren Kleermaaker, met naame PIETER PANIS; man van onbesproken wandel, wien men niets anders te laste leide, dan, volgens eigen bekentenis, onder 't gehoor geweest te zijn van een Hervormden Leeraar, in het Dorpje *Bolheim*, niet verre van de Stad; als meede, zijne standvastige weigering van het herroepen van zijn geloof, en het noemen van anderen, die, ter zelfde plaatze, de Preek hadden aangehoord. Ondanks het vuurig aanloopen van vrienden en gebuuren, bij den Schout WILLEM DE KLERK, en het ernstig voorschrijven des Prinsen VAN ORANJE, om onschuldig bloed te spaaren, wierdt PANIS, bij vonnis van Schepenen, en met toestemming van *Don* JAN, verweezen, om openlijk onthalsd te worden.

Thans was de tijd rijp geworden, ter ontwikkelinge van *Don* JANS heimelijke bedoelingen. Zie hier daar toe de aanleiding. In de maand Julij des meer genoemden Jaars 1577, reisde door Nederland MARGARETA VAN VALOIS, Zuster des Konings van Frankrijk, Schoonzuster van Koning PHILIPS van Spanje, en Gemaalin van den Koning van Navarre, zedert, onder de Fransche Koningen, vermaard onder den naam van HENRIK DEN IV. Het voorwendzel haarer reize was, de wateren te *Spa*, ter herstellinge van haare gezondheid, te gebruiken, doch het waare oogmerk, met den Graave VAN LALAING de heerschappij over de Nederlanden te bekuipen voor haaren broe-

broeder, den Hertog VAN ANJOU. Onder voorgeeven van zo nabeſtaande bloedverwante zijns Konings niet onbegroet te kunnen laaten doortrekken, ontboodt *Don* JAN een aanzienlijken ſtoet van Edelen, en ſloeg daar mede op weg na *Namen*, daar de Koningin thans vertoefde. Naa een geheelen dag in hoofſche vermaaken te hebben doorgebragt, deedt de Landvoogd, 's anderendaags, haare Majeſteit uitgeleide, met het hoofd vol, naar 't ſcheen, van de jongſte uitſpanningen, en geenzins zwanger van den aanſlag op 't Kaſteel der Stad; welken hij, egter, regelrecht tegen 't Eeuwig Edikt, volvoerde, op den eigen dag van 't vertrek der Vorſtinne, den vierentwintigſten van Julij. De onderneeming en volvoering van het verraaderlijk bedrijf ging verzeld van de volgende omſtandigheden.

Naa het affcheid van haare Majeſteit, ſteeg *Don* JAN te paerd, zich houdende, ter jagt te willen rijden. Den Graaf VAN BARLAIMONT zondt hij voor uit met deszelfs vier Zoonen HIERGES, MEGEN, FLOYON en HAUTEPENNE, en verſtak een deel Krijgsvolk in de nabuurſchap van 't Kaſteel. De BARLAIMONTEN, bewust van den toeleg, rijden aan op 't Kaſteel, en vertoonen den Slotvoogd JAN VAN BOURGONDIE, *Heere van Froijmont*, hoe 't wel pasſen zoude, den Landvoogd, in 't voorbijrijden, binnen te nodigen, om de Sterkte te bezigtigen. De Slootvoogd, niets ergs vermoedende, laat zich gereedelijk gezeggen. *Don* JAN genaderd, en de nodiging door hem zijnde aangenomen, rijdt hij na binnen, zijne Lijfwagt agterlaatende, doch met merkelijken ſtoet van Hofbedienden, met voordagt gewapend. Terwijl de Heer VAN FROYMONT een Ontbijt doet bereiden, vertoeft de Landvoogd in de Poort met de zijnen, tot dat het Krijgsvolk uit het bosch koomt aanrennen. Eerst de BARLAIMONTEN, en daar naa de Landvoogd zelve, rukken hier op het piſtool uit den koker, en bieden den tromp aan de Wagten: terwijl *Don* JAN eene ſoort van triomflied aanhief, zeggende dat deeze dag de eerſte zijner Landvoogdije was. De bezettelingen, ſtokoude of verminkte ſoldaaten, zwigten terſtond, en laaten zich, nevens den Bevelhebber, buiten het Kaſteel zetten. Men vindt 'er, die deezen aanſlag hielden voor eene kunſtig beſtokene in-

ingeeving des Prinsen VAN ORANJE, om den Landvoogd in den algemeenen haat te brengen. Anderen houden staande, dat hij hier in zijn eigen hoofd en het ophitzen van BARLAIMONT volgde, tegen den raad des Graaven VAN MANSFELD, inhoudende dat de volvoering van het stuk, veelligt, het gantsche Land tegen hem zou doen te wapen loopen.

Don JAN, dus meester van het Slot geworden, riep de Heeren bij een, en vertoonde aan dezelven, „ hoe zijn geduld, „ te lang getergd door de Staaten, nu ten einde was; dat „ men hem slinks hadt naagetragt, en gezogt, binnen *Brussel* „ of *Mechelen* gevangen te houden; dat dit alles hem tot het „ verzekeren dier plaatze gedreeven hadt, om zijn' eigen „ persoon en 's Konings dienst te beveiligen: die lust hadt te „ blijven, zou hem aangenaam zijn; anderen stondt het ver- „ trekken vrij, alzo hij met gedwongen dienst niet gediend „ was." Veelen bleeven, doch eenigen namen hun afscheid. Zich wijders van voorraad voorzien hebbende, zondt hij Brieven na verscheiden oorden, om zijn gedrag te verdeedigen, en den Heer VAN RASSINGHEM aan de Algemeene Staaten, met gelijken last, en daar nevens gaande bevel, om, vóór zijne wederkomst, de Burgerij van *Brussel* te ontwapenen. Om zijnen slag nog wisser te neemen, deedt hij, intusschen, door den Heer VAN HIERGES, de Stad *Charlemont* bemagtigen.

Onder al dit woelen des Landvoogds lag het oogmerk verborgen, om alzo den Oorlog te beginnen tegen de Staaten, ten einde, langs dien weg, ruimte te maaken voor zijne handen, welke men, meende hij, te vast gebonden hieldt. Reeds in de maand April hadt hij, uit *Spanje*, onderstand in penningen verzogt, en daar nevens gevoegd bittere klagten over de wederspannigheid der Landzaaten, met ernstigen aandrang op de noodzaakelijkheid van den Oorlog. Het meerendeel, schreef hij, vloog van de hand van den Prinse VAN ORANJE. Die de weldaaden zijner Majesteit zogten te genieten, hadden geenen moed, naa dat zij ze magtig geworden waren, om derzelver zaak te verdeedigen. Het was een lichaam, 't welk, zonder afzetten der bedorven leden, niet zou te geneezen zijn. Brieven van deezen en soortgelijken inhoud, op verzoek

zoek des Prinfen VAN ORANJE, door bevel des Konings van *Navarre*, op de Heide van *Bourdeaux* onderfchept, waren zijner Doorluchtigheid toegefchikt door den Heer DE PLESSIS, en vervolgens, ontcijfferd zijnde, vertoond te *Brusfel* aan de Algemeene Staaten. Uit de ondergefchepte Brieven bleek tevens het voorneemen van *Don* JAN, om Engeland aan te doen; zommigen voegen 'er nevens, hoe hij eenigen hadt genomen in het geheim van zijn ontwerp, om, naa de bemagtiging van dit Koninkrijk, op *Spanje* eenen kans te waagen.

De Algemeene Staaten, intusfchen, den zendeling van *Don* JAN gehoord hebbende, vaardigden eenigen aan hem af, met last om hem te onderhouden over de ongegrondheid der geruchten wegens de aanflagen op zijn perfoon, en om hem tevens tot de wederreize na *Brusfel* te vermaanen, als zullende hij aldaar, en inderdaad door gantsch Nederland, onder verband van hunne perfoonen, goederen, eere en trouwe, volkomen veilig zijn. Een blijk van zorgeloosheid gaf de *Don*, in het antwoord, welk hij, in zijn gefprek met den Abt VAN MAROLLES, woordvoerder van 't gezantfchap, deezen te gemoet voerde: *het Kafteel van Antwerpen*, zeide hij, *hieldt hij voor het zijne; aan geld noch volk zoude 't hem mangelen. Dit*, voegde hij 'er nevens, *mogt hij den Staaten aanzeggen.* Nogthans zondt hij andermaal Gelastigden aan de Staaten, om hun af te vorderen, fterker hoede van zijnen perfoon; afzetting van Bevelhebbers der plaatzen, die van ouds geene gehad hadden; voorts, dat alle Bevelhebbers en lieden van Oorlog, op zijn ontbod, hem kwamen vinden en gehoorzaamen; vertooning van de lijst der Afgevaardigden ter Dagvaart, om te zien, of 'er eenigen op ftonden, op welke vermoeden viel; eindelijk, affnijding van gemeenfchap met Prins WILLEM, Holland en Zeeland. Eenige deezer voorflagen wierden den Landvoogd ingewilligd, doch, daartegen, andere aan hem gedaan; niet zo zeer, meent men, om derzelver inwilliging te verwagten, als om hem ftof in de oogen te werpen, en dezelve blind te maaken voor hunne heimelijke oogmerken.

De Algemeene Staaten, naamelijk, gewekt door de Brieven van *Don* JAN, en 't geen hij, van tijd tot tijd, hadt uitgeflagen, vonden geraaden, zich van het Kafteel van *Antwerpen*

te

te verzekeren. Dit gelukte hun naar wensch, en opende de deur der vijandlijkheden, welke, zedert, tusschen de Staaten en den Landvoogd, wederzijds gepleegd wierden. In 't eerst, na het omslaan van *Antwerpen*, sprak *Don* JAN uit een zagter toon, deels om die reden, deels ook om 't afvallen van den Hertoge VAN AARSCHOT, den Markgraave VAN HAVRECH en andere Heeren, tot nog toe zijne belangen toegedaan. Smeekender wijze schreef hij aan de Staaten, dat hij in eene Wapenschorzing zou bewilligen, tot dat zijne Majesteit, indien hij hun mishaagde, eenen anderen Prins van den bloede, in zijne plaats, tot Landvoogd zou verkooren hebben. Hij badt, daarenboven, om de wedergave zijner onderschepte Brieven, welker inhoud hij zogt te verschoonen met het blaauwe voorwendzel, dat hij nog niet voor Landvoogd was erkend, ten tijde als hij den Koning tot den Oorlog aanhitste. Doch de Staaten gaven hier op geen bescheid, maar zonden Brieven af aan den Koning, eerst om van zijne Majesteit te verzoeken een bevel aan *Don* JAN, tot het agtervolgen van het Eeuwig Edikt en de Gendsche Bevrediging, en naderhand om een anderen Landvoogd, in de plaats van zijnen broeder.

Een listigen trek speelde, ten deezen tijde, Prins WILLEM DE I aan *Don* JAN, welke deezen op 't verlies van *Breda* te staan kwam. Na het omslaan van *Antwerpen*, was zekere Kolonel FRONSBERG, met zijne drie benden, na *Breda* geweeken, om het, in naame van *Don* JAN, te bezetten. 't Leedt niet lang, of de Graaf VAN HOHENLO en de Heer VAN CHAMPAGNEI sloegen het beleg om de Stad. Niet bestand tegen de overmagt, zondt FRONSBERG eenen zijner Hoplieden na *Namen*, aan *Don* JAN, om te verneemen, welk middel van ontzet aldaar voorhanden zijn mogt. In 't wederkeeren betrapt, wierdt de Hopman gebragt na *Geertruidenberg*, alwaar de Prins zich thans bevondt. Langen tijd sleet men met ondervraagen, en wrong hem, eindelijk, door beloften en dreigementen, de bekentenis af, dat hij een Briefje in zijnen Broeksband verborgen hadt. Dit, daar uit getornd, wierdt bevonden van zeer fijn postpapier, langwerpig vierkant, als een lid van een vinger en met lak zinlijk toegesllooten. Na

't

't ontzegelen en ontcijfferen van 't geschrift, bestaande slegts uit zes regeltjes, met eene zeer dunne pen geschreeven. Het behelsde, hoofdzaakelijk, eene toezegging van hulp en van 't ontzet der Stad binnen twee maanden, met vermaaning om het zo lang uit te houden. In de plaats van dit, liet de Prins een ander briefje stellen, met eene kunstig naagebootste hand, en toegeplakt met het zegel van *Don* JAN, 't welk men onbeschadigd hadt weeten te houden. Het behelsde eene verklaaring van onmagt tot ontzet, met vermaaning om op de best mogelijke wijze een verdrag te sluiten. Voorts moest de Hopman, onder toezegging van goed loon, door de Stad verspreiden, dat het ontzet verre te zoeken was. De list gelukte. Prins WILLEM kwam, van nieuws, in het bezit van zijnen eigendom.

Niettegenstaande de vijandlijkheden dus openlijk haaren loop hadden, deeden de Algemeene Staaten, met goeddunken van Prinse WILLEM, nog eene pooging, om *Don* JAN te doen aan de hand koomen. De Bisschop van *Brugge* en de Heer VAN WILLERVAL wierden aan den Landvoogd gezonden, met aanbieding van het afleggen der wapenen, mids hij zelve daar toe insgelijks verstaan wilde; *Don* JAN moest, wijders, de Hoogduitsche Knegten afdanken, het Kasteel van *Namen* overleveren, en van daar vertrekken na *Luxemburg*, om aldaar, in afwagting van zijnen opvolger in de Landvoogdij, inmiddels het bewind te voeren, bij goedduнken des Raads van Staate. In stede van het oor te leenen aan deeze en soortgelijke voorslagen, toonde zich de Landvoogd daar over zeer misnoegd, en, bij deeze gelegenheid, niet minder over 't ontbieden van Prinse WILLEM na *Brussel*, door de Algemeene Staaten. Evenwel, den handel niet geheel willende afbreeken, sloeg hij een Bestand voor; waar in de Staaten bewilligden, mids het niet langer dan twee of drie dagen duurde, en binnen dezelve de zaaken vereffend wierden. Dit baarde den ontstelden Landvoogd nieuwe gramschap; waar van hij blijk gaf in zijn schrijven van den tweeden October, waar in hij de Algemeene Staaten verweet, dat zij hunnen Landheere alles ontnomen hadden, op den ijdelen titel na. Ten zelfden dage, vreezende voor een beleg, naa de Stad en het Kasteel van *Namen*

sterk bezet te hebben, vertrok hij na *Luxenburg*; van waar hij, op den veertienden, een dreigenden Brief liet afgaan aan de Staaten, aanduidende zijn voorneemen, om op 's Konings last hun het uiterste van de magt zijner Majesteit te zullen doen gevoelen, 't en ware zij afstand deeden van hun oneerbiedig eischen, en den Prins VAN ORANJE met zijnen aanhang verdreeven.

Van geene uitwerkinge, op de Algemeene Staaten, waren alle deeze brommende Brieven. Men tradt, daarentegen, in onderhandeling over het benoemen van een nieuwen Landvoogd, en om die waardigheid aan MATTHIAS, Aardshertog van *Oostenrijk*, 's Keizers broeder, op te draagen. En, vermids deeze handel traaglijk voortging, wierdt, intusschen, de Prins VAN ORANJE aangesteld tot Ruwaard van Braband, met bewilliging der Algemeene Staaten. Voorts stelden deeze eene verantwoording van hun gedrag tegen *Don* JAN, en lieten het geschrift, gedrukt, in 't Latijn, Hoog- en Nederduitsch, Fransch, Italiaansch, Spaansch en Engelsch, afgaan aan alle Christen Mogendheden, nevens afschriften van 's Landvoogds onderschepte Brieven: met bijgevoegd verzoek, om ligting noch doortogt van Krijgsvolk te willen toestaan. Van zijnen kant bleef de Landvoogd niet schuldig, eene verdeediging van zijn gedrag, waar in hij de Staaten van wederspannigheid beschuldigde, en op den Prinse veele hatelijkheden uitstorte.

Intusschen hadt de handel met den Aardshertog MATTHIAS voortgang, en was de zaak zo goed als geklonken. Noodig was het dan, de Landzaaten te onderrigten, in hoedanig een licht, voortaan, *Don* JAN moest beschouwd worden. Op den zevenden December deeden de Algemeene Staaten alomme afkondigen, dat zij *Don* JAN, zedert de bemagtiging van *Namen*, voor *'s Lands vijand* gehouden hadden, en, voortaan, hem daar voor bij eenen iegelijk wilden gehouden hebben, en zijne aanhangers voor weerspannelingen tegen het Vaderland, en strafbaar aan lijf en goed. Eene andere Afkondiging, ten zelfden dage geschied, behelsde een gebod tot opgave van alle de middelen en goederen, welke men wist den aanhangeren van *Don* JAN toe te behooren; een verbod, om hem of de zijnen eenigen onderstand met raad, kundschap of toevoer

ze

te doen; als mede, een bevel aan de geenen, die, met eenige Ampten van den Lande voorzien, zonder verlof dezelve verlaaten hadde, tot hunne bedieningen weder te keeren, ten langste binnen vijftien dagen, op verbeurte van hunne Ampten.

Het vegten met papier nam nu een einde, en liep men, van wederzijde, te wapen. Onder verband van eenige Nederlandsche Steden, hadden de Algemeene Staaten, van de Engelsche Koninginne ELIZABET, verlof verworven tot eene geldligting in haar Rijk van honderdduizend Ponden Sterlings. Van zijnen kant hadt *Don* JAN de onlangs uitgetrokkene Italiaansche en Spaansche benden te rug ontbooden, en ze reeds in zijn Leger, geleid door ALEXANDER FARNEZE, *Prins van Parma*. Behalven deeze hadt of verwagtte hij en goed aantal Hoogduitschen, Bourgondiers, Franschen, ook nog eenige Spanjaards, zo Knegten als Paerdevolk; alle welken, bij de monstering, geteld wierden ten getale van iets minder dan achttienduizend Koppen. Met deeze magt, uit het Land van *Luxenburg*, in het Graafschap *Namen* getrokken, deedt hij, op den vijfentwintigsten Januarij des Jaars 1578, eene Verklaaring uitgaan, vorderende toevoer uit alle plaatzen, voorál van de Geestlijkheid; voorts belofte van 's Konings genade, met behoud van goederen, aan allen, die hem zouden toevallen, en een goed onthaal aan de overloopers. *Don* JAN moedigde, bovendien, zijne Troepen met eene Pauslijke Bulle, vergiffenis van zonden beloovende, aan allen, welke, onder des Dons baniere, het leeven zouden inschieten. Intusschen ging de werving aan de Staatsche zijde traaglijk voort, doch klom, eerlang, tot gelijke hoogte met die des vijands.

De beide Legers lagen thans in het Graafschap *Namen*. Doch de Staaten, tot dat ze meer volks bij een hadden, eenen veldslag ongeraaden agtende, zonden bevel aan hunnen Veldmaarschalk GOIGNIES om af te trekken na Braband. Hij brak dan op, den laatsten dag van Januarij, den weg neemende na *Gemblours*. *Don* JAN, uit twee gevangenen, van dit voorneemen onderrigt, volgde hem op de hielen, doet den aanval, en behaalt de zege, met verlies van zesduizend man aan de Staatsche zijde, en aan de zijne niet boven de acht of tien.

Van de gevangenen, in 't veld bekoomen, deedt *Don* JAN, naderhand, te *Namen*, zeshonderd ophangen, uit wederwraake van het ombrengen eens Spaanschen Hopmans, tegen het gegeeven woord, en het affnijden van neuze, ooren en vingeren aan eenige soldaaten van 's Konings zijde. *Don* JAN voorts de Stad *Gemblours* bemagtigd hebbende, leide in beraad om 't hoofd te wenden na *Brussel*; doch hij oordeelde zich daar toe niet sterk genoeg, maar vondt meer geraaden, eenige onvaste plaatzen aan te tasten. *Leuven*, *Tienen*, *Aarschot*, *Bovines*, *Sichem*, nevens eenige andere Steden bezweeken voor zijne overmagt.

Omtrent deezen tijd ontstondt 'er opschudding in het Leger van *Don* JAN, onder eenige Hoogduitsche Vaandels, om twee of drie maanden agterstallige soldij, en die nu, onder bedreiging van muiterij, aan den Veldheer om betaaling zonden. Deeze, den hoon verkroppende, zondt de boden met goed bescheid te rug, en voorts de niet oproerige Vaandels van het Regiment op den weg na *Brussel*, kwanswijze om op den naderenden vijand te letten. De muitelingen, dus van steun ontbloot, worden straks omsingeld, hun de geweeren afgenomen, en twaalf der schuldigsten gesteld ter genade van *Don* JAN. Deeze beveelt, het derde deel daar van te straffen; waar van, egter, de helft verbeeden wordt. Van de twee uitgeloote kinderen des doods, was de één een fraai soldaat, en tot op dien dag altoos gehoorzaam. Onder 't gaan ter straffe, toont hij zijne lidtekens en wonden, en haalt zijne bekende diensten op. Dit wekte medelijden, en de voorspraak der Spaansche Edellieden, met zo goed gevolg, dat den boeteling het leeven geschonken wierdt.

Naa de zege van *Don* JAN, hadt men gehandeld over Vrede, doch de gemoederen te wijd van een gevonden, om ze elkander te doen naderen: zulks de toerustingen sterker wierden voortgezet. *Don* JAN, om zich te meer te sterken, hadt het oog op verscheiden Steden, om door list of verraad daar binnen den voet te krijgen. De aanslag op *St. Gilain*, onder de bemiddeling van den Bisschop van *Atrecht*, viel kwalijk uit. Geen meerdere baate hadt hij van eene gevaarlijke muiterije, gestookt door zijne zendelingen, onder de Waalsche Knegten binnen

Maas-

Maaſtricht. De Burgerij, nog gedagtig aan den ouden Spaanſchen overlast, dempte, bij tijds, de opgaande vlam. Soortgelijk eenen toeleg maakte hij op *Philippeville*; doch, alzo de list mislukte, beproefde hij het middel van openbaar geweld. De Baron VAN FLORENNES, Overſte dier Stad, hadt hem verzekerd, dat hij zijne ſtanderts ſlegts voor de plaats hadt te laaten zien, om 'er meester van te worden. Doch 't viel anders uit. Hoewel met acht of tienduizend man, het beleg daar om geſlagen hebbende, kostte de bemagtiging merkelijke moeite. *Don* JAN zelve moest, nevens den geringſten ſoldaat, takkebosſen aandraagen, om de Graft te vullen. Eindelijk moest de Stad kamp geeven: waar naa *Don* JAN zich begaf na *Namen*, om zijne gezondheid te herſtellen, geknakt door vermoeienisſen in het beleg van *Philippeville*. Hier naa in gevegt geraakt met de Staatſchen, zonder een beſlisſenden uitſlag, beſloot hij meer verweerende te handelen, en ſloeg zich neder in den omtrek van *Namen*.

Omtrent deezen tijd tradt men, van nieuws, in onderhandeling over den Vrede; doch, dewijl men het niet eens konde worden aangaande de voorwaarden, wierdt dezelve ſpoedig afgebroken, hoe zeer men zich, aan weerkanten, tot het voortzetten van den Krijg niet heel geſchikt bevondt. Donker zag 't 'er uit in 't Leger van *Don* JAN. Veelen van zijn Volk ſneuvelden aan pest of roodeloop; hij zelve, zukkelende naar 't lichaam, was krank van geest, om dat zijne zaaken thans weinig voorwaarts gingen, en daar in geen meer ſpoeds ontving door gunſtige tijding uit Spanje. Uit onderſchepte brieven, aan den Prinſe VAN MELFI en aan den Spaanſchen Gezant te *Genua*, vernam men, tot hoe diepe engte hij zich zelven geprangd agtte. De ongeſteldheid, welke hem, eenigen tijd, gekweld hadt, verwandelde eensſlags in eene Pestkoortze, en rukte hem onverhoeds uit het leeven, op den eerſten October des Jaars 1578. Zommigen meenen, dat vergif, op 's Konings bevel, of dat van de Abt van *St. Geertruid*, hem toegediend, zijn einde heeft verhaast. Zijn overlijden viel voor in 't Leger te *Bonge*, in het armoedig huisje eens ſchamelen landmans, in het drieëndertigſte jaar zijns ouderdoms. Zijne lijkſtaatſie wierdt gehouden met eene pragt, aan zijne

 hooge

hooge afkomst voegende. Naderhand wierdt zijn Lijk ontleed, in verscheiden reismaalen gepakt, en alzo, om kosten te mijden, te paerd, door Frankrijk, na Spanje gevoerd, aldaar wederom zamengehegt, en eindelijk, volgens zijne jongste begeerte, in het Eskuriaal, nevens de Grafstede zijns Vaders bijgezet.

Zie BOR, HOOFT, STRADA en de verdere *Nederlandsche Historieschrijvers.*

OOSTERBIERUM, een Dorp, in Friesland, in het Kwartier van *Westergo*, onder de Grietenij van *Barradeel*, ongeveer een uur gaans ten Noorden van de Stad *Harlingen*, en half zo verre van de Zee. Het voert den naam van *Oosterbierum*, in tegenoverstelling, meent men, van een ander Dorp, *Westerbierum*, dat wel eer Westwaarts zou geleegen hebben, op eenen grond, die, reeds zedert verscheiden Eeuwen, door het Zeewater wordt bedekt. *Oosterbierum* is een fraai Dorp, omringd van vrugtbaare landerijen, en heeft eene tamelijk ruime Kerk, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend. Veele adelijke Huizen of Staten plagten hier omstreeks te leggen. Men ziet 'er nog de overblijfzels van in deftige Boerenwooningen.

Zie WINSEMIUS.

OOSTERBLOKKER, een Ban en Dorp, in *Dregterland*, waar van de eerste zeshonderdelf Morgens en driehonderd drieënveertig Roeden Lands beslaat. Het Dorp, geleegen in de zo genaamde Streek, tusschen de Steden *Hoorn* en *Enkhuizen*, hoewel in de lengte beslaande vierhonderd Roeden gronds, bevat slegts negentig Huizen. De Kerk is een vrij goed gebouw. De Leeraar, welke hier predikt, neemt ook den dienst waar te *Westerblokker*.

OOSTEREND, een Dorp op het Eiland *Texel*, dus genaamd naar deszelfs ligging aan den Oostkant diens Eilands. Het ge-

getal der Huizen bedraagt iets meer dan honderd. De Kerk staat midden in het Dorp, en is een niet onaanzienlijk Kruisgebouw. 'Er woonen ook eenige Doopsgezinden. Een bekoorlijk aanzien heeft *Oosterend*, door deszelfs legging rondom in hoog opgaand geboomte.

OOSTERGOO, een der drie Landkwartieren van de Provincie *Friesland*, dus genaamd naar deszelfs legging op de Kaart van het Gewest. Het bevat elf Grietenijen, en heeft de eerste stem in de Landschapsvergaderingen. Behalven een aanzienlijk getal Dorpen, ontmoet men 'er twee Steden, *Dokkum* en *Leeuwaarden*; de laatste is de hoofdstad der Provincie.

Zie WINSEMIUS.

OOSTERHOUT, eene vrije Heerlijkheid in de *Baronnij van Breda*, omtrent twee uuren gaans ten Noordoosten van de Stad *Breda*. Het Dorp is zeer groot en volkrijk, doch wordt meest bewoond van Roomschgezinden.* Het getal der Hervormde Ledemaaten wordt op ruim honderdenvijftig begroot. Deeze hebben ten hunnen dienste eene zeer groote Kerk, en dus getuigenis draagende, dat het getal der Gereformeerde Ingezeetenen voormaals aanzienlijker moet geweest zijn. Naast de Kerk staat een zwaare stompe Toren. De Landbouw is eene voornaame bron van het bestaan der Ingezeetenen; de Graanhandel is daar mede zeer naauw verknogt. Eenigen hebben hun bestaan van den Lakenhandel en de Pottebakkerijen. Men heeft 'er een deftig Regthuis; voor hetzelve staat een Lindeboom van ongemeene dikte.

OOSTERLAND, een Polder en Hooge Heerlijkheid in Zeeland, op het Eiland *Duiveland*. De bedijkers daar van waren, omtrent het midden der Veertiende Eeuwe, Heer KLAAS VAN BORSELEN VAN BRIGDAMME en HENDRIK VAN DEN ABEELE. De Polder wordt begroot op eenendertighonderd eenëntachtig Gemeten en tweehonderd drieënzestig Roeden Gronds. Deeze is doorgaans zandig of zavelagtig. Men vindt 'er zeer

 goede

goede Zaai- en Weilanden. Die daar toe niet geschikt zijn, worden met geboomte beplant. Van hier dat men 'er de wegen en paden zeer vermaaklijk vindt, door het weelig tieren, de houtgewas. — Het Dorp *Oosterland*, een groot uur gaans van de Stad *Zierikzee* geleegen, legt zeer vermaaklijk in het hoogste gedeelte en na genoeg in 't midden van *Duiveland*. Het is zeer regelmaatig bebouwd; drie digte Straaten hebben haaren uitgang op een ruim Marktveld, langs 't welk een water loopt, *Meervliet* genaamd. Het Marktveld is rondom betimmerd. Een zindelijk Dorphuis en een daar tegenover staand klein gebouw, 't welk tot eene Beurs en Vischmarkt dient, maaken eene aartige vertooning. Onder de Huizen, hoewel slegts ruim tachtig in getal, vindt men 'er eenigen, die fraai mogen genoemd worden. Van de aloude Kerk staat thans alleen het Koor, welks grootte en maakzel genoegzaamen grond geeft om over den voormaaligen luister des geheelen gestigts te oordeelen. Een Toren heeft men 'er niet, maar enkel een Klokhuis, op eenigen afstand van de Kerk. — Aan den Zuidkant van het Dorp staat het Huis van den Ambagtsheere, een treffelijk gebouw, rondom in Vijvers besloopen en van aangenaame plantaadjen omringd.

Oosterland, (*Klein*) een Polder in Zuidholland, in 't *Land van Voorn*, van niet veel uitgestrektheids, bevattende niet meer dan driehonderd achtenzestig Gemeten en tweehonderd vijfenzeventig Roeden Lands. Volgens de jongste Lijsten staan 'er slegts vijf Huizen. Niets merkwaardigs vindt men aangaande deezen Polder aangetekend, dan dat de Baaken, door de Brielenaars, ten nutte van den Scheepvaart opgerigt, daar in geplant worden.

Oosterleek, gemeenlijk enkel *de Leek* genaamd, een Ban in *Dregterland*, van kleinen omslag, als bevattende slegts na genoeg zesenveertig Morgens Lands. De negenentachtig Huizen, welke men 'er eertijds telde, zijn allengskens gedund op ruim veertig. Het Dorp, leggende in de zo genaamde *Streek*, tusschen *Hoorn* en *Enkhuizen*, niet verre van Zee, is, gelijk meest alle Dorpen in dien oord, in de lengte gebouwd. In de

de plaats van de oude en vervallene, wierdt 'er, in 't laatst der voorgaande Eeuwe, eene nieuwe Kerk gebouwd.

OOSTERLITTENS, een Dorp in *Friesland*, onder 't Kwartier van *Westergo*, in de Grietenij *Baarderadeel*. Van wegen den veelvuldigen doortogt van Rijtuigen, is het Dorp zeer leevendig.

OOSTER-SCHELDE; zie SCHELDE.

OOSTERSOUBURG, een Dorp, op het Zeeuwsche Eiland *Walcheren*, aan den Straatweg, tusschen de Steden *Middelburg* en *Vlissingen*. *Oostersouburg* heeft een deftig aanzien. De Kerk, eertijds aan de Maagd MARIA gewijd, is voorzien van een hoogen dikken Toren, welke eertijds pronkte met een uitgehouwen beeld van de H. Maagd, die 'er staatelijk vereerd wierdt. De Kerk wordt door een eigen Leeraar bediend.

OOSTERSTEIN, (*Het Huis tot*) van ouds een Adelijk Gestigt, in de Zeeuwsche Heerlijkheid *Oosterland*, boven vermeld. Niets anders dan een brok Muurs is het eenige overblijfzel van het eertijds deftig gebouw. Nogthans bezit dit overblijfzel, nevens eenige Roeden Dijks en vijfentwintig Gemeten Lands, het regt van een goed Leen te zijn.

OOSTERWYK, (*Het Kwartier van*) een der vier Kwartieren, in welke de Meierij van '*s Hertogenbosch* verdeeld is. Alleen ten Noorden grenst het aan Holland. De lengte, van het Noorden naa het Zuiden, wordt op negen, en de breedte, van het Oosten na het Westen, op zeven uuren gaans begroot. Onder de overige Kwartieren praalt het met den bijnaam van het *Schoonste*, van wegen deszelfs vrugtbaarheid en rijkdom, en de menigte van fraaie Dorpen, welke men 'er, zo groot als kleine, ten getale van dertig telt, behalven de Stad '*s Hertogenbosch*, mede in dit Kwartier gelegen. Verscheiden deezer Dorpen voeren den titel van Heerlijkheden, en hebben hoog, middelbaar en laag Geregt. Anderen, *Staa-*

ten Dorpen genaamd, behooren tot de Domeinen van Hun Hoog Mogenden. Bovenal munt in dit Kwartier uit,

OOSTERWYK, (*Het Dorp*) gelegen aan de zamenvloeijing van twee riviertjes, drie uuren gaans ten Zuidwesten van de Stad *'s Hertogenbosch*. Het is een aanzienlijk Vlek, voerende den naam van *Vrijheid*; eene benaaming, eigen aan zodanige Plaatzen, die, hoewel Muuren, Wallen noch Graften hebbende, nogthans van 's Lands Opperheeren bijzonder bevoorregt zijn. Eene zeer bloeiende en welvaarende Plaats, indien de aloude berigten waarheid behelzen, moet eertijds *Oosterwijk* geweest zijn: men vondt 'er wel vijfhonderd Wollen Weefgetouwen; 'er was een Straatweg ter lengte van vijfhonderd fchreden, ten wederzijden met Huizen digt betimmerd, en op voegzaame afftanden voorzien van Putten, ten dienfte der Ingezeetenen. Hoe 't zij, de Plaats, hoewel niet doodftil, is, egter, op verre na niet zo leevende. Op een ruim Marktveld, worden, behalven de Weeklijkfche, drie Jaarmarkten gehouden. Op het veld ftaat een van ouds vermaarde Lindeboom, met een zeer breeden kruin, met eene menigte paalen geftut en gefchraagd; hij geeft een nuttig lommer ten dienfte der Boeren, welke hier hunne Boter koomen venten. Het Raadhuis, een nieuwmodisch gebouw, ftaat digt bij dien boom. De Kerk is een tamelijk goed gebouw, uit wiens midden een fraai Torentje ten dake uit fteekt. De Leeraar, welke hier predikt, verrigt ook den dienst te *Udenhout*. De Roomschgezinden, verre weg de talrijkfte Ingezeetenen, hebben verfcheiden Vergaderplaatzen. Een vermaard Vrouwenklooster, van den derden regel van ST. FRANCISCUS, welk 'er eertijds ftondt, dient thans tot een ander gebruik. Voorts telt men te *Oosterwijk* ruim derdehalf honderd Huizen. Het Geregt beftaat uit den Kwartierfchout, zeven Schepenen, even zo veele Gezwoorenen en een Geheimfchrijver. Zes Dorpen zijn aan het Regtsgebied der Plaatze onderworpen.

OOSTFRIES, (JOSEPH) gebooren te *Hoorn*, in den Jaare 1628, was een kunftig Glasfchilder; verfcheiden fierlijk befchilderde Glazen, in eenige Kerken van het Noorderkwartier, en,

en, misschien, in deeze en geene Huizen der Stad *Hoorn* zelve, kunnen daar van getuigenis draagen. Tot ongeluk der kunst, wierdt hij vroeg weggerukt: hij stierf in zijne geboortestad, op den achtsten October des Jaars 1662. Beter lot wedervoer, ten dien opzigte, zijne Zuster, gehuwd aan eenen KLAAS VAN DER MEULEN, insgelijks een Kunstschilder: tot in haar tweeënzeventigste jaar behandelde zij dagelijks het penseel.

OOSTGRAFTDYK, een Dorp, in het gedeelte van Noordholland, het *Baljuwschap van de Nieuwburgen*, ook wel de *Oosterbuurt* genaamd, legt langs den Dijk aan de Ringsloot van het Stermeir. Het vermogen der plaatze beantwoordt niet aan het getal der Ingezeetenen. De Hervormden hebben 'er eene eigen Kerk, en de Doopsgezinden eene Vergaderplaats. De Leeraar, welke hen thans bedient, een Leerling van het Amsterdamsche Kweekschool, verrigt ook den predikdienst in 't nabuurig *Westgraftdijk*.

OOSTHUIZEN, te gader met *Hobrede*, eene Vrije Heerlijkheid, onder Waterland, in de *Zeevangk*, tusschen de Steden *Hoorn* en *Edam*. Te zamen worden zij begroot op zevenhonderd vierentachtig Morgens en vierhonderdvijfenzeventig Roeden. In den Jaare 1749 telde men 'er honderdvijfentachtig Huizen, waar van honderd zevenënvijftig behoorden aan *Oosthuizen*. In eenen Streek van ruim achthonderd Roeden, is dit fraaie Dorp gebouwd langs de Ringsloot van de Beemster. Men ontmoet 'er een goed aantal fraaie Burgerwooningen, blijken draagende van den welvaart der Plaatze, ontstaan, onder andere, uit een uitgebreiden Kaashandel. De Hervormde Kerk is een aanzienlijk Kruisgebouw, pronkende, op het midden, met een fraai doorluchtig Torentje. In het Zuidelijk Kruispand ontmoet men eene ongemeen pragtige Graftombe, van zwart en wit Marmer, met heerlijk Beeldwerk en Opschriften, opgerigt voor den Heere FRANÇOIS VAN BREDERHOF, Vrijheere van *Oosthuizen*, Schout, Burgemeester en Raad der Stad *Hoorn*, Afgezant van wegen hunne Hoog Mogenden bij den Koning van Pruissen. Verscheiden leden diens

diens Geſlagts, aan 't welk nog heden de Heerlijkheid behoort, leggen hier begraaven. De Gezant gaf een blijk van het belang, welk hij ſtelde in den luister der ſtaatelijke Godsdienstoeffeninge, door het ſchenken, ten behoeve der vieringe van het H. Avondmaal, van drie Zilveren Schotels, twee Zilveren Bekers, een Tafellaken en Servetten. Te *Oosthuizen* is insgelijks eene Vergaderplaats van Doopsgezinden. Het Raadhuis, 't welk tevens tot eene Waag, Wagthuis en Gevangenis dient, is mede een aanzienlijk gebouw. De Heer heeft 'er eene deftige Wooning, in den hedendaagſche ſmaak gebouwd.

OOSTKAPELLE, eene zeer aanzienlijke Heerlijkheid, nevens een fraai Dorp, op het Zeeuwſche Eiland *Walcheren*, in het Noordlijke gedeelte daar van, ſchietende met zijne eigen Duinen aan de Zee. Van ouds behoorde de Heerlijkheid aan den Abt van *Middelburg*, die 'er eene aanzienlijke Lustplaats hadt, *Weſthoven* geheeten. Van wegen de aangenaamheid van den oord, vindt men nergens in Zeeland zo veele deftige Lusthuizen, als in deeze Heerlijkheid. Dat van den Heere munt inzonderheid uit, zo om de fraaiheid van 't gebouw, als de ſchikking der plantaadjen.

Zie SMALLEGANGE, *Kronijk van Zeeland*; GARGON, *Walch. Arcadia*.

OOSTSOUBURG; zie OOSTERSOUBURG.

OOST-TER SCHELLING; zie TER SCHELLING.

OOST-VLIELAND; zie VLIELAND.

OOSTVOORN, of het *Land van Voorn*, AAN DE OOSTZYDE VAN FLAKKEE, een der drie hoofdverdeelingen van het *Land van Voorn*, is een Schiereiland, wordende gedeeltelijk van de Noordzee, gedeeltelijk van de Maaze beſpoeld. Ter plaatze, alwaar dit Land niet door Duinen tegen de Noordzee beveiligd wordt, moet het, door zwaare Dijkwerken, voor afſpoelen behoed worden. De grond is gemeenlijk tamelijk hoog: zodat men 'er weinig overlast van het winterwater heeft. De bezorging

ging der Dijken ſtaat aan een Kollegie van een Opper-Dijkgraave en zes Heemraaden, welken een Penningmeester is toegevoegd, nevens een Sekretaris. Gemeenlijk alle Maandagen, vergadert dit Kollegie, in een der Vertrekken van het Stadshuis in *den Briel.*

Oostvoorn, een Ambagt of Polder, met een Dorp van dien naam, in het even genoemde Diſtrict, de aangenaamſte landſtreeke in dien oord, hebbende veel Houtgewas, de verblijfplaats van rijklijk Wild, vooral van gevogelte, als Patrijzen, Faiſanten en meer diergelijken. Volgens de opgave van den Jaare 1732, beſloeg het Ambagt zesentwintighonderd en vier Gemeten en zesenveertig Roeden Lands. Men telde 'er vierenzeventig Huizen. Het Dorp is klein. De Kerk, ſtaande in 't midden van het Dorp, hoewel een oud gebouw, pronkt, nogthans, met een goed aantal fraai beſchilderde Glazen van de Jaaren 1744 en 1745. De Toren is tamelijk hoog en wordt wel onderhouden, op kosten van den Lande, omdat hij den Zeelieden tot eene Baak verſtrekt. Op een hoogen heuvel hadt men hier eertijds een vermaarde Burgt geſtigt, dienende tot dekkinge van den mond der Maaze. Niet verre van daar plagt in eene vlakte te leggen het *Hof der Heeren van Voorn*, omringd van een hoogen Muur, die verſcheiden Poorten of ingangen hadt. Op eene hooge Duin ſtaat een gebouw, in den Jaare 1743, door Opper-Dijkgraaf en Heemraaden geſtigt, buiten kosten der Bedijkinge, om te dienen tot eene Vergaderplaatze dier Heeren, bij het doen van Dijkſchouwen of openbaare Aanbeſteedingen. Uit de Vergaderzaale heeft men, zo over den Mond der Maaze, als over het omleggende Land, een der fraaiſte Gezigten, welke men zich kan verbeelden.

Zie alkemade, *Beſchr. van Brielle.*

Oostweerd, eene Heerlijkheid, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, tusſchen de Dorpen *Maarzen* en *Zutlen*, aan den Oostkant van de Vegt. Men vindt 'er ſlegts vijf of zes Huizen. In de dikke muuren en zwaare verwulfzels

zels van een derzelven, zoeken zommigen de merktekens van voorgaanden luister.

Oostwoud, een Ban, in de zo genaamde *vier Noorderkoggen*, grenzende, ten Noorden, aan het Regtsgebied van *Medenblik*. De uitgestrektheid wordt berekend op driehonderd eenendertig Morgens en vijfhonderdvijf Roeden. In den Jaare 1632 telde men 'er negenenzeventig Huizen; ruim honderd jaaren laater stonden 'er niet meer dan negenenvijftig. Onder andere ontstondt deeze vermindering uit eenen Brand, in de maand Junij des Jaars 1710, met voordagt gestigt, door eenen booswigt, die eerst elf jaaren laater, binnen *Enkhuizen*, voor zijne euveldaad, de verdiende straffe ontving. Nogthans heeft het Dorpje eene eigen Kerk en afzonderlijken Leeraar.

Zie *Chronijk van Medenblik*.

Oost-Ysselmonde, een Ambagt, in Zuidholland, in de *Riederwaard*, ook bij den naam van *Gijsbregt-Jakobs-Ambagt* bekend. In de Lijsten van Verpondinge staat het aangeschreeven voor vijfhonderd eenentachtig Morgens en honderd vijftien Roeden Lands, en voor honderdvijfentwintig Huizen. Het Dorp van dien naam legt schuin over het Kralinger Veer, in Schieland. De Kerk is ruim en groot, voorzien van een vrij hoogen Toren. Een zwaar Kasteel, in den Jaare 1483, aldaar gebouwd, wierdt, omtrent twee Eeuwen daarnaa, tot den grond toe afgebroken, en, van nieuws, veel fraaier herbouwd.

Zie goudhoven; spaan, *Beschr. van Rotterdam*.

Oost-zaandam; zie zaandam.

Oostzaanen, een Ambagt of Ban, van merkelijke uitgestrektheid, in het *Baljuwschap van Kennemerland*, onder Noordholland, bevattende in alles tweeduizend drieëntwintig Morgens en zesennegentig Roeden Lands. In den geheelen

Ban

Ban telde men, in den Jaare 1732, zeventienhonderd negenentachtig Huizen en honderd vijfenzestig Molens. In het tijdverloop van eene Eeuwe, was het getal der eersten met achthonderdenvijf vermeerderd. Volgens de opgave in den Jaare 1749, ftonden, te *Oostzaanen* alleen, vierhonderd negenendertig Huizen, die Verponding betaalden. Het Dorp *Oostzaanen* legt omtrent een half uur gaans ten Oosten van de *Zaan*, en beflaat, in de lengte, van het Zuiden na het Noorden, weinig minder dan een uur gaans. Elk huis ftaat eenigermaate op zich zelve, tusfchen twee Slooten, en van den weg afgefcheiden door een wijder Sloot of Vaart, over welken eene menigte Bruggetjes legt, den toegang derwaarts verleenende. De Kerk is een goed gebouw, in het begin der voorgaande Eeuwe geftigt, in de plaats der voorgaande, die, reeds eenigen tijd geleeden, was afgebrand, en eene Parochiekerk plagt te weezen. Zij wordt door haaren eigen Leeraar bediend. De Doopsgezinden, hoewel in deezen oord zeer talrijk, hebben 'er geene Kerk; Roomschgezinden, egter, vindt men 'er veele; zij hebben hunne Vergaderplaats in eene Buurt aan de *Zaan, het Kalf* genaamd. De Koophandel, welke eertijds hier zeer fterk plagt gedreeven te worden, is, vooral in de laatfte jaaren, merkelijk verminderd. Nogthans vindt men 'er nog verfcheiden Molens en andere Fabrieken.

Oostzaaner-overtoom, is eene aanzienlijke Buurt, een weinig ten Zuiden van *Oostzaanen*, aan den Ydijk; hij dient tot een overtogt van kleine Vaartuigen uit de Vaart de *Gouwe* en het Water *de Taiske*, in het Y.

Ootmarsen, ook wel *Ootmarfum* genaamd, is een klein Steedtje, niet verre van de grenzen van het Graaffchap *Benthem*, in het landfchap *Twente*, onder de Provincie *Overijsfel*. Volgens zommigen zou het den naam ontleend hebben van de aloude *Marfen*, welke, eertijds, hier hun verblijf zouden gehad hebben. De Plaats is klein, en van weinig aanziens.

Oot,

Ooy, op een kleinen afstand van de Stad *Nieuwmegen*, in eenen Streek Lands, *de Cirkel van Ooy* genaamd, die door het zwellen van de rivier de Waal, in het naajaar, meestal onder water staat, 't welk, door middel van twee Sluizen, met voordagt daar in gelaaten wordt. Eenige Opgezeetenen, daar toe aangesteld, hebben het opzigt over de Dijken en verdere Waterweeringen. In vier Districten is deeze Cirkel verdeeld: een daar van behoord aan het Schependom; een ander aan het Rijk van *Nieuwmegen*. De twee overige zijn de Heerlijkheden *Ooy* en *Persingen*. — Te gader worden de Hervormden door éénen Leeraar bediend. — *'t Huis te Ooy*, de wooning van den Heere der Heerlijkheid, is een staatelijk oud gebouw, voorzien van twee zwaare vierkante, en twee sierlijke zeskantige Torens; een der laatsten, staande agter het Slot, is bijkans geheel van Duifsteen opgemetzeld.

Zie PONTANUS.

Op-hemert, dus genaamd in onderscheiding van *Neder-Hemert*, is eene Heerlijkheid, met een Kerkdorp, 't welk zijnen eigen Leeraar heeft, gelegen in Gelderland, in de *Thielerwaard*, aan den Waaldijk. De Heer der Heerlijkheid heeft zijn verblijf op het *Huis te Op-Hemert*.

Op-heusden, een Dorp, in Gelderland, in de *Neder-Betuwe*. Behalven dat het zeer fraai betimmerd is, heeft dit Dorp nog te meer aanziens, door zijne bekoorlijke legging midden in Koornlanden, aan den Rhijndijk, tegen over de Stad *Wageningen*. De Kerk is oud, en voorzien van een spitsen Toren. Een eigen Leeraar neemt 'er den predikdienst waar.

Opmeer, eene vrije Heerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van Noordholland, *de vier Noorder-Koggen*, beslaande, na genoeg, vierhonderd veertig Morgens Lands, met tweeënzeventig Huizen. Ter wederzijden van de zo genaamde *Veekenvaart*, is het Dorp zeer fraai betimmerd. De Kerk, egter, heeft niet veel aanziens. De Hervormden van *Opmeer* hebben eenen Leeraar met die van *Spanbroek* gemeen.

Op-

Opmeer, (petrus) afkomstig uit het aanzienlijk Westfriesch Geslagt van dien naam, door Vrouwe jacoba van beyeren, in den aanvang der Vijftiende Eeuwe, tot den adelstand verheven, wierdt gebooren te *Amsterdam*, op den dertienden September des Jaars 1526. Al vroeg verloor hij zijnen Vader. Zijne Moeder, maria van akersloot genaamd, vertrouwde hem aan het onderwijs van alardus van amsterdam en nikolaas cannius, vermaarde Geleerden van dien tijd. Naa de gronden der Taalkennisse geleid te hebben, vertrok hij eerst na *Leuven*, en genoot aldaar het onderwijs van petrus nannius, van *Alkmaar*. Vervolgens nam hij zijn verblijf te *Doornik*, om 'er zich voornaamelijk op de Wiskunde toe te leggen. Door zijne Moeder zijnde thuis ontbooden, in het eenentwintigste jaar zijns ouderdoms, tradt hij, kort naa zijne wederkomst, in 't huwelijk met sara sasbout, Dogter van pieter sasbout, bij welke hij verscheiden kinderen verwekte. Thans maakte hij zijn werk van het vertaalen van verscheiden kleine Boeken, uit het Latijn in het Nederduitsch, onder andere het bekende Werkje van vincent de lirins *tegen de Ketters*.

Tot nog toe hadt opmeer zijn verblijf gehouden te *Amsterdam*. Van daar vertrok hij, onzeker om welke reden, na *Delft*. Hier wierdt hij bekend met petrus resenius, Rektor van het Latijnsche School. Diens bedreevenheid in de Griekfche taale maakte hij zich ten nutte, om 'er zich in te laaten onderwijzen; gelijk hij zelve, van zijnen kant, resenius in de Wiskunde onderrigtte. Zijn vorderen in die taale kwamen hem te stade in de beoeffening der Godgeleerdheid, op welke hij zich nu voornaamelijk toeleide, naa alvoorens van de Geneeskunde en Regtsgeleerdheid zijn hoofdwerk gemaakt te hebben. Opmeer was een ijverig voorstander van het Roomsche Geloof, en besteedde straks zijne kundigheden, ter wederlegginge van de Onroomschen van dien tijd. Ter gelegenheid der onmenschelijke wreedheden en bittere vervolgingen, door den Heer van lumei en dideRik sonoy, tegen de Roomschen gepleegd, vondt opmeer zich genoodzaakt, *Delft* te verlaaten. Hij begaf zich in het Spaansche Leger, welk, in den Jaare 1572, voor *Leiden* lag, bij den Spaanschen Bevel-

 heb-

hebber FRANCISCO BALDES, die hem tot Geheimschrijver van den Krijgsraad benoemde. Deezen Veldheer volgde hij, zedert, na *Henegouwen*. Doch zijne uitlandigheid was van korten duur: de Schout van *Amsterdam* ontboodt hem derwaarts, om de Roomschgezinden in 't oude Geloof te versterken, tegen de bedenkingen der Hervormden, wier getal, hand over hand, begon toe te neemen. Hij vertoefde te *Amsterdam* tot op de verandering der Regeeringe, in den Jaare 1578, wanneer hij, nevens veele andere Roomschgezinden, de Stad verliet, en, zedert, nevens dezelve, openlijk wierdt ingedaagd. Thans begaf hij zich met der woon wederom na *Delft*, en overleedt aldaar op den vierden November des Jaars 1594. Hij heeft verscheiden Werken nagelaaten, onder andere *Opus Chronographicum*, of Kerkelijke en Waereldlijke Geschiedenis, zedert de Schepping der Waereld tot op het Jaar 1590 naa de geboorte van CHRISTUS; en *Catholijk Martelaarsboek*: een zeer partijdig geschrift, als wordende de wreedheden van LUMEI en SONOY aan de Hervormden in 't algemeen ten laste geleid.

Zie 's Mans Leeven voor zijn *Martelaarsboek*; VAL. ANDREAS, *Bibl. Belg.*

OPPERDOES, een Ban in de *Vier-Noorder-Koggen*, gelegen onder den Regtbank en niet verre van de Stad *Medenblik*. De uitgestrektheid wordt begroot op ruim honderd tweeënvijftig Morgens Lands. Volgens de jongste opneeming, zouden 'er honderdzeven Huizen staan. Het Dorp is klein, en legt digt aan de Zuiderzee. Het Geregt der *Vier-Noorder-Koggen* is in deeze Ban.

OPPER-GELDERLAND. (*Staats-*) Onder deeze benaaming verstaat men dat gedeelte van het Kwartier van *Roermonde*, of het Over-Kwartier van *Gelderland*, 't welk, bij het Barriere-Tractaat van den Jaare 1715, den Algemeene Staaten in vollen eigendom is afgestaan. Het geheele Kwartier legt besloo-ten tusschen *Kleefsland*, 't Graafschap *Meurs*, 't Keurvor-

sten-

ſtendom *Keulen*, *Gulikerland* en *Staats-Braband*. De drie voornaamſte Steden zijn *Roermonde*, *Venlo* en *Gelder*, en de eigenaars daar van het Huis van *Oostenrijk*, de Algemeene Staaten en de Koning van Pruisſen, tusſchen welke drie Mogendheden alzo het Kwartier verdeeld is; ten zij men daar nevens voege, als eene vierde belanghebbende Mogendheid, den Keurvorst van de Palts, aan welken, in den Jaare 1719, door den Keizer, de Stad en het Ampt *Erkelens* wierdt afgeſtaan. Naast den Koning van Pruisſen, zijn, egter, de Algemeene Staaten de voornaamſte deelgenooten; als zijnde dezelve eigenaars van de Stad en het Regtsgebied van *Venlo*, de Forten *Stevenswaard* en *St. Michiel*, en het geheele Ampt van *Montfoort*, uitgezonderd de Dorpen *Zwalmt* en *Elmt*, die aan 't Huis van *Oostenrijk* behooren. Het Geregtshof, over dit aandeel, vergadert te *Venlo*; het beſtaat uit vijf Raaden, een Momboir of Fiskaal, en een Griffier. Een der Raaden voert den titel van *eerſten præſideerenden* of Voorzittenden Raad. Het Hof heeft magt, om, uit naam van hunne Hoog Mogenden, Brieven van Kwijtſcheldinge, Wettiginge, *Veniam Ætatis*, enz. te verleenen. Alle de Leden van deezen Raad, gelijk ook de bedienden, zijn vrij van de gewoonlijke belastingen, met naame van het huisvesten van Krijgsvolk. Volgens het Tractaat van Barriere, moeten alle de Regeeringsposten in *Opper-Gelderland* aan Roomschgezinden begeeven worden. De bijzondere Steden en Plaatzen in dit Kwartier, worden op haare eigen Artikels beſchreeven. Hier merken wij nog aan, dat in geheel *Opper-Gelderland* ſlegts twee Hervormde Kerken zijn, te *Venlo* en *Stevenswaard*, die bediend worden door vier Predikanten, allen Leden van de Klasſis van *Nieuwmegen*.

Oranje-polder, gelegen in *Staats Vlaanderen*, in het Ambagt van *Tzendijke*, onder het *Vrije van Sluis*, is van merkelijke uitgeſtrektheid, als bevattende zeventienhonderdenzes Gemeten en tweeëntachtig Roeden Lands. De Huizen ſtaan hier en daar verſpreid. Het ontwerp van een Dorp en Kerk, al voor veele jaaren beraamd, is niet ten uitvoer gebragt.

ORGEL. (MARTYN) Deezen naam voerde de perfoon, welke, in den aanvang der jongstverloopene Eeuwe, den eersten Papiermolen, die door het water wordt rond gedreeven, aanleide, op den Bouwhof, *Klein Hattem* genaamd, tusfchen *Beekbergen* en *Appeldoorn*.

OROBIO, (ISAAC) den Nederlanderen, en ook elders bekend, door zijn gefchil met den vermaarden Remonftrantfchen Hoogleeraar PHILIPPUS VAN LIMBORCH. Gebooren in *Spanje*, van Ouderen, den Godsdienst van 't Koninkrijk toegedaan, wierdt hij, nogthans, opgevoed in de leerbegrippen van het Joodendom; waar van hij evenwel niets anders waarnam, dan de Vasten en den Grooten Verzoendag. In 't eerst leide hij zich toe op de Wijsbegeerte van ARISTOTELES, en gaf vervolgens daar in onderwijs aan het Hoogefchool van *Salamanca*. Naderhand nam hij zijn verblijf te *Sevilie*, om 'er de Geneeskunde te oeffenen. Niet lang hadt hij aldaar vertoefd, of hij wierdt aangeklaagd als een Jood, en in de gevangenis der Inquifitie geworpen. Hij zelve geeft eene treffende befchrijving van de rampen en folteringen, welke hij, in den gedugten Kerker, heeft uitgeftaan. Geworpen in een hok, naauwlijks groot genoeg om zich daar in te kunnen omkeeren, verzekert hij, dat zijne verdrietige opfluiting hem bijkans het verftand kostte, en meermaalen aan hem zelven deedt vraagen, „ of hij inderdaad die OROBIO was, die in *Sevilie* „ vrij en vrank plagt te wandelen, op zijn gemak leefde, „ en Vrouw en Kinderen hadt"? Nu eens dagt hij, dat zijn voorgaande leeven flegts een droom was, en dat het Hok, gelijk het, waarfchijnlijk, zijne fterfplaats zijn zoude, dus ook zijne geboorteplaats geweest was. Op andere tijden hieldt hij zich onledig met Overnatuurkundige Twistgedingen, waar in hij den drieleedigen post van Tegenwerper, Verweerder en Voorzitter bekleedde. Met deeze en foortgelijke harsfenfchimmen zich een geruimen tijd hebbende bezig gehouden, wierdt hij gebragt voor den Raad der Inquifitie, en, alzo hij ftandvastig bleef in het ontkennen van zijn Joodendom, op den Pijnbank gebragt: waar van hij de volgende befchrijving geeft. In 't midden van een onderaardsch gewelf, door eenige toort-

toortzen verlicht, verscheen hij voor twee persoonen; een van hun was een Regter, de andere de Geheimschrijver van de Inquisitie. Op zijne aanhoudende ontkenning van 't geen men hem ten laste leide, gaf men hem over aan den Scherpregter, die hem voorts ontkleedde, handen en voeten met een touw bondt, en vervolgens deedt klimmen op een stoeltje, om alzo het touw te kunnen haalen door ijzeren ringen, in den muur vastgeklonken. Toen rukte men den stoel van onder de voeten des lijders, zodat hij aan het touw bleef hangen, hetwelk de Beul, van tijd tot tijd, vaster zamenrukte. Eene bijkans ontijdelijke pijn veroorzaaken de banden, wanneer dezelve in het vleesch dringen, en handen en voeten dermaate doen zwellen, dat het bloed aan de toppen der Nagelen wordt uitgeperst. In het oogenblik als OROBIO's smarten het hoogste toppunt scheenen bereikt te hebben, verzekerde men hem, om hem eenen schrik aan te jaagen, dat dit slegts een begin was, en men hem, diensvolgens, raadde te bekennen. Ondanks dit alles bleef OROBIO standvastig. Men hieldt dan af van verdere folteringen, deedt zijne wonden geneezen, en ontsloeg hem uit den Kerker.

Zo ras hij zijne vrijheid hadt bekoomen, verliet hij *Spanje*, sloeg den weg in na *Frankrijk*, en wierdt vervolgens Hoogleeraar in de Geneeskunde te *Thoulouse*. Hier gedroeg hij zich uitwendig als een Lid der Roomsche Kerke. Doch onmagtig om zijne waare gevoelens voor zich zelven te houden, en het openbaar maaken van dezelve in zijne tegenwoordige woonplaats voor onveilig houdende, vertrok hij na *Amsterdam*, deedt 'er openbaare belijdenis van den Joodschen Godsdienst, en liet zich besnijden. In de gemelde Stad oeffende hij de Geneeskunde, doch wierdt, intusschen, bekend met den geleerden VAN LIMBORCH, met welken hij eenen bescheiden pennestrijd voerde, over de waarheid van den Christlijken, met opzigt tot den Joodschen Godsdienst. De *Amica Collatio* of *Vriendelijke Onderhandeling*, behelzende een verslag van het Twistgeding, kan dienen tot een model van bescheidenheid voor de Geschilvoerende Godgeleerden. Jammer is het, dat de laatere Twistschrijvers zich daar aan niet gespiegeld hebben. Het ijveren voor de waarheid, of 't geen men daar voor aanziet, is pligt-

maatig, mids het gepaard gaa met welleevendheid en zagtmoedigheid, welke de Apostel *Liefde* noemt. OROBIO overleedt, te *Amsterdam*, in hoogen ouderdom, in den Jaare 1687.

Zie J. LE CLERC, *Biblioth. Univers.*

D'ORVILLE, (JACOBUS PHILIPPUS) gebooren te *Amsterdam*, op den achtentwintigsten Julij des Jaars 1696, hadt tot Vader JOAN D'ORVILLE, van *Hamburg*, doch zedert een' aanzienlijk' Koopman in de eerstgenoemde Stad. Des jongelings uitsteekende geschiktheid voor de Latijnsche en Grieksche Letterkunde, waar van hij op zijn zeventiende jaar doorluchtige blijken gaf, maakte verandering in het ontwerp zijns Vaders, die hem tot den Koophandel hadt bestemd. In den Jaare 1715 vertrok hij na het Leidsche Hoogeschool, en genoot 'er het onderwijs van GRONOVIUS, BURMANNUS, NOODT en andere geleerde mannen van dien tijd. Intusschen deedt hij, in eene der Zomer-Vacantien, eene reize na Engeland, met oogmerk om eenige vermaarde Boekerijen te bezoeken. In den Jaare 1721 verkreeg hij, te *Leiden*, het Meesterschap in de Regten; waar naa hij zich na *'s Hage* met 'er woon begaf; geenzins met oogmerk om de Pleitzaal te bezoeken, maar om zijner zucht voor de Letteroeffeningen bot te vieren. Gedüurende de Jaaren 1723, 1724 en 1725 onthieldt hij zich deels in *Frankrijk* en *Braband*, deels in *Engeland*. Naa zijne wederkomst in 't Vaderland hadt hij geen vast verblijf, maar verdeelde hetzelve tusschen *Amsterdam*, *Utrecht*, *Leiden* en *'s Graavenhage*. Niet langer, egter, duurde dit, dan tot in den Voorzomer des Jaars 1726. Thans wierdt hij te raade, eene reize na *Italie* te ondernemen, en vooral het Eiland *Sicilie* te bezoeken, het van ouds vermaarde *Groot Griekeland*. De geleerde overblijfzels, aldaar voorhanden, deeden hem zijn besluit nemen. Twee jaaren besteedde hij aan deeze reize, op welke hij veel werks maakte van het bezoeken van Geleerden, in de Landen, door welke hij zijnen weg nam, het bezigtigen van vermaarde Boekerijen, het vergelijken van Oude Handschriften, en het onderzoeken van allerlei Oudheeden. Met veel vrugts bedienden zich, zedert, zijne

zijne geleerde Vrienden, van de verzamelde Aantekeningen, bij de uitgave van Latijnsche en Griekfche Schrijvers.

Lang ftondt de Heer D'ORVILLE in beraad omtrent eene keuze van een vast verblijf. Bijkans hadt hij zich tot *Utrecht* bepaald, wanneer Burgemeesteren van *Amfterdam* hem aanbooden den Hoogleeraarsftoel in de Gefchiedenisfen en Welfpreekendheid, welke reeds zedert eenige jaaren ledig hadt geftaan. Hij bezat dien tot in den Jaare 1742, wanneer hij daar van afftand deedt, ten behoeve van PETRUS BURMANNUS SECUNDUS, Hoogleeraar te *Franeker*. Niet ledig bragt hij, zedert, zijnen tijd door, maar befteeddc denzelven, zo veel zijne lichaamszwakheid gedoogde, aan *Obfervationes Miscellaneæ*, welke hij, van tijd tot tijd, in 't licht gaf, en het in orde brengen van zijne Reis door *Sicilie*. Doch deeze laatfte heeft hij niet voltooid, maar zijn geleerde Opvolger de afgebrokene taak opgevat en volfponnen, onder den titel van *Sicula*. De Heer D'ORVILLE overleedt aan den Steen, op den dertienden September des Jaars 1752, het zesenvijftigfte zijns ouderdoms. De Hoogleeraar hadt eenen Broeder, PIETER genaamd, die zich eerst op de Regtsgeleerdheid, en naderhand op den Koophandel toeleide, doch tevens met zo veel fmaaks werk maakte van de Dichtkunde, dat de Hoogleeraar, in den Jaare 1742, een bondel van fraaie Latijnfche Gedichten, door zijnen broeder, in den Jaare 1739, nagelaaten, in 't licht gaf. De Heer D'ORVILLE, thans Schepen en Raad der Stad *Amfterdam*, is de Zoon van den Dichter.

Zie P. BURMANUS *Sec. Orat. Funebris in* JAC. PHIL. D'ORVILLE.

OS, een Dorp in het Kwartier van Maasland, in de *Meierij van 's Hertogenbosch*, en de Hoofdplaats van het gamfche Kwartier, 't welk zeventien Dorpen en Heerlijkheden bevat. *Os* legt omtrent vier uuren gaans in 't Noordoosten van de Stad *'s Hertogenbosch*. Die van *Os*, in den Jaare 1399, van de Hertoginne van Braband, Stads Voorregten verkreegen hebbende, maakten, eerlang, eenen aanvang met het bouwen van

Muuren en Poorten. Doch het werk wierdt niet voltooid. Men ziet 'er nog eenige overblijfzels van, rondom de Kerk, dienende om de Ingezeetenen, in Oorlogstijden, tegen vijandelijke ſtrooperijen te beveiligen. Aan de Oostzijde der Plaatze ſtaat een zwaar Rondeel, eertijds van de Heeren van *Os* bewoond, doch naderhand tot eenen Herberg gebruikt. Voorts legt het Vlek in een vrugtbaaren oord. Midden door hetzelve loopt een breede Straatweg. Op een ruim Marktveld ziet men eene zeer groote Waterput, van boven met Leijen overdekt; langs een breeden trap klimt men na beneden. Behalven den Akkerbouw, geeven de Weeverijen een beſtaan aan de Ingezeetenen. Het getal der Huizen wordt op ruim vijfhonderd begroot. De Gereformeerde Kerk, een aanzienlijk Kruisgebouw, met een hoogen ſpitſen Toren, ſtaat midden in het Dorp, op een ruim en fraai Kerkhof. De Leeraar, welke hier den dienst verrigt, neemt dien ook waar te *Heesch*. Onder de drie Jaarmarkten, is de Paerdemarkt zeer beroemd. De Regeering beſtaat uit zeven Schepenen, en even zo veele Gezwoorenen, die uit hun midden twee Burgemeesteren verkiezen.

Osdorp, ook wel *Ostdorp* of *Oostdorp* genaamd, is een groote Buurt, in Kennemerland, gelegen aan den *Osdorperweg*, zijnen aanvang neemende ten Zuiden van den Trekvaart van *Amſterdam* na *Haarlem*, na genoeg bij de plaats, alwaar de Paal van Halfwegen tusſchen de twee Steden ſtaat. Volgens zommigen zou MELIS STOKE, reeds op het Jaar 1155, onder de benaaming van *Okesdorp*, zo veel als *Osſendorp*, naar de menigte van *Osſen*, welke men 'er weidde, van deeze Buurt geſproken hebben. *Osdorp* behoorde eertijds aan de Heeren VAN BREDERODE. Door koop wierdt het een Ambagtsheerlijkheid der Stad *Amſterdam*, in den Jaare 1529, naderhand, in den Jaare 1531, door Keizer KAREL DEN V, onder zekere voorwaarden bekragtigd.

Zie COMMELIN, *Beſchr. van Amſterdam.*

Ostade, (ADRIAAN VAN) hoewel elders gebooren, verdient eene plaats onder de Nederlandſche Kunstſchilders; omdat hij onder

onder dezelve zijne meesten leeftijd gesleeten heeft. Hij kwam ter waereld te *Lubek*, in den Jaare 1610, doch moet al vroeg zijne geboorteplaats verlaaten hebben. Althans vindt men aangetekend, dat hij tot Leermeester in de kunst hadt den vermaarden Nederlandschen Schilder FRANS HALS. Langen tijd woonde hij te *Haarlem*, doch vertrok van daar na *Amsterdam*, in den Jaare 1662. Uit vreeze voor de Franschen, wierdt hij, eerlang, te raade, eene wijkplaats te zoeken in zijn Vaderland. De Kunstkundige Heer KONSTANTYN SENNEPART deedt hem van besluit veranderen, en nam hem in zijn huis. Hier vervaardigde OSTADE de kunstige gekoleurde Tekeningen, welke naderhand de eigendom zijn geworden van den Heere JONAS WITZEN. 's Mans smaak viel inzonderheid op Boerenwooningen, Herbergen en Kroegen, met al derzelver toebehooren van Huisgeraaden en andere behoeften. De natuurlijke afbeelding van dit alles trekt nog heden het schilderminnend en kunstkundig oog. OSTADE overleedt in den Jaare 1685.

Zie HOUBRAKEN.

OTERLEEK, een Ambagt en Dorp, in het Baljuwschap van *de Nieuwburgen*, tusschen de *Schermer* en de *Huigenwaard*, beslaande iets minder dan tweehonderd eenëntwintig Morgens Lands, meestal moerassigen grond. Het getal der Huizen wordt begroot op eenënveertig. Het Dorp heeft een klein Kerkje, en een vierkantig Torentje, met een achtkantig Spitsje gedekt.

OTTELAND, een Ambagt, in de *Alblasserwaard*, groot vijfhonderdveertien Morgens en tweehonderd Roeden Lands. Volgens de laatste opneeming stonden 'er in 't geheel vijfenveertig Huizen, die van het Dorp mede gerekend; 't welk geen ander aanzien heeft, dan een net Kerkje, zedert het Jaar 1734 gebouwd, pronkende met een achtkantig Koepeltorentje, uit welks top een Lantaarntje sierlijk uitsteekt.

OTTO DE II, vierendertigfte Bisfchop van *Utrecht*, Zoon van BERNARD, *Graave van der Lippe*, was Proost te *Utrecht*, toen hij, op verzoek der Graaven van Holland en Gelderland, in den Jaare 1215, op den Bisfchoppelijken Stoel verheeven wierdt. Zo ras hij, door den Aardsbisfchop van *Keulen*, te *Frankfort*, gewijd was, en, als Vorst van het Keizerrijk, van Keizer FREDERIK DEN II, zijne Leenhuldiging hadt ontvangen, verzelde hij Graaf WILLEM DEN I op eenen togt na *Sijrie*, laatende, intusfchen, het waereldlijk beftuur van zijn Bisdom in handen van zijnen broeder, Graave HERMAN VAN DER LIPPE. Van 's Kerkvoogds verrigtingen in het Oosten vinden wij niets anders vermeld, dan dat hij het Slot van *Cæsarea* holp herftellen. Niet lang naa zijne wederkomst, welke voorviel in den Jaare 1222, raakte OTTO in een hevigen twist met GERARD, *Graave van Gelder*; 't zij, omdat de Bisfchoppelijke Amptenaars, in *Salland*, 's Graaven Leenmannen, door veelerlei knevelaarijen, tot eenen opftand getergd hadden; of, gelijk anderen meenen, omdat de Graaf den Bisfchoppelijken, die langs den Rhijn handel dreeven, te *Lobet*, buitenfpoorige Tollen hadt doen afperzen, en daar door ftoffe tot ongenoegen gegeeven. Hoe 't zij, de Bisfchop, geholpen door zijnen broeder, en door den Bisfchop van *Munfter*, verzamelde een Leger te *Deventer*, deedt daar mede eenen inval in *Salland*, tastte den vijand aan, geleid door de twee Heeren HERMAN VAN VOORST en door Heer DIRK VAN BOEKHORST, overwon dezelve, en maakte zich meester van hunne Kafteelen. Als overwinnaar wedergekeerd na *Deventer*, dankte de Bisfchop zijn Leger af. Doch hij genoot geene lange rust. Want als de Graaf van *Gelder*, in 't volgende jaar, zich meer openlijk tegen OTTO verzette, moest deeze, van nieuws, de wapens aangorden. Zijne Legermagt beftondt uit duizend Ruiters en een bekwaam getal Voetknegten. Doch vermids de Graaf van *Gelder* eene veel talrijker magt bij een hadt, behaalde hij, met kleine moeite, de overwinning op den Bisfchop, en noodzaakte hem, de wijk te neemen na *Deventer*; welke Stad eerlang belegerd wierdt. Ten zelfden tijde leedt OTTO merkelijk nadeel, door eenen inval der Gelderfchen en Hollanders in het *Nederfticht*; de laatften, onder

aan-

aanvoering van Graave FLORIS DEN IV, bemagtigden de Stede *'t Gein* en 's Bisſchops Huis aldaar, en ſtaken 'er den brand in. Kort daar naa wierdt 'er, tusſchen den Bisſchop en den Graaf, een Beſtand getroffen, welke, eerlang, in een vasten Vredé veranderde. OTTO verkreeg daar bij regt op het Drostampt van *Salland*, tegen betaaling van tweeduizend Marken Zilvers. Aan Graave FLORIS beloofde hij achthonderd ponden, waar tegen zekere Hollandſche dienstmannen voor ónderhoorigen des Bisſchops verklaard wierden.

Van korten duur was de rust, welke de Bisſchop, naa het ſluiten van dit Verdrag, genoot. De tweedragt, gereezen tusſchen EGBERT, Burggraaf van *Groningen*, en de GELEKINGEN, een vermogend Geſlagt in die Stad, bewoog OTTO om als Scheidsman tusſchen beiden te treeden. 't Gelukte hem, de partijen tot ſtaan te brengen, en den ſchijn van verzoeninge te doen aanneemen. Doch de GELEKINGEN, geholpen en opgeſtookt door RUDOLF, Slotvoogd van *Koeverden*, zogten den vrede niet; zij ſpaarden moeite noch kosten om EGBERT eenen kans af te zien. De Bisſchop, hunnen toeleg vernomen hebbende, verzamelde eenige Ruiterij in *Salland*; doch RUDOLF verſloeg dezelve, en baande zich eenen weg na *Groningen*, 't welk ſtraks belegerd, en zo zeer in 't naauw gebragt wierdt, dat de Bisſchop na alle kanten om hulp moest uitzien. De Graaf van *Gelder* kwam hem in perſoon zijnen dienst aanbieden. FLORIS *van Holland* zondt hem een goed deel Krijgsvolk. Met deeze magt, te *Ommen* bij een verzameld, brak de Kerkvoogd op na *Groningen*, terwijl hem de Mond- en Krijgsbehoeften, in een groot aantal Vaartuigen, langs den Vegtſtroom wierden naagevoerd. Op het gerugt van 's Bisſchops naderinge, brak RUDOLF op voor *Groningen*, en trok hem te gemoete tot bij *Koeverden*. Geen half uur gaans lagen hier de Legers van elkander, zijnde alleenlijk geſcheiden door een open moeras. In 't eerst ſcheen men, door onderhandeling, den twist te zullen bijleggen. Doch 's Bisſchops eisch, vorderende verbeurdverklaaring van RUDOLFS goederen, en van verſcheiden zijner bloedverwanten, baarde, aan de andere zijde, zulk eene verbittering, dat men de beſlisſing aan de wapenen overliet. Op den zevenëntwintigſten

tigsten Julij des Jaars 1226 raakten de Legers aan elkander. De Bisschop moedigde zijne benden ten strijde, door het vergunnen van Aflaaten, en 't schenken van den herderlijken zegen. 't Gevegt nam eenen aanvang in 't water. De Bisschoppelijken, meest allen zwaar gewapend, schooten te kort; zij wierden, door de *Drenters*, van verre met pijlen en lanzen, en van nabij met zwaarden, in menigte gedood. Schrik en wanorde baarde eene algemeene vlugt, die in 't Moeras moeilijk en gevaarlijk viel. Onder dit alles viel Bisschop OTTO zelve in 's vijands handen, die hem wreedelijk mishandelde. Met een zwaard schoor men hem de Priesterlijke Kroon zo ruuw en onzagt van 't hoofd, dat 'er vel en vleesch aan hangen bleef. Toen stak men hem den hals af, en dompelde het Lijk in het water, waar uit het, eerlang, opgehaald, den zijnen overgeleverd en na *Utrecht* wierdt gevoerd; in de *St. Martenskerk* legt het aldaar begraaven.

Zie BARLANDUS; BOCKENBERG; *Batavia Sacra.*

OUDAAN, (*'t Huis*) eertijds *Oud-Aa* genaamd, legt in het Nederkwartier van 't Sticht van *Utrecht*, aan de regter zijde van de Vegt, een weinig boven het Dorp *Breukelen*. Het Huis, in een ouderwetschen smaak gebouwd, was reeds aanweezig, gelijk ook het Geslagt, welk daar van den naam voerde, in den Jaare 1350. Bij verandering van eigenaaren, was 'er, in den Jaare 1536, bezitter van Heer JAN VAN DUVENVOORDE, ten wiens behoeve het, door de Staaten 's Lands van *Utrecht*, voor eene Riddermaatige Hofstad wierdt verklaard.

Zie *Utr. Placaatboek.*

OUDAAN, (JOACHIM) gebooren in het Dorp *Rhijnsburg*, van Moeders zijde vermaagschapt aan de vermaarde broeders VAN DER KODDE, in de Nederlanden genoeg bekend, door zijn vermaard Werk, getiteld *Roomsche Mogendheid*, voorts zijne Poëzij en andere Werken.

Zie D. VAN HOOGSTRATEN.

OUD-

OUDDORP, (*Heer Adriaans-*) of meestal enkel *Ouddorp* genaamd, legt in den Polder, *Oude Land van Diependortt* geheeten, in 't *Land van Voorn*, onder Zuidholland, ongeveer een half uur gaans van *Goedereede*. Het Dorp, hoewel niet groot, als bevattende flegts ruim zestig Huizen, heeft eenig aanzien, omdat men 'er verfcheiden zindelijke wooningen ontmoet; de meeste van deeze ftaan rondom het Kerkhof, 't welk, door middel van een fteenen muur, van den weg wordt afgefcheiden. Hieromftreeks ftaan Lindeboomen van ongemeene hoogte, welke, volgens Overlevering, reeds tweehonderd jaaren in dien ftand zouden geweest zijn. De Kerk, een fraai Gebouw, is zints het Jaar 1734 bijkans geheel vernieuwd. Op een Grafzerk vindt men uitgehouwen den naam van JAN MAGHIELSE DUFFEL, met een Vischnet en Kaakmes, omdat hij den eerften Haring zou gevangen hebben. De Doopsgezinden hebben 'er insgelijks eene Vergaderplaats; doch eenen Leeraar gemeen met die van *Goedereede*. Wijders heeft men 'er ook een Gasthuis. Niet verre van *Ouddorp* legt een Bergje, of Heuvel, *Spreeuwenftein*, of gemeenlijk de *Blaauwe Steen* genaamd. Volgens Overlevering zou, bij ouds, deeze hoogte tot een toevlugt voor het Vee gediend hebben, bij hooge watervloeden. Wijders levert deeze Heuvel zekeren rooden fteen uit, van welken de Gevels van zommige Huizen te *Ouddorp* zijn opgemetzeld.

OUDELANDE, eene Heerlijkheid, in Zeeland, op het Eiland *Zuidbeveland*, met een tamelijk groot Dorp, voorzien van eene ruime Kerk en Toren, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend. De Heerlijkheid wordt begroot op vijfhonderd negentig Gemeten en viereenveertig Roeden; wanneer daar onder niet gerekend worden eenige kleine Polders: te gader met deeze beflaat de Heerlijkheid in alles elfhonderd zestien Gemeten honderdzeven Roeden. *Oudelande* heeft zijn eigen Kollegie van Dijkgraaf en Gezworenen.

OUDENBOSCH, een aanzienlijk Vlek, in het *Oosterkwartier* van het Markgraaffchap van *Bergen op den Zoom*, omtrent vier uuren gaans ten Noordoosten van de Stad van dien naam. De

De Plaats, voorzien van eene ruime Haven, die in den Markſtroom, voor *'t Land daar buiten*, uitkoomt, is zeer regelmaatig bebouwd, met vijf ſchoone Straaten; op eene derzelven wordt eene bloeiende Weekmarkt gehouden. Men begroot het getal der Ingezeetenen op ruim vijftienhonderd. De Graanhandel geeft 'er merkelijk vertier, gelijk ook het bijna dagelijksch afſcheepen van Rijswerken. De Gereformeerden hebben 'er eene Kerk en eigen Predikant; en de Roomschgezinden eene Kapél, in welke de Monniken van de Abtdij van *St. Bernard* den dienst waarneemen. Deeze trekken de Tienden der Geestelijke Goederen, doch met het bezwaar van uit dezelve het Traktement van den Hervormden Leeraar te moeten betaalen. De Regeering beſtaat, behalven den Drosſaard van het Kwartier, die in *den Oudenbosch* zijne wooning heeft, uit één Burgemeester, zes Schepenen, vier Gemeensmannen en eenen Sekretaris.

OUDE TONGE, een Ambagt, in *'t Land van Voorn*, onder de Heerlijkheid van *Grijsoord*. Het bevat verſcheiden Polders, te zamen, volgens de Verpondingslijsten, begroot op vierendertighonderd tachtig Gemeten en eenendertig Roeden Lands. Bij de laatſte opneeming telde men, in alles, tweehonderdzevenënzeventig Huizen, drie Meeſtooven en een Koornmolen. Het Dorp is regelmaatig betimmerd met verſcheiden Straaten. De Kerk is een ruim Gebouw, met een Koor van ongemeene grootte, en een zwaaren vierkanten Toren. Voorts heeft men 'er een Raadhuis, 't welk tevens tot eene Waag en Gevangenisſe verſtrekt, als mede een Gasthuis.

OUDEWATER, eene Stad, in het Baljuwſchap van dien naam, in het Zuidoostlijk gedeelte van Holland, ten Zuiden en Noorden van het Sticht van *Utrecht* ingeſlooten. Geene verdere uitgeſtrektheid heeft het Baljuwſchap, dan de Stad en derzelven Regtsgebied. De Stad *Oudewater* legt aan de Rivier *de Yſel*, na genoeg in 't midden tusſchen *Schoonhoven* en *Woerden*. Zo onzeker als van veele andere Steden, is ook de Naamsoorſprong van deeze Stad. Indien 't waar zij, dat HENDRIK VAN VIANDEN, Bisſchop van *Utrecht*, in den Jaare 1265,

1265, *Oudewater* tot eene Stad heeft verheven, volgt daar uit deszelfs Oudheid. Vijftien jaaren laater, wierdt zij, door Bisschop JAN VAN NASSAU, aan FLORIS DEN V, Graave van Holland verpand. Al vroeg verklaarde zich de Stad voor Prinse WILLEM DEN I. De Spaansche Veldoverste, Heer VAN HIERGES, sloeg 'er het beleg om, op den negentienden Julij des Jaars 1575. Op den zesden Augustus de Stad opgeëischt, doch tot antwoord bekoomen hebbende, dat men dezelve voor den Koning, onder den Prins VAN ORANJE, dagt te bewaaren, begon hij, eerlang, een zo geweldig vuur te maaken, dat, op éénen dag, zeventienhonderd kogels tegen dezelve geslaakt wierden. Eindelijk wierdt men der Stad stormenderhand meester. Toen sloegen de Spanjaards aan 't moorden, zonder ontzag voor ouderdom of kunne. Een felle brand, bij ongeluk ontstaan, of met voordagt gestigt, leide het meerendeel der Huizen in koolen. Der opmerkinge waardig, is het geen omtrent den Nederduitschen Predikant JAN JANSZOON wordt verhaald. Hoewel voor vijfhonderd guldens gerantsoeneerd, wierdt hij nogthans opgeknoopt, doch, naa zestien maanden hangens, zijn Lijk nog zo vol en blank gevonden, zelf de oogen zo helder en de wangen zo weinig ingevallen, als aan iemand, vier dagen naa den dood, zelden wordt bespeurd. Niet langer, egter, dan tot in den Jaare 1580, bleeven de Spanjaards meester van de Stad. De Franschen vertoefden 'er, in den Jaare 1672, van den negenëntwintigsten Junij tot den elfden der volgende maand.

Oudewater, 't welk men, ten allen tijde, voor eenen Sleutel van Holland heeft gehouden, is eene tamelijk sterke Stad. De Vestingwerken bestaan uit eenen Hoofdwal, en zeven Bolwerken met drie Halve Maanen, alles omringd van eene diepe Graft. Men heeft 'er vier Poorten: de Broekerpoort; de Lindschooterpoort, eertijds het Kasteel; de Nieuwe of Utrechtschepoort; en de Ysselpoort; de laatste dient tot eene Hoofdwagt voor de Bezettinge. Het getal der Huizen vindt men op vijfhonderdvierendertig begroot. Het Stadhuis is een vrij aanzienlijk gebouw. In de Vergaderplaats der Vroedschap, een ruim vertrek, ziet men de Spaansche wreedheden, van den Jaare 1575, kunstig uitgebeeld, in eene groote Schilderij door

D. STOOP.

D. STOOP. De Hervormde Kerk, gebouwd, naar men wil, reeds in den Jaare 1003, is zeer ruim en aanzienlijk, met een ſterken Toren. Aan eene der pilaaren hangt een Marmeren Gedenkteken, ter eere van RUDOLF SNELLIUS VAN ROYEN, Hoogleeraar in de Wiskunde te *Leiden*, in den Jaare 1613 alhier begraaven. Door twee Leeraars wordt de Gereformeerde Gemeente bediend. Uit onvermogen van Stads Kasſe, heeft men, al voor lang, een derden Leeraar afgeſchaft. De Roomschgezinden hebben 'er twee Vergaderplaatzen; de eene behoort aan de Janſenisten. Ter verzorginge van ouderloozen en behoeftige bejaarden, dienen een Weeshuis, een Gasthuis en een Armenhuis. Men hadt hier voormaals een gezelſchap van Rederijkers; zij hielden hunne zamenkomſten in een geweezen klein Kerkje, zedert in een Latijnsch School veranderd. Berugt is *de Waag van Oudewater*, door het gebruik, welk men 'er eertijds van plagt te maaken, in het weegen van perſoonen, van Toverije beſchuldigd. Indien de oorſprong dier gewoonte aan Keizer KAREL DEN V moet worden toegeſchreeven, ſtrekt zij der naagedagtenisſe van dien Vorst tot eere. Want, door het gewigt eens zo genaamden Tovenaars zo laag te bepaalen, dat genoegzaam ieder volwasſen mensch, zelf van de tengerſte geſtalte, altoos zwaarder weegt, ſpaarde de Keizer veele ongelukkigen in 't leeven; die voorts, uit kragt eens getuigſchrifts, te *Oudewater* afgegeeven, elders veilig waren. — Onder de geleerde Mannen, welke *Oudewater* heeft voortgebragt, zijn meest bekend JACOBUS ARMINIUS, de grondlegger van de Gezinte der Remonſtranten, en RUDOLPHUS SNELLIUS, beroemd Wiskunſtenaar, beide Hoogleeraaren aan 's Lands Hoogeſchool te *Leiden*. Het kweeken van Hennip, en het ſpinnen van Touwwerk, geeft een beſtaan aan een goed aantal van Ingezeetenen. De Regeering beſtaat uit Baljuw, die tevens Dijkgraaf is van de Landen, onder *Oudewater* behoorende, twee Burgemeesteren, zeven Schepenen en achttien Vroedſchappen. Eindelijk merken wij hier nog aan, dat *Oudewater* eene der kleine Hollandſche Steden is, welke, eertijds, ter Dagvaart beſchreeven wierden, doch, om deeze of geene redenen, al voor lang, van dat Voorregt zijn uitgeſlooten.

Zie KINSCHOT, *Beſchr. v. Oudewater.*

OUDE

Oude wetering, een Dorp in Holland, onder *Rijnland* behoorende, aan den doortogt uit het Leidsche na het Braesemmeir. Het bestaat uit een langen Streek Huizen, veele van welke de blijken vertoonen van den bloei der Plaatze en van den welvaart der Ingezeetenen. De grond daar van is, de onophoudelijke doortogt van binnenlands vaarende Schepen, tusschen *Amsterdam*, het *Noorderkwartier*, *Gelderland*, *Overysfel*, *Friesland*, *Groningen*, *Zeeland*, *Braband* en *Vlaanderen*. Alle deeze kunnen, ginds en weder, de *Oude Wetering* niet mis vaaren. Tot gemak van deeze, is een hooge houten Vuurbaak opgerigt, aan den mond van 't Leidsche Meir. In de *Oude Wetering* staat het Regthuis van de Heerlijkheid *Alkemade*. Behalven die der Hervormden, is 'er eene Gemeente van Remonstranten.

Oudkarspel, eene Hooge of Vrije Heerlijkheid in het Noordelijk gedeelte van Holland, onder *Geestmer-Ambagt*, ten Noorden van de Stad *Alkmaar*. Zij wordt begroot op twaalf honderd negenëndertig Morgens en vierhonderddertien Roeden Lands. Bij de jongste opneeminge telde men honderdachtenvijftig Huizen, zo ten platten Lande, als in het Dorp van dien naam, 't welk zeer zindelijk bebouwd is, langs eenen meestal bestraaten weg, ter lengte van bijkans vierhonderd Roeden. De Kerk staat een weinig buiten het Dorp ten Oosten. De vierkante Toren is zonder Spits. Een blijk van oudheid ziet men aan de menigte van Duifsteen, van welken het Koor is opgehaald. Voorts heeft men 'er een Regthuis en Waag, en de Heer der Heerlijkheid eene fraaie wooning. Het Gehugt *In Koedijk* behoort onder *Oudkarspel*.

Oudshoorn, volgens zommigen *Woudshoorn*, zo veel als de *hoek van 't Woud*, met *Gnephoek*, twee onderscheidene Heerlijkheden, in *Rhijnland*, doch al van ouds aan den zelfden Ambagtsheere behoorende, zijnde alleenlijk gescheiden door eene gegraaven Vaart, *de Heimans Wetering* genaamd. Zo nabij legt *Oudshoorn* aan *Alfen*, dat het, dikmaals, daar onder begreepen wordt, hoewel zij niets gemeen hebben met elkander. Te zamen worden de beide Heerlijkheden begroot

op ruim zestienhonderdvierenzestig Morgens, en, volgens de laatste opneeming, het getal der Huizen op honderdvierentachtig. Eertijds plagten die van *Oudshoorn* hunnen openbaaren Godsdienst te verrigten in het nabuurig *Alfen*. Een geschil, over de Kiesbeurt van eenen Leeraar, bewoog den Heer KORNELIS DE VLAMING VAN OUDSHOORN, Heer van *Oudshoorn en Gnephoek*, eerst Schout, en naderhand Burgemeester van *Amsterdam*, eene afzonderlijke Kerk te bouwen, om door een eigen Leeraar bediend te worden. Tot een modél nam men de Oosterkerk te Amsterdam. Eene menigte van geschilderde Glazen, door voorname Kollegien, Steden of Persoonen vereerd, nevens verscheiden Lijkwapenen en Graftekenen van het Geslagt der Heeren VAN OUDSHOORN, dienen tot sieraad van het Kerkgebouw; 't welk, ten platten Lande, in fraaiheid, naauwelijks zijns gelijken heeft. Het zo genoemde *Alfensche Posthuis* staat binnen *Oudshoorn*; alle nachten koomen en vertrekken 'er vijf Postrijders: te weeten, van en na Amsterdam, Dordrecht, Rotterdam, 's Gravenhage en Utrecht. De Maalen worden aldaar geopend, de Brieven geschift, en aldus na de bestemde plaatzen verzonden. Daarenboven is hier de pleisterplaats der Jaag- en Pakschuiten, tusschen Amsterdam en de Steden Rotterdam, Delft en Leiden, als mede 's Hage. Van wegen de menigte der Reizigers, tusschen de gemelde Plaatzen, veroorzaakt zulks geene kleine beweeging. — Niet verre van *Oudshoorn*, noordwaarts van daar, leggen eenige Huizen, *de Ridderbuurt* genaamd. Men verhaalt, dat eenige Huislieden, door FLORIS DEN V, Graaf van Holland, om den Adel te tergen, tot den Ridderstand verheeven, aldaar inzonderheid gewoond, en aan de Buurt den naam zouden gegeeven hebben.

OUWERKERK, ter onderscheidinge van andere, *op den Ysel*, gebijnaamd, een Ambagt, in de *Krimpenerwaard*, onder Zuidholland, tusschen de Steden *Rotterdam* en *Gouda*, van welke het Dorp bijkans even verre, te weeten ongeveer anderhalf uur gaans, aflegt. Volgens de naauwkeurigste opgave, zou het Ambagt bevatten zestienhonderd vijfendertig Morgens en vierhonderd Roeden Lands, en het getal der Huizen, in alles, weinig minder dan driehonderd bedraagen. *Ouwerkerk* bezit het

het oudste der Graaflijke Handvesten, we'ke ergens bekend zijn, naamelijk van den jaare 1097, gegeeven door Graaf FLORIS DEN II. Indien men kan staat maaken op de echtheid van een Opschrift, aan den muur van de Konsistorie of Kerkenkamer, zou deeze reeds in den jaare 909 gebouwd, en dus het Dorp van eene zeer hooge oudheid zijn. *Ouwerkerk*, 't welk voornaamelijk langs den IJsseldijk gebouwd is, beslaat, in de lengte, bijkans anderhalf uur gaans. Om de veelvuldige scheepvaart langs de Rivier, en den doortogt van Postwagens en andere Rijtuigen, is 't verblijf aldaar niet onvermaaklijk. De Steenbakkerijen, het maaken van Hoepels en verscheiden andere Neeringen en Handwerken, geeven merkelijken bloei aan de Plaatze. De Kerk, ondanks haare hooge Oudheid, is een zindelijk gebouw. Geen klein sieraad geeft, van buiten, aan dezelve de hooge achtkantige spitse Toren, met een hardsteenen Omgang, op ieder der vier hoeken met een hoog toorntje voorzien. Van binnen pronkt de Kerk met de Begraafplaats van het Geslagt der Graven van NASSAU VAN DE LEK, *Heeren van Ouwerkerk*. De Leeraar der Plaatze neemt insgelijks den Predikdienst waar te *Krimpen op den Ysel*. Van hier dat het getal der Ledemaaten op weinig minder dan zevenhonderd wordt begroot.

Zie OUDENHOVEN, *Beschr. van Zuidholland.*

OUWERKERK of *Ouderkerk*, eene Ambagtsheerlijkheid, ook wel *Ouder-Amstel* genaamd, gelegen in het Baljuwschap van *Amstelland*, aan de Oostzijde van de Rivier den *Amstel*, ruim een uur gaans ten Zuiden van *Amsterdam*. Het geheele Ambagt, de Polders, daar toe behoorende, mede gerekend, wordt begroot op ruim vijfendertighonderd Morgens Lands. Bij de opneeming van den Jaare 1732, telde men, binnen den geheelen omvang, tweehonderd negenenveertig Huizen en vier Molens. Een bevallig aanzien heeft het Dorp *Ouwerkerk*, door deszelfs legging onmiddelijk aan den Amstelstroom, en is het verblijf aldaar zeer aangenaam, van wegen den veelvuldigen doortogt van Schepen, Schuiten, Rijtuigen en Voetgangers. Uit de somme van drieduizend Guldens, voor welke de Brug, welke hier over den Stroom is geslagen, wel

eens verpagt wordt, kan men van de leevendigheid der Plaatze een denkbeeld vormen. Voor weinige jaaren heeft men 'er eene geheel nieuwe Kerk gestigt, zijnde een Kruisgebouw; om haare hoogte, kan dezelve, wijd en zijd, op een verren afstand gezien werden. Eer nog de Oude Kerk te Amsterdam tot eene Kerspelkerk verheven was, dat wil zeggen, vóór het jaar 1300, plagten die van Amsterdam, in het oude gestigt, hunnen openbaaren Godsdienst te verrigten. De Amsterdamsche Portugeesche Jooden hebben te *Ouwerkerk* een Kerkhof, ten zuiden van het Dorp, aan de Vaart, welke na *Abkoude* loopt, ter plaatze, meent men, alwaar het Lusthuis der *Heeren van Amstel*, *Reigersbroek* of *Reigersbosch*, plagt te staan. De Ambagtsheerlijkheid van *Ouwerkerk*, waar onder mede behooren de Buurten van *Duivendrecht* en *den Omval*, behoort aan de Stad Amsterdam; zij kogt dezelve, van de Graaflijkheid, in den Jaare 1731, voor vijfentwintigduizend en één honderd Guldens.

Zie *Handvesten van Amsterdam*; COMMELIN en WAGENAAR.

OUWERKERK, (HENRIK VAN NASSAU, *Heer van*) was de Zoon van LODEWYK VAN NASSAU, Natuurlijken Zoone van Prinse MAURITS, geteeld bij eene Jonkvrouw VAN MECHELEN; zijne Moeder was ELIZABETH, gebooren Graavin VAN HORN. Al vroeg koos hij zijns Vaders beroep, den Krijgsdienst te Lande. In den Jaare 1678 was hij tegenwoordig in den Veldslag van *St. Denijs*, en aldaar de oorzaak der behoudenisse, indien niet van het leeven, althans der Vrijheid van Prinse WILLEM DEN III. Want als deeze zeer diep onder de Vijandelijke Troepen van den Hertog VAN LUXEMBURG was vervallen, ligtte de Heer VAN OUWERKERK, die zijne Hoogheid gestadig verzelde, eenen Franschman, met een Pistoolschoot, uit den Zadel, zo als dezelve, met losgelaaten teugel, en overgehaald geweer, op den Prins afkwam. Voor deeze kloekmoedigheid begiftigden de Algemeene Staaten den jongen Held met eenen Degen van hooge waarde, en bevorderde hem Zijne Hoogheid tot Hoofdman van zijne Lijfwagt. In den Jaare 1688 verzelde hij den Vorst op deszelfs overtogt na Engeland, en ondervondt

vondt aldaar de blijken van Koninklijke gunste. Eerst wierdt hij tot Opper-Stalmeester, en tot Kapitein over de vierde Bende van 's Konings Lijfwagt aangesteld, en vervolgens, bij Akte van het Parlement van den elfden Maij des jaars 1689, met het regt van Inboorlingschap begiftigd. Zedert verzelde hij den Koning, bestendig, op deszelfs Krijgstogten, en klom allengskens op tot de waardigheid van Generaal der Engelsche Ruiterije. Naa den dood van Koning WILLEM keerde de Heer VAN OUWERKERK terug na Holland, welks Staaten, in de maand Januarij des Jaars 1704, hem benoemden tot Veldmaarschalk van het Leger van den Staat: eene benoeming, welke, in 't eerst, bij de overige Gewesten, eenigen tegenstand ontmoette, doch, in de maand April des zelfden Jaars, door de meerderheid, ter Algemeene Vergadering wierdt toegestemd. Zedert was hij tegenwoordig in de Veldtogten, om de Spaansche troonsopvolging, en gedroeg zich zeer loflijk in dezelve, tot in den jaare 1708, wanneer hij, op den elfden Maij, te *Rousselaar*, zijne dagen eindigde, in den ouderdom van zevenenzestig Jaaren. Hij was getrouwd met ISALELLA, Dogter van den Heere KORNELIS AERSSENS, Heere van Sommelsdijk, en teelde bij dezelve Zoonen, welke deels in de Nederlanden, deels in Engeland, den krijg gevolgd hebben. De oudste Zoon, HENRIK VAN NASSAU, wierdt, door Koning Willem, tot Pair van Engeland verheven, onder den titel van *Graave van Grantham*.

Zie *Mercure Historique*.

OVENS, (JURIAAN) een deftig Kunstschilder, inzonderheid van Historien en Nachtlichten. Een der vier hoeken van de Gaanderij van 't Amsterdamsche Stadhuis pronkt met een gewrogt van zijn Penseel. Boven de Thesaurie Ordinaris ziet men CLAUDIUS CIVILIS, omringd van een drom Bataafsche Helden, door hem ter maaltijd genodigd in het zogenaamde Heilig Woud, bij maanlicht, en vervolgens, naa het eindigen van het feest, aangespoord, tot het opvatten der Wapenen, om het Romeinsche dwangjuk van den halze te schuiven. Des Schilders geboorteplaats was, misschien, de *Frederikstad*; althans

 leef-

leefde hij aldaar nog in den Jaare 1675, zijne kunst oeffenende ten dienste van den Hertog van Holstein.

Over-betuwe, een Ampt, in het gedeelte van Gelderland, het *Kwartier van Nieuwmegen* genaamd, tusschen den Rhijn en de Waal, zijn begin neemende omtrent Schenkenschans, en van daar, ten Noorden van Nieuwmegen, westwaarts strekkende, tot omtrent den Dijk, welke dwars tegen het water de *Linge* legt. Men telt daar binnen vijf Panderampten en acht Heerlijkheden. Het hoofdbestuur staat aan eenen Amptman, zijnde gemeenlijk een Lid van den Gelderschen Adel. De Schouten of Regters staan onder zijn bewind.

Overbeek, (bonaventuur van) een vermaard Amsterdamsche Kunstschilder, doch die zijne edele begaafdheden door een losbandig gedrag bezoedelde, wierdt gebooren in den Jaare 1660. Eene overhellende zucht voor de Oudheid deedt hem vooral zich toeleggen op het schilderen van stukken uit de oude Geschiedenissen. Daarenboven vondt hij veel smaak in de overblijfzels der vroegere dagen, in *Italie* nog voorhanden. Om zijne neigingen te ruimer bot te vieren, deedt hij, tot driemaalen, eene reize na *Rome*, en keerde telkens van daar te rug met eene verzameling van tekeningen, afgietzels en bootseerzels der Oudheden van *Italie*. Zedert arbeidde hij aan een groot Plaatwerk, 't welk hij *Overblijfzel van oud Rome* wilde genoemd hebben, doch niet tot volkomenheid gebragt heeft. Door eene ongebondene leevenswijze verhaastte hij zijnen dood, welke, in het zesenveertigste jaar zijns ouderdoms, voorviel in zijne Geboortestad. Naa 's Mans aflijvigheid, wierdt de uitgave van het straks genoemde Kunstwerk door anderen bezorgd.

Zie van gool.

Over-flakkée, anders ook *Zuidvoorn* genaamd, is de derde hoofdverdeeling, in welke het *Land van Voorn*, in Zuidholland, onderscheiden is. Het is een Eiland, en ontleent zijnen naam van de rivier *Flakkée*, of het Haringvliet, waar van het

het ten Noorden wordt bespoeld. Niet het geheele Eiland behoort aan het Land van Voorn, maar een voornaam gedeelte, in het Oosten, aan het *Land van Putten*. Opmerkelijk is het, dat op een Eiland, voor 't overige geheel Hollandsche bodem, de aanzienlijke Ambagtsheerlijkheid *Sommelsdijk* onder de oppermagt der Provincie Zeeland behoort. Ter bekwaame plaatze zullen wij daar van nader verslag doen. Zeer vet en vrugtbaar is de grond deezes Eilands, waar van getuigenis kunnen draagen de uitmuntende Tarwe, Garst en Koolzaad, welke hier gewonnen worden. Steden ontmoet men 'er niet, maar wel verscheiden zeer fraaie en welvaarende Dorpen. 'Er is een goed aantal Hervormde Gemeenten, en eene van de gezinte der Doopsgezinden te *Middelharnas*.

OVERKWARTIER *van Utrecht*, het vierde onder de hoofdverdeelingen van het Sticht, grenzende ten Noorden aan de Vuursche Veenen en gedeeltelijk aan de Amersfoortsche bergen, ten Oosten aan Eemland en de Veluwe, ten Zuiden aan de Rivier de Lek, en ten Westen aan den Vaartschen Rhijn, boven Utrecht. Men ontmoet in dit Kwartier, behalven de Steden *Rheenen* en *Wijk bij Duurstede*, verscheiden aanzienlijke Heerlijkheden en Dorpen, als Amerongen, Zuilestein, Doorn, Moersbergen, Zeist en andere, als mede een goed aantal Riddermaatige Hofsteden.

OVERLANGBROEK, te gader met *Nederlangbroek*, eene Heerlijkheid in het Overkwartier van Utrecht, doch die ieder een afzonderlijk Geregt hebben, behoorende aan de Domproostdij van Utrecht. Van merkelijke uitgestrektheid is deeze Heerlijkheid; bestaande *Overlangbroek* zevenhonderdzesënnegentig Morgens en driehonderd Roeden, en *Nederlangbroek* twaalfhonderd drieëntwintig Morgens en vijfhonderd Roeden. De Rijweg na *Wijk bij Duurstede* is de scheiding der twee Geregten; zij worden doorstroomd van een Water, de *Langbroeker Wetering* genaamd, aan welke de beide Dorpen en verscheiden Riddermatige Hofsteden leggen. In en onder de beide Dorpen telde men, in den Jaare 1748, honderdëntwintig Huizen. Hoewel van weinig aanziens, heeft, nogthans, ieder

 Dorp

Dorp zijne eigen Kerk, met een afzonderlijken Leeraar. In de Kerk van *Overlangbroek* ziet men verſcheiden aloude Wapenſchilden, meestal van het eertijds beroemde Geſlagt van UITERWEERD. Voorts leggen in deeze Heerlijkheid eenige aanzienlijke Adelijke Huizen en Riddermaatige Hofſteden.

OVERMAAZE. (*Het Land van*) Onder deeze algemeene benaaming zijn bekend de drie Landen van *Valkenburg*, *Daalhem* en *'sHertogenrade*, welke, bij den Munſterſchen Vrede, in den Jaare 1648, verklaard wierden te zullen blijven onder 't gebied der Algemeene Staaten, welke reeds toen een aanmerkelijk gedeelte daar van in eigendom bezaten. Het Land van *Overmaaze* wordt dit Gewest genoemd, uit hoofde van deszelfs ligginge, ten aanzien der Vereenigde Provincien, aan geene zijde van of over de Rivier de *Maaze*. De grond deezer Landſtreeke bevat zeer goede Koorn- en Weilanden, doch moet, in zommige oorden, met veel arbeids tot vrugtbaarheid genoopt worden. De bergen, welke men hier en daar ontmoet, leveren Steenkoolen, IJzer en Lood. Men ademt 'er gemeenlijk eene zeer gezonde lucht. Niet den besten naam hebben, intusſchen, de in- en opgezeetenen; zij ſtaan bekend voor wraakzuchtig tegen hunne beleedigers. Voorbeelden van dieverij en moord zijn hier niet ongemeen. Behalven den Landbouw, geeft aan een goed gedeelte der Landzaaten een beſtaan, het bereiden van Lakens en andere Wollen Stoffen, het maaken van veelerhande IJzer- en Koperwerk, als mede het planten van Tabak. De Bosſchen, welke men 'er ginds en elders aantreft, leveren insgelijks hunne voordeelen op. Bij wijze van Bede moet het *Land van Overmaaze*, jaarlijks, eene ſomme van vijftigduizend guldens opbrengen. Naar gelange van elks vermogen, is deeze ſomme over de Landen van *Valkenburg*, *'s Hertogenrade* en *Daalhem* omgeſlagen. Niet meer dan veertien Gereformeerde Kerken telt men binnen den geheelen omvang, waar onder drie Walſche Gemeenten. De Hoog- en Nederduitſche behooren onder de Klasſis van Maaſtricht.

OVER-

Overmeer, eene Heerlijkheid, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, gemeenlijk bekend bij den naam van *Nederhorst*, naar het Slot van dien naam, in de Heerlijkheid gelegen; tot welke, onder anderen, mede behoort het *Horstmeir*, tusschen *Korthoef* en *Ankeveen*, een kwartier uur gaans ten Westen van '*s Graveland*; als ook de Buurt *Overmeer*. — De *Overmeersche Schans*, daar tegen over, midden in de Vegt, ook wel de *Hinderdam* genaamd, behoort onder de Provincie Holland. In of omtrent het Jaar 1747 is dezelve merkelijk verbeterd. Tegenwoordig kan de Schans rondom bevaaren worden. In overoude tijden lag hier een Dam, met Sluizen voorzien. Te *Muiden* lag toen nog geen Sluis: zodat, in dien tijd, hier de Waterkeering schijnt geweest te zijn.

Overschie, met *Schieveen*, een Ambagt, in Holland, deels onder *Schieland*, doch voor het grootste gedeelte onder *Delfland* behoorende, tusschen *Delft* en *Rotterdam*, doch naast aan de laatstgemelde Stad. Het geheele Ambagt wordt begroot op negentienhonderdeenëntwigtig Morgens en vierhonderddertig Roeden Lands, en het getal der Huizen, zo ten platten Lande als in het Dorp, op tweehonderdnegenëntwintig en een Koornmolen. Het Dorp *Overschie* legt, voor een gedeelte, ter wederzijde van het Water *de Schie*, gedeeltelijk aan den Rijweg. De geduurige Scheepvaart, zo van Jaagschuiten als andere Vaartuigen, tusschen Delft, Delfshaven, Rotterdam en andere plaatzen, maakt deeze Plaats zeer leevendig. Druk is hier insgelijks de doortogt van Rijtuigen. Men vindt 'er een goed aantal zindelijk betimmerde Huizen. De Kerk is een groot gebouw, en heeft een fierlijken Toren, met eenen Trans of Omgang, pronkende met vier kleine Torentjes op de hoeken. De Steden *Rotterdam* en *Delft* oeffenen ieder afzonderlijk regtsgebied over een gedeelte des Dorps: te weeten *Delft* over het Noordelijk, en *Rotterdam* over het andere gedeelte, voornaamelijk langs de Schie.

Zie bleiswyk, *Beschrijv. van Delft*;
spaan, *Beschrijv. van Rotterdam*;
v. d. houve, *Handv. Chronijk*.

OVERTOOM; zie SLOOTEN.

OVERIJSSEL, in rang de zesde onder de zeven Vereenigde Provincien, grenzende, ten Oosten aan het Graafschap *Benthem* en het Bisdom *Munster*, ten Zuiden aan het Graafschap *Zutfen*, ten Westen aan de *Veluwe* en de *Zuiderzee*, en ten Noorden aan *Friesland* en *Drenthe*. Zij ontleent den naam van haare ligginge, aan geene zijde of over de Rivier de *Ysel*, ten opzigte, naamelijk, van het Sticht van Utrecht, waar onder zij weleer behoord heeft. Het geheele Gewest bevat drie hoofdverdeelingen: *Salland*, *Twenthe* en *Vollenhoven*. De drie Hoofdsteden *Deventer*, *Kampen* en *Zwol* leggen in SALLAND; voorts de onbemuurde Steden en voornaame Dorpen of Vlekken, *Hasselt*, *Genemuiden*, *Ommen*, *Hardenberg*, *Gramsberg*, *Wilsem* en *Grafhorst*; in TWENTHE, *Oldenseel*, *Ootmarsen*, *Enschede*, *Goor*, *Gelder*, *Rijssen*, *Almelo* en *Diepenheim*; en eindelijk in VOLLENHOVEN, de Steden *Vollenhoven* en *Steenwijk*, als mede *Blokzijl*, *Kuinder* of *Kuinre* en *Zwartsluis*.

Bijkans allerlei grond ontmoet men in dit Gewest: vrugtbaare Koorn- en Weilanden, Moerassen en Heivelden, Veenlanden en Houtgewas. *Kamper-Eiland* en *Mastenbroek* zijn inzonderheid vermaard door de smaaklijke Boter, welke zij uitleveren. Zeer lang was dit Gewest onderhorig aan de Bisschoppen van Utrecht, doch moest, in 't einde, zich aan Keizer KAREL DEN V onderwerpen, in den Jaare 1528. In den Jaare 1572 koos het, gedeeltelijk, de zijde van ORANJE, doch slegts voor eene korte poos; nog in het zelfde Jaar wierdt het wederom afvallig, en bleef in dien stand, tot in den Jaare 1580, wanneer Prins WILLEM het Gewest tot onderwerping noodzaakte; het aanneemen van het Utrechtsche Verbond was reeds 's Jaars te vooren, door dwang, uitgewerkt. Gedurende de Kerkelijke onlusten, in het begin der voorgaande Eeuwe, waren de Staaten van 't Gewest meest op de zijde der Remonstranten, en dus niet zeer gezind tot het bewilligen in een Nationaal Sijnode. In persoon na Deventer gereisd, haalde Prins MAURITS dezelven over, door de verzekering, dat men niet voorhadt, het Sijnode te doen strekken tot eenig ander einde, dan tot bemiddeling der

der Kerkelijke geschillen, zonder de Gewesten of derzelver Leden ergens in te verkorten, of iemand ter zaake van den Godsdienst te bezwaaren. In den Jaare 1622 vielen de Staaten klagtig over den hoogen aanslag van hun deel in de gemeene belastingen. In plaatze van drie en een halve gulden, welke zij van 't honderd moesten opbrengen, begeerden zij eene Gulden vermindering, ter zaake van de brandschattingen, welke hun Gewest, als meer bloot leggende dan andere, aan den vijand moest opbrengen. Geduurende eenige Jaaren verkreegen zij hunnen wensch, doch wierden, vervolgens, op de gewoone hoogte gesteld. Een hevige twist ontstondt, in den Jaare 1655, tusschen de Leden der Staatsvergaderinge, ter gelegenheid der vervullinge van het Ampt van Drossaard van *Twenthe*. Zo hoog liep de oneenigheid, dat men, van weerskanten, de wapens opvatte, en de gemoederen niet tot bedaaren konden gebragt worden, zonder de tusschenkomst der Staaten van Holland en Westfriesland. Vergeefs hadden Graaf WILLEM VAN NASSAU en de Raadpensionaris DE WITT hunne poogingen aangewend, om de onlusten te doen bedaaren. Nieuwe twist beroerde, eenige Jaaren laater, het Gewest, veroorzaakt door den naijver van twee aanzienlijke Geslagten, VAN HAARSOLTE en VAN RAASVELD. Men beleide onderscheidene Staatsvergaderingen, en voer hevig uit, van wederzijde, tegen gepleegde wederregtelijkheden. Eene bezending der Staaten van Holland maakte ook nu wederom een einde aan den verderflijken twist. Zints deezen tijd gebeurden, in het Gewest, geene zonderlinge voorvallen, die insgelijks niet elders plaats hadden, dan, alleen het befaamde geschil, over de wettigheid der Drostendiensten, wedersproken door Jr. VAN DE CAPELLEN TOT DE POLL, welke, om die reden, van de Landschapsvergaderingen uitgeslooten, doch naderhand in zijne eere en regt hersteld wierdt.

De Regeering van *Overijssel* bestaat uit twee Leden, namelijk *Ridderschap* en *Steden*; deeze zijn *Deventer*, *Kampen* en *Zwol*. Het getal der Edelen is niet bepaald; men telde 'er, ten eenigen tijde, negenënzestig, die geregtigd waren om op de Landschapsvergaderingen te verschijnen. De aanzienlijkste Amptenaars ten platten Lande, zijnde gemeenlijk Ridders of Edelen, zijn de Drosten van *Salland*, *Twenthe* en

Vol-

Vollenhove. Een van deeze bekleedt den post van Voorzitter ten Landsdage, of, bij derzelver afweezigheid, de Drost van *Tsſelmuiden*, van *Haaksbergen* of van *Diepenheim*, of ook wel de Hoogſchout van *Hasſelt* en *Hasſelerampt.* Een der vereischten, om als Lid der Ridderſchap te kunnen verſchreeven worden, is de eigendom van een Landgoed en andere vastigheden, te zamen waardig niet minder dan vijfentwintig duizend Guldens. De uitſchrijving van den Landdag geſchiedt door de Gedeputeerde Staaten, zijnde een altijd zittend Kollegie, beſtaande uit drie Ridders en éénen Afgevaardige uit ieder der drie Hoofdſteden.

Ten aanzien van het Kerkelijke, is *Overijsſel* verdeeld in vier Klasſen: I. De *Klasſis van Deventer*; II. De *Klasſis van Kampen*; III. De *Klasſis van Zwolle*; IV. De *Klasſis van Vollenhoven en Steenwijk.* Onder de *eerſte* Klasſis behooren vierëntwintig; onder de *tweede*, negen; onder de *derde*, zeventien; en onder de *vierde*, negen Gemeenten, behalven die der plaatze, alwaar zij vergaderen.

Zie ALTING, *Notit. Germ. Infer.* NAGGE, *Korte Beſchrijving van Overysſel*; MOENEN, *Kronijk van Deventer*, enz.

PAATS,

P.

Paats, (Adriaan) bekleedde den post van Raad en Vroedschap der Stad *Rotterdam*, in den Jaare 1668, en verscheen, als Afgevaardigde van dezelve, ter Vergaderinge van de Staaten van Holland, ten tijde als de Overijsselsche Regenten, onder elkander, geweldig overhoop leggende, de beslissing van hun geschil aan hunne Edel Groot Mogende kwamen voordraagen. Nevens den Heer koenraad van beuningen, Burgemeester van Amsterdam, vertrok, ten dien einde, de Heer paats na *Overyssel*, en bewerkte, naa lang over en weder handelen, eene gewenschte bevrediging. Gewigtiger was de post, welke, in den Jaare 1672, den Heere paats wierdt opgedraagen. De Staaten der Vereenigde Gewesten, thans in Oorlog met *Frankrijk*, waren bedagt om aan die Mogendheid elders werk te verschaffen. Eenen Oorlog tusschen dezelve en den Koning van Spanje beschouwden zij als daar toe een dienstig middel. Ten dien einde zonden Hun Hoog Mogenden, in de maand Malj des gemelden Jaars, den Heer paats na *Madrid*, om zijne Katholijke Majesteit in hunne belangen over te haalen: In 't eerst hadt hij merkelijke moeite, om de Spaansche Mogendheid te beweegen. De overlast, welken de Spaansche Nederlanden door den voorspoed der Fransche Wapenen leeden, deedt haar aan de hand koomen. De Staatsche Gezant maakte zich die gezindheid ten nutte, en bewerkte, eerlang, een Verbond, 't welk vijfentwintig jaaren moest duuren, en waar bij Spanje beloofde, aan Frankrijk den Oorlog te zullen verklaaren: gelijk ook, in de maand October, geschiedde. De Heer paats vertoefde, zedert, aan 't Hof van *Madrid*, tot in den jaare 1675, als gewoonlijke Afgezant.

Geduurende zijne uitlandigheid, was de Heer paats een voorwerp van het mistrouwen van eenige zijner Stadgenooten. Eenige burgers van *Rotterdam*, kort naa de verheffing van Prinse willem den III, eene Lijst van Vroedschappen, welke, zeiden ze, hun verdagt waren, en wier afzetting zij verlang-

langden, aan de Vroedſchap hunner ſtad hebbende overhandigd, hadden, benevens den naam van PIETER DE GROOT, ook dien van den Heere PAATS daar op geſteld. Prins WILLEM bewilligde in deeze ſchikking. Doch de Gezant was niet in 't Vaderland te rug gekeerd, of zijne Hoogheid herſtelde hem in de voorgaande waardigheid. Dit niettegenſtaande moet hij geen zeer ijverig voorſtander geweest zijn van het Huis van *Oranje*; althans vindt men den Heer PAATS bij naame genoemd, in den vermaarden Brief van den Franſchen Gezant d'AVAUX aan den Koning zijnen Meester, onder *de welgezinden, die wederom moed greepen*, dat naamelijk het geſchil tusſchen Prins WILLEM DEN III en de Stad Amſterdam, over de befaamde Werving van nieuwe Manſchap, tegen den zin van zijne Hoogheid zoude uitvallen. Het laatſte openbaar bewind, welk wij van den Heere PAATS vinden aangetekend, is eene bezending na Engeland, om nevens eenige anderen te dienen tot raadgeevers en onderregters der Staatſche Gemagtigden, in den Jaare 1685, derwaarts vertrokken, om eenige geſchillen tusſchen de Engelſche en de Nederlandſche Oostindiſche Maatſchappij te vereffenen. Hij vertoefde 'er tot in de Lente des volgenden Jaars, wanneer hij na 't Vaderland te rug keerde, met den ſpijt van geene afdoening van zaaken te hebben kunnen uitwerken.

Zie *Reſolutien van Holland*; *Holl. Mercurius*; *Tweejaarige Geſchiedenis.*

PAIN ET VIN, (MOZES) bekleedde alreeds den aanzienlijken Krijgspost van Lieutenant-Kolonel, in dienst der Algemeene Staaten, toen deeze, bij de bevordering of aanſtelling van Legerhoofden, in den Jaare 1666, hem tot Kwartiermeester Generaal van de Legers van den Staat benoemden. In den Jaare 1672 hadt de Staatſche Veldoverſte Graaf VAN KONINGSMARK aan hem toevertrouwd de bewaaring van den post bij de *Nieuwerbrugge*, tusſchen het Dorp *Bodegrave* en de Stad *Woerden*: een post van merkelijke aangelegenheid, om den aftogt der Franſchen af te ſnijden, naa dat deeze het gemelde Dorp

Dorp veroverd en verwoest hadden. Doch, in ſtede van den naderenden vijand af te wagten, verliet hij zijne ſterkte, en nam de wijk na *Gouda*, alwaar hij met opene armen ontvangen wierdt. Intusſchen was deeze aftogt geſchied buiten last van den Graave VAN KONINGSMARK, die zelve insgelijks van daar was geweeken, en wierdt hem dezelve zo kwalijk genomen, door den Prins VAN ORANJE, dat Zijne Hoogheid hem deedt in verzekering neemen, en voor den Krijgsraad te regtſtellen. Het vonnis, over hem geveld, onder medewerking en op aanhouden der Staaten van Holland, hieldt in, verlaating van zijne Krijgsampten, verbeurdverklaaring van zijne goederen, en eene eeuwige gevangenis. Vermits zijne Hoogheid het oordeel en vonnis over de misdaad aan den Krijgsraad hadt verweezen, verwagtte men dat dezelve in de uitſpraak zou berusten. Doch de Prins was van gevoelen, dat het geſtreeken vonnis niet overeenkwam met de krijgswetten, als ſtrenger ſtraffe eiſchende, en vorderde, diensvolgens, herziening van den Krijgsraad. Aan deezen eisch voldoende, bleef, nogthans, de Krijgsraad bij zijn gevoelen, verzwaarende alleenlijk het vonnis met de verwijzing van den Gevangene, om voor 't Leger gebragt, en met het zwaard over 't hoofd geſtraft te worden. Nog al niet voldaan met deeze verzwaaring was de misnoegde Prins. En geenen kans ziende, om bij den genoemden Regtbank verandering te bewerken, trok hij de zaak aan hem zelven, benoemende eenen Regtbank, beſtaande uit Raadsheeren van den Hoogen Raad, van het Hof van Holland en van den Raad van Brabant. Overeenkomſtig met 's Prinſen wensch, ſtreeken deeze het vonnis, volgens 't welk PAIN ET VIN het leeven hadt verbeurd, en met het zwaard moest geſtraft worden. Op den drieëntwintigſten Januarij des Jaars 1673, wierdt deeze ſtraffe uitgeoeffend, in 't Leger bij *Alfen*. Wijd verſchilde het oordeel, welk onder de Landzaaten over dit vonnis wierdt geveld. Zommigen beſchouwden 't als ten hoogſten regtvaardig, op de onderſtelling dat PAIN ET VIN, het koste wat het mogte, eenen post niet moest verlaaten hebben, den eenigen en ook zeer bekwaam in dien oord, om den wijkenden vijand den hertogt afteſnijden. Van een verſchillend begrip waren anderen. De Graaf VAN KONINGS-

NINGSMARK, die, vóór PAIN ET VIN, den post aan de *Nieuwerbrugge* hadt bezet, hadt last van zijne Hoogheid, om in den uiterften nood van daar te wijken na *Leiden*. Welke misdaad, vraagde men, was 'er dan in het bedrijf des Kwartiermeesters, die inderdaad zich in den uiterften nood bevondt, als zijnde afgefneeden van den Veldoverfte, en leggende op eenen post, welke aan de zijde des Vijands geheel open lag. De Heer PIETER DE GROOT, die zich thans buitenslands ophieldt, fchreef aan eenen zijner Vrienden, hoe hem van Rotterdam gemeld was, dat PAIN ET VIN bij zijn fterven hadt verklaard, dat hij om het volgen van zijnen last geftraft wierdt; en dat de de Velmaarfchalk WIRTS niet over hem hadt willen zitten, om dat hij geen PILATUS zijn wilde, en, om 't volk te voldoen, onfchuldig bloed vergieten.

Zie VALKENIER, *Verward Europa*; COSTERUS, *Hift. Verhaal*; *Holl. Mercurius van* 1672; *Lettr. de Mr.* DE GROOT.

PALUDANUS, (BERNARDUS) met een verlatijnden naam, volgens de gewoonte der tijden, eigenlijk VAN DEN BROEK geheeten, wierdt gebooren te *Steenwijk*, op den achtëntwintigften October des Jaars 1550. Zucht tot geleerdheid, vooral tot het opfpooren en verzamelen van Natuurlijke Zeldzaamheden, deedt hem eene uitlandfche reize onderneemen. Niets flegts doortrok hij de Zuidlijke Gewesten van *Europa*, maar bezogt ook een voornaam gedeelte van *Afie* en *Afrika*. In den Jaare 1580 ontmoeten wij hem te *Padua*, alwaar hij den trap van Leeraar in de Geneeskunde en Wijsbegeerte beklom. In eenen Brief, 's Jaars te vooren aan hem gefchreeven, vinden wij hem genoemd, *Ridder van Jerufalem*. Geduurende zijne Reizen, vereerde hem de Keizer van het Duitfche Rijk met de titel van *Paltsgraave*, *Comes Palatinus*.

Wedergekeerd van zijne omzwervingen, zette zich PALUDANUS neder te *Zwolle*, en wierdt, van de Regeering, tot Stads-Dokter verkoozen. Naa eenigen tijd dien post bekleed te heb-

hebben, vertrok hij na *Enkhuizen*, in die zelfde hoedanigheid door de Wethouderschap derwaarts beroepen. In den Jaare 1591 verkoozen hem de verzorgers van het Hoogeschool te *Leiden* tot Hoogleeraar in de Geneeskunde. PALUDANUS toonde zich genegen om het beroep te aanvaarden. Doch hij zag 'er van af, op de ernstige verklaaringe van die van Enkhuizen, om hem binnen hunne Stad te willen houden. Hij voldeedt aan dit verzoek, en fleet het overschot zijner dagen in de gemelde Stad, tot dat de Dood daar van een einde maakte, op den derden April des Jaars 1633. 's Mans afbeelding gaat in prent uit. Zijn Schoonzoon, de geleerde G. VAN NIEUWENHUIZEN, Rektor van 't Latijnsche School, eerst te *Enkhuizen*, daar naa te *Haarlem*, vereerde 's Mans gedagtenis met een Grieksch, en de bekende Haarlemsche Leeraar S. AMPSING met een Latijnsch Gedicht. Uit agting voor den overleedenen, stelden de kinderen en erfgenaamen een Gedenkteken in de Zuiderkerk te Enkhuizen, van zwart Marmer, vermeldende, in verguldе letteren, zijnen leevensloop en lof.

D. O. M. S.
Æternæ Memoriæ
D. BERNARDI PALUDANI
Viri pietate, eruditione et morum
Candore spectatiss. Deo ac hominib.
Exteris civibusq. aque chari;
Com. Palatini Cæsar. Antiquar. Medici
Summi ac Reipubl. Enckhusan. Primarii,
Qui
Post Asiam, Europam, Africam
Fere universas lustratas,
Naturam totam indefessa cura
Curiositate arcis inclusam
LXXXIII *An. cursum, nemini gravem*
Quamplurimis utilem, Deo duce
Peractum,
Ad bona patria visu majora et
Perenniora vocatus sacros cineres
Hic deposuit.

Liberi ac hæredes moesti
Monum. hoc posuer.
Anno M. D. C. XXXV.

Heu lubricas mortalium nimis Vices!
Qui cunctas Ponti, qua vel Indicum quatit
Nereus, vel Afrum littus, aut Ægijpticum,
Qui cuncta Terræ atque Ætheris solis suis
Congesta thecis clauserat miracula,
Nunc ipse cæco saxeoque huic carceri
Non ultimum orbis clauditur miraculum.
Natus Stenovici Anno
MDL. *Octob.* XXVIII.
Denatus Enchusæ Anno
MDCXXXIII. *April* III.

Onder de schriften, door PALUDANUS opgesteld, munten uit, zijne Aantekeningen op de Scheepvaart van J. HUIGEN VAN LINSCHOTEN, vervattende een reeks van Aanmerkingen over Landen, Steden, Zeden, Gewoonten, Kruiden, Gewassen en veelerhande zeldzaame voortbrengzels der Natuure. Zijne Kunstkamer was eene verzameling van al wat de Natuur, in haare onderscheidene Rijken, in alle gewesten des Aardrijks, uitleverde. Van wijd en zijd wierdt hem dit alles toegezonden, door lieden van aanzien en kunde. Jammer is het, dat de brieven, welke deeze geschenken verzelden, naa 's Mans overlijden zijn verlooren geraakt.

Zie HOOGSTRAATEN, *Woordenboek*.

PAMPUS, eene vermaarde Droogte, in de Zuiderzee, voor den mond van het Y, zeer belemmerende voor de Scheepvaart van *Amsterdam*, naardien de groote Schepen over de ondiepte moeten geholpen worden, door het lossen van een gedeelte hunner Laadinge in Ligters, of anders daar over gesleept, door Waterschepen, of door middel van zekere zwaare gevaarten, *Kameelen* genaamd, welke onder de Schepen ge-

gezet, met water gevuld en voorts ledig gepompt worden. Op deeze wijze ligten zij de Oorlogſchepen en die der Oostindiſche Maatſchappije tot een genoegzaame hoogte, om tot in diep water te kunnen drijven.

PANNERDEN, gemeenlijk *Panderen* genaamd, een Dorp in Gelderland, in de *Overbetuwe*, tegen den Waaldijk, twee uuren gaans beneden de eertijds vermaarde Sterkte *Schenkenſchans.* Het Dorp, in zich zelf van weinig aanzien, is vermaard geworden, zints men, in den aanvang deezer Eeuwe, bij hetzelve een Doorvaart heeft gegraaven, uit de *Waal* in den *Rhijn*, om de laatstgemelde Rivier van meer water te voorzien, en alzo te ſneller te doen afloopen. Hoewel men hier omtrent het bedoelde oogmerk heeft bereikt, is, in andere opzigten, het ontwerp gebleeken, zeer groote nadeelen te hebben aangebragt, door het wegſpoelen der belendende landen, en de verpligtingen, voor de Ingelanden daar uit ontſtaan, om door zwaare en kostbaare bedijkingen, hunne eigendommen te moeten beveiligen. Naar het gemelde Dorp, dragt de Doorgraaving den naam van het *Panderſche Gat.*

PAPENBROEK, (GERARD VAN) voor de eerſte reize in den Jaare 1710, en naderhand nog tweemaalen Schepen van *Amſterdam*, ijverig voorſtander van geleerdheid en fraaije kunſten en weetenſchappen. Bij zijne Stadgenooten heeft hij zijnen naam vereeuwigd, door twee geſchenken, aan den Kerkenraad der Nederduitſche Hervormde Gemeente, en aan het Amſterdamſche Kweekſchool, beiden in den jaare 1743. Het eerſte, beſtaande uit twaalf geſchilderde afbeeldzels van de eerſte Kerkhervormers, hangt langs den Noorlijken wand van de Vergaderplaatze des Kerkenraads bij de Nieuwe Kerk. Het ander geſchenk behelst eene verzameling van echte geſchilderde afbeeldzels van omtrent vijftig beroemde en geleerde mannen van allerlei rang en gezintheid: *Laurens de Medicis*, *Copernicus*, *Hugo de Groot*, *Johan van Oldenbarneveld*, *Hogerbeets*, *Joan de Witt*, *P. C. Hooft*, *Daniel Heinſius*, *I. Caſaubonus*, *Philips van Marnix*, Heer van *St. Aldegonde*, *J.* en *J. C. Scaliger*, *Salmaſius*, *Vondel*, *Erasmus*, *Frobenius*,

nius, *Luther*, *Melanchton*, *Beza*, *Calvinus*, *Morus*, *Gualterus*, *Buchananus*, *Thuanus*, *Junius*, *Janus Douza*, *Lipsius*, *Baudius*, *Vossius*, *Barlaus*, *Cujacius*, *Barclajus*, *Cartesius*, *Lubienitski*, *Grævius*, *Janus Secundus*, *Hoogstraten*, *Antonides*, *Urbanus de* VIII, *Alexander de* VII, *Machiavel*, *Torquato Tasso*, *Uitenbogaart*, *Episcopius*, *Brandt*, *Dirk Volkertsz Coornhert* en *Lubbert Gerritsz*. Alle deeze afbeeldingen, welke de groote Gehoorzaal van het Doorluchtig School versieren, zijn van den Heere PAPENBROECK, de overige van laater tijd. Eene fraaie afbeelding, op eene zeer groote koperen plaat, van de overblijfzels van het aloude wijdvermaarde *Palmyre*, nevens de borstbeelden van JULIUS CESAR en CICERO, ter zelfde plaatze, zijn insgelijks geschenken van de zelfde kunstminnende hand. De geleerde PIETER BURMAN vereerde dit geschenk met een deftig Opschrift in Latijnsche dichtregels.

Zie WAGENAAR, *Beschrijving van Amsterdam*.

PAPENDORP, eene Heerlijkheid, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, paalende ten Noorden aan de Vrijheid der Stad. Haare grootte wordt gerekend op tweehonderdveertig Morgens Lands. De Buurt van dien naam legt een half uur gaans van de Stad. Eertijds behoorde de Heerlijkheid aan de Abtdij van *St. Paulus* te Utrecht; bij het aanslaan der goederen van die Abtdij door de Staaten, wierdt zij aan een bijzonderen eigenaar verkogt.

PAPENDRECHT, eene Hooge Heerlijkheid en Dorp, in Zuidholland, tegen over de Stad *Dordrecht*, aan de Rivier de Merwede gelegen. In haaren omvang bevat de Heerlijkheid zeshonderdzestien Morgens Lands, en in alles, die van het Dorp daar onder begreepen, honderdzevenëntwintig Huizen. Volgens zommigen zou de Naamsoorsprong moeten gezogt worden in eenen Overtogt, *Drecht*, welken de *Paapen*, of Priesters, hier eertijds over den stroom hadden. Al van ouds was het Dorp vermaard door de Salmvisscherij. Nog tegenwoordig is het vrij aanzienlijk, door eene menigte van zindelijke

lijke Huizen, strekkende langs den Dijk, ter lengte van ruim een uur gaans. De Kerk, een net gebouw, pronkende met een fraaien Toren, wordt door haaren eigen Leeraar bediend. De Stad *Dordrecht* is eigenaares van de Hooge Heerlijkheid.

PARCELLIS, (JAN) gebooren te *Leiden*, of, volgens zommigen, in een Dorp aan 't Leidsche Meir, doch in welk jaar is onzeker. Eene natuurlijke zucht dreef hem tot de Schilderkunst, in welke hij den vermaarden VROOM tot Leermeester hadt. De voorwerpen, welke hij dagelijks van nabij konde beschouwen, trokken bovenal zijne beoeffening. Deeze waaren Zeegezigten, Stranden, Schepen en Onweders. De laatste wiste hij, in alle derzelver majesteit en luister, met donkere wolken, flikkerende blixemstraalen, schuimende golven, zeer naauwkeurig en treffende te verbeelden. Inzonderheid trekken ook het kunstkundig oog zijne afbeeldingen van Visschers, hunne Pinkjes, over rollen, zeewaarts voerende, of wederom andere met vol gelaadene Manden strandwaarts te rug keerende. Even onzeker als van zijne geboorte, is ook de tijd zijns overlijdens.

Zie HOUBRAKEN.

PARMA, (ALEXANDER FARNESE, *Hertog van*) was de zoon van OCTAVIO FARNESE, Hertog van *Parma*, en van MARGARETA, Natuurlijke Dogter van Keizer KAREL DEN V, Landvoogdesse der Nederlanden. In den jaare 1565 tradt hij in 't huwelijk te *Brussel*; 't welk wij hier aantekenen, omdat, volgens zommigen, op het bruilofstfeest zou gesmeed zijn, het eerste ontwerp van het befaamde Verbond der Edelen, 't welk, in 't volgende jaar, aan zijne Moeder zo veele moeite berokkende, en hem zelven, naderhand, overvloedige gelegenheid verschafte, ter beooninge van zijne krijgsbekwaamheden, tot welke hij, zints zijne jeugd, was opgeleid. Weinig deels, intusschen, als Hoofdbevelhebber, schijnt PARMA gehad te hebben in 't bewind van Oorlog, tot in den Jaare 1578. Volgens een Verdrag, 's Jaars te vooren gesloten met de Algemeene Staaten, hadt de Landvoogd Don JAN VAN OOSTENRYK de

Spaanſche en Italiaanſche Troepen het Land doen verlaaten. De onmin, zedert, tusſchen de Staaten en den Landvoogd heviger geworden, was oorzaak, dat deeze de verzondene Benden te rug ontboodt. Aan 't hoofd van dezelve bevondt zich de Hertog VAN PARMA, en verſcheen hij daar meede, in 't genoemde Jaar 1578, in 't Leger van den Landvoogd. Thans als Stadhouder het bevel voerende, gaf hij een blijk van zijne dapperheid, in de ontmoeting met het Staatſche Leger, in welke hij, als een der voorſten, den ſpits afbeet, en hetzelve eene zwaare nederlaage toebragt. De bemagtiging van *Gemblours*, *Limburg*, *Valkenburg* en *Daalhem*, volgde onmiddelijk op deeze zege. Een vernieuwde aanſlag op de Staatſchen, nog in dat zelfde Jaar, door Don JAN, tegen den raad van den Hertog VAN PARMA, ondernomen, bragt weinig voordeels aan, en leverde dus een bewijs uit van zijn diep doorzigt in het beleid van krijgsbedrijven.

Naa het overlijden van Don JAN, nog in het zelfde Jaar 1578 voorgevallen, aanvaarde de Hertog VAN PARMA het opperbewind van 't Leger, op verzoek der voornaamſte Krijgshoofden, niet lang daarnaa bekragtigd door Koning PHILIPS; welke, daarenboven, hem tot Opperlandvoogd der Nederlandſche Gewesten aanſtelde; tot klein genoegen des Prinſen van ORANJE, als kennende den Hertog voor een kloek verſtand en groot kunſtenaar om de harten te winnen, en die een goed deel zijner jeugd hier te lande geſleeten hebbende, den aart der inboorlingen kende, en met de voornaamſten van den Adel kennis, met veelen vriendſchap hadt gehouden.

Een voorſpel, van 't geen 't Jaar 1579 zoude uitleveren, was de bemagtiging van *'t Huis te Harpen* en van *Weerd* en *Helmont*, door de Troepen van PARMA. De bezettelingen moesten den gebooden tegenſtand met den hals boeten: want, naa dat hij zich met de Waalen en Malkontenten verdraagen, en dus zijn Leger merkelijk verſterkt hadt, ſloeg hij den weg in na *Antwerpen*, zo 't ſcheen, om die Stad te belegeren. Op den tweeden Maart vertoonden zich, in 't gezigt van dezelve, eenige zijner Troepen, en raakten handgemeen met het Staatſche volk, 't welk in de nabuurſchap verſchanst lag. Aanval en verweering waren even kloekmoedig. Het wijken van

't Staat-

't Staatsche volk, onder 't Geschut der Stad, noodzaakte dat van PARMA af te deinzen, met verlies van bijkans vierhonderd Man; bemagtigende, in den aftogt, het slot *Grobbendonk*, daar men den brand in stak, gelijk ook in eenige wooningen.

Iet anders, intusschen, dan in 't gelaat, droeg de Landvoogd in het hart. Om zijnen vijand te verschalken, hadt hij 't eerste na *Antwerpen*, 't laatste na *Maastricht* gekeerd. Op den twaalfden der genoemde Maand verscheen hij onverwagt voor die Stad. Eer het schieten eenen aanvang nam, zondt PARMA eenen Brief aan de Gemagtigden de Staaten, thans te *Antwerpen* vergaderd, waar in hij dezelve, als een middel en voorwaarde van verzoeninge, vermaande, den Roomschen Godsdienst en de gehoorzaamheid aan den Koning te herstellen, in den staat, zo als onder Keizer KAREL DEN V hadt plaats gehadt. Het antwoord der Staaten, hoewel niet regelrecht, behelsde, nogthans, weinig minder dan eene weigering. Zij beriepen zich op de strafheid der Plakaaten, als mede op des Landvoogds toeleg om hun bondgenootschap te sloopen, en toonden zich meer genegen, om onder bemiddeling van den Keizerlijken Gezant te handelen.

Binnen en buiten *Maastricht* stondt het aldus geschapen. Het getal der Soldaaten, van onderscheiden landaart, beliep bij de duizend. Twaalf Burgervendels, allen strijdbaar volk, bestonden door elkander uit honderd Man. Boeren met dorschvlegels gewapend, met vrouwen en kinderen binnen de vesting gevlugt, bedroegen ruim tweeduizend in getal. Over deeze magt voerde het bevel MELCHIOR VAN ZWARTZENBURG, alzo de Heer DE LA NOUE, tot Overste benoemd, in zijnen aantogt met hulpbenden, de toegangen ongenaakbaar hadt gevonden. De Spanjaards lagen in deezer voegen uitgebreid: MONDRAGON, met een deel volks, voor de voorstad *Wyk*; ten Noorden der Stad, tegen over de Hoogter Poort, het Regiment van Lombardije, met eenige Hoogduitsche en Waalsche Knegten; in 't Westen, PARMA zelve, met den bloem van den Adel, en 't Regiment, 't welk onder Don JAN, tegen den Turk gediend hadt; meer Zuidelijk, de Heer VAN HIERGES, Overste van 't Geschut. Het geheele Leger hadt onderlinge gemeenschap, door middel van twee bruggen, boven en beneden de Stad,

 die

die tevens de Maaze flooten. Uit Luikerland ontving de Landvoogd zijnen toevoer.

De eerfte aanval der belegeraaren gefchiedde tegen eene Gordijn, bij de Brusfelfche Poort, die voor de zwakfte wierdt gehouden. Zij bezweek inderdaad, voor 't geweld van twintig Muurbreekers en dertien Veldftukken, doch vertoonde, door haare opening, van agteren, een nieuwe aarden Wal, van eene Graft omringd. Driemaal geboodt PARMA den aanval, doch wierdt telkens te rug geflagen. Thans begon men de Stad te befchieten bij de Hoogterpoort, in alles uit vierënvijftig ftukken Gefchut. Meer dan een etmaal duurde dit, over dag en nacht, van den zevenden op den achtften April, tot dat men twee tamelijke openingen hadt gemaakt. Op den laatften dag viel men aan 't ftormen. De wederzijdfche Manfchap ontmoette elkander in de opening, en vogt even kloekmoedig aan wederzijde, hand aan hand, en voet bij voet. Een man te paerd, met losfen teugel aanrennende, zogt den belegerden een fchrik aan te jaagen, met den kreet: *zege, zege, Sint Jacob*! *'t Regiment van Lombardije is binnen*. Doch hij miste zijn doel, door de getrouwheid der Verdeedigers in 't luisteren alleen naar het woord van hunne bevelhebbers: waar door, onder de befpringers, zo fchroomlijke flagting wierdt aangericht, dat PARMA na de eene opening tweemaal, na de andere tot vijf reizen versch volk moest zenden, en nog, met het vallen van den avond, den aftogt doen blaazen, naa een verlies, meent men, van meer dan tweeduizend Man. FABIO FARNESE, bloedverwant des Landvoogds, en verfcheiden aanzienlijke Edelen en Bevelhebbers, bijkans vijftig in getal, waren onder de gefneuvelden.

Ondanks deezen wederfpoed, kon PARMA niet befluiten om af te zien van zijnen toeleg, wiens eerfte van belang deeze was. Naa zijn verlies uit de naaste bezettingen vervuld te hebben, deedt hij, bij de Brusfelfche Poort, eene platte Kat ftigten, met gefchut belast. Vijf weeken lang deedt hij van daar het Raveliin befchieten, ten koste, elken dag, van bijkans twintig Man. Eindelijk wonnen de Spanjaards den bedekten weg; doch het fterken op een Eilandtje voor de Stad wierdt hun door die van binnen belet; welke, daarenboven, in

in een heftigen uitval, op den derden Maij, onder den vijand eene vreeslijke flagting aanrigtten, zonder ander verlies aan hunde zijde, dan van eenige gewonden.

Op den derden Junij, zondt de Landvoogd eenen brief aan de belegerden, behelzende, nevens betuiging van mededogen met zo veele dappere Krijgslieden, eene verklaring van zijne genegenheid om een eerlijk verdrag te gunnen. 't Bleek genoeg, fchreef hij, dat het, in deezen ftaat, met hun niet lang kon duuren, en de hoop op ontzet ijdel was. Vrijelijk mogten zij boden uitzenden, om 't Leger te bezigtigen. Diep liep het, daarenboven, in den tijd der genade; denwelken indien zij verloopen lieten, het verderf, niet hem, maar hunner eigen hardnekkigheid zou te wijten zijn. Fier was het antwoord, welk van de belegerden hierop volgde: „Zij leeden
„ nog geenen kommer, groot genoeg om hun zwigten te ver-
„ fchoonen; 't moest 'er anders op aankomen met luiden, wien
„ weerbaarheid en moed alleen met verlies van handen en den
„ jongften droppen bloeds zou ontzinken. Proefs genoeg had-
„ den zij van de genade der Spanjaarden, en kruid en lood voor
„ hun ten beste."

Met fchieten en beuken op het Ravelijn maakte men nu wederom eenen aanvang, en wierdt het eindelijk meester: met een zwaar verlies, nogthans, aan de zijde van PARMA, geleeden in het fneuvelen van den Heere VAN HIERGES, 't welk de Veldheer zeer ter harte trok. Intusfchen waren de Staaten bedagt op het ontzet van *Maastricht*. Aan de benaauwde Stedelingen zonden zij eenen troostbrief, met belofte van ontzet, en deeden hun, met een, weeten, dat de Graaf VAN HOHENLO, tot dat oogmerk, volk verzamelde. Dit laatfte was waarheid, en kwam ter ooren van den Landvoogd. Op dat de belofte der Staaten niet mogt vervuld worden, befloot deeze, hun in de voorbaat te zijn. Op *Zondag*, den achtëntwintigften van Junij, met het aanbreeken van den dag, maakte PARMA een aanvang van fchroomlijk ftorm loopen, en deedt het, op dien dag, tot negen reizen hervatten, alzo het gepleegd geweld, telkens, met evenredige kloekmoedigheid geweerd wierdt. Ongelukkig overviel, 's anderendaags morgens, eene fluimering den Wagters op de Wallen, afgemat

van werken, en magteloos van vasten. De Veldheer, hier van verwittigd, gebiedt de zijnen, in ftilte de Wallen te beklimmen. Het overvallen en afmaaken van de Wagters baande den Spanjaarden den weg na binnen. „ Wat hun voor-
„ komt" (ik gebruik de woorden van den Ridder HOOFT)
„ is 't lijf quijt. De ongenaê baart wanhoop, wanhoop dul-
„ len moedt, daar men 't weeren en wijken doch eeven duur
„ bekoopen moest. Hier bezettelingen, ginds burghers, el-
„ ders boeren, drommen zich t' zaamen in de ftraaten, en
„ bieden forslijk 't hooft. Veele vrouwen, daaronder, laaten
„ 't leeven op de plaats: andre geholpen van maaghden en
„ jongens, fmakken met fteenen en ander tuigh, uit de ven-
„ fters, en van de daaken. De tfaagende meenighte neemt de
„ vlucht naa de brug. Daar vallen d' achterften op de voor-
„ ften, en ooverrompelen zij zich onderling. Deez, gedron-
„ gen door zijn meégezellen, raakt aan 't wippen ter zijd'
„ af: die, met den vijand op de hielen, waaght den fprong
„ uit verbaastheid; en daar de Spanjaardt niet toereikt, doet
„ de ftroom hem 't werk te vooren. Anderen, min gejaaght,
„ maar ten uiterften vertwijfelt, loopen, in plaats van ze te
„ vlieden, den doodt te gemoet, met kiezen van 't waater.
„ En 't gaat zeeker genoegh, van moeders zoo mistroostigh,
„ dat zij, woedend teghen haar eighe kindren, als uit erbar-
„ ming, hen in de vloedt, en zich zelve daar naa werpen.
„ Meer te moorden was 'er fchier niet, als PARMA liet uit-
„ blaazen en omroepen, dat men ijder, die de waapenen af-
„ leidde, te fpaaren hadde. Toen ging het plunderen aan,
„ en 't pijnighen, dermaate, om zwaar ranfoen te bedingen,
„ dat d' ooverblijvelingen zich hunner behoudenis beklaagh-
„ den."

Het winnen van *Maastricht* was oorzaak, dat de Landvoogd, in geruimen tijd, niets gewigtigs konde bij de hand neemen: want, door verlies van volk, was zijn Leger merkelijk gedund, en hij zelve, door 't oververgen van lichaam en geest, in een zwaare ziekte geftort. Van hier dat zijne Troepen de rest van 't Jaar fleeten, met ftroopen, en 't houden, nu en dan, van fchutgevaarten met de Staatfchen. Den Veldtogt des volgenden Jaars 1580, opende de Prins VAN PARMA, met het doen bemag-

tigen

tigen van de Steden *Mortagne* en *St. Amand*, en met het blaaken en brandschatten van het platte Land rondom *Doornik* en *Rijssel*.

In den zomer des straks genoemden Jaars, kwam uit *Italie* herwaarts over de geweezene Landvoogdes MARGARETA, PARMA's moeder, met oogmerk, zo als de spraak ging, om het bewind, van nieuws, te aanvaarden. De Hertog, na *Namen* gereisd, om zijne Moeder te begroeten, gaf niet onduidelijk te verstaan, dat haare overkomst hem geenzins smaakte; als zullende, vreesde hij, dezelve dienen om hem alleen in 't bewind van wapenen te laaten, doch van alle aandeel in de Regeering te berooven. Zijn eerzuchtig vermoeden gaf hij klaarlijk te verstaan aan de Oud-Landvoogdesse; welke, de neigingen van haaren zoone bot vierende, aan den Koning verzogt, de Nederlanden wederom te mogen verlaaten, als die door kragt van wapenen moesten gered worden: iets, beter voegende aan de frisheid van eenen Prinse in de kragt zijner jaaren, dan aan eene vrouw van afgaanden onderdom. PARMA zelve schreef aan den Kardinaal GRANVELLE, meldende dat zulk een verdeeling van het bewind aan veele onaangenaamheden onderhevig was. In 't eerst bleef de Koning onverzettelijk; doch toen verscheiden Spaanschgezinde Grooten in de Nederlanden hun verzoek nevens dat der Hertoginne voegde, liet PHILIPS zich eindelijk overhaalen, om PARMA zo wel in de Landvoogdij, als in 't Krijgsbewind te vestigen. Nog drie jaaren, egter verliepen 'er, eer de geweezene Landvoogdes na *Italie* wederkeerde.

Niets verrigtte van belang de Hertog VAN PARMA, geduurende het overige des Jaars 1580, dan dat hij het beleg om *Kamerik* floeg. Meer zaaklijkheids leverde het volgende Jaar uit. Naa een vrugtloozen toeleg op *Vlissingen* gedaan te hebben, wierdt hem berigt, hoe 'er kans ware om zich van *Breda* te verzeekeren. In het Kasteel dier Stad zat thans in ruime bewaaring KAREL VAN GAVRE, *Heer van Frezin*, eertijds Bevelhebber over den lijftogt van het Staatsche Leger, doch, op zeker vermoeden van dubbelheid, van zijnen post verlaaten. Deeze, hebbende de gunst der Soldaaten gewonnen, en eenigen verleid door belofte van groote belooningen, liet

liet zulks den Landvoogd weeten, en met een dat 'er slegts vijf of zesendertig Soldaaten in het Kasteel lagen, in de Stad niet meer dan een half Vaandel van Jonkheer FLORIS VAN BREDERODE. In schijn van voor *'sHertogenbosch* en *Eindhoven*, thans door de Staaten gedreigd, te zorgen, verzamelde hierop PARMA eenig volk, onder den Heer VAN HAUTEPENNE en den Overste MAARTEN SCHENK. In den nacht naa den zevenëntwintigsten Junij kwamen deeze agter 't Kasteel van *Breda*. Hier was het water afgelaaten, om de Graften te diepen, en hieldt 'er Schildwagt een der omgekogte Soldaaten, die wel drie uuren gestaan hadt, verzendende telkens zijne aflossers. De weinige bezettelingen, door FREZIN met een vat Bier beschonken, waren met drank en vaak bezwaard. Onverhinderd beklom PARMA's volk de vesten; wordende, egter, gezien van een Hollandschen Hopman, die met een Jagt aankwam, en door 't slaaken van twee schooten de Stedelingen wekte. Soldaat en Burger liep hierop te wapen; doch moest, naa 't bieden van hardnekkigen wederstand, zich gevangen, en de Stad overgeeven. Zo zeer was PARMA in zijnen schik met de tijding der behaalde zege, dat hij ze terstond na *Spanje* overbriefde. WILHELMUS LINDANUS, Bisschop van *Roermonde*, zondt hij straks daarop na *Breda*, om 'er den Roomschen Godsdienst te herstellen.

Een Jaar hadt nu bijkans het beleg van *Kamerik* geduurd, en bevondt zich die Stad in groote verlegenheid, naardien zij geen anderen toevoer hadt, dan dien de Franschen 'er zomtijds binnen bragten. Men at 'er paerdevleesch, honden, katten en ratten; voor een koe betaalde men driehonderd, voor een schaap vijftig guldens. 't Pond brood goldt 'er vierentwintig, een eij twee, een lood zout vier stuivers. In deezen stand kwam de Hertog VAN ANJOU, thans tot Landheer der Nederlanden aangenomen bij de Staaten, met een Leger van tienduizend Knegten en vierduizend Ruiters, tot ontzet uit *Frankrijk* toeschieten. Hij sloeg zich neder bij *Grievecourt*, anderhalve mijl van de Stad. Tusschen beiden lag de Landvoogd, in slagorde geschaard, den schijn vertoonende van den Franschman het hoofd te willen bieden. Doch ziende den Hertog naderen, brak hij op, verliet zijne schanzen, en trok

af

af na *Valenchien*. ANJOU, thans ruim baan hebbende na *Kamerik*, schikte derwaarts de ruimte van allerlei voorraad, en deedt 'er, 's anderendaags, eene staatelijke intrede.

Omtrent deezen tijd bekwam de Prins VAN PARMA de tijding, dat de Stad *Doornik* van het meerendeel haarer bezettelingen ontledigd was. Derwaarts sloeg hij dan op weg, en 'er het beleg om op den eersten October. Naa verloop van veertien dagen hadt de Landvoogd zich verschanst, en begon hij, uit drieëntwintig Busfen, aan verscheiden oorden, de Stad te beuken. Bij afweezigheid van den Prinse VAN ESPINOY, Bevelhebber der Stad, voerde thans het gebied daar binnen, zijne Gemaalin, PHILIPPE CHRISTINA VAN LALAING, Zuster des Heeren VAN MONTIGNY: Vrouwe van mannenmoed, en waagende haar eigen leeven tot zo verre, dat zij eene wonde in haaren arm ontving. Gemoedigd door zulk een voorbeeld, sloegén de bezettelingen, vooral de Onroomschen, den vijand meermaalen af. Veelen, en onder anderen eenige aanzienlijke Spaansche Bevelhebbers, vonden 'er hunnen dood. Met eene wonderlijke stoutheid bragt 'er, daarenboven, zekere Kolonel PRESTON eenige versterking binnen, in 't laatst van de maand November. Doch de Roomsche Burgers, week gemaakt door eenen hunner Priesteren, lieten de verdeediging glijden, en meestal op de Onroomschen, de zwaksten in getal, aankoomen. In PARMA's Leger was insgelijks groot gebrek aan lijftogt en andere noodwendigheden. Dit baande den weg tot een verdrag, 't wele in 't laatst der gemelde maand getroffen wierdt, en voor de burgers en soldaaten draaglijk, doch bovenal voor de Prinsesse VAN ESPINOY eerlijk was. Zij mogt gaan werwaarts zij wilde, met al haar gezin, kleinoodjen en huisgeraaden. De Prinses, op dat wij dit ter loops aanteekenen, trekkende door 't Leger, wierdt 'er met zulk eene toejuiching ontvangen, dat ze eer als verwinnaares, dan als overwonnen de Stad scheen te verlaaten. 's Daags naa de bemagtiging van *Doornik* deedt PARMA eene staatelijke intrede, en stelde thans tot Bisschop MAXIMILIAAN VAN MORILLON, Proost van *Aire*, Groot Aardsdeken te *Mechelen*, die de zaaken des Kardinaals VAN GRANVELLE, zints deszelfs vertrek uit de Nederlanden, hadt waargenomen. Niet zo gelukkig slaagde de toeleg op *Ber-*

Bergen op Zoom, in den afloop des Jaars ondernomen. Eigenaar van 't Markgraaffchap was thans JAN VAN WITHEM, *Heer van Beerfele*, woonagtig, buiten bewind, op zijn Huis te *Wouw*, en misnoegd op de Staaten, omdat deeze de Stad bezet hadden met eenige Franfche Vaandels. Om deeze te verrasfen en de Stad aan PARMA te leveren, ontworp hij eenen aanflag, door 'er eenige manfchap binnen te brengen; doch deeze vondt 'er haaren dood of gevangenis, doordien zij, onkundig van den weg, door 't vraagen na denzelven, zich zelven verriedt. De overwinst van 't Slot *Wouw* was al de vrugt van den dood van zeventig en de gevangeneeminge van honderd Soldaaten.

Niet flegts door wapenen, maar ook door fchrijven, zogt de Landvoogd de Staatsgezinde Steden zijner heerfchappije te onderwerpen. Dit deedt hij in den aanvang des Jaars 1582, ter gelegenheid van den bedoelden doodlijken fchoot, geflaakt door eenen JAN JAUREGUI op het hoofd des Prinfen VAN ORANJE. De Landvoogd, waanende of geloovende, dat zijne Doorluchtigheid aan de wonde was geftorven, liet, in de maand Maart, brieven afgaan aan de Wethouders van *Antwerpen*, *Brusfel*, *Gent*, *Brugge*, *Oudenaarden*, *Bergen op Zoom* en andere Steden, behelzende aanbod van zijne hulpe, om zich met den Koning te verzoenen, en alzo vergiffenis te bekoomen van de misleidingen van ORANJE, welken hij den eenigen oorfprong der gemeene elenden noemde. Ten gelijken oogmerke fchreef hij ook aan den Admiraal VAN TRESLONG; doch alles zonder vrugt. Meer verbitteringe tegen *Spanje*, dan zwenken in 't houden met den Prins, wrogt de alomme gevloekte Vorftenmoord.

De Hertog VAN PARMA dit middel hebbende zien te niet loopen, befloot een kragtdaadiger te werk te ftellen. In 't begin van April trok hij te velde, zo 't fcheen om *Meenen*, doch in waarheid om *Oudenaarden* te belegeren. Op den achtften der maand verfcheen hij voor de Stad. De Bevelhebber daar binnen, FREDRIK VAN DER BORGH, misleid door den gewaanden toeleg op *Meenen*, hadt zijne bezetting verzwakt, door eenig volk derwaarts te fchikken, dat onderfchept en geflagen was. De geheele wagt beftondt dus, boven de Burgers, in vierhonderd knegten. Nogthans wierdt het beleg traaglijk

lijk voortgezet, voornamelijk door de onbekwaamheid van PARMA's volk tot het delven van Mijnen en het opwerpen van Batterijen. De hoop op ontzet, waar mede de Stedelingen gevoed wierden, schraagde hunnen moed, in 't doen van uitvallen en afweeren van bestormingen. Eindelijk ontving de Landvoogd een deel Bergwerkers uit *Boheemen*, nevens eene versterking van drie duizend man, deels Hoogduitschen, deels Bourgondiers, geworven op bevel des Konings. Nu was de vijand de Stad te magtig, en moest deeze zich overgeeven; bedingende, egter, beter voorwaarden dan men had kunnen vermoeden. De Bezetting mogt uittrekken met geweer en pakkaadje, doch in geene drie maanden tegen den Koning dienen. De Burgers moesten zeventig duizend guldens voor rantsoen betaalen, binnen eene maand. De Onroomschen, mids vooraf de Kerken hermaakt hebbende, hadden vrijheid om te gaan, werwaarts zij wilden, met vergunning van een Jaar tijds, tot verkoop hunner goederen.

Naa de bemagtiging van *Oudedaarden*, voorgevallen op den vijfden Julij, en een deel zijns volks den Graave VAN MANSVELD gelaaten hebbende, trok FARNESE op, om de Staatschen te bestooken. Deeze lagen verschanst niet verre van *Gend*, en wel zo vast, dat men 't ongeraaden oordeelde, op hen eenen kans te waagen. Niets anders rigtte hij dus uit, in deezen oord, dan de verovering van de Sterkten *Gavre* en *Kastenet*. Intusschen vonden de Spaanschgezinde Roomschen, in *Antwerpen*, door bedreiging van ballingschap, zich genoodzaakt, den Hertoge van ANJOU, bij de Algemeene Staaten tot Landheer aangenomen, den eed van getrouwheid te zweeren. PARMA, zulks verstaan hebbende, uit vreeze dat wanhoop aan 's Konings genade hen den Staaten volkomen zou doen toevallen, wierdt hierom te raade, bij Plakaat te doen afkondigen, dat hij hun den gedwongen eed nimmer ten kwaade toerekenen wilde, noch daarom van hunne getrouwheid kwaade gevoelens zoude hebben.

Omtrent deezen tijd hieldt de Landvoogd eene algemeene monstering van alle zijne Troepen, zo in de Steden en Sterkten, als te Velde. Men telde 'er zesenvijftig duizend vijfhonderd vijftig Knegten, en drie duizend vijfhonderd zeven-

en-

enderdig Ruiters; zij kosten, maandelijks, aan den Koning, zeshonderd tweeënveertig duizend driehonderd zevenënvijftig guldens, behalven nog een derde gedeelte dier somme, welke aan het onderhoud van den nasleep wierdt besteed. Nogthans klaagde PARMA, dat hij niet meer dan dertig duizend man konde te velde brengen, ter zaake van de menigte Steden en Blokhuizen, welke hij moest bezetten. Eene merkelijke dunning ontstondt 'er nog onder deeze benden, in den afloop deezes Jaars. Naa de bemagtiging van verscheiden plaatzen, van meer en min aangelegenheids, bestondt de Landvoogd eenen kans te waagen op *Brussel*, en bragt daartoe zijn Leger in dat Gewest. Doch hij liep hier zijn eigen onheil in den mond. De Stad was rijklijk voorzien van weerbaare manschap en noodige mondbehoeften, en overzulks het bezetten der toegangen van geene vrugt. Ja hij vondt zich zelven welhaast in groote benaauwdheid, vermits, agter zijnen rug, *Artois* en *Henegouwen* afgegeeten, en Frankrijk geslooten was. Zijn zoeken om in het Land van *Waas* door te dringen, wierdt hem belet door den Hertog VAN ANJOU. Hier bij kwam (het was in de maand November) het hoog opzetten van het Winterwater, nog meer gezwollen door het openen van Sluizen en het doorsteeken van Dijken. Krankheid en kommer vermeerderden dagelijks in 't Leger des Landvoogds, wien telkens veelen afstorven, of ontliepen na den kant des Hertogs. Dies brak hij op, om het volk de winterlegeringen te doen betrekken, met agterlaating van zevenhonderd zieken, in den omtrek van *Brussel*.

PARMA, in den aanvang des Jaars 1583, door Brieven, *Gent* en andere Steden, vrugtloos hebbende zoeken om te zetten, opende zijne Krijgsbedrijven met eenen aanslag op *Eindhoven*, door den Graaf VAN MANSVELD; welke nog in die zelfde maand de Stad meester wierdt, onder belofte, aan de bezetting, van vrijen uittogt met pakkaadje, volle geweer en vliegende vaandels. Niet dan naa het doorstaan van de uiterste elende, hadt men te *Eindhoven* tot de overgaaf besloten. Nog verscheiden andere Plaatzen gingen aan den Graave over. Intusschen hadt de Landvoogd zijn Heir in drie hoopen verdeeld. Doch vernomen hebbende, hoe 't Staatsche Leger, we-

onder den Maarfchalk BIRON, merkelijke fchaarsheid heerschte, verzamelde hij zijne benden, en trok na *Rozendaal*, met oogmerk om zijnen vijand flag te leveren. Bij *Steenbergen* wierden de Troepen handgemeen, op den zeventienden Junij, en vogten tot 's avonds ten tien uure, met bijkans even groot verlies aan wederzijde, van meer en min vierhonderd man. Door den val van zijn paerd, hadt de Staatfche Veldheer hier zijn been gebroken. PARMA, 's anderendaags, zijn Leger in tweeën gedeeld hebbende, belegerde met den eenen hoop *Heerentals*. Een uitzigt op *Duinkerken* deedt hem het beleg opbreeken, en na die Stad trekken, welker hij in de maand Julij meester wierdt, en voorts van *Nieuwpoort*, *Veurne*, *Dixmuiden* en eenige andere Steden. Terwijl de Landvoogd voor *Yperen* lag, ftelde hij eenen Raad van Admiraliteit in, en maakte fchikkingen op de Scheepvaart. De Havens van *Duinkerken*, *Grevelingen* en *Nieuwpoort* zette hij open voor alle volken; zelfs de Hollanders, Zeeuwen en Friefen, die de Staatfche zijde volgden, mogten 'er koomen handelen, zo wel als des Konings Onderdaanen in hunne Gewesten, mids betaalende verlofgeld. Daarenboven zondt hij eenige Oorlogfchepen in Zee, om den Staatsgezinden ook langs dien weg afbreuke te kunnen doen. Voor de Maaze vielen hun eenige Vaartuigen in handen.

Bekend is het ontijdig einde des Prinfen, VAN ORANJE, in den jaare 1584. Uit de bekentenisfe des moordenaars bleek duidelijk, dat het gruwelftuk niet buiten kennisfe van den Prinfe VAN PARMA was omgegaan. Bij zijne tweede pijniging, beleedt hij, zijn voorneemen aan den Landvoogd geopenbaard te hebben, die hem bij den Raadsheer van ASSONVILLE hadt geweezen, en dat deeze hem vermaand hadt, indien hij betrapt wierdt, den Prins VAN PARMA niet te moeten noemen. In een ander verhoor, volhardde hij, buiten pijn, bij deeze bekentenisfe, met bijvoeging uit den Raadsheer verftaan te hebben, dat PARMA den toeleg prees, en hem 't loon, in den Ban, eertijds tegen ORANJE uitgeloofd, bezorgen zoude.

Naa het bemagtigen van zo veele Plaatzen, van meer en min gewigts, ftondt PARMA, rustende op de behaalde voordeelen, na hooger geluk. *Gend* was nu bijkans drie vierendeel jaars door

hem ingefllooten geweest, wanneer men, daar binnen, uit benaauwdheid en kommer, te raade wierdt, met den Spaanfchen Veldheer in onderhandeling te treeden. Draaglijk waren de voorwaarden des verdrags, doch de Onroomfchen daar bij genoodzaakt, de Stad te verlaaten. Om de Gentenaars te ftreelen, meldde hij hun, in gefchrifte „ dat hij hen aanzag voor „ nieuwlings gebooreenen, door 't werk deezer verzoeninge, „ en hen voortaan niet als Landvoogd wilde handelen, maar „ gelijk een vader de vrugten zijner lendenen."

Thans meester van genoegzaam heel Vlaanderen geworden, befloot de Prins VAN PARMA, met alle zijne magt op *Antwerpen* aan te vallen. Het grof gefchut van *Gent* en andere plaatzen deedt hij op het Slot *Beveren* brengen, en maakte dit, én het Dorp *Melfen*, tot den ftapel van zijne Mondbehoeften. Wijders deedt hij, meer dan drie mijlen wegs, eene Vaart graaven, om zijne noodwendigheden, van *Gent* af, te fcheep te kunnen vervoeren. Op den Brabandfchen bodem lag zijne meeste magt, te *Staabroek*, onder Graaf PIETER ERNST VAN MANSVELD. Ondanks deeze voorzorge, kwam 'er, nu en dan, rijklijk toevoer van leevensmiddelen, binnen de Stad, daar men thans ongeveer vijfentachtigduizend eeters telde. PARMA, voorziende, hier handen vol werks te zullen hebben, bragt, met ongelooflijke moeite, van *Dendermonde* tot in de Schelde, wel tweeëntwintig *Pleiten*, zekere platte Vaartuigen. Hij wilde zich daar van bedienen, tot het leggen eener Schipbrugge, tusfchen twee Schanzen, ter wederzijde der Riviere opgeworpen, de eene ST. PHILIPS, aan den Brabandfchen, de andere ST. MARIA geheeten, aan den Vlaamfchen oever. Een anderen Schans bouwde hij, tot dekkinge van den Kouwenfteinfchen Dijk. Onder dit alles zondt PARMA eenen minnelijken Brief, op den dertienden November des Jaars 1584, aan de Wethouderfchap der Stad, om dezelve tot onderhandeling te brengen. Met even veel beleefdheids zondt deeze tot antwoord, dat zij gezind was de vijandlijkheden te ftaaken, mids 'er de Hertog insgelijks van afzag, en vrijheid van Geweeten gunde. Ligt begreep men evenwel, dat zulks niet zou worden ingewilligd.

Te

Te gelijk met dat van *Antwerpen*, hadt de Landvoogd het beleg van *Brussel* om handen. Naa lang vrugtloos hoopens op ontzet uit *Frankrijk*, tradt dit in onderhandeling, op den tienden Maart des Jaars 1585. Met de Regeering en Burgerij, en met de Bezetting, wierdt ieder een afzonderlijk Verdrag getroffen. Bij het eerste verworven de Onroomschen verlof om nog twee jaaren in de Stad te mogen blijven woonen, mids geene ergernis geevende door 't oeffenen van hun geloove. Ten zelfden tijde verklaarde de Landvoogd, *Antwerpen*, *Bergen op Zoom*, *Mechelen* en andere Steden, in gelijke genade te willen aanneemen.

Midlerwijl hadt de Landvoogd, naa zès maanden timmerens, zijne Brug over de *Schelde* voltooid. Van de beide oevers af, tusschen de Schanzen *St. Maria* en *St. Philips*, zag men zwaare paalen geslagen, tot dat zij vijftig voeten in 't slijk en water stonden. Zamengevoegd met leggers en gedekt met planken, vernaauwden zij den doorvaart, meer dan duizend voeten. Het midden, wijd dertienhonderd voeten, wierdt gestopt door tweeëndertig Pleiten, leggende de eene omtrent twintig voeten van de andere, en te zamen vastgemaakt met masten, die insgelijks een vloer van deelen droegen. Elk schip hadt, ter wedereinde, een Stuk Geschut, en een Anker tegen Eb en Vloed; voorts dertig man, tot bescherminge, en om de touwen te vieren of aan te haalen. De Brug was breed genoeg voor tien man zijde aan zijde, doch sprong in 't midden een weinig uit, om te dienen tot eene wapenplaats. Tot Borstweering diende eene dubbele heining van planken, met aarde daar tusschen gestampt. Nog geen Musketschoot van de Brug, en evenwijdig daar mede, lagen Vlotten van Masten, niet zeer digt gevoegd, opdat de Schepen te moeillijker daar over zouden raaken; 't welk nog meer bezwaarlijk wierdt gemaakt door een beslag van ijzeren pennen.

Leed deedt het de Staaten, dat dit werk, tegen hunne verwagting, zo veel vastheids hadt bekoomen, en waren zij nu op middelen bedagt om het te vernielen. Meenig een boodt daar toe zijnen dienst aan. Geen beter raad vondt men, dan dien van FREDRIH GANNIBELLI, eenen Italiaan, zints eenige jaaren te *Antwerpen* woonagtig. Hoewel zijn eisch hooger

 liep,

liep, gunde hem de Wethouderschap, om eene proeve te neemen, tien Pleiten, en twee Schepen, *de Fortuin* en *de Hoop*, ieder van dertig lasten. Den bodem van elk Schip liet hij bedekken met zwaare planken, en daar op metzelen, van groote witte steenen, een Bak van vijf voeten dik, lang van binnen veertig, wijd en diep drie voeten en een halven. Voorts stonden in de Bakken, zesduizend ponden kruids in de eene, zevenduizend vijfhonderd in de andere; dekkende alles met eene schuin en scherp toeloopende Roeve, zes voeten dik, van groote blaauwe Zarksteenen, om de Kogels te doen afstuiten. De Bakken hadden verscheiden gaten; in die van de eene wierden lonten gehangen, afgemeeten naar den tijd, dien men der Koole zoude gunnen om tot het Kruid te kruipen. Aan de Bak in 't Fortuin was een Vuurslag gemaakt, om, door middel van een Raderwerk, ter bevolene stonde te ontspringen. Op den vierden April, wierden de *Helsche Branders* (zo noemde men de twee Schepen) nevens tweeëndertig platte Vaartuigen, met het vallen van den avond, van *Antwerpen* den Stroom afgezonden.

De Spaanschen, van deeze toerusting verwittigd, doch van 't geheim onkundig, begaven zich op de Wallen hunner Sterkten, om te kijken. Zelf de Prins VAN PARMA, van veel Adels verzeld, nam gang na de Brug; allen in den waan, dat de toerusting enkel was ingerigt om de Brug in brand te steeken. Een Spaansche Vaandrig, die verder zag, raadde den Veldheer, zich van daar te verwijderen. En, inderdaad, ter goeder uure. Want naauwlijks hadt hij zich geborgen binnen den Schans *St. Maria*, of het schip de *Fortuin* sprong aan splinters. *De Hoop* borst kort daar naa. Van den slag overliep de Rivier haare oevers, en daverde de aarde, wel drie mijlen in het rond. De zwaare steenen, hemelwaarts gespat, maakten, door hunnen val, gaten in den grond van acht of negen voeten. De Prins VAN PARMA zelve wierdt ter aarde gesmeeten, die, tot zich zelven gekoomen, straks zijnen degen trok, even als ware de vijand bij de hand geweest, en voorts na den oever der Riviere snelde. Hier zag hij het schouwspel van de gedeeltelijk verbrijzelde Brug, en het nog veel akeliger van eene menigte geknotte en verbrijzelde Lijken, en van zieltoogenden, tot hun ongeluk

geluk

geluk den dood ontkoomen. Onder de gesneuvelden, ten getale van vijfhonderd, telde men, nevens andere Spaansche Grooten, GASPAR ROBLES, *Heer van Billij*, weleer Stadhouder van *Friesland*, en in dat Gewest nog vermaard om een heerlijk ſtuk werk, het leggen van eenen Dijk tegen de woede der Zee. Men vondt zijn Lijk, geklemd tegen een paal, en daar aan vast met de gouden Keten, welke hij gemeenlijk om den hals plagt te draagen. Magtige moeite hadt, onder dit alles, de Veldheer, om het verloopen der zijnen te voorkoomen, uit vreeze van de vijandelijke Vloot ſtraks op den hals te zullen krijgen. De zelfde bangheid onder een onverzaagd gelaat verbergende, hieldt hij de zijnen ſtaande, tot dat hem 't hart ruimer wierdt, toen hij niemand zag opdaagen. Men geeft hier van voor reden, de onkunde der Antwerpenaaren, misleid door de afgezondene manſchappen, welke de vreeze te rug dreef, en boodſchapten dat de Helſche Branders geene uitwerking gedaan hadden. Eerst drie dagen laater wierden zij uit hunne dooling verlost.

PARMA, dit tijdverloop te baate genomen hebbende, herſtelde den geleeden ramp, door de Ponten der Brugge in diervoege zamen te voegen, dat zij zich in 't midden ontſluiten konden, even als twee Deuren, en alzo doortogt verleenen aan de Branders, in gevalle men, van 's vijands zijde, mogt goedvinden, dezelven wederom op hem af te zenden. Daarenboven verſterkte hij zich beter op den Kouwenſteinſchen Dijk, op welken de Staatſchen eens en andermaal eenen aanval deeden. In eenen derzelven, die geſchapen ſcheen om PARMA uit zijne ſterkte te verdrijven, verſcheen hij zelve op den Dijk. Naa eene ernſtige aanſpraak, vliegt de Veldheer, alleen met Zwaard en Rondasſe gewapend, op de Staatſchen in. Dit voorbeeld hadt kragt. Een drom van Edelen, PARMA's medgezellen, volgt den Prins om zijnen perſoon te beſchutten. De Gemeenen, blaakende van moed, ſtreeven voort, op 't geleide hunner Overſten. Bloedig en wakker was de ſtrijd aan wederzijde. Meer dan eens noodzaakten de Staatſchen het volk van PARMA te rug te deinzen. 't Verloopen van 't Getij deedt hunnen moed zakken: te dieper, toen zij eenige Schepen zich zagen wegpakken. Andere, de-

zelven op 't spoor willende volgen, raakten grond. Dit besliste de zege aan den kant des Veldheers. Meer dan veertienhonderd man verlooren de Staatschen op dien dag. Voor het behouden der overhand leide PARMA eene plegtige dankbetuiging af aan Gode, in eene Kapelleken binnen *Mansveldsbord.* 's Anderendaags bezigtigde hij een houten Blokhuis, op een Vlot van balken gebouwd, door de Staatschen, op wiens uitwerking zij zo groot vertrouwen gesteld hadden, dat het den naam van *Fin de la Guerre*, of *Einde des Oorlogs* hadt bekoomen. Op 's Veldheeren bevel, wierdt het, als nutteloos, gesloopt.

Naa het verlies van den Kouwensteinschen Dijk, hadden die van *Antwerpen* geene andere sterkte, aan de zijde der Brugge, en dienstig om die te beschadigen, dan den *Boeveschans.* 't Verlies hier van volgde spoedig op het laatste. Hier bij kwam schaarsheid van leevensmiddelen in de Stad. Die 'er 't opzigt over hadden, kwamen des hunnen nood klaagen aan de Wethouderschap; van welke de Heer van ST. ALDEGONDE de eenige was, die den handel met den vijand afkeurde, op welken de Gemeente ernstig drong. Eindelijk bewilligde hij, om door bijzondere persoonen te doen beproeven, of de Landvoogd, aan de Onroomschen, vrijheid van Godsdienst zoude willen verleenen, en schreef daar over eenen Brief; die onbeantwoord bleef. Voor 't oproerig dringen van 't Graauw bezwijkende, begaf ST. ALDEGONDE, van drie anderen verzeld, in den avond van den negenden van Julij, zich na het Leger van PARMA, die hem, 's anderendaags, ten gehoore toeliet, ter maaltijd onthaalde, en naa dezelve, met den Burgemeester, een uur lang, een afzonderlijk gesprek hieldt. De last der Afgevaardigden hieldt in, eene algemeene verzoening te bewerken, en zonder dezelve de Stad niet te mogen overleveren. Doch de Landvoogd, geen smaak in deeze voorwaarde vindende, vervolgde de vijandlijkheden, en bragt, door het winnen van verscheiden Schanzen, en van de Stad *Mechelen*, die intusschen aan hem overging, die van *Antwerpen* in zulk eene engte, dat ze, ten laatste, tot eene afzonderlijke onderhandeling beslooten. ALDEGONDE, nevens twintig Afgevaardigden uit de Wet, de Gilden en de Schutterijen,

ver-

vervoegden zich, in 't midden van de maand Augustus, bij den Veldheer te *Beveren*. Bij het Verdrag, op den zestienden en volgenden dag der gemelde maand getekend, keerde *Antwerpen* weder tot 's Konings gehoorzaamheid. Volgens hetzelve mogt geen andere dan de Roomsche Godsdienst binnen de Stad geoeffend worden, en moest dezelve, om 't Krijgsvolk te vergelden, vierhonderdduizend Guldens opbrengen. De Landvoogd, zijnde weinige dagen vóór de voltrekking des handels, met de Orde van het Gulden Vlies staatelijk omhangen, deedt, op den zevenëntwintigsten Augustus, eene plegtige intrede binnen *Antwerpen*, daar hij den achtsten der volgende maand de Wet verstelde. Met regt deedt PARMA, uit blijdschap over de behaalde zege, drie dagen agter een, alle de klokken luiden, in eene Stad, zo nuttig voor der Staaten Kasse, dat men 'er, eer zij belegerd wierdt, vijftigduizend Guldens ter weeke voor de Gemeene Middelen van Verteeringe hadt geboden.

PARMA, in de hoop dat het verlies van *Antwerpen* eenen algemeenen schrik zoude baaren, deedt Brieven in verscheiden Steden strooien, waar bij hij dezelve, zo met glimpige beloften, als door het vertoonen van de zwakheid haarer partije, te hemwaarts zogt te lokken. Doch hij bereikte hier mede niet zijn doelwit, maar hadt, daarentegen, het verdriet, dat tweeduizend Waalsche Knegten, gelegerd in het Land van *Waas*, aan 't muiten sloegen, eischende afrekening en volle betaaling van agterstallige soldije. Dit bragt hem, bij gebrek aan geld, in zwaare bekommering, deels omdat de muitelingen dreigden, zich in dienst der Staaten te zullen begeeven, deels omdat 'er een gerugt liep van hun heimelijk verstand met eenige Hopluiden van hunnen landaart, die binnen *Antwerpen* lagen. Om het dreigende gevaar te ontgaan, versterkte hij de Bezetting dier Stad, en streelde de Waalen met lof, goede woorden en beloften, hen tevens doende bewaaken door een goed getal van Spanjaards en Italiaanen. Eindelijk stelde hij den dreigenden hoop te vrede met vier maanden soldij, de eene helft in geld, de andere in kleederen.

Den Veldtogt van het Jaar 1586 opende de Landvoogd met het beleg der Stad *Graave*. Op den twaalfden Maij ver-

ſcheen hij, in eigen perſoon, voor dezelve, en maakte zo een hevig vuur, uit vierentwintig zwaare Stukken, dat hij de gemaakte openingen wijd genoeg oordeelde tot het doen van eenen aanval; die, egter, mannelijk geweerd wierdt. Een nieuwe aanval wrogt kleinmoedigheid onder de bezettelingen, en den voorſlag om in onderhandeling te treeden; tegen welken zeker Hopman DENYS DE CHARRETTE zich vrugtloos aankantte, met zeggen, liever dan met ſchande uit eene welvoorziene Stad te ſcheiden, met den kling in den vuist aan de ziele een eerlijken uittogt ten lichaam te moeten geeven. Bij Verdrag ging de Stad over, op den zevenden van Junij. Gelijk lot ondergingen, kort daar naa, de Steden *Venlo* en *Nuis*: voor welke laatſte Stad PARMA, in merkelijk gevaar raakte. Want als hij de Stad opgeëischt, en eenigen tijd van beraad gegund hebbende, de Vesten naderde, om de bezettelingen tot een ſpoedig beſluit te porren, wierdt 'er, onverhoeds, onzeker uit welken hoek, geſchooten: zulks hem en zijn gevolg de Kogels om de ooren ſhorden; zodat men 't voor wonder hieldt, dat hij 't leeven, immers het lichaam onverzeerd, daar af bragt. Dit voorval, intusſchen, hadt ten gevolge, dat *Nuis* met te meer hevigheids beſchooten wierdt, en men 'er meer ongeregeldheden pleegde, naa de verovering, dan gemeenlijk plaats hadt bij de bemagtiging van Steden door den Landvoogd; die, het moorden niet kunnende weeren, voor de eere der Vrouwen zorgde, door dezelve in eene Kerk op te ſluiten. In de verdeediging der Stad hadt de Overſte HERMAN FREDRIH KLOET eene zwaare wonde bekoomen, aan welke hij het bed hieldt, ten tijde van het overgaan. Eenigen van PARMA's Volk, in zijne Kamer gedrongen, vonden voor 's Mans Legerſtede zitten zijne Echtgenoote en twee haarer Zusteren, nog onkundig van den uiterſten nood. Naa een kort geſprek, wierdt hem de dood aangezeid, en hij vermaand, zich ſpoedig te bereiden. Vergeefs was zijne bede om lijfsbehoudenis, gebouwd op zijne verzekering, dat hij als een eerlijk Krijgsman zijnen pligt betragt hadt. Men antwoordde hem, dat hij, als zijnde in den Rijksban, den hals verbeurd hadt. Even vrugtloos als zijne bede, was 't verzoek om van den Prinſe VAN PARMA zelven gehoord te worden. Men worp hem eenen

ſtrop

ſtrop om den hals, worgde hem in zijn bedde, en hing hem aldus ten Venſter uit. Zijn Predikant. CHRISTOFFEL FOSSERUS VAN OPPENHEIM, en twee Hoplieden, daar gebragt, leeden gelijke ſmaad en ſmart. Inmiddels raakte de Stad in brand, welke den geheelen dag en volgenden nacht duurde, en een licht verſpreidde, dat men een half uur van daar konde zien te leezen.

Omtrent deezen tijd, of wat vroeger, hadt de Landvoogd, uit handen van ANTONI GRIMANI, Kamerling en Afgevaardigde van Pauſe SIXTUS DEN V, ten geſchenke ontvangen, nevens een loftuitenden brief, een Zwaard en Hoed, gezegend naar de wijze der Roomſche Kerke. Met groote ſtaatelijkheid, in 't bijzijn van den Keurvorst van *Keulen*, den Hertog van *Gulik* en veele andere Grooten, ontving hij de gifte, in de Kerk van 't Klooster *Genadedal*, alwaar hij thans zijnen intrek hadt. Ten zelfden tijde omhing hij, van 's Konings wege, den Markgraaf VAN GUASTO, met het Ridderteken van het Gulden Vlies.

Meurs was de Stad, welke nu aan de beurt lag, om voor 's Veldheeren zegevierende Wapenen te zwigten. Zij deedt het, nevens de Sloten *Alpen* en *Krakau*. Van daar wendde hij zijn Leger na *Rijnberk*, en begon, op den dertienden Augustus, zich daar voor te verſchanzen. De Stad was wel voorzien van mondbehoeften, en hadt eene Bezetting van duizend Engelſchen, en ruim zevenhonderd andere Soldaaten, onder den Overſte MARTEN SCHENK en den Kolonel MORGAN. Intusſchen trok de Graaf VAN LEICESTER op *Zutfen* aan, welk het nog met Spanje hieldt. Eene dubbele zorge kwelde thans den Landvoogd: de eene, de vreeze voor ſtraks genoemde Stad, de andere, om door het opbreeken van 't beleg van *Rijnberk* zijne agtbaarheid te kwetzen. Zijn ſchrander vernuft deedt hem eenen middelweg inſlaan: *Rijnberk* geblokkeerd te laaten, en met een ander deel van 't Leger *Zutfen* te behouden. Zo gelukkig ſlaagde hij, in 't binnen brengen van voorraad, zelf t'eene reize van wel honderd wagens, dat de Engelsman zijn opzet vaaren liet. Thans zondt de Landvoogd zijne Benden in de Winterlegeringen, en reisde hij zelve na *Brussel*, om 'er de Uitvaart zijns Vaders te houden. Te

weeten, OCTAVIO FARNESE, *Hertog van Parma en Placenza*, was, op den achttienden September des Jaars 1586, zijne Gemaalin in 't graf gevolgd, overleeden in 't laatst van Januarij des zelfden jaars. In erkentenis der getrouwe diensten van den Vader genooten, deedt, kort daar aan, Koning PHILIPS aan den Zoone inruimen het Kasteel van *Placenza*, 't welk, uit mistrouwen op OCTAVIO, langen tijd door Spanjaards was bezet geweest. Tevens bekwam de Landvoogd de Hertoglijke waardigheid.

Geduurende den Winter des Jaars 1587 was de loop van PARMA's voorspoed niet geschorst, maar het Slot *Wouw*, bij *Bergen op Zoom*, nevens de Stad *Deventer*, in Overijssel, in zijne magt gevallen, hoewel beide door verraad. Laater dan naar gewoonte thans zijnen Veldtogt openende, zondt hij, dreigende de *Veluwe*, kwansuis om daar langs in Holland te vallen, vierduizend Knegten en duizend Paerden, onder den Heer van HAUTÉPENNE, na Gelderland. Doch zijne waare bedoeling was de Stad *Sluis*, en begon hij dezelve te belegeren op den elfden van Junij. Veele moeite was 'er vast aan de bemagtiginge van deeze Stad. Herhaalde uitvallen deeden den belegeraaren den moed der bezettelingen gevoelen; bij welken, door nood vroom geworden, men 't eenigen dage eene zeldzaame verandering van zeden bespeurde: „ In plaatse (schrijft „ HOOFT) der gewoonlijke wulpsheid, van woeleren, gache„ len, gabberen, golpen en brassen, galmden de hutten van „ psalmen, lofzangen, klaagliederen, en smeekerijen; oft ruis„ selden van onderlinge vermaanigen, gebeeden, en aanroeping „ Gods.” LEICESTER, inmiddels, aangerukt om de Stad te ontzetten, wierdt door PARMA te rug gedreeven na *Ostende*; die voorts een stuk Wals gewonnen hebbende, zulk eenen schrik bragt onder de belegerden, dat zij zich overgaven, op een Verdrag, eerlijker dan de geboodene wederstand grond hadt gegeeven om te verwagten.

Niets merkwaardigs verrigtte de Hertog VAN PARMA, geduurende het Jaar 1587. Misnoegen onder de Bezetting van *Geertuidenberg*, in het volgende Jaar gereezen, over wanbetaaling, maakte hem bedagt om 'er zijn voordeel mede te doen. Een heimelijke handel, ten dien einde aangevangen, wierdt ont-

ontdekt, en gestraft aan eenen Staatschen Hopman en een gemeen' Soldaat. 't Muiten ging nogthans zijnen gang: waarom Prins MAURITS derwaarts trok, om de Stad tot reden te brengen. Op den laatsten van Maart begon hij de Stad te beschieten, en dreigde storm te zullen loopen. Doch de Bezetting, weetende dat PARMA in aantogt was, voorkwam dien ramp, door eene looze handeling en verzoek van beraad, welke zij zo lang wist te rekken, tot dat het Spaansche Leger zich voor de Stad vertoonde. Toen trok Prins MAURITS af, en wierdt de Hertog meester van *Geertuidenberg*, voor vijftien maanden soldije aan de Bezettinge, en toezegging van de voorgaande Vrijheden aan de Burgerije, mids dezelve niet streeden met de gehoorzaamheid, den Koning verschuldigd.

Tot nog toe hadden des Landvoogds Krijgsverrigtingen zich tot de vaste kust bepaald. De uitrusting der zo genaamde *Onverwinnelijke Vloot*, in Spanje, met oogmerk om op Engeland eenen kans te waagen, bewoog hem, ook van zijnen kant daar toe mede behulpzaam te zijn. In *Vlaanderen* verzamelde hij een Leger van dertigduizend man, om gescheept te worden, in de Haven van *Duinkerken*, in achtentwintig Oorlogschepen. Het Volk en den voorraad voerde hij na de Schepen, en vierhonderd platgebodemde Vaartuigen, langs onderscheidene Vaarten, met voordagt ten dien einde gegraaven. De Vloot liep in Zee, doch zonder nut tot het bedoelde oogmerk. PARMA, hier over verdrietig, om geene vergeefsche moeite gedaan te hebben, liet zich overhaalen, om het beleg te slaan voor *Bergen op Zoom*, de eenige Staatsche Stad in *Braband*. Om de Stad van den waterkant van al het noodige te voorzien, was zeer gelegen het Land van *Tholen*, als zijnde slegts door eenen arm van de Schelde, de *Vossemaar* genaamd, van de vaste Kust gescheiden. Na 't Eiland *Tholen* zondt hierom de Landvoogd een goed getal Krijgsknegten, tot het doen van eene landing; die, egter, hun belet wierdt door den Graaf VAN SOLMS, Bevelhebber van het Eiland.

Dus het hoofd gestooten hebbende aan den Waterkant, besloot de Hertog aan de Landzijde zijnen slag wisser te neemen. In 't laatst van September vertoonde hij zich voor de Stad. Op

Op den *Noordschans*, tusschen de Stad en de Schelde gelegen, deedt hij den eersten aanval. Het mislukken daar van deedt hem de toevlugt neemen tot omkoopinge; waar in hij insgelijks zijn doelwit miste. Naa een verlies van bij de duizend man, en om de veelvuldige herfstregens, brak de Hertog het beleg op, in het begin van November, eenige dagen voor dat *Bon* aan hem overging; 't welk hij, zints de maand Maart deezes jaars, door den Prins VAN CHIMAI belegerd hadt gehouden. *Wagtendonk* volgde eerlang dit voorbeeld.

Door deeze bemagtigingen de handen ruimer, en over meer Krijgsvolk hebbende te beschikken, besloot PARMA het beleg van *Rijnberk* met meerderen ernst door te zetten, 't welk nu bijkans twee jaaren hadt geduurd. Eene merkelijke versterking, door de Staaten daar binnen gebragt, was oorzaak, dat *Rijnberk* het nog hieldt tot in den Jaare 1590, eer het aan den Hertog overging.

Onder dit alles stortte PARMA in eene zwaare ongesteldheid, om welke te verdrijven hij de Wateren te *Spa* ging gebruiken. Zommigen zogten de oorzaak zijner ziekte in mismoedigheid over het mislukte beleg van *Bergen op Zoom*, anderen in vergif, hem door de Spanjaards zelve toegediend; veele van welke op hem misnoegd waren, omdat hij de onderneeming der Spaansche Vloot op Engeland niet kragtdaadig onderfteund hadt. Zo hoog liepen de lasteringen zijner vijanden, dat hij het noodig vondt, zich deswegen te verdeedigen ten Spaanschen Hove; met dien gewenschten uitslag, dat hij, tot op zijnen dood, deszelfs gunst bleef behouden.

Tegen het einde des Jaars 1590 vertrok de Hertog VAN PARMA na *Frankrijk*, op uitgedrukten last van Koning PHILIPS, met het grootste gedeelte van zijn Leger, om zich tegen HENRIK DEN IV te verzetten. Graaf PIETER ERNST VAN MANSVELD zou, midlerwijl, het hoog bewind der Nederlandsche zaaken in handen hebben, en deszelfs Zoon KAREL over den Oorlog de hoofdbestelling voeren. Eer nog de Hertog op weg sloeg, ontving hij eene bezending van wegen de Rijksvorsten, klaagende over schending van den Duitschen bodem door zijne Troepen, en deswegen vergoeding vraagende. PARMA gaf hun

trotsch

trotsch bescheid; onder andere voerde hij hun te gemoet, dat ze de geleedene schade gewillig behoorden te draagen, aangezien hun dezelve tot voorstand en handhaavinge van den Ouden Godsdienst was aangedaan.

Niet geheel vrugtloos was des Hertogs optogt na Frankrijk. *Parijs* wierdt naauw ingeslooten gehouden door Koning HENRIK; 't gelukte den Landvoogd, het beleg te doen opbreeken. Doch toen hij, vervolgens, in verscheiden Steden, Bezetting wilde brengen, vondt hij zo weinig vertrouwen bij de Gemeente, dat hij nergens wierdt toegelaaten. Eene andere onaangenaamheid ondervondt hij op zijnen terug togt, welken hij moest neemen midden door het vijandelijk Leger. Bij gebrek aan betaalinge, waren de Bezettingen van verscheiden Nederlandsche Steden aan 't muiten geslagen; 't leedt een geruimen tijd, eer deeze zich tot reden lieten brengen. Naa zijne wederkomst zondt hij den Prins VAN ASKOLI, met eenige benden, na Frankrijk, om den Hertog VAN MAYENNE, tegen Koning HENRIK, te ondersteunen.

In slegten staat, en onmagtig tot onderneemingen van eenige aangelegenheid, bevondt zich thans de Hertog VAN PARMA. Behalven de verzwakking van zijn Leger, door de straks gemelde verzending van Troepen, heerschte onder de overigen een algemeene geest van muiterije, zelf tot in *Gelderland* en de Provincie *Groningen*. De Stad van dien naam was thans belegerd door Prins MAURITS. Om haar te hulp te koomen, hadt de Hertog een plan beraamd; doch de woestheid der wegen, derwaarts leidende, vernomen hebbende, stelde hij zijn voorneemen ter zijde, en sloeg het beleg voor *Knodsenburg*, eene Sterkte, onlangs door Prins MAURITS, aan de Maaze, tegenover *Nieuwmegen*, gebouwd. Doch hij moest wel haast het beleg opbreeken, zints de komst van gemelden Prinse, die hem, met groot verlies, van daar deedt verhuizen. Uit spijt over deeze mislukking, storte hij van nieuws in eene ongesteldheid, die hem andermaal de toevlugt deedt neemen tot de wateren van *Spa*, terwijl zijne Krijgsbenden de Winterlegeringen betrokken.

De Lente des volgenden Jaars 1592 was reeds een goed deel verloopen, en de Hertog nog niet hersteld van zijne zuk-

zukkelinge, wanneer hij, andermaal, den togt na *Frankrijk* ondernam, tot ontzet van *Rouan*, belegerd door Koning HENRIK DEN IV, gesterkt met Staatsche benden. 't Gelukte hem, den Koning het beleg te doen opbreeken; waarnaa hij den weg insloeg na *Parijs*, omtrent welke Stad verscheiden schutgevegten voorvielen. Doch vermids 'er niets beslissends gebeurde, keerde PARMA eerlang te rug na de Nederlanden, en voorts na *Spa*, om zijne nog wankele gezondheid verder te herstellen. Zijn verblijf aldaar was thans van korten duur. Van Koning PHILIPS bevel ontvangen hebbende, om zijnen togt na *Frankrijk* te hervatten, sloeg hij derwaarts op weg, ondanks zijne aanhoudende ongesteldheid, in 't einde van October des boven genoemden jaars. Hoewel het Leger *Frankrijk* introk, zette hij den togt niet verder voort dan tot *Atrecht*. Hier zukkelde hij de gantsche maand November. Op den tweeden December overviel hem eene zo zwaare flaauwte, dat hij den volgenden dag overleedt. Zijne langduurige ongesteldheid is niet gunstig aan 't vermoeden derzulken, welke zijnen dood stellen op rekening van vergif, zonder dat zij evenwel de persoonen noemen, welke het hem zouden hebben toegediend. Meer waarschijnlijkheids heeft de meening, welke de oorzaak van zijne sleepende onpasselijkheid en daar op gevolgden dood zoekt, in de kanskeering van het Krijgsgeluk, 't welk, naa eene gunst van etlijke jaaren, in de vijf laatste hem den nek hadt toegekeerd. Veertien jaaren hadt de Hertog VAN PARMA over de Nederlanden de algemeene Landvoogdij geoeffend.

Zie BOR; VAN METEREN; HOOFT, enz.

PASOR, (GEORGIUS) gebooren in het *Herbornsche*, doch in welk jaar, vinden wij niet aangetekend, bekleedde het ampt van Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en Hebreeuwsche taale, te *Herborn*, geduurende den tijd van negentien jaaren. Naa verloop van dezelve verkoozen hem de Verzorgers van het Friesche Hoogeschool, tot het geeven van onderwijs in de Grieksche taale. Hij eindigde aldaar zijne dagen, in den Jaare 1637.

1637. Van 's Mans naarstigheid getuigen verscheiden Schriften, meest dienende ter opheldering of verstand van het Nieuwe Testament. Uit zijn huwelijk, reeds op zijne eerste standplaats aangegaan, was hem aldaar gebooren,

PASOR, (MATTHIAS) in den Jaare 1599. Den grond zijner volgende vermaardheid leide hij te *Heidelberg*. Om te ruimer bestaan te hebben, woonde hij aldaar, een tijd lang, bij een vermogend' Burger, als Leermeester van deszelfs kinderen. De Wijsbegeerte en Wiskunde waren de weetenschappen, op welke hij zich voornaamelijk toeleide. Ook in deeze, als mede in de Hebreeuwsche taale, gaf hij, bovendien, onderwijs aan eenige Jongelingen. Naa verloop van tijd wierdt PASOR, in de gemelde Stad, het Hoogleeraarampt in de Wiskunde aangebooden. Om de Oorlogsrampen, welke ook op zijn verblijf nederdaalden, vondt hij zich genoodzaakt, naa verloop van twee jaaren, zedert zijne aanstelling, die Plaats te verlaaten. Zedert leide hij een zwervend leeven, doch onthieldt zich meest in Engeland, aan 't Hoogeschool te *Oxfort*, afzonderlijk onderwijs geevende in de Godgeleerdheid en Oostersche taalen. Hij verkoos dien leevensstand, boven eenen anderen, hem aangebooden door den vermaarden Ierschen Aardsbisschop USSERIUS, die, met de belofte van een Jaargeld, boven vrije tafel, hem na *Ierland* zogt te lokken. Zedert wierdt hij beroepen, ten gemelde plaatze, tot Hoogleeraar in de Oostersche taalen. Drie jaaren bekleedde hij deezen post, om dien te verwisselen met het Hoogleeraarampt in de Wijsbegeerte te *Groningen*. Het onderwijs in de Wiskunde, en naderhand in de Godgeleerdheid, wierdt hem, naa verloop van eenige jaaren, aanbevolen. PASOR overleedt in den Jaare 1658. Nooit was hij gehuwd geweest. Ondanks zijne geleerdheid, konde hij niet besluiten om iets in 't licht te geeven. Hij gaf daar van voor reden, de Jeugd niet te willen aftrekken van de goede Boeken, welke reeds voorhanden waren; als mede de Boekverkoopers niet verarmen, door dezelven op kosten te jaagen met de afgifte van Werken, welke schaars of nooit verkogt worden.

Zie BAYLE, *Dict. Crit.*

PAS-

PASSEGEULE, eene gegraaven Vaart in 't *Vrije van Sluis*, aangeleid om door dezelve, tot in de *Brakman*, een Water, loopende voorbij het Stedeken *Biervliet*, en doorgaanden Vloed en Ebbe te brengen.

PATROONSCHAP, (*Regt van*) bij de Regtsgeleerden *Jus Patronatus* genaamd, noemt men het regt en de magt der Heeren van zommige Ambagtsheerlijkheden in de Vereenigde Provincien, om aan de Gemeenten eenen Leeraar voor te stellen. Van minder uitgebreidheid ginds dan elders is dit regt, als bepaalende zich enkel tot de goed- of afkeuring van den Leeraar, naa dat door den Kerkeraad een beroep op hem is uitgebragt. Niet alleen van den Hervormden, maar ook, hier en daar, van den Roomschen Godsdienst vindt men Ambagtsheeren, welke 't een en ander Voorregt genieten. Meermaalen heeft men, op Sinodaale zamenkomsten, poogingen aangewend, om het Regt van Patroonschap te vernietigen, of te besnoeien, onder voorwendzel dat het regt der Kerke daar door benadeeld wierdt. Onder andere geschiedde zulks in het vermaarde Sinode van *Dordrecht*, en in een ander, gehouden te *Hoorn*, in den Jaare 1641; in welk laatste eene bepaaling wierdt gemaakt, dat geene Predikanten, tegen den wil eener Gemeente, zich dezelve zouden mogen laaten opdringen; als mede, dat de Proponenten dit Besluit zouden moeten ondertekenen, en zich ter naakoominge verbinden. Doch 's Lands Staaten hebben telkens ernstig zich daar tegen verzet, en soortgelijke raadpleegingen, als strijdig met het regt der Ambagtsheeren, verbooden. Nogthans hebben 's Lands Staaten zelve, omtrent het Regt van Patroonschap, nu en dan eenige schikkingen beraamd, met opzigt tot de uitoeffening daar van, door eigenaars van bijzondere Gezinten. Ter gelegenheid van het veilen van eenige Ambagtsheerlijkheden, die het Regt van Patroonschap hadden, in den Jaare 1722, wierdt bij de Staaten van Holland besloten, aan de Koopers, zo dezelve geene Protestanten waren, alleenlijk de oeffening van het regt van Goed- of Afkeuringe te laaten behouden, terwijl het eigenlijk dus genaamde Regt van Patroonschap zou berusten in den boezem van Gekommitteerde Raaden van 't Gewest, onder hetwelk de Am-

Ambagtsheerlijkheid behoorde. Wijders leggen de Roomschgezinde Ambagtsheeren onder de verpligting, van rekenschap te moeten geeven, waarom zij deezen of geenen Predikant niet willen toelaaten. Wij merken hier nog aan, dat het aanstellen van Voorzanger en Koster mede onder het Regt van Patroonschap begreepen is.

Zie ED. VAN ZURK, *Codex Batavus*, Titt. HEERLYKHEID en PATRONAATSCHAP.

St. PAUL, in de wandeling bekend bij den naam van *Graaf van Zaandam*, een Franschman van afkomste, doch zedert eenige jaaren woonagtig te *Amsterdam*, en ook Burger dier Stad, was, in den Jaare 1680, de oorzaak van merkelijke beweeginge tusschen het Fransche Hof en de Algemeene Staaten. Op grond van zwaare misdaaden, hem ten laste geleid, was, van wegen den Koning van *Frankrijk*, uit de Bezetting van *Yperen*, een Luitenant met negen Dragonders gezonden, om hem op te ligten. Het Oorlogsvolk was reeds tot *Rotterdam* genaderd, wanneer deszelfs oogmerk ontdekt, de Bevelhebber met zijne onderhoorigen gevat en voorts gevankelijk na *'s Hage* wierdt gevoerd. Ernstig verzette zich de Fransche Gezant tegen dien handel, beweerende dat de Krijgslieden slegts de ontvangene bevelen hadden opgevolgd, en diensvolgens op vrije voeten moesten gesteld worden. Doch de Staaten verstonden het anders; zij waren van oordeel, dat het Fransche Krijgsvolk, een Onderdaan van den Staat en Burger van *Amsterdam*, over wiens gedrag men nimmer klagtig was gevallen, dus willende opligten, den dood verdiend hadt. In gevolge van dit begrip, wierdt de Luitenant veroordeeld om onthoofd te worden, en zijn Volk tot eene tienjaarige Gevangenisse. Tegen den bestemden tijd wierdt alles tot de volvoering van het vonnis over den Luitenant gereed gemaakt, en zelf een Doodkist op het Schavot gebragt. Doch zo dra het vonnis geleezen was, schonk men hem vergiffenis, en zondt hem, nevens zijne Dragonders, aan den Franschen Afgezant.

Zie *Hollandsche Mercurius*.

Pauw, (adriaan) een aanzienlijk Koopman te *Amsterdam*, al vroeg der Gezuiverde Leere toegedaan, en, egter, van geen klein aanzien bij de nog Spaansch- en Roomschgezinde Regeeringe dier Stad. Dit bleek in den Jaare 1566. Ter gelegenheid van eenige opschuddinge onder 't gemeen, welke geschapen scheen, zo als ook met 'er daad gebeurde, op Beeldestorminge te zullen uitloopen, wierdt pauw, met nog twee andere Gereformeerde Burgers, egbert roelofszoon en arend bouwer, door Burgemeesters en Schepenen verzogt, om hun van goeden raad te dienen, tot het doen bedaaren van den woedenden hoop. Pauw en de twee anderen, zich hier omtrent bezwaard vindende, verzogten tijd van beraad tot 's anderendaags. Intusschen nam de verbrijzeling, in de Oude Kerk, eenen aanvang. Ten bestemden tijde op het Stadhuis te rug gekeerd, en, bij monde van eenen der Burgemeesteren, gevraagd zijnde naar een middel, om de Gemeente tot bedaaren te brengen, en het pleegen van verderen moedwil te voorkoomen, hernam pauw, de oudste en de woordvoerder, „ dat zulks boven zijn verstand „ ging, en dat de Heeren doen konden, 't geen zij oirbaar „ dagten." Thans weezen hen de Heeren na een afzonderlijk vertrek, om 'er onderling te raadpleegen. Bij hunne wederkomst in de Vergadering verzogten en verkreegen ze nieuwen uitstel tot den volgenden dag, met nevensgaande verzoek om van den voorslag van Burgemeesteren, aan hun gedaan, niemand opening te geeven. Op den vijfentwintigsten Augustus, 's morgens ten acht uure, wierdt pauw, van nieuws, op het Stadhuis ontbooden. Thans vertoonde hij een geschreeven Opstel, en gaf in hetzelve in bedenking, „ of men ook zoude kunnen „ goedvinden, de Beelden in de Kerken af te neemen, de „ Kerken te sluiten, en de Preeke buiten de Stad, en bij on„ weder in de Leproozen Kerk, toe te laaten; voorts te gedoo„ gen, dat de Zieken een Predikant of Priester ontbooden, „ naar hun welgevallen, mids de Priester in stilte, met het „ Sakrament, bij de Zieken gingen; en eindelijk op zwaare „ straffen te verbieden, het beschadigen van Kerken of Kloos„ ters: alles, tot dat 'er, bij den Koning en de Algemeene „ Staaten, op het stuk van den Godsdienst, nader zou voor„ zien zijn." Zo veel genoegen vondt dit Ontwerp bij de Wet-

Wethouderſchap, dat het ſtraks, met kleine verandering, tot eene Keure gemaakt, en, 's anderendaags, bij 't geſchal van Trompetten, wierdt afgekondigd, in 't bijzijn van eenen der Burgemeesteren, en van ADRIAAN PAUW met de twee andere Hervormden.

Naa dat de zaaken aldus geregeld waren, verzogten Burgemeesteren aan de Kapiteinen der drie Schutterijen, om uit elke Schutterij twee perſoonen te kiezen, aan welke de Gemeente haare bezwaaren konde inbrengen, en die dezelve vervolgens aan Burgemeesteren zouden voordraagen. ADRIAAN PAUW was een deezer Gelastigden. Den naam van *Opper-Kapiteinen*, hun gegeeven, wees PAUW van de hand, als hun niet voegende, dewijl zij alleenlijk tot Middelaars tusſchen de Gemeente en de Wethouderſchap waren aangeſteld. Tot ſoortgelijken post wierdt PAUW in 't volgende jaar verkoozen, wanneer men een getal van negen perſoonen, *van de beide Religien*, benoemde, om, wanneer men zulks noodig oordeelde, met Burgemeesteren, over zaaken, de bewaaring der Stede betreffende, te ſpreeken.

Zeer onrustig was de toeſtand van *Amſterdam*, in de maand Februarij des Jaare 1567. Meermaalen baate gehad hebbende van den raad van ADRIAAN PAUW, ontbooden Burgemeesteren hem wederom ten Stadhuize, om te beproeven, of men door zijne tusſchenſpraak den oproer zou kunnen doen bedaaren. PAUW, hoewel ziekelijk en te bedde leggende, voldeedt aan dit ontbod. In zijnen weg na het Stadhuis vondt hij, in de Warmoesſtraat, bij de Paapenbrug, de Burgerij in de wapens. Op den Dam wilden eenige Roomſche Burgers hem te lijve; doch men liet hem ongemoeid, op het berigt dat hij door Burgemeesteren ontbooden was. Boven gekoomen zijnde, wierdt op hem begeerd, dat hij verneemen wilde naar den toeſtand van zaaken onder de Burgerij, en aan Burgemeesteren daar van verſlag doen. In 't eerst zogt hij zich daar van te verontſchuldigen, zich beroepende op de gevaarlijkheid der taake, waar van hij reeds ondervinding hadt gehad. Op de belofte, evenwel, van voor de veiligheid van zijnen perſoon te zullen zorgen, begaf hij zich na de Warmoesſtraat, in welke hij, bij de Paapenbrug, de Onroomſche burgerij mer-

kelijk vermeerderd vondt. Op zijne vraag aan dezelve naar de reden van deezen oploog, kreeg hij tot bescheid, dat men, van den kant der Regeeringe, door het aanneemen van nieuwe manschap, eenen toeleg scheen gemaakt te hebben om haar te overvallen. Met de verzekering aan de Woordvoerders, dat hij zulk eenen toeleg in de Heeren niet bespeurd hadt, en naa de menigte gebeeden te hebben, zij zouden tog niet verder voorttrekken, noch zich aan de Heeren vergrijpen, keerde PAUW weder na 't Stadhuis. Van hier wierdt hij, nevens eenige andere voornaame Burgers, eens en andermaal, afgevaardigd aan de Gemeente, met last om dezelve te verzekeren, dat 'er geene nieuwe Knegten aangenomen, maar alleen op aanschrijven der Landvoogdesse, eenige waren opgetekend. De Gemeente, zedert, tot bedaaren gebragt zijnde, door het treffen van een Verdrag, tusschen haar en de Regeering, wierdt daar van kennis gegeeven door eene afkondiging, in onderscheidene oorden der Stad. Bij die aan de Oude Brug was PAUW tegenwoordig, nevens eenen Burgemeester en Schepen. De Sekretaris, onder 't afleezen, een weinig haperende, ontstondt 'er eenige opschudding onder de gewapende omstanders, en voorts een geroep van *Schiet! Schiet!* De Burgemeester was zeer ontsteld, en de Sekretaris nam de vlugt. Door de kloekmoedigheid van PAUW, en zijne vermaaning aan de menigte tot Eendragt, kwam dezelve tot bedaaren, en geschiedde voorts de afkondiging in goede orde. Ten zelfden tijde bewerkte PAUW, bij de Regeering, vergiffenis, voor de gewapende Burgerij, van de gepleegde Kerkschennisse en andere ongeregeldheden.

Op deezen dienst, aan de Stad beweezen, volgde, wel haast, eene nieuwe gelegenheid, voor den Heere PAUW, ter betooninge van zijne zucht voor het algemeene welzijn. De Heer VAN BREDERODE, naa eenigen tijd vertoevens te *Amsterdam* wierdt te raade, eene andere verblijfplaats op te zoeken. Doch hier toe, en om zijne schulden te betaalen, hadt hij eenige penningen noodig De Regeering, bij welke hij, deswegen, aanzoek deedt, uit vreeze voor ondank bij 't Spaansche Hof, dorfde hem dezelve niet verstrekken. Van hier dat Burgemeesteren onzen PAUW, nevens eenen HERMAN ROODENBURG

BURG *den Ouden*, in de maand April des Jaars 1567 op 't Stadhuis ontbooden, en dezelven verzogten om den Heere VAN BREDERODE, op hunnen eigen naam, doch voor rekening der Stad, achtduizend guldens te tellen, onder verband van zekere Landen diens Edelmans. Zij voldeeden aan dit verzoek, uit hunne eigen en hunner vrienden beurſe, mids ter verminderinge der op te brengene ſomme zouden dienen de penningen, op 't Stads Excijnshuis voorhanden, bedraagende tweeduizend vijfhonderd guldens.

Naa het vertrek van den Heere VAN BREDERODE uit *Amſterdam*, namen aldaar de zaaken een ongelukkigen keer, tot nadeel der Hervormden; veele van welke de vlugt namen. Daarenboven wierdt de Stad met Spaanſche Bezetting gedreigd, tot handhaavinge van den Roomſchen Godsdienst. De Regeering, hoewel anderzins op de zijde van Spanje, zag, egter, zeer zwaar op tegen het ontvangen van vreemde Krijgsknegten. Nieuwe aanleiding om ADRIAAN PAUW in den arm te neemen. Op verzoek van Burgemeesteren en Raaden, begaf hij zich, in 't begin van Maij des gemelden Jaars 1567, nevens HERMAN ROODENBURG, uit naam der Gemeente, met den Burgemeester JOOST BUIK, na *Antwerpen*, om bij de Landvoogdesſe om verſchooning van Bezettinge aan te houden. Hoewel zij, reeds te *Tſelmonde*, bij de honderd ſchepen met Soldaaten ontmoetten, na *Amſterdam* beſtemd, vervorderden zij evenwel hunne reize. Doch hunne bezending was van geene vrugt. Reeds op den vierden dag naa hun vertrek uit *Amſterdam*, trok de Heer VAN NOIRCARMES, zonder iemands wederzeggen, daar binnen.

Ondanks de vlugt van veele aanzienlijke Hervormden, bleef PAUW ongemoeid, tot in de maand September des Jaars 1568. Met kennis van Burgemeesteren deedt hij thans eene reize na Brabrant, tot bevorderinge van zijnen Koophandel. Bij zijne wederkomst ontving hij de onaangenaame tijding, dat de Schout onderzoek op hem deedt; eene tijding, welke hem te dieper griefde, omdat 't geen hem ten laste wierdt geleid, geſchied was op naam of verzoek der Wethouderſchap. Hierom vervoegde hij zich bij Burgemeesteren, met een Verzoekſchrift om eene Akte van ſchadelooshoudinge, wegens 't geen hij, naa

den tweeden April des Jaars 1567, hadt gedaan. Van nieuws deedt PAUW hier op eene Brabantsche reize, en kwam reeds in October te rug. Intusschen was den Prokureur-Generaal van den Raad der Beroerten aangediend, dat hij voortvlugtig was. Van hier dat hij, nog vóór 't einde der genoemde maand, de Stad verliet. Kort daar op volgde eene dagvaarding voor den Raad der Beroerten, tegen den achttienden December, op grond dat hij zijn kind op de Kalvinische wijze hadt laaten doopen. In stede van in persoon te verschijnen, verzogt hij, zich in geschrift voor een Gevolmagtigde van den Raad te mogen verantwoorden. Om zijn verzoek te meer ingangs te doen vinden, vertoonde hij „ hoe hij met „ eene Vrouw en negen kinderen belast was, bij den Deken „ en Pastoor der Stede voor een Zoon onzer Moeder de „ heilige Kerke bekend stondt, en zich altoos als een stil en „ gehoorzaam Burger hadt gedraagen." Doch hier op volgde geen ander bescheid, dan dat hem, bij verschijning, regt zoude wedervaaren. Het Verzoekschrift, boven vermeld, aan Burgemeesteren van *Amsterdam*, hadt zijne Huisvrouw, ANNA *Jacob Lucas dogter*, zonder eenig bijschrift, te rug ontvangen. In de maand April des Jaars 1569 wierdt PAUW andermaal gedagvaard. Thans verzogt hij uitstel tot den eenentwintigsten van Junij, voor reden geevende, om, intusschen, met de Oostersche Kooplieden, van welke hij veele goederen onder zich hadt, zijne rekeningen te mogen sluiten. Het Verzoekschrift was nog niet gekoomen ter kennisse van den Raad, of dezelve hadt reeds een vonnis geveld van ballingschap en verbeurdverklaaringe zijner goederen. Wij voegen den hoofdzaaklijken inhoud van 't Vonnis hier nevens, op dat de Leezer over de misdaaden moge oordeelen. Behalven 't laaten doopen van zijn Kind, op de Kalvinische wijze, boven vermeld, wierdt aan PAUW te laste geleid „ dat hij de Preeke in de „ Minderbroeders-Kloosterkerk doorgaans hadt bijgewoond; „ dat hij de Wethouderschap eenige punten, met zijne eigen „ hand geschreeven, ten behoeve der Sektarissen (Onroomschen), hadt aangebooden, bij welke het afneemen van „ beelden, het sluiten der Kerken, vrijheid van prediken binnen de Stad, en om in geval van ziekte een Priester of

„ Pre-

„ Predikant te mogen ontbieden, naar welgevallen, begeerd „ wierdt: als mede, dat de Priesters de Sakramenten in ſtil- „ te bij de zieken bragten, en dat men elkanderen, ter zaa- „ ke van den Godsdienst, met woorden noch met werken „ kwalijk zou bejegenen; dat hij, nevens veele andere Sek- „ tarisſen, in 't Minderbroeders-Klooster was geweest, al- „ waar men zich verbonden hadt tegen de Wethouderſchap, „ en beſlooten de Klok te luiden, om 't volk op de been te „ brengen; dat hij geweest was een der afgevaardigden van „ de muitelingen, die, in den Jaare 1567, zich gewapend „ hadden tegen de Wethouderſchap, om op dezelve te be- „ geeren, dat zij mogt nalaaten, meer Katholijke Soldaaten „ aan te neemen tot haare beſcherminge, niettegenſtaande het „ haar door de Landvoogdesſe was toegeſtaan." Rampzalige tijden, in welke bedrijven, op last of verzoek der Regeerin- ge verrigt, tot misdaaden worden toegerekend, en op de belofte van bevrijding voor aanſpraak of naamaaning, geen ver- trouwen kan geſteld worden!

Naa zulk een onregtvaardig en wreed Vonnis, over hem geſtreeken, onthieldt zich PAUW, eerst te *Embden*, en nader- hand te *Hamburg*. Hij vertoefde aldaar tot in den Jaare 1578, wanneer de verandering van zaaken in de Nederlanden, met naame ook te *Amſterdam*, PAUW nevens anderen tot de wederreize na het Vaderland deedt beſluiten. Te *Hamburg* hadt onze Balling gemeenzaame verkeering gehouden met den Heer JOHAN HUIGEN, Raadsheer der Stad, een vriend der Ne- derlandſche Vrijheid, en begunſtiger der Amſterdamſche Vlugte- lingen. Bij het afſcheidneemen van PAUW gaf hij aan zijnen vriend den wijzen raad, „ indien hij immer op het kusſen raak- „ te, zich te wagten voor den klip, op welken die van *Ham- „ burg*, onder andere, zich verzeild hadden: te weeten, niet „ te gedoogen, dat de Predikanten zich verder dan met hun „ Predikampt bemoeiden."

In de maand Maij des laatstgenoemden jaars bevondt zich PAUW wederom te *Amſterdam*. Thans was hij een der vijf Afgevaardigden uit de Burgerij, welke zich ten Stadhuize ver- voegden bij de Wethouderſchap, om te beproeven, of dezelve te beweegen ware tot het berusten in eenige ſchikkingen, ten

behoeve der Onroomschen beraamd. De onwilligheid der Heeren hadt ten gevolge, dat zij kort daar op ter Stede uitgeleid, en andere Regenten in hunne plaats gesteld wierden. De Heer PAUW wierdt op den eigen dag der Regeeringsveranderinge tot Schepen en Raad der Stad verkooren. Waarschijnlijk zal hij kort daar naa overleeden zijn; althans vinden wij 's Mans naam, die zo wel bij de Stad verdiend hadt, op de Regeéringslijst, zedert, niet meer vermeld. Zijne Huisvrouw, boven genoemd, was, indien geen Lid der Doopsgezinde Gemeente, althans in het gevoelen der schriftmaatigheid van den bejaarden Doop. Van eenen zijner Zoonen, REINIER PAUW, zullen wij beneden spreeken. Een andere Zoon, PIETER genaamd, in den Jaare 1586 tot Schepen en Raad van *Amsterdam* verkoozen, verwoonde, zedert, zijn Poorterschap, en wierdt Rentmeester van *Alkmaar*, alwaar hij zijne dagen eindigde. Hij was gehuwd met eene Zuster van den vermaarden HENRIK LAURENSZOON SPIEGEL, en verwekte bij haar eenen Zoon, insgelijks PIETER genaamd, van wien in 't vervolg breder zal gesproken worden.

Zie A. PAUW, *Relaas*; BRANDT, *Hist. der Reformatie*; COMMELIN en WAGENAAR, *Beschrijv. van Amsterdam*.

PAUW (ADRIAAN) Ridder, Heer van *Heemstede*, Zoon van den Amsterdamschen Burgemeester, en Kleinzoon van den straks geschetsten ADRIAAN PAUW, wierdt gebooren te *Amsterdam*, in of omtrent het Jaar 1585. Reeds op zijn zesentwintigste jaar, bekwam hij den gewigtigen post van Pensionaris zijner Geboortestad. Geduurende de Nederlandsche Kerkgeschillen, althans ten tijde van het *Dordtechtsche* Sijnode, moet hij de zijde der Contraremonstranten gehouden hebben. Dit is zeker, dat wanneer, naa de veroordeeling der Remonstranten, eenige Bezorgers van 't Leidsche Hoogeschool, als dezelven te zeer toegedaan, van hunne posten verlaaten wierden, de Heer PAUW eene plaats der afgezette Heeren vervulde. Als zodanig hadt hij mede de hand in de afzetting van

GERAR-

GERARDUS JOANNES VOSSIUS en KASPAR BARLÆUS, Regent en Onder-Regent van het Theologische Kollegie te *Leiden*, als welken insgelijks de naam van Remonstrantsgezindheid aanhing.

In de Jaare 1621 en 1624 was telkens de Heer PAUW lid van een Buitengewoon Gezantschap in *Frankrijk*. In de zelfde hoedanigheid vertrok hij, in den Jaare 1628, na *Engeland*. Geene kleine eere leide hij in met deeze bezendingen, vooral na 't eerstgenoemde Koninkrijk. De gewigtige post van Raadpensionaris van Holland wierdt op den twaalfden April des Jaars 1631 aan hem opgedraagen, voor den tijd van vijf jaaren. Hoewel hij dus zijne bestendige woonplaats buiten *Amsterdam* moest neemen, bekwam hij, egter, van Burgemeesteren der Stad eene schriftlijke belofte, volgens welke hij zelve het Poorterschap behouden, en zijne kinderen voor gebooren Poorters zouden erkend worden.

Eene bijzonderheid, den Heer PAUW betreffende, kunnen wij niet nalaaten, hier te melden; zij dient om licht te verspreiden over 's Mans karakter en denkwijze. Bekend zijn de beweegingen, ontstaan ter gelegenheid van het bekende Treurspel van JOOST VAN DEN VONDEL, *Palamedes* genaamd. Veelen wilden dat hij geregtelijk deswegen zou vervolgd worden. PAUW was een van deeze; hij hadt den Prokureur-Generaal aangeraaden, hem in *'s Hage* in regten te betrekken. Hij sprak hier over, onder andere, ook met den Schepen ANDRIES BICKER; die hem, egter, moedig wederstondt, zeggende: „ Als men onze burgers naar den *Haag* zal voeren, wat „ hebben wij dan hier te doen?"

's Lands Staaten, in den Jaare 1634, besllooten hebbende tot een Gezantschap aan LODEWYK DEN XIII, om dien Vorst tot eene Vredebreuk met *Spanje* te beweegen, ontving de Heer PAUW, nevens den Heer JOAN DE KNUIT, vertoonende den Eersten Edele van Zeeland, dien volwigtigen last, hoewel tegen den zin van Holland, met naame ook van *Amsterdam*. Doch de Raadpensionaris, zo wel als de andere, hadt het oor van Prinse FREDRIK HENRIK, en hier door op de tegenkanting gezegevierd. Hij vertrok in den aanvang des Jaars 1635, en hadt de voornaame hand in het tot stand brengen

van het lang gezogte Verbond. In het uitzigt op de hoog opgegeevene voordeelen, wierden evenwel de hoofdrijvers daar van te leur gesteld.

Naa het sluiten van het Verdrag, 't welk door den Heer DE KNUIT herwaarts wierdt overgebragt, vertoefde de Heer PAUW nog eenigen tijd aan 't Fransche Hof, op besluit der Staaten, in de hoedanigheid van buitengewoon Gezant, alzo de gewoonlijke Gezant onlangs overleeden, en deszelfs plaats nog niet vervuld was. Geduurende zijn verblijf ten Franschen Hove, liep, in Holland, voor zijnen goeden naam een zeer nadeelig gerug; door geschenken, luisterde men elkander in 't oor, zou hij zich hebben laaten overhaalen, om de belangen van Koning LODEWYK ijveriger ter harte te neemen, dan met den dienst van zijn Vaderland bestaanbaar was. Daarenboven zagen veelen in Holland, met scheele oogen aan, het hoog gezag en den invloed, op zaaken van Regeeringe, welke hij, door zijn Ampt, zich hadt weeten aan te maatigen. De vijf jaaren, voor welke het Raadpensionarisschap hem was opgedragen, liepen vast ten einde. Om de straks gemelde reden arbeidden veelen, dat zijn last, gelijk gemeenlijk plaats heeft, niet vernieuwd wierdt. Volgens een uitdrukkelijk Staatsbesluit stondt het wederkeeren niet vrij aan de Gezanten, zonder daar toe verlof te hebben bekoomen. Bij brief op brief bieldt hij daar om aan, en wierdt zijn aanzoek door *Amsterdam* ondersteund. Doch zijne partijen wisten te bewerken, dat zijne herroeping telkens verschooven wierdt. Prins FREDRIK HENRIK, hoewel, voor 't overige, een Vriend van den Ambassadeur, rekte deszelfs uitlandigheid, voorgeevende dat men hem in *Frankrijk* noodig hadt. Te scherpziende was PAUW om niet te bemerken, dat onder dit alles, als de waare reden, verborgen lag, een ontwerp om hem van zijn Raadpensionarisampt te verlaaten. Om derhalven aan de eere te blijven, besloot hij zelve voor zijn Ampt te bedanken; dit geschiedde in de maand Maart des Jaars *636*. Men vatte hem bij zijn woord, nam de bedanking aan, en zondt hem voorts verlof, om herwaarts te mogen wederkeeren. Niet vroeger, egter, dan in den Naazomer des Jaars keerde de Heer PAUW in Holland te rug.

Hoe-

Hoewel dus met het misnoegen van zommigen belaaden, wierdt daarom de Heer PAUW niet buiten het bewind gehouden. Naa zijne wederkomst uit *Frankrijk* bekleedde hij den aanzienlijken post van Eerſten Voorzittenden Raad en Rekenmeester van de Graaflijkheids Domeinen, en hadt, daarenboven, als gewoonlijke Afgevaardigde, zitting in de Vergadering der Algemeene Staaten. Een blijk van 't vertrouwen, welk die van Holland in hem ſtelden, zag men in den Jaare 1646, ter gelegenheid der aangevangene Onderhandelinge met *Spanje*, bij welke hij, als Gemagtigde van zijn Gewest, op de vermaarde bijeenkomst te *Munſter* tegenwoordig was. Merkelijk aandeel hadt hij aldaar in het bewerken van den Vrede met *Spanje*, tot groot ongenoegen der Franſche Gemagtigden, die de onderhandeling zogten te rekken, en hem beſchuldigden, dat hij, door een geſchenk van honderdduizend Kroonen, zich hadt laaten overhaalen tot het ſluiten van een ſpoedig verdrag met den Spaanſchen Koning.

Het ongelukkig lot, welk, in den Jaare 1648, KAREL DEN I, Koning van *Engeland*, dreigde, bragt hem derwaarts, te gader met den gewoonlijken Staatſchen Gezant JOACHIMI. Hun last hieldt in, zo wel bij het Hoogerhuis als bij dat der Gemeenten aan te houden, om het leeven van den ongelukkigen Vorst te ſpaaren. Zij hadden gehoor, 's daags voordat het doodvonnis wierdt uitſprooken, en dus te laat om hunne redenen behoorlijken ingang te doen vinden.

Intusſchen hadt de gewigtige dienst, den Lande beweezen, in het kragtdaadig bevorderen van den Munſterſchen Vrede, ijveriger dan iemand zijner Medeafgevaardigden, verſcheiden voornaame Leden van Holland met den Heer PAUW wederom bevredigd. Een blijk daar van vernam men in den Jaare 1651. De Heer JAKOB KATS, voorheen zijn Opvolger in het Raadpenſionarisſchap, thans zijn Ampt hebbende nedergeleid, wierdt de Heer PAUW verzogt, andermaal dien post te willen aanvaarden. Met moeite liet hij zich daar toe overhaalen. Eer hij den Eed afleide, bedong hij dat hem de volgende voorwaarden zouden worden ingewilligd: „ Van zijne bedrij„ ven zou hij aan niemand, dan aan de Staaten van Holland „ en Westfriesland, rekenſchap verſchuldigd zijn; nimmer

„ voor

„ voor gedelegeerde of bijzonderlijk gemagtigde Regters te „ regt gesteld worden; de Privilegien des Lands, bijzonder „ die van *Amsterdam*, behouden; Brieven van Bescherminge „ en Schadeloosshoudinge verwerven van de Staaten, en eindelijk ontslagen zijn van buitenlandsche diensten." Het lot van zijnen Voorzaat, 's Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD, lag den Heere PAUW in 't geheugen, en zogt hij, door deeze bedingsten, zich daar tegen te beveiligen. Terwijl men nog raadpleegde over den gedaanen eisch, leide de Raadpensionaris den Eed af, op den vierden October des Jaars 1651. In 't volgende jaar vertrok hij, als Buitengewoon Gezant, na *Engeland*, om den Admiraal TROMP te zuiveren van de beschuldiginge, als of hij de eerste aanlegger zou geweest zijn van de vijandlijkheden, tusschen hem en den Engelschen Admiraal ROBERT BLAKE. voorgevallen. Doch hij slaagde niet naar wensch in 't oogmerk zijner bezendige. Op zijne te rug reize ontmoette PAUW, nevens de andere Staatsche Gezanten, op de hoogte van 't Zeeuwsche Eiland *Schouwen*, den Admiraal TROMP; deeze opende hun zijnen last, eenige dagen te vooren van 's Lands Staaten bekoomen, om de Engelsche Vloot aan te tasten, en alle mogelijke afbreuk te doen. Zo wel als de overigen, spoorde de Raadpensionaris den Luitenant-Admiraal aan, om zijnen last te volvoeren. Dit niettegenstaande verspreide zich eerlang het gerugt, als of de Heer PAUW den Vlootvoogd het aantasten van de Engelschen hadt zoeken te ontraaden. Zo veel ingangs vondt deeze aantijging bij 't gemeen, en bragt den Raadpensionaris in zulk eenen geweldigen haat, dat zijn Huis in *'s Graavenhage*, als mede zijn Slot te *Heemstede*, met plondering gedreigd wierdt. De Staaten van Holland behoedden hunnen Staatsdienaar tegen den geduchten ramp, door het doen van eene Afkondiging, bij welke zij hem van den aangewreeven blaam zuiverden, en in hunne bijzondere bescherming namen. Niet lang leefde de Heer PAUW naa dien tijd; hij overleedt op den eenentwintigsten Februarij des Jaars 1653, het achtenzestigste zijns Ouderdoms. WICQUEFORT getuigt van hem, dat hij een Man van oordeel en oordeel was, doch zekere boerschheid en kaa-

rig-

righeid over zich hadt, die hem tot handelingen met Vreemde Staatsdienaars niet zeer bekwaam maakte.

Zie AITZEMA, *Zaaken van Staat en Oorlog*; *Resolutien van Holland.*

PAUW, (PIETER) Zoon van PIETER PAUW en van GEERTRUI SPIEGEL *Hendrik Laurensdogter*, Kleinzoon van den bovenvermelden Amsterdamschen Koopman ADRIAAN PAUW, en alzo een volle Neef van den straks geschetsten Raadpensionaris, wierdt gebooren te *Amsterdam*, in den Jaare 1564. De gronden van Taalkennisse leide hij, eerst te *Amersfoort*, vervolgens in zijne Vaderstad. Zints het oprigten van het Hoogeschool te *Leiden*, was hij aldaar een der eerste Studenten in de Geneeskunde. Van daar vertrok hij na *Parijs*, om zich, door den vermaarden DURETUS, in de Geneeskunde, en den niet minder beroemden JOANNES FABER, in de Ontleedkunde te doen onderwijzen. Doch de inwendige onlusten, welke *Frankrijk* beroerden, deeden hem, vroeger dan zijn plan medebragt, van daar vertrekken, en zich na *Rostok* begeeven. In het drieëntwintigste jaar zijns ouderdoms beklom hij aldaar den trap van Doktoraale waardigheid. Naa zijne wederkomst in 't Vaderland deedt PAUW eenen keer na *Italie*, doch vertoefde 'er niet langer dan drie maanden, aan 't Hoogeschool van *Padua*.

Intusschen hadt de naam zijner Geleerdheid zich door Nederland verspreid: weshalven de Bezorgers van 't Leidsche Hoogeschool te raade wierden, den post van Hoogleeraar in de Ontleed- en Kruidkunde aan hem op te draagen. Achtentwintig jaaren gaf hij onderwijs in die Weetenschappen. Eindelijk verviel hij in eene verregaande zwaarmoedigheid, en eindigde zijne dagen in het vierenvijftigste jaar zijns ouderdoms, op den eersten Augustus des Jaars 1617. Hij was Opziener van den Akademischen Tuin, welke, daarenboven, door hem voornaamelijk was aangeleid. Ook was hij de stigter van het *Theatrum Anatomicum*, of Schouwplaats van Ontleedkunde. De Hoogleeraar PAUW hadt in huwelijk eene dog-

dogter van den Heere JAN VAN HOUTEN, Geheimschrijver van *Leiden*. Dokter PAUW, die de Geneeskunde te *Alkmaar* oeffende, en dikmaals wordt vermeld in de Brieven van den Ridder HOOFT, wordt gehouden uit dit huwelijk te zijn voortgesprooten.

Zie MEURSII *Athen. Batav.* VAL. ANDREAS, *Biblioth. Belgica.*

PAUW, (REINIER) Zoon van dien ADRIAAN PAUW, welken wij, in de eerste plaats, van dit vermaard Geslagt vermeld hebben, was, even als zijn Vader, een aanzienlijk Koopman te *Amsterdam*, en een der eerste oprigters van de Oostindische Maatschappije, in den Jaare 1595. Vier jaaren te vooren was hij tot Raad der Stad verkoozen, terwijl hij reeds zints het naastvoorgaande jaar zitting hadt in Schepens Bank. Acht maalen bekleedde hij dien gewigtigen post, de laatste reize, als anderwerf Voorzittende, in den Jaare 1602. Uit Schepens Bank ging hij over in het Burgemeesterlijk gestoelte, in den Jaare 1605. In den Jaare 1613 deedt hij een keer na *Engeland*, nevens eenige andere Staatsleden, ter vereffeninge van geschillen tusschen de Engelsche en Nederlandsche Oostindische Maatschappijen. Een ijverig voorstander zijnde van de verheffinge van het Huis van *Oranje*, wendde hij, nevens anderen, zijne vlijtige poogingen aan, om 's Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD te beweegen, tot handelinge met Prinse MAURITS op gelijken voet, als wel eer met Prins WILLEM was geschied, met opzigt tot de Graaflijke waardigheid. In den Jaare 1618 wierdt de Heer PAUW, van wegens Holland, benoemd tot het onderzoek der Heeren VAN OLDENBARNEVELD, HOGERBEETS en DE GROOT, en in het volgende jaar tot Regter over den eerstgenoemden aangesteld. 't Zij om deeze, of eenige andere reden, zeker is het, dat zints deezen tijd het aanzien van den Heere PAUW merkelijk begon te daalen. Naa het Jaar 1620, toen hij voor de achtste maal de Burgemeesterlijke waardigheid bekleedde, wierdt dezelve niet meer aan hem opgedraagen. 't Gemeen beschouwde hem met

met kleinagting, en verspreidde of geloofde ten zijnen opzigte veele nadeelige gerugten, onder andere, in den Jaare 1625, dat hij en zijne Zoonen Boter en Kaas den vijand hadden toegezonden, en dat zulks in *Zeeland* was ontdekt. Zij vervoegden zich bij mijne Heeren van den Geregte, en verworven van dezelve eene openbaare uitlooving van tweehonderd guldens, aan den aanbrenger van de uitstrooiers of verspreiders van dit gerugt. Zedert zal de Heer REINIER PAUW, in een ampteloozen staat, zijnen leeftijd geëindigd hebben.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

XXIV. DEEL.

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK.

XXIV. DEEL.

VADERLANDSCH WOORDENBOEK;

OORSPRONKLYK VERZAMELD

DOOR

JACOBUS KOK.

VIER-EN-TWINTIGSTE DEEL.

P — R.

MET KAARTEN, PLAATEN en POURTRAITTEN.

TE AMSTELDAM, BY
JOHANNES ALLART.
MDCCXCI.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

PEC.

PECKIUS (PETRUS) een vermaard Regtsgeleerde, gebooren in *Zeeland*, te *Ziertkzee*, volbragt den loop zijner Akademische Letteroeffeningen te *Leuven*, en beklom 'er den trap van Meester in de Regten, in den Jaare 1553. De lof, aldaar behaald, deedt hem 'er den post van Koninklijken Hoogleeraar *Paratitlorum* bekoomen, en vervolgens, in den Jaare 1562, het Hoogleeraarsgestoelte in het Kanonijke Regt beklimmen. Zo veel agtinge behaalde hij in 't bekleeden van dien post, en verspreidde zo aangenaamen reuk van geleerdheid, door zijne Schriften, dat, in den Jaare 1586, de waardigheid van Raadsheer in den Hoogen Raad te *Mechelen* aan hem wierdt opgedraagen. Hij eindigde aldaar zijne dagen, op den zestienden Julij des Jaars 1589. Zijne Weduwe en kinderen deeden zijn Lijk na *Leuven* voeren, en ter aarde bestellen in de *St. Michiels Kerk*, in eene Begraafplaats, met voordagt vervaardigd, pronkende met een deftig Opschrift. Zeer vermaard is een zijner Zoonen, even als de Vader, PETRUS genaamd. Hij doorliep de onderscheidene posten van Raad te *Mechelen*, Lid van den Hoogen Raad, Opperregter in Krijgszaaken, en beklom, eindelijk, de hooge waardigheid van Kanselier van *Brabant* en Koninklijken Raadsheer van Staat. Groote agting behaalde hij door zijn beleid, voorzigtigheid en welspreekendheid, waar van hij, in meenig eene bezending aan Koningen en Vorsten, doorslaande blijken vertoonde. In een mondgesprek met den Predikant UITENBOGAARD, in den Jaare 1620, gaf hij denzelven te verstaan, uit naam der Aardshertogen, dat men niet ongenegen zijn zoude, den gebannen Remonstranten vrijheid van Godsdienstoeffeninge te verleenen, in de Plaatzen, welke, na het einde van het

Bestand, op de Staaten der Vereenigde Gewesten zouden veroverd worden. In 't volgende jaar deedt hij eenen keer na *'s Hage*, om de Staaten te beweegen tot het luisteren naar voorslagen van bestendigen Vrede, en om alle de Nederlanden onder één Hoofd te brengen. Peckius overleedt in den Jaare 1625. Behalven zijne doorsleepene Staatkunde, was hij een fraai vernuft en niet ongevallig Digter. Zijn *Votum pro studiis Humanitatis* wordt bij de kenners hoog geschat.

Zie val. andreas, *Bibl. Belg.* bayle, *Dict. Crit.*

Peelland, een Kwartier van de Meierij van *'s Hertogenbosch*, in Staats *Braband*, dus genaamd naar een Moeras of Veen, *de Peel*, van het Latijnsche woord *Palus*, die meer dan vier uuren in de lengte beslaat, uit welke zeer veele Turf deels gestoken, deels gebaggerd wordt. *Peelland* beslaat in de lengte, van het Noorden na het Zuiden, omtrent acht, en in de breedte, van het Oost na het West, omtrent zes uuren gaans. Eertijds was het een gedeelte van het van ouds vermaarde Landschap *Taxandria*. *Helmond* is de eenige Stad, welke in dit Kwartier legt. Vlekken, Dorpen en Heerlijkheden telt men 'er ten getale van vierendertig, en daar onder veelen van niet weinig aanziens. De meeste dier Plaatzen behooren aan bijzondere Heeren; doch de voornaamste staan onmiddelijk onder de Algemeene Staaten.

Pendregt; zie rhoon en pendregt.

Perizonius, (jacobus) hadt tot Vader antonius perizonius, eerst Rektor van het Latijnsche School te *Dam*, alwaar hem zijn Zoon jacobus gebooren wierdt, op den zesentwintigsten October des Jaars 1651, en naderhand Hoogleeraar in de Godgeleerdheid op 't Doorluchtig School te *Deventer*. Volgens begeerte zijns Vaders, beoeffende hij, eenigen tijd, de Godgeleerdheid. Eene boyendrijvende zucht voor de Latijnsche en Griekſche Letterkunde deedt hem eene andere oeffen-

oeffenbaan inslaan, vooral naa zijns Vaders dood, welke in den Jaare 1672 voorviel. De beroemde Letterkundigen CUPERUS, GRÆVIUS en RYCKIUS waren zijne leidslieden. De roem zijner Geleerdheid tot in Friesland zijnde doorgedrongen, beriepen hem de Staaten van dat Gewest tot Hoogleeraar in de Welspreekendheid en Historien, aan 't Hoogeschool te *Franeker*, in den Jaare 1680. Om zich van zijn duurzaam verblijf te verzekeren, wierdt hem zo aanzienlijke Wedde toegeleid, dat hij tot verandering van standplaatze niet ligt konde besluiten. Nogthans lokten hem de Verzorgers van 't Leidsche Hoogeschool door zo streelende aanbiedingen, dat hij derwaarts vertrok, in den Jaare 1693, om 'er, behalven de dus lang gehouden Lessen, ook in de Grieksche Taale te onderwijzen. Op den zesden April des Jaars 1715, overleedt hij aan eene sleepende ziekte, ontstaan door veelvuldig letterblokken. Bij zijnen Uitersten Wil besprak hij, aan het Hoogeschool, eene somme van twintigduizend Guldens, als een vast Fonds, ten behoeve van éénen Student, om uit deszelfs opkomsten, geduurende den tijd van zeven jaaren, zijne Letteroeffeningen te kunnen voortzetten, volgens een plan, daar toe voorgeschreeven. Aan 's Lands Bibliotheek maakte hij eene fraaie verzameling van oude Handschriften en verscheiden gedrukte Schriften, met geschreevene aanmerkingen. Bij zijn leeven hadt PERIZONIUS verscheiden Werken laaten drukken. Jammer is het, dat een Man, zo geleerd als PERIZONIUS was, veel tijds verspild heeft met pennestrijden tegen geleerde tijdgenooten.

Zie *Hist. Critique de la Republique des Lettres*, Tom. IX.

PERNISSE, eene Heerlijkheid en Dorp, in het *Land van Putten*, in Zuidholland. De uitgebreidheid wordt bepaald op vierhonderd achtendertig Gemeten en tweehonderdzestig Roeden Lands, en het getal der Huizen op achtennegentig. Het Dorp, schuins tegenover *Schiedam* gelegen, een weinig landwaarts, heeft, door middel van eene Haven, gemeenschap met de Maaze. De Kerk is een tamelijk groot gebouw, voorzien van een dikken stompen Toren.

PERSINGEN; zie OOY.

PERSYN, (*Het Geſlagt van*) was van ouds zeer vermaard in de Nederlandſche Geſchiedenisſen, en eigenaar van een aanzienlijk gedeelte van het Noorderkwartier van Holland, bij den naam van *Waterland* bekend. Volgens eene aloude overlevering, zou de Stamvader van dit Geſlagt, omtrent het jaar 990, uit Griekenland afkomſtig, herwaarts zijn gekoomen met LUTGARD, Gemaalinne van Graave ARNOUD *van Holland*. De eerſte, welken men van dit Geſlagt, met zekerheid, gemeld vindt, was JAN PERSYN, *Heer van Waterland*. Hij leefde omtrent het Jaar 1080, en hadt eenen Zoon,

DIRK PERSYN, Ridder, Heer van Waterland, vermeld onder de Baanderheeren van Holland, in den Jaare 1150, en, nevens andere Hollandſche Edelen, getuige van het Verdrag, in den Jaare 1168, tusſchen FLORIS DEN III, Graaf van Holland, en PHILIPS *van Vlaanderen* geſlooten. Zijn Zoon en Erfgenaam was,

JAN PERSYN, Ridder, Heer van *Waterland*, die geleefd heeft onder DIRK DEN VII, Graaf van Holland, en overleeden is in den Jaare 1226. Hij liet twee Zoonen naa: 1. NICOLAAS PERSYN, van wien ſtraks nader, en 2. *Wouter Perſyn*; ondanks de Ridderlijke waardigheid, met welke hij bekleed was, begaf hij zich in een Klooster.

NICOLAAS PERSYN, Ridder, en behalven *Waterland*, ook Heer van *Marken*, overleeden in den Jaare 1250, hadt in zijn huwelijk, met eene Dogter uit den Huize VAN HAARLEM, verwekt, behalven JAN PERSYN, die ſtraks zal volgen, *Simon Perſyn*, vermeld op het Jaar 1276, getrouwd met *Machtelt Potskijn*, van welken het Geſlagt van *Bakeneſſe* afkomſtig is.

JAN PERSYN, Ridder, Heer van *Waterland* en *Marken*, overtrof in aanzien en bedrijven alle zijne voorzaaten. De Stad *Haarlem*, in den Jaare 1268, door de Kennemers belegerd, was aan hem, meer dan aan andere Ridders, die zich daar binnen bevonden, haare behoudenis verſchuldigd. In een donkeren nacht heimelijk ter Stede uitgetrokken, veroverde hij op de belegeraars verſcheiden Wagens, ſpoedde zich daar

mede

mede na Kennemerland, en stak aldaar den brand in verscheiden Dorpen. De opgaande vlam, de bezettelingen aan eigen huis en have doende gedenken, deedt hun spoedig het beleg opbreeken. In erkentenisse van deezen dienst, wierdt JAN PERSYN, door den Utrechtschen Bisschop JAN VAN NASSAU, met bewilliging van Graave FLORIS DEN V van Holland, met de Heerlijkheid van Amsterdam begiftigd. In den Jaare 1282 verkogt hij deeze Heerlijkheid, met de huizen, sterkten, nevens zijne Heerlijkheid in Waterland en Zeevank, aan Graave FLORIS DEN V, voor de Heerlijkheden *de Lier en Zouteveen*, mids zijn Zoon en Erfgenaam, Heer NIKOLAAS, voortaan *Waterland* als een Leenregt van den Graave zou bezitten. Te vooren, in de Jaaren 1273 en 1275, hadt Heer JAN die van Waterland van Handvesten en Voorregten voorzien. Hij overleedt in den Jaare 1292, nalaatende, bij LUTGARD VAN LINDEN:

1. NIKOLAAS PERSYN, die volgt.

2. *Jan Persyn*, de Oude, Ridder, vermeld in de Jaaren 1322 en 1325.

3. *Jan Persyn*, de Jonge, Ridder.

4. *Dirk Persyn*, gesneuveld in eenen Scheepstrijd, in Zeeland, tusschen de Hollanders en Vlamingen.

NIKOLAAS PERSYN, Ridder, Heer van Waterland, Marken, de Lier en Zouteveen, boven vermeld, was de eerste, die Waterland als een Leen van den Graave van Holland bezeeten heeft. Nevens zijnen broeder Dirk, sneuvelde hij in den scheepstrijd, in de *Gouwe*, tusschen de Zeeuwsche Eilanden Schouten en Duiveland. Zijne Zoonen waaren:

I. JAN PERSYN, die volgt.

II. NIKOLAAS PERSYN, van welken hier naa insgelijks zal gesproken worden.

I. JAN PERSYN, Ridder, Heer van Waterland, in zommige oude Brieven *van Velzen* bijgenaamd. In de verdeeldheden der Hoekschen en Kabeljaauwschen, hieldt hij het met de laatsten, en ondersteunde, als zodanig, Hertog WILLEM tegen deszelfs Moeder Vrouwe MARGARETA. Hij nam ter Vrouwe JUTTE VAN BREDERODE, dogter van DIDERIK VAN BREDERODE, bijgenaamd *de Goedertierene*, en verwekte bij dezelve:

1. NIKOLAAS PERSYN, die volgt.

2. *Maria Persyn*, getrouwd met Gijsbert van Nienrode.

3. *Catharina Persyn*, in den Jaare 1350 getrouwd met Willem van Wesemale, Maarschalk van Brabrand.

4. GYSBERT PERSYN, die insgelijks volgt.

5. *Heilwig Persyn*, Abtdisse van Leeuwenhorst.

Heer JAN stierf in den Jaare 1354, en wierdt in de zo aanstonds genoemde Abtdij begraaven.

NIKOLAAS PERSYN, Knaap, Heer van Waterland, die geleefd heeft onder Hertog ALBREGT VAN BEYEREN, Graaf van Holland, overleedt in den Jaare 1375, nalaatende, eenen Zoon, insgelijks genaamd,

NIKOLAAS PERSYN, Knaap. Hij was de laatste Heer van Waterland, wordende, door zijn kinderloos overlijden, de Heerlijkheid, in den Jaare 1409, met de Graaflijkheid vereenigd, en aan de Domeinen van Holland gehegt.

GYSBERT PERSYN, Knaap, boven vermeld, wierdt, in den Jaare 1347, door zijnen Vader begiftigd met eenige goederen uit *de Lier* en *Zouteveen*. Bij zijne Echtgenoote, *Anna van Diepenburg*, verwekte hij,

NIKOLAAS PERSYN, die Vader was van

HENRIK PERSYN, aan wien Hertog PHILIPS VAN BOURGONDIE, in den Jaare 1446, zeker Handvest verleende. Den naam zijner Huisvrouwe vinden wij niet vermeld, doch wel dien van zijne kinderen; deeze waren:

1. JAN PERSYN, die volgt.

2. *Adriaan Persyn*, vermeld op het Jaar 1529; hij nam ter Vrouwe *Geertrui van der Meer*, en verwekte bij haar,

Kornelis Persyn, die, in den Jaare 1565, met eenige Leengoederen van de Graaflijkheid van Holland verlijd wierdt, en in den echt tradt met *Machtelt Copier van Ouwendijk*, welke hem de Hofstede en onderhoorige landerijen van *Ouwendijk* ten huwelijk bragt. Hij liet eenen Zoon naa, van welken, meer dan honderd jaaren laater, nog manlijk oir in weezen was.

JAN PERSYN, straks genoemd, was, in den Jaare 1530, Sekretaris van den Hove van Holland, en trouwde met DIGNA, dogter van Hijppolitus van Gorkum, bij welke hij Vader wierdt van:

1. *Niko-*

1. *Nikolaas Persyn*, Rentmeester van de Exploiten in 's Hage, Vader van

Pieter Persyn, Baljuw te 's Gravezande, in den Jaare 1559. Hij hadt eenen Zoon,

Jan Persyn, in den Jaare 1575, zonder naakomelingen overleeden.

2. HYPPOLITUS PERSYN, die volgt.

HYPPOLITUS PERSYN, was eerst Raad in den Hove van Holland, en naderhand President van het Hof van Utrecht. Hij trouwde met *Elizabeth de Jonge*, dogter van Jan de Jonge, Griffier van den Hove van Holland, en overleedt in den Jaare 1568, nalaatende,

JAN PERSYN, gehuwd met *Joanna van Heemskerk van Bekestein*, Wouters dogter, Hoogheemraad van Rhijnland; hij stierf zonder wettige kinderen, hebbende, egter, eene Bastaard-dogter verwekt, *Johannes Persyn* genaamd, die insgelijks zonder kinderen overleedt. In hem was alzo het naageslagt uitgestorven van JAN PERSYN, Zoon van NIKOLAAS PERSYN, boven N. I. vermeld.

II. NIKOLAAS PERSYN, Knaap, overleedt in den Jaare 1360, nalaatende,

NIKOLAAS PERSYN, gezegd van *Waterland*; hij stierf in den Jaare 1420, en was Vader van

JAN PERSYN, getrouwd met *Klara N. Jans dogter*, bij welke hij, ten tijde van zijn overlijden, voorgevallen in den Jaare 1479, naaliet:

JAN PERSYN. Volgens Handvest van Vrouwe MARIA VAN BOURGONDIË, aan Amsterdam gegeeven, wierdt hij, in den Jaare 1476, tot Raad dier Stad verkoozen, en bekleedde 'er naderhand de Burgemeesterlijke waardigheid. Tweemaalen is hij getrouwd geweest. In zijn eerste huwelijk, met *Margareta van Berkenrode*, verwekte hij:

1. *Elizabeth Persyn*, die de Echtgenoote wierdt van Lucas van Beverwaarde, Jakobszoon, Burgemeester, Schepen en Raad der Stad Amsterdam, welke ook van zijne Echtgenoote den toenaam van PERSYN hadt aangenomen.

2. *Nikolaas Persyn*, zonder kinderen gestorven.

De tweede Vrouw van JAN PERSYN was CHRISTINA VAN DER SCHELLING, en bij hem Moeder van:

 1. *Hen-*

1. *Henrika Persyn*, die tweemaalen is getrouwd geweest, de laatste reize met Vincent van Teilingen, zonder dat men van hem kinderen genoemd vindt.

2. *Elizabeth Persyn*, getrouwd met Mr. Gerrit Boel.

3. *Margareta Persyn*.

4. JAN PERSYN, die volgt.

5. *Dirk Persyn*, en

6. *Boudewyn Persyn*, beiden jong gestorven.

JAN PERSYN, gehuwd met *Aleid Gaaf*, dogter van Nikolaas Gaaf, Schepen van Amsterdam, wierdt, naa het overlijden zijner huisvrouwe, Kanunnik in zijn Geboorteplaats, en, in den Jaare 1573, in de Kerk der Minderbroederen begraaven. Hij was Vader van:

1. JAN PERSYN, die volgt.

2. *Aleid*,

3. *Margareta*, en

4. *Christina Persyn*, allen Geestlijke dogters.

5. *Willem*, en

6. *Jan Persyn*, beiden zonder kinderen gestorven.

JAN PERSYN, ten tijde der buitengewoone Regeeringsveranderinge, in den Jaare 1578, Schepen van Amsterdam, en insgelijks van zijnen post verlaaten. Hij overleedt in den Jaare 1602, en wierdt begraaven in de Nieuwe Kerk, onder eene Witte Zark, op welke zijn Wapen was uitgehouwen. Bij zijne huisvrouwe *Margareta Moons*, dogter van Jan Moons, Raad en Prokureur Generaal, hadt hij verwekt:

1. REINIER PERSYN, die volgt.

2. *Nikolaas Persyn*, zonder kinderen gestorven.

3. *Alyd Persyn*, getrouwd met Jonathan van Luchtenburg, Raad en Rentmeester Generaal van Noordholland.

REINIER PERSYN was Raad in den Hove van Holland, en getrouwd met Emerentia van Banchem, dogter van Jan van Banchem, President van den Hoogen Raad. Hij overleedt in den Jaare 1630, naalaatende;

1. *Willem*;

2. *Pieter*;

3. *Reinier*; en

4. *Henrik Persyn*; allen zonder kinderen gestorven.

5. M.

5. *Nikolaas Persyn*. Deeze liet drie Zoonen na; doch van derzelver naakoomelingſchap vindt men geen beſcheid. Want of de zulken, die nog heden ten dage, onder andere in Friesland, dien naam voeren, van hun zijn voortgeſprooten, durven wij ontkennen noch verzekeren.

Zie W. VAN GOUDHOEVEN, *Oud Holl. Kronijk*; S. VAN LEEUWEN, *Batavia Illuſtr.* COMMELIN, *Beſchrijving van Amſterdam*.

PERSYN, (*Het Huis te*) een aloud Kaſteel, in *Rhijnland*, tusſchen *Leiden* en *'s Graavenhage*, onder de Heerlijkheid *Wasſenaar*, gebouwd, wil men, in den aanvang der Zestiende Eeuwe, waarſchijnlijk door een Lid van het boven vermelde Geſlagt, en naar hetzelve dus genaamd. Het is een fraai gebouw, midden in eene ruime Graft gelegen, pronkende met verſcheiden Torentjes en een geestig uitgedagten Opgang. De beplantingen zijn in een goeden ſmaak aangeleid. Men bewaart in het Slot een alouden Steen, die voor een Romeinſchen Mijlpaal wordt gehouden, en in de Heerlijkheid *Munſter* weleer gevonden wierdt. Men leidt daar uit af, dat de Romeinen, in den Jaare 167 van onze gemeene Tellinge, hier te lande geweest zijn.

Zie M. VAN DER HOUVE, *Handvest Chronijk*.

PESSER, (JOAN) Raad in de Vroedſchap der Stad *Rotterdam*, vervielⁱ, in den Jaare 1672, nevens veele andere Regenten, in den haat van 't gemeen, tegen hem ingenomen met den zotten waan, als of hij medepligtige van een plan ware, om de Stad aan de Franſchen over te leveren. Men ſcholdt en dreigde hem deswegen over ſtraat, zonder dat de Regeering het hart hadde om de baldadigheid te ſtraffen. Dit alles hadt ten oogmerke, de bevordering van den Prinſe VAN ORANJE, welke aldus wierdt bewerkt, doch waar toe PESSER niet bewilligde, hebbende hij te vooren zijn Ampt nedergeleid, en de Stad

verlaaten. Men agterhaalde hem, en voerde hem gevanklijk na 't Stadhuis, alwaar hij, door de wagtdoende burgers, een geheelen nacht bewaard wierdt. In 't volgende jaar nam PEISER de wijk na *Braband*, en onthieldt zich aldaar te *Antwerpen*, den tijd slijtende, in onschuldige uitspanningen, zonder zich met Staatszaaken te bemoeien, den tijd verbeidende tot eene luisterrijke wederkomst in 't Vaderland. Of deeze voor hem ooit gebooren zij, is ons niet gebleeken.

PETER ALEXOWITZ, Czaar van *Muskovie*, bijgenaamd *de Groote*, verdient eenig verslag, als hebbende eenigen tijd in ons Vaderland vertoefd, en aan hetzelve te danken een groot gedeelte der kundigheden, welke, zedert, den bloei zijns Rijks bevorderden. Niet meer, nogthans, dan zijne verrigtingen in de Nederlanden onmiddelijk of ter zijde betreft, zullen wij van hem verhaalen. Hij was de Zoon van ALEXIS MICHAËLOWITZ, Czaar van *Rusland*, en van NATALIA KIRÓLOWNA NARISSIN, en wierdt gebooren op den elfden Julij des Jaars 1672. Een vernuft en moed, minder dan de zijne, zouden niet hebben toegereikt het te boven koomen der zwaarigheden, met welke hij moest worstelen, eer hij zich op den troon verheven zag. Niet lang hadt hij daar op gezeeten, of hij begreep de aanmerkelijke voordeelen van den Scheepvaart, en hoe veel het aanmoedigen van deezen zijne verreziende oogmerken zou bevorderen. Doch zijne Onderdaanen, in veele andere opzigten woest en onbeschaafd, waren in 't bijzonder in de Scheepbouwkunde geheel onbedreeven. Om niet door vreemde oogen te zien, nam hij het zonderling besluit, in eigen persoon Landen te bezoeken, in welke hij de nutte kunst konde leeren, om ze vervolgens zijnen Onderdaanen mede te deelen. Op *Holland* en *Engeland* viel, ten dien einde, zijne keuze. In den Jaare 1697 vaardigde hij een Gezantschap af aan de Algemeene Staaten, met oogmerk om eenige punten, den Koophandel betreffende, met dezelven te beraamen, en tevens hunne gezinte te ondertasten, raakende het deelneemen in eenen Oorlog tegen de Turken. Niet lang waren zij op weg geweest, of hij vertrok heimelijk uit *Moskou*, in 't begin van de maand Maij des gemelden jaars, slegts

ftegts van twee Dienaars verzeld, en agterlaatde de Gezanten; in wier gevolg hij vervolgens de reize voortzette. Genaderd tot op de grenzen van den Staat, scheide hij zich af van het Gezantschap, en vertrok, heimelijk, met een klein gevolg, na *Amsterdam*, van waar hij verder zijne reize na *Zaandam* vervolgde. In het overvaaren van het Y, zat hij zelve aan 't Roer, gekleed als een Hollandsch gemeen Matroos. De Plaats naderende, zag hij zekeren persoon visschen, welken hij voormaals in *Rusland* hadt gekend. Hij noemde hem bij zijnen naam, ging met den Zaandammer in deszelfs wooning, en maakte zich bekend, onder voorwaarde van geheimhoudinge. Als een Zaandamsch Koopman gekleed, voer nu de Czaar, dagelijks, af en aan, tusschen *Zaamdam* en *Amsterdam*, met eene eigen Boeier, om alzo, ten minsten in 't klein, zich in de Scheepsbehandeling te oeffenen.

Intusschen was het Gezantschap genaderd tot *Nieuwmegen*, en wierdt van daar afgehaald op kosten van den Staat, en na *Amsterdam* gevoed. Hier mengde zich PETER onder hetzelve, en nam deel aan de vermaaken en eerbewijzen, die hetzelve wierden aangedaan. Doch hij kreeg wel haast eenen walgsmaak in alle die omslagtigheden, en keerde te rug na *Zaandam*. Lang bleef hij hier onbekend, doch wierdt eindelijk ontdekt uit de naauwkeurige beschrijving van zijnen persoon, door een jong Zaandammer, te *Moskou* woonende, aan zijnen Vader toegezonden. Hij was inzonderheid kenbaar aan eene wrat op zijne eene wang. Nu wierdt het spoedig rugtbaar, dat de Rusman, herwaarts gekoomen, om den Scheepsbouw te leeren, zijne Czaarsche Majesteit zelve was. Dit niettegenstaande verkoos hij bij geen anderen naam, dan dien van *Pieterbaas* genoemd te worden, op den Timmerwerf, welken hij met den zelfden ijver als een gemeen werkman bezogt, laatende zich onderrigten in alles, wat tot het zamenstelzel van een Schip behoort. Voorts bezigtigde hij de Lijnbaanen, Smeederijen, Zeilmaakerijen, Molens en verdere Handwerken. Zijne bedreevenheid in de Hollandsche taale, in welke de Czaar zich reeds vóór zijne reize hadt geoeffend, stelde hem in staat, om met lieden van allerlei ambagten onmiddelijk te verkeeren. Te *Amsterdam*, werwaarts hij met zijne Boeier dikmaals overstak, deede hij,

hij, onder zijn eigen opzigt, een Oorlogfchip van den tweeden rang bouwen. Geduurende dit alles fchuwde de Czaar geenzins den omgang der Amfterdamfche Grooten. Vooral hieldt PETER gemeenzaame verkeering met den Scheepsbouwkundigen Burgemeester WITSEN.

Naa de wederkomst van Koning WILLEM DEN III uit het Leger in *'s Hage*, begaf Czaar PETER zich insgelijks derwaarts, om dien Vorst te begroeten, en kennis met denzelven te maaken. Dikmaals hielden zij zeer vertrouwelijke gefprekken: blijken van de wederzijdfche agtinge, welke zij voor elkander hadden opgevat. Tot in de maand Januarij des Jaars 1698 vertoefde de Czaar in Holland, wanneer hij na *Engeland* overftak, om 'er zijne verkreegene kundigheden nog verder uit te breiden. Even eens als te *Amfterdam* en *Zaandam*, was hier zijne leevenswijze. Czaar PETER vertoefde in *Engeland* tot in de maand Maij, wanneer hij wederom na Holland overftak, om het, naa een verblijf van flegts veertien dagen, te verlaaten, en na zijn eigen Gebied de wederreize aan te neemen, zeer voldaan over het onthaal, welk hij allerwege hadt ontmoet.

Andermaal gaf de Czaar een bezoek aan Holland, in den Jaare 1716, doch thans meer openlijk en ftaatelijker, als verzeld van zijne Gemaalinne, die zeer op hem gefteld was. Op den zeventienden December kwam hij te *Amfterdam*, en wierdt begroet door vier Gemagtigden der Staaten van Holland, benoemd om hunne Majefteiten, geduurende derzelver verblijf in hun Gewest, te verzellen. Den tijd zijns vertoevens maakte hij zich nu wederom ten nutte, door het bezoeken van Scheepstimmerwerven, Magazijnen, Werkplaatzen, gemeenzaame verkeering met aanzienlijke Kooplieden, en het waarneemen van alles, 't geen dienen konde tot nut zijner Heerfchappijen en onderdaanen. In het begin van April des Jaars 1717 deedt de Czaar eenen keer na *Parijs*, laatende inmiddels zijne Gemaalin in Holland, alwaar hij, in 't begin van Augustus, over *Spa*, wederkeerde; hebbende, op zijne reize door *Frankrijk*, verfcheiden waarneemingen gedaan, van welke hij vervolgens een heilzaam gebruik maakte. In het begin van September verliet de Czaar, nevens zijne Gemaa-

maalinne, de Nederlanden, en voleindigde zijne uitlandigheid met het begin van Februarij des Jaars 1718. Met Spiegelgevegten en andere vermaaklijkheden, hadt men hunne Czaarsche Majesteiten, gedunrende derzelver verblijf te *Amsterdam*, geene kleine eere beweezen. Gaarne zouden de Algemeene Staaten met den Vorst een redelijk Verdrag van Koophandel hebben willen sluiten; doch hier omtrent konden zij hun oogmerk niet bereiken. Czaar PETER, bijgenaamd de *Groote*, *Vader des Vaderlands*, overleedt op den achtsten Februarij des Jaars 1725.

Zie *Gedenkschriften der Regeeringe van Petrus den Grooten*; *Europische Merkurius*; TINDAL en anderen.

PETRI, (CUNERUS) beklom, ter gelegenheid der oprigtinge van verscheiden nieuwe Bisdommen, in de Nederlandsche Gewesten, in den Jaare 1560, den Bisschoplijken Stoel van *Leeuwaarden*. Hij was een ijverig voorstander der Spaansche Regeeringe: reden, waarom de Landvoogd Graaf VAN RENNENBERG hem deedt vatten, en gevanklijk overvoeren na het Klooster te *Bergum*; achthonderd Guldens wierden hem aldaar tot zijn jaarlijksch onderhoud toegeleid. Doch den Bisschop verveelde wel haast deeze opgeslootene leevenswijze: weshalven hij eene gelegenheid ter ontvlugtinge hebbende waargenomen, de wijk nam na *Keulen*, alwaar hij het overschot zijner dagen eindigde, in den Jaare 1580.

Zie FRESINGA, *Memorien*; BOR, *Ned. Hist.*

PETRI, (RUDOLFUS) volgens een verlatijnde naambuiging, eigenlijk ROELOF PIETERSZ genaamd, hadt tot geboorteplaats *Amsterdam*, in den Jaare 1585. Door zijne Ouders tot het Predikampt zijnde opgeleid, wierdt hij Leeraar onder de Hervormden te *Zaandam*, en van daar, in den Jaare 1612, na zijne Vaderstad verroepen. Hij was een bescheiden en zagtmoedig Godgeleerde, en welspreekend Leeraar. Van zijne uitgebreide kennisse getuigen 's Mans uitgegeeven Schriften. Hij overleedt, op den vierden Junij des Jaars 1649, in den ouderdom van vierenzestig jaaren.

PETRI,

PETRI, (SUFFRIDUS) gebooren te *Leeuwaarden*, in den Jaare 1527, bezogt, in zijne vroege jeugd, het zeer vermaarde Hoogeſchool te *Leuven*, en verworf 'er, door zijne naarſtigheid en uitgebreide kennis van nutte weetenſchappen, zo beroemden naam, dat men, al vroeg, op hem het oog liet vallen, als een dienſtig voorwerp ter herſtellinge van 't Hoogeſchool te *Erfort*, 't welk thans in een diep verval was. Met veel vrugts gaf hij aldaar onderwijs in de Griekſchè en Latijnſche Taalen. Om de beoeffening der Griekſche Letterkunde aan te moedigen, deedt hij vijf Redevoeringen, welke hij door den druk gemeen maakte. Na eenige jaaren verblijfs te *Erfort*, wierdt hij, door voorſpraak van zijnen beroemden landgenoot VIGLIUS VAN ZUICHEM AB AYTA, Geheimſchrijver en Opziener der Boekerije van den Kardinaal DE GRANVELLE. Doch vermids het Hofleeven niet met zijne geaartheid ſtrookte, leide hij zijnen post neder, en vertrok na *Leuven*, alwaar hij in 't huwelijk tradt. Inzonderheid maakte hij nu zijn werk van de beoeffeninge der Regtsgeleerdheid, met zulk een goeden opgang, dat het Meesterſchap hem wierdt opgedraagen. Zedert maakte hij zijn werk, om 'er de hand te bieden, tot het geeven van Lesſen over de Griekſche Taale, aan den Hoogleeraar LANGIUS, door ziekte en ouderdom daar toe onbekwaam geworden. Zijne Voorleezingen hadden voornaamelijk ten onderwerpe, eenige Griekſche Schrijvers; als mede het boekje van ATHENAGORAS, Verdeediging der Christenen. Om de Nederlandſche onlusten te ontgaan, nam PETRI de wijk na *Keulen*, derwaarts beroepen zijnde tot Hoogleeraar in de Regten. Hoewel buitenslands woonagtig, vereerden, egter, de Staaten van *Friesland* hunnen geleerden inboorling met den titel van Hiſtorieſchrijver van hun Gewest, en leiden hem daar voor eene Jaarwedde toe. SUFFRIDUS PETRI was zeer geagt en bemind bij de geleerdſte Mannen zijner Eeuwe; zelfs verſcheiden Kardinaalen, ja de Pausſen GREGORIUS DE XIII en SIXTUS DE V vereerden hem met hunne vriendſchap. Hij overleedt te *Keulen*, aan de Waterzucht, in den Jaare 1597, het zeventigſte zijns ouderdoms. Behalven verſcheiden andere Werken, allen in 't Latijn geſchreeven,

ven, heeft men van hem eene Verhandeling *over den Oorsprong der Friezen.*

Zie THUANUS; MECHIOR ADAM; VAL. ANDREAS, *Bibl. Belg.*

PETRONELLE, dogter des Hertogs van *Saxen*, halve Zuster van Hertog LOTHARIUS, die naderhand met de Keizerlijke waardigheid bekleed wierdt, was de Echtgenoote van FLORIS DEN II, Graave van Holland, niet lang naa het begin der Twaalfde Eeuwe. In den Jaare 1122 bleef zij Weduwe zitten, met drie Zoonen: DIRK, FLORIS en SIMON, en eene dogter, HADEWIG genaamd. Haar oudste Zoon, bij 't overlijden van haaren Gemaal, nog te jong zijnde om het Graaflijk bewind te aanvaarden, nam zij hetzelve waar, geduurende deszelfs minderjaarigheid. Zij was eene Vrouw van mannelijken moed: van hier, dat zij, in den twist tusschen haaren broeder LOTHARIUS, Hertog van *Saxen*, en Keizer HENRIK DEN V, de zijde des eersten met zo veel ijvers koos, dat zij den Keizer noodzaakte, met een Leger in Holland te vallen, en door geweld van wapenen haar naar zijne hand te zetten, door het Leen van Holland van het Rijk te verheffen, en alzo zich daar van afhanklijk te erkennen. Om de magt en het gezag van haaren Zoone te vermeerderen, verworf zij op haaren broeder, na deszelfs verheffing op den Keizerlijken troon, dat de Graafschappen *Oostergo* en *Westergo* met de Graaflijkheid van Holland vereenigd wierden. Het Graafschap van *Vlaanderen*, in den Jaare 1127, door het kinderloos overlijden van Graave KAREL DEN GOEDEN, zijnde opengevallen, stelde zich Vrouwe PETRONELLE onder de mededingers na de opvolging. Verzeld van haaren Zoon en een aanzienlijk gevolg, reisde zij, in den aanvang des Jaars 1127, na *Brugge*. Geene middelen liet zij onbeproefd, en spilde zeer veel gelds, om de gunst der Vlaamsche Heeren te winnen. Nogthans slaagde zij niet in haar ontwerp; onverrigter zaake keerde zij, eerlang, met haaren Zoon te rug. De twist, omtrent het Jaar 1131, ontstaan, tusschen haaren oudsten en tweeden Zoon, wierdt, meent men, kunstiglijk door Vrouw PETRONELLE

NELLE gevoed, om geduurende denzelven 't Graaflijk bewind in handen te houden, 't welk zij zo lang mogelijk zogt te rekken. Nogthans moest zij hetzelve, naa verloop van tijd, uit de hand geeven. Zedert schijnt zij haar voornaam verblijf gehouden te hebben in het Klooster van *Rhijnsberg*, 't welk door haar gestigt, of, volgens anderen, merkelijk verbeterd en begiftigd was. Vrouw PETRONELLE overleedt aldaar, in den Jaare 1144, en wierdt 'er insgelijks begraaven.

PETTEN, eene Vrije Heerlijkheid en Dorp, in *Kennemerland*, tusschen de Zijp en de Noordzee, groot in haare uitgestrektheid niet meer dan ruim tweehonderdveertien Morgens Lands. Het Dorp *Petten* is zeer oud, en reeds in de Schriften der Elfde Eeuwe, indien nog niet vroeger, bekend. Volgens zommigen zou Bisschop WILLEBRORD, die in 't laatst der Zevende Eeuwe leefde, aldaar eene Kerk gestigt hebben. Het tegenwoordige *Petten* legt niet meer op den grond, op welken men het eerste Dorp van dien naam gebouwd heeft. Ingevolge van hooge Watervloeden en Overstroomingen, heeft men het, meer dan eens, dieper landwaarts moeten verplaatzen. De grond van het Oude *Petten* wordt thans door de golven der Zee bedekt. De vierde is reeds de tegenwoordige Kerk; zij wierdt in den aanvang deezer Eeuwe gebouwd, en is evenredig aan het gering vermogen der Plaatze. Veele Ingezeetenen geneeren zich met de vaart op de Groote en Kleine Visscherij of op Koopvaardijschepen. Doch de hoofdneering is het vangen van verschen Visch. Eer deeze na elders wordt verzonden, moet hij op de plaats afgeslagen, en daar van tweemaal de Veertigste Penning betaald worden: de eene ten behoeve van de Kerk en Pastorij nevens Kosterij, de andere tot onderhoud der Vuurbaaken, als mede ter handhaavinge van eene Assurentie-Kas, uit welke aan de naagebleevenen van verongelukte Visschers, of die in 's vijands handen vallen, eenige ondersteuning wordt toegereikt. Te *Petten* staat een Gemeenlandshuis, dienende tot eene Vergaderplaatze voor de Heeren van den *Hondsbossche*. Even als weleer de Rhijn bij *Katwijk*, dus hadt, in oude tijden, een ander water bij *Petten* zijnen uitloop. Want dat men voor dit water den Rhijn, of, met andere, de Vliet *Kinhem* zon-

zoude moeten houden, vindt, bij veelen, geen geloof. Een weinig vóór het midden der voorgaande Eeuwe nam men in overleg, om hier wederom eene uitwatering te openen. Doch om de verscheidenheid der gevoelens, raakende de nuttigheid daar van, heeft men het ontwerp laaten vaaren.

PEURSUM, een Ambagt in de *Alblasserwaard*, in de Baronnij van *Liesveld*, ten tijde van Graave FLORIS DEN V als eene Hooge Heerlijkheid bekend, beslaat ongeveer driehonderd tachtig Morgens Lands. Men telt in het Ambagt om en bij de veertig Huizen; doch het heeft geene Kerk; de opgezeetenen moeten hunnen openbaaren Godsdienst te *Giessen-Oudekerk* verrigten.

PIAAM, een Dorp, in *Friesland*, in het Kwartier van *Westergo*, onder de Grietenij van *Wonzeradeel*, slegts weinige honderden Roeden van den Zeedijk tusschen de Stad *Workum* en het Vlek *Makkum*. Het getal der Huizen is zeer gering, en de Kerk van weinig aanziens. De Predikant van het nabuurig Dorp *Idzegahuizen* neemt hier ook den predikdienst waar.

Zie WINSEMIUS.

PIER, (GROOTE) of *Lange Pier*, was een Friesche Boer, en wierdt dus genoemd wegens de ongemeene grootte of langte, (want *groot* beteekende toen en betekent nog in *Friesland* zeer dikwijls *lang*,) van zijn lichaam, dewijl hij merkelijk boven de gemeene, en, zelfs boven zeer rijzige menschen, in langte uitstak. Zo kloek als hij was van lichaamsgestalte, zo sterk was hij ook van kragten, zo groot van moed, en zo vaardig van onderneemingen. Die ongemeene dapperheid wierdt evenwel aan den anderen kant ook door verscheiden gebreken opgewoogen; hij was bij zijne onversaagdheid en vaardigheid trotsch en oploopend, en bij zijne sterkte wreed en wraakzugtig: inzonderheid moest, wanneer zijne gramschap aan 't zieden was, het medoogen geheel wijken.

Hij was, gelijk wij reeds gezegd hebben, van geboorte en bedrijf, een Friesche Boer, en in dat beroep in goede doen ge-

geweest, tot dat hij door de verwarringen des oorlogs in groote ongelegenheden geraakte. Toen namelijk de Saxen en de Gelderschen, in de Zestiende Eeuw, malkanderen over het bezit van *Friesland* over en weder zo fel aanvielen, en dat geheele land, door vijandlijke benden, afgeloopen, geplunderd, gebrandschat, en vernield wierdt, konde het niet missen, of veele welgestelde landlieden, op welken deeze rampen altoos met de zwaarste kragt vallen, moesten daar door geheel bedorven worden; onder dit getal nu was GROOTE PIER, die van alles ontzet, en tot den Bedelzak gebragt wierdt. Zo veel hoon en verongelijkingen, om van de verliezen zelve niet te spreeken, waren onverdraaglijk voor een Man van zijne fierheid. Toen derhalven de Friesche Boeren, in den Jaare 1514, op de aftrekkende Saxen aanvielen, bragt hij eene bende van omtrent zeshonderd man bij malkanderen, meest bestaande uit zulken, die even eens als hij, of in eigen persoon, of in hunne ouderen, beroofd en uitgeplunderd waren; hij stelde zig aan 't hoofd van deeze bende, met een vast voorneemen, om den vijand alle moogelijke afbreuk te doen.

Hij had een Neef of Zusters Zoon, met naame *Wijerd*, *Wierd*, of *Wijard*, een man naar zijn hart en hand, en die hem in kloekte des lichaams, in sterkte, stoutmoedigheid en roekeloosheid, bijna evenaarde. Deze *Wierd* was mede bevelhebber van dat opgeraapte leger, het welk zich, door zulke twee hoofden geleid, een pligt en spreekwoord maakte „ geen „ mensch of duivel te ontzien", en gereed was, om, gelijk men zegt, een roof van voor de helle weg te haalen. En naardien het Dorp *Kimswert*, met veele andere Dorpen en Vlekken, door de Saxen was afgebrand, en de Hertog van *Gelder* de wapenen kwanswijs voor de vrijheid der Friesen aangeschooten hadt, spoorde het eerste hen tot meerdere geweldigheden, en zomtijds wreedheden, aan, welke zij, onder begunstiging van de laatste omstandigheid, te rustiger en onverschrokkener uitvoerden. Zij gingen allerwegen op den vijand los, verklaarden zich openlijk voor den Hertog van *Gelder*, en sloegen alle Saxen dood, die zij magtig wierden.

GROOTE PIER, ziende, dat het geluk hem, zelfs boven zijne verwagting, diende, droeg wel zorg van zich de tegenwoor-

woordige gelegenheid, die hem zo gunstig was, niet vrugteloos te laaten ontslippen: en gelijk hij een Man van eene grootsche ziel was, waren geene ontwerpen of vooruitzigten hem ligtelijk te hoog. De Gelderschen, om de Zuiderzee voor hunne partij vrij te maaken, en hunne tegenpartij allen toevoer uit Holland af te snijden, hadden een goed getal enkele en dubbele Seinschepen toegerust. Over deeze Seinschepen wierdt GROOTE PIER, nu door verscheiden verrigtingen te lande in zijn waarde bekend geworden, onder den grootschen tijtel van Admiraal, tot Hoofd aangesteld. Hij kweet zich zo wel van zijnen last, hij roofde met zo veel onversaagdheid en geluk, op allen die van de partij der Saxen of Burgundiërs waren, dat hij de schrik van Holland, en de geessel der Zuiderzée genaamd wierdt. Gelijk hij in dit bedrijf noodwendig grooten buit moest behaalen, zo verdeelde hij denzelven eenpaarig onder het scheepsvolk; het welk zijn gezag bij zijne Landslieden de Friesen, die van ouds het bekend zijn geweest op hunne vrijheid te staan, en die dus bekoord moesten zijn door deeze soort van gelijkheid met hunne hoofden, zeer veel deedt toeneemen, en alle zijne manschap te gereeder tot de gevegten maakte.

De Saxen hadden in Holland, onder den zeevoogd HIERONYMUS SNEEK, eene Vloot van zes en dertig schepen uitgerust, om hunne Krijgsknegten, die om wanbetaaling, en uit gebrek aan mondkost, aan het muiten sloegen, geld en leevensmiddelen te doen bekoomen. Geen aangenaamer nieuws konde GROOTE PIER in de ooren klinken, dewijl hij die Vloot reeds als overmand beschouwde. Hij trok inderdaad die zesendertig schepen, met zestien welbemande en wel toegeruste Seinschepen, tegen, en hij bemagtigde van dezelve, na een hardnekkig en bloedig gevegt, alle die zig in den strijd hadden durven houden: want acht ontvlugteden het, terwijl hij bezig was met zich meester van de overige te maaken.

Het geluk, dat hem en de zijnen als ten dienst scheen te staan, maakte hem allengs zo stout, dat hij niemand, dan zijne eigen Bondgenooten, spaarde. Alle schepen van vreemde Kooplieden, (want zij veegden niet slegts de Zuiderzee, maar zworven ook in de Noordzee) zo veelen als 'er in

hunne handen vielen, die van hunne Bondgenooten alleen uitgezonderd, wierden prijs verklaard. Dit maakte zulk een schrik onder de nabuurige Volkeren, dat GROOTE PIER, dit bemerkende, en daar door opgeblaazen, genoemd wilde zijn, *de verwoester der Deenen*, *de wreeker der Breemeren*, *de aanhouder der Hamburgeren*, *het kruis der Hollanderen*; en om zich nog ontzaglijker te maaken, voerde hij op zijn wapen Galg en Rad.

Hij hadt nu 150 schepen bij malkanderen gekreegen, en deedt, in den Jaare 1517, een inval in *Medemblik*, dat hij bij verrassing innam, plunderde, en deerlijk verbrandde. Hij overwon, in den Jaare 1519, de Hollanders in een vinnig zeegevegt, bij *Hoorn*, en liet veelen derzelver over boord werpen; hij maakte zich daarop, met 1200 man, meester van de Steden *Hoorn*, *Alkmaar*, *Beverwijk*, *Nieuwpoort*, en eenige andere, welke hij zwaar brandschatte. Inzonderheid hadt hij het geweldig op de Hollanders gelaaden; zie hier met welk eene veragting en haat hij dezelve beschouwde, in een zeer kreupel vers, waar in hij zig belagchelijk grootsche tijtels geeft.

Ik GROOTE PIER, Koning van *Friesland*, Hertog van *Sneek*, Graaf van *Slooten*, Vrijheer van *Hindeloopen*, Kapitein-Generaal van de Zuider-Zee.

Een stuijerman ter doot,
Agt de Hollanders bloot;
Al zijn ze groot van raade,
Zij zijn slap van daade,
Sterk van partijen,
Crank in 't strijen,
Hoog van gloorie,
Crank in victorie,
Maar die Celdersche sterk van Teeringe,
Slap van Neeringe,
Cloek in den velde,
Maar dorre van gelde,
Vroom van moede,
Maar cleyn van goede,

Dog

Dog onverſaagd in 't ſtrijden,
Dus wilt u verblijden,
Ende den Hollanders niet agten,
Want zij moeten verſmagten·
Want zij zouden 't becoopen,
Waar 't beſtand uytgeloopen;
Tegens mijn danck,
Ist zes maanden beſtand.

Toen hij eindlijk zag, dat de ſchoone woorden van den Hertog van *Gelder*, die voorgaf de Vrijheid der Frieſen te willen verdedigen, ſlegts ijdele klanken waren, en dat hij zo wel den voet op den nek der Frieſen zogt te krijgen, als de Burgundier en de Sax; en daar bij bedagt, hoe wuft de gunst der Vorsten is, en wat dank hij misſchien voor zijne trouwe dienſten te wagten hadt, heeft hij zijn afſcheid van den krijg genoomen, is te *Sneek*, gerust op zijn bedde, en in een goeden ouderdom, den achttienden October des Jaars 1520, overleeden. Men ziet nog tegenwoordig op het Nieuwe Stadhuis te *Leeuwarden*, boven het Portaal, twee zeer lange blanke zwaarden, welke men zegt die van GROOTE PIER, en van zijn Neef GROOTE WIERD te zijn.

PIERSHIL, eene Heerlijkheid en Dorp, in *Zuidholland*, in het *Land van Putten*. De uitgebreidheid wordt begroot op negentienhonderd achtentwintig Gemeten en tweehonderd zevenëndertig Roeden Lands, en het getal der Huizen, volgens de jongſte opneeming, geſchat op eenëntachtig. Het Dorp legt aan een Vaarwater, uitloopende in *het Spuy*, 't welk met het *Haringvliet* en de *Oude Maaze* gemeenſchap heeft. De vaart van kleine Schepen, op de Hollandſche en Zeeuwſche Steden, wordt hier door bevorderd. *Piershil*, hoewel niet groot, is nogthans een tamelijk welvaarend Dorp. Van wegen de lustigheid van den Oord, plagt men 't, eertijds, *het klein Haagje* te noemen. De Heer der Heerlijkheid heeft 'er een fraai Huis, met aangenaame beplantingen. De Kerk, een goed gebouw, pronkt met een hoogen ſpitzen Toren; zij wordt door een eigen Leeraar bediend.

PIERSON (CHRISTOFFEL) gesprooten uit een deftig geslagt in den Burgerstand van *'s Graavenhage*, wierdt in die Hofplaats gebooren op den negentienden Februarij des Jaars 1631. Overeenkomstig met zijne opleiding tot den Koophandel, ontving hij, in zijne jeugd, daar toe de noodige onderrigtingen. Doch de Schilderkunst bleef altoos zijne heerschende zucht, en maakte hij daar in eenige vorderingen, door den omgang met BARTHOLOMEUS MEYBURG. Zo sterk werkte, in 't einde, deeze zucht op zijn hart, dat hetgeen hem, eenigen tijd, slegts tot uitspanninge hadt gediend, allengskens in zijn hoofdbedrijf veranderde. Hij wierdt een leerling van zijnen straks genoemden vriend. Naa verloop van een jaar, verkoos PIERSON de Stad *Schiedam* tot zijne woonplaats, en gaf 'er zich over aan het schilderen van Portretten en Historiën. Ter bevorderinge van zijn kunstvermogen, deedt hij, in den Jaare 1653, op raad en in gezelschap van MEYBURG, eene reize na *Duitschland*. Op de wederreize hunnen weg neemende door het *Zweedsche* Leger, 't welk toen bij *Bremerveurde* lag, raakten de beide Kunstschilders in kennis met den Veldmaarschalk WRANGEL. Zij schilderden zijne afbeelding en die van andere Legerhoofden, en wierden 'er rijklijk voor betaald. Zo wel voldaan was de Veldmaarschalk over de uitvoering, dat hij de Kunstenaars na het Hof van Koninginne CHRISTINA zogt te lokken, met belofte van Brieven van Voorschrijvinge, en het waarschijnlijk vooruitzigt van den post van Hofschilders te zullen bekleeden. Doch zij weezen deeze aanbieding van de hand. Van *Schiedam* verhuisde PIERSON, met zijn Gezin, (hij was onlangs getrouwd) na *Gouda*. Ontwaar wordende, dat Jagttuig, Vogelkouwen en Schietgeweer, geschilderd door LEEMANS, thans in bijzondere agting waren, en wel betaald wierden, besloot hij die manier van schilderen bij de hand te neemen. Zo gelukkig slaagde hij daar in, en wist de natuur zo wel te treffen, dat meenig een, ziende zijne Schilderstukken aan den wand hangen, meenende iet weezenlijks te zullen aanvatten, daar door bedroogen wierdt. Daarenboven heeft hij de glazen, in de groote Kerk te *Gouda*, door de vermaarde CRABETTEN geschilderd, op Pergament, in 't klein, naagetekend; hij stelde dezelve in handen van Burgemeesteren,

PETRUS PLANCIUS.

ven, om op 't Stadhuis bewaard te worden. Naa het overlijden zijner Huisvrouwe, begaf hij zich in een tweede huwelijk, met eene Vrouw van *Schiedam*, en nam aldaar, andermaal, zijn verblijf, doch vertoefde 'er niet langer dan tot in den Jaare 1691, wanneer hij, voor de tweede reize, na *Gouda* verhuisde. Hier oeffende hij de kunst tot in een hoogen ouderdom; hij ftierf, op den elfden Augustus des Jaars 1714, in den ouderdom van ruim drieëntachtig jaaren.

Zie HOUBRAKEN.

PIETERSBIERUM, een Dorp in *Friesland*, in de Grietenij *Barradeel*, onder 't Kwartier van *Westergo*. De Kerkbuurt is klein, doch 'er behooren tot het Dorp verfcheiden aanzienlijke Boerderijen. Weleer lagen hier de Adellijke Staten *Kronenburg* en *Hottinga*. De eerfte is niet meer in weezen. Op den grond van de laatfte deedt de Heer EPEUS WIELINGA, Raadsheer in 't Hof Provinciaal, voor een goed aantal jaaren, eene zeer fraaie Hofftede aanleggen.

PLAAS, (DAVID VAN DER) gebooren te *Amfterdam*, alwaar hij het eerfte daglicht aanfchouwde op den elfden December des Jaars 1647, was een der vermaardfte Portretfchilders zijner Eeuwe. Daarenboven hadt hij de hand in het vervaardigen van de verbeterde uitgave der bekende Bijbelfche Tafereelen, bij den Kunstkooper PIETER MORTIER in 't licht gegeeven. Hij eindigde zijne dagen in zijne geboorteftad, op den achttienden Maij des Jaars 1704.

Zie HOUBRAKEN.

PLANCIUS, (PETRUS) in den Jaare 1552 in *Vlaanderen* gebooren, verdient, nogthans, eene plaats op de lijst der Vaderlandfche Godgeleerden, van wegen zijn aandeel in de Kerkgefchillen, welke, in het vroegfte gedeelte der voorgaande Eeuwe, den Hollandfchen Kerk- en Burgerftaat beroerden. Ouders hebbende, den Hervormden Godsdienst toegedaan, en

door dezelve tot het Predikampt geschikt, wierdt hij gezonden na *Duitschland* en *Engeland*, om zich tot dien post bekwaam te maaken. Naa zijne bevordering tot den gewijden Dienst, predikte hij, eenigen tijd, onder 't kruis, nu hier, dan elders, in *Brabant* en *Vlaanderen*, met groot gevaar zijns leevens. Ten tijde als *Meenen*, door de Malcontenten of Misnoegden, wierdt ingenomen, bevondt hij zich binnen die Stad, en redde zijn leeven, met zwemmen over de *Leije*, met agterlaating van al wat hij bezat, met naame zijne Boeken, die te *Yperen* openlijk verbrand wierden. In den Jaare 1578 wierdt hij tot Leeraar te *Brussel* beroepen; hij verliet die Stad, in Soldaatengewaat vermomd, toen dezelve door den Hertog VAN PARMA bemagtigd wierdt. Thans zogt PLANCIUS eene schuilplaats in Holland; hij vondt dezelve te *Amsterdam*, en wierdt 'er, bovendien, tot Leeraar beroepen.

In den Jaare 1604 raakten de *Lutherschen*, in laatst genoemde Stad, in merkelijke moeite. Op bevel der Wethouderschap wierden hunne godsdienstige zamenkomsten verbooden, en hunne Vergaderplaats gesllooten. Men wil dat zulks geschied was op aandrijven van PLANCIUS, misnoegd op de *Lutherschen*, om zeker Boek, op hun aandrijven, door den Hamburger Leeraar PHILIPPUS NICOLAUS tegen hem geschreeven. Dit Boek was gerigt tegen eene Leerrede van PLANCIUS, op Hemelvaartsdag des Jaars 1603, in de Oude Kerk gedaan, waar in hij openlijk hadt beweerd „ hoe uit eenige leeringen „ der Ubiquitisten bleek, dat ze een goed deel van de twaalf „ Artikelen des Algemeenen Christlijken Geloofs eensdeels „ verduisterden en in twijfel trokken, en anderdeels zo veel „ als verlochenden en verzaakten, niettegenstaande zij met „ woorden verklaarden, dat zij alle Artikelen des Algemeenen „ Christlijken Geloofs volkomenlijk geloofden." Naderhand liet hij openlijk zijnen afkeer blijken van de leerbegrippen der zulken, die de gevoelens van ARMINIUS waren toegdaan. Inzonderheid kwam hij in een hevig geschil met CONRADUS VORSTIUS. Deeze, te gader met JOANNES UITENBOGAARD, den Amsterdamschen Leeraar hebbende hooren prediken, hieldt, naderhand, in tegenwoordigheid van de Burgemeesteren, met hem een mondgesprek, waar in hij klaagde over 's Mans bitter

pit-

uitvaaren tegen hem, in verscheiden Predikatiën, en vooral de laatste. Naa eenige woordenwisseling, deedt PLANCIUS eene uitvoerige rede over de noodzaakelijkheid van het geloof in de Drieëenheid, gebruikende voorts de vrijheid, aan VORSTIUS te vraagen, of hij over dat Leerstuk regtzinnig dagt? VORSTIUS, over deeze vrijpostigheid ontroerd, voerde hem, met eenige hevigheid, te gemoete „ niet gekoomen te zijn om zich aan „ een Geloofsonderzoek te onderwerpen, maar om zijn be- „ klag te doen over PLANCIUS lasteren en schelden, en om „ te onderstaan, of men hem zou kunnen beweegen, om in „ 't toekoomende Christlijker te handelen;" hem voorts vermaanende, „ zich voortaan van schelden te onthouden, als „ geenen Christen Leeraar betaamende."

Eene ontmoeting, in den Jaare 1613, tusschen PLANCIUS en UITENBOGAARD voorgevallen, baarde merkelijk gespreks door 't gantsche Land. De *Haagsche* Leeraar het kind van eene Voordogter zijner Huisvrouwe, te *Amsterdam* getrouwd, zullende ten doop houden, wierdt de plegtigheid bediend door PLANCIUS. Deeze, in stede van, volgens 't toen aangenomen formulier, aan den Doopheffer te vraagen „ of hij de Leere, „ die in het Oude en Nieuwe Testament en in de Artikelen des „ Christlijken Geloofs begreepen is, en dienvolgende in de „ Christlijke Kerk geleerd wierdt, niet bekende de volkomene „ Leere der Zaligheid te weezen?" veranderde, op eigen gezag, de vraag aldus: „ Ik vraage, of gij *deeze Leere, die hier* „ *geleerd wordt*, en verder in 't O. en N. Testament en in de „ Artikelen des Christlijken Geloofs begreepen is, niet bekent, „ de waaragtige en volkomene Leere der Zaligheid te weezen?" UITENBOGAARD, de verandering niet gemerkt, en de vraag met *Ja* beantwoord hebbende, kwam hier door in merkelijke opspraake, als hadde hij zijne voorgaande gevoelens herroepen: hij verzuimde niet, naderhand aan PLANCIUS zijne meening rondelijk te verklaaren. Naa den afloop van het Dordrechtsche Sinode, wierdt hij mede benoemd onder de *Revisseurs* of Overzieners der nieuwe vertaalinge van den Bijbel.

Nutter bezigheid, dan het voeren van Godgeleerde geschillen, verschafte, onder dit alles, aan PLANCIUS het beoeffenen der Aardsrijkskunde, nevens de Zeevaart- en Starrekunde, en ande-

andere daar mede verknogte Weetenschappen. Zo veel vermogt hij bij de Admiraliteit, dat op zijn aanraaden de eerste Scheepstogten, door 't Noorden, na *China* ondernomen wierden. Om de Vaart op de *Oostindiën* te bevorderen, vervaardigde hij Paskaarten; den weg, op dezelve aangeweezen, volgden de Schepen, welke derwaarts stevenden. Zo groot was de vermaardheid, welke hij hier door bekwam, dat de Fransche Gezant JEANNIN, zijnen meester zoekende te beweegen tot de Oostindische Scheepvaart, zich meer dan eens bij PLANCIUS vervoegde, als den persoon, uit welken hij meende hier omtrent het meeste licht te zullen kunnen scheppen. PLANCIUS overleedt op den vijfentwintigsten Maij des Jaars 1622, nalaatende vijf Zoonen, allen het Leeraarampt bekleedende. Men wil dat PLANCIUS, op zijn sterfbedde, zou verbooden hebben, zijne stoffelijke overblijfzelss in eenige Kerk te begraaven. Zeker is het, dat 's Mans Lijk op het Zuider Kerkhof wierdt ter aarde besteld.

Zie VEERIS, *Kerkelijk Alphab.*; J. BRANDT, *Hist. der Reformatie.*

PLEMP, (KORNELIS GYSBERTSZOON) gesprooten uit een aloud Geslagt, eertijds te *Zaandam* vermaard, doch van daar verhuisd, in den persoon van den Overgrootvader van het onderwerp deezes Artikels, na *Amsterdam*, wierdt hier gebooren, op den vijfentwintigsten Augustus des Jaars 1574. Hij oeffende zich, op onderscheidene tijden, in zijne Geboortestad, te *Haarlem* en *Leiden*, in de Latijnsche en Grieksche Taalen, Welspreekendheid en Digtkunde. VONDEL geeft elders te kennen, dat hij, nog jong, eenigen tijd, ter oeffeninge, zich bij den *Donaustroom* onthouden heeft. In rijpen ouderdom sleet hij eenigen tijd aan 't Hoogeschool te *Leuven*, als Student in de Geneeskunde. Zedert, de beoeffening deezer weetenschap, met die der Regtsgeleerdheid verwisseld hebbende, reisde hij na *Frankrijk*, nam onderwijs te *Douai*, en beklom te *Orleans* den trap van Licentiaat. Naa zijne wederkomst in Holland, zette hij zich neder in *'s Graavenhage*, bezogt aldaar

aldaar de Pleitzaal, doch hieldt zich voornaamelijk bezig met het beoeffenen der Latijnsche Dichtkunde en andere takken van Geleerdheid. Een bondel Latijnsche Gedichten, welke in den Jaare 1630 het licht zag, was 'er de vrugt van. Al vroeger hadt PLEMP eene proeve van zijn Dichtvermogen gegeeven, in zijne onderneeming wegens eene Beschrijving van *Amsterdam*, in Latijnsche Vaerzen, *Amsterodamum Monogrammon* getijteld. De opkomst en oude gedaante der Stad worden 'er sierlijk in beschreeven. Doch het Dichtstukje, welk in den Jaare 1616 het licht zag, beslaat slegts dertig bladzijden in quarto. WAGENAAR gist dat PLEMP de voortzetting van zijnen arbeid staakte, omdat, onzeker om welke redenen, de toegang tot Stads Registers voor hem niet open stondt. PLEMP, gelijk wij straks aanmerkten, weinig lust hebbende tot het pleitbezorgen, verhuisde uit '*s Hage* na *Amsterdam*, alwaar hij in den echt tradt met GEERTRUID DOBBES. Hier sleet hij zijne dagen in eene aangenaame rust, kennis en vriendschap houdende met de geleerdste mannen van zijnen tijd, onder andere met den Drossaart PIETER KORNELISZOON HOOFT, en met deszelfs Vader KORNELIS PIETERSZOON HOOFT. Hij volgde hier in den last zijns Vaders, die hem dikmaals hadt vermaand, het Geslagt der HOOFTEN in eere en waarde te houden. PLEMP overleedt omtrent het einde des Jaars 1638. Hij was, hoewel een gemaatigd, nogthans ijverig voorstander van den Roomschen Godsdienst; 't welk VONDEL hem van zich zelven doet zeggen:

Doch boven Poezy en snaar
Omhelsde ik yvrigh 't Roomsch altaar,
En hing om staet noch snoot genot
Mijn hart aan niemant dan aen Godt,
En Jezus nimmer feilbre stem.
Hier rust nu PLEMP. *Ay, bidt voor hem.*

PLEMP liet, misschien, nog andere kinderen, althans twee Zoonen na. Een van hun was, even als de Vader, een Regtsgeleerde. Beiden schijnen werk gemaakt te hebben van de Dichtkunde: immers vinden wij hen vermeld onder de gemeenzaame Vrienden van JOOST VAN DEN VONDEL.

PLEMP,

PLEMP, (VOPISCUS FORTURATUS) 't zij een Zoon, of ander bloedverwant van den bovengemelden, zag het licht te *Amsterdam*, aan het einde des Jaars 1601. Te *Gend* en *Leuven* oeffende hij zich in de Voorbereidende Weetenschappen, en naderhand aan 't Hoogeschool te *Leiden* in de Geneeskunde. Zedert eene buitenlandsche reize hebbende ondernomen, bezogt hij, onder andere, *Italie*, en wierdt te *Benonie* tot Leeraar in de Geneeskunde bevorderd. Naa zijne wederkomst zette hij zich neder in zijne Geboortestad, om 'er de kunst te oeffenen, ten dienste zijner medeburgeren. Zo gelukkig slaagde hij ten dien opzigte, dat de Aardshertogin IZABELLA KLARA EUGENIA, door 's Mans vermaardheid bewoogen, in den Jaare 1633, hem beriep tot Hoogleeraar in de meergemelde Weetenschap aan 't Hoogeschool te *Leuven*. Hier tradt hij in 't huwelijk met ANNA MARIA VAN DIVE, en eindigde 'er zijne dagen in de maand December des Jaars 1671. Geene kinderen, voor zo veel wij weeten, maar wel eenige Geneeskundige Werken, zijn van hem naagebleeven.

Zie VAL. ANDREAS, *Biblioth. Belgica.*

PLUYMER, (JOAN) van geboorte een Amsterdammer, en niet onvermaard Tooneeldigter, waar van getuigenis draagen verscheiden zijner Stukken, welke een reeks van jaaren ten Amsterdamschen Tooneele gevoerd zijn geworden. In den Jaare 1681 was hij, met nog twee anderen, Dr. LODEWYK MEYER en PIETER DE LA CROIX, huurder van den Schouwburg, voor den tijd van drie agtervolgende jaaren, voor een jaarlijkschen huur van twintigduizend guldens. Naa verloop van dien tijd, wierdt de huur nog drie jaaren verlengd, hoewel tot klein voordeel der onderneemeren. De tijd van PLUYMERS overlijden is ons niet gebleeken.

POEDEROYEN, een Dorp en Heerlijkheid, in *Gelderland*, in de *Bommelerwaard*, hebbende eene eigen Kerk en Predikant. Zijne meeste vermaardheid, in de aloude Geldersche Geschiedenissen, ontleent het Dorp van een zwaar en sterk Kasteel, welk

welk men hier eertijds ontmoette. Eenige honderden jaaren verschillen SLICHTENHORST en PONTANUS omtrent den tijd der stigtinge. De eerste stelt dien in den Jaare 914, de andere in 1357. Misschien kunnen zij over een gebragt worden, door het eene tijdstip aan te merken als dat der eerste grondleegginge, het ander dat van herbouwinge of verbeteringe. Hoe 't zij, zeker is het, dat het Kasteel, geduurende de Oorlogen in de Zestiende Eeuwe, meenig een streng beleg heeft doorgestaan. Opdat 'er de Franschen niet in zouden nestelen, wierdt het, in den Jaare 1672, tot den grond toe afgebroken. Het Huis, in de tegenwoordige Eeuwe, op de oude fondamenten gebouwd, is van veel minder aanziens.

POELDYK, weleer een Dorp, doch thans niets meer dan eene Buurt, in *Delfland*, in de nabuurschap van *'s Graavenhage*, een half uur gaans van *Monster*. Nog heden ten dage wijzen de inwooners de plaats aan, op welke, volgens eene aloude overlevering, de Kerk eertijds zou gestaan hebben. Zeer vermaaklijk is deeze Buurt, uit hoofde der nabijheid van verscheiden Lustplaatzen, en de omringende vrugtbaare Bouw- en Teellanden. De Veldvrugten, die hier vallen, hebben, in smaaklijkheid, naauwlijks haar wedergae. De meeste Opgezeetenen zijn Roomschgezinden. In fraaiheid en grootte overtreft hunne Kerk alle andere in *Delfland*.

POELENBURG, (KORNELIS) een vermaard Nederlandsch Kunstschilder, gebooren te *Utrecht*, in den Jaare 1586, deedt, even als veelen zijner Kunstbroederen, ter volmaakinge zijner behandelinge van 't penseel, eene reize na *Rome*. Een geruimen tijd behaagde hem de zagte behandeling van RAPHAËL, inzonderheid omtrent zijne naakten. Doch hij verkoos, eerlang, eene bijzondere manier, hem eigen, en maakte daar in zo groote vorderingen, dat hij, in zijne soort, de meesten zijner tijdgenooten voorbij streefde. Menigmaalen genoot hij de eere van een bezoek van Kardinaalen en andere Grooten op zijne Schilderkamer. Naa zijne wederkomst in het Vaderland, ontboodt hem KAREL DE I, Koning van *Engeland*, om voor hem eenige Kabinetstukken te schilderen;

waar

waar voor hij tijklijk wierdt betaald. Zedert nam hij zijn vast verblijf in zijne Geboortestad, en eindigde 'er zijne dagen in den Jaare 1660.

Zie HOUBRAKEN.

POELGEEST, (*Het Geslagt van*) een der oudsten van Holland, waar van het begin de gedagtenis der Nederlandsche Geschiedenissen te boven gaat. GERRIT was de gewoone voorman der Hoofden daar van, en vindt men eene volgreeks van dezelve vermeld, ten getale van vijftien. De laatste van dezelve was Heer GERRIT VAN POELGEEST, Major onder een Regiment Ruiterije, in dienst der Algemeene Staaten. Hij overleedt, ongehuwd, binnen *'s Hertogenbosch*, in den Jaare 1713, en wierden, met hem, naar Lands gebruik, de Wapenen van zijn Geslagt in het Graf geleid. De POELGEESTEN waren, van ouds, zeer vermogend, bezaten veele Heerlijke Goederen, en waren, weinig minder dan vier agtervolgende Eeuwen, eigenaars van de Ambagtsheerlijkheid van *Koudekerk*. Ook behoorde aan dezelve de Grondheerlijkheid van *Hoogmade*. Zij verkogten ze, nevens andere Heerlijke Goederen, in den Jaare 1692. Zeer bekend, in 's Lands Geschiedenissen, is de ongelukkige ALEID VAN POELGEEST, Bijzit van Hertog ALBREGT, Graave van Holland, uit nijd en naijver tegen haar alvermogen ten Hove, in de maand September des Jaars 1390, door eenige Edelen omgebragt.

POELGEEST, (*Klein*) eene Ridderhofstede, thans leenroerig aan de Staaten van Holland, wierdt oorspronklijk gestigt door eenen der jongere Zoonen des Geslagts VAN POELGEEST, gelegen aan den zo genaamden Agterweg, omtrent *Koudekerk*. Het Gebouw, door verandering van eigenaars, telkens in aanzien toegenomen, is thans zeer luisterrijk, zijnde een regelmaatig vierkant, pronkende ter wederzijden met een fraai Paviljoen met leijen daken. Voorts ontmoet men 'er schoone Vijvers, nevens welaangeleide Hovingen en vermaaklijke Wandelwegen.

POEL-

POELGEEST, (*Oud*) ook wel 't *Huis te Alkemade* genaamd, legt in *Rijnland*, niet verre van het Dorp *Oegstgeest*. Men houdt het voor het Stamhuis van het boven vermelde Geflagt van dien naam. Geen fteen, intusfchen, ftaat 'er thans van het oude gebouw, dan alleen aan de fondamenten, op welke het tegenwoordige Huis, in den aanvang deezer Eeuwe, zeer heerlijk wierdt opgetimmerd. Eigenaar daar van was, 't eenigen tijde, de vermaarde Leidenfche Hoogleeraar HERMAN BOERHAVE; de tuin, in welken het Slot ftaat, acht Morgens groot, verfchafte hem de gelegenheid, om daar binnen te verzamelen eene groote menigte uitlandfche boomen en vreemde Gewasfen en Planten. De Graaf FREDERIK DE THOMAS, gehuwd aan 's Hoogleeraars eenige dogter, wierdt 'er, in den Jaare 1738, eigenaar van.

POLANEN, een der drie dus genaamde *vrije Ambagten*, toebehoorende aan de Stad *Amfterdam*, gelegen tusfchen deeze Stad en *Haarlem*, en is meest bekend bij den naam van *Halfwegen*. Zo wel het Gemeene Landshuis van *Rijnland*, *Zwanenburg* genaamd, ten Westen, als de Buurt Huizen ten Oosten van den Dam, welke hier het Y van het Haarlemmer Meir fcheidt, ftaan op den grond van dit Ambagt. Men ontmoet hier een zeer fraai Huis, aan den Ykant, weleer door den Heere NIKOLAAS KALF, een vermogend' Koopman van *Westzaandam*, tot eene Buitenplaats aangeleid. Hij gaf 'er insgelijks den naam aan van *Polanen*, welken het Gebouw nog heden draagt. —— Een ander Huis, mede *Polanen* genaamd, ontmoette men, eertijds, in *Delfland*. 't Was het Stamhuis der Heeren van dien naam, uit den Huize van WASSENAAR afkomftig. Thans is het niet meer dan eene Boerewooning, tusfchen de Dorpen *Monfter* en *Loosduinen*, in de nabuurfchap van *'s Graavenhage*.

POLL, (VAN DE) een deftig Amfterdamsch Geflagt, verfcheiden van welks Leden, zo wel aan de Raadzaal als aan de Beurfe der Stad, tot ftevige Steunpilaaren gediend hebben. Een van hun, en de vroegfte, dien wij op de Regeeringslijst vermeld vinden, was HARMEN GYSBERTSZOON VAN DE POLL; hij wierdt

wierdt in den Jaare 1593 Kommisfaris, twee jaaren daar naa Raad, en vervolgens, in den Jaare 1599, voor de eerste maal, Schepen der Stad, welke waardigheid hij naderhand agcht maalen heeft bekleed, de laatste in den Jaare 1614. Zedert schijnt hij in de ongenade des Stadhouders te zijn vervallen. Althans vindt men aangetekend, dat wanneer Prins MAURITS, in den Jaare 1618, binnen *Amsterdam* de Regeering kwam verstellen, HARMEN GYSBERTSZOON VAN DE POLL een van de zeven Raaden was, die van hunne Vroedschapsplaatzen verlaaten bleeven. Eenigen tijd naa 's Prinsfen overlijden, in den Jaare 1629, wierdt hij in zijnen rang hersteld, en op den eed, in den Jaare 1595 gedaan, in de Vroedschap van nieuws aangenomen. 's Jaars te vooren hadt hij reeds wederom zitting gekreegen in Schepensbank, en zat 'er, vervolgens, nog driemaalen, in den Jaare 1629, als Voorzittende, in 1631, en andermaal als Voorzittende in den Jaare 1632. — JAN VAN DE POLL, in den Jaare 1638 Kommisfaris, in 1640 Schepen, zes jaaren daar naa Raad, en eindelijk, in den Jaare 1653, tot de Burgemeesterlijke waardigheid verheven. Zesmaalen bekleedde hij, zedert, dien hoogaanzienlijken post, de laatste reize in den Jaare 1672. Merkelijk deel hadt de Heer VAN DE POLL, in dat rampzalig jaar, aan de versterking der Stad, tegen de aannadering der Franschen, toen men dezelve dagelijks in 't hart van Holland, misschien voor de poorten van *Amsterdam*, verwagtte. Veel onaangenaams wedervoer den Burgemeester in dat jaar, ter zaake van het bewaaren der Sleutels van Stads Poorten en Boomen. Gewoonlijk wierden dezelve bewaard aan 't huis van eenen der Burgemeesteren; doch de Burgerij, voorgeevende dezelve aldaar niet veilig te agten, wilde dat ze op de Hoofdwagt in 't Stadhuis zouden gebragt worden. Dit geschiedde eenigen tijd; doch wanneer, in de maand Augustus des gemelden jaars, de beurt, om de Sleutels te bewaaren, op den Heer VAN DE POLL viel, vonden Burgemeesteren geraaden, het oude gebruik wederom te volgen. Doch naauwlijks hadt het gemeen hier van de lucht bekoomen, of 'er ontstondt onder hetzelve merkelijke beweeging. Tegen 't afgekondigde bevel, bragten de Schutters de Sleutels op 't Stadhuis, uitgezonderd die van den Nieuwenbrugsboom;

boom; agtervolgens den bekoomen last, namen de daar toe afgevaardigde Burgers gang met dezelve na het huis van Burgemeester VAN DE POLL. Muitende streest hier op het Volk derwaarts, eischende de Sleutels. Toevallig bevondt zich de Burgemeester HENRIK HOOFT ten huize van zijnen Amptgenoot. Ten huize uit getreeden, brengt hij der menigte onder 't oog, dat de Sleutels aldaar volkomen veilig waren; dat Burgemeesteren 'er niets mede konden uitvoeren, zo lang de Burgerij de Poorten bewaakte; en genomen, een Burgemeester wilde den schelm speelen, door de Poorten voor den vijand te openen, zo als men dwaaslijk waande, niets ware gemakkelijker, dan zulks te beletten. Vrugtloos waren alle deeze redenen; de oproerigheid groeide 'er tegen aan. De Burger-Kapitein FREDRIK BEEREWOUTS, gehuwd aan eene dogter van Burgemeester VAN DE POLL, gesterkt met eenige gewapende Schutters en Vrijwillige Ruiters, moest voor den muitenden aandrang wijken. 't Stondt nu geschapen tot eene plondering, en vloogen de steenen reeds door de glazen, wanneer de Burgemeester, om dien ramp te voorkoomen, met de Sleutels aan de deur verscheen, vraagende *wie dezelve moest hebben?* Een dronkaart greep daar na; doch een ander man, wat bescheidener, zogt ze hem te ontweldigen, tot dat ze, eindelijk, door eenige Schutters aangenomen, en op 't Stadhuis gebragt wierden. De opschudding voor 't Huis van den Heere VAN DE POLL nam hier mede een einde. De grond van alle deeze beweegingen, was, misnoegen der Gemeente op zommige Regenten, onder andere op onzen Burgemeester, tegen welke men een vermoeden hadt opgevat, als meenden zij het niet eerlijk met de Stad en 't Vaderland. Dit bleek uit de Adressen, in de Doele ontworpen, welke duidelijk oogden op verandering in de Regeering. In een vinnig Schimpschrift wierdt de Heer VAN DE POLL bij naame genoemd. Nevens de overige Burgemeesteren en Raaden, wierdt hij daar in betigt „ als hebbende „ helpen smeeden de verdoemde zamenzweering van het Eeu„ wig Edikt, en de Acte van Seclusie, en gearbeid aan de „ gruwelijke verraaderije van DE WITTE Loevesteinsche factie, „ alleen uit eigen regeerzucht en genot van de Souvereini„ teit, zoekende het loffelijk Huis van *Oranje en Nassau* tot

„ de grond toe uit te rooijen, en om (zeggen de Stellers)
„ 'er onze kinderen tot Slaaven en *Contrabutarissen van*
„ *Vranckrijk* te maaken." Het oogmerk, met dit zot geschrift
bedoeld, wierdt met 'er daad bereikt. Volgens aanschrijven van
Prinse WILLEM DEN III, wierden de Heeren VAN DE POLL en
Mr. LAMBERT REINST van de Burgemeesterlijke waardigheid en
van hunne Vroedschapsplaats ontzet. Andere ondergingen een
diergelijk lot. — Behalven de reeds gemelden, hebben nog anderen
van dit geslagt in het Burgemeesterlijk gestoelte gezeeten;
te weeten, de Heer HARMEN HENRIK VAN DE POLL, in den Jaare
1745, en Mr. PIETER VAN DE POLL in den Jaare 1748. De
laatstgenoemde, buitenstijds, in de plaats van den overleedenen
Mr. DIRK TRIP, aangesteld, wierdt, bij de buitengewoone verandering,
in de maand September van dat jaar, door den Stadhouder
van zijnen post verlaaten. De Heer JAN VAN DE POLL,
thans nog in leeven, wierdt, bij de merkwaardige verandering,
in den Jaare 1787, door zijne Hoogheid den Prins Stadhouder,
nevens andere tot Burgemeester aangesteld. Andere Regeeringsposten
worden nog door leden van dit Geslagt bekleed.

POLSBROEK, onderscheiden in *Noord-* en *Zuid-Polsbroek*;
het eerste is een Schout-Ambagt, in de Baronnij van *IJsselstein*,
het ander eene Vrije Heerlijkheid. *Noord-Polsbroek* legt, in de
lengte van een uur gaans, langs eenen weg, met Huizen bebouwd,
en met Boomen beplant. De uitgebreidheid van het
Ambagt wordt op ruim zeshonderdzestig Morgens, en het getal
der Huizen op bijkans vijftig begroot. In het Kerkelijke
heeft het gemeenschap met, en draagt een derde deel in de
lasten daar toe behoorende, van *Zuid-Polsbroek*, bevattende
weinig minder dan zevenhonderd Morgens Lands, en nog geene
vijftig Huizen. In de Kerk ziet men verscheiden fraai beschilderde
glazen, geschonken zo van eenen der Prinsen van *Oranje*,
als van de Stad *Amsterdam* en de Ambagtsheeren. De
Roomschgezinden, van de Gezinte der Jansenisten, hebben
hier eene Statie. Al zints een groot aantal jaaren is het Amsterdamsch
Geslagt DE GRAAF eigenaar geweest van deeze Vrije
Heerlijkheid.

POL-

POLYANDER, (JOANNES) een zeer vermaard Godgeleerde, beroemd in de Nederlandsche Kerkgeschillen, wierdt gebooren te *Mets*, in den Jaare 1568. Zijn Vader, onder de Hervormden het Leeraarampt bekleedende, vondt zich genoodzaakt, kort naa de geboorte van zijnen Zoon, van daar te wijken, ter zaake der vervolgingen om den Godsdienst. Hij zette zich neder te *Frankendaal*, in de Paltz, van waar hij, eerlang, tot Leeraar in de Walsche Gemeente te *Embden* wierdt beroepen. In 't nabuurig *Bremen* oeffende zich nu JOANNES, onder CHRISTOPHORUS PEZELIUS, in de Wijsbegeerte en Hebreeuwsche taale. Op de gronden, aldaar geleid, zette hij de beoeffening der Godgeleerdheid voort te *Heidelberg*, onder TOSSANUS, JUNIUS en andere voornaame Mannen. Naa een verblijf van vier jaaren aan dit Hoogeschool, deedt hij eene reize na *Geneve*, om 'er THEODORUS BEZA te hooren. In den Jaare 1588 beriep hem de Walsche Gemeente te *Dordrecht* tot haaren Leeraar. Bijkans vierentwintig jaaren hadt POLYANDER dien post bekleed, en, daarenboven, volgens besluit der Regeeringe, de Jeugd, eenige jaaren, in de Zedekunde onderweezen, wanneer de keuze der Verzorgeren van 't Leidsche Hoogeschool op hem viel, om hem te beroepen tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, in de plaats van den vermaarden CONRADUS VORSTIUS. POLYANDER stondt bekend voor Contraremonstrantsgezind, doch tevens gemaatigder en bescheidener dan veelen zijner tijdgenooten. Zijne geleerdheid wierdt, bovendien, hoog geroemd. Weinige maanden naa zijne intrede bekwam hij tot Amptgenoot SIMON EPISCOPIUS, met welken hij, ondanks hunne verscheidenheid van gevoelens, doorgaans in vriendschap leefde, en wiens vredelievendheid hij hoog waardeerde. In den Jaare 1618 vertrok hij na *Dordrecht*, om zitting te neemen in het Sijnode. Naa het afloopen van hetzelve wierdt hij benoemd onder de Overzieners der nieuwe Vertaalinge van den Bijbel. POLYANDER overleedt in den Jaare 1646, en legt in de Pieters Kerk begraaven. Men ziet aldaar een heerlijk gedenkteken, ter zijner eere opgerigt. In zijn Nachtgewaat legt hij, leevensgrootte, uitgehouwen, in wit Marmer, op een verheven Rustbedde.

Zie VITÆ *Professor. Leidensium.*

Pontanus, (joannes izaak) van *Haarlemsche* Ouders, doch ter waereld gekoomen te *Elzeneur*, in *Deenemarken*, werwaarts dezelve, om zaaken, hen bijzonder betreffende, zich voor eene wijl tijds begeeven hadden. Zijne jeugd sleet hij voornaamelijk te *Amsterdam*, met het beoeffenen der Geneeskunde en Wijsbegeerte. In de laatstgemelde Weetenschap beriepen hem de Verzorgers van het Geldersche Hoogeschool tot Hoogleeraar. Dit moet voorgevallen zijn in den aanvang der voorgaande Eeuwe. Althans was hij te *Harderwijk*, in die hoedanigheid, woonagtig, toen hij, in den Jaare 1611, eene Latijnsche Beschrijving van *Amsterdam* in het licht gaf. Daarenboven was pontanus Historieschrijver van den Koning van *Deenemarke* en van de Provincie van *Gelderland*. Behalven de gemelde Beschrijving, heeft hij verscheiden andere Werken naagelaaten, onder andere *Discussionum Historicarum* Libri II, of *Historische Uitweidingen*, in 2 Boeken, handelende, onder andere, over de vrije of onvrije Scheepvaart, of in hoe verre de Zee kan gezegd worden voor eenig volk open te staan of gesloten te zijn. Pontanus overleedt te *Harderwijk*, in den Jaare 1740.

Zie val. andreas, *Biblioth. Belgica.*

Poortland, zomtijds ook de *Poorterij* genaamd, is eene streek Lands, even buiten *Delft*, in 't Zuidoosten der Stad, en aan haar Regtsgebied onderhoorig. Haare uitgestrektheid wordt begroot op ruim vijfhonderd zesenvijftig Morgens. Merkelijk is de bloei en bewooning dier landstreeke, zedert de eerste op de laatste opneeming, toegenomen. Van elf Huizen, welke men 'er in den Jaare 1632 telde, was derzelver getal, in den Jaare 1732, geklommen tot zesenveertig, en nog daarenboven vermeerderd met twaalf Bleekerijen en twee Molens. Over deeze Landstreek is een afzonderlijke Ontvanger der Verpondingen aangesteld; hij doet jaarlijks rekening aan de Burgemeesters van *Delft*. De Abtdij en de Proostdij van *Koningsveld*, nevens het Paleis van den Roomsch' Koning, Graave willem, *'s Konings Uithof* genaamd, op bijzondere Artikelen

kelen in ons *Woordenboek* vermeld, plagten in *Poortland* te ſtaan.

POORTVLIET, eene Heerlijkheid en Dorp, in *Zeeland*, op het Eiland *Tholen*, eene der grootſten op het Eiland, beſlaande in de lengte omtrent anderhalf, en in de breedte ruim een half uur gaans. Volgens overlevering, zouden de Heeren VAN VOORN hier eertijds eene Sterkte of Kaſteel gehad hebben. Verſcheiden Voorregten genooten eertijds die van *Poortvliet*, deels tot eere, deels tot voordeel dienende. Onder de eerſte behoorde, de gewoonte om voor de Tent der Graaven van Holland, wanneer zij te velde lagen, als Lijfſtrawanten, de wagt te houden. Het Dorp *Poortvliet*, omtrent een uur gaans van de Stad *Tholen* gelegen, tamelijk groot en welbebouwd, heeft eene aanzienlijke Kerk met een hoogen Toren, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend. De Landbouw en handel in Graanen is de voornaame bron van het beſtaan der Ingezeetenen. De uitgebreidheid der Heerlijkheid wordt begroot op ruim negenënveertighonderd en twintig Gemeten Lands.

POPKENSBURG, een aloud Ridderlijk Slot en Lusthuis, in *Zeeland*, op het Eiland *Walcheren*, omtrent een half uur gaans ten Noorden van de Stad *Middelburg*. De ſtigter daar van was, in den Jaare 1353, KLAAS VAN BORSELEN, Ridder, Heer van *Brigdamme*, *Koudekerk*, *Zoutelande*, enz. Zoon van Heere WOLFERD VAN BORSELEN, Heere van *ter Veere*, enz. Het Slot *Popkensburg* heeft tot heden toe zijne aloude gedaante behouden. Het is een ſterk vierkant gebouw, leggende rondsom in diepe en viſchrijke Vijvers, omtrent vier Roeden wijd. Ter wederzijde van den Ingang van het Slot ſtaan twee ronde vaste Torens. Van binnen ontmoet men verſcheiden zeer goede vertrekken, allen ruim en luchtig. Voor het Huis legt een ruim Plein; op hetzelve ſtaat, behalven eene ruime Stalling, de groote ſteenen Voorpoort, welke den Kaſtelein of Slotbewaarder tot eene wooninge verſtrekt. Eene Buitengraſt omringt de Bloem- en Moestuinen. Ook vindt men 'er eene Diergaarde. Behalven andere bosſchaadjen, be-

hooren aan *Popkensburg* honderdzestig Gemeten Lands, in den Jaare 1401, door Graaf ALBREGT *van Zeeland*, geschonken aan Heere KLAAS VAN BORSELEN, den tweeden van dien naam, tot een onversterflijk Erfleen, te verheergewaaden met een rooden Valk, of in de plaats daar van een Nobel. De Kerk van een Dorpje, nabij *Popkensburg* gelegen, *St. Laurens* genaamd, wierdt, door Heer KLAAS VAN BORSELEN, in het zelfde jaar als het Slot gebouwd.

Zie SMALLEGANGE, *Kronijk van Zeeland*.

POPMA, (A of DE) weleer een aanzienlijk Geslagt in *Friesland*, 't welk zich gevestigd hadt in de kleine Stad *Ylst*. Vier Leden van hetzelve, indien geene broeders, immers nabestaande bloedverwanten, vindt men daar van vermeld, allen vermaard door hunne geleerdheid en vlijtige beoeffening der Regtsgeleerdheid en aloude Latijnsche Schrijveren. Zij leefden in 't laatst der Zestiende en in 't begin der Zeventiende Eeuwe. AUSONIUS A POPMA was een vermaard Regtsgeleerde, gelijk ook SIXTUS; hij schreef aanmerkingen op het Werk van CORNELIUS CELSUS *de Arte dicendi*. CYPRIANUS stierf in den Jaare 1582, hebbende geschreeven *Emendationes in Sallustium*. TITUS, eindelijk, liet, in den aanvang der Zeventiende Eeuwe, drukken *Asconius Pedianus*, als mede eene Verhandeling *de Opere Servorum*. 't Meest van allen, egter, heeft de eerstgemelde, AUSONIUS, geschreeven. Men heeft van hem eene Verhandeling *de Differentia Verborum*; eene andere, *de Ordine et More Judiciorum*; als mede *de Usu antiquæ locutionis* Libr. II. Daarenboven schreef hij aantekeningen op VARRO, PATERCULUS en andere.

Zie VAL. ANDREAS, *Biblioth. Belgica*; SUFFRIDUS PETRI, *de Scriptor Fris*.

POPPINGAWIER, een Dorp in *Friesland*, in de Grietenij *Rauwerderhem*, onder 't Kwartier van *Oostergo*, van geene groote uitgestrektheid, doch van ouds vermaard, om de menigte Stinzen

zen of adelijke Gestigten, die men 'er plagt te ontmoeten. Het Geslagt van HESLINGA was hier zeer vermogend, inzonderheid zints het zich, door huwelijk, hadt vereenigd met dat van ALBADA, waar van het insgelijks den naam aannam. — Onder *Poppingawier* lag eertijds het Klooster *Engwird*, in den Jaare 1478 gestigt door eenige Zeeuwsche Monniken, doch, van wegens hunne armoede, naderhand wederom verlaaten. Een Fries, met naame FETZE, bleef 'er egter, en hieldt het Klooster op; door de aankomst van eenige Geestlijke Zuster kwam het vervolgens in tamelijken bloei.

POPPIUS, (EDUARDUS) Remonstrantsch Predikant te *Gouda*, Schrijver van het vermaarde Boek, *de Enge Poort*, behelzende, in etlijke Leerredenen, een ernstigen aandrang tot Godsvrugt, als het middel ter zaligheid. De Remonstrantsgezinden liepen zeer hoog met het Geschrift, terwijl de andersdenkenden het even sterk veroordeelden, onder andere de vermaarde TRIGLANDIUS, die 'er de pen tegen opvatte. Dit deedt den Heer DE GROOT schrijven: „ terwijl het Boek van POPPIUS uitermaa„ te goed is, zo kan het Boek van TRIGLANDIUS, daar tegen „ geschreeven, niet anders dan uitermaate slegt zijn." Zedert wierdt hij, nevens andere Predikanten van zijnen aanhang, het voorwerp van den gemeenen haat: zo dat hij, op last der Staaten van Holland, gezonden, om de openstaande plaats te *Oudewater*, eenigen tijd, te vervullen, en hoewel verzeld van Baiijuw, Burgemeesters en Schepenen, verhinderd wierdt, den predikstoel te beklimmen. Naa de veroordeeling der Remonstranten, door het Dordrechtsche Sijnode, week POPPIUS buitenslands, en wierdt aldaar aangesteld tot een der zes Directeurs of Bestierders, welke zorge moesten draagen dat de Gemeenten in Nederland heimelijk van Leeraars van hunne denkwijze bediend wierden. Zedert, nevens CAROLUS NIELLIUS, het gewaagd hebbende, om in Holland te rug te keeren, wierdt hij te *Haarlem* ontdekt, gevangen genomen, en vervolgens verweezen tot eene eeuwige hegtenisse op 't Kasteel *Loevestein*, alwaar hij, naa eenige jaaren zittens, overleedt.

Zie BRANDT, *Hist. der Reformatie.*

PORTLAND, (HANS WILLEM BENTINK, *Graaf van*) Zoon van BERNHART BENTINK, Heere tot *Diepenheim* en Proost van *Deventer*, en van ANNA VAN BLOEMENDAAL, wierdt gebooren in de maand Maart des Jaars 1651. In zijne jeugd diende hij Prinse WILLEM DEN III als Paadje, en wierdt vervolgens een der Kamerheeren van zijne Hoogheid. De gemeenzaamheid, welke hier uit ontstondt, veranderde, allengskens, in eene naauwe vriendschap, zints Prins WILLEM, in den Jaare 1675, van eene gevaarlijke Kinderziekte was aangetast. Zo zorgvuldig en tederhartig hadt BENTINK, gedunrende al den tijd der ziekte, den kranke opgepast en bediend, blijvende gestadig, dag en nacht, bij het bed, en alles, wat 'er verlangd wierdt, met eigen hand toereikende, dat zijne Hoogheid, naderhand, verklaarde „ niet te weeten, of BENTINK ooit ge„ slaapen hadt of niet, dit wel, dat hij in zestien Etmaalen „ niet geroepen hadt, zonder door deezen getrouwen dienaar „ vaardiglijk beantwoord te zijn." Naderhand stortte BENTINK in de zelfde ziekte, doch genas 'er van, hoewel met dreigend lijfsgevaar. Hij bekleedde thans reeds den post van Drossaard van *Lingen*. Om hem, voor betoonde trouwhartigheid, zijn genoegen te doen blijken, beschreef hem zijne Hoogheid, met voorbijgaan van een Hollandschen Edele, in de Orde der Ridderschap van Holland. In den Jaare 1677 deedt hij, op last van Prinse WILLEM, eenen keer na *Engeland*, met oogmerk om voorslagen te doen tot een huwelijk, tusschen zijne Hoogheid en de Prinsesse MARIA, oudste dogter van den Hertog VAN JORK; 't welk zedert gesloote en voltrokken wierdt. Ter gelegenheid van eenen opstand in *Engeland*, zondt Prins WILLEM zijnen vriend BENTINK derwaarts, om zijnen Schoonvader zijne hulp aan te bieden. In den befaamden overtogt na dat Koninkrijk, was hij zijnen Meester en Vriend telkens op de zijde, en deedt vervolgens het zijne, om hem de Kroon van *Groot-Brittannie* op het hoofd te zetten. Niet onbeloond bleef deeze trouwe en aankleeving. Prins WILLEM, nu met Koninklijke magt voorzien, benoemde den Gelderschen Edelman tot Pair van 't Rijk, stelde hem aan tot eenen zijner Geheime Raaden en eersten Edelman van zijne Bedkamer, en, na verloop van eenigen tijd, tot Baron van *Civencester*, Burg-

Burggraaf *van Falkenberg* en Graaf *van Portland*. Bij alle deeze eerbetooningen voegde zijne Majesteit, eenige jaaren laater, een aanzienlijk geschenk van zeer uitgebreide landgoederen in het Prinsdom *Wales*, als mede de Ridderorde van den Kouzeband.

Niet lang naa de verheffing van Prinse WILLEM op den Engelschen troon, ontstondt in Holland merkelijk geschil omtrent den Graaf VAN PORTLAND, zo als de Heer BENTINK, zedert het Koninklijk gunstgenot, genoemd wierdt. Te weeten, in den aanvang des Jaars 1690 wierdt de Graaf in Holland te gemoete gezien, en veelal verwagt, dat hij, even als voorheen, zitting zoude neemen in de Staaten van dat Gewest. *Amsterdam* verklaarde zich daar tegen, beweerende, op grond van vroegere voorbeelden, dat alwie in eed of dienst was van eene vreemde Mogendheid, of van iemand anders, dan van welken hij ter Dagvaart wierdt gezonden, onbevoegd was om zitting te neemen in de Vergadering van Holland. Zo goed hun doenlijk was, wederleiden Ridderschap en Edelen het Vertoog van *Amsterdam*; 't welk, egter, zich geenzins daar door liet omzetten, verlaatende deszelfs Afgevaardigden den Dagvaart, wordende alleen de Pensionaris gelast te blijven, om te zien en te hooren. Op den achttienden Januarij des Jaars 1690 kwam de Graaf VAN PORTLAND, en nam, twee dagen laater, ondanks de tegenverklaaringen van *Amsterdam*, zitting in de Vergadering van hun Edele Groot Mogenden. Het geschil duurde bijkans twee maanden. PORTLAND woonde, van tijd tot tijd, de Vergaderingen bij, tot dat de Afgevaardigden van *Amsterdam*, naa het bijleggen van den twist, van nieuws ter Dagvaart verscheenen. Onder dit alles konde het niet uitblijven, of de gunst, waar mede een Vreemdeling, door een uitlandschen Koning, overlaaden wierdt, moest argwaan en wangunst verwekken bij de Engelsche Grooten. Volgens zommigen moet de reden der ongenade, in welke de Hertog VAN MARLBOROUGH, in den Jaare 1691, bij Koning WILLEM verviel, daar in gezogt worden, dat hij, met te veel vrijmoedigheids, zijner Majesteit hadt onder 't oog gebragt het misnoegen van eenigen, over de buitengemeene gunst, met welke zommige Nederlanders bejegend wierden. Behalven den

Graaf VAN PORTLAND, wierdt hier mede de Heer VAN ZUILENSTEIN bedoeld. Geduurende de Rijswijksche Vredehandeling bediende zich Koning WILLEM van den Graave, om met *Frankrijk* eenige punten te vereffenen, voor 't Huis van *Oranje* van de hoogste aangelegenheid, en die geoordeeld wierden, de voltooijing van het Werk van den Vrede voornaamelijk tegen te houden. Hij hieldt, ten dien einde, op last van zijne Majesteit, eenige geheime zamenkomsten met den Franschen Maarschalk DE BOUFLERS, en bragt het, in eene van dezelven, zo verre, dat den Gevolmagtigden te *Rijswijk* een gereede weg gebaand wierdt. De verwijdering van den geweezen Koning van *Engeland*, JAKOB DEN II, van 't Fransche Hof, was 't voornaame onderwerp der straks gemelde Onderhandelingen. Om dezelve te bevorderen, zondt Koning WILLEM, in den Jaare 1698, den Graaf VAN PORTLAND na *Frankrijk*. Het gezantschap, hoewel het niet boven de vijf maanden duurde, en, daarenboven, de bedoelde uitwerking niet bereikte, kwam, meent men, zijner Britannische Majesteit op tachtigduizend ponden sterlings te staan. Nimmer hadt men eenen Engelschen of anderen Gezant zo veel pragts zien ten toon spreiden. 't Zij om het mislukken der bezendinge, of om eenige andere reden, zeker is 't dat de Graaf VAN PORTLAND, na zijne wederkomst, een groot deel der Vorstlijke gunste verloor, in welke hem, intusschen, hadt vervangen ARNOUD JOOST VAN KEPPEL, Zoon van den Heere VAN PALLAND, naderhand tot Graaf VAN ALBEMARLE verheven. PORTLAND leide zijne bedieningen ten Hove neder, en wierdt, zedert, alleenlijk tot eenige gewigtige Staatshandelingen gebezigd; slijtende voorts het overschot zijner dagen op een zijner Landgoederen, alwaar hij, op den vierden November des Jaars 1709, in het tweeënzestigste jaar zijns Ouderdoms overleedt. Tweemaalen was hij gehuwd geweest: eerst met eene Staatjuffer van Koninginne MARIA, en vervolgens met SARA MARTA TEMPLE. Van de vier dogters, in den eersten echt verwekt, was de oudste getrouwd, eerst met den Graave VAN ESSEX, en naderhand met den Graave VAN DARRY in *Engeland*; eene andere, in *Holland*, met ARENT VAN WASSENAAR *tot Duivenvoorde*; de derde, met WILLIAM, *Lord Biron*; de vierde, met den

Her-

Hertog VAN KINGSTON. Een Zoon, insgelijks in 't eerste huwelijk verwekt, erfde den graaflijken tijtel, en wierdt Gouverneur van *Jamaica*. Bij zijne tweede Echtgenoote verwekte PORTLAND insgelijks vier dogters en twee Zoonen.

PORTUGAL, een Dorp en Ambagt, in *Zuidholland*, in het Land *van Putten*, te zamen begroot, nevens een onderhoorigen Polder, op ruim veertienhonderd Gemeten Lands en achtennegentig Huizen. Het Dorp *Portugal* legt niet zeer verre van de Oude Maaze, met welke het, door middel van eene Have, gemeenschap heeft. Het heeft eene eigen Kerk en Predikant.

POST, (FRANS) Zoon van JAN POST, een beroemd Glasschilder te *Haarlem*, geduurende het eerste gedeelte der naastvoorgaande Eeuwe. Deeze hadt, behalven FRANS, nog eenen Zoon, een vermaard' Bouwkundige, bekend bij Graave MAURITS, Gouverneur van *Brasil*. FRANS, langs dien weg, in kennisse geraakt met den Graave, wierdt door denzelven aangezogt, om hem na de Westindiën te verzellen, ten einde, om door het beoeffenen van nieuwe Landgezigten, zijn Kunstvermogen verder aan te kweeken. Hij vertrok derwaarts in den Jaare 1647, en vertoefde 'er verscheiden jaaren. Met een rijken voorraad van tekeningen keerde hij te rug, en bediende zich van dezelve in 't beschilderen van Vertrekken, in verscheiden Huizen. Op 't Huis *Rijsdorp*, buiten *Wassenaar*, ontmoet men 'er eene menigte van. Wijders is van hem nog een groot Schilderstuk in weezen, op het Huis *Honsholredijk*. FRANS POST overleedt te *Haarlem*, in de maand Februarij des Jaars 1680.

Zie HOUBRAKEN.

POTESTAAT. Deezen tijtel voerde, eertijds, in *Friesland*, een zeer aanzienlijk Amptenaar, met de hoogste magt bekleed, ter handhaavinge van geregtigheid en de vrijheden der Landzaaten. Wat den tijd der instellinge van deeze waardigheid

be-

betreft; SCHOTANUS meent dat dit zou geschied zijn, reeds ten tijde van Keizer KAREL DEN GROOTEN; doch WINSEMIUS en de meeste andere Friesche Historieschrijvers zijn van gevoelen, dat het Potestaatschap van laatere herkomste is, en zijnen oorsprong heeft genomen, ten tijde als het Fransche Rijk, onder Keizer KARELS Opvolgers, begon te verzwakken.

De Vrije Friezen, naamelijk, door deeze verzwakking de handen een weinig ruimer hebbende, om, naar eigen goedvinden, het bewind van zaaken te regelen, en door ondervinding geleerd zijnde, dat eene Regeering, zo zamengesteld en verdeeld onder veele leden als de hunne was, door onderlinge oneenigheden en bijzondere inzigten, ligtelijk van een gereeten konde worden, wierden te raade, uit het midden hunner iemand te kiezen, die, opdat wij, met de woorden van SCHOTANUS, het oogmerk zijner waardigheid beschrijven, „ wat „ hooger van magt ware (dan de overige Edelen of Grooten), „ en dieswegen de steekende stemmen mogt effenen en deelen; „ de oneenigheid wegneemen en weeren, de misgaande, naar „ inhoud der Wetten, tegenstaan en straffen; zijnde de band „ van goede Wetten en Ordonnantien, of Gewoonheden, de „ toom van losheid in zo eene vrije en gemeene breede Regee- „ ring, uit zo veele hoofden bestaande." Van zeer veel aangelegenheids was dus dit Ampt. De persoon, daar mede bekleed, vertoonde de Hoogheid des Lands, en zat voor in alle Vergaderingen; de handhaaving van regt en geregtigheid, het bewaaren van het evenwigt in de Regeeringe en het voeren van het opperbewind in den Oorlog, waren zijner zorge aanbevolen. Opdat, evenwel, een Potestaat zijne magt misbruiken, noch zijn eigen gezag, tot nadeel der Friesche Vrijheid, zou overschreeden, was hem een Raad toegevoegd, bestaande uit achttien of meer leden, welke men *Regters* noemde. Zulk eenen Raad, met den Potestaat aan 't hoofd, beschouwde men als den Hoofdregtbank, of Opperften Raad, in alle zaaken, de goede orde en de handhaaving van geregtigheid betreffende. Zo wel de Potestaat als de Regters wierden verkoozen door de leden van 's Lands Regeeringe, ten overstaan van eenige Geestlijken, terwijl de stemmen door eenen Notaris wierden opgenomen. Bij hunne aanstelling waren zij gehouden, ten aanhooren van het

het geheele Volk, in handen van 's Lands Staaten bij eede te belooven, hunne onderscheidene bedieningen getrouwelijk en ten beste des Lands te zullen waarneemen. Twee- of driemaal 's jaars kwamen de Potestaat en Mederaaden gewoonlijk bij een, ter afdoeninge van zaaken van aangelegenheid. Heilzaam voor het Land bleek deeze inrigting te weezen. Want, zo als zich SCHOTANUS hier omtrent uitdrukt, „ dit is uit de Geschiedenis- „ se zeker, soo lange als 't Potestaatschap duyrde ende syn „ kracht na behooren hadde, is de Staet van de Provincie bin- „ nen 't Flie ende de Lauwers in 't geheel ende bloeijende ge- „ bleven: Maar daer men dese macht (soo wyselyk gevonden) „ onder de voeten bracht, is, om dattet fundament onder-mynt „ was, het geheele werck gestort ter aerden." Wij laaten hier volgens eene lijst der Potestaaten, zo als wij dezelve in de Friesche Historieschrijvers vermeld vinden.

1. MAGNUS FORTIMA.
2. TAKO of FOKKO LUDIGMAN.
3. ADALBRICUS ADELEN.
4. HESSELUS HARMANA.
5. IGLO GALEMA.
6. GOSSE LUDIGMAN.
7. SAKO REINALDA.
8. SIKKO of SIXTUS SIARDEMA.
9. REGNERUS KAMMINGA.
10. J. HESSELUS MARTENA. Naa 't overlijden van deezen, bleef Friesland, eenigen tijd, zonder Potestaat.
11. JUW JUWINGA.
12. SIVERT of SUFFRIDUS WIARDA, en
13. HARING HARINXMA. Op éénen tijd bekleedden deeze het Potestaatschap, de eerste over *Oostergo*, de andere over *Westergo*, geduurende het heetste van den twist tusschen de Schieringers en Vetkoopers.
14. JUW of JULIUS DEKAMA. Naa het overlijden van deezen, was het Potestaatschap niet meer verkiesbaar door 's Lands Edelen, maar wierdt erflijk verklaard, door den bemagtiger Hertog ALBERT VAN SAXEN. Deeze hadt tot opvolger zijnen Zoon HENRIK, welke het overdroeg op zijnen broeder GEORG. Deeze, geenen kans ziende om zich in zijne waar-

waardigheid te handhaaven, verkogt zijn regt aan Keizer KAREL DEN V, welke vervolgens Stadhouders aanstelde, en alzo deezen Voormuur der Friesche vrijheid om verre worp.

Zie WINSEMIUS, SCHOTANUS en andere *Friesche Historieschrijvers.*

POTMA, (JAKOB) een der weinige vermaarde Kunstschilders, welke *Friesland* heeft voortgebragt. Hij wierdt gebooren te *Workum*, doch in welk jaar, vinden wij niet aangetekend. Zijne zucht bepaalde zich vooral tot het schilderen van Historiën en beelden. Hij was, daarenboven, een man van meer dan gemeene welleevendheid, en, als zodanig, zeer gezien aan het Hof te *Weenen.* Hij eindigde aldaar zijne dagen, waarschijnlijk aan den Rooden Loop, in den Jaare 1684.

POTTER, (PAULUS) van de zijde zijner Overgrootmoeder gesprooten uit het Oud Adelijk geslagt van EGMOND, wierdt gebooren te *Enkhuizen*, in den Jaare 1625. Zijn Grootvader, PIETER SIMONSZOON POTTER, was Penningmeester van de *Hooge en Laage Swalue*; zijn Vader, insgelijks PIETER geheeten, oeffende de Schilderkunst te *Enkhuizen.* Van daar vertrok hij, met zijnen Zoon, eerst na *Amsterdam*, vervolgens na *'s Graavenhage.* Hier tradt PAULUS, eerlang, in 't huwelijk, met eene dogter van zekeren VAN BALKENENDE, die een Man van eenig aanzien moet geweest zijn, vermids POTTER, door aanprijzing van zijnen Schoonvader, bekend wierdt met verscheiden aanzienlijke Grooten in de Hofplaatze. Dikmaals vereërden hem deeze met een bezoek op zijne Schilderkamer, om zijne fraaie kunstbehandeling te zien en te bewonderen. Voor de oude Prinsesse VAN SOLMS schilderde hij een Stuk, redelijk groot, woelig en vol werk, om geplaatst te worden voor den Schoorsteen op het Oude Hof. Doch vermids een zeker persoon de Prinsesse in 't oor blies, dat het te onstigtelijk was, om dagelijks te dienen tot een voorwerp van beschouwinge, wierdt het van de hand geweezen. Dit zeggen sloeg op eene pissende Koe, welke in de Schilderij verbeeld wordt, en waar bij het Stuk

Stuk bekend is. Het kwam dus in andere handen, en wierdt zedert tot een zeer hooger prijs verkogt. Nog heden betreuren de kunstenaars het verlies van het beroemde Schilderstuk, eertijds berustende in de vermaarde Verzameling van wijlen den Heere BRAAMKAMP, doch uit dezelve gekogt zijnde voor rekening van haare Ruskeizerlijke Majesteit, in den overtogt na *Petersburg*, door het verongelukken van het Schip, voor altoos verlooren is geraakt. POTTER overleedt, niet meer dan negenëntwintig jaaren Oud, aan de Teeringe, veroorzaakt, meent men, door zijn aanhoudend zittend leeven. Zijne Overblijfzels wierden te *Amsterdam*, in de Groote Kapel, begraaven.

Zie HOUBRAKEN.

PRINSENLAND, eene Heerlijkheid, onder Staats *Brabant* begreepen, aan 't Huis van *Oranje* toebehoorende, gelegen tusschen de *Willemstad* en *Steenbergen*, aan het *Volke Rak*, door 't welk de Vaart uit *Holland* na *Zeeland* loopt. Onder de Heerlijkheid, welke in de lengte omtrent twee uuren gaans beslaat, en in de breedte de helft daar van, zijn verscheiden kleine Polders begreepen. Niet meer dan één Dorp vindt men in *Prinsenland*, *Dinteloord* genaamd, zijnde tamelijk groot, en hebbende eene Kerk, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend. De Regeering bestaat uit Schout, zeven Schepenen en eenen Sekretaris.

PROUNINK, (GERARD VAN) gezegd DEVENTER, was een inboorling en welgezeeten Burger van *'s Hertogenbosch*, tot op den tijd, dat de Stad aan de Spanjaarden overging. Thans begaf hij zich met der woon na *Utrecht*, en wierdt 'er gebruikt tot verscheiden bedrijven, onder andere het waarneemen van het Thesaurierschap Generaal; waar in hij zich onopspraakelijk gedroeg. Doch hem bezielde een ondraaglijke hoogmoed, die in zijne taal, gang en gebaarden doorstak. Ten tijde van LEICESTERS komste te *Utrecht* was hij buiten bewind. Nu meende hij, hem den kans schoon te staan, om zich den weg tot Stads- en Staatsbewind te baanen. Met den

En-

Engelschen Graave was PROUNINK in kennisse en vriendschap geraakt, door middel van den Engelschen Raadsheer KILLEGREY, die, zo dikmaals des Landvoogds Hof *Utrecht* kwam bezoeken, bij hem zijnen intrek hadt. Gunstig voor zijne bedoelingen was deeze gemeenzaamheid. In weerwil der Voorregten van *Utrecht*, die geenen Uitlander aldaar in de Regeering dulden, verkoos LEICESTER, op den dag der gewoone Wetverstellinge, in den Jaare 1586, PROUNINK tot tweeden Burgemeester. Niet lang naa zijne verheffing vertrok hij na *'s Hage*, om zitting te neemen in de Vergadering der Algemeene Staaten. Op hem was daar toe de keuze gevallen, omdat de Staaten van zijn Gewest hem aanmerkten als den persoon, die 't meest zoude ijveren voor het doorzetten van een besluit, onlangs bij die van *Utrecht* genomen, de Opdragt van de Hooge Overigheid over de Nederlanden aan de Engelsche Koninginne ELIZABETH. *Zeeland* en *Holland* moesten bijzonderlijk daar toe worden overgehaald. Eene zeer vernederende afwijzing onderging PROUNINK in *'s Hage*. In de maand November des boven genoemden jaars ter Algemeene Staatsvergaderinge verscheenen zijnde, weigerde men aldaar hem toe te laaten, als hebbende hij het Burgemeesterschap verkreegen in weerwil van de Privilegien der Stad, volgens welke geen Brabander aldaar in de Regeering kon worden toegelaaten. Zelf verklaarden de Staaten van Holland, geene Afgevaardigden ter Vergaderinge van hunne Hoog Mogenden te zullen zenden, zo lang de Wettigheid van PROUNINKS Burgemeesterschap niet gebleeken was. In zwaare woede over deeze afwijzing ontstoken, voer PROUNINK daar over uit in hevige bewoordingen, en begeerde, eindelijk, dat van zijnentwegen in de Staatshandelingen zou worden aangeteekend: „ Dat hem niet zouden te wijten zijn alle de onheilen, welke „ hier uit den Lande zouden kunnen overkoomen, en zo groot „ waren, dat ze (volgens zijne uitdrukking) niet te *antmonden*, „ noch te begrijpen waren van de tegenwoordig zijnde Heeren, „ genomen dat ze zo veele vernuften hadden, als hairen op „ het hoofd." Zo zwaar tilde hij zijne afwijzing, en beschouwde die als van zo rampzalige gevolgen zwanger, dat hij 'er nevens voegde: *Deeze was de dag, dit het uur, die de Landen beschreien zouden.*

PROU-

PROUNINK, intusschen, was de man niet, om zich ligt te laaten afzetten. Vrugtloos bestaan hebbende om zijn beklag te doen bij de Vergadering van Holland, wendde hij zich tot den Landvoogd LEICESTER. Deeze, 's Mans bezwaar gehoord hebbende, ontboodt eenige Leden der Algemeene Vergaderinge, nevens den Advokaat VAN OLDENBARNEVELD, om uit hun de reden te verstaan, waarom men weigerde, PROUNINK toe te laaten. Het antwoord behelsde hoofdzaakelijk, dat PROUNINK een Brabander, geen Burger te *Utrecht*, en in 't Sticht niet gegoed, en overzulks tot het Burgemeesterschap niet verkiesbaar was. Een der Leden voegde 'er nevens, hoe PROUNINK, in de Vergadering der Staaten van *Utrecht*, zich hadt laaten ontvallen, dat, om den ijver van zommigen, in 't verdeedigen der Voorregten, nog bloedige Koppen zouden zwaaijen: eene taal, niet strookende met den Oorlog tegen *Spanje*, allermeest ondernomen ter handhaavinge van Vrijheid en Voorregten. PROUNINK, naa deeze opening, binnen geroepen zijnde, verdeedigde zich zo goed hem mogelijk was, doch niet zo voldoende, of de Algemeene Staaten gaven hem te verstaan, *hij hadde zich na Utrecht te begeeven, om te bezorgen dat een ander in zijne plaats gemagtigd wierdt.*

Dus afgeweezen, gaf nogthans PROUNINK den moed niet verlooren. Met LEICESTER na *Dordrecht* gereisd, verkreeg hij aldaar voorschrijven, aan de Staaten van *Utrecht*, van den Landvoogd, waar bij deeze begeerde, zij zouden PROUNINK handhaaven, doch met de meeste bescheidenheid, invoege dat noch de Algemeene Staaten verbitterd, noch PROUNINKS agtbaarheid verkort wierdt. Niet lang daar naa kwam PROUNINK te *Utrecht*, verzoekende, in de Vergadering der Staaten, verslag te mogen doen van zijn wedervaaren. Dit wierdt hem geweigerd: weshalven hij zich wendde tot de Vergadering der Vroedschap. Bitter klaagde hij hier over de Afgevaardigden 's Lands van *Utrecht*, als zijnde geweest zijne hardste tegenstreevers ter Algemeene Staatsvergaderinge, en de voornaamste bewerkers dat hij niet was toegelaaten. Nogthans verklaarde hij zich ijverig tegen het afzetten van den Eersten Staat, of het Lid der Geëligeerden, waar voor thans zommigen driftig ijverden. Hij vreesde, dat in gevalle zulks ge-

beurde, de voornaame schuld daar van aan hem zou geweeten worden.

Bekend is 't verraad, in den Jaare 1587, door den Engelschen Overste WILLIAM STANLEI gepleegd, in het overleveren van de Stad *Deventer* in de handen der Spanjaarden. Een zwaare kreet ging hierom op over de Engelschen, en wierden dezelve algemeen voor Landverraaders gescholden. Om hunne eer, en LEICESTERS agtbaarheid te handhaaven, welke hier door niet weinig was gekrenkt, schreef PROUNINK een boekje, en deedt het, met verlof der Vroedschap van *Utrecht*, drukken, waar in hij, door het vermelden van verscheiden voorbeelden van trouwloosheden van Nederlandsche Heeren, zogt te beweeren, dat men, naar deezen en geenen Verraader, den gantschen landaart niet behoorde te schatten.

PROUNINK, nu buiten de Vergadering der Algemeene Staaten gehouden, zogt elders wederwerk, vooral in *Gelderland*, *Friesland* en *Groningerland*; hij zogt aldaar te bewerken, dat de Gewesten een besluit namen tot de opdragt van de Hooge Overigheid der Landen aan ELIZABETH, Koninginne van *Engeland*. Ook ijverde hij sterk voor het beleggen van bijzondere bijeenkomsten binnen *Utrecht*, waar op ook Afgevaardigden van andere Gewesten zouden beschreeven worden. Om LEICESTER te vleien, en de Staaten van Holland nogmaals zijn ongenoegen, over de weering buiten de Algemeene Vergadering, te doen gevoelen, bragt hij te wege, dat door die van *Utrecht* een Berigt aan de gemelde Staaten wierdt gezonden, waar van men PROUNINK voor den Opsteller hieldt, in 't welk rondelijk beweerd wierdt „ dat de meeste deelen der „ Opperste magt aan LEICESTER waren afgestaan, en de overi„ ge aan het welbehaagen van haare Majesteit van *Engeland* „ gelaaten; dat het ligter gezegd dan beweezen was, dat „ *Utrecht* alle Brabanders en Vlamingen uit de Regeeringe „ sloot; dat ze in *Zeeland* wierden toegelaaten, en de Ad„ vokaat VAN OLDENBARNEVELD nevens vijf Pensionarissen der „ voornaamste Steden van *Holland*, buiten het Gewest geboo„ ren waren."

Ondanks deeze woelingen, naderde, egter, de tijd, dat PROUNINKS rijk een einde zoude neemen. Binnen *Utrecht* begon-

gonnen de zaaken eenen keer te neemen, ten voordeele der Regenten; welke, zints eenigen tijd, buiten bewind waren gehouden. Duidelijk zag de thans nog boven drijvende partij haare wankelheid, ten zij de Koningin van *Engeland* haar onderschraagde. Van nieuws zonden de Staaten eenen Afgevaardigde aan haare Majesteit, om dezelve tot het aanvaarden van de Hooge Regeering over de Nederlanden te beweegen. Van hunnen kant zouden insgelijks de Burgerhopliedeń iemand derwaarts, om bij de Koningin en LEICESTER te bewerken, dat PROUNINK door dezelve mogt worden aangeraaden, de Burgemeesterlijke waardigheid te willen behouden, die hij voorgaf te willen van de hand wijzen, indien ze, bij de aanstaande Regeeringsverandering, hem van nieuws wierdt aangeboodeń. Een looze trek was deeze van PROUNINK, om alzo aan 't bewind te blijven. Niet onverhoord bleef dit verzoek; het wierdt, eerlang, gevolgd van voorschrijven aan den Graave VAN NIEUWENAAR, Stadhouder van 't Gewest, om PROUNINK te doen aanblijven. Doch de Graaf stondt in andere begrippen; hij was thans in geheime onderhandeling, over de herstelling der verlaatene Regenten. De Engelsche brieven, inhoudende het bovengemelde verzoek, vertoond hebbende aan de Staaten, verklaarde hij zijne ongezindheid om daar aan te voldoen. Zelf klaagde hij bij de Koninginne over PROUNINKS ondraaglijke heerschzucht. Tot ongeluk van deezen overleedt inmiddels de Graaf VAN LEICESTER, en verloor hij dus eene ijverige voorspraak. Onder dit alles naderde de tijd der Wetverstellinge. Van weerkanten liep men nu te wapen, en verzamelden zich de Burgers onder hunne onderscheidene aanhangen. PROUNINK, met eenige andere Raaden, in den nacht, zich na 't Stadhuis begeeven hebbende, deedt eenige Burgers in hegtenisse neemen; die, egter, hoewel met grooten tegenzin, kort daar op door hem wierden losgelaaten. Thans vervoegde zich bij PROUNINK de geweezen Burgerhopman HENRIK JANSZOON VAN RATINGEN, aan 't hoofd van een grooten hoop Burgers, hem aanzeggende, zich op staanden voet bij den Stadhouder te vervoegen. Voor de overmagt bukkende, liet hij zich na de wooning van den Graave leiden, in welke hij eene wijle tijds bewaard wierdt. Terwijl PROU-

NINK in bewaaring wierdt gehouden, bragten de Staaten van Holland verfcheiden punten van bezwaar tegen hem in, ten getale van wel eenëndertig. Daarenboven ftelde de Schout van *Utrecht*, Jonkheer NIKOLAAS VAN ZUILEN VAN DRAKENBURG, een fchriftlijken eisch tegen hem, beftaande uit vierhonderd Leden. Met een doorfleepen vernuft begaafd, verdeedigde zich PROUNINK tegen de meesten van dezelve. Nogthans twijfelt men, of hij, belaaden met den algemeenen haat, den hals, welken de Schout hadt geëischt, 'er wel zou afgedraagen hebben, indien niet de Engelfche Koningin, nevens verfcheiden aanzienlijke Engelfche Grooten, zich tot voorfpraaken gefteld hadden. Nu kwam hij vrij, met ballingfchap uit *Utrecht* en de Vrijheid der Stad, en onbekwaam verklaaring tot alle Ampten en bedieningen. Dit gebeurde in de maand Julij des Jaars 1589. Hij begaf zich hierop na *Engeland*, doch vertoefde 'er flegts tot in 't volgende jaar. Toen keerde hij weder na *Holland*, met Brieven der Koninginne, om in zijne agting herfteld te worden. Hij nam zijn vast verblijf in dat Gewest, den tijd doorbrengende, onder andere, met Godgeleerde oeffeningen. De vrugt daar van was eene Verhandeling, in de Franfche Taale, over de *uitneemendheid van 't Gebed onzes Heeren*. Hij boodt het, in den Jaare 1601, den Staaten van Holland aan, en bekwam daar voor eene verëering van tweehonderd Guldens. In den Jaare 1605 wierdt het in 't Nederduitsch in 't licht gegeeven. Waar of wanneer PROUNINK overleeden zij, is ons niet gebleeken.

Zie HOOFT, BOR, *Refolutien van Holland*, enz.

PURMER, (*De*) een der drie groote drooggemaakte Waterlandfche Meiren, (zijnde de twee overige *de Beemfter* en de *Wormer*,) gelegen tusfchen de Steden *Edam*, *Monnikendam* en *Purmerend*. In het begin der voorgaande Eeuwe beraamden eenige ingezeetenen der twee eerstgenoemde Steden een Ontwerp, om het Meir droog te maaken. Bij meeting, over Ys, bleek hetzelve te beftaan tweeëntwintighonderd Roeden in de lengte,

lengte, twaalfhonderd in de wijdte, en zesduizend tweeën-veertig Roeden in den omtrek. Niet lang daar naa maakte men eenen aanvang van het droogmaaken. In den Jaare 1622 was het Meir in Dijk gebragt, en wierdt toen deszelfs inhoud gemeeten op negenëntwintighonderd eenëntachtig Morgens vijfhonderd drieënnegentig Roeden. Tien jaaren naa de bedijking telde men, in het drooggemaakte Meir, vijf Huizen; welk getal, honderd jaaren laater, tot op honderdentwee was aangegroeid. Men telt daar onder verscheiden fraaie Landhoeven en Lustplaatzen; vooral munt onder dezelve uit het Huis *Ilpenstein*, gemeenlijk het *Hof van Ilpendam* genaamd, gestigt door den Heer Mr. VOLKERT OVERLANDER, *Heer van Purmerland en Ilpendam*, Burgemeester, Schepen en Raad van *Amsterdam*. Hoewel binnen den Dijk, staat het, egter, niet op den drooggemaakten grond van het Meir, maar op een stuk Lands, *de Nek* genaamd, 't welk als een voor uit steekende punt aan de *Purmer* gelegen was, en, zedert de bedijking, daar binnen besloten is geworden. Het Huis *Ilpendam* is een fraai vierkant gebouw, staande rondom in het water, en hebbende op ieder hoek eenen Toren. De Regeering van de *Purmer* bestaat uit Dijkgraaf en Hoofdingelanden, midsgaders drie Heemraaden, een uit ieder der Steden *Monnikendam*, *Edam* en *Purmerend*. Aan dit Kollegie is een Sekretaris en een Penningmeester toegevoegd.

PURMEREND, de laatste in rang onder de zeven stemmende Steden van het Noorder-Kwartier, en gevolglijk ook ter Vergaderinge van *Holland*, legt, als 't ware, aan het *einde* van het straks beschreevene *Purmermeir*, en mag dus geoordeeld worden, van die ligginge den naam ontleend te hebben. Niet vroeger dan omtrent het midden der Veertiende Eeuwe, vindt men *Purmerend* vermeld, in onderscheiding van het Dorp *Purmer*, 't welk, zedert, te niete gegaan, of, veelligt, daar mede vereenigd is geworden. *Pumerend*, ondanks deszelfs toeneemenden bloei, langen tijd, een Dorp gebleeven, en, hoewel, in 't laatst der Vijftiende of het begin der Zestiende Eeuwe, met Stedelijke Voorregten begiftigd, bleef nog lang onbemuurd. Niet vroeger dan naa het beleg van *Haarlem*,

In den Jaare 1572, befloot men tot het leggen van eenen Wal en het graaven van eene Graft. In het volgende jaar verscheenen 'er, voor de eerste maal, op verzoek van Prinse WILLEM DEN I, Afgevaardigden der Stad in het Kollegie van Gekommitteerde Raaden van het Noorder-Kwartier, en vervolgens ook in de Vergaderinge der Staaten van *Holland* en *Westfriesland*.

Purmerend was, eenen langen reeks van jaaren, als eene afzonderlijke Heerlijkheid, de eigendom van bijzondere bezitters, onder welke het, 't zij bij erfenis of koop, van den eenen tot den anderen overging. Wij zullen hier, als der opmerkinge wel waardig, de volgreeks der *Heeren van Purmerend* laaten volgen.

1. De eerste Heer daar van was WILLEM EGGERT, een man van groot vermogen te *Amsterdam*. Hij verkreeg de Heerlijkheid, bij wijze van Erfleen, van Hertog WILLEM VAN BEYEREN, in vergelding voor de menigvuldige diensten, van hem genooten, vooral geduurende zijne voortvlugtigheid om zijn medeweeten van den moord, gepleegd aan ALEID VAN POELGEEST, Bijzit van 's Hertogen Vader ALBERT VAN BEYEREN. De Giftbrief was gedagtekend den vierden November des Jaars 1410. Kort daar naa begon Heer EGGERT aldaar een Slot te bouwen; 't welk, eerlang, voor een der sterksten van 't gantsche Land gehouden wierdt. Tot in 't begin der tegenwoordige Eeuwe bleef het nog, voor een groot gedeelte, in weezen, en wierdt eerst voor vijftig jaaren afgebroken. Men ziet nog daar van den platten grond, in het Westeinde der Stad. Koetshuis en Stalling zijn nog in weezen, onder de gedaante van een Pakhuis.

2. JAN EGGERT, Zoon des bovengemelden, wierdt, in den Jaare 1417, door Vrouw JAKOBA VAN BEYEREN, met de Heerlijkheid van *Purmerend* verlijd. Doch deeze, ziende den opgaanden brand van tweedragt tusschen de Nederlandsche Grooten, en derzelver afgunst vreezende, begaf zich, eerlang, met der woon na *Gent*, hebbende alvoorens de Heerlijkheid verkogt aan zijnen Zwager,

3. GERRIT VAN ZYL, die, insgelijks bij verkoop, in den Jaare 1439, de Heerlijkheid afstondt aan

4. JAN,

4. JAN, Burggraave van *Montfoort*, van welken dezelve, bij erfopvolging, overging op zijnen Zoon

5. HENRIK VAN MONTFOORT, die, op zijne beurt, bij zijn overlijden, *Purmerend* naliet aan zijnen Zoone

6. JAN VAN MONTFOORT. In merkelijke oneenigheid geraakte deeze met de Ingezeetenen. Daarenboven verviel hij, om zijne Hoeksgezindheid, in de ongenade van den Aardshertog MAXIMILIAAN; welke, dienvolgens, de Heerlijkheid verbeurd verklaarde, en voorts opdroeg aan eenen Oostenrijksche Veldoverste,

7. BALTHAZAR VAN VALKESTEIN. Hij bleef 'er niet lang eigenaar van, maar verkogt zijn regt, in den Jaare 1473, aan

8. JAN VAN EGMOND, Stadhouder van *Holland*, *Zeeland* en *Westfriesland*. Deeze schonk aan die van *Purmerend* verscheiden Voorregten, en wierdt, in de Heerlijkheid, opgevolgd van zijnen Zoone

9. JAN VAN EGMOND, den tweeden van dien naam. Hem en zijne Heerlijkheid trof het ongeluk, dat een felle brand de Kerk en het meerendeel der Huizen in de asche leide. Heer JAN zich thans in *Italie* onthoudende, alwaar hij ook overleedt, schonk zijne Moeder, in naame van haaren Zoon, verscheiden Voorregten aan de burgers, om dezelve tot den herbouw van hunne Huizen aan te moedigen.

10. KAREL VAN EGMOND, oudste Zoon des straks genoemden, wierdt, naa zijns Vaders afsijvigheid, Heer van *Purmerend*, en naa hem zijn broeder

11. LAMORAAL, *Graaf van Egmond*, de zelfde, welke, op last van den Hertog VAN ALVA, in den Jaare 1568, te *Brussel*, onthalsd wierdt.

12. PHILIPS VAN EGMOND was, als oudste Zoon, de opvolger van zijnen ongelukkigen Vader. Doch deeze, zedert, de Spaansche zijde gekoozen hebbende, wierdt de Heerlijkheid verbeurd verklaard ten behoeve der Graaflijkheid, en de Wethouderschap van den eed aan den Huize van EGMOND ontslagen. 't Is twijfelagtig, of de Heerlijkheid naderhand bezeeten is door eenen broeder van PHILIPS, LAMORAAL VAN EGMOND, die in den Jaare 1617 overleedt, dan of zij, zints de Verbeurdverklaaring, met *Holland* onmiddelijk vereenigd is geworden.

De Stad *Purmerend*, op dat wij nu tot eene meer bijzondere beschrijving overgaan, wordt omringd van de vrugtbaare en aangenaame Meiren, de *Beemster*, de *Purmer* en de *Wormer*. Langs de Wallen, die met boomen fraai beplant zijn, heeft men een verrukkelijk gezigt op den omliggenden oord. Men heeft 'er vijf Poorten: de Hoornsche Poort, de Purmer Poort, de Amsterdamsche Poort, de Nekker Poort en de Beemster Poort. Het getal der Huizen wierdt, bij de jongste opneeminge, geschat op zeshonderd en dertig, die Verponding betaalden, en dat der Inwoonders op ruim zesentwintighonderd. Aanzienlijke gebouwen, behalven eenige zindelijke Burgerwooningen, vindt men 'er bijkans geene. Het *Stadhuis* is een oud gebouw, en bezit weinig luisters, dan zijnen stand op een ruim Marktveld, tegenover de *Groote Kerk*, een fraai gebouw, eertijds aan ST. NIKOLAAS gewijd. Twee Predikanten verrigten aldaar den predikdienst. De *Lutherschen* hebben 'er eene Kerk, welke door éénen Leeraar wordt bediend. Ook is 'er eene Vergaderplaats van *Doopsgezinden*, doch het getal van deeze zo gering, dat zij niet in staat zijn om eenen Leeraar te onderhouden. Uit nabuurige plaatzen worden zij hierom bediend, vooral in den Zomer. Eindelijk hebben 'er ook de *Roomschgezinden* een Statie. Tot onderhoud van Ouderlooze kinderen heeft men 'er een *Burger-Weeshuis* en een *Armen-Weeshuis*. Vóór het droogmaaken der boven genoemde Meiren, was de Visscherij eene voornaame bron van 't bestaan der Ingezeetenen. Men ving 'er veel Paling, en voerde dezelve, in Kaaren, heel na *Engeland*. Zints de ruime Waterplassen in vrugtbaare Weilanden zijn veranderd, heeft men zich voornaamelijk op de Kaasneering toegeleid. De weeklijksche Markt, die elken Dingsdag wordt gehouden, is alomme vermaard. Reeds omtrent het midden der Zestiende Eeuwe verkreegen die van *Purmerend* vrijheid tot eene jaarlijksche Leermarkt; nog heden wordt dezelve gehouden. Wijders wordt 'er, in 't Voor- en Naajaar, rijklijk Vee ter markt gebragt. Op 't Art. NIEUWENTYT hebben wij reeds aangemerkt, dat deeze beroemde man te *Purmerend* zijnen meesten leeftijd heeft gesleeten. Eindelijk bestaat de Regeering der Stad uit Schout, vier Burgemeesters, zeven Schepenen en vijftien

Vroed-

Vroedschappen. Onder *Purmerend* behoort *de Nek*, eene kleine Buurt, in 't Zuidwesten der Stad, even buiten de Nekker Poort gelegen.

Zie GOUTHOEVEN, *Oude Holl. Kronijk*; JUNII *Batavia*; ZOETEBOOM, *Zoetstemmende Zwaan van Waterlandt*.

PURMERLAND, met *Ilpendam*, eene Vrije Heerlijkheid in het *Baljuwschap van Waterland*, in de nabuurschap van de Stad *Purmerend*; eene landstreek van merkelijke uitgestrektheid, als wordende begroot op zeventienhonderd drieëntachtig Morgens en vijfhonderd achtenzeventig Roeden Lands. Het getal der Huizen in de Heerlijkheid wordt op ruim driehonderd begroot. Het Dorp *Purmerland*, 't welk geheel in de lengte is gebouwd, strekt tot aan *Landsmeer*, en mag als eene voortzetting daar van worden aangemerkt. De Huizen staan ter wederzijden van eene doorloopende Vaart. De Kerk, zijnde een half Kruisgebouw, heeft een hoogen spitzen Toren, geheel van steen opgemetzeld. Al voor een groot aantal jaaren trof een Onweder den Spits van den Toren; hij wierdt daar van af gerukt, en op een merkelijken afstand in 't vlakke veld nedergezet. Het Regthuis van het Dorp staat nevens en naast de Kerk.

PUNT, (JAN) gesprooten uit een deftig geslagt in den burgerstaat, wierdt gebooren te *Amsterdam*, op den tweeden April dés Jaars 1711. Eene overhellende zucht tot de Tekenkunst, als mede de Graveerkunde, deedt de Ouders besluiten, om zijner heerschende neiginge bot te vieren, hem te besteeden bij den vermaarden Plaatsnijder VAN DER LAAN. Door zijne gemeenzaame verkeering en vriendschap met den beroemden Schilder JAKOB DE WIT, maakte hij zich deszelfs behandeling eigen, en gaf meer dan ééne proeve van zijne vorderingen in de navolging diens vermaarden Meesters; hij schilderde Platfonden en Graauwen, welke, met die van DE WIT, veel overeenkomst hadden.

Intusschen bezogt PUNT, om zijnen geest te verpoozen, menig-

menigmaalen den Schouwburg. Langs dien weg wierdt hij bekend met de beroemde Tooneelſpeelſter ANNA MARIA DE BRUIN, en vatte voor dezelve eene genegenheid en liefde op, die hem noopte, haar ten huwelijk te verzoeken. Hij ſlaagde in zijn aanzoek, en rekende zich gelukkig. Dit baande hem, met een, den weg ten tooneele, alwaar hij, zedert, eene ſchitterende vertooning maakte, en algemeen wierdt toegejuicht. PUNT en DUIM, mededingers, beiden uitmuntende in verſchillende Karakters, doch met dit alles getrouwe boezemvrienden, waren thans ſieraaden van den Amſterdamſchen Schouwburg. Men verhaalt, dat PUNT, overtuigd van zijne eigen verdienſten, op zekeren tijd de waarde en voortreffelijkheid van zijnen vriend aankondigde, met eene zeer aandoenlijke uitboezeming van den bekenden digtregel:

Ach! was ik Cæſar niet: 'k zou Cato willen zijn.

In de maand Maij des Jaars 1744 ontviel den Heere PUNT zijne tedergeliefde echtgenoote. Niet lang daarna verliet hij insgelijks het Toneel, om zich meer opzettelijk op het graveeren toe te leggen. De vrugt van dien arbeid waren, onder andere, de zesendertig overheerlijke Kunstplaaten, gedaan naar de oorſpronklijke tekeningen, door den boven genoemden JAKOB DE WIT, van de ſchilderijen van den onſterflijken RUBBENS, weleer berust hebbende in de Kerk der Jeſuiten te *Antwerpen*, doch in den rampzaligen brand van den Jaare 1718 verteerd. De Plaaten in den *Abraham de Aardsvader* van den Dichter HOOGVLIET, zijn gewrogten van zijn eigen vernuft. Intusſchen tradt PUNT, andermaal, in 't huwelijk, in den Jaare 1748, met ANNA MARIA CHICOT, en verwekte bij dezelve verſcheiden kinderen, allen vroeg geſtorven. Vijf jaaren daar naa verſcheen PUNT wederom op het Toneel, op het herhaald aanzoek van zijne vrienden, ook van lieden van geen geringen rang, met welke hij gemeenzaamen omgang hieldt. Op den tweeëntwintigſten September des Jaars 1753, deedt hij zijn intrede, in het karakter van ACHILLES: waar op hem, in den Jaare 1755, de voordeelige post van Kastelein van den Schouwburg wierdt opgedraagen. Hoewel hem nu een ruim

ruim bestaan toevloeide, verzuimde hij daarom de kunst niet. Hij behandelde zo wel het Penseel als het Graveerijzer, en vormde, in beide kunsten, aanzienlijke leerlingen. De beroemde en met regt hooggeschatte REINIER VINKELES is een Leerling van dit School. In den Jaare 1771 verloor PUNT zijne tweede Echtgenoote, welker plaats, in de maand April des volgenden jaars, wierdt aangevuld door eene echtverbintenis met de beroemde Tooneelspeelster CATHARINA ELIZABETH FOKKE. Een deerlijke ramp trof het vergenoegde paar, niet meer dan eene maand na hunne echtelijke vereeniging. Een vreeslijke brand leide den Schouwburg in de assche, en vernielde met een 's Mans kostbaaren inboedel, kléderen, boeken, papieren, prenten, tekeningen, bootseerzels en eene fraaie verzameling van Schilderijen.

Naa het bedaaren van den eersten schok van dien zwaaren slag, was nu PUNT bedagt op nieuwe middelen van bestaan. Hij vondt deeze in de aanbieding, hem gedaan, om te *Rotterdam* zijne Tooneelbegaafdheden te werk te stellen, als hoofd en bestuurder van de overige Amsterdamsche Akteurs en Aktrices, welke, gemeenlijk, in den Zomer, de inwooners van die Stad vermaakten. Kort vóór zijn vertrek derwaarts, wierdt hem, op eenen morgen, van eene onbekende hand, een nieuw Romeinsch kleed thuis gezonden. PUNT vertoefde te *Rotterdam* tot in den Jaare 1777; eenige onmin, en daar uit voortspruitende onaangenaamheden, bewoogen hem, na zijne Geboortestad te rug te keeren. Bij zijne aankomst was de nieuwe Schouwburg onder handen of reeds voltooid. Algemeen was nu het verlangen, dat hij de nieuwe stigting door zijne ongemeene gaven zou versieren. Doch dit gebeurde niet. Eerst hieldt eenig misverstand de vervulling van deezen wensch tegen. Daar naa bespeurde men aan hem eene merkelijke verzwakking van leevenskragten; hij overleedt, op den achttienden December des Jaars 1779, en wierdt in de Westerkerk begraaven.

PUTEANUS, (ERICIUS) een vermaard Nederlandsch Geleerde, gebooren te *Venlo*, op den vierden November des Jaars 1574, leide de gronden der Taalkennisse te *Dordrecht*, die

der

der Redeneerkunde en Wijsbegeerte in het Kollegie der Jesuïten te *Keulen*, en der Regtsgeleerdheid te *Leuven*. In den Jaare 1597 beklom hij, in de laatstgenoemde Stad, den trap van Baccalaureus. De vermaarde JUSTUS LIPSIUS vereerde hem met zijne hoogagting en vriendschap, en was hem van veel nuts in 't geeven van onderrigtingen. In het straks genoemde jaar deedt PUTEANUS eenen keer na *Italie*; hij vertoefde eenigen tijd bij JUAN FERNAND DE VELASCOS, Gouverneur van 't Milaneesche, en vervolgens te *Padua* bij den beroemden PINELLI. Vier jaaren daar naa verkreeg hij den aanzienlijken post van Hoogleeraar in de Welspreekendheid te *Milaan*. De hoogagting en vermaardheid, welke hij, in 't waarneemen van dit ampt, verworf, deedt hem de hooge waardigheid van Historieschrijver van zijne Katholijke Majesteit bekoomen. De Stad *Rome* vereerde, daarenboven, hem en zijne naakoomelingen met het Burgerregt en dat van Patricen.

Van geen langen duur was het verblijf van PUTEANUS te *Padua*. Naa aldaar in 't huwelijk te zijn getreeden, met MARIA MAGDALENA CATHARINA DE LA TOUR, vertrok hij na *Leuven*, om 'er de plaats van wijlen zijnen Vriend en Leermeester JUSTUS LIPSIUS te vervullen. Eene algemeene agting was de vrugt en 't gevolg zijner naarstigheid, en de waardigheid van Raadsheer van den Aardshertog ALBERTUS een blijk des vertrouwens, waar mede zijne Hoogheid hem vereerde. Boven dit alles was hij Slotvoogd van het Kasteel van *Leuven*. PUTEANUS stierf, op den zeventienden September des Jaars 1646, en wierdt begraaven in de Kapelle van KAREL BORROMEUS, in de St. Pieters Kerk te *Leuven*. Hij gaf verscheiden Boeken in 't licht, onder andere een, in 't Jaar 1633, getijtelt *Statera belli et pacis*, waar in hij den vrede tusschen *Spanje* en de Veréénigde Nederlanden ernstig aanraadde, en duidelijk deedt zien, dat hij de belangen van 't Spaansche Hof beter kende, dan verscheiden Staatsleden. Ondertusschen berokkende hem dit Werk eenige moeite, die hooger zou geloopen hebben, zonder de tusschenkomst van eenige vermogende vrienden.

PUTTEN, (*Het Land van*) eene Landstreek van merkelijke uit-

uitgebreidheid, in *Zuidholland*, voor een gedeelte gelegen ten Zuiden van de Oude en de Nieuwe Maaze. Ongetwijfeld is dit een der oudste Heerlijke goederen van Holland. Reeds voor bijkans zevenhonderdenvijftig jaaren vindt men van de *Heeren van Putten* gewag gemaakt. Geduurende een tijdverloop van ruim vierhonderd jaaren vindt men eenen volgreeks van Heeren van dien naam vermeld. Naa lang in de magt van bijzondere eigenaars geweest te zijn, wierdt de Heerlijkheid, ten langen laatste, met de Graaflijkheid vereenigd. De grond des Landschaps is zeer vrugtbaar; men ontmoet 'er zeer veele voortreffelijke Koorn- en Weilanden, een ruim bestaan geevende aan de werkzaame Opgezeetenen. De Regeering bestaat uit den *Ruwaard*, zijnde gemeenlijk een Persoon van hoogen rang, en negen Leenmannen; dezelven is een Sekretaris toegevoegd. De Vierschaar wordt gespannen te *Geervliet*, in het Hof van *Putten*. Daarenboven heeft men 'er een Kollegie, het Dijkgeregt betreffende, van Opperdijkgraaf en Hoogheemraaden, die insgelijks ten hunnen dienste eenen Sekretaris hebben. Het *Land van Putten* wordt verdeeld in 1. *Putten* binnen den Ringdijk; 2. *Putten* buiten den Ringdijk; 3. *Putten* over de Maaze; en 4. *Putten* over Flakkée. *Geervliet* is de eenige plaats, binnen deeze Landstreek, die den naam van Stad voert. Men vindt 'er, daarenboven, een groot getal Dorpen en Heerlijkheden. In overoude tijden vondt men 'er een Dorp, insgelijks *Putten* geheeten, 't geen, waarschijnlijk, aan 't geheele Land zijnen naam heeft medegedeeld; doch, zints eene geweldige overstrooming, legt hetzelve, eeuwen lang, onder het water begraaven.

PUTTERSHOEK, eene der vier Ambagtsheerlijkheden van het dus genaamde *Moerkerkerland*, of, volgens anderen, van de Hoeksche Waard, in *Zuidholland*, gelegen aan de Oude Maaze. Haare uitgestrektheid wordt begroot op ruim tweehonderd vijfennegentig Morgens Lands. Van het Dorp van den zelfden naam wordt getuigd, dat het eertijds eene geringe Buurt, of dien naam naauwlijks waardig was, als bestaande uit slegts twee of drie Huizen. Thans is het een der fraaiste Dorpen in dien oord, als zijnde regelmaatig bebouwd met Straaten, pron-

pronkende met verscheiden fraaie en welbetimmerde Huizen. Het heeft eene bekwaame Haven aan de Oude Maaze, en daar door veel doortogts, na binnen en buiten, van kleine Vaartuigen. De Kerk, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend, heeft eenen hoogen en schoonen Toren.

PYNAKER, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in *Delfland*, ten Oosten van de Stad *Delft*, groot, in haare uitgebreidheid en omvang, achttienhonderd zevenenzeventig Morgens en tweehonderd zevenënzeventig Roeden. Een groot gedeelte daar van bestaat uit Veenland, zijnde het overige gedeelte meestal uitgeveend. Het Dorp beslaat eene vrij groote uitgestrektheid, als zijnde meest in de lengte gebouwd. Men ziet 'er verscheiden zindelijke wooningen. Huizen van minder aanzien staan landwaarts, langs eenen weg, die na de Kerk loopt, een vrij goed gebouw, met een taamelijk hoogen spitzen Toren. Als eene zeldzaamheid tekenen wij hier aan, dat *Pijnaker* zijn eigen Ambagtsheer is, als hebbende dat regt gekogt, nu omtrent zeventig jaaren geleeden, uit de Domeinen der Staaten van Holland, voor elfduizend vijfhonderd Guldens.

PYNAKER, (ADAM) dus genaamd naar zijne geboorteplaats, zo even vermeld, in den Jaare 1621, was door de Natuur tot de Schilderkunst gevormd. Ter verdere voortzettinge van zijne begaafdheden en verkreegene vorderingen, deedt hij eene reize na *Rome*. Hier vertoefde hij drie jaaren, zijnen tijd zeer vlijtig besteedende, met het tekenen naar 't leeven en het schilderen. Verscheiden van zijne kleine Stukken hebben tot heden toe hunne agting en waarde behouden. Vooral muntte hij uit in het schilderen van bosschen, en 't stoffeeren van dezelve met licht en donker. PYNAKER overleedt in den Jaare 1673.

Zie HOUBRAKEN.

PYNAKER, (KORNELIS) gebooren te *Delft*, in den Jaare 1570, was een der beroemdste Regtsgeleerden van zijnen tijd, en Hoogleeraar in die Weetenschap aan 't Hoogeschool der Provincie

die *Stad en Lande van Groningen.* Vreemd is het, dat schoon deeze Man zich steeds verklaarde tegen het uitgeeven van Boeken, *om dat men niets nieuws konde zeggen*, men, egter, onder zijne naagelaatene Schriften, onder andere, aanmerkingen op de *Pandekten*, en een groot aantal Regtsgeleerde Advizen heeft gevonden. Hij overleedt in den Jaare 1645.

Zie Vit. Professor Groning.

Q.

QUINKHARD, (JAN MAURITS) hoewel buiten de Veréénigde Nederlanden gebooren, verdient, nogthans, eene plaats op de Lijst der Nederlandsche Kunstschilders, zo om zijn langduurig verblijf te *Amsterdam*, en zijn sterven aldaar, als om dat deeze Stad met eene menigte gewrogten van zijn Kunstpenseel pronkt. Zijn Vader en Grootvader, beide Portretschilders, woonden te *Rees*; hier wierdt JAN MAURITS op den achtentwintigsten Januarij des Jaars 1688 gebooren. Volgens de bestemming zijner Ouderen, wierdt hij tot de Letteroeffeningen opgeleid. Doch voor 's Jongmans onweerstaanbaare drift na de Schilderkunst, moest deeze bestemming plaats maaken. Naa de eerste gronden geleid te hebben onder 't oog en opzigt zijns Vaders, vertrok QUINKHARD na *Amsterdam.* Hier genoot hij het onderwijs, eerst van A. BOONEN, vervolgens van CHRISTOFFEL LUBIENITSKI. Wijders hadt hij eenige onderrigting van NIKOLAAS VERKOLJE. Verre genoeg was QUINKHARD, wel haast, in de kunst gevorderd, om voor eigen bestaan te kunnen zorgen; en wierdt hij te raade, zich te *Amsterdam* te vestigen. Zedert heeft hij eene verbaazende menigte Portretten geschilderd van beroemde en geleerde Mannen, allen wel gelijkende, natuurlijk gekoleurd en kragtig. HOUBRAKEN en TANJE hebben de meeste in 't koper gebragt. Daarenboven schilderde hij eene menigte Regenten- en Gildenstukken. Eene geheele Lijst daar van, in *Am-*

Amsterdam voorhanden, zouden wij kunnen opnoemen. QUINKHARD oeffende de kunst tot in zijnen hoogen ouderdom van ruim vierentachtig jaaren, in welken hij, op den negenden November des Jaars 1772, overleedt. Niet lang vóór zijnen dood hadt hij het welgelijkend portret van den Predikant T. VAN SCHELLUINEN geschilderd. Hij liet eenen Zoon naa, JULIUS QUINKHARD, die zijns Vaders voetstappen met roem betradt.

QUIRYN DIRKSZOON, anders genaamd, met een verlatijnden uitgang, QUIRINUS TALESIUS, een man van geleerdheid, schrijver, huisgenoot en vriend van ERASMUS, die, in zijne Brieven, meermaalen van hem gewag maakt. Naderhand verkoos hij *Haarlem* tot zijn verblijf, en bekleedde 'er de Burgemeesterlijke waardigheid. Hij was buiten bewind, ten tijde als de straks genoemde Stad, in den Jaare 1573, door de Spanjaards belegerd wierdt. Op zeker vermoeden, misschien, onder andere, om dat hij ijverig Roomschgezind was, hadt men hem, zints eenigen tijd, in hegtenisse gehouden. Nu moest hij tot een middel van wederwraake dienen op de Spanjaards, wier belang en men, veelligt, waande dat hij was toegedaan. De Belegeraars, eenige Haarlemmers gevat, en, in 't gezigt der belegerden, aan de keele of bij de beenen hebbende opgehangen, plantten de Verweerders eenen Galg op den Wal. Straks loopen zij om den Oud-Burgemeester QUIRYN, om hem daar aan te hangen, buiten wettige beschuldiging en zonder form van regtspleeginge. Vergeefs kantten zich de Wethouders daar tegen, aanwijzende, hoe dusdanig een bedrijf nooit konde verantwoord worden, en de bewerkers en uitvoerders, bij het naageslagt, met oneere zou bedekken. Doof voor alle deeze redenen, vaart de woedende menigte voort met de regtspleeging; hangende, nevens Mr. QUIRYN, nog eenen Oud-Burgemeester, LAMBERT JAKOBSZOON, met nog vijf Soldaaten, eenen Priester, en een Jongen van vijftien jaaren. Onder 't gaan na de plaats, alwaar 't lasterlijk stuk zou volvoerd worden, volgde Mr. QUIRYN zijne dogter, eene Bagijn, haaren veegen Vader geduurig moed in spreekende, om voor het Roomsche Geloof standvastiglijk het uiterste te lijden. Staande onder den Galg, toen nu Mr. QUIRYN reeds geworgd was, verhief zij stem en

oog,

QUIRIJN DIRKSZ, BURGEMEESTER VAN HAARLEM, AAN EEN GALG, OP DE WAL OPGEHANGEN.

oog, met gebeden; om nevens haaren Vader zo zalig te mogen sterven. Desgelijks liet zijne Huisvrouw niet af van kermen en schreien, zonder zich aan gevaar of dreigementen te stooren.* Aan de noodkreet van Moeder en Dogter maakte het woedende gespuis een einde, door dezelve met steenigen en stooten in eene Graft te drijven, waar in ze beiden verdronken.

Zie HOOFT, *Nederl. Historien.*

R.

RAAD VAN STAATE, eene Vergadering van Afgevaardigden der zeven Veréénigde Provincien, tot de gewigtigste belangen, den algemeenen welvaart des Lands betreffende, doch tegenwoordig minder uitgebreid in magt en bewind, dan bij de eerste oprigting. Ondanks der vereeniginge, in den Jaare 1579, tusschen de Gewesten gesloten, bestondt de Raad, bij deszelfs eerste opkomst, in den Jaare 1583, uit de Afgevaardigden van slegts drie Provincien, *Holland*, *Zeeland* en *Utrecht*; de overige, hoewel insgelijks aangezogt, konden, deswegen, tot geen besluit koomen. Twaalf Leden maakten in 't eerst de Vergadering uit, ieder op eene wedde van vijftienhonderd Guldens. *Holland* zondt zes, de twee overige ieder drie Afgevaardigden. Prins WILLEM DE I was aan 't hoofd van den Raad, en voerde 'er het hoogste gezag. Naa diens overlijden, vervulde MAURITS de opengevallene plaats. De Opperheerschappij van 't geheele Land was nu genoegzaam aan den Raad opgedraagen, en zo wel het bestieren van den Oorlog als van 's Lands penningen in deszelfs handen gesteld; met de verpligting, egter, om aan de bijzondere Landschappen, van tijd tot tijd, rekenschap en verantwoording te moeten doen. Men moet hier bij aanmerken, dat de Raad van Staate, in deeze vroege tijden, de plaats bekleedde van de Algemeene

Staaten, als welke tot nog toe geene aanhoudende Vergaderingen hielden, maar slegts van tijd tot tijd bij een kwamen. Zedert wierdt het gezag des Raads merkelijk verminderd, en de Regeering der Veréénigde Gewesten, in alles wat derzelver bescherming en onderlinge verbintenis betrof, welke dezelve dus lang geoeffend hadt, merkelijk ingekort en bepaald. Dit geschiedde vooral bij de Instructie van den Jaare 1651, die nog tegenwoordig, immers in de voornaamste bijzonderheden, gevolgd wordt. Nog tegenwoordig, zo wel als bij de eerste oprigting, bestaat de Raad van Staate uit twaalf Leden. *Gelderland* zendt 'er een, *Holland* drie, *Zeeland* twee, *Utrecht* één, *Friesland* twee, *Overijssel* één, en *Groningen en Ommelanden* twee Afgevaardigden. De meeste Leden zitten 'er drie jaaren, of langer, naar 't welbehaagen hunner Provincie. Alleen het Lid, welk wegens de Ridderschap van *Holland* verschijnt, en de twee Zeeuwsche Afgevaardigden, zitten 'er voor hun geheele leeven. In den Raad van Staate stemt men niet bij Provincien, maar hoofd voor hoofd. De Thesaurier Generaal en de Griffier van hun Hoog Mogende hebben 'er insgelijks zitting, doch slegts eene raadpleegende stem. Zints de waardigheid van Stadhouder erflijk is verklaard, is dezelve het eerste Lid van den Raad van Staate, en heeft 'er eene beslissende stem. De voornaame bezigheid van den Raad van Staate bepaalt zich tegenwoordig tot de Krijgszaaken en de bestiering der Geldmiddelen van den Staat, zo wel in tijden van Oorlog als van Vrede. Over de middelen van bescherminge wordt doorgaans geraadpleegd met Afgevaardigden der Algemeene Staaten, en het besluit door de laatstgenoemden in hunne Vergadering gebragt. Jaarlijks maakt de Raad van Staate eenen staat op van de gewoone uitgaven voor het daar aan volgende jaar, het algemeene Krijgsweezen betreffende, en alles 't geen daar onder begreepen is. Onder de benaaming van *Gewoone Staat van Oorlog* brengt de Raad van Staate, met den Stadhouder aan 't hoofd, deeze begrooting over in de Vergadering der Algemeene Staaten. Jaar op jaar vertrekken 'er Afgevaardigden van den Raad van Staate na de Generaliteits Landen, ter bezigtiginge van de Vestingwerken en Magazijnen, en het doen van Verpagtingen.

tingen. Een groot Jagt hebben ze ten hunnen dienste, op hunne togten na *Braband* en *Vlaanderen*. Daarenboven zendt de Raad van Staate, in tijden van Oorlog, eenen Afgevaardigde te velde, onder andere om zorge te draagen voor de Oorlogs- en Mondbehoeften. Merkelijke voordeelen verschaffen deeze Kommissien, grooter dan de Leden van eenige andere Kollegien genieten. De Leden van den Raad van Staate voeren den tijtel van EDEL MOGENDE HEEREN.

Zie *Groot Plakaatboek*, D. IV. WAGENAAR, *Herstelde Leeuw*.

RAADPENSIONARIS *van Holland*; zie het Art. HOLLAND, Deel XX. bl. 712, enz.

RAADPENSIONARIS *van Zeeland*; zie ZEELAND (*Regeering van*).

RAAMSDONK, een Ambagt en Dorp, in *Zuidholland*, in het geweat, genaamd de *Langestraat*, groot ruim twaalfhonderd Morgens, en bevattende, volgens de jongste opneeming, tweehonderdzesenvijftig Huizen. In den schroomlijken Watervloed van den Jaare 1421 wierdt het Dorp onder de Golven meestendeels begraaven, doch kwam, van nieuws, ten voorschijn, door het zakken van den vloed en het aanwenden van menschelijke hulpmiddelen. De Kerk pronkt met een fraaien Toren, gebouwd in de plaats van eenen voorgaanden, die, op den zevenëntwintigsten Julij des Jaars 1716, van het blixemvuur getroffen, geheel was afgebrand. Aan de Oostzijde, een weinig buiten het Dorp, heeft de Ambagtsheer eene fraaie Wooning, met aangenaame beplantingen en vischrijke Vijvers.

RAAP, (DANIEL) een man, zeer berugt in de laatere Geschiedenissen van het Vaderland, en als hoofde van wiens bedrijf, zijnde den Porseleinhandel, niemand van hem zo uitgestrekte en welslaagende bemoeijingen met Stads en Staatsbelangen zou vermoed hebben. Toen, in den Jaare 1747, *Amsterdam*,

dam, zo wel als 't geheele Land, weergalmde van het geroep om de verheffing van Prinse WILLEM DEN IV tot de waardigheden van voorgaande Vorsten uit het Huis van *Nassau*, vondt RAAP zich opgewekt om dien galm nog scheller te doen klinken. 't Zij uit eigen beweeging, of door anderen aangezet, men zag, in de maand November des gemelden jaars, ten voorschijn koomen een Verzoekschrift aan de Vroedschap der Stad, bij 't welk vier zaaken begeerd wierden: I. Het erflijk verklaaren van het Stadhouderschap en Kapitein- en Admiraalschap Generaal zo wel in de Vrouwelijke als Mannelijke Linie van zijne Hoogheid WILLEM DEN IV. II. Het openlijk verkoopen van de openvallende Ampten, aan de meest biedenden, ten voordeele van den Lande. III. Het verkiezen van de Burger-Kapiteinen, niet uit de Regeering, maar uit de Burgerij. IV. De herstelling der Gilden in de Oude Voorregten. Op dit Verzoekschrift zogt RAAP, langs allerlei wegen, tekenaars te winnen; doch hij slaagde daar in niet naar genoegen, vooral niet, zints 'er, van de zijde der Regeeringe, een geschrift in 't licht kwam, waar bij het tweede en derde artikel des Verzoekschrifts wederleid wierden. Zedert liep hij merkelijk in 't oog, naa dat men eenige oproerige briefjes, ginds en elders, aangeplakt hadt gevonden, en waar in men vermoedde dat RAAP mede de hand gehad hadt. Doch hij ontkende het, daar over ondervraagd zijnde door eenen der Burgemeesteren, doch niet dat hij met een Verzoekschrift hadt rond geloopen; 't welk hem tevens verbooden wierdt. Van hier dat hij, eerlang, met eenigen zijner vrienden, zich vervoegde op 't Stadhuis, bij Burgemeesteren, om den inhoud van 't Verzoekschrift bij monde voor te draagen: waar op, evenwel, geen ander antwoord volgde, dan dat de Heeren hun alle redelijk genoegen zouden geeven.

Zedert vernam men weinig van RAAPS bedrijven, tot naa de verheffing van Prinse WILLEM tot het Erfstadhouderschap. In de algemeene bemoeijing, tot wegneeminge van bezwaarnissen, hadt hij rijklijk zijn aandeel. Veel gerugts maakte bovenal zeker Geschrift, behelzende *drie Artikelen*, gemeenlijk het *Request van Raap* genaamd. Voor den eersten opgesteller daar van hieldt men den befaamden Rotterdamschen Koekebakker

LAU-

LAURENS VAN DER MEER. RAAP, het Opſtel ter Drukpersſe gegeeven hebbende, zette daar aan meer openbaarheid bij. Het Request behelsde een verzoek aan Burgemeesters en Raaden om de Opdragt der Posterijen aan den Erfſtadhouder; wegneeming van alle wettige redenen van bezwaarnisſen, over misbruiken, in 't ſtuk der Ampten ingeſloopen; midsgaders herſtelling van de Voorregten der Burgeren, zo in 't ſtuk der Gilden, als omtrent het verkiezen van Burger-Kolonellen en Kapiteinen. RAAP verſcheen met dit Request in de Doele, welke een deel der Burgerije hadt ingenomen, las hetzelve der Vergaderinge voor, en verworf eenige tekenaars; die vervolgens ſterk aangroeiden. Op den dertienden Augustus verſcheen RAAP, van eenige Doelisten verzeld, met het Request in Burgemeesters Kamer. Met het oorſpronklijk papier reisden zij, dien zelfden dag, na *'s Hage*, en ſtelden het in 's Prinſen handen, bij wien RAAP gehoor hadt weeten te verwerven. Bij zijn verſlag in de Doele, verhaalde hij dat zijne Hoogheid hen minzaam bejegend, hun verzoek gebillijkt, doch hen tot ſtilte en onderwerping aan de Overigheid vermaand hadt. Andermaal maakte RAAP zijne opwagting bij den Stadhouder, ter gelegenheid van deszelfs komſte te *Amſterdam*. Verzeld van eenigen van zijnen aanhang, ging hij zijne Hoogheid aan de tweehonderd Roeden, buiten de Stad, begroeten. Behalven de reeds gemelde middelen, door RAAP te werk geſteld, om 's Prinſen grootheid te bevorderen, deedt hij daar toe nog eene pooging, in den Jaare 1750. Gemeenſchap houdende met zekeren JAN PIGGE, Heelmeester te *Oostzaandam*, hadt hij denzelven aan de hand gegeeven het Ontwerp van een Verzoekſchrift, waar bij begeerd wierdt, dat de Ambagtsheerlijkheid van *Oostzaanen* en *Oostzaandam*, voor eenige jaaren door de Regenten gekogt, aan den Prinſe Erfſtadhouder, en deszelfs wettige Opvolgers in de Stadhouderlijke waardigheid, zou worden opgedraagen. PIGGE liep rond met het Verzoekſchrift, en won eenige tekenaars. Men beloofde zich daar van groote voordeelen, met opzigt tot den Scheepsbouw en den handel in gezaagd hout. Doch wanneer eenige Afgevaardigden zich, met het Verzoekſchrift, bij zijne Hoogheid vervoegden, wierden dezelve met verontwaardiging afgezet.

Met het overlijden van Prinse WILLEM DEN IV nam RAAPS vermaardheid en opgang onder de menigte een einde, en veranderde in zo fellen haat, dat wanneer hij in de maand Januarij des Jaars 1754 overleeden was, het gemeen hem de eere eener gewoonlijke begraafenisse ontzeide. De Lijkbaar wierdt vernield, en de Wethouderschap vondt zich genoodzaakt, de sterke hand te leenen, om het Lijk, ter middernacht, op eene Vragtslede, na de Oude Kerk te doen sleepen.

RAAPHORST, (*Huis te*) een oudaddelijk gesligt, in *Rhijnland*, tusschen *Leiden* en *'s Graavenhage*, bij het Dorp *Wassenaar*, gedaurende een tijdverloop van vierhonderd jaaren het Stamhuis van het eertijds luisterrijk en aanzienlijk Geslagt der Edelen van dien naam. Het moet al in den beginne der Dertiende Eeuwe gestigt zijn, naardien men reeds op het Jaar 1238 van eenen KERSTAND VAN RAAPHORST melding vindt. De Echtgenoote van den Engelschen Graave KADOGAN herstelde het Huis, in laatere tijden, uit den vervallen staat, en voegde daar nevens veele aangenaame beplantingen.

RAAPHORST. (*Het Geslagt van*) Onder de doorluchtige Edelen, welke eertijds den luister der Nederlandsche Ridderschap onderschraagden, behoorde ook dit Geslagt. Daar hetzelve reeds voor lang is uitgestorven, zullen wij derzelfs nagedagtenis trachten te bewaaren, door eene opgave der Leden, in zo verre wij dezelve hebben kunnen opspooren.

De eerste, welken wij van dit Ridderlijk Geslagt ontmoeten, was,

KERSTAND, of, gelijk men heden ten dage dien naam speldt, CHRISTIAAN VAN RAAPHORST, Ridder; hij leefde in den Jaare 1238, en zal, waarschijnlijk, de stigter van het *Huis te Raaphorst* geweest zijn.

De eerstvolgende, welke wij vermeld vinden, doch onzeker of zij Zoonen of Kleinzoonen van Heere KERSTAND geweest zijn, waren

DIRK en GERRIT VAN RAAPHORST, Ridders en broeders. In den Jaare 1272 verzelden zij FLORIS DEN V, Graaf van Holland, op eenen togt tegen de Westfriezen, en lieten, nevens veele

veele andere Edelen, het leeven in den Veldslag, die op de Geest bij *Heilo* voorviel. Een van beiden, onzeker wie, doch waarschijnlijk de eerstgemelde, liet drie kinderen na:

1. GERRIT VAN RAAPHORST, die volgt.

2. *Kerstiaan* of *Christiaan van Raaphorst*. Deeze schijnt geweest te zijn in dienst van EDUARD DEN I, Koning van Engeland. Immers vindt men hem genoemd onder de Gezanten, door gemelden Vorst, na Holland gezonden, om de huwelijksvoltrekking tusschen Graaf JAN DEN I, Zoon van Graave FLORIS DEN V, en eene Koninklijke Prinsesse te bevorderen.

3. *Catharina van Raaphorst*, de Echtgenoote van *Hugo van Velsen*, broeder van Heere Gerrit, en om diens medepligtigheid aan den moord van Graave FLORIS, insgelijks gebannen.

GERRIT VAN RAAPHORST, Ridder, in den Jaare 1300 vermeld als borg van Graave JAN DEN II van Holland, en in den Jaare 1306 als Baljuw van Kennemerland. Heer Gerrit overleedt, in den Jaare 1328, in den ouderdom van vijfenzeventig jaaren; nalaatende, bij zijne Echtgenoote *Agnes van Duivenvoorde*, dogter van Arend van Duivenvoorde, de volgende kinderen:

1. DIRK VAN RAAPHORST, die volgt.

2. *Alida van Raaphorst*, getrouwd met Gerrit van Poelgeest, Gerritszoon, in den Jaare 1300 vermeld, en moeder van *Dirk van Poelgeest*.

3. *Sophia van Raaphorst*, die de Echtgenoote wierdt van Willem van Naaldwijk, Ridder, Maarschalk van Holland, en bij hem Moeder van verscheiden kinderen. Zie het Art. NAALDWYK.

4. *Hadewij van Raaphorst*, van Bloemestein, gehuwd aan Alferaan van der Horst, vermeld op de Jaaren 1335 en 1345. Zij was bij hem moeder van *Elizabeth van der Horst*, getrouwd met Wouter van Matenesse.

DIRK VAN RAAPHORST, Ridder, Hoogheemraad van Rhijnland in den Jaare 1331, en gestorven in den Jaare 1350, hadt, bij zijne Echtgenoote *Machteld van Oudshoorn*, verwekt:

1. *Dirk van Raaphorst*, in den Jaare 1319, kinderloos gestorven.

2. BARTHOLOMEUS VAN RAAPHORST, die volgt.

3. *Jenne van Raaphorst*, getrouwd met Jan van Egmont, Schildknaap, Zoon van Jan van Egmont, Ridder, en van Guidijn van Amstel.

BARTHOLOMEUS VAN RAAPHORST, Ridder geslagen, in den Jaare 1367, in Henegouwen, in 't beleg van *Edingen*, wordt vermeld, in den Jaare 1388, als Houtvester van Holland, en in de Jaaren 1390 en 1394 als Hoogheemraad van Rhijnland. In den Jaare 1396 verzelde hij ALBRECHT VAN BEYEREN, Graaf van Holland, op zijnen togt na Friesland, en bragt het zijne toe tot het behaalen van de overwinning. In hoogen ouderdom overleedt Heer BARTHOLOMEUS, in den Jaare 1406, zijnde getrouwd geweest met CATHARINA VAN EGMONT, dogter van Jan van Egmont, Ridder, en Guidijn van Amstel. Zijne kinderen waren;

1. ADRIAAN VAN RAAPHORST, die volgt.

2. *Machtelt van Raaphorst*, getrouwd met Floris van Borsselen, Heere van Cortgeen, in Zeeland, zonder kinderen gestorven.

ADRIAAN VAN RAAPHORST, was eigenaar van *Oudshoorn* en *Aarlanderveen*, in den Jaare 1455, en bekleedde, twee jaaren laater, het Schoutsampt te Haarlem. Bij zijne Huisvrouwe AGNES VAN NIEVELT, hadt hij verwekt:

1. ALBERT VAN RAAPHORST, die volgt.

2. *Steven van Raaphorst*, ongehuwd gestorven.

3. *Bartholomeus van Raaphorst*. Deeze nam ter Echtgenoote *Machtelt Pots*, van Antwerpen, dogter van Pieter Pots, Heere van Boutersem, in Brabant, en wierdt bij haar Vader van

a. *Pieter van Raaphorst*, buitenslands ongehuwd overleeden.

b. *Machtelt van Raaphorst*, overleeden in den Jaare 1479, zijnde getrouwd geweest met Henrik van Naaldwijk, wien zij kinderen baarde.

c. *Maria van Raaphorst*, Nonne van *Mariendale*, te Diest.

d. *Agnes*

d. *Agnes van Raaphorst*, getrouwd met Jakob van Borsselen, Heere van Brigdamme, in den Jaare 1483 gestorven, kinderen nalaatende.

e. *Margareta van Raaphorst*, Nonne te Antwerpen.

f. *Catharina van Raaphorst*, getrouwd met Otto van Egmont, Heere van Kenenburg, hebbende kinderen nagelaaten.

ALBERT VAN RAAPHORST, overleeden in den Jaare 1474, hadt, bij eene dogter van den Heere van Beverwaarde, verwekt, behalven *Gijsbert van Raaphorst*, die, bij Jacoba van der Woude, Vrouwe van Warmond, geene kinderen hadt geteeld, en in den Jaare 1503 overleedt,

HENRIK VAN RAAPHORST. Deeze hadt in huwelijk *N. N. Maurijnsse*, dogter van Gerard Maurijnsse, van Sonneveld, te Leiden, en verwekte uit dezelve:

1. ALBERT VAN RAAPHORST, die volgt.

2. *Gerrit van Raaphorst*, befaamd om zijnen Vrouwenroof, welke aldus verhaald wordt. Smoorlijk verliefd zijnde op *Catharina de Grebber*, dogter van Pieter de Grebber, van Leiden, slegts dertien jaaren oud, doch tot het huwelijk de toestemming niet kunnende verwerven, ligtte hij, in de maand September des Jaars 1509, met behulp van vijf zijner vrienden of dienaaren, de jonge Juffer uit eenen Wagen, op den weg van Wasfenaar, niet verre van het Huis te Raaphorst, in tegenwoordigheid haarer Ouderen, terwijl zij met dezelve na de Kerk reedt. *Raaphorst*, eenen Priester bij de hand hebbende, deedt zich door denzelven trouwen, en week voorts buitenslands, alwaar hij, eenigen tijd, in ballingschap leefde. In den Jaare 1515 verworf hij vergiffenis van zijne misdaad, en verlof om in 't Vaderland te mogen wederkeeren, op de volgende voorwaarden. Op een gestelden dag, van zijne medepligtigen verzeld, moest hij verschijnen voor 't Hof van Holland, in linnen klederen, met ongedekten hoofde, houdende in de hand eene brandende Waschkaars, van een pond gewigt. Aldus uitgerust, moest hij God en het Geregt om vergiffenis smeeken. Voorts moest hij, op den volgenden Zondag, zich laaten vinden in de St. Pieter kerk, te Leiden, even eens als te vooren uitgedoscht, om den boven genoemden *Pieter*

 de

de Grebber en deszelfs Huisvrouwe, indien zij verkoozen aldaar te verschijnen, of anders, als derzelver plaatsbekleeder, den Bewindsman der Kerke, in tegenwoordigheid van allen, die daar bij wilden tegenwoordig zijn, insgelijks om vergiffenis te bidden. Dit verrigt hebbende, moest hij de Waschkaars brengen voor het H. Sakrament aldaar, en vervolgens aan de Kerkmeesters van *Wassenaar* betaalen honderd Philips Guldens, om binnen een half jaar besteed te worden tot het vervaardigen van een Glas, om geplaatst te worden in de Kerk van *Wassenaar*, alwaar het feit geschied was, beschilderd met het Wapen van den Graave van Holland, en beschreeven met de volgende woorden: *Dit Glas is alhier doen maeken, uyt condemnatie van den Hove van Hollandt; bij Gerrit van Raaphorst, in beeteringe van de Vrouwe-schaak, bij hem gedaen*, enz. 't Geen het Glas minder zou kosten, dan de gemelde somme, moest, door de genoemde Kerkmeesters, gezet worden op renten, tot onderhoud van het Glas, ten eeuwigen dage.

3. *Barthelomeus van Raaphorst*, zonder kinderen overleeden.

4. *Adriaan van Raaphorst*, ongetrouwd gestorven.

5. *Kornelis van Raaphorst*, insgelijks kinderloos.

6. *Hubert van Raaphorst*, zonder kinderen.

7. *Anna*, en

8. *Elizabeth van Raaphorst*, beide Geestlijken.

ALBERT VAN RAAPHORST, getrouwd met *Maria van Foreest*, dogter van Herpert van Foreest, Ridder, en van Maria van Cats, uit Zeeland, was Vader, behalven *Herpert van Raaphorst*, die ongehuwd storf, van

HENRIK VAN RAAPHORST. Deeze is tweemaal gehuwd geweest: eerst met KLARA VAN RENESSE, dogter van Jan van Renesse, en vervolgens met *Emme van Roorda*, uit Friesland. Het laatste huwelijk was kinderloos. In het eerst hadt hij verwekt:

1. *Herpert van Raaphort*. Hij was een der eerste Ondertekenaaren van het Verbond en Smeekschrift der Edelen, in den Jaare 1565; alwaar wij, egter, zijnen naam *Huibert* gespeld vinden. Zedert de verspreiding van het Bondgenootschap, doorliep hij, met eenige benden, het platte land van Holland,

en

en holp veelerhande verwoestingen aanregten. Eindelijk week hij buitenslands, na *Embden*, alwaar hij doorstoken wierdt. Hij liet geene kinderen na, bij zijne Huisvrouwe N. N. van Honselaar.

2. ALBERT VAN RAAPHORST, die volgt.

3. *Alida van Raaphorst*, getrouwd met Albert van Bemmel, uit Gelderland, doch kinderloos.

4. *Maria van Raaphorst*, ongehuwd overleeden.

ALBERT VAN RAAPHORST, gestorven in den Jaare 1594, was getrouwd geweest met *Agatha van Kuilenburg*, anders gezegd *van Palestein*. Naa 's Mans overlijden, kogt zij, van den Heere van Kruiningen, de Heerlijkheid van *Haamstede*, in Zeeland. Zij storf in den Jaare 1612, hebbende haaren Echtgenoot gebaard:

1. HENRIK VAN RAAPHORST, die volgt.

2. *Klara van Raaphorst*, Vrouwe van Haamstede, eerst getrouwd, in den Jaare 1609, met Jakob van den Eijnde, Gouverneur van Woerden, overleeden in den Jaare 1614, op het Huis te Haamstede, en vervolgens, in den Jaare 1616, met Jakob de Witt, van Zierikzee.

HENRIK VAN RAAPHORST. Hij wierdt, in den Jaare 1618, beschreeven onder het Lid der Ridderschap van Holland, 't welk, op begeerte van Prinse MAURITS, met vijf nieuwe Edelen vermeerderd wierdt. Heer HENRIK hadt in huwelijk *Kornelia van den Eijnde*, Zuster van den Echtgenoot van bovengemelde zijne Zuster, en verwekte bij haar:

1. ALBRECHT VAN RAAPHORST, die volgt.

2. *Agatha van Raaphorst*, getrouwd met Adriaan van der Mijl, Heer van Mijl, Bakkum, Dubbeldam, Alblas, Bleskenshoek, St. Anthonijpolder, en Gouverneur van Willemstad, en bij hem Moeder van

Kornelia van der Mijl, Vrouwe van Raaphorst, naderhand gehuwd met Philips Jakob van den Boetselaar, Baron van Asperen, die bij haar verwekte

Philips Jakob van den Boetselaar, Heer van Raaphorst, getrouwd met Jakoba Margareta van Hardenbroek, en in den Jaare 1686, zonder kinderen, overleeden.

ALBRECHT VAN RAAPHORST, Heer van Spanbroek, nam ter Vrouwe

Vrouwe Catharina van Cats, dogter van Theophilus van Cats, Heere van Heilo, Koelster, en van Deliana van Brederode. Hij liet geene kinderen naa. In hem eindigde derhalven het aloud geslagt in de manlijke linie. Nevens Heere ALBRECHT wierden, te *Wassenaar*, naar Lands gebruik, de Geslagtwapens in het Graf geplaatst.

Zie GOUTHOEVEN, *Oud Holl. Kronijk*,
S. VAN LEEUWEN, *Batavia Illustr.*

RAASDORP, is de naam van een kleine Streek Lands, in *Kennemerland*, grenzende aan den Ban van *Osdorp*, ten Zuiden van den Trekvaart, tusschen *Amsterdam* en Halfwegen *Haarlem*. Niet meer dan ruim honderdendertien Morgens Lands beslaat deeze Streek in zijne uitgestrektheid. Eertijds telde men 'er acht Huizen, doch hun getal is thans niet bepaald, dewijl zij onder *Sloten* gebragt zijn. Nogthans heeft *Raasdorp* eenen afzonderlijken Regtbank, bestaande uit drie Schepenen.

RABUS, (PIETER) afkomstig uit *Vlaanderen*, van waar zijne Voorouders, om de vervolgingen tegen de Onroomschen, de wijk genomen hadden na *Rotterdam*, wierdt in deeze Stad gebooren, op den twaalfden December des Jaars 1660. De ongemeene zucht tot weetenschappen, die al vroeg in hem doorblonk, bewoog de Ouders, hem eene Opvoeding te geeven boven hunnen staat, die middelmaatig, of liever bekrompen was. Doch hunne liefde, met braafheid en deugd gepaard, deedt hun alle vermogens inspannen, om in de bestemming van hun kind den weg te volgen, dien de Natuur hun aanwees. Zij zonden hem dan, al vroeg, na 't Latijnsche School, alwaar de vorderingen aan de verwagtinge evenredig waren. Het ongelukkig Jaar 1672 stoorde den loop zijner Schoolsche oeffeningen, en wierdt RABUS, zedert, geplaatst bij eenen Notaris. Ook hier maakte hij zo gelukkige vorderingen, dat hij, op zijn achttiende jaar, door het Hof van Holland, tot het waarneemen van het Notarisampt bekwaam verklaard wierdt.

Onder

Onder dit alles hadt RABUS, door naarstige tijdbesteeding, middel gevonden om zich in de Griekſche en Latijnſche taale te oeffenen, met oogmerk om anderen, bij tijd en wijle, in dezelve te onderwijzen. De vermaarde J. OUDAAN boodt hem daar toe zijne hulp. Niet ijdel was hier zijne hoop. In den Jaare 1680 verkoozen hem de Bezorgers van 't Erasmiaanſche School tot Præcepter van het Eerſte School, van waar hij, binnen kort, na het Tweede opklom. Inmiddels vertaalde hij den Griekſchen Hiſtorieſchrijver HERODIANUS in 't Nederduitsch, en liet het werk in den Jaare 1685 drukken. Reeds in den Jaare 1678 hadt hij eene proeve gegeeven van zijn Dichtvermogen, in eene Verzameling, nevens die van den Heere DAVID VAN HOOGSTRATEN, onder den tijtel van *Rijmoeffeningen*, in 't licht gegeeven. Twee jaaren laater hadt hij het *Leeven van den Apostel Paulus*, als mede den *Brief aan de Galatiërs*, in dichtmaat doen uitgeeven. Het Leeven van den vermaarden DIRK RAPHAËLS KAMPHUIZEN volgde kort op de uitgave van HERODIANUS.

De agting, welke RABUS, in het waarneemen van zijnen post, inleide, bewoog de Wethouderſchap van *Rotterdam*, in den Jaare 1684, om hem, boven het gewoone getal, tot Notaris aan te ſtellen. In dat jaar vertaalde hij uit het Latijn de *Zamenſpraaken van Erasmus*, doch gaf, dertien jaaren laater, daar van eene verbeterde uitgave in 't licht. Thans kreeg hij aanzoek tot een zeer lastigen arbeid; 't was, om de *Metamorphoſis* van OVIDIUS, in den ſmaak van MINELLIUS, met aantekeningen te voorzien. Uit aanmerking van het nut, welk men oordeelde, daar mede te zullen gedaan worden aan 't Erasmiaanſche School, nam hij die taak op zich, en volvoerde ze in den Jaare 1686. Met meer vermaaks en lusts arbeidde hij aan eene Verzameling, die in den Jaare 1688 ten voorſchijn kwam, onder den tijtel van *Griekſche, Latijnſche en Nederduitſche Vermaaklijkheden der Taalkunde.* De Haarlemſche Doopsgezinde Leeraar en Artz, ANTONIUS VAN DALE, vervaardigde daar van eene vermeerderde Uitgave, in in den Jaare 1692. Den overtogt van Prinſe WILLEM DEN III na *Engeland*, en deszelfs verheffing op den troon van *Groot-Britannie* bezong RABUS in een Heldendicht, onder den naam

van

van *Verlost Brittannie*. Ten blijke van zijn genoegen, beschonk de Vorst onzen Dichter met een Gouden Gedenkpenning.

In den Jaare 1692 maakte RABUS eenen aanvang met de uitgave van zijne *Boekzaal van Europa*. De Maanden Julij en Augustus dienden daar van tot eene eerste proeve. Het Werk verscheen, in 't eerst, zonder naam des Verzamelaars; hij openbaarde dien, en stelde hem op den tijtel, na verloop van zes maanden. Om zijnen geest te verpoozen van den eenzelvigen arbeid, vervaardigde hij een bondel gewijde liederen, aan welke hij den tijtel gaf van *Zegen- en Vloekdichten na den val der hertstochten berijmt*. Van den geweldigen Oproer, in den Jaare 1696, ter gelegenheid van de Keure op het begraaven, te *Amsterdam* voorgevallen, schreef RABUS een beknopt verhaal, doch zonder melding van zijnen naam; het boekje wierdt zedert in het Fransch vertaald.

Intusschen maakte zijne Boekzaal meer en meer opgang. Hij moest, ten dien einde, eene menigte Boeken, in uitheemsche taalen geschreeven, naazoeken. Dit gaf hem gelegenheid tot het maaken van eene menigte aantekeningen, omtrent veelerhande onderwerpen; doch dit bragt hem tevens op den inval, aangaande het opstellen van een Woordenboek in de Nederduitsche taale, in den smaak van het Fransche van MORERI. Zijn plan was, om het Werk in verscheiden Deelen in folio af te geeven. Nader overleg en de raad van goede vrienden deedt hem eenige verandering maaken in zijn Ontwerp. In den Jaare 1698 maakte hij een begin met de afgifte, in kleine stukjes, onder den tijtel van *Groot Naamboek*.

Onder den gestadigen opbouw van zijne *Boekzaal*, raakte RABUS in geschil met den Uitgeever. Hij zogt daarom eenen anderen, en vondt dien spoedig. De *Boekzaal van Europa* nam dus, onder dien tijtel, een einde met de maanden Maij en Junij des Jaars 1700, om wijders vervolgd te worden onder den naam van *Tweemaandelijke Uittreksels*. Onder het vervaardigen van deeze, vertaalde hij de *Kerkelijke Historie van Sulpitius Severus*, en verrijkte dezelve met zijne aanmerkingen. Dit was het laatste volledig Werk, welk van hem het licht zag. Zijn lichaam, door zo veel werkens afgemat, bezweek onder

den

den last der ziekte, in de maand Januarij des Jaars 1702, in den ouderdom van ruim eenënveertig jaaren. In den Jaare 1684 was RABUS in 't huwelijk getreeden met ELIZABETH OSTENS, dogter van IZAAK OSTENS, een deftig Koopman. Van vier kinderen, in dien echt verwekt, maakte de oudste Zoon, WILLEM, zich vroeg vermaard door zijne Latijnsche Poëzij. Van 's Mans ongemeene naarstigheid en gierige tijdbesteedinge kunnen overgenoeg getuigenis draagen, de opgetelde Schriften.

RADBOUD DE I, Zoon van ADGILLUS, Koning van *Friesland*, volgde zijne Vader op in de heerschappij, doch geenzins in manier van denken en handelen. ADGILLUS was een Vorst van vredelievenden inborst en een ijverig Voorstander van den Christlijken Godsdienst; RADBOUT, daarentegen, wreed en oorlogzuchtig van aart, en een vijand der Euangeliepredikers. In zijnen leeftijd waren de Friezen nog onbeschaafd, en aan de Heidensche bijgeloovigheden verknogt. WIGBERT, een Engelsch zendeling, en vervolgens een andere, meer vermaard, WILLEBRORD, verkondigde, in het begin van RADBOUDS regeeringe, omtrent het jaar zeshonderdnegentig, de Leere des Euangeliums, volgens de begrippen van dien tijd, in *Friesland*. Doch de Koning toonde zich gantsch ongenegen, om aan de voorgestelde vermaaningen het oor te leenen. WILLEBRORD zich deswegen beklaagd hebbende bij PIPYN, Groothofmeester van *Frankrijk*, zal dit, veelligt, tot eene medewerkende reden gediend hebben, om den Frieschen Koning den Oorlog te verklaaren. PIPYN, met den aanvang des Jaars 692, een magtig Leger verzameld hebbende, viel daarmede op RADBOUD aan, die zich insgelijks hadt gewapend. In eenen Veldslag, welke daar op volgde, bekwam de Friesche Koning eene zo zwaare nederlaag, dat hij genoodzaakt was, door een Gezantschap, PIPYN om een Verdrag te verzoeken, bij 't welk de Friezen aan het Frankische Rijk onderworpen wierden.

Diep zat RADBOUD de spijt in 't hart, over deeze vernederingen; en hij zag zo dra geen opening, om daar aan ademtogt te geeven, of hij maakte zich de voorkoomende gelegenheden

ten

ten nutte. Met zekeren EVERARD, Heere van een Dorp of Landgoed, in de *Betuwe* gelegen, een verbond hebbende gesflooten, deedt hij, van tijd tot tijd, invallen in het Frankifche Rijk, en rigtte 'er eenige verwoestingen aan. Dit verwekte PIPYN tot toorn, en deedt hem befluiten, andermaal de Friezen te beoorlogen. Omtrent de Vesting *Duurftede* (want *Friesland* breidde zich toen uit heel tot in *Utrecht*) kwamen de Legers aan elkander, tot groot nadeel der Friezen; RADBOUD wierdt op de vlugt gedreeven, en moest diep in *Friesland* zijne veiligheid zoeken. Intusfchen zal RADBOUD, bij deezen Oorlog, geen nadeel geleeden hebben, ten aanzien der verminderinge van zijn Regtsgebied. Veel meer is 'er grond om te denken, dat een minnelijk verdrag een einde maakte aan de wederzijdfche vijandelijkheden. Immers vindt men aangetekend, dat een der Zoonen van PIPYN, GRIMOALD, omtrent deezen tijd, in 't huwelijk tradt met RADBOUDS dogter THEUDESINDE. Doch dit huwelijk nam een ongelukkig einde. GRIMOALD, omtrent het Jaar 714, in eene Kerk te *Luik*, zijne Gebeden doende, wierdt, door eenen van RADBOUDS Trawanten, verraderlijk omgebragt, op last van THEUDESINDE, uit eigen beweeginge, of op aandrijven van haaren Vader daar toe aangezet.

Niet lang naa deezen moord, overleedt de Groothofmeester PIPYN; hij hadt tot Opvolger zijnen Zoon KAREL MARTEL. Omtrent deezen tijd hadt RADBOUD een verbond aangegaan met eenen RAGARFRID, die zich, in tegenftelling van KAREL, Groothofmeester deedt noemen. Te gader befllooten ze, den Franschman aan te vallen. RADBOUD voerde zijne Krijgsmagt, te fcheep, langs den Rhijn, tot aan *Keulen*. Hier deedt hij zijne Troepen aan land treeden; en KAREL, bij de gemelde Stad, ontmoet hebbende, raakten ze aan elkander, in de maand Maart des Jaars 716. KAREL bekwam hier de nederlaag, met een zwaar verlies, en vondt, ter naauwer nood, in de vlugt zijne veiligheid. Des vijands zorgeloosheid verfchafte hem tijd, om zijne Troepen te herzamelen, en met een veel grooter getal aan te vallen op de Friezen, welke thans, op hunne beurt, de wijk koozen, en, waarfchijnlijk, na hun Vaderland den hertogt aannamen. Men wil dat de vijandlijkheden thans eindigden, met het fluiten van een Verdrag, bij 't welk RADBOUD zich

zich verbondt, de Euangelieprediking niet te zullen verhinderen, en daarenboven den Christlijken Godsdienst aan te neemen. Een onvoorzigtig antwoord van Bisſchop WOLFRAN, een der Geloofsonderwijzers, was oorzaak dat de Koning zijn woord niet hieldt. RADBOUD, te *Hoogtwoud*, of, volgens anderen, te *Medenblik*, gereed ſtaande om zich te laaten doopen, en zijnen eenen voet reeds in de Vont gezet hebbende, vraagde aan den Bisſchop, *wat 'er geworden ware van zijne afgeſtorvene Heidenſche Voorvaderen?* WOLFRAN gaf hier op tot beſcheid, *dat ze zekerlijk verlooren waren.* Thans trok de Vorst zijnen voet te rug uit de Doopvont, zeggende, *met zijne Voorouderen liever te willen zijn in Wodan, dan met den geringen hoop Christenen in den Hemel.* Het wonderdaadige, welk zommigen in den kort daar op gevolgden dood van Koning RADBOUD zoeken, wordt geheel weggenomen, door het verhaal der aloude Schrijveren, getuigende dat de Vorst al zints lang aan eene uitteerende ziekte hadt gekwijnd. RADBOUD overleedt in den Jaare 719. Zijn ingewand wierdt te *Medenblik* begraaven, doch het overig Lichaam ſtaatelijk na *Stavoren* overgevoerd.

Zie UBBO EMNIUS *Rer. Friſ. Hiſt. Oude Variſche Kronijk.*

RADBOUD, vijftiende Bisſchop van *Utrecht*, van een doorluchtig Geſlagt, als zijnde geſprooten uit Koninklijken bloede; zijne Moeder was geweest eene Agterkleindogter van den ſtraks vermelden Frieſchen Koning RADBOUD. Opgevoed aan het Hof van Koning KAREL DEN KAALEN, en vervolgens aan dat van deszelfs Zoon LODEWYK, hadt hij aldaar de geleerdſte mannen van dien tijd tot leermeesters, onder andere, in de Wijsbegeerte, den vermaarden MANNO. Naa den dood van EGILBOLD, beklom RADBOUD, tegen zijnen zin, den Bisſchoplijken Zetel, door beſtelling van Keizer ARNULPHUS. De *Deenen* rigtten thans ſchroomlijke verwoestingen aan, en noodzaakten den Bisſchop, om de Stad *Utrecht* te verlaaten. Hij bragt den Stoel des Bisdoms over na *Deventer*, van waar hij den

geestlijken banblixem op hen ſchoot; die, evenwel, niet zo veel uitwerkte, als de ijver der Utrechtſche burgerije, welke, den overlast moede geworden zijnde, de alles verteerende *Deenen* met geweld ter Stad uitjaagden. Van RADBOUD vindt men aangetekend, dat wanneer de Koning van *Frankrijk* ernſtig bij hem aan hieldt, om zich tot het bewind van zaaken te laaten gebruiken, hij dit aanzoek volſtandig van de hand wees, voor reden geevende, dat een Bisſchop zich eeniglijk moest bezig houden met bidden voor den Koning en het Volk, en het winnen van zielen. Voorts was hij een ijverig voorſtander van de uitbreidinge der Christlijke Leere, begeevende zich, in eigen perſoon, na *Friesland*, om den nog overgebleevene Ongeloovigen het Euangelium te prediken. Voor het overige was onze Kerkvoogd een geleerd man, den tijd, in welken hij leefde, in aanmerking genomen zijnde, en maakte werk van de Dichtkunde. Op den H. LEBUINUS maakte hij een Herdersdicht, en deedt eene Leerrede op den H. SWIBERTUS, Apostel en Bisſchop der Friezen. Ook heeft men van hem een kort Kronijk. RADBOUD overleedt, op den negenëntwintigſten November des Jaars 918.

Zie TRITHEMIUS, *de Scriptor. Eccleſiaſt.* VAL. ANDREAS, *Biblioth. Belg.* BAILLET, enz.

RADEMAKER, (ABRAHAM) gebooren te *Amſterdam*, in den Jaare 1675, was door de Natuur tot de Teken- en Schilderkunst gevormd. Zonder het onderwijs van eenigen Leermeester, maar door eigen vlijt en opmerking genoopt, maakte hij zo groote vorderingen, dat hij, door den tijd, een beroemden naam verworf. Na in zijne Geboorteplaats verſcheiden Zaalen en Kamers te hebben beſchilderd, vertrok hij met der woon na *Haarlem*, in den Jaare 1730, om 'er de kunst te oeffenen. Weinige jaaren hadt hij aldaar gewoond, wanneer eene gantsch onaangenaame ontmoeting zijn einde verhaastte. In den vroegen morgenſtond van den berugten St. Jans- en Sakramentsdag, in den Jaare 1734, in 't open veld zittende te tekenen, wierdt hij gezien

gezien van eenige boeren. Deeze, naar alle waarschijnlijkheid, hem verdenkende van medepligtigheid aan het Ontwerp, waar mede de Roomschgezinden toenmaals betigt wierden, vielen op RADEMAKER aan met Knepbels en Vlegels. Ter naauwer nood ontkwam hij de handen der doldriftige menigte, doch wierdt deswegen van eene zo zwaare ontsteltenisse bevangen, dat hij in eene ziekte stortte, die, in de maand Januarij des Jaars 1735, hem uit het leeven rukte.

Zie VAN GOOL.

RADEMAKER, (GERARD) een tijd en- stadgenoot, doch, meent men, geen bloedverwant des straks genoemden, kwam insgelijks te *Amsterdam* ter waereld, in den Jaare 1672. Zijn Vader een Timmerman zijnde, oeffende hij zich insgelijks in dat bedrijf. Hij verliet het, den ouderdom van tweeëntwintig jaaren bereikt hebbende, om zich op de Schilderkunst toe te leggen. Hij genoot het onderwijs van den vermaarden Portretschilder VAN GOOR. Zedert in kennis geraakt zijnde met den vermaarden PETRUS CODDE, Bisschop van *Sebaste*, nam deeze hem aan om zijne Nicht in het tekenen te onderwijzen. CODDE, vervolgens, na *Rome* ontbooden zijnde, om zich van de beschuldiginge van toegedaanheid aan de gevoelens van JANSENIUS te zuiveren, volgde RADEMAKER hem derwaarts. De Bisschop vervolgens in hegtenisse genomen zijnde, zondt men onzen Kunstschilder na *Holland*, om te bewerken dat CODDE, als een onderdaan van den Staat der Veréénigde Gewesten en als Burger van *Amsterdam*, wierdt opgeëischt. Gelukkig slaagde hij in zijne bezending; CODDE wierdt op vrije voeten gesteld. Tot loon voor deezen dienst verkreeg RADEMAKER ter Vrouwe, de boven gemelde nicht van den Bisschop; haar naam was CATHARINA BLOEMAART. Zedert nam onze Kunstschilder zijn vast verblijf te *Amsterdam*. Hier schilderde hij eene menigte Zolder- Deur- en Schoorsteenstukken. Het uitmuntendste en uitgebreidste van alle zijne Stukken is, het schilderwerk aan de Kap of het Verhemelte van de Groote Zaal van het Amsterdamsche Stadshuis, door RADEMAKER en

den beroemden JAN HOOGZAAD te gader vervaardigd. Nog een ander Stuk, verbeeldende de *Stads Regeering*, op de zelfde Zaal, boven den grooten Ingang, is het Kunstgewrogt van de zelfde Meesters. RADEMAKER overleedt in den bloei zijns leevens, pas negenëndertig jaaren oud, in den Jaare 1711.

Zie VAN GOOL.

RAMMEKENS, anders ook genaamd *Zeeburg*, zijnde *Rammekens* de eigenlijke benaaming van de Scheepsree, is een sterk Kasteel, in *Zeeland*, op het Eiland *Walcheren*. De stigteresse daar van was, MARIA, Koningin van *Hungarije*, Landvoogdesse der Nederlanden, uit last van haaren broeder Keizer KAREL DEN V. De opbouw geschiedde in den Jaare 1547. Het Kasteel heeft eene driehoekige gedaante; met de eene punt loopt het in Zee uit, met de twee andere bestrijkt het de Dijken, loopende na *Vlissingen* en *Middelburg*. Gelegen aan den mond der Haven van laatstgenoemde Stad, dient het aan dezelve, aan die zijde, tot eene sterke Vestinge. De muuren zijn zeer hoog, en van onderen zwaar en dik. Geduurende den Spaanschen Oorlog beschouwde men *Rammekens* als het stevigste Bolwerk van 't Eiland *Walcheren*. In den Jaare 1573 beschoot en veroverde KAREL BOISOT, in naam der Staaten, het Kasteel, 't welk, nevens de Steden *Vlissingen* en *Brielle*, in den Jaare 1585, in pandschap wierdt gegeeven aan de Engelsche Koninginne ELIZABETH, in vergoeding der kosten, in het voeren van den Spaanschen Oorlog gedaan. 's Lands Advokaat JOAN VAN OLDENBARNEVELD, door zijn schrander vernuft, den Engelschen Koning JAKOB DEN I, verschalkt hebbende, ontsloeg de binnenlandsche Sterkten van buitenlandsche bezettingen. Het Kasteel, minder sterk dan in vroegere dagen, wordt nog door eenige Manschap bewaard.

Zie REIGERSBERG en SMALLEGANGE.

RAM-

RAMPENBOSCH, een bosch, gelegen in de Vrije Heerlijkheid van *Bergen*, in *Kennemerland*, dus genaamd naar het Geslagt van RAMP, door welk hetzelve in de Zestiende Eeuw, indien niet vroeger, wierdt aangeleid. In het Bosch staat een deftig Huis, hebbende de gedaante van een oud Slot, voorzien van een hoogen vierkanten Toren. Het Gebouw legt rondom in Vijvers, die uit de aanleggende Duinen met helder en zoet water voorzien worden.

RANDWYK, een Dorp in *Gelderland*, in de *Overbetuwe*, aan den Rhijndijk; hoewel niet groot, heeft nogthans het Dorp eene eigen Kerk en Predikant. Het Geslagt VAN RANDWYK, zeer vermaard in de Geschiedenissen van *Gelderland*, heeft daar van zijnen naam ontleend.

RANSDORP, gemeenlijk *Raarop* genaamd, is een Ban en Dorp, in 't gedeelte van Noordholland, bij den naam van *Baljuwschap van Waterland* bekend. De Ban, stootende ten Oosten aan de Zuiderzee, en ten Zuiden aan het Ye, bevat vier Kwartieren: *Bloemendaal*, *Dungerdam*, *Holijsloot* en *Poppendam*. Voor iets meer dan elf honderd vijfenzeventig Morgens Lands draagt de Ban van *Ransdorp* in de Dijkslasten, hoewel het waare getal daar boven loopt. Bij de jongste opneeming telde men 'er tweehonderd tweeëntachtig Huizen. Het Dorp *Ransdorp* legt een klein half uur gaans van *Dungerdam*, en gevolglijk van het Y. Het is van hooge oudheid, gelijk duidelijk is af te leiden uit het zonderling maakzel van den Toren, zijnde een hoog vierkant, met ongemeen dikke en zwaare muuren, van boven plat, en dus het voorkoomen hebbende, alsof men het gebouw onvoltooid hadt gelaaten, of, 't geen niet onwaarschijnlijk is, dat de top, door een of ander toeval, is afgebroken. In deezen Toren worden de Handvesten van *Waterland* bewaard, in eene Kist, staande in een uitgehouwen Gat van het Muurwerk, 't welk met drie Deuren, de eene van Koper, de andere van Yzer en de derde van Hout, wordt geslooten. Van ieder deezer Deuren berust een Sleutel in de Dorpen *Ransdorp*, *Zuiderwoude* en *Landsmeer*. De Kerk is een gebouw van de tegenwoordige Eeuwe, niet bree-

der dan de Toren, en nogthans van merkelijke ruimte. Het Raadhuis, een vrij aanzienlijk gebouw, wierdt gestigt in den Jaare 1732. *Ransdorp*, welks inwooners zich thans voornaamelijk met de Veefokkerij en het venten van zoete Melk te *Amsterdam* geneeren, was voormaals eene zeer bloeiende plaats, en veel uitgebreider dan tegenwoordig. Volgens eene zekere overlevering, zouden 'er eertijds wel negenhonderd Huisgezinnen gewoond hebben, en het getal der zeevaarende lieden zo groot geweest zijn, dat tusschen het Dorp en *Schellingwoude*, alwaar thans geen enkel huis staat, tweeëndertig buitenslands vaarende Schippers hunne Wooningen hadden. Onder andere Neringdoende lieden, welke 'er thans weinig zijn, telde men ook Zilversmeden en Lakenkoopers.

Ramus, (Johannes) een vermaard Regtsgeleerde der Zestiende Eeuwe, was van geboorte een Goezenaar. In de Welspreekendheid en Griekfche Taale oeffende hij zich te *Weenen*, alwaar hij zeer gezien was, en een aanmerkelijk gedeelte van zijnen leeftijd heeft versleeten. Van zijne geschiktheid tot de Latijnsche Dichtkunde gaf hij eene proef in zijne Lofdichten op de Daaden der Aardshertogen van *Oostenrijk*, getijteld *Elegiæ de gestis Archiducum Austriæ*. Het *Scutum Herculis* vertaalde hij uit het Grieksch in het Latijn. Voorts heeft hij verscheiden Regtsgeleerde Werken geschreeven.

Zie la rue, *Gelett. Zeeland.*

Raphelingius, (Franciscus) gebooren, in den Jaare 1539, te *Lanoi*, een stedeken onder *Rijssel* behoorende, was een man van groote geleerdheid, en, eenigen tijd, een sieraad van 't Leidsche Hoogeschool. Te *Gend* leide hij de gronden der Taalkennisse. Het vroegtijdig overlijden van zijnen Vader bewoog zijne Moeder, hem bij eenen Koopman te besteeden. Naa verloop van eenigen tijd zondt deeze hem na *Neurenberg*, tot het waarneemen van zaaken, den Koophandel betreffende. Hij vertoefde aldaar twee jaaren, den tijd, welke hij van zijne hoofdbezigheden konde uitbreeken, besteedende

tot

tot het voortzetten van zijne afgebrokene Letteroeffeningen. Naa zijne wederkomst te *Gend*, zondt hem zijn Meester na *Parijs*. Het Hoogeschool dier Stad was thans in luisterrijken bloei. Deeze gelegenheid maakte RAPHELINGIUS zich ten nutte, om den loop der weetenschappen verder voort te zetten. Voornaamelijk leide hij zich toe op de Hebreeuwsche en Grieksche taale. Zo volkomen was zijn hart thans ingenomen met de zucht voor geleerdheid en weetenschappen, dat hij den Koophandel vaaren liet. RAPHELINGIUS vertoefde te *Parijs*, tot dat de binnenlandsche onlusten des Koninkrijks hem deeden geraaden vinden, elders een geruster verblijf te zoeken. Naa *Engeland* zijnde overgestoken, begaf hij zich na *Cambridge*, alwaar hij, eenigen tijd, onderwijs gaf over de Grieksche Taale.

Onder dit alles leefde nog de Moeder van RAPHELINGIUS, en bekroop hem de zucht om dezelve te gaan bezoeken. Alleen met dit oogmerk vertrok hij na de Nederlanden. Zijnen weg neemende door *Antwerpen*, vervoegde hij zich aldaar bij den vermaarden Boekhandelaar PLANTINUS, om 'er eenige Boeken te koopen, in *Engeland* niet gemaklijk te bekoomen. Thans veranderde hij van besluit, aangaande de wederreize na *Cambridge*; hij maakte eene verbintenis met PLANTINUS, om hem behulpzaam te zijn in het toezigt over de uitgave der Werken, die bij hem gedrukt wierden. Wel haast won hij, door zijne naarstigheid, kunde en goed gedrag, de hoogagting van den Boekhandelaar: in zo verre, dat deeze hem, in den Jaare 1565, zijne oudste dogter MARGARETA ter Huisvrouwe toestondt. Met verdubbelde moeite en oplettendheid arbeidde hij zedert aan den opbouw en luister van zijns Schoonvaders Drukkerije. De voornaamste Werken, onder andere de *Biblia Regia*, gingen door zijne handen, en outvingen van zijn keurig en naauw toeziend oog, het sieraad en de naauwkeurigheid, met welke zij ten voorschijn kwamen.

Inmiddels bewoogen de Nederlandsche Onlusten PLANTINUS, om met een gedeelte zijner Drukkerije zich te begeeven na *Leiden*, deels om aldaar een geruster verblijf te hebben, deels ook, misschien, om met het opgerigte nieuwe Hooge-

ſchool zijn voordeel te doen. Van toen af rustte de zorge voor de Drukkerij te *Antwerpen* geheel op RAPHELINGIUS. In den Jaare 1585 keerde PLANTINUS te rug tot zijne voorgaande woonplaats, doch met agterlaating van zijne Drukkerije te *Leiden.* Zijn plan was, dat zijn Schoonzoon hem in 't waarneemen daar van zoude vervangen, gelijk ook met 'er daad gebeurde.

Niet lang hadt RAPHELINGIUS in *Holland* gewoond, of het wierdt kenbaar, dat hij tot een hooger ſtand, dan het drukken en uitgeeven van Boeken, alle vereischte bevoegdheden bezat. De Bezorgers van het Leidſche Hoogeſchool beriepen hem tot Hoogleeraar in de Hebreeuwſche Taale. Dit viel voor in of kort naa het Jaar 1585. Met lof bekleedde hij dien post. Doch hij begreep wel haast, dat tot eene grondige kennisſe der Hebreuwſche Taale, vooral om dezelve aan anderen te onderwijzen, het verſtand der Arabiſche Spraake niet kan gemist worden. Tot het verkrijgen van deeze kennisſe beſteedde hij dan zijne ledige uuren; hij wierdt daar in geholpen, door de Boeken, hem bezorgd door POSTELLUS en ANDREAS MASIUS, vooral ook door den gemeenzaamen omgang met den doorgeleerden SCALIGER. Onder deeze oeffening werkte hij tevens aan een *Arabisch Woordenboek*, met oogmerk om het, 't eenigen tijde, in 't licht te geeven. Doch terwijl hij hier aan arbeidde, verheften zich de toevallen van de Jigt, verzwaard door zijne droefheid over 't verlies zijner Huisvrouwe, voor drie jaaren geſtorven. RAPHELINGIUS overleedt in den Jaare 1597, het achtenvijftigſte van zijnen ouderdom. Eerst vijftien jaaren naa zijnen dood kwam het Arabisch Woordenboek in 't licht. Behalven dit maakte hij ook een Hebreeuwsch Woordenboek. Daarenboven vervaardigde hij *Variæ Lectiones et Emendationes in Chaldaicam Bibliorum Paraphraſin*, en nog eenige andere Werken. Onder andere liet hij eenen Zoon naa, FRANCISCUS genaamd; deeze ſchreef aantekeningen op de Treurſpelen van SENECA.

Zie MEURSII *Althenæ Batav.* MELCHIOR ADAMI *Vitæ*; BAYLE, *Dict. Critique.*

RAU-

RAUWERD, gemeenlijk, bij verkorting, *Raard* genaamd, een Dorp in *Friesland*, onder het Kwartier *Oostergo*, in de Grietenij *Rauwerderhem*, welke daar van den naam ontleent. De Kerk en Toren, weleer aan ST. LAURENS gewijd, ſtaan op eene hoogte. Niet verre van het Dorp legt eene Buurt, *Flanſum* genaamd. Weleer ſtondt hier eene Kapel, in welke een Priester, van eenige andere plaats daar toe benoemd, eenmaal 's jaars de Mis kwam doen. 't Was 'er thans eene ſoort van Kermis; van wijd en zijd kwam eene menigte volks aldaar zamenſchoolen, gelokt door de gewoonte, om de toegevloeide menigte op warmen Ham en een vat Biers te vergasten, zo dra de Dienst verrigt was. Veelen vertoefden 'er nog etlijke dagen, op eigen zamengeſchooten penningen zich vermaakende, en drinkende ter eere van den inſteller deezer gewoonte. Van de Stinzen of Staaten, welke, eertijds, hier lagen, is nog alleen in weezen *Jongama-State*, de woonplaats van den Grietman, eertijds die van EDE JONGEMA, een ijverig voorvegter der Frieſche vrijheid, en niet onbedreeven in 's Lands Geſchiedenisſen. Als eene zeldzaamheid heeft WINSEMIUS aangetekend, hoe hij, in den Jaare 1622, op eene Boerderij onder *Rauward* twee echte lieden, Man en Vrouw, ontmoette, die, in hun achttiende jaar getrouwd zijnde, toen reeds negenënzeventig jaaren in 't huwelijk geleefd hadden, en voorts nog beiden over de honderd jaaren oud wierden.

Zie WINSEMIUS.

RAUWERDERHEM, de laatſte in rang onder de elf Grietenijen van het Frieſche Kwartier *Oostergo*, en op de grenzen daar van, in het Zuidwesten. De Rijdweg van *Leeuwarden* na *Overijsſel* loopt door deeze Grietenij, welker grond, op de meeste plaatzen, laag en tot den Akkerbouw ongeſchikt is. Hier en daar, egter, ontmoet men hooge landen; voor de vrugtbaarſten in 't Gewest behoeven deeze niet onder te doen. In gevolge van eene verſtandiger behandelinge van de Landerijen, dan in vroegere dagen, begint men de laage gronden van het overtollig water te ontdoen, door het leggen van

 kleine

kleine Binnen- of Molendijken. Voorts telt men in de Grietenij zes Dorpen, welke door drie Hervormde Leeraars bediend worden, ééne zamengevoegde Gemeente van Doopsgezinden, en ééne Statie van Roomsch-Katholijken.

Ravenstein, eene Heerlijkheid en Stad, in Staats Braband, ten Westen van het *Land van Kuik* en de Stad *Grave*. Geen ander gezag oeffenen hier de Algemeene Staaten, dat dat zij aan zich hebben behouden, het regt om in de Stad van dien naam, die van weinig aanzien is, Bezetting te mogen leggen, en 'er eene Gereformeerde Kerk te hebben. Het eerste geschiedt niet altijd, maar wel het laa.ste.

Reaal. (jakob laurenszoon) Onder den naam van reaal ontmoet men, in onze Geschiedenis.en, verscheiden Mannen, vermaard om hunne zucht voor de Vaderlandsche vrijheid, zo ten aanzien van den Burgerstaat, als in het Godsdienstige. Wij ontmoeten 'er een aanzienlijk getal van op de Regeeringslijst van *Amsterdam*. De persoon, welken wij thans aankondigen, Sekretaris der Admiraliteit in even genoemde Stad, onderscheidde zich, in den aanvang der voorgaande Eeuwe, door zijnen ijver voor de begrippen der Remonstranten. Men leest zijnen naam, nevens dien van verscheiden zijner Stadgenooten, onder eenen Brief, geschreeven aan eenige Leidsche Predikanten, inhoudende een verzoek om een Leeraar naar hunnen smaak, en die voor hun in 't bijzonder den Dienst zoude waarneemen. De Brief was getekend den dertigsten Januarij des Jaars 1617. Nog in dat zelfde jaar was hij tegenwoordig in eene Vergadering van lieden van zijne denkwijze, in eenen Spijker of Pakhuis, op *Dwarsboomsloot*, die door 't Graauw gestoord, en alwaar zeer groote baldaadigheden gepleegd wierden. Niet lang daar naa hing zijn huis het gevaar van plonderinge boven 't hoofd; doch de bewooners kwamen vrij met den schrik. Volgens besluit van den Kerkeraad wierdt den Heere reaal, omtrent dien tijd, het Avondmaal ontzegd, en hij naderhand, door het afkondigen van den Ban, van de Gemeente afgesneeden. Wat zedert van hem geworden zij, vinden wij nergens aangetekend. De Heer jakob

lau-

LAURENSZOON REAAL was de Zoon van LAURENS JAKOBSZOON REAAL, van wien beneden breder zal gesproken worden.

Zie BRANDT, *Hist. der Reformatie.*

REAAL, (LAURENS) een Amsterdammer, uit het aanzienlijk geslagt van dien naam, doch onzeker, in welk jaar hij geboren zij. In zijne jeugd en jongelingschap leide hij zich vlijtig toe op de beoeffening van de fraaie Letteren, beschaavende Weetenschappen, en vooral ook de kennisse van de Regten, met zulk eenen vlijt, dat hij, eerlang, den trap van het Meesterschap beklom. Hoewel dus van de Natuure tot eene andere loopbaane geroepen, verliet hij, egter, voor eene wijle tijds, het vaste Land, om het onstuimig Element te beploegen. In de maand Maij des Jaars 1611 liep hij, uit *Texel*, in Zee, als Bevelhebber van vier Schepen, na de Oostindiën bestemd. In den Jaare 1615 bekwam hij den post van Gouverneur over de Moluksche Eilanden, en beklom, in 't volgende jaar, de hoogste waardigheid in die afgelegene Gewesten, die van Gouverneur Generaal van Nederlands Indiën. Niet langer, evenwel, bekleedde hij dien post, dan tot op den eeëndertigsten October des Jaars 1617; hij verzogt op dien dag zijn ontslag, doch moest op de bevestiging daar van toeven, tot in 't midden van het volgende jaar. Zedert vertoefde hij nog ruim een jaar in de Indiën, daar toe verzogt van zijnen Opvolger den Heere KOEN, om hem behulpzaam te zijn, met goeden raad, in het beraamen van dienstige maatregelen tegen de Engelschen en Javaaren, de gemeene vijanden der Hollanders. Eindelijk vertrok de Heer REAAL van Batavia, in 't begin van Augustus des Jaars 1619, en bereikte gelukkig den Vaderlandschen oever in de maand Januarij van 't Jaar 1620. De Maatschappij erkende 's Mans diensten, met eene maandelijksche besoldiging van zeshonderd Guldens, gerekend van den dag der aanvaardinge van het hoog gezag tot op dien van deszelfs wederkomste in het Vaderland. Daarenboven ontving hij ten geschenke, eene somme van vierdui-

zend

zend Guldens, nevens een fraaien gouden Gedenkpenning, in een loflijk opschrift zijne verdiensten meldende.

Zich nu als een gezeeten Burger aanmerkende, beraamde de Heer REAAL een leevensplan, met zijne neigingen strookende. Deeze helden, onder andere, over tot de beoeffeninge der Nederduitsche Taale en Dichtkunde. Van hier dat hij een Letterkundig gezelschap aanleide met den Ridder PIETER KORNELISZOON HOOFT en andere fraaie vernuften. VONDEL was 'er insgelijks een Lid van, en genoot, nevens die des Drossaarts, ook de hulp van REAAL tot eene Nederduitsche Vertaaling der *Troades* van SENECA.

Wel haast, egter, wierdt REAAL geroepen, uit deeze stille leevenswijze, op een woeliger tooneel. In den Jaare 1625 vertrok hij, als Vice-Admiraal, met eene Vloot van tien Schepen na *Engeland*, alwaar hij, door Koning KAREL DEN I, tot den Ridderstand wierdt verheven. De voorspoed der Keizerlijke Wapenen langs de Oostzee, en de vreeze voor verloop van den Oosterschen handel, waar aan de Veréénigde Gewesten zeer veel gelegen legt, bewoog, in den Jaare 1627, de Algemeene Staaten den Deenschen Koning eene aanbieding te doen van tweeduizend man, om dezelve, op hunne kosten, in de *Zond* bezetting te doen houden. Met den voorslag, hier toe betrekkelijk, wierdt REAAL na *Denemarken* gezonden, en met een, om op de sterkte en inwendigen toestand van het Deensche Rijk naauwkeurig agt te geeven. CHRISTIAAN DE IV ontving onzen Gezant heuschelijk, doch wees zijnen voorslag van de hand. Op zijne wederreize na *Holland*, met het Oorlogschip, welk hem overvoerde, leedt hij schipbreuk op de Jutsche Kust, op eene plaats, alwaar Keizerlijke bezetting lag. Deeze nam onzen Gezant in verzekering; en wierdt hij, naa eenigen tijd zittens in deezen oord, gevankelijk na *Weenen* gevoerd. Veele moeite hadden en deeden de Staaten om zijn ontslag te bewerken; niet vroeger gelukte dit, dan in de Lente des Jaars 1629. Naa zijne wederkomst bekleedde de Heer REAAL verscheiden aanzienlijke posten in het Stadsbewind. In den Jaare 1630 wierdt hij Schepen en Raad; in het volgende jaar was hij Commissaris van de Wisselbank, en twee jaaren laater Commissaris van de Weeskamer. Zints de eerste

eerste reize, hadt hij zitting in Schepensgestoelte in de Jaren 1632, 1634 en 1636. Waarschijnlijk zou hij het Burgemeesterlijk gestoelte, eerlang, beklommen hebben; doch hij overleedt, op den eenëntwintigsten October des Jaars 1637. Als Bewindhebber der Oostindische Maatschappije, hadt hij aan dezelve zeer gewigtige diensten gedaan.

REAAL, (LAURENS JAKOBSZOON) Vader van JAKOB LAURENSZOON, boven vermeld, Man, wiens naagedagtenis, bij alle Vrijheidminnende Amsterdammers, in zegening verdient bewaard te worden, om zijne kloeke poogingen ter afschuddinge van het Roomsche juk, en trouwe zorge voor de rust, den welvaart en bloei der Stad. Hij was een aanzienlijk Burger en Koopman, woonende op het Water, in een huis, daar *de gouden Reaal* uithing, en waar van LAURENS JAKOBSZOON, nevens zijne naakomelingschap, veeligt, den toenaam zal ontleend hebben. Een ijverig Voorstander zijnde van de gezuiverde geloofsbegrippen, haakte hij, met verscheiden zijner Stadgenooten, na de gelegenheid om hunne gevoelens openlijk te mogen belijden. Op het Artikel JAN ARENTSZOON hebben wij verhaald, hoe deeze, zijnde een der eerste Hervormde Leeraaren hier te Lande, door onzen REAAL en nog vijf andere voornaame burgers, in den Jaare 1566, van *Kampen* na *Amsterdam* ontbooden zijnde, deeze lieden, gezamentlijk, buiten de St. Antonijspoort, in het riet, eene heimelijke bijeenkomst hielden, om middelen te beraamen op het doen van openbaare Preeken. 't Gevolg der raadpleegingen, was, zich niet aan eene enkele plaats te bepaalen, maar nu hier, dan elders, naar dat de omstandigheden medebragten, godsdienstige zamenkomsten te houden. In een dier bijeenkomsten, die gehouden wierdt te *Overveen*, buiten *Haarlem*, verscheen REAAL, nevens omgeveer vijfduizend zo mannen als vrouwen. Naa 't eindigen der Preeke wierdt hij gezonden na *Amsterdam*, om te onderstaan, hoe het werk bij de Regeering aldaar wierdt opgenomen. Hier vernam hij, uit den mond van eenen ANTHONIS VAN HOUF, Vroedschap, doch der Hervorminge heimelijk toegedaan, dat een besluit was genomen, in gevalle de Preek voor de Stad wierdt gebragt, zich te zullen schikken

naar

naar de gelegenheid van zaaken. REAAL bragt deeze tijding aan zijne Vrienden te *Overveen*, en deedt daar door hunnen moed wakkeren. Te vooren hadt hij, nevens verscheiden anderen, gewapend eene Preek aangehoord, op de *Rietvink*, een veld buiten *Amsterdam*, volgens de toenmaalige gesteltenis der Stad, buiten de Haarlemmerpoort, aan het einde der tegenwoordige Haarlemmer Houttuinen. De reden van deezen toestel, was, zo als de Leeraar openlijk verklaarde, aan de Preeke, „ om den aanloop van het geweld, dat hen dreigde, „ te wederstaan, en zich zelven, met alle de toehoorders, „ mannen en vrouwen, te beschermen.".

Bekend is de Beeldestorming te *Amsterdam*, zo wel als elders. De verstandigste Gereformeerden verfoeiden dien moedwil. Terwijl deeze, in de Oude Kerk, zijne schendige handen aan Beelden en Altaaren sloeg; bevondt zich REAAL daar omtrent. Geenen schijn willende hebben van eenig deelgenootschap in dat bedrijf, nam hij, met eenige anderen, gang na de Markt, en bleef 'er, geruimen tijd, op en neder wandelen. Onder dit alles groeide de oproer, en jeukten veelen van de woeste bende de handen naar eene plondering van het Minderbroederskloostet, dat al lang bij 't gemeen, in een kwaad blad gestaan hadt. De menigte, voor het Klooster, in merkelijken getale verzameld zijnde, verzogten Burgemeesteren aan REAAL en nog eenige andere voornaame Gereformeerden, zij wilden derwaarts gaan, en het volk tot bedaaren brengen. In gevolge diens verzoeks begaven ze zich onder de woedende bende, en smeekten dezelve, met ongedekten hoofde; dat zij toch vertrekken wilde, met belofte, uit naam van Burgemeesteren, dat de Monniken nog dien zelfden avond uit het Klooster zouden vertrekken. Merkelijk gevaar zijns leevens liep hier REAAL. Want zich stellende tegen het openslaan der Kloosterdeure, ware hij, van agteren, met een Opsteeker, doorstooten geweest, indien een ander den steek niet verzet, en hem gewaarschuwd hadde. REAAL begaf zich toen na huis.

Omtrent deezen tijd kwam Prins WILLEM DE I te *Amsterdam*. Nevens REINIER KANT, was nu LAURENS JAKOBSZOON REAAL tot Gemagtigde der Gereformeerden aangesteld. De zaaken van deeze stonden thans een weinig gunstiger dan voorheen.

heen. Van 's Prinsen tegenwoordigheid bedienden zich de Hervormden, tot het inleveren van een Verzoekschrift, om vrijheid van Geweeten en onbelemmerde oeffening van den Godsdienst. Het gevolg hier van was zeker Verdrag, 't welk, aan KANT en REAAL, in 't bijzijn van den Stadhouder, wierdt ter hand gesteld, en inhieldt eene aanwijzing der plaatzen, zo binnen als buiten de Stad, alwaar zij Godsdienstige zamenkomsten zouden mogen houden. Dit viel voor in den aanvang des Jaars 1567. Omtrent dien zelfden tijd hadt REAAL de hand in het bij een brengen van zekere somme gelds, ten behoeve van den Heere VAN BREDERODE, tot versterkinge en verzekeringe van de Stad *Viane*.

Meer en meer begonnen nu de Onroomschen, te *Amsterdam*, op de veilige oeffening van den Godsdienst bedagt te zijn. Ten dien einde diende een Verzoekschrift, op den zeventienden Maart des Jaars 1567 overhandigd. LAURENS JAKOBSZOON REAAL was een der inleveraaren. Meer dan twee uuren vertoefden deeze in het Torentje, bij Burgemeesteren, ernstig handelende over Geloofszaaken. Der optekeninge wel waardig is het gesprek, welk, bij deeze gelegenheid, tusschen eenen der Burgemeesteren, SIMON KLAAS COPS of COPPESZOON, voorviel. Onder andere liet deeze zich tegen REAAL uit in de volgende bewoordingen: „ LAURENS JAKOBS u had ik niet toe„ vertrouwd, dat gij u zelven zo verre in deeze zaak zoudt „ hebben verloopen, hoewel ik, eer gij trouwde, wel wist „ dat gij Luitherde. Dan 't verwondert mij dat uwe Schoon„ moeder u zulks toelaat, en 't doet mij van haarentwege wee: „ want wij zijn lange jaaren goede buuren geweest." REAAL, den Burgemeester gehoord hebbende, gaf daar op het volgende antwoord: „ Mijn Schoonmoeder, die mij in 't zoeken van „ mijne zaligheid niet verhindert, doet als eene wijze Vrouw; „ en 't ware dat uw Zoon JAN KOPS zijn loopen na den Over„ toom, om Delfs bier te drinken, naliet, zich ook ter preeke „ voegde, een eerlijk en tuchtig leeven zogt te leiden, (gelijk „ zijnen staat wel zou betaamen) en zo ijverde om zijn eeuwi„ ge zaligheid, ik meen niet dat het mijn Heer de Burgemees„ ter zou willen verhinderen." Eenigzins gramstoorig zeide hier op de Burgemeester: „ Ik stond veel liever ten halze toe

„ in

„ in 't water"; en vervolgens REAAL met bedaardheid: „ Al „ zagt, Heer Burgemeester: de zaaken, hoope ik, zullen „ zulk eenen keer neemen, dat de Burgemeesters nog al te „ ſamen bij ons ter preeke zullen koomen." De Burgemeester, thans zijn geduld ten einde, berst hier op uit in deeze onbeſcheidene taale: *Ik zat liever in 't Bordeel tusſchen zeven hoeren.*

Intusſchen gingen de zaaken der Onroomſchen te *Amſterdam* rugwaarts. Men hadt, ter handhaavinge van den Openbaaren Godsdienst, aanmerkelijke kosten gedaan, en zich hier door in ſchulden geſtoken. Om deeze af te doen, hadt men elkander beloofd, bij eere en mannen waarheid, den honderdſten penning hunner goederen te zullen opbrengen. Om deeze te ontvangen, was 'er ten huize van LAURENS JAKOBSZOON REAAL een kist geſteld, met een gat in het dekzel, om 't geld daar door te werpen. Doch de geldzameling voldeedt niet aan de verwagtinge. Veele Gereformeerden namen nu de vlugt, uit vreeze voor de Bloedplakaaten. REAAL, hoewel buiten dien reeds beraaden om te vertrekken, wierdt, uit naam van Burgemeesteren, verzogt, zich voor eenen tijd aan kant te ſchikken, om te zien, welk eenen keer de zaaken wilden neemen. Dit verzoek bewoog REAAL om aan te houden op een eerlijk Getuigſchrift onder Stads Zegel, om hem tot een Vrijen Reisbrief te verſtrekken. Het antwoord was, dat, om de menigte van bezigheden, aan Burgemeesteren zulks thans niet gelegen kwam, maar dat zij, op hunne eigen kost, het Geſchrift zouden naazenden, indien REAAL hun meldde, werwaarts zijne reize ſtrekte. Het antwoord was, *na Medenblik.*

Door den nood der tijden geperst, verliet nu REAAL zijne Vaderſtad. In 't laatst van April des Jaars 1567, ging hij ſcheep in eene Boejer, met VRANK DE WAAL, MATTHYS JANSZOON en ADRIAAN KROMHOUT, met zijne Huisvrouw en een dogtertje van veertien jaaren. Gekoomen te *Medenblik*, wierden ze aldaar gewaarſchuwd, dat 'er eenige Ruiters van *Alkmaar* in aantogt waren. Straks lieten ze zich, met een Haringſchuit, op de Ree roeien, vonden aldaar, nevens andere Schepen, met gevlugte goederen belaaden, een Karveeltje, heb-

hebbende alleen een kleinen Jongen aan boord. Nogthans zeilden ze voort tot onder *Wieringen*, daar de Schipper 's anderendaags bij hen kwam, en verhaalde, dat ze naauwlijks onder zeil geweest waren, of de Ruiters kwamen in hunnen herberg, om hen te zoeken. Zelf hadden ze in de Haven een Vaartuig gezogt, om hen na te zeilen. Deeze, zeide REAAL, zouden het Vrijgeleide zijn, welk de Burgemeesters beloofd hadden, hem te zullen naazenden. Van onder *Wieringen* bragt de straks genoemde Schipper onzen REAAL met de zijnen na 't Eiland *Vlieland*, alwaar ze aan land traden. Hier bevonden ze zich in groote verlegenheid, alzo 'er Schuit, Schip noch Pink aan 't Eiland was, om hen verder voort te helpen. Daarenboven kwam 'er schrijven van Burgemeesteren van *Amsterdam* aan den Schout van *Vlieland*, inhoudende verzoek om zekere vier persoonen, zijnde, volgens beschrijving, REAAL en de zijnen, in gevalle zij aldaar kwamen, aan te houden en in verzekering te neemen. De menschlievendheid van zekeren Burger van *Alkmaar* redde hen uit den nood. Deeze was ADRIAAN KORNELISZOON, een Goudsmid, thans op *Vlieland* woonagtig, en, bij voorraad, het Schoutsampt waarneemende, alzo de Schout, voor weinige dagen, overleeden was. Hij hadt den Amsterdamschen brief in handen gekreegen, vertoonde dien aan de Vlugtelingen, en raadde hun om te vertrekken. Straks was het uitzien na eenig Vaartuig. Eindelijk vonden ze eenen ouden Krabbeschuit, van drie lasten, die wel een half jaar in den grond hadt gelegen. In den nacht wonden ze deezen boven water, en staken 'er, 's anderendaags, mede van het Eiland. Doch het Vaartuig te lek zijnde om Zee te kunnen houden, wierdt men te raade, den steven te wenden na *Harlingen*. Een afschrikkend verschijnzel belette hun hier het landen; 't was dat van een Schip met Krijgsvolk, 't welk een ander aan boord lag: om naamelijk, gelijk ze zedert vernamen, de Heeren VAN BATENBURG en andere Edelen gevangen te neemen. In weerwil van den toestand van hun Vaartuig, zetten ze thans koers na de *Wadden*. Hier stopten ze, zo goed hun doenlijk was, bij nacht, met het Linnen, welk zij bij zich hadden, de gaten van het kranke Schip. Naa veel zukkelens en gevaars kwamen ze

eindelijk, op den tweeëntwintigsten Maij des genoemden jaars, behouden te *Embden*; alwaar zij veelen hunner Medeburgeren vonden, die, naa hun vertrek, de Stad verlaaten hadden.

LAURENS JAKOBSZOON REAAL vertoefde buitenslands, tot op de verandering van zaaken, in den Jaare 1578, te *Amsterdam* voorgevallen. Naa zijne wederkomst in het Vaderland bekleedde hij verscheiden aanzienlijke posten: van Schepen en Raad der Stad, Kapitein en vervolgens Kolonel der Burgerije, als mede van Raad ter Admiraliteit in *Zeeland*. Ter gelegenheid der komste van den Graave VAN LEICESTER te *Amsterdam*, in den Jaare 1587, de wagt hebbende bij de Regulierspoort, om den Graaf te ontvangen, hadt hij het hart vol zorgen, dewijl de vallende avond hem belette, de grootheid van 't gevolg te onderscheiden, en hij vreesde, dat de binnen trekkende stoet ligt te groot zijn konde voor de veiligheid der Stad. De onverzaagdheid van zijnen Serjant, WILLEM VAN SUIL genaamd, redde hem uit die verlegenheid. Voor de eerste maal beklom LAURENS JAKOBSZOON REAAL het Schepensgestoelte in den Jaare 1582, vervolgens in de Jaaren 1585, 1586, 1589 en 1590. Misschien zal hij niet lang daar naa overleeden zijn. De vermaarde JAKOBUS ARMINIUS hadt zijne dogter ter Echtgenoote.

Behalven de bovengemelden, vinden wij, op de Regeeringslijst van *Amsterdam*, van het Geslagt van REAAL, aangetekend de volgende persoonen: BARTHOLOMEUS JANSZOON REAAL, Rekenmeester, of Commissaris van de Rekenkamer, in de Jaaren 1628 en 1629; Dr. FRANS REAAL, Schepen, in de Jaaren 1647, 1651, 1654, 1655, 1657 en 1658, Raad geworden in den Jaare 1659, Burgemeester, in den Jaare 1669, buitentijds, in de plaats van GERRIT HASSELAAR, die Schout was geworden; Dr. JAKOB JANSZOON REAAL, Raad, in den Jaare 1623, als mede, in dat zelfde jaar, Schepen, en vervolgens in 1626 en 1628; JAN PIETERSZOON REAAL, Schepen, in den Jaare 1579, Raad, in den Jaare 1603, en Burgemeester, in de Jaaren 1604 en 1612; JAN REAAL, Schepen, in de Jaaren 1723, 1726, 1727, 1731 en 1732; JEAN REAAL, Commissaris, in den Jaare 1658; PIETER JANSZOON REAAL, Schepen, in de Jaaren 1609 en 1618; PIETER REAAL, Raad, in den

Jaare

Jaare 1683, Schepen, in den Jaare 1685; REINIER REAAL JANSZ, Thesaurier Extraordinaris, in 1621 en 1632.

REDANUS, (PETRUS) of REIDANUS, een vermaard Geneesheer van de Zestiende Eeuwe, was gebooren te *Deventer*, welks Doorluchtig School, ten dien tijde, alomt vermaard was, en zeer veele geleerde Mannen uitleverde. Onder andere Werken ziet van hem het licht *Querela Medicinæ Dogmaticæ*, of Klagte der Leerstellige Geneeskunde. De vermaarde JAKOBUS CURIO voegde daar nevens eene Zamenspraak, getijteld *Hermotinus*.

Zie VAL. ANDREAS, *Bibl. Belgica*.

REEDE. (*Het Geslagt van* VAN) Gaarne gunnen wij, in ons *Woordenboek*, eene plaats aan aloude Vaderlandsche Geslagten. Zij strekken tot een sieraad der Nederlandsche Natie, en zijn een bewijs, dat het haar, zo min als andere volken, niet ontbreekt aan eenen volgreeks van aanzienlijke takken, uit eenen zelfden Geslagtboom voortgesprooten. Onregt deeden wij aan het Geslagt van VAN REEDE, indien wij het hier over 't hoofd zagen. Zo in oudheid als menigte van vermaarde Telgen behoeft het voor geene andere Vaderlandsche familiën te wijken. Men rekent het afkomstig uit *Munster*, en zich van daar door *Gelderland*, *Twente* en vooral het Sticht van *Utrecht* verspreid te hebben.

Te weeten, in het begin der Dertiende Eeuwe leefden FREDERIK, ARNOLD en GERARD VAN REEDE, broeders, dus genoemd naar een Vlek of Heerlijkheid in het gemelde Bisdom. Reeds in hunnen leeftijd moeten ze lieden van geen gering vermogen en aanzien geweest zijn, naardien men dezelven afzonderlijk, of allen te zamen, meermaalen vermeld vindt, bij plegtige verdragen, of andere onderhandelingen, tusschen Vorsten en Grooten van hunnen tijd. Heer FREDERIK koomt voor, in den Jaare 1226, als een der Scheidsmannen, door GERARD VAN NASSAU, Graaf van Gelder en Zutfen, gekoozen, ter vereffeninge der oneenigheden, tusschen hem en OTTO VAN DER LIPPE, Bisschop van Utrecht, over eenige Goederen in *Sal*-

 land

land gereezen. In dat zelfde jaar wordt hij nogmaals vermeld, als getuige, in zekere uitspraak, door den Pauslijken Gezant, tusschen den gemelden Bisschop en FLORIS DEN IV, Graaf van Holland. Daarenboven stondt hij, in 't volgende jaar, als getuige over de Vrijheden, door GERARD, Graaf van Gelder, aan de Opgezeetenen van de *Veluwe* verleend. Tien jaaren laater ondertekende hij, als getuige, eenen Brief, raakende eene Overeenkomst, tusschen OTTO, Graaf van Gelder, en HENRIK VAN DEN BERG, wegens het regt van Voorspraak of Advokaatschap van de Kerk van *Embrik*. Alle de drie broeders stonden, in den Jaare 1233, over den Brief, bij welken OTTO, Graaf van Gelder en Zutfen, aan de Stad Arnhem eenige Stedelijke Privilegien toestondt. Nogmaals vinden wij hen gezamentlijk vermeld, in eenen Brief van den Jaare 1250, bij welken OTTO VAN GELDER zekere Gift, door zijne Voorouders, aan het Klooster Bethlehem, bij Deutekom gedaan, bekragtigde. Opmerkelijk is het, dat, in de twee laatste handelingen, FREDERIK in de tweede plaats genoemd wordt. 't Zij dat zijne broeders ongehuwd, of kinderloos zijn gestorven, zeker is het, dat Heer FREDERIK als de Stamvader des Geslagts vermeld wordt. Van hem zullen wij dan met onze berigten eenen aanvang maaken.

FREDERIK VAN REEDE hadt in huwelijk eene dogter uit het Geslagt van *Munster*, en verwekte bij haar,

BITTER, *Heer van Reede*. In eenen ongedrukten Brief, van den Jaare 1260, bekent deeze, dat *Machtelt*, Weduwe van Steven van Munster, en haar Zoon *Zweder*, voor 't Geregt van Boekholt, ten behoeve van den Kommandeur en de Ridders van het Duitsche Huis te Utrecht, aan hem hadden opgedraagen de goederen, op Raven, bij Utrecht, gelegen. Nogmaals wordt hij vermeld, in den Jaare 1274, als getuige, in zekeren ongedrukten Opdragtsbrief. Heer BITTER was getrouwd met eene dogter des Graaven *van Loon*, en bij dezelve Vader van

HENRIK, *Heer van Reede*. Volgens eenen onuitgegeeven Brief van den Jaare 1296, hadt deeze aan Reijnold, Graave van Gelder, opgedraagen het Huis van Nijenbeek, gelegen op de Veluwe. Zijne huisvrouw was *Christina van Romberck*, en deeze bij hem Moeder van FRE-

FREDERIK, *Heer van Reede*, getrouwd met eene dogter uit het Munstersch Geslagt van Gammekle, behalven eene dogter, *Catharina van Reede*, getrouwd met Roelof van Bevere.

BITTER, *Heer van Reede*, nam ter Vrouwe eene dogter van BERNT DROSTE, afkomstig uit het Munstersche, en verwekte bij haar:

1. *Goert, Heer van Reede*, gehuwd met Sibijlla Klencke, en bij haar Vader van

Catharina, Vrouwe van Reede, die vervolgens de Echtgenoote wierdt van Everd van Rhemen, tot Dravenhorst, en alzo de Heerlijkheid Reede aan het Geslagt van Rhemen bragt.

2. BERND VAN REEDE, die volgt.

3. *Frederik van Reede.*

BERND VAN REEDE, tradt in den echt, in den Jaare 1385, met Soldelina, eenige dogter van Goert, Heere van Saasveld, en van N. Klencke. Het Huis te Saasveld kwam aldus in zijn Geslagt. BERND was Vader van

HENRIK VAN REEDE, Heer van Saasveld; hij trouwde eene dogter van Goert van Thije, Ridder, kogt het Huis Brandlicht, in het Sticht van Munster, en liet de volgende kinderen naa:

1. GOERT VAN REEDE, Heer van Saasveld en Brandlicht, die volgt.

2. *Goosfen van Reede.*

3. *Henrik van Reede.*

4. *Johanna van Reede*, getrouwd met Johan, Heer van Almelo. In den Jaare 1452 voorzagen deeze die van het Vriefeveen van Handvesten; Heer *Henrik*, de Vader van Johanna, stondt daar over als getuige.

GOERT VAN REEDE, tradt in den echt met *Jutta*, of *Judith van Ruitenberg*, en verwekte daar bij:

1. ADRIAAN VAN REEDE, die volgt.

2. *Frederik van Reede*, getrouwd met Anna van Rosfem, dogter van Jan, Heere van Rosfem, Mijnerswijk, enz. en van Odeler van Zuijlen, Vrouwe van Nijvelt, Broekhuizen, enz. Naa 's Mans overlijden hertrouwde deeze met Fredrik van den Boetfelaar, Zoone van Dirk van den Boetfelaar, Heere van Schulenborg en ter Mollen.

ADRIAAN VAN REEDE, Heer van Saasveld en Brandlicht, was, in den Jaare 1497 en vervolgens, ten tijde van Fredrik van Baden, Bisschop van Utrecht, beschreeven onder de Edelen van het Landschap Overijssel, wegens Twente; als mede onder Bisschop Frederiks opvolger. Die van Zwolle thans van den Bisschop afgevallen zijnde, en zich onder de bescherming van den Hertog van Gelder begeeven hebbende, namen, op den tienden Julij des Jaars 1521, Heer ADRIAAN gevangen. Twee jaaren laater bekwam hij zijne vrijheid, ten koste van het Huis Saasveld, welk hij aan den Bisschop opdroeg. In den Jaare 1527 wordt hij vermeld als een der Geheimraaden van HENRIK VAN BEYEREN, Bisschop van Utrecht. Daarenboven bekleedde hij den post van Huis-Maarschalk bij eenige der Utrechtsche Kerkvoogden. Bij zijne huisvrouwe *Lucia van Goor*, dogter van Jan van Goor, Heere van Heel, en van Johanna, dogter van den Burggraave van Montfoort, verwekte hij de volgende kinderen:

1. GOERT VAN REEDE, Heer van Saasveld, die volgt.
2. *Lucia van Reede*.
3. *Agnes van Reede*, getrouwd met Menso van Heiden, tot Astrup, in het Sticht van Osnabrugge.
4. *Maria van Reede*, gehuwd met Herman van Westerhold, tot Koppel, in het Sticht van Munster.
5. *Johan van Reede*, Drost van Haaxbergen, Diepenhem en Laaghe, in den Jaare 1549 en vervolgens.
6. *Botter van Reede*, Kannunik te Utrecht.
7. Eene dogter *N. N.*
8. HENRIK VAN REEDE, Heer tot Brandlicht. Naa de opgave der naakoomelingen van zijnen oudsten broeder, zal van deezen breeder gesproken worden.

GOERT VAN REEDE, Heer van Saasvelt, gebooren in de maand September des Jaars 1516, bekleedde het ampt van Hoofdschout van Utrecht, zints de maand October des Jaars 1555 tot in de maand April des Jaars 1564, wanneer hij daar van vrijwilligen afstand deedt. Intusschen wierdt Heer GOERT met de Ridderhofstad *Amerongen* beleend, en, uit dien hoofde, in de Ridderschap des Lands van Utrecht beschreeven. In den Jaare 1544 was hij in den echt getreeden, met *Geertruid*

van

van Nijenrode, dogter van Ernst van Nijenrode, Heere van Zuilestein, en van Margareta van Renesse. Ingevolge diens Huwelijks wierdt Heer GOERT insgelijks beleend met de Ridderhofstad Zuilestein, in den Jaare 1558; hij wierdt, in den Jaare 1580, door aankoop, eigenaar van de Ridderhofstad ter Horst, of Nederhorst. In den Jaare 1584 was hij een der Gemagtigden, door 's Lands Staaten benoemd, om met HENRIK DEN III, Koning van Frankrijk, over de Opdragt der Nederlanden aan zijne Majesteit te handelen. Terwijl de Gezanten, die de reize te Zee doen zouden, in den Briele op eene gunstige gelegenheid wagtten, wierdt Heer GOERT onpasselijk. Hij keerde dan te rug, en overleedt, op den negentienden April van het volgende Jaar 1585. Bij zijne Huisvrouw, die hem bijkans twintig jaaren overleefde, hadt hij de volgende kinderen verwekt:

1. *Gijsbert van Reede*, ongehuwd in Italië overleeden.

2. ADRIAAN VAN REEDE, Heer van Saasvelt, die volgt.

3. FREDERIK VAN REEDE, Heer van Amerongen, volgt insgelijks.

4. *Johanna van Reede*, getrouwd met Jan van den Bongaart, Zoone van Bernd, Heere van Bongaart, ter Lucht, enz. en van Elizabeth Turk, Vrouwe van Nijenrode.

5. *Maria van Reede*, gehuwd, in den Jaare 1600, met Bernd, Heere van Bongaart, broeder van den Man van haare Zuster.

6. *Lucia van Reede*, getrouwd, eerst met Adolf van Rechteren, Zoone van Johan van Rechteren en van Agnes van der Clooster, vervolgens met Floris Hartard van den Boetselaar, Heere van Odekirchen, Zoone van Floris van den Boetselaar, Heere van Karnis, en van Odilia van Floderp, Vrouwe van Odekirchen.

7. *Johan van Reede*, ongehuwd in Frankrijk gestorven.

8. *Bernd van Reede*.

9. GERARD VAN REEDE, Heer van Nederhost, van wien, na zijne twee ouder broeders, zal gesproken worden.

10. *Alijd van Reede*, Vrouwe van Zuilestein, getrouwd, in den Jaare 1586, met Thomas Maria Wingfeld, Ridder, Heere van Grenu, een Engelsch' Kolonel.

11. *N. N.* een Zoon, jong gestorven.

ADRIAAN VAN REEDE, Heer van Saasveld, is geweest Groot-hofmeester van ERNST VAN BEYEREN, Prinse-Bisschop van Luik. Hij nam ter Vrouwe *Anna van Duras*, Weduwe van Enatten, en verwekte bij haar deeze kinderen:

1. GERARD VAN REEDE, Heer van Saasvelt, van wien straks nader.

2. *Willem van Reede*, Heer van Heurm, Teijchelerijen, enz. getrouwd met Maria van Cortenbach, en Vader van de volgende kinderen:

a. *Maria Catharina van Reede*, gehuwd aan François Philippe d'Ive, Heere van Soije en Godion.

b. *Veronica van Reede*, Kloosterjuffer in het Keiserlijk Sticht te Borchet.

c. *Maria van Reede*, insgelijks Kloosterjuffer.

d. *Adriana van Reede*, Geestlijke in het Klooster te Herkenrode.

e. *Margareta van Reede*, Kanunnikesse van St. Maria, te Keulen, getrouwd met Ivo van Hoen van Chatiel, Heere van Stokkum.

f. *Margareta van Reede*, Geestlijke in het Klooster te Mijlen.

3. *Godard Adriaan van Reede*, Heer van Printhagen; hij was Edelman van de Kamer van den Prinse-Bisschop van Luik, en Groot-Drossaart van het Graafschap van Loon. Zijne Echtgenoote was Maria van Merode, en hij bij dezelve Vader van:

a. *Margareta Isabella van Reede*, getrouwd met Ferdinand van Lijnden, Baron van Froidcourt, Zoone van Karel Ernst van Lijnden, Groot-Hofmeester van den Prinse-Bisschop van Luik en Gouverneur van Franchimont.

b. *Maria Johanna van Reede*, Geestlijke in het Klooster van Herkenrode.

c. *Johanna Eleonora van Reede*, getrouwd met Johan van Heijnsdale, Heere van Wikveld en Wechmaal.

d. *Anna Françoise van Reede*, Kloosterjuffer te Vrouwendaal, bij Hoei.

e. *Barbara Robertina van Reede*, Geestlijke in het straks genoemde Klooster.

f. Maxi-

f. *Maximiliaan van Reede*, Geestlijke in het Klooster *Paix de Dieu.*

g. *Machtelt van Reede*, Geestlijke te Mijlen, bij St. Truien.

4. *Ernestina van Reede.*

5. *Lucia Margareta van Reede.*

GERARD VAN REEDE, Heer van Saasvelt, nam ter Vrouwe, in den Jaare 1609, *Maria van Wijhe*, Vrouwe van Herne, Nijenrode en ter Lucht, en verwekte de volgende kinderen:

1. *Anna Margareta van Reede*, getrouwd, eerst, met Robbert d'Mijenteau, Heere van Ochem, Paire, enz. wiens moeder was Anna van Groesbeek; naderhand, met Albert Eugene de Lanoij, Baron van Clervaux, d'Enerij, Heere van Wermerange, Bietange, Bolland, Zuilemont, Trembleur, Kapitein.

2. *Joachim van Reede*, Heer van Saasvelt, getrouwd met eene dogter uit het Geslagt van Spies van Heinsberg, bij welke hij verwekt heeft eenen Zoon, *Gerard Adriaan van Reede*, Heer van Saasvelt, en, naa het overlijden van zijne Grootmoeder, ook Heer van Nijenrode, en gehuwd met eene dogter uit het Geslagt van Drosten.

3. *Cornelia Agnes van Reede*, Kanunnikesse te Nivelle.

4. *Reinard Adriaan van Reede*, Heer van Herne, Drost van 't Land van Ravestein; getrouwd met Anna van Lijnden, dogter van Dirk van Lijnden, Baron van Hemmen, Heere van Blitterswijk, en van Heilwig Vijch.

5. *Bernardina van Reede*, Kanunnikesse te Nivelle.

FREDERIK VAN REEDE, Heer van Amerongen, boven vermeld, als de Zoon van *Goert van Reede* en *Geertruid van Nijenrode*, gebooren op den veertienden Julij des Jaars 1550, wierdt Kanunnik in het Kapittel ten Dom, te Utrecht, in de maand September des Jaars 1564, en deedt afstand van zijne Kanunnikdije, in de maand October des Jaars 1594. In de maand Junij des Jaars 1597 wierdt hij beschreeven in de Ridderschap des Lands van Utrecht. Hij is tweemaal getrouwd

geweest: eerst met *Kornelia van Oostrum*, dogter van Johan van Oostrum en van Maria van Oostrum, in den Jaare 1600 overleeden; vervolgens, in den Jaare 1610, met Catharina van Mervelt, Weduwe van Bartholomeus van Waal, Heere van Moersbergen, dogter van Adolf, Heere van Mervelt, en van Johanna van Dorth. Heer FREDERIK overleedt in de maand Julij des Jaars 1611, hebbende verwekt, bij zijne eerste Huisvrouwe:

1. GODARD VAN REEDE, Heer van Amerongen en Ginkel, die volgt.

2. *Dirk Adolf van Reede*, Geestlijke.

3. *Geertruid van Reede*, getrouwd met Henrik van Brederode, Heer van den Bolle, Drost van Ameiden.

4. *Margareta Maria van Reede*, Kloosterjuffer in het Adelijk Klooster van Oudwijk, bij Utrecht.

5. *Ernst van Reede*, Kapitein, en vervolgens Maarschalk van Eemland, in het Sticht van Utrecht, gehuwd met Kornelia van Renesse van Wilp, dogter van Johan van Renesse, Heere van Wulven en Wilp, en van Hester van Hattum, en bij haar Vader van

a. *Frederik van Reede*, getrouwd met eene dogter uit het Geslagt van ter Beek, bij welke hij twee Zoonen verwekte.

b. *Hester Willemina van Reede.*

c. *Kornelia van Reede*, eerst getrouwd met N. N. van Camons, Heere van Vuren, vervolgens met N. N. van Bronkhorst, Heere van Hulsden.

GODARD VAN REEDE, Heer van Amerongen en Ginkel, beschreeven in de Ridderschap des Lands van Utrecht, en in den Jaare 1641 Afgevaardigde in het Leger der Algemeene Staaten. Terwijl hij dien last bekleedde, wierdt hij ziek, en na Bergen op den Zoom gevoerd zijnde, overleedt aldaar, in de maand October des gemelden jaars, in den ouderdom van bijkans negenenveertig jaaren. Bij zijne Huisvrouwe *Anna van den Boetselaar van Fautenburg*, die vervolgens nevens hem te Amerongen begraaven wierdt, hadt hij verwekt:

1. *Frederik Adolph van Reede tot Amerongen*, Kanunnik van den Dom te Utrecht, en Kornet, tradt in 't huwelijk met Ernestina van den Boetselaar, Vrouwe van Fautenburg, dogter

van

van Rutger van den Boetselaar, Heere van Fantenburg, en van Beatrix Mulert. Hij overleedt zonder kinderen, in 't vierentwintigste jaar zijns ouderdoms. Zijne Weduwe hertrouwde, zedert, met Antoni van Haarsolte, Heere van Herxen.

2. *Kornelia Elizabeth van Reede tot Amerongen*, gehuwd, in den Jaare 1633, met Philibert van Tuil van Serooskerken, Heere van Wulven, Serooskerken, enz. beschreeven in de Ridderschap des Lands van Utrecht, en in de maand Januarij des Jaars 1661 overleeden. Zijn Lijk wierdt begraaven te Amerongen, met deeze zestien Kwartieren en het volgende bijschrift.

TUIL VAN SERROOSKERKEN. VAN EYNDE. WYNGAARDEN. ZUILEN VAN NYVELD.
MICAULT. WELLE VAN CATS. SPRUIT. SONNEVELD.
SANDELYN. BRIMEU. CROESING. GRUIMINGEN.
VAN DE WERVE. CUIK. BOURBONNOIS. TRILINGEN.

Hier onder leyd het stof en d'asfche
Van d'Edele PHILIBERT VAN TUIL,
Hy was voor land en kerk een kop're zuil.
Zijn ziel, in Christus bloed gewasfche,
Leeft eeuwig en blyft onverdurven.
Soo deugt, en trouw, en dapperheit van geest
Had schend-vry van de bleke doodt geweest,
Heer PHILIBERT *waar nooit gestorven.*

O. 7 Jan. 1661.

Zijne Huisvrouw, gestorven in den Jaare 1666, legt te Houten begraaven, met de volgende zestien Kwartieren en Bijschrift.

REEDE.	GOER.	BOETSELAAR.	SMULLENIK.
NYENRODE.	RENESSE.	SCHENK.	REBERSRUIT.
OOSTRUM.	ABKOUDE VAN MEERTEN.	MEERVELDT.	LANGEN.
OOSTRUM.	SPRUIT VAN KRIEKENBEEK.	DORTH.	HESWYN.

Vrouw Cornelia Elizabeth van Reede tot Amerongen,
Vrouwe Douariere van Wulven, Serooskerken, &c.
O. 23 Aug. 1666.

3. *Anna*

3. *Anna Walburg van Reede tot Amerongen*, gehuwd, in den Jaare 1645, met Johan van Tuil van Serooskerken, Heere van Soelekerke, Philipsland, enz. Zoone van Arend van Tuil van Serooskerken, Heere van Soelekerke, en van Catharina Ockersen. Zij overleedt te Zierikzee, haare Geboorteplaats, in 't einde van het Jaar 1661, in haar vijfenveertigste jaar, en wierdt te Amerongen begraaven.

4. *Catharina van Reede van Amerongen*, eerst getrouwd met Arend van Randwijk, Ritmeester, en naderhand met Karel Alexander van Berk, bij welken zij in het Kraambedde storf, in de maand November des Jaars 1651.

5. GODARD ADRIAAN, Baron van Reede, Vrijheer van Amerongen, die hier naa volgt.

6. *Geertruid van Reede van Amerongen*, ongehuwd overleeden.

7. *Margareta Maria van Reede van Amerongen*, insgelijks ongetrouwd gestorven.

GODARD ADRIAAN, *Baron van Reede*, *Heer van Amerongen*, Ridder van de Orde van den Olifant, in Januarij des Jaars 1642 Maarschalk geworden van de Stad en den Lande van Montfoort, in het Sticht van Utrecht, doch straks daar op van dien post afstand gedaan hebbende, wierdt in de maand Maart van dat zelfde jaar beschreeven in de Ridderschap des Lands van Utrecht, en van wegen dezelve afgevaardigd ter Vergaderinge van de Algemeene Staaten in 's Hage. Naadat hij, in den Jaare 1655, een Gezantschap in Deenemarke hadt waargenomen, vertrok hij, in de zelfde hoedanigheid, na Spanje. Tweemaalen deedt hij, zedert, eenen keer na Deenemarke, in de Jaaren 1665 en 1667, de laatste reize om de uitrusting van veertig Oorlogschepen te bevorderen, waar in hij gedeeltelijk slaagde. In den Jaare 1672 eene Commissie aan het Berlijner Hof, bij den Keurvorst van Brandenburg, hebbende waargenomen, zonden hem de Algemeene Staaten wederom derwaarts, in den Jaare 1679, om den Keurvorst af te trekken van vijandelijke bedoelingen tegen den Staat. De Heer van REEDE vertoefde thans een geruimen tijd aan dat Hof. Gedurende zijn verblijf betoonde hij zijnen ijver voor de belangen van den Vaart der Nederlanders op de Kust van Afrika,

rika, ter gelegenheid dat de Keurvorst een plan beraamd hadt, om eene Afrikaansche Maatschappij te Embden op te rigten. Ondanks zijne hooge jaaren, naa zijne wederkomst van Berlijn, aanvaarde de Heer van Reede van nieuws een Gezantschap na Deenemarke, vóór of in den Jaare 1690. In het volgende jaar bewerkte hij aldaar een Verdrag van Koophandel, tusschen den Koning van Groot-Britannie en de Algemeene Staaten aan de eene zijde, en den Koning van Deenemarke aan den anderen kant. Hij overleedt, niet lang daar naa, te *Koppenhagen*, op den negenden October des Jaars 1691, in den ouderdom van zeventig jaaren. Het Lijk wierdt met een Oorlogschip herwaarts gevoerd, en te Amerongen begraaven. Bij zijne Echtgenoote, *Margareta Turnor*, liet hij geene kinderen naa, behalven

GODARD, Graaf van Athlone, Baron van Reede, Ginkel en Agrim, Vrijheer van Amerongen, Heer van Lievendaal, enz. Ridder van de Orde van den Olifant, Landcommandeur van de Balije der Duitsche Orde te Utrecht, Veldmaarschalk van de Legers van den Staat der Veréénigde Nederlanden, Gouverneur van de Provincie van Utrecht, en Dijkgraaf van den Lekkendijk bovendams. Daarenboven wierdt hij, in de maand April des Jaars 1674, door Prins WILLEM DEN III, beschreeven in de Ridderschap des Lands van Utrecht, doch nam eerst zitting naa zijns Vaders overlijden; ruimende, naa verloop van etlijke jaaren, zijne plaats in voor zijnen oudsten Zoon. Hij verzelde Prins WILLEM DEN III op deszelfs overtogt na Engeland, en deedt aan denzelven geene kleine diensten, onder andere door het behaalen van aanzienlijke voordeelen, op de vijanden, in Ierland, 't welk, door zijn beleid, voornaamelijk, tot onderwerping genoodzaakt wierdt. Koning WILLEM erkende 's Mans verdienste, door het schenken van de tijtels van *Graaf van Athlone* en *Baren van Agrim*. Het Parlement van Ierland begiftigde hem, daarenboven, met eenige landerijen. Toen de Franschen, in den Jaare 1702, eenen toeleg maakten om Nieuwmegen te verrassen, noodzaakte hij dezelven, van hun voorneemen af te zien. Heer GODARD was gehuwd met *Ursula Philippota van Raasveld*, Vrouwe van Middagten, Hervelt, Rouenburg, Nienburg, enz. dog-

dogter van Reinier van Raasveld en Margareta van Leefdaal. Hij overleedt te Utrecht, in de maand Februarij des Jaars 1703, wierdt te Amerongen begraaven, en liet de volgende kinderen naa:

1. *Margareta*, Baronesse van Reede tot Amerongen, getrouwd met Johan Henrik van Isendoorn van Blois, Heere van Kannenberg, Kolonel van het Stichtsche Regiment te paerd, gesneuveld, in den Slag van Ekeren, op den dertigsten Junij des Jaars 1703.

2. FREDERIK CHRISTIAAN, Graaf van Athlone, Baron van Reede en Agrim, Vrijheer van Amerongen, Ginkel en Elst, Heer van Lievendaal, Lieutenant Generaal over de Ruiterij van den Staat der Veréénigde Nederlanden, Gouverneur van de Stad Sluis en onderhoorige Steden en Sterkten in Staats-Vlaanderen, en, zints den vrijwilligen afstand van zijnen Vader, in de maand December des Jaars 1701 beschreeven in de Ridderschap des Lands van Utrecht. Hij overleedt te Sluis in Vlaanderen, op den vijftienden Augustus des Jaars 1719, het eenënvijftigste jaar zijns ouderdoms, en wierdt te Amerongen begraaven, naalaatende, bij zijne Echtgenoote, *Henrietta van Nassau tot Zuilenstein*, dogter van Willem van Nassau, Graave van Rochefort, Heere van Zuilestein en Wagestein, de volgende kinderen, van welke de naakoomelingen nog heden, in het Sticht, met luister bekend zijn:

a. *Godard Adriaan*, Graaf van Athlone, Baron van Reede en Agrim, Vrijheer van Amerongen, Ginkel en Elst, Heer van Lievendaal.

b. *Frederik Willem*, Baron van Reede tot Amerongen.

c. *Urselina Christina Reinira*, Baronesse van Reede tot Amerongen.

3. *Anna Ursula*, Baronesse van Reede tot Amerongen, getrouwd met Dirk Wolter van Lijnden, Baron van Hemmen, Heere van Blitterswijk, Amptman, Regter en Dijkgraaf tusschen Maas en Waal.

4. *Renira*, Barommesse van Reede tot Amerongen.

5. *Jacoba*, Barommesse van Reede tot Amerongen, getrouwd met N. N. Corswaren, Graaf van Nijlle, Brigadier in dienst der Algemeene Staaten.

6. Go-

6. *Godard Adriaan*, Baron van Reede, Heer van Herreveld, beschreeven, wegens het Kwartier van de Veluwe, in de Ridderschap van Gelderland, Landdrost van de Veluwe, Lieutenant Opperjaagermeester van Gelderland, Ridder van de Duitsche Orde in de Balije van Utrecht, en, als zodanig, Kommandeur te Maasland. Hij was getrouwd met Maria van Nassau tot Zuilestein, zuster van zijns broeders Echtgenoote, en liet bij zijnen dood, voorgevallen op den tweeden Maij des Jaars 1730, de volgende kinderen naa:

a. *Ursulina Philippina*, Baronnesse van Reede tot Herreveld, gehuwd, in den Jaare 1730, met François van Randwijk, Heere van Beek, Lieutenant Kolonel van een Regiment Voetvolk in dienst van den Staat.

b. *Willemina*, Baronesse van Reede tot Herreveld.

c. *Godard Adriaan*, Baron van Reede tot Herreveld.

7. *Agnes*, Baronnesse van Reede tot Amerongen, gehuwd met Johan Philips Christoffel, Baron van Keppel tot Stoevelaar, van wegens het Kwartier van Twente, in den Jaare 1712, beschreeven in de Ridderschap van Overijssel.

8. *Willemina*, Baronnesse van Reede tot Amerongen, ongetrouwd overleeden.

9. *Reijnhard*, Baron van Reede, Heer van Ginkel, Middagten, Zuilenburg en Rouenburg, Burgman tot Nienburg, Ridder van de Malteeser Orde, en Kommandeur te Werden, Generaal Majoor van de Ruiterij en Generaal Kwartiermeester der Legers van den Staat, Kolonel onder het Stichtsche Regiment Paerdevolk, Gouverneur van Venlo en onderhoorige Forten, Kanunnik in het Kapittel ten Dom te Utrecht, en Proost van Elst.

10. *Willemina*, Baronnesse van Reede tot Amerongen, ongehuwd gestorven.

11. *Jakob*, Baron van Reede tot Amerongen, Kapitein ter Zee, in de maand Augustus des Jaars 1724, ongetrouwd overleeden.

12. *Willem*, Baron van Reede tot Amerongen, Kapitein onder het Voetvolk, ongehuwd gesneuveld, op den drieëntwintigsten Augustus des Jaars 1706, in het beleg van Menen.

13. *Her-*

13. *Hester*, Baronnesse van Reede tot Amerongen, getrouwd met den Heer van Asbeek.

14. *Dorothea*, Baronnesse van Reede tot Amerongen.

Gerard van reede, Heer van Nederhorst, op N°. 9. vermeld onder de kinderen van goert van reede, Heere van Saasveld, wierdt Kanunnik ten Dom te Utrecht, op den vijftienden October des Jaars 1575, en in de maand Maij des Jaars 1595 beschreeven onder de Geëligeerden, ter Vergaderinge van de Staaten des Lands van Utrecht. Hij deedt daar van afstand in de maand November des Jaars 1611, en is niet lang daar naa overleeden. Bij zijne huisvrouwe, *Machtelt van Diest*, dogter van Jan van Diest, was hij Vader van

1. *Johanna van Reede van Nederhorst*, Abtdisse van het Klooster te Mariendaal, bij Utrecht.

2. *Lucia van Reede van Nederhorst*, getrouwd, in de maand Augustus des Jaars 1616, met Ernst van Abcoude van Meerten, Schout van Amersfoort, Drost van Vianen, en Kapitein. Zij stierf kinderloos, in de maand October 1635.

3. *Regina van Reede van Nederhorst*, getrouwd, in den Jaare 1616, met Hugo van Zuilen van Nijvelt, Zoone van Amelis van Zuilen van Nijvelt en van Catharina van Blois van Treslong.

4. *Margareta van Reede van Nederhorst*, in April 1611 gehuwd met Henrik Zoudenbalch, Dijkgraaf van den Lekkendijk bovendams.

5. Godard van reede, Heer van Nederhorst, enz. die volgt.

6. Ernst van reede, Heer van Vuersche en Drakestein; van deezen zal in 't vervolg gesproken worden.

7. *Geertruit van Reede van Nederhorst*, gehuwd, in den Jaare 1612, met Dirk van der Does van Noordwijk, Heere van Bergestein, Zoone van Jan van der Does, Heere van Noordwijk, beschreeven in de Ridderschap des Lands van Utrecht. Zij overleedt, in hoogen ouderdom, in den Jaare 1684.

8. *Maria van Reede van Nederhorst*.

9. Johan

9. JOHAN VAN REEDE, Heer van Renswoude, van wien, agter zijne twee gemelde broeders, nader verslag zal gedaan worden.

10. *Sara van Reede van Nederhorst*, getrouwd, in den Jaare 1622, met Adriaan van Rosfem, Kapitein van eene Kompagnie Voetvolk en Maarschalk van het Oversticht van Utrecht.

11. *Elizabeth van Reede van Nederhorst*, ongehuwd overleeden.

12. *Anna Maria van Reede van Nederhorst*, eerst getrouwd met Thomas Williams, een Engelsch' Edelman, daar naa met Maurice de la Baije, Ridder, Baron van Theijl, Heere van Ninée, Pont sur Vaune, enz. Kapitein van eene Kompagnie Voetvolk.

13 *Beernt Adolph van Reede tot Nederhorst*, Edelman van Prinse Fredrik Henrik, daar na Maarschalk van Eemland, in het Sticht van Utrecht. Bij zijne Echtgenoote Constantia Magnus was hij, bij zijn overlijden, voorgevallen in den Jaare 1667, Vader van

a. *Gerard van Reede*, getrouwd met Geertruid van der Mark.

b. *Jakob van Reede*, Kapitein, getrouwd met Kornelia Gisberta Botter van Snellenberg, dogter van Philips Botter van Snellenberg, Heere van Maarsenbroek en Boelestein.

c. *Machtelt van Reede*, getrouwd met Huibert Vork van Lijnden, Kapitein.

d. *Elizabeth van Reede.*

e. *Petronella van Reede.*

f. *Pieter van Reede.*

g. *Anna van Reede*, getrouwd met N. N. van de Perre.

h. *Godard van Reede.*

i. *N. N.* overleeden in 1638.

GODARD VAN REEDE, Heer van Nederhorst, Kortehoef, Vreeland, Overmeer, Zoon van Heere GERARD VAN REEDE, N. 5. vermeld, gebooren 30 September 1588, wierdt Kanunnik ten Dom van Utrecht in den Jaare 1600, doch deedt 'er afstand van in den Jaare 1618. Kort daar naa wierdt hij beschreeven onder de Ridderschap 's Lands van Utrecht, en nam

als zodanig zitting in de Vergadering der Algemeene Staaten. Op de Vredehandeling te Munster, in den Jaare 1646, verscheen hij als een der Gevolmagtigden van hun Hoog Mogenden, en overleedt op den vijfentwintigsten Junij 1648. Hij is tweemaal getrouwd geweest: eerst met *Emerentiana Oom van Wijngaarden*, dogter van Gerrit Oom van Wijngaarden; vervolgens met Catharina van Utenhoven. Het laatste huwelijk was onvrugtbaar; doch in 't eerste hadt hij de volgende kinderen verwekt:

1. *Machtelt van Reede tot Nederhorst*, getrouwd, in 't Jaar 1640, met Beernt van Oostrum, Heere van Broekhuizen, beschreeven in de Ridderschap des Lands van Utrecht.

2. *Sandrina van Reede tot Nederhorst*, in den Jaare 1644 gehuwd aan Ansem Boll, Heere van Rijmstein, Hoofdschout der Stad Utrecht, en gestorven in den Jaare 1697.

3. GERARD VAN REEDE, Heer van Nederhorst, die hier naa zal volgen.

4. *Maria van Reede tot Nederhorst*, getrouwd met David van Zuilen, Heere van Natewisch, beschreeven in het Lid der Edelen 's Lands van Utrecht.

5. *Hendrina van Reede tot Nederhorst*, ongehuwd overleeden.

6. *Margareta van Reede tot Nederhorst*, getrouwd met haaren Neeve GERARD VAN REEDE, Heere van Vuersche en Drakestein, die hier naa zal volgen.

7. *Frederik Henrik van Reede tot Nederhorst.*

8. *Emerentia van Reede tot Nederhorst*, eerst getrouwd met Jakob van Zuilen van Natewisch, en naderhand met Hubert Vonk van Lijnden, Heere van Tollenberg.

GERARD VAN REEDE, Heer van Nederhorst, Kortehoef, Vredeland, Overmeer, Horstweert, enz. in den Jaare 1644 Kanunnik van de Kerk van Oud-Munster te Utrecht, en in den Jaare 1648 beschreeven onder het Lid der Geëligeerden 's Lands van Utrecht. Tweemaalen is hij getrouwd geweest: eerst, in den Jaare 1649, met *Anna Elizabeth van Lokhorst tot Zuilen*, dogter van Adam van Lokhorst, Heere van Zuilen, Westbroek, enz. en van Zwana van Ledenberg; vervolgens, in den Jaare 1657, met Agnes van Reede tot Drakestein, zijne volle Nicht, dogter van ERNST VAN REEDE, die straks zal volgen. Hij overleedt,

leedt, in den Jaare 1670, nalaatende, bij zijne eerste Echtgenoote,

Anna Elizabeth van Reede tot Nederhorst, Vrouwe van Zuilen, Westbroek, Zwesereng, enz. gehuwd, in den Jaare 1665, met Henrik Jakob van Tuil van Serooskerken, Zoone van René van Tuil van Serooskerken, Heere van Stavenisse, Rijnhuizen, enz en van Agnes van Reede tot Drakestein, en beschreeven, in den Jaare 1667, in het Lid der Edelen 's Lands van Utrecht. Zij overleedt in den Jaare 1682.

ENRST VAN REEDE, Heer van Vuersche en Drakestein, onder de kinderen van Heere GERARD VAN REEDE, Heere van Nederhorst, N. 6. vermeld, wierdt, in den Jaare 1619 Lieutenant Houtvester 's Lands van Utrecht, en, drie jaaren laater, Maarschalk van het Overkwartier van het Sticht; van welken post hij, egter, in den Jaare 1625, vrijwilligen afstand deedt, en van den eersten in het volgende jaar. Naderhand kogt hij de Ambagtsheerlijkheid van de Vuersche en de Ridderhofstad Drakestein, en wierdt daar mede beleend in den Jaare 1634. In 't einde van zijn leeven, 't welk inviel in den maand October des Jaars 1640, hadt hij zitting in 't Kollegie ter Admiraliteit te Amsterdam Zijne Echtgenoote was *Elizabeth van Utenhove*, dogter van Antonij van Utenhove, Heere van Rijnestein, en van Agneta van Renesse van Baar, en bij bij haar Vader van de volgende kinderen:

1. GERARD VAN REEDE, Heer van Vuersche en Drakestein, die volgt.

2. *Maria van Reede tot Drakestein*, in 1630 overleeden.

3. *Agnes van Reede tot Drakestein*, eerst getrouwd, in den Jaare 1636, met René van Tuil van Serooskerken, Heere van Rijnhuizen, Tienhoven, Stavenisse, enz. Zoone van Henrik van Tuil van Serooskerken en van Jacoba Oom van Wijngaarden tot Beerthuizen, beschreeven in het Lid der Edelen 's Lands van Utrecht, en van wegens hetzelve afgevaardigd ter Vergaderinge van de Staaten Generaal; vervolgens, in den Jaare 1657, met haaren Neef *Gerard van Reede*, Heere van

Nederhorst, boven vermeld. Zij overleedt in de maand Maij des Jaars 1692.

4. *Johan van Reede van Drakestein*, Vaandrig in dienst van den Staat, ongehuwd gestorven.

5. *Machtelt van Reede van Drakestein*, getrouwd, in den Jaare 1642, met Bartholomeus van Panhuis, Heere van Voorn, Hoofdschout der Stad Amersfoort, en President van het Hof van Utrecht.

6. *Frederik van Reede van Drakestein*, Kapitein, in een gevegt tegen de Portugeezen, in den Jaare 1649, in Brazil, ongehuwd gesneuveld.

7. *Margareta van Reede van Drakestein*, in den Jaare 1652, ongehuwd overleeden.

8. *Anthoni van Reede van Drakestein*, zijnde geweest Pagie bij den Prins van Oranje.

9. *Maria van Reede van Drakestein*, gehuwd, in den Jaare 1655, met Dirk van Baar.

10. *Karel van Reede van Drakestein*, Ridder van de Johanniter Orde, en Overschenk van den Keurvorst van Brandenburg.

11. *Henrik Adriaan van Reede van Drakestein*, naa aankoop beleend met de Ridderhofstad Mijdrecht, in den Jaare 1680, en, diensvolgens, beschreeven in de Ridderschap des Lands van Utrecht. Bij zijne Echtgenoote *N. N.* hadt hij eene dogter,

Francina van Reede, Vrouwe van Mijdrecht, getrouwd met Anthoni Karel van Panhuis tot Voorn.

GERARD VAN REEDE, Heer van Vuersche en Drakestein, boven genoemd, wierdt, in den Jaare 1642, beschreeven in de Ridderschap 's Lands van Utrecht. Tweemaalen is hij getrouwd geweest: eerst met *Catharina van Tailingen*, daar naa met zijne Nigt Margareta van Reede tot Nederhorst, boven genoemd. Hij overleedt in den Jaare 1669. De kinderen, in het tweede huwelijk verwekt, vinden wij niet genoemd; die van het eerste waren:

1 *Ernst van Reede tot Drakestein.*

2. *Florentius van Reede tot Drakestein.*

3. *Ernestina Elizabeth van Reede tot Drakestein*, in 1669 ongetrouwd overleeden.

Floren

4. *Florentia van Reede tot Drakestein*, in 1656 ongehuwd gestorven.

5. *Godard van Reede tot Drakestein.*

6. *Regina Elizabeth van Reede tot Drakestein.*

7. *Henriëtte van Reede tot Drakestein.*

JOHAN VAN REEDE, *Heer van Renswoude*, onder de kinderen van GERARD VAN REEDE, Heere van Nederhorst, N. 9. vermeld, wierdt Kanunnik ten Dom van Utrecht, in den Jaare 1611, tot Deken van het Dom-Kapittel vorkoozen in den Jaare 1620, en door koop eigenaar geworden zijnde van de Ridderhofstad Renswoude, in den Jaare 1623 daar mede beleend. Zedert nam hij zitting onder het Lid der Geëligeerden, in de Vergadering der Staaten van Utrecht. In den Jaare 1644 vertrok hij, als Gezant der Algemeene Staaten, na Engeland, en wierdt, 's jaars daar aan, door Koning KAREL DEN I tot de waardigheid van Baron verheven. In den Jaare 1652 wierdt hij President van de Vergaderinge der Staaten van Utrecht. In de maand December des Jaars 1671, den ouderdom van bijkans tachtig jaaren bereikt hebbende, ontdeedt hij zich van alle openbaare ampten en bedieningen. Nogthans wierdt hij, in de maand April des Jaars 1674, door Prins WILLEM DEN III, tot President van 's Lands Staaten en Supernumerair Geëligeerde Raad aangesteld. Boven dit alles hadt hij ook een Gezantschap, van wegen de Algemeene Staaten, waargenomen bij den Koning van Deenemarke, die hem met de Ridderorde van den Olifant begiftigde. Hij overleedt in de maand Februarij des Jaars 1682. Bij zijne huisvrouwe *Jacoba van Eede*, met welke hij ruim vijfenvijftig jaaren in den echt geleefd heeft, hadt hij verwekt de volgende kinderen:

1. GERARD, *Baron van Reede*, Heer van Renswoude, die volgt.

2. *Jacoba*, Baronnesse van Reede tot Renswoude, getrouwd met Gijsbert van Hardenbroek, Heere van Heer-Jansdam, Maarschalk van het Nederkwartier van Utrecht. Zij overleedt in de maand October des Jaars 1646.

3. *Machtelt*, Baronnesse van Reede tot Renswoude, getrouwd met Gijsbert van Hardenbroek, Luitenant Kolonel van een Regiment Voetvolk, en Gouverneur van de Stad Hulst. Zij stierf in de maand April des Jaars 1692.

4. *Maria Magdalena*, Baronnesse van Reede tot Renswoude, getrouwd met Otto Pijnssen van der Aa, Heere van Deijl.

5 *Amelia Catharina*, Baronnesse van Reede tot Renswoude, in den Jaare 1657 ongetrouwd overleeden.

6. *Henrik*, Baron van Reede tot Renswoude, in den Jaare 1656, van wegen de Algemeene Staaten, in Gezantschap vertrokken na 't Hof van Spanje, alwaar hij een geruimen tijd vertoefde. Naa zijne wederkomst kogt hij de Ridderhofstad Schonauwen, en, in de maand April des Jaars 1667 daar mede beleend zijnde, wierdt hij, nog in 't zelfde jaar, beschreeven in het Lid der Edelen des Lands van Utrecht. Hij stierf ongehuwd, in de maand September des Jaars 1669.

7. *Frederik*, Baron van Reede tot Renswoude, en, naa zijns broeders overlijden, Heer van Schonauwen, was Lieutenant Kolonel van een Hollandsch Regiment Voetvolk, en Kanunnik ten Dom, in November des Jaars 1691. In de maand Februarij des Jaars 1672 nam hij zitting, onder het Lid der Geëligeerden, ter Vergaderinge der Staaten 's Lands van Utrecht, en wierdt, in de maand November des Jaars 1674, als Heer van Lier, beschreeven onder de Ridderschap van Holland. In de maand Maart des Jaars 1676 tradt hij in 't huwelijk met Klara Elizabeth van der Mijl, dogter van Adriaan van der Mijl, Heere van der Mijl, Bakkum, Dubbeldam, Alblas, Bleskensgraaf, St. Antonipolder, enz. en van Petronella van Wassenaar Duivenvoorde; hij liet bij dezelve eene dogter naa, die de Echtgenoote wierdt van Wigbolt van der Does, Heere van Noordwijk, Oshem, enz.

8. *Geertruit Margareta*, Baronnesse van Reede tot Renswoude, in den Jaare 1653 ongetrouwd overleeden.

Gerard, *Baron van Reede*, Vrijheer van Renswoude, beschreeven, in den Jaare 1642, in het Lid der Edelen des Lands van Utrecht, nam ter Vrouwe Machtelt van Zuilen van Nijveld, dogter van Hugo van Zuilen van Nijveld en van Re-

gina

gina van Reede van Nederhorst, boven vermeld. Hij stierf in de maand December des Jaars 1666, nalaatende:

1. *Johan, Baron van Reede,* Vrijheer van Renswoude, Ritmeester, ongehuwd gestorven in den Jaare 1670.

2. *Jacomina Maria,* Baronnesse van Reede tot Renswoude, getrouwd, in den Jaare 1664, met Steven van Lijnden, Heere van Hoeflaken, in den Jaare 1662 Kanunnik ten Dom te Utrecht, en in de maand October des volgenden jaars verkoozen tot Geëligeerde Raad in het eerste Lid der Staaten des Lands van Utrecht. Doch vermits hij op dien tijd Rentmeester der Domeinen des Lands van Utrecht was, nam hij niet eerder dan in den Jaare 1668 zitting in de hooge Vergaderinge. Hij overleedt in den Jaare 1669. Meer dan zestig jaaren overleefde hem zijne Weduw, ongehuwd.

3. *Godard Adriaan,* Baron van Reede, Vrijheer van Renswoude, Kapitein, ongetrouwd overleeden.

4. *Lucia Elizabeth,* Baronnesse van Reede tot Renswoude, insgelijks ongehuwd gestorven.

5. *Frederik Adriaan,* Baron van Reede, Vrijheer van Renswoude, in den Jaare 1684 beschreeven in het Lid der Edelen des Lands van Utrecht, en wegens dezelve afgevaardigd ter Vergaderinge van de Algemeene Staaten der Vereenigde Nederlanden. Daarenboven verscheen hij als Gevolmagtigde van hun Hoog Mogenden op de Vredehandeling te Utrecht, in den Jaare 1712. In den Jaare 1685 tradt hij in 't huwelijk met Maria Duist van Voorhout, Weduwe wijlen den Heere Dirk van Hogeveen.

HENRIK VAN REEDE, *Heer van Brandlicht,* Zoon van *Adriaan van Reede,* Heere van Saasveld en Brandlicht, onder diens kinderen N. 8. vermeld, was eerst Domheer te Munster, doch tradt zedert in 't huwelijk, in den Jaare 1574, met Elizabeth, Graavinne van Mansveld-Arnstein, dogter van Jan Albert, Graave van Mansveld-Arnstein. Hij overleedt in den Jaare 1692, nalaatende:

1. *Anna Magdalena van Reede,* getrouwd met Johan Turk tot Lengerich, te vooren Domheere te Munster.

2. JOHAN ALBRECHT VAN REEDE, die volgt.

3. *Lucia Elizabeth van Reede*, getrouwd met Kasper Diderik Schoorlemmer tot Overhagen.

4. *Adriaan Henrik van Reede.*

5. *Dorothea Elizabeth van Reede*, Geestlijke in het Klarissen-Klooster te Munster.

6. *Willem Frederik van Reede*, eerst Domheer te Munster, en naderhand getrouwd met Elizabeth Turk tot Lengerich, bij welke hij verwekt heeft eene Erfdogter,

Wilhelmina Frederica Ursula van Reede, Vrouwe van Lengerich en Langen, getrouwd met haaren Neef *Johan Henrik van Reede*, van wien straks nader.

JOHAN ALBRECHT VAN REEDE, *Heer van Brandlicht*, tradt in 't huwelijk met *Anna Sibijlla van Asbeek te Goeren*, en verwekte bij haar deeze kinderen:

1. *Johan Henrik van Reede*, eerst Domheer te Munster, naderhand getrouwd met zijne Nicht Wilhelmina Frederica Ursula van Reede, boven vermeld.

2. *Adriaan Diderik van Reede.*

3. *Adolph Frederik van Reede*, Ridder van Malta, naderhand verkoozen tot Groot-Prioor van Duitschland, Prins en Vorst van Hestersheim.

4. *Agnes Dorothea van Reede.*

5. *Joachim Adriaan van Reede.*

6. *Johannes Pleghelmus van Reede.*

7. *Elizabeth Anna van Reede.*

REEWYK, met *Randenburg*, of, gelijk men 't gemeenlijk, bij verkortinge, noemt, *Raamburg*, is een Dorp, in het Baljuwschap van *Voshol*, in het gedeelte van Holland, *Rijnland* genaamd. Onder *Reewijk* behooren elfhonderd vijfendertig Morgens en vierhonderdvijfentwintig Roeden Lands; het getal der Huizen wordt begroot op honderdvijfentwintig. De Kerk is oud, met een laagen spitsen Toren, doch wordt door haaren eigen Leeraar bediend. In den *Tempel*, een klein Distrikt onder *Reewijk*, heeft nog heden de Heer het *Jus primæ noctis*, of *Regt van den Eersten Nacht*. Dikmaals wordt, in

de

de aloude Geschiedenissen, van dit Regt gesproken. Men verstaat 'er gemeenlijk door, een zo genaamd Voorregt van de Heeren der Plaatzen, Dorpen of Heerlijkheden, om de Bruiden den eersten Nacht te mogen beslaapen, doch 't welk met geld wierdt afgekogt. Zeker is het, dat de jonggetrouwden, in den *Tempel*, en misschien ook nog elders, aan den Heere zeker Losgeld betaalen, hoewel dit inzonderheid plaats heeft, wanneer de Bruid niet binnen het Distrikt gebooren is, maar van elders gehaald wordt. Intusschen ontmoeten wij, bij den Heer VAN LOON, een aanneemelijker berigt, wegens den afkoop van den *Eersten Nacht*, dan het raauwe algemeene gevoelen aan de hand geeft. De Heer VAN LOON naamelijk beweert, dat in de vierde Kerkvergadering van *Karthago*, gehouden in den Jaare 398, bevolen wierdt, dat alle nieuwgetrouwden, uit eerbied voor den ontvangen Kerkelijken Zegen, den eersten nacht in onthouding moesten doorbrengen: welke onthouding, zedert, door de Fransche Koningen, tot op drie nachten wierdt verlengd. In gevolge hier van zou dus de afkoop van het *Regt van den Eersten Nacht* niet dienen, om de Bruiden te bevrijden van het bijslaapen der Heeren van Dorpen of Heeerlijkheden, maar om de nieuwgetrouwden te ontslaan van de Onthoudinge, in welke zij de drie eerste nachten, zedert hunnen Trouwdag, moesten doorbrengen.

Zie PARS, *Katwijksche Oudheden*; G. V. LOON, *Aloude Regeeringswijze van Holl.*

REGIUS, (HENRICUS) gebooren te *Utrecht*, aan het einde der Zestiende Eeuwe, was een vlijtig beoeffenaar der Geneeskunde, en wierdt Hoogleeraar in die Weetenschap in zijne Geboortestad. Hij bereikte een zeer hoogen onderdom, stervende in den Jaare 1679. Van hem zien verscheiden Werken het licht, onder andere *Gronden der Natuur- en der Geneeskunde*; als mede eene *Verhandeling over de Menschelijke Ziel*.

Zie WITTE, *Diarium*.

REDERYKERS. Bij deezen naam waren eertijds, hier te Lande, bekend de Dichters, welke zich tot zekere Genootschappen verzamelden, die men Kamers noemde. Zij ontleenden dien naam van het Grieksche woord *Rherotrica*, 't welk eigenlijk de kunst van Welspreekendheid betekende, doch van hun in den zin van Dichtkunde wierdt genomen. *Rhetrosynen* of *Rethorijkers* was de eigenlijke benaaming, zedert in *Rederijkers* verbasterd. De eerste beoeffenaars der Dichtkunde waren Kerkelijken. Om de geleerdheid voor een geheelen ondergang te behoeden, bewaarden zij dezelve in hunne Kloosters. Ook waren deeze de oudste bekende Tooneelspeelers. Om het domme gemeen eenig denkbeeld te geeven van de Bijbelsche geschiedenisfen, vertoonde men dezelve onder de gedaante van Tooneelspelen; van welk gebruik men nog lang de overblijfzels heeft gezien in de Bijbelsche Tooneelstukken van laatere meer beschaafde Dichters. De Vertoonplaats was gemeenlijk een Kerkhof, terstond naa de Godsdienstoeffening. Door het streelen van Muzijk zogt men het gemeen te lokken. In vervolg van tijd hielden ook de Leeken zich met deeze oeffening bezig. Zij hielden bijeenkomsten, ter onderlinge oeffeninge, op plaatzen, door de Regeering verschaft, *Kamers* genaamd. Van hier dat men den Leeden, bij wijlen, den naam van *Kameristen* gaf. Elke Kamer hadt haar *Blazoen* en *Zinspreuk*. Aanzienlijke Voorregten en Vrijheden genooten deeze Broederschappen van de Regeering, in verscheiden Nederlandsche Steden en Dorpen. Zij waren gebonden aan regels en wetten, door hen zelve opgesteld, en zomtijds door de Regeering bekragtigd. Hier uit blijkt de agting, in welke eertijds deeze Kamers stonden. Vorsten rekenden het niet beneden hunne waardigheid, daar van Leden te zijn. Prins WILLEM DE I was Lid van eene *Kamer* te *Antwerpen*, *Violieren* ten Zinspreuke voerende. De Heeren VAN NOORDWYK waren Leden der *Noordwijksche Kamer*, de *Lely onder de doornen*. Allengskens kreeg het oogmerk der Rederijkers eene verdere uitgebreidheid. Zij hadden ten doelwit, nu boertende, dan ernstig, de zeden te beschaaven, en elk zijnen pligt onder 't oog te brengen. Hierom noemde men ze *Spelen van Sinne*, waar van men naderhand *Zinnespelen* heeft gemaakt. Tot nog andere

andere bedoelingen dienden de vrugten deezer Genootfchappen. Toen de *Rederijkers* inzonderheid uit Kerkelijken beftonden, fchroomden zij niet, op het waereldlijk gebied uit te vaaren, wanneer dit hunne bedoelingen in den weg ftondt. Ook vindt men aangetekend, dat in de hitte der gefchillen tusfchen de Hoekfchen en Kabeljaauwfchen, deeze, over en weder, zich van de Rederijkers bedienden, om hunne partij zwart te maaken. De kans keerde, naa dat de Leeken Rederijkers geworden waren; zij verftoutten zich, de Kerkelijken, in hunne vertooningen, aan te tasten, door hunne gebreken voor het volk open te leggen, het misbruik der Leere nevens de onredelijkheid der vervolginge ten toon te ftellen. Vooral bediende men zich van dit middel, om de Hervorming, reeds kort naa derzelver opkomst, fmaaklijk te maaken, door het ten toon ftellen van de ondeugden der Geestlijkheid. Reeds in den Jaare 1533 wierden negen Leden van eene Kamer te *Amfterdam* veroordeeld tot eene bedevaart na *Rome*, omdat zij in een Battement of Blijfpel, op de Geestlijkheid gefchimpt hadden. Dit gaf aanleiding tot een Plakaat van Koning PHILIPS DEN II, in den Jaare 1559, verbiedende het fpeelen van Kamerfpelen, *waar in eenige questien, propofitien of materijen, beroerende de religie of geestelijke luiden, 't zij aangaanden heure perfoonen of ftaaten gemengd waren.* Daarenboven wierdt verbooden het vertoonen van *fpelen van Sinne of moraliteit, of andere dingen, die gedaan of gefpeeld worden ter eere Gods, of van zijne Heiligen, of tot vermaakinge en eerlijke recreatie van den Volke*, ten zij ze alvoorens, door daar toe geftelde perfoonen, naagezien en goedgekeurd waren. Van hier dat de Kameristen dikmaals de toevlugt namen tot refereinen, liedekens, en andere foorten van gedigten, die in druk of gefchrift van hand tot hand verfpreid wierden. Nu en dan hielden verfcheiden Kamers algemeene zamenkomften, daar toe befchreeven bij zekere *Kaarten*, behelzende het onderwerp, waar over men eene Vertooning, Zinnefpel, of Gedigten hadt te ontwerpen, en den tijd der zamenkomfte, nevens den uitgeloofden prijs. *Intreden* noemde men deeze zamenkomften, die veelal met grooten pragt en ftaatelijkheid gefchiedden. Van de uitgefchreeven onderwerpen volgt hier

hier een en ander voorbeeld. In den Jaare 1561 ſtelde de Kamer te *Antwerpen* tot het onderwerp van een Ebattement of Blijſpel de Vraag

Hoe oirboirlyck ons ſyn die cloecke englenen
Cooplieden, die rechtvaerdich handelen eenpaer?

En van een Zinneſpel:

Wat den menſche aldermeest tot conſte verweckt?

Bij eene andere gelegenheid was de prijsvraag.

Welck handtwerck oirboirlijckſte is van doene
En eerlyckſte, nochtans ſeer cleyn gheacht?

en het eenpaarig antwoord was de Landbouw.

Van meerdere of mindere waarde waren de uitgeloofde prijzen, zomtijds van Zilver, dikmaals ook van Tin, naar gelange van 't vermogen der Kamer, die de beſchrijving deedt.

Intusſchen verſtrekten deeze Kamers, allengskens, tot Kweekſchoolen ter beoeffeninge en beſchaavinge der Nederlandſche Dicht- en Letterkunde. Mannen van aanzien bemoeiden zich daar mede, om de barbaarsheid te verdrijven. Te *Amſterdam* waren, in den Jaare 1581, Leden van de Kamer, *de Egelentieren* tot Zinſpreuk voerende, vijf Burgemeesters, acht Schepenen en verſcheiden Raaden. HENRIK LAURENSZOON SPIEGEL, DIRK VOLKERTSZOON KOORNHERT en ROEMER VISSCHERS waren 'er Hoofdbeſtuurders van. „ Hun ampt was," zeiden ze, „ het Duits op te helpen, te vercieren en te verrijken. Men „ had, meenden ze, de Kamers van Rederijk als gemeene „ ſchoolen der landtaale te agten. Het rijmen alleen niet, „ maar ook de opbouw der ſpraake, was haar werk. — „ Die deeze oefening ter harte ging, had hier vrijen toegang." Gelukkig ſlaagde deeze Kamer in haar ontwerp. Al zo vroeg als in den Jaare 1584, bragt zij ten voorſchijn een *Tweſpraack van de Nederduitſche Letterkunst*, en in 't volgende jaar een *Kort begrip des Redekavelings*. Daarenboven waren de eerstvolgende ſieraaden der Vaderlandſche Dichtkunde, HOOFT, VONDEL, COSTER en anderen, Kweekelingen van deeze Kamer. Men weet, hoe uit deeze en nog andere Kamers, vervolgens de Amſterdamſche Schouwburg is voortgekoomen. Voor 't overi-

overige was 'er, omtrent dien tijd, bijkans geene plaats van eenig belang in Holland, alwaar men geene Rederijkers vondt. De Dichter POOT was, in zijne jeugd, Lid van eene Kamer in het Dorp *Schipluiden.*

't Lust ons, om een denkbeeld te geeven van den smaak der Tooneelstukken van dien tijd, hier te melden eenige trekken uit een dier stukken, gemaakt, in den Jaare 1583, door zekeren LAURENS JANSZ., Lid van de Haarlemsche Kamer onder de Zinspreuk *Liefd' boven al.* Het voerde den zonderlingen tijtel *Cluyt van onsen lieven Heers Minnevaer.* De vertooners daar van waren, *Onse lieve-Heers-Minnevaer, Lubbeken,* zijn wijf, *Goed-onderwijs, de Koster, de Portier* en *de Paus. Minnevaer* klaagt dat hij belast is met zeven kinderen, die vrij wat lusten, en nooit verzadigd zijn, zodat hem dunkt, *haer maech moet geen grond hebben.* In zijne verlegenheid barst hij uit in deezen wensch:

Ick wouw in ons huys eens quaem die pest,
En naem 'er een deel met haer op die staert.
Maer sy moesten niet lang liggen, of 't waer een nest;
Want langhe siecte ben ick of vervaert.

Goed-onderwijs, thans te voorschijn koomende, zoekt hem te troosten, zeggende:

Betrout den Heer, laat 'er hem mee bewerden.
Hij sal voor uwe kinderen sorgen, want sy hooren hem toe.

Verwonderd zegt hier op *Minnevaer:*

Immers heet ik vaer, waer ick ga reysen.

Hierop vertoont hem *Goed Onderwijs,* hoe onze lieve Heer de rechte Vader is van alle menschen en kinderen. *Minnevaer* besluit hier uit, dat indien onze lieve Heer de rechte Vader is van zijne kinderen, hij dan slegts als Minnevader over hen gesteld is, en de rechte Vader dus ook voor de Opvoeding behoort te zorgen. Hier over verheugd, loopt hij na zijne Vrouw, en zegt: *Wyf-*

Wyfke weest tò vreen, 't sal nu wel lukken:
Blijder stukken hoorde ghy nooyt ontvouwen
Een ander sal nu onse kinderen houwen.

Op de vraag van *Lubbeken, zijn 't niet onse kinderen*, is 't antwoord dat hij slegts Minnevaer is.

LUBB. *Wie is 'er dan vaer af?*
MINN. *Maer onse lieve Heer,*
Zoo ghy 'er wel breer sult sien betraepen:
LUBB. *Ick heb bij onsen Heer niet gestaepen*
Om kinderkens te raepen, door eenich onthiet.
MINN. *Maer wyf 't mach in u droom wel syn geschiet,*
Al weet ghy daer of niet, dat en is geen wonder.
In den droom geschiet altemet wel sulcken plonder
Van boven tot onder; dus en hout u niet vreemt.
Hier door en wert u eer niet verkeemt.
Maer soo ment voorneempt, soo ist ons propys.

Lubbeken voldaan over dit berigt, maaken ze te zamen de rekening op, wat de kinderen hun gekost hebben, en gaan daar op na de Parochiekerk, alwaar, volgens 't zeggen van *Minnevaer, onze lieve Heer woont.* Op de vraag des *Kosters*, wat zij begeeren, zegt *Lubbeken:*

Wy souden gaerne onsen lieven Heer spreeken.
KOST. *Jae, goede Vrieden, onse lieve Heer is nu uyt,*
Om een saak seer ruyt, wel om te beclaegen.
MINN. *Hoe soo toch vrient?*
KOST. *Die Geusen hebben hem van hier gaen jaegen.*
Godt salse noch plaeghen, syt dat gewis.
Ick weet ooek niet te wysen waer hy nu is.

Hier op verlegen staande, wijst hen de *Koster* na onze lieven Heers Stedehouder, den Paus. Zij trekken daar op na *Rome*, en kloppen aan eene Poort, boven welke de naam der Stad geschreeven staat. De *Portier*, op hun verzoek, den *Paus* geroepen hebbende, zeggen zij hem hunne boodschap, biddende dat

dat vermits onze lieve Heer van huis en niet te vinden is, en zij tegen geene schade kunnen,

Of hy wil verschieten
Dees penninghen voor hem, sonder eenich verdrieten,
Ghy meuchtse weer genyeten, als daer ghelt verschynt.

Niet begrijpende, hoe onze lieve Heer kinders kan ter minne hebben, verhaalen zij den *Paus*, wat *Goed-Onderwijs* hun gezegd hadt. Thans herneemt de *Paus*:

Nu verstae ick u en ick sal u berechten.
U som is groot, en hier is in 't landt
Gheen ghelt voor de handt, dat mij doet beswaeren.
Maer bogheerdy te hebben eenyge Roomsche waeren?
Die sullen wy niet spaeren, maer goethertich u jonnen.
MINN. *Wat waeren soudent syn?*
PAUS. *Maer veelderley diensten met schoone pardonnen,*
By lasten by tonnen hebben wy die veyl,
Elck een seer nootelijk; want sy syn die peyl
Van 's menschen heyl. Waert dat dees vervielen,
So waert elendich gestelt met die scaemele sielen,
Dier nu nae cryelen, als leewen die brullen.
LUBB. *Heer, mach men wel kinderen buycken mee vullen.*

De *Paus* hier op gezegd hebbende, dat het geestlijke dingen zijn, en zij daar op, dat zij liever geld begeeren, wijst hen de H. Vader van de hand, met te zeggen dat hij 't niet heeft, en het ook zijne gewoonte niet is, geld te geeven: want, voegt hij 'er bij,

Wy syn wel ontfangers, maer niet om uit te keeren
Al die met ons accordeeren syn oick van dien aert.

Hier op gaan *Minnevaer* en *Lubbeken* ongetroost heenen, en 't spel eindigt.

Zie W. KOPS, *Schets eener Geschiedenisse der Rederijkeren*, geplaatst in de *Werken van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leijden*, D. II. bl. 215 enz.

REGTEREN, (ADOLF HENRIK, *Graaf van*) gesprooten uit het aloud geslagt van dien naam, 't welk langer heugt, dan 'er Vaderlandsche Gedenkschriften gevonden worden, en, van ouds, in de Provincie *Overijssel*, het regt van Oorlog en Vrede zou bezeeten hebben. Het ontleent zijnen naam van, of heeft dien gegeeven aan een adelijk Huis of Slot, in het Kwartier van *Salland*, in de straks genoemde Provincie. Verscheiden leden van het doorluchtig Geslagt hebben den Vaderlande gewigtige diensten gedaan, zo door het waarneemen van aanzienlijke Regeeringsposten, als door het beschermen van het Vaderland met de wapenen. Heer ADOLF HENRIK, in den Jaare 1712, zitting hebbende in de Vergadering der Algemeene Staaten, verscheen, wegens dezelve, als Gevolmagtigde op de Vredehandeling te *Utrecht*. Een zonderling voorval was oorzaak, dat hij van dien aanzienlijken post verlaaten wierdt. Geduurende de Vredehandeling was 'er een gevegt voorgevallen, bij *Denain*, tusschen het Fransche Leger en dat der Bondgenooten, waar in de laatsten de nederlaag bekoomen hadden. Eenige bedienden van den Franschen Gezant MENAGER, hier van verwittigd, en hooghartig op de zege van hunnen Koning, zommige bedienden van den Graave VAN REGTEREN ontmoetende, hadden dezelve daar over schamperlijk bejegend. Deeze klaagden zulks aan hunnen Heere, die vergeefs daar over bij den Heere MENAGER om voldoening aan hieldt. Het geschil bleef dus leevende. Van hier dat de bedienden van den Graave, op zekeren tijd, wandelende in de Maliebaan, en de bedienden van den Franschen Gezant aldaar ontmoetende, met dezelve in woorden raakten, die wel haast van daadelijkheden gevolgd wierden. VAN REGTERENS volk hadt den eersten slag gegeeven. De Graaf, hier van verwittigd, hadt het gedrag van de zijnen goedgekeurd, met te zeggen, „ dat vermits hij „ zelve geene voldoening van den Heere MENAGER hadt kunnen „ bekoomen, zij hun geschil onder elkander moesten afdoen." Gantsch anders, egter, bestondt 'er de Fransche Gezant over. Zo euvel nam hij dit bedrijf, dat hij het overbriefde aan den Koning, zijnen Meester; die straks daar op, van de Staaten, vorderde, het opontbod van den Graave VAN REGTEREN, en het zenden van eenen anderen Gemagtigde: met last aan zijnen Gezant,

zant, om zich niet in te laaten in eenigerlei onderhandelingen, zo lang de Graaf te *Utrecht* zou vertoeven. De flinksche handel der Engelschen, ten aanzien van de Algemeene Staaten, bragt deeze in de noodzaakelijkheid om den Franschen Koning te ontzien. Naa lang onderhandelens, besloot men, eindelijk, hoewel tegen den zin van *Gelderland*, *Overijssel* en *Groningen*, zijner Allerchristlijkste Majesteit genoegen te geeven. VAN REGTEREN wierdt niet meer gebruikt in de Vredehandeling, en verliet, eerlang, de Stad *Utrecht*. Hoewel de gunst van Koning LODEWYK DEN XIV, VAN REGTEREN hadt daarom het vertrouwen der Hooge Vergaderingen, zo in zijn eigen Gewest, als in '*s Hage*, niet verlooren. Dit bleek uit den aanzienlijken en gewigtigen post, welke, kort daar op, in den Jaare 1714, aan hem wierdt opgedraagen; wordende hij, nevens de Heeren VAN DER DUSSEN, GOKKINGA en VAN BORSELEN, benoemd, om, met de Keizerschen, over een *Verdrag van Bariere*, te *Antwerpen*, in onderhandeling te treeden. Om de oneenigheden, omtrent deezen tijd, tusschen de Gewesten, ontstaan, wierdt men te raade tot het houden van eene buitengewoone bijeenkomst van Afgevaardigden der Provincien. De Graaf VAN REGTEREN ijverde inzonderheid voor dit ontwerp. De Vergadering kwam bij een, op den achtentwintigsten November des Jaars 1716. De Graaf, thans voorzittende van hun Hoog Mogenden, opende dezelve met eene deftige aanspraak. Veelen, zo in als buiten de Regeeringe, spraken, ten deezen tijde, van het aanstellen van eenen Stadhouder, als het middel om de onderlinge twisten gevoegelijkst te kunnen bijleggen. VAN REGTEREN tradt niet in dit begrip. Van hier dat hij in zijne Aanspraak ernstig aandrong op de noodzaakelijkheid van eendragt tusschen de Gewesten, en de wijze om dien te bewerken en staande te houden. Met het zelfde oogmerk sprak hij over de Omkoopingen, en drong zeer ernstig op de uitvoering van één Plakaat tegen dezelve, 't welk onlangs was afgekondigd, en hij inzonderheid hadt helpen doordrijven. Men moest, zeide hij, de sterke hand houden aan dit Plakaat, al ware het alleen om het volk te overtuigen van de eerlijkheid der Regenten, welke men gewoon was straks verdagt te houden, wanneer men eenige verandering in de Regeering in den zin hadt. Zints deezen tijd

vinden wij niets buitengewoons vermeld wegens den Graaf VAN REGTEREN, die, behalven de nu reeds vermelde posten, in zijne eigen Provincie de waardigheid bekleedde van Vrijheer van *Almelö* en *Vriezen-Veen*, en Landdrost van *Zalland*.

REIERSKOP-KREUNINGEN en REIERSKOP-MEERLO, twee Heerlijkheden, in het Nederkwartier van 't Sticht van *Utrecht*; de eerste wordt begroot op driehonderdachtentwintig, de andere op slegts zevenënzestig Morgens Lands. De eerstgenoemde behoort aan een bijzonderen Heere, de laatste aan het Kapittel van St. Pieter te *Utrecht*. Ieder Heerlijkheid heeft eene Buurt van slegts weinige huizen.

REIGERSBERGEN, (MARIA) was de trouwhartige en kloekmoedige Echtgenoote van den doorluchtigen HUGO DE GROOT, die, uit liefde voor haaren Gemaal, zich nevens hem in het geduchte *Loevestein* hebbende laaten opsluiten, door een geestigen inval, deszelfs ontkooming bevorderde, onder den schijn van Boeken, welke in een Koffer wierden uitgedraagen. Mevrouw DE GROOT vertoefde, naa den gelukkigen uitslag van haaren vond, nog eelijke dagen in de Staatsgevangenisse, doch wierdt, eerlang, ontslagen, vermids zij geene misdaad hadt gepleegd, en vervoegde zich bij haaren Echtgenoot te *Parijs*.

REIMERSWAAL, eertijds eene vermaarde Stad, in *Zeeland*, op het Eiland *Zuidbeveland*. Zints onheugelijke tijden hadt *Reimerswaal* afzonderlijke Heeren, zijnde Leenmannen van *Zeeland*; ten tijde van Hertoge ALBREGT VAN BEYEREN, en dus aan 't einde der Veertiende Eeuwe, kwam zij aan de Graaflijkheid. Zedert wierdt zij geteld onder de *vijf goede Steden* van *Zeeland*, en hadt zelf den voorrang boven *Goes* en *Tholen*. Een Voorregt, gegeeven door Graaf WILLEM DEN III, genoot deeze Stad, welk tot haaren bloei kragtdaadig medewerkte: alle Koopmanschappen, welke uit *Zeeland* na *Brabant*, of van daar te rug gevoerd wierden, moesten te *Reimerswaal* te markt gebragt worden. Bij vergunning van eenen Utrechtschen Bisschop oeffende zij Geestlijk Regtsgebied over gantsch *Zuidbeveland*. Nog zo laat, als ten tijde van Keizer KAREL DEN V, in den

Jaare

Jaare 1528, verkreeg de Stad het Voorregt, dat de Schepenen, in plaats van driemaalen ter weeke, dagelijks te regt zouden zitten. Aan de menigte van zaaken, ontstaande uit den grooten toevloed van vreemde Kooplieden, welke Schepenen om handen hadden, wordt dit toegeschreeven. Twee zwaare Overstroomingen, in de Jaaren 1555 en 1557, baanden den weg tot ondergang. In het laatstgenoemde jaar storten zeer veele huizen, zelf het Stadhuis en de Godshuizen, ter aarde. Een zwaare Brand, in den Jaare 1558, gevolgd van twee andere Watervloeden, in de Jaaren 1561 en 1563, verwoestten veele nog overgebleevene Gebouwen. De inwooners, uit vreeze voor verdere verwoestingen, en 't geen hun nog was overgebleeven zoekende te behouden, vertrokken na elders met hunne tilbaare have. Ook verloor de Stad haaren rang onder de Goede Steden, en zondt niet meer Afgevaardigden ter Vergaderinge van het Gewest. Haaren laatsten doodsteek ontving de Stad, naa dat de nog overige inwooners, drie jaaren te vooren, van daar vertrokken waren, in den Jaare 1634, wanneer de Straatsteenen, op last van 's Lands Staaten, openlijk verkogt wierden. Zij bragten nog op vijfhonderdveertig Guldens achttien Stuivers.

Zie BOXHORN.

REINALDA, (SAKE) een man van groot aanzien in *Friesland*, ten tijde als dit Gewest nog zijne Vrijheid genoot, van welke hij een ijverig voorstander en handhaaver was. Tot tweemaalen toe tot de hoogste waardigheid, die van Potestaat, verkoozen zijnde, leide hij telkens, naa dat hij dien post een jaar bekleed hadt, denzelven neder, om reden, gelijk hij zeide, dat het gebruik der Voorvaderen zulks medebragt; waarschijnlijk, op dat een langduurig waarneemen der persoon, daar mede bekleed, niet na hooger gezag zou doen streeven, en alzo inbreuk maaken op de Vrijheid. Voorts wordt deeze Edelman beschreeven als vroom en van een vredelievenden aart, en van hem verhaald, dat hij Gouden Geld-

ſtukken zou hebben doen munten. Hij overleedt in den Jaare 1167.

Zie WINSEMIUS, *Kronijk van Vriesland.*

REINAUWEN, eene Ambagtsheerlijkheid, in het Overkwartier des Stichts van *Utrecht*, en daar aan leenroerig, bevat ſlegts tweeëndertig Morgens Lands. In dezelve legt de Ridderhofſtad van den zelfden naam, een vrij groot, en, volgens den ouden ſmaak, aanzienlijk gebouw, omringd van eene ruime Graft. Het Geſtigt was reeds bekend in de Dertiende Eeuwe; zedert kwam het, door verkoop, in verſcheiden handen.

REINGOUD, (JAKOB) man, zeer vermaard in de Utrechtſche Geſchiedenisſen, ten tijde van LEICESTER: een ſpreekend bewijs van den invloed der eer- en ſtaatzucht op 's menſchen hart en handelingen. Eerst diende hij den ouden Graave LAMMORAAL VAN EGMOND voor Geheimſchrijver. Vervolgens holp hem zijne gladde tong in gunst van den Kardinaal VAN GRANVELLE; die, hem doortrapt en ſtout van aart bevindende, tot Commis der Geldmiddelen optrok. Langs zulk eenen weg won hij het vertrouwen van den Hertog VAN ALVA, en naaderhand dat van *Don* LOUIS VAN REQUESENS. Naa het vertrek der Spanjaarden, beſchuldigde hem de Heer VAN FROMONT, Hoofd der Geldmiddelen, van bedrog, gepleegd in 't behandelen der gemeene penningen, en deedt, deswegen, eenen eisch tegen hem van lijf en eere. Tot zijn geluk overleedt de Heer VAN FROMONT, waar door het regtsgeding aan den ſpijker bleef hangen. Buiten eenig bewind van belang ſleet nu REINGOUD etlijke jaaren. Rustens moede, volgde hij, in den Jaare 1584, zonder aanzoek of last, de Gezanten der Algemeene Staaten na *Parijs*, derwaarts getrokken om den Franſchen Koning de Opperheerſchappij over de Nederlanden op te draagen. Zo veel ingangs vondt hij hier bij zommigen van 's Konings Raad, dat men, van 't Berigtſchrift der Gezanten, 't welk beſlooten, verzegeld, en met belofte van 't alzo te laaten, ter plaatze toe, alwaar zij het zijner Majeſteit vertoonen zouden, hun geleverd was, hem heimelijke opening

ning deedt, met verzoek om zijne gedagten daar op te mogen weeten. Hij voldeedt daar aan, punt voor punt, met aanmerkingen, welke duidelijk aanweezen, hoe gefpitst hij ware op zulk eenen handel. Even eens trok hij na *Londen*, ter gelegenheid van gelijke onderhandelinge met de Engelfche Koninginne.

Tot nu toe hadt REINGOUD den Onroomfchen een kwaad hart toegedraagen. Hij veranderde van gedrag, zedert 's Lands Staaten zich gewend hadden tot eene Protestantfche Mogendheid, vooral naa dat deeze den Graaf van LEICESTER herwaarts hadt gezonden. Niemand wilde hij in zijnen dienst hebben, dan leden der Hervormde Kerke. Die zich bij hem aanbooden, om in zijnen dienst te treeden, zondt hij eerst aan de Predikanten, opdat ze door dezelve, aangaande de zuiverheid in de leere, ondervraagd wierden: *om* (fchrijft HOOFT) *zijne Godtvreezenheid aan de klokreep te hangen.*

In den Jaare 1586, gelijk bekend is, ontftondt 'er merkelijke tweedragt, te *Utrecht*, tusfchen de Regeering en de Burgerije. Van deeze gelegenheid oordeelde REINGOUD zich met voordeel te kunnen bedienen, om zijnen trek na heerfchappij en grootheid te verzadigen. Ten dien oogmerke ging hij een driemanfchap aan, met GERARD PROUNINK en DANIEL DE BURGGRAAF, welke wij, op bijzondere Artikels, reeds hebben leeren kennen. Hun doelwit was, met LEICESTER ééne lijn te trekken, de Gemeente tegen de Regeering op te ftooken, en alzo in troebel water eene goede zoode te vangen. REINGOUD was aan 't hoofd der misnoegden, die zich, zedert, naar hem, *Reingoudisten* lieten noemen. „ Zij maak„ ten" ('t zijn de woorden van den ftraks genoemde Ridder) „ zich pijlen van allerlelj hout, en met der haast eenen wel„ dighen aanhang. Al wat d'opgaande zon aanbad; al wat, „ uit wispeltuurigheit, oft weêrzin in het jeghenwoordigde, „ naa nieuwigheit jookte; wie, ftaande naa eenigh ampt, ver„ worpen was, oft afgezet van 't zijne, hoewel uit billijke „ reedenen; wie, om gefchil tusfen zich en de Staaten geree„ zen, een quaadt hart op hen droegh; wie zijn haave ver„ quanfelt, verquist, oft in kuffen en kroeghen had omge„ braght, en in hachlijke tijden zijn' meeste velligheit ftelde;

 „ wie

„ wie zijne reekening op visschen in drabbigh waater maakte ;
„ vlijdde zich onder die vlag. Maar de glimp en klem der
„ partije waaren een deel Predikanten, en andre luiden, die,
„ gedreeven van blinden ijver, en onervaaren in wereldsche
„ zaaken, zich aan de schijnheiligheit des Graaven (VAN LEI-
„ CESTER) vergaapten."

Het geheele beloop deezes tweedragts te verhaalen, valt niet in ons plan, maar dit alleen, welk eenen rol REINGOUD daar bij speelde. Hij, gelijk wij boven aantekenden, zijnde geweest, eenigen tijd, Commis der Geldmiddelen, en nu vlammende op het Algemeene Thesaurierschap, maakte den Graave wijs, dat, in dit stuk, onder de Staaten en Ontvangers, groote misbruiken waren ingeslopen; om welke af te schaffen, een Kamer van Geldmiddelen diende opgericht te worden. LEICESTER, smaak vindende in 's Mans voorslag, en na het stuk, met eenige Raadslieden, ter loops te hebben overwoogen, verscheen, eerlang, in de Vergaderinge, met een papier, vervattende een nieuwen form deezer bedieningen; REINGOUD wierdt daar in tot Thesaurier, en DE BURGGRAAF tot Auditeur benoemd. Beiden kreegen hier door toegang tot den Raad, waar van zij geene leden waren. Breed wierdt, intusschen, opgegeeven van de voordeelen, welke hier uit, voor den Lande, zouden voortvloeien; verklaarende REINGOUD, in zekere bijeenkomst, „ hoe eene menigte van lieden de Plakaaten
„ van de Jaaren 1584 en 1586, hadden overtreeden, met lor-
„ rendraaien, en zenden van goederen na den vijand, onaan-
„ gezien de borgtogten, bij hen gesteld, tot verzekering te-
„ gen bedrog, waar af hij, bij Getuigschriften, bekoomen uit
„ Engeland, kon doen blijken." Hij voegde 'er nevens „ uit
„ deeze misdaadigen, zo als hij zich sterk maakte, twintig
„ tonnen gouds te trekken, indien men, met kwijtscheldìng
„ van lijfstraffe, hen alleenlijk in geld wilde boeten, en de
„ bescheiden der borgtogten in zijne handen laaten koomen,
„ met order dat de zaaken bij geene Magistraaten zouden be-
„ regt worden, maar bij onpartijdige persoonen, geene Koop-
„ lieden zijnde, en bij zijne Doorluchtigheid te kiezen tot
„ Raaden ter Admiraliteit." REINGOUD hadt hier mede het oog op eenige vermogende Hollandsche en Zeeuwsche Koop-

lieden,

lieden, zelf op eenigen, die ter Vergaderinge der Staaten verscheenen, door hem bij den Graaf VAN LEICESTER aangeklaagd, als schuldig aan dien handel, en welke hij zich sterk maakte tot bekentenisse te zullen brengen, indien de Graaf hem geliefde te magtigen, om, met behulp van Onderbewindsluiden, alle Kooplieden, Notarissen, Ontvangers van Tollen en Convoijgelden, tot overleveringe van hunne Reken- en Schrijfboeken te noodzaaken. Voorheen hadt REINGOUD dit middel den Landvoogd *Don* LOUIS DE REQUESENS aan de hand gegeeven, ten aanzien van Kooplieden, die, onder den Spanjaard gezeeten, de Hollanders en Zeeuwen onder de hand gesterkt hadden; doch REQUESENS hadt dit middel, als van te verren uitzigt, verworpen. Naa lang voor en tegenspreekens wierdt, eindelijk, tot de oprichting van de Kamer van Geldmiddelen besloten, en REINGOUD in het ampt van Thesaurier bevestigd. De Advokaat PAULUS BUIS, tot Commis der Geldmiddelen benoemd, wees dien post van de hand, eerst met voorwending van onervarenheid in zodanige zaaken, doch naderhand de reden van weigeringe nader ontvouwende, met den Graave VAN LEICESTER openlijk aan te zeggen „ dat, al „ ware het dat hij zich zelven bekwaam kende tot de bedie„ ninge van het Thesaurierschap, hij REINGOUD niet kende „ voor eenen man van dien aart, om Commis onder hem te „ willen zijn; en dat hij zelve veel min in die hoedanigheid „ onder REINGOUD wilde staan": woorden, uitgesproken, daarenboven, met eene edele fierheid, welke bij REINGOUD eenen bitteren haat tegen den Heer BUIS verwekten.

Niet lang zat REINGOUD op deeze hoogte. De gevangenneeming van zekeren eerloozen Bankbreeker bragt zijne snoodheid aan den dag, en leide den grond tot zijnen val. STEVEN PARET, voor de Rotterdamsche Wethouderschap, om zekere beschuldiging, zijnde te regt gesteld, hadt men onder zijne papieren verscheiden stukken gevonden, aanduidende zijn heimelijk verstand met REINGOUD, en den snooden toeleg daar van. REINGOUD, weetende waar dit op uit loopen konde, hadt PARETS gevangenis niet vernomen, of hij bezorgdè dat de Raad van Staate aan de Staaten van Holland schreef, men hadde PARET terstond na *Utrecht* te zenden, met alle zijne

papieren, om aldaar bezigtigd te worden. Doch deeze brief regtte niets uit: weshalven REINGOUD de toevlugt nam tot LEICESTER. Maar die van Holland zonden eenige Afgevaardigden aan den Landvoogd en den Raad van Staate, om hun de ontdekte snoodheden te vertoonen. Intusschen was REINGOUD heimelijk uit *Utrecht* vertrokken, hebbende alvoorens zijne papieren verstoken. Doch men vondt ze evenwel, en vernam 'er ergerlijke stukken uit. Behalven de papieren, die den Staat betroffen, ontdekte men eenen brief, geschreeven door de Vrouwe van LA GUILLAIRE, waar bij deeze hem maande om de volbrenging van trouwbelofte, acht jaaren te vooren, op verdoemenis zijner ziele, haar gedaan, en vervolgens herhaald, naa dat zij den bedongen tijd van het overlijden zijner huisvrouwe met groot geduld hadt afgewagt. Haaren eisch bondt zij verder aan, met de herinnering van lichaamlijke gemeenschap, hem toegestaan. Zij, die REINGOUD niet gunstig waren, en deeze vondt men 'er veele, verzuimden niet deezen brief in de waereld te brengen, niet verzwijgende zijne overige stukken. De Hollandsche Gemagtigden, den Landvoogd niet gevonden hebbende te *Utrecht*, vervorderden hunne reize na 't Leger, voor *Doesburg*, daar hij zich thans bevondt. De beschuldigingen tegen REINGOUD en PARET bragten zij hier tot drie punten: *Vooreerst*, „ dat zij getragt „ hadden, zich zelve te verrijken, ten koste van den Lande"; *Vervolgens*, „ dat zij gezogt hadden, de gemeene middelen „ op een bijsteren voet, en alzo te niete te brengen"; *Eindelijk*, „ dat zij eenen toeleg hadden gemaakt, eenen bit„ schen haat tusschen zijne Doorluchtigheid en de Staaten te „ stooken." Op deeze aantijgingen verzogten ze, dat REINGOUD gehoord, en naar verdienste mogt gestraft worden. In algemeene woorden gaf de Landvoogd tot bescheid, dat hij het stuk nader zoude onderzoeken, en dan doen zo als behoorde; doende, vervolgens, REINGOUD eerst eenen dag in zijne Tent bewaaren, en daar naa stellen in handen van den Provoost Generaal. Hij zat tot op den twaalfden November des zelfden Jaars 1586, wanneer de Graaf van LEICESTER met eenige Gemagtigden van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, behalven andere stukken, ook over REINGOUD in onderhandeling ge-

getreeden zijnde, verklaarde, dat hij hem gebruikt hadt tot dienst van den Staat, zo om de geregtigheid van denzelven te bewaaren, als om, door zijn toedoen, voorzien te worden van penningen, noodig tot bescherminge der Landen, dewijl hij beloofd hadt, eenige tonnen schats te zullen doen opbrengen, zonder kwetzing der gemeente, doch d t zijne Doorluchtigheid verstondt, dat REINGOUD regtelijk zou te werk gaan. Op dit zeggen hielden de Gemagtigden vrijmoediglijk staande, dat REINGOUD, als een oud dienaar des Konings van Spanje, zijne Doorluchtigheid, met zijne voorstellen, hadt bedroogen; dat hij dingen hadt begonnen, welke dreigden den Staat ten val te brengen, en voorgenomen, zaaken, buiten form van Regten, te drijven door een hoop Vreemdelingen: waarom zij zijne Doorluchtigheid verzogten, dat het Regt tegen hem zijnen gang mogt gaan, naar verdienste. Hier op begeerde LEICESTER, dat men met geene zaaken, geschied vóór zijne Landvoogdij, REINGOUD zoude beschuldigen, noch het uiterste Regt gebruiken, maar hem, onder borgtogt voor zijn lijf, zijne zaak, buiten banden, zou laaten verdeedigen. Doch de Gemagtigden lieten zich hier door niet omzetten. Zij vertoonden dat men den Staaten geen Regt behoorde te weigeren, over een man, die, zelf onder de Landvoogdij van zijne Doorluchtigheid, genoeg verdiend hadt aan den lijve gestraft te worden; dat, naar gewoonte deezer Landen, aan de Regters stondt te oordeelen, of iemand, aangesproken over eenige euveldaad, zich buiten of binnen banden moest verantwoorden; dat het (onder verbetering en eerbiedenis) niet betaamde, zulke eerlooze boeven, als REINGOUD en PARET, van welke de Staaten zo vuilaartig en smaadelijk waren doorgestreeken, boven Regt te begunstigen. LEICESTER besloot deeze onderhandeling, met daar op aan te dringen, dat men ten aanzien van hem, en van zijnen last aan REINGOUD gegeeven, denzelven heuschelijk zoude behandelen; 'er nevens voegende, dat REINGOUD de Regters vreesde, dewijl hij zich reeds bij voorraad verweezen zag. In eene andere zamenkomst wierdt het gesprek over REINGOUD hervat, en bleeven de Gemagtigden even sterk op de verdiende straffe aandringen. Thans nam LEICESTER, in het vast beraaden voorneemen om

zijnen gunsteling de hand boven 't hoofd te houden, kunstemaarijen te baate, en middelen om den gevangene aan het Geregt te ontfutzelen. De Landvoogd, gelijk boven verhaald is, hadt REINGOUD, in 't Leger, onder bewaaring van den Algemeenen Provoost gesteld. Deeze, zijnde een Engelschman, liet hem zonder wagt. De Staaten van Holland, hier van verwittigd, deeden hem, door hunnen Prokureur Generaal, in zijne herberg, onder bewaaring van vier Boden van het Hof stellen. De Provoost hadt hier van de lucht niet bekoomen, of hij drijft de Boden, met geweld, ten huize uit, zelf den Prokureur Generaal, die met moeite zijne handen ontkwam. De Staaten, neemende dit zeer kwalijk, klaagden het aan LEICESTER, die den Provoost in 't gelijk stelde. Zedert wierdt op 's Mans te regtstelling, meermaalen, aangedrongen, en dat LEICESTER, die nu op zijn vertrek stondt na *Engeland*, hem niet wilde medeneemen. Naa verscheiden uitvlugten beloofde de Graaf, REINGOUD onder den Provoost in *'s Hage* te zullen laaten. Doch hier van kwam niets. Terwijl de Landvoogd na *Dordrecht* reisde, begaf zich REINGOUD na *Brielle*. Op klagten hier over, antwoordde LEICESTER, te zullen zorge draagen, dat REINGOUD, hoewel buiten zijn weeten na den *Brielle* gevoerd, na *'s Hage* zou worden te rug gebragt. Nogthans zondt hij hem na *Utrecht*, en bewilligde in de wederlevering zijner papieren. Hij bekwam een gedeelte daar van, die te Utrecht waren; doch na de andere, berustende onder den Prokureur Generaal, durfde hij niet vraagen. Thans begaf REINGOUD zich met der woon na *Vlissingen*, van waar hij, naa dat LEICESTER de Landvoogdij hadt opgezegd, ter sluik na den vijand overliep. „ En zo. sijn „ een man, ('t zijn de woorden van den Drossaart van *Muiden*) „ die geene dienstbooden, dan van den Hervormden „ Godsdienst, onder zijn gezin plagh te lijden, storf eindtlijk „ tot *Brussel*, daar hij zich uit vreeze voor zijn' schuldenaars (schuldeischers) verhoolen moest houden, in 't Roomsche geloof."

Zie HOOFT, *Nederlandsche Historien.*

REI-

REINIERS, (JELLE) een der weinige Kunstschilders, welke de Provincie *Friesland* heeft uitgeleverd. Hij was gebooren te *Sneek*, en leide zich vooral toe op het glasschilderen. Op last en kosten van het Huistimmermansgild vervaardigde hij een stuk, om geplaatst te worden in de Groote Kerk; het verbeeldde de vlugt van JOZEF en MARIA na *Egijpte*. Kenners getuigden 'er van, dat het de beroemde Kunststukken der broederen CRABETH, te *Gouda*, zo niet overtrof, althans evenaarde.

REINIERS, (KORNELIS) of, met een verlatijnden uitgang, CORNELIUS REINERI, wierdt gebooren te *Gouda*, in den Jaare 1525. De gronden der Wijsbegeerte, Taalkennisse en Godgeleerdheid leide hij op 't vermaarde Hoogeschool te *Leuven*, en behaalde 'er zo een beroemden naam, dat hij aldaar tot *Lector* of Voorleezer in de eerstgemelde Weetenschap wierdt aangesteld. In den Jaare 1565 beklom hij den eeretrap van Licentiaat in de Godgeleerdheid, en ontving daar op den post van Bestuurder van het Bagijnenhof in de reeds gemelde Stad. In het volgende jaar wierdt hij Voorzitter van het Kleine, en twee jaaren daar naa van het Groote Kollegie. In dat zelfde Jaar 1568 tot Leeraar in de Godgeleerdheid bevorderd zijnde, bekwam hij vervolgens eene Kanunnikdij, als mede het Leeraarampt bij de zo genaamde nieuwe Stigting. Bij deeze eeren gunstbewijzen kwam de opdragt van de groote Prebende, en daar naa van het Dekenschap van de St. Pieterskerk te *Leuven*. Boven dit alles was hij, in den Jaare 1572, Voorzitter van het Atrechtsche Kollegie, en was, daarenboven, Lid van de zo genaamde naauwe Faculteit van Godgeleerden. Een blijk des vertrouwens, welk de Algemeene Staaten in zijne kunde en ijver voor de Roomsche Leere stelden, zag men ter gelegenheid der Gendsche Vredehandelinge. Nevens MOLANUS, BAJUS en HANÆUS naar zijn gevoelen gevraagd zijnde, gaf hij schriftelijk te kennen, dat, naar zijn oordeel, de gemelde Vredehandeling, verre van den Roomschen Godsdienst te benadeelen, voor denzelven zeer heilzaam en noodzaaklijk was. REINIERS overleedt in den Jaare 1609, het vierentachtigste zijns ouderdoms, en wierdt te *Leuven*, in de St. Pieterskerk,

kerk, begraaven. Men rigtte ter zijner eere eene Graftombe op, met een loflijk Opschrift.

Zie BOR; WALVIS, *Beschrijving van Gouda.*

REINST, (*Het Geslagt van*) is zedert het begin der voorgaande Eeuwe, zo niet langer, bekend en vermaard te *Amsterdam*, en aldaar nog heden ten dage in weezen. De eerste, welken wij, van dit Geslagt, ontmoeten, was GERARD REINST, een voornaam Koopman, en een der eerste oprigters der Oostindische Maatschappije. Hij bekleedde den post van Bewindhebber daar van, in den Jaare 1613, wanneer de Kamer van Zeventienen op hem het oog liet vallen, om in de hoedanigheid van Gouverneur Generaal van Nederlands Indien derwaarts te vertrekken. Om hem tot het aanvaarden te gereeder te doen besluiten, wierdt hem een Maandgeld toegeleid van zevenhonderd guldens, en daarenboven eene somme van duizend Guldens jaarlijks voor Tafelgeld. Naa zijne wederkomst zou hij het Bewindhebberschap in de Kamer *Amsterdam*, van nieuws, mogen aanvaarden. Op deeze voorwaarden verbondt zich de Heer REINST voor den tijd van vijf agtervolgende jaaren, den tijd, tot zijne uit- en thuisreize noodig, daar niet onder begreepen. Thans beschonken 's Lands Staaten den benoemden Gouverneur met een Gouden Keten, ter waarde van duizend guldens, een fraaien Eerepenning van het zelfde metaal, en toezegging van belooninge voor de diensten, welke hij der Maatschappije zou bewijzen. Op den tweeden Julij des Jaars 1613 stak de Heer REINST in Zee, met eene aanzienlijke Vloot. Eenen anderen koers houdende, dan men heden volgt, deedt hij den mond der Roode Zee aan, en gaf last aan eenen zijner Kapiteinen, PIETER VAN DEN BROEK, om dezelve hooger op te zeilen. Inmiddels vervolgde REINST zijne reize na *Bantam*, en wierdt aldaar, op den twintigsten December des Jaars 1614, in zijne waardigheid staatelijk ingehuldigd. Wel haast begaf hij zich na *Jacatra*, sloot 'er een Verbond met den Koning, en deedt van daar eenen togt, met elf Schepen, na *Banda*, om

de

de opgezeetenen van dat Eiland te tuchtigen. Van *Amboina* deedt hij de Engelschen verhuizen, om dat de Eilanders met dezelve begonnen te handelen, in weerwil van het uitsluitend Verbond, den Nagelhandel betreffende, onlangs met de Hollanders gesloten. In de maand Maij zondt de Gouverneur eenige Schepen, om de Bandasche Vesting *Pulo-Ay* te veroveren; waar in zij ook gelukkig slaagden; doch, door te groote kleinagting van den vijand en door zorgeloosheid, hunne verovering wederom verlooren. Veel hadt nu de Heer REINST te doen met zich zelven, om dat hij, tegen den raad van des kundigen, deezen togt in eigen persoon niet hadt bijgewoond. De Gouverneur Generaal overleedt nog vóór het einde des genoemden jaars, aan den Rooden Loop, te *Jacatra*. —— HENRICK REINST, in den Jaare 1626, tot Raad der Stad *Amsterdam* verkoozen, wierdt, in het volgende jaar, Schepen, en wederom in de Jaaren 1632 en 1639. — Mr. GERARD REINST, Raad geworden in den Jaare 1646, zat in Schepensbank in de Jaaren 1650 en 1654. — Vervolgens ontmoeten wij, op de Lijst van Commissarissen, JAKOB REINST. — Tot hooger waardigheden, dan de genoemden, klom Mr. LAMBERT REINST. Hij wierdt Lid der Amsterdamsche Vroedschap in den Jaare 1649, was Schepen in den Jaare 1655, bekleedde het Schoutsampt, geduurende den tusschentijd van den Jaare 1656 tot in den Jaare 1666, en de Burgemeesterlijke waardigheid in de Jaaren 1667, 1668 en 1672. Terwijl hij voor de tweede maal Burgemeester was, hieldt hij, nevens zijne Amptgenooten, de versterking der Stad *Naarden* tegen, strijdig met het gevoelen des Prinsen VAN ORANJE, welke daar op sterk gesteld was. Waarschijnlijk zal deeze wederstreeving een der redenen geweest zijn, waarom de Heer REINST, in de maand September des Jaars 1672, bij eene buitengewoone verandering der Regeeringe, van zijne Raadplaats en van de Burgemeesterlijke waardigheid ontslagen wierdt. — De Heer REINST, nog heden ten dage in leeven, bekleedt den aanzienlijken post van Vice-Admiraal van *Holland* en *Westfriesland*, geagt bij 's Lands Staaten en den Heere Admiraal Generaal, om zijne bedrevenheid in zaaken, het Zeeweezen betreffende. In zijn huwe-

huwelijk, met eene Jonkvrouwe BICKER, heeft hij kinderen verwekt, onder andere eene dogter, gehuwd aan den Graave VAN STYRUM.

REKENKAMER. (*Generaliteits*) Behalven de Kollegien, onder den naam van *Rekenkamer* bekend, welke men in deeze en geene Provincie aantreft, is 'er eene algemeene, alle de Bondgenooten betreffende, en daarom die der Generaliteit geheeten. Oorspronklijk berustten haare werkzaamheden op de Leden van den Raad van Staate. Om de menigte van bezigheden, welke zij om handen hadden, en om van een gedeelte derzelven ontlast te worden, vondt men geraaden, eene Algemeene of Generaliteits Rekenkamer op te rigtten; dit geschiedde in den Jaare 1607 of 1608. Zij bestaat uit veertien Afgevaardigde Leden, twee uit ieder Provincie. Hun zijn twee Sekretarissen toegevoegd, welke verscheiden bedienden onder zich hebben. De Leden voeren den tijtel van EDEL MOGENDE HEEREN.

Volgens de oorspronklijke Instructie, opgesteld in den Jaare 1622, en verder uitgebreid in den Jaare 1651, bestaat het werk der Rekenkamer in de volgende verrigtingen. De Kamer doet onderzoek omtrent het geen de bijzondere Provincien betaald hebben, en wat van de inkoomende en uitgaande Regten op de Koopgoederen in 's Lands Kasse koome; houdt aantekening van de Ordonnantien, die door den Raad van Staate op den Ontvanger Generaal worden afgegeeven; ontvangt en onderzoekt de Onkostrekeningen van de Afgevaardigden der Algemeene Staaten en den Raad van Staate, als mede die der buitenlandsche Staatsdienaaren; ziet wijders de Rekeningen na van de bijzondere Ontvangers en Bestierders der Generaliteits middelen, wegens Verpagtingen, Brandschattingen, Verpondingen, Geestelijke en andere Generaliteits goederen, het Zegel, de Leenen, Oorlogsbehoeften, enz. draagt zorge, dat de soldij, maandelijks, onverminderd aan de Troepen worde betaald; geeft agt op de behoorlijke openbaare aanbesteeding van 's Lands Werken. Boven dit alles bestaat de voornaamste bezigheid der Rekenkamer in het hooren en sluiten van de

De-

XXIV. D[l]. p[l]. III.

Declaratien der bijzondere Provincien, waar omtrent verscheiden schikkingen zijn beraamd.

Zie AITZEMA; en *Groot Plakaatboek*, Deel IV.

RELANDUS, (ADRIANUS) gebooren op den zeventienden Julij des Jaars 1676, in het bekende Noordhollandsch Dorp *de Rijp*, alwaar zijn Vader, JOHANNES RELAND, onder de Hervormden het Leeraarampt bekleedde, zo als hij vervolgens deedt te *Alkmaar* en *Amsterdam*. Zijne moeder was AGATHA PRINS, dogter van AUWEL PRINS, Heemraad van de uitwaterende Sluizen in *Kennemerland* en *Westfriesland*. Nog een kind was ADRIANUS, toen zich reeds meer dan gemeene blijken van vernuft openbaarden, en hij zo uitsteekende vorderingen maakte in de Taalkennisse, dat zijn Vader hem met zijn elfde jaar na *Amsterdam* zondt, om 'er den Geleerden PETRUS FRANCIUS en andere voornaame mannen te hooren. Drie jaaren vertoefde hij aan 't Doorluchtig School; naa verloop van dezelve vertrok hij na *Utrecht*, en wierdt een Leerling van de Hoogleeraaren GRÆVIUS en LEUSDEN, in de kennisse der Taalen, en van GERHARDUS DE VRIES en JOANNES LUITSIUS in de Wijsbegeerte. Met zo veel ijvers leide hij zich toe op deeze weetenschap, en maakte zulke vorderingen, dat hij op zijn zeventiende jaar den Trap van het Meesterschap beklom. Van toen af aan maakte RELAND voornaamelijk zijn werk van de beoeffeninge der Godgeleerdheid, onder MELCHIOR LEIDEKKER, bij welken hij thuis lag, GERARDUS VAN MASTRICHT, HERMANUS WITZIUS en HERMANUS VAN HALEN. Naa een driejaarig onderwijs van deeze Hoogleeraaren te hebben genooten, begaf hij zich na *Leiden*, om aldaar FREDERICUS SPANHEIM, JACOBUS TRIGLAND, JOANNES A MARK en andere voornaame mannen te hooren.

Intusschen was het gerugt van RELANDS geleerdheid uitgegaan, niet slegts door Nederland, maar ook daar buiten. Het Hoogeschool te *Lingen* was thans in bloei; en wierdt hem het Hoogleeraarampt aan hetzelve opgedraagen in de Wijsbegeerte, of in de Oostersche Taalen, of, indien hij zulks mogt goed-

goedvinden, in beiden te gelijk. Niet afkeerig was RELAND van dit aanbod; doch hij wees het van de hand, om zijns Vaders wille, die niet gaarne hem zo verre verwijderd zag. Twee jaaren hadt hij zijn verblijf gehouden te *Leiden*, toen hij door den Graaf VAN PORTLAND, boezemvriend van Prinse WILLEM DEN III, wierdt aangezogt tot Onderwijzer van zijnen èenigen Zoone, den Burggraave VAN WOODSTOCK. Op aanraaden van Professor TRIGLAND gaf de Vader van RELAND daar aan zijne toestemming. Eene ziekte van den ouden RELAND was oorzaak, dat zijn Zoon ADRIAAN niet met deszelfs doorluchtigen Kweekeling na *Engeland* overstak.

Niet lang bekleedde de geleerde Jongeling deezen post. Op zijn vierëntwintigste jaar beriepen hem de Verzorgers van het Geldersche Hoogeschool tot Hoogleeraar in de Wijsbegeerte; hij deedt zijne intrede, op den negenden October des Jaars 1700, met eene Redevoering *Over den aanwas der Wijsbegeerte geduurende deeze* (de Zeventiende) *Eeuwe*. Van korten duur was 's Mans verblijf te *Harderwijk*. Naauwlijks hadt hij een aanvang gemaakt met het geeven van Lessen, of de Vroedschap van *Utrecht* beriep hem tot Hoogleeraar in de Oostersche Taalen aan haar Hoogeschool. Koning WILLEM DE III hadt hem als zodanig der Utrechtsche Wethouderschap aangepreezen. RELAND deedt zijne intrede, reeds in Februarij des Jaars 1701, met eene Redevoering *Over de Persische en daar mede vermaagschapte Oostersche Taalen*. Ten tijde der Utrechtsche Vredehandelinge verscheen aldaar, als Afgevaardigde wegens de Provincie *Friesland*, Jonkheer SICCO VAN GOSLINGA. Het Friesche Hoogeschool, van 't welk de Baron een der Bezorgeren was, hadt onlangs verlooren den geleerden RHENFERDIUS; om diens plaats te vervullen, verzogt hem de gemelde verdienstelijke Edelman. Doch RELAND wees die aanbieding beleefdelijk van de hand. De Utrechtsche Vroedschap, om haar genoegen te toonen over dit besluit, droeg hem den tijtel op van Hoogleeraar in de gewijde Oudheden, en verhoogde zijne Jaarwedde. Ter gelegenheid van het overlijden van den Heere GRONOVIUS, te *Leiden*, in den Jaare 1716 voorgevallen, liep 'er een gerugt, dat men, ter vervullinge van diens plaats aan 't Hoogeschool, op

op RELAND het oog hadt geworpen. Gevraagd zijnde, wat hij doen zoude, in gevalle het Leidsche Hoogleeraarampt hem wierdt opgedraagen, gaf hij rondelijk tot antwoord, dat hij 'er voor bedanken zoude. Eene verhooging van Jaarwedde was een nieuw bewijs van het genoegen der Stichtenaaren over dit besluit, en een blijk van hunne hoogagtinge. Niet lang, egter, genooten ze, sedert, 's Mans tegenwoordigheid. Overvallen van de Kinderziekte, overleedt hij aan dezelve, op den vijfden Februarij des Jaars 1718, het eenënveertigste zijns ouderdoms. Van 's Mans uitgebreide geleerdheid getuigen de veelvuldige Schriften, van hem voorhanden. Het meest bekende daar van is zijne *Beschrijving van Palestina*; als mede eene Verhandeling over den *Mahomethaanschen* Godsdienst. In zijne jeugd hadt hij eene proeve gegeeven van zijn Dichtvermogen, in de bekende GALATHEA, *Lusus poëticus.* — In den Jaare 1702 was RELAND in den echt getreeden met JOHANNA CATHARINA TEELING, dogter van JOHANNES TEELING, Oud-Burgemeester van *Zierikzee*, en hadt bij dezelve drie kinderen verwekt: twee dogters en éénen Zoon. ADRIANUS RELAND hadt eenen broeder, PIETER genaamd, Advokaat, eerst te *Amsterdam*, vervolgens te *Haarlem*. Een Regtsgeleerd Werk, door deezen, bij zijn overlijden naagelaaten, wierdt door onzen Hoogleeraar, met eene Voorrede en eenige Bijvoegzels, in 't licht gegeeven, onder den tijtel, PETRI RELANDI *Juris Consulti et Judicis Fasti Consulares.*

REMONSTRANTEN. Deezen naam voert eene bekende Godsdienstige Gezinte in ons Vaderland, eertijds vrij talrijk en aanzienlijk, doch tegenwoordig, in vergelijking daar van, in kwijnenden staat; maar, evenwel, eene plaats in ons *Woordenboek* overwaardig. Zij zijn ook bekend bij den naam van *Arminiaanen*, naar hunnen stigter JAKOBUS ARMINIUS. Zonder ons in te laaten tot eene menige van bijzonderheden, zullen wij ons bepaalen tot derzelver Leere, opkomst, voortgang en algemeene lotgevallen. Aanleiding tot de opkomst der *Remonstranten* gaf een geschil tusschen FRANCISCUS GOMARUS en JAKOBUS ARMINIUS, beiden Hoogleeraaren in de Godgeleerdheid, aan 't Hoogeschool te *Leiden*, uitgebroken in den Jaare 1609.

Overeenkomstig met de gevoelens van KALVINUS en diens navolgers, leerde GOMARUS „ dat door een eeuwig Godlijk „ Raadsbesluit, was vastgesteld en onveranderlijk bepaald, „ wie uit de menschen zalig, wie verdoemd zoude worden; „ dat, diensvolgens, de uitverkoorenen tot zaligheid tot het „ Geloof en de Godvrugtigheid onwederstandelijk getrokken, „ en voorts voor afval bewaard wierden: doch dat God alle „ de overigen in de algemeene verdorvenheid der menschelijke Natuure en in hunne misdaaden liet leggen." In tegenstelling van deeze begrippen, die, daarenboven, reeds van elders, sints eenigen tijd, wederspraak hadden geleeden, beweerde ARMINIUS „ dat God, insgelijks van eeuwigheid, dit „ onderscheid hadt gemaakt tusschen het in zonden gevallen „ menschdom, dat hij de zulken, die afstand zouden doen „ van hunne zonden, en op CHRISTUS betrouwen, hunne misdaaden zoude vergeeven, en het eeuwig leeven schenken, „ doch de onboetvaardigen naar verdienste zoude straffen; „ doch dat God niemand dwong om zalig te worden." Beide Hoogleeraars kreegen, wel haast, humne bijzondere Aanhangers; tusschen welke, daarenboven, geschil rees over de Formulieren: beweerende de vrienden van GOMARUS, dat ARMINIUS van dezelve afweek; deeze, daarentegen, dat beide gevoelens met de Formulieren niet gevoegelijk konden worden over een gebragt, en daarom de Formulieren eene naaleezing noodig hadden.

De gevoelens van ARMINIUS waren eenigzins nieuw, als afwijkende van de begrippen, sints geruimen tijd aangenomen. Van hier dat de Predikanten, uit zijn School voortgekoomen, de minderheid uitmaakten, en, gelijk het, in dusdanige verdeeldheden, gemeenlijk gaat, met veele haatlijkheden betigt wierden. Om zich van dien blaam te zuiveren, en tevens de waare natuur hunner Leere te doen blijken, hielden zij, in de maand Februarij des jaars 1610, eene heimelijke zamenkomst. Hier vervaardigden zij eene *Remonstrantie*, of Vertoog, aan 's Lands Staaten, ingerigt deels ter verontschuldiginge van 't verwijt, alsof zij verandering in den Godsdienst, en twist en beroerten zogten te verwekken: deels om hunne bijzondere gevoelens, over de betwiste stukken, te ontvouwen. Dit laatste vervatteden

den zij in *vijf punten*; wij zullen dezelve hier nederſtellen, als behelzende de Leerbegrippen, in welke de Remonſtranten zich van de aangenomene begrippen meest onderſcheiden, en op grond van welke zij zich naderhand van de heerſchende Kerk hebben afgezonderd. De vergaderde Leeraars, vrienden en aanhangers van ARMINIUS, verklaarden dan 1. „ Dat God van „ eeuwigheid hadt beſlooten, de zulken, die, door zijne ge„ nade, in CHRISTUS zouden gelooven, en in geloove en ge„ hoorzaamheid tot aan het einde volharden, te verkiezen tot „ het eeuwige leeven, en de ongeloovigen en ongehoorzaamen „ verwerpen ter eeuwige verdoemenisſe. —— 2. Dat CHRIS„ TUS geſtorven is voor alle menſchen, in dien zin evenwel, „ dat alleen de geloovigen, daadelijk, door zijnen dood verzoend „ worden. —— 3. Dat de menſchen het zaligmaakend Geloof „ niet hebben uit zich zelven, noch uit hunnen vrijen wil, „ maar Gods genade in CHRISTUS daar toe behoeven. —— „ 4. Dat deeze Genade het begin, de voortgang en de vol„ trekking van 's menſchen zaligheid is, en alle goede daaden „ daar aan moeten toegeſchreeven worden; doch dat deeze „ Genade evenwel niet onweerſtandelijk werkt. —— 5. Dat „ Gods Genade aan de waare geloovigen genoegzaame kragt „ geeft, om het booze te kunnen overwinnen; doch of deeze „ Genade ooit konde verlooren worden, lieten ze tot nog toe „ onbepaald, als de ſtoffe van verder onderzoek." Omtrent dit laatſte verklaarden zij zich naderhand, beweerende „ dat „ een waar geloovige, door eigen ſchuld, van God geheel „ kan afwijken, en het Geloof verliezen." Bij deeze *Remonſtrantie*, van welke hun zedert de naam van *Remonſtranten* aanhing, voegden ze een verzoek, om in een wettig en vrij Sijnode nader gehoord te worden; of, in gevalle dit niet konde geſchieden, dat men, intusſchen, elkander broederlijk zou verdraagen; waar toe zij, van hunnen kant, zich overgenegen toonden.

's Lands Staaten, de Remonſtrantie hebbende overwoogen, kwamen, eerlang, met de meerderheid, tot het beſluit, den Klasſen aan te ſchrijven, „ dat zij, tot naderen last, niemand „ eene belijdenis boven de vijf punten, in de Remonſtrantie „ nedergeſteld, af te vergen, en men, intusſchen, hadt te ar-

„ beiden aan het behoud van onderlingen eendragt en vrede." Doch men begreep wel haast, dat dit besluit en aanschrijven niet genoeg was, ter handhaavinge van den Vrede der Kerke. Van hier dat men eerlang besloot tot het houden van een Gesprek, over de vijf punten der Remonstranten, tusschen twaalf Predikanten, zes van elke zijde. Dit Gesprek, naar de plaats alwaar het wierdt gehouden, *de Haagsche Conferentie* genaamd, geschiedde ten aanhooren der Staaten van Holland; die aan geene der partijen de overwinning toeschreeven, maar, aan 't einde der zamenkomste, de zamenspreekenden tot vrede en eendragt vermaanden. Niet zo verre waren deeze toen nog verwijderd, of zij noemden elkander, over en weder, *Broeders*. Naar eene *Contraremonstrantie* of Tegenvertoog, in tegenstelling van dat der *Remonstranten*, ten deezen tijde ingeleverd door de anders denkenden, wierden deeze, zedert, *Contraremonstranten* geheeten.

Een geruimen tijd bleeven de zaaken in deezen staud, tot dat Graaf WILLEM LODEWYK, Stadhouder van *Friesland*, in den aanvang des Jaars 1613, aan eenige Predikanten, van beiderlei gezindheid, den voorslag deedt omtrent eene nadere Bijeenkomst, tusschen een kleiner getal, dan voormaals in *'s Hage*, als beter geschikt om aan het werk van vrede en eenigheid te arbeiden. Drie Predikanten, van weerkanten benoemd, vergaderden hier op te *Delft*, in de maand Februarij des straks genoemden jaars. De *Remonstranten* begeerden hier, dat hunne vijf Punten voor verdraaglijk zouden verklaard worden; doch de andere konden daar toe niet verstaan, niettegenstaande JAKOB DE I, Koning van *Engeland*, in zijn schrijven aan de Algemeene Staaten en die van Holland, omtrent deezen tijd, de betwiste Leerstellingen als zodanig hadt voorgedraagen. In tegendeel hadden de *Contraremonstranten* aan de anderen voorgeleid meer dan dertig Punten, waar op zij derzelver verklaaring begeerden. Doch de Staaten zelve ontsloegen hen naderhand van deeze verklaaringe, als van oordeel zijnde, dat men de *Remonstranten* bij wijze van beschuldiginge en bewijs, en niet bij manier van onderzoek, van vreemde Leerstellingen moest tragten te overtuigen. De *Contraremonstranten*, thans reeds Prins MAURITS op hunne zijde heb-

hebbende, volhardden, egter, in hunnen eisch van antwoord op de Punten te *Delft* overgeleverd, en voeren, daarenboven, hevig uit op den predikſtoel. Hierom vervoegden zich de *Remonſtranten*, met een nieuw Vertoog, bij de Hollandſche Staaten, verzoekende dat den anderen mogt belet worden tegen hen uit te vaaren op den Predikſtoel, en hunne Leere voor onverdraaglijk te verklaaren. Nog ſterker drongen de Remonſtranten hier op aan, zedert de Staaten van Holland een beſluit hadden genomen, ter bevorderinge van den Kerkelijken vrede. Het merkwaardig Beſluit, ontworpen, meent men, door HUGO DE GROOT, doch zedert ter Vergaderinge goedgekeurd, was, hoofdzaakelijk, van deezen inhoud: „ De Staaten, uit kragt hunner opperſte magt, belastten daar bij, dat „ men, in 't uitleggen der H. Schriftuure, zou hebben te „ zorgen, der Gemeente in te ſcherpen, dat het begin, mid„ den en einde van 's menſchen zaligheid, met naame ook „ het geloof, niet aan 's menſchen natuurlijke kragten of wer„ ken, maar aan Gods Genade in CHRISTUS alleen moest wor„ den toegeſchreeven; dat God geene menſchen ter verdoeme„ nisſe hadt geſchapen, noch noodzaakte tot de zonde, en „ ook niet nodigde tot de Zaligheid, terwijl hij hadt beſloo„ ten, hun die niet te geeven. Zij gaven te kennen, dat het „ vrij zoude ſtaan, over het Leerſtuk der Predestinatie op „ de Hoogeſchoolen en onder de Leeraars, vriendelijk te re„ dentwisten en te verſchillen; doch verbooden, dat deeze „ geſchillen op den Predikſtoel of anders, onder 't gemeene „ volk, gebragt zouden worden; en iemand, die niet hooger „ leerde of gevoelde, dan dat God, van eeuwigheid, tot „ de zaligheid verkooren hadt de zulken, die door zijne Ge„ nade in CHRISTUS gelooven, en bij dit geloof volharden „ zouden, en daarentegen ter verdoemenisſe verworpen de „ zodanigen, die niet geloofden en in hun ongeloof volhard„ den, deswegen te moeien, of om hooger te leeren te drin„ gen: *alzo de Staaten deeze Leere voor genoegzaam tot* „ *zaligheid en tot Christlijke ſtigtinge bekwaam hielden*; „ belastende voorts den Kerkendienaaren, in alle andere pun„ ten der Leere, zich te houden aan Gods Woord, en aan 't „ geen doorgaans bij de Hervormde Kerken aangenomen; en

 „ hier

„ hier te Lande geleerd was, als mede zich in liefde, eenig-
„ heid en goede ſtigting te gedraagen, naar 't geen bij voor-
„ gaande Staatsbeſluiten was goedgevonden."

Ondanks dit Beſluit, toonden zich verſcheiden *Contraremonſtranten* ongezind, om zich naar hetzelve te gedraagen. Duidelijk bleek zulks uit zekere vastſtelling, gemaakt in eene hunner bijeenkomſten te *Amſterdam*, in de maand Januarij des Jaars 1617, inhoudende om voortaan geene verdere Kerkelijke eenigheid te houden met de *Remonſtranten*. Wat laater ſtelden ze als een kenmerk van waare Broederſchap, de zulken alleen te houden voor waare Broeders, die de *Remonſtranten* en *Remonſtrantsgezinden* voor valſche Leeraars verklaarden. Hier door konde het niet uitblijven, of de *Remonſtranten* moesten, van hunnen kant, bedagt zijn op de handhaavinge van hunne zaak. Terwijl hunne partijen te *Amſterdam* werkzaam waren, hielden ze eene zamenkomst te *Rotterdam*, in welke zij een Vertoog opſtelden, om ingeleverd te worden aan de Staaten van Holland, waar bij zij klaagden, dat de anderdenkenden zich niet hielden aan het Beſluit van hun Ed. Gr. Mogenden, en diensvolgens verlof begeerden, om 'er insgelijks van ontſlagen te worden. Daarenboven gingen zij, in dat zelfde jaar, eene nadere verbintenis aan, in *'s Hage*, op zekere punten van eenigheid, om vervolgens ondertekend te worden door Predikanten, die gemeenſchap met hun wilden houden. Onder andere wierdt daar in verklaard,
„ dat zij, ziende hoe de *Contraremonſtranten*, welke zij
„ *Scheurmaakers* noemden, afweeken van de Beſluiten der
„ Staaten, zich ook niet langer aan dezelve zouden kunnen
„ houden, maar voorneemens waren, hun gevoelen openlijk
„ te leeren, met wederlegging van hunne partijen. Met dit
„ alles verklaarden zij, Christlijke eenigheid te willen houden
„ met zulke Predikanten van het verſchillende gevoelen, die
„ betuigden hen te willen verdraagen."

Tot nog toe hadt men geene afzonderlijke Godsdienstoeffening gehouden. Dit nam eenen aanvang zints de bovengemelde beſluiten van beiderlei aanhang. Te *Amſterdam* zag men hier van het eerſte voorbeeld, in den Jaare 1617. Naa dat JAKOB BATTELIER, Student in 't Walſche Kollegie te *Leiden*, voor de

de Remonſtranten en eenige Leden der Walſche Gemeente, misnoegd over 't afzetten van eenen hunner Leeraaren, in de Franſche taal gepredikt hadt, lieten de eerstgemelden het oog vallen op CHRISTIAAN SOPINGIUS, Predikant te *Warmond*, om in 't Nederduitsch voor hun te prediken. Voor 't eerst geſchiedde zulks ten huize van eenen Timmerman, woonende op Vlooijenburg. Hoewel deeze zamenkomst niet zonder eenige ſtoornis was afgeloopen, huurden, egter, de Remonſtranten, kort daar aan, een groot Pakhuis, op Dwarsboomſloot, toebehoorende aan HERMAN RENDORP, een aanzienlijk Burger, en voorzaat van den tegenwoordigen Burgemeester JOACHIM RENDORP, *Heere van Marquette*. Merkelijke ſtoorniſſen leeden ze hier van 't woeste graauw, opgezet, meent men, door het openlijk prediken van zommige Leeraars daar tegen. Ook wierdt ten zelfden tijde geplonderd het Huis van REM EGBERTSZOON BISSCHOP, Broeder van den Profeſſor SIMON EPISKOPIUS, alwaar de Predikant SOPINGIUS hadt thuis gelegen.

In deezen toeſtand wendden zich de Amſterdamſche Remonſtranten tot de Staaten van Holland, met verzoek om derzelver beſcherming; als mede, dat hun, in de openbaare Kerk, eenige Predikanten van hun gevoelen mogten gegund worden; of, indien zulks niet konde geſchieden, dat men hun dan vrijheid gaf tot het houden van afzonderlijke vergaderingen. Men wees de verzoekers tot de Wethouderſchop van hunne Stad. Doch hier vonden zij kleinen troost. Ter gelegenheid der boven gemelde ſtoorniſſen en plonderinge hadt het Geregt ſlappen bijſtand gebooden. Het verzoek om beſcherming van 's Lands Staaten hadden de Afgevaardigden ter Dagvaart *oproerig* genoemd. Ligt is hier uit af te leiden, dat een Verzoekſchrift aan de Regeering der Stad wierdt van de hand geweezen.

De breuke, hoe wijdgaapende reeds, wierdt grooter, zints de *Contraremonſtranten* de Kloosterkerk in *'s Hage* hadden ingenomen, en Prins MAURITS hunne afzonderlijke Vergaderingen bijwoonde. Met een ſchroomlijk gedruis ſloeg, zedert, de afzondering tot veele andere Steden over. Om de wonde te geneezen, was men al vroeg bedagt op het houden van

een *Nationaal Sijnode.* Doch de *Remonstranten*, hoewel van de zaak zelve niet afkeerig, beloofden zich niet veel goeds van zulk eene Vergaderinge, in den tegenwoordigen toestand van zaaken, in welken zij, uit hoofde van hunne minderheid, natuurlijk het onderspit zouden moeten delven. Vergeefs vertoonden zij dit, in een Vertoog aan de Staaten van Holland, als die, zints het toeneemend gezag van Prinse MAURITS, thans minder zeggens hadden. Daarenboven ontviel hun een voornaame steun, in den Advokaat VAN OLDENBARNEVELD, die hun altoos gunstig was geweest, om dat zij der Overheid groot gezag in Kerkelijke zaaken toeschreeven.

Naa lang marrens vergaderde, eindelijk, het Sijnode te *Dordrecht.* Een der eerste verrigtingen van hetzelve, was, eenige Remonstrantsche Leeraars daar voor te dagvaarden. Inmusschen waren deeze te *Leiden* vergaderd, en vervaardigden een Vertoog aan de Kerkvergaderinge, waar bij zij begeerden, niet als gedaagden te verschijnen, maar als Leden te mogen zitting neemen. Doch dit Vertoog wierdt van de hand gewezen. Integendeel liet men brieven afgaan, waarbij dertien Remonstrantsche Leeraars gedagvaard wierden. Op den vijfden December des Jaars 1618 kwamen zij te *Dordrecht.* De Hoogleeraar SIMON EPISKOPIUS was 'er een van, hoewel hij te vooren als een medelid tot het Sijnode genodigd was. Ook moesten de twee Utrechtsche Leeraars hunne plaats in het Sijnode verlaaten, en zich bij de gedagvaarde Remonstranten voegen. Twee dagen naa hunne komst te *Dordrecht*, deedt EPISCOPIUS eene fraaie Redevoering, en die bijkans anderhalf uur duurde; zij liep voornaamelijk over de schroomvalligheid der *Remonstranten* in het beslissen omtrent duistere leerstellingen; het wederspreeken van de harde gevoelens, raakende het stuk der Godlijke Voorbeschikkinge; het aanbieden van verdraagzaamheid ten aanzien van de betwiste leerstellingen; en eindelijk het toeschrijven van de hoogste magt aan de Overheid in Kerkelijke zaaken. In eene andere zitting leverden de *Remonstranten* een Vertoog over, waar bij zij verklaarden, het Sijnode voor geenen wettigen Regter te kunnen erkennen, hoewel zij zich bereidwillig betuigden, om hunne Leere voor hetzelve te verdeedigen. Merkelijk verschil rees 'er, zedert, tus-

tusschen de Leden van het Sijnode en de gedaagde *Remonstranten*, over de wijze van onderhandelen. De laatstgemelden beweerden, nevens de vrijheid om hun eigen gevoelen voor te draagen, ook die van hunne partij, te mogen wederleggen. De eersten weigerden zulks, bij welke zich de Gemagtigden der Staaten voegden. Nogthans verklaarden zich de Remonstranten ongezind, om het besluit van het Sijnode te volgen, en gaven schriftlijk reden van deeze weigeringe. Daarenboven hadt men eenige Remonstrantsche Boeken in de Vergadering gebragt, en begonnen de Leden daar over de Remonstranten te ondervraagen; doch die, evenwel, weigerden, daar op te antwoorden. Eenige dagen verliepen 'er, zedert, met twisten tusschen het Sijnode en de *Remonstranten*, naardien met het, over de wijze van onderhandelen, niet eens konde worden: de *Remonstranten* begreepen, dat men over de uitstaande geschillen in redengeding behoorde te treeden, en zij zelven vrijheid hebben, hun eigen gevoelen te verdeedigen, en dat der partijen te wederleggen. Het Sijnode, daarentegen, begeerde hun Vraagen voor te stellen, en op dezelve hunne antwoorden te hooren, zonder melding der gevoelens van die van hun verschilden, veel min dezelve te mogen wederleggen. Stijf en onverzettelijk stondt men, over en weder, op zijn ontwerp: tot dat de Voorzitter BOGERMAN, de *Remonstranten*, voor 't laatst, na hun besluit gevraagd, en daar op tot antwoord bekoomen hebbende, dat zij, gemoedshalven, in den eisch van het Sijnode niet konden bewilligen, dezelven, met eene scherpe aanspraak, buiten de Vergadering zette, met bedreiging van Kerkelijke straffen; zeggende, tot slot: „ Ik geef „ u, uit naam der Heeren Gemagtigden en van het Sijnode, „ uw afscheid. Men ontslaat u. Gaat heen." In 't heen gaan gebooden hun de Politike Heeren, tot naderen last te *Dordrecht* te vertoeven. Naa het vertrek der Remonstranten uit het Sijnode, ging men aldaar over tot het leezen van derzelver uitgegeevene Schriften, en bouwde daar op een vonnis van veroordeelinge, 't welk, naderhand, door de Algemeene Staaten, goedgekeurd en bekragtigd wierdt.

Intusschen hielden eenige Remonstrantsche Predikanten, Ouderlingen en Diakenen eene bijeenkomst te *Rotterdam*, om

middelen te beraamen op hunne volgende gedraagingen. Het besluit viel, voort te gaan met het houden van afzonderlijke Godsdienstoeffeninge, ondanks de Plakaaten, daar tegen afgekondigd, en wijders, bij een Vertoog aan de Algemeene Staaten en Prinse MAURITS, zich over de handelwijze van het Sijnode te beklaagen; welk Vertoog, egter, door de gedaagde Leeraars te *Dordrecht* afgekeurd, en diensvolgens niet wierdt ingeleverd. Ook verklaarde de Overheid de Remonstrantsche zamenkomst voor oproerig.

Naa het eindigen van het Sijnode, de gedaagde Remonstrantsche Predikanten in *'s Hage* ontbooden zijnde, wierdt hun, door Gemagtigden der Algemeene Staaten, voorgehouden „ dat zij zich zouden hebben te schikken tot een stil en amp-„ teloos leeven; in welk geval de Staaten voor hun onder-„ houd, binnen of buitenlands, ter hunner keuze, zouden „ zorgen." Verder leide men hun voor, zeker Geschrift, welk men *Akte van Stilstand* noemde, reeds door eenige Remonstrantschgezinde Leeraars ondertekend, en waar bij deeze beloofden, zich van prediken te zullen onthouden. Doch zij maakten zwaarigheid om dit te belooven, en weigerden overzulks de Acte te ondertekenen. Straks hierop volgde het vonnis van ballingschap buiten de Veréénigde Gewesten en het gebied der Algemeene Staaten. Het meerendeel der Predikanten, nevens den geweezen Leidschen Hoogleeraar SIMON EPISKOPIUS, lieten zich, op wagens, na *Waalwijk*, in *Brabant*, brengen. Derwaarts wierden insgelijks gevoerd eenige andere Predikanten, met ballingschap gestraft om hun bijwoonen der Rotterdamsche zamenkomste. Bij dit alles kwam een streng verbod van openlijke of heimelijke vergaderingen, aan de afgezette Leeraaren; die, egter, in stilte wierden aangehouden, inzonderheid zedert de heimelijke wederkomst van gebannen en vervoerde Predikanten van deezen aanhang. Voor 't overige wierden niet alleen de Remonstrantschgezinde Studenten buiten het Staaten-Kollegie te *Leiden* gezet, en de Bezorgers en Hoogleeraars van dat Hoogeschool, de veroordeelde begrippen toegedaan, van derzelver posten verlaaten, maar ook de Predikanten, in de onderscheidene Gewesten, *Gelderland*, *Holland*, *Utrecht* en *Overijssel*, van hunnen dienst

dienst geweerd. Hun getal beliep bij de tweehonderd. Bijkans zeventig daar van tekenden de *Akte van Stilstand*, schoon twintig van dezelve naderhand hunne ondertekening herriepen. Zo fel was thans de haat, tegen al wat den schijn hadt van het, met de *Remonstranten* te houden, dat niet slegts verscheiden Schouten en Sekretarissen, uit zulk een vermoeden, afgezet, en de zulken, die, ten behoeve der gebannenen, penningen verzamelden, met geldboeten gestraft, maar zelf Schoolmeesters en Orgelisten tot het ondertekenen der Sijnodaale Kanons gevorderd wierden.

Behalven de Predikanten, die zich na *Waalwijk* hadden laten brengen, of op last van 's Lands Staaten derwaarts gevoerd waren, vervoegden zich aldaar veele anderen van die gezinte. Hierom besloot men eene Vergadering te beleggen te *Antwerpen*, om orde te stellen op de bediening der Vaderlandsche Gemeenten. Hier rigtte men een Kollegie op van zes Bestuurderen, welke daar over het opzigt zouden hebben. Van toen af keerden verscheiden gebannen of uitgeweekene Leeraars te rug, om de Gemeenten heimelijk te bedienen. Veelen verrigtten zulks met groote vrijmoedigheid en merkelijk gevaar, dewijl de Vergaderingen, dikmaals, geweldigerhand gestoord wierden. Duur kwam, egter, zommigen deeze vrijmoedigheid te staan. Twee van hun, gevat zijnde, wierden door de Algemeene Staaten gevonnist, om in het Rasphuis te *Amsterdam* bewaard, en als de overige Tugtelingen behandeld te worden. Een ander wierdt in het Tugthuis te *Haarlem*, een vierde op de Gevangenpoort in *'s Hage* gezet; een goed getal wierdt op *Loevestein* ter eeuwige gevangenisse verweezen.

De vervolgingen, welke dus tegen de *Remonstranten* wierden aangerigt, groeiden in hevigheid, zints den aanslag, in den Jaare 1623, ondernomen op het leeven van Prinse MAURITS. Van dit gruwelstuk wierdt de schuld geleid op de Remonstrantsche Broederschap, in 't algemeen, zo door zommige Contraremonstrantsche Predikanten, welke, van den Predikstoel, met groote hevigheid daar tegen uitvoeren, als in de openbaare Plakaaten, aan de ontdekkers en aanbrengers der medepligtigen aanzienlijke beloonigen uitlooveende. Doch de

Remon-

Remonſtranten zuiverden zich van dien blaam, in 't midden brengende dat de voorgenomen Prinſenmoord op verre na geene algemeene goedkeuring vondt, maar veeleer, bij veelen, ſterk verfoeid wierdt; zij voegden 'er nevens, dat hoewel zommigen van hunnen aanhang deel hadden gehad aan het ontwerp, anderen, daarentegen, van de hunnen, hetzelve hadden aan den dag gebragt. Van geen zeer langen duur waren deeze hardigheden tegen de *Remonſtranten*; vooral zints het overlijden van Prinſe MAURITS, en naa dat deszelfs broeder, Prins FREDERIK HENRIK, het Stadhouderlijk bewind aanvaard hadt. Men hadt hem altoos aangezien voor een begunſtiger dier Gezinte, wien de afzetting der Remonſtrantschgezinde Regenten, in den Jaare 1618, zeer tegen den borst geweest was. Niet ongaarne zag hij, dat deeze lieden, meer en meer, openlijk begonnen te vergaderen, zo als nu, op verſcheiden plaatzen, geſchiedde, zonder ooit te dringen op de uitvoering der Plakaaten. De Sijnoden vielen wel eenigzins klagtig over, en gunde men ook de Gemagtigden van dezelve bij 's Lands Staaten het genoegen, dat de Plakaaten vernieuwd wierden; doch de ſlapheid der handhaavinge toonde duidelijk, hoe men daar mede geenzins bedoelde, aan de vervolginge de hand te leenen.

Inzonderheid, egter, nam de zaak der Remonſtranten eenen gunſtigen keer, zints den tijd dat men te *Amſterdam* tot gemaatigdheid overhelde. Naijver, den Koophandel betreffende, tusſchen deeze Stad en *Rotterdam*, was 'er een voornaame grondſlag van. Oogluikende gedoogde men, in de laatstgenoemde Stad, de heimelijke vergaderingen, zomtijds van tweeduizend menſchen, zo binnen als buiten de Stad. Wel dra wierdt zulks opgemerkt bij die van *Amſterdam*, en daar door de vreeze gaande, dat het vergunnen van meerdere vrijheid, in eene nabuurige welgelegene Koopſtad, ligtelijk het verloop van handel konde ten gevolge hebben. Reeds zo vroeg als in den Jaare 1622 waren te *Amſterdam* eenige perſoonen in 't bewind gekoomen, bekend om hunne gemaatigdheid omtrent de Godsdienſtige geſchillen. Een Plakaat, in den Jaare 1626, tegen het houden van *Remonſtrantſche* Vergaderingen afgekondigd, verklaarde even ernſtig voor ongeoorloofd en ſtraf-

ſtrafbaar het ſtooren van dezelve; verklaarende de Wethouderſchap „ aan den eenen kant wel van meeninge te zijn, de „ waare Christlijke Gereformeerde Religie, gelijk dezelve „ openlijk geleerd wierdt, alleen door openbaar gezag te „ handhaaven; maar ook, van den anderen kant, alles te zullen aanwenden, 't geen tot bewaaring van de rust onder „ de Ingezeetenen konde dienen." Naa het antwoord der Staaten op de Vertoogen der Remonſtranten, om vrije Godsdienstoeffening, dat zij zich aan hunne bijzondere Wethouders hadden te vervoegen, zag men, eerlang, een Verzoekſchrift ten voorſchijn koomen, aan de Regeering van *Amſterdam*, onder 't welk men ongeveer tweehonderdvijftig naamen las, onder andere die van HOOFT, HEEMSKERK, VAN DE POLL, SCHUYT, BICKER, HASSELAAR, CORVER en andere, wier naazaaten nog heden op het Kusſen zitten; die, egter, hier mede niet zo zeer hunne Kerkgemeenſchap met de *Remonſtranten* aanduidden, als hunne genegenheid ter medewerkinge, om aan dezelven vrijheid van Godsdienstoeffeninge te bezorgen. Bij zommige Predikanten hadt de vrijheid, welke zich de *Remonſtranten* toeëigenden, en de gemaatigdheid der Regeeringe, ten gevolge, dat hun ijver daar door te meer gaande wierdt, en zij zich veele onbetaamelijkheden op den Predikſtoel veroorloofden. Doch daar tegen groeide de wederſtand der Regeeringe tegen deeze heethoofden, en het betoonen van inſchikkelijkheid jegens de *Remonſtranten*. Uit kragt daar van kogten zij, in den Jaare 1630, een huis op de Keizersgraft, en maakten het gereed tot eene openbaare Godsdienſtige Vergaderplaats. EPISKOPIUS, een der gebannenen, welke men voor het Sijnode hadt gedagvaard, doch thans wederom inlandig, deedt 'er de eerſte Leerrede; gelijk dezelve insgelijks de eerſte Hoogleeraar wierdt aan het Kweekſchool, welk zij, in den Jaare 1634, te *Amſterdam* oprigtten. Veilig mogten de *Remonſtranten* zodanige ſtigtingen onderneemen, zints het merkwaardig Beſluit, in de maand September des Jaars 1631, bij de Vroedſchap genomen, waar bij het vernieuwen en uitvoeren der Plakaaten, tegen dezelve, voor onbeſtaanbaar met de rust der Stad verklaard wierdt.

Lan-

Langer, dan te *Amsterdam*, hieldt het aan, eer de *Remonstranten*, in eenige andere Steden en Gewesten, hunnen Godsdienst ongestoord konden oeffenen. Zelf deedt het Noordhollandsche Sijnode, nog in den Jaare 1655, eene pooging om het Kweekschool te doen weeren. Doch de Burgemeesteren van *Amsterdam* gaven de Sijnodaale Afgevaardigden te verstaan, *dat zij wel zorge zouden draagen, dat in dit stuk niets openbaarlijk zou bij de hand genomen worden.* Zints dien tijd genieten de *Remonstranten*, nevens alle overige Gezinten, van de Openbaare Kerk verschillende, de zelfde vrijheden en voorregten. Hun Kweekschool kwam in bloei, dewijl men zorge droeg om het onderwijs der Jeugd te vertrouwen aan Mannen van kunde en oordeel. Behalven den reeds genoemden EPISKOPIUS, hebben CURCELLEUS, LIMBORG en DRIEBERGEN, door hunne Schriften, een beroemden naam verworven. JOANNES CLERICUS en WETSTEIN, Hoogleeraaren in de Wijsbegeerte, zijn bij elk bekend. De Heer ABRAHAM AREND VAN DER MEERSCH, eerst Hoogleeraar in de Wijsbegeerte, naderhand in de Godgeleerdheid, doch die onlangs ook deezen post heeft nedergeleid, is bij veelen bekend om zijne geleerdheid. Terwijl ik dit schrijve, wordt, eerlang, te gemoet gezien de Heer JAN KONYNENBURG, beroepen Hoogleeraar in de Godgeleerdheid; hebbende den Heere VAN HEMERT, met het houden van lessen over de Wijsbegeerte, reeds, eenen aanvang gemaakt. Het getal der *Remonstrantsche* Gemeenten, op verre na, egter, niet zo talrijk in Leden, als voorheen, bedraagt, in alles, drieëndertig: te weeten vierentwintig in de Provincie *Holland*, zeven in het Sticht van *Utrecht*, één in *Friesland*, en insgelijks één in de *Frederikstad*, in het Holsteinsche; wordende, gezamentlijk, bediend door drieënveertig Predikanten.

Zie BRANDT, *Historie der Reformatie*; J. REGENBOOG, *Historie der Remonstranten*.

RENDORP. Bekend is het Amsterdamsch Geslagt van deezen naam, zints den aanvang der voorgaande Eeuwe. Toen leefde zekere

zekere JOAS RENDORP, welke een man van eenig aanzien schijnt geweest te zijn, en tot de Gezinte der *Martinisten* of *Ubiquitisten*, (zo noemde men, ten dien tijde, de *Lutherschen*) behoord te hebben. In grooten haat was thans deeze Gezinte te *Amsterdam*; zij moest zich behelpen met het houden van heimelijke zamenkomsten, in Pakhuizen of Burgerwooningen. Meer dan eens was hun ook deeze bekrompene Godsdienstoeffening verbooden, zonder dat zij zich deswegen bekreunde. Hierom ontbooden Burgemeesteren eenige Ouderlingen en Diakenen op het Stadhuis, in den Jaare 1604, hun voorts aanzeggende, dat zij hunne Vergaderingen hadden na te laaten. Een van deeze was JOAS RENDORP, die, nevens nog drie anderen, op het aangekondigde bevel, tot antwoord gaf „ dat zij hunne Vergaderingen niet konden, en „ ook niet zouden nalaaten." Dit ter kennisse der Vroedschap gekoomen zijnde, wierdt RENDORP met de zijnen andermaal ontbooden voor Burgemeesters, en hun aangekondigd, dat bijaldien zij bij hun voorgaand antwoord volhardden, zij voor zonsondergang de Stad zouden hebben te verlaaten. Het gevolg hier van wordt niet vermeld. — Een ander van dit geslagt, misschien de Zoon, was HERMAN RENDORP, een aanzienlijk Koopman en vermogend burger. Den Remonstranten moet hij niet ongenegen geweest zijn, dewijl men van hem vindt aangetekend, dat hij, eigenaar zijnde van een groot Pakhuis, of *Spijker*, zo als men het toen noemde, hetzelve aan de leden en voorstanders dier Gezinte verhuurde, en toestondt dat het tot eene Godsdienstige Vergaderplaats wierdt gereed gemaakt. Het gebouw, *Schottenburg* genaamd, stondt op Dwarsboomsloot, en was groot genoeg, om duizend menschen te kunnen bevatten. Om 't verhuuren van zijn Pakhuis, aan de Remonstranten, wierdt de Heer RENDORP voor Burgemeesteren ontbooden, en gewaarschuwd om zorge te draagen, dat zijnen medeburgeren en hem zelven geen onheil wedervoer. — Voorts ontmoeten wij, op de Regeeringslijsten, Mr. JOACHIM RENDORP, in den Jaare 1650 Raad der Stad, en vervolgens Schepen, in de Jaaren 1656, 1658 en 1661. — Mr. PIETER RENDORP was Commissaris in den Jaare 1725, wierdt Raad in den Jaare 1731, Schepen in het volgende jaar, en

Bur-

Burgemeester in den Jaare 1746, 1750, 1751, 1754, 1755, 1757, 1758, 1760, doch overleedt, weinige dagen voor het einde des Burgemeesterlijken jaars, op den negenden Januarij des Jaars 1761. Van het Oude-Mannen- en Vrouwen-Gasthuis, in de gedaante zo als het zich tegenwoordig vertoont, hadt de Heer PIETER RENDORP een Ontwerp gemaakt, en wierdt het, daar mede overeenkomstig, voltooid. Daarenboven maakte dezelve, terwijl hij den post van Baljuw van het Watergraafs- of Diemermeir bekleedde, nevens den Schepen en Heemraad van het zelfde Meir, Mr. JAN JAKOB HARTSINK, merkelijke verbetering in de Molens, dienende ter uitmaalinge van het overtollige water. Het zijn Schrijfmolens, van meer dienst en minder kostbaar, dan de vier voorgaande Molens, van welke men zich voorheen plagt te bedienen. — Terwijl wij dit schrijven, bekleedt de Heer en Mr. JOACHIM RENDORP, *Heer van Marquette*, Zoon des laatstgemelden, met luister, de Burgemeesterlijke waardigheid; hebbende eenen Zoon, welke, met lof, zijnen Vader naastreeft in de beoeffening van beschaavende weetenschappen, en, in eene vroege Jongelingschap, proeven heeft gegeeven van uitsteekende vorderingen.

RENÉ VAN CHALON, of, naar zijnen Vader, VAN NASSAU, was de Zoon van Graave HENRIK VAN NASSAU, broeder van Graave WILLEM VAN NASSAU-DILLENBURG, den Vader van Prinse WILLEM DEN I, en van CLAUDIA VAN CHALON, Zuster van PHILIBERT VAN CHALON, *Prinse van Oranje*. Deeze, zijnde Onderkoning van *Napels*, en Generaal-Lieutenant der Legers van Keizer KAREL DEN V in *Italie*, in het beleg van *Florence*, in den Jaare 1530, ongehuwd, gesneuveld zijnde, hadt tot erfgenaame van alle zijne goederen en Heerlijkheden benoemd, boven gemelde zijne eenige Zuster CLAUDIA VAN CHALON. Zints het overlijden van Graave HENRIK, voorgevallen op den dertienden September des Jaars 1538, was eigenaar der uitgebreide bezittingen geworden zijn eenige Zoon, gemeenlijk bij den naam van RENÉ VAN CHALON bekend. De Stad *Breda* was een gedeelte van zijns Vaders nalaatenschap. Hier bevondt hij zich, in den Jaare 1540, ten tijde als Keizer

KAREL

KAREL DE V eene reize deedt door de Nederlanden, en onthaalde denzelven met vorstlijken toestel en pragt. Door het overlijden des Graaven VAN HOOGSTRATEN, was het Stadhouderschap van *Holland*, *Zeeland* en *Utrecht* onlangs opengevallen. Deeze aanzienlijke waardigheid droeg de Keizer thans op aan den *Prinse van Oranje*, met magt „ om, daar 't noo„ dig zijn zoude, de Burgemeesters, Schepens en Wet te ver„ nieuwen, gelijk van ouds; wagt te doen houden in de Ste„ den en Sterkten, en de Staaten, tot verdeediginge en be„ veiliginge des Lands, te doen beschrijven." Niet lang te vooren was RENÉ in 't huwelijk getreeden met ANNA, dogter van ANTONI, *Hertog van Lotharingen*. Omtrent een jaar na zijne aanstelling, begaf zich de nieuwe Stadhouder, met zijn gezin, na *Holland*, om zijn vast verblijf te neemen in *'s Graavenhage*, alwaar hij, volgens gewoonte, ter Pleitrolle van den Hove zitting nam. Geen klein genoegen betoonden over deeze keuze van verblijf de Staaten, als welken het bijzonder aangenaam was, den Vertegenwoordiger van hunnen Graave dagelijks bij zich te hebben.

In den Jaare 1542 stelde zich de Prins VAN ORANJE, als Kapitein-Generaal, aan het hoofd van het Nederlandsche Leger, en trok daar mede na het Hertogdom *Luxemburg*, bijkans geheel veroverd door den Hertog VAN ORLEANS. Eerst sloeg hij het beleg voor de Stad van dien naam, die spoedig aan hem overging, en van de herovering van alle de sterke Plaatzen des Hertogdoms gevolgd wierdt. Omtrent den zelfden tijd hadt de Koning van *Deenemarke* een vijandelijken toeleg gemaakt op *Holland* en *Zeeland*. Om deezen, zo wel als de aanslagen der Franschen ter Zee, te verijdelen, gaf de Stadhouder Bestelbrieven uit aan eenige Kaapers, die vervolgens op de Franschen etlijke voordeelen behaalden. Ook plaatste hij Uitleggers, in de Zeegaten van *Texel* en het *Vlie*. Doch het opontbieden der Vischbooten, hem door de Landvoogdes aanbevolen, om het Volk daar van tot verdeediginge van 't Land te gebruiken, hadt geenen voortgang, alzo de Staaten, om de groote verwijdering dier Vaartuigen, zulks voor onmogelijk hielden.

De Stadhouder, in de maand November des Jaars 1542, terwijl hij te *Utrecht* eenen Dagvaart hieldt, over het doen inwilligen van eene Graaflijke Bede, en, ten zelfde einde, de Staaten, vervolgens, te *Amsterdam* beschreeven hebbende, vernam aldaar de tijding van den inval in *Brabant*, door den Gelderschen Overste MAARTEN VAN ROSSEM. Hierom verleide hij den Dagvaart na *'s Hage*, en begaf zich, in eigen persoon, na zijne Stad *Breda*. Zijne Krijgsmagt bestondt uit slegts vijfhonderd Paerden en acht Vaandelen Voetvolk; hier mede trok hij op de Gelderschen af. Doch deeze, de Stadhouderlijke benden, tusschen *Breda* en *Hoogstraten*, in eene hinderlage gelokt hebbende, bragten dezelve eene zo zwaare schade toe, dat RENÉ zich genoodzaakt vondt, met agterlaating van zijn meeste volk, de wijk te neemen na *Antwerpen*. VAN ROSSEM onthieldt zich, eenigen tijd, in de nabuurschap der Stad, doch moest, uit gebrek aan grof geschut, van eenen toeleg afzien.

Om den Gelderschen Overste den inval in *Brabant* betaald te zetten, en van de geleedene nederlaage schadebetering te bekoomen, viel de Stadhouder, nog in het zelfde jaar, in *Gulikerland* en het Geldersch Kwartier van *Roermonde*. Hier bemagtigde hij verscheide Steden, in persoon of door zijne Bevelhebbers, deedt dezelve gedeeltlijk slegten, en ten platten Lande schroomlijke verwoestingen aanrigten. Eenige Kerken wierden geplonderd, en de Kerksieraaden vernield of geschonden.

Naa het eindigen van den Veldtogt vervoegde zich de Stadhouder te *Dordrecht*, alwaar de Staaten beschreeven waren, om middelen te beraamen op het vinden van penningen, tot verdeediginge van het Land. Met het antwoord der Staaten, 't welk weinig beter dan eene weigering was, vertrok de Prins van *Oranje* na *Brussel*, tot het bijwoonen eener Vergaderinge der Staaten van alle de Nederlanden. Niet lang naa zijne wederkomst van daar, ontving RENÉ eene vermeerdering van aanzien, door het Stadhouderschap van *Gelderland*, 't welk Keizer KAREL DE V, onlangs, bij zijne uitgebreide Nederlandsche bezittingen hadt gevoegd. Eerst te *Nieuwmegen*, vervolgens in de overige Geldersche Steden, en eindelijk ook te *Amersfoort*,

foort, ontving de Stadhouder, in naame van zijne Keizerlijke Majefteit, de ftaatelijke hulde.

In den Jaare 1544 floeg Keizer KAREL DE V het beleg voor *S. Difier*, in Champagne. De Prins VAN ORANJE was daar bij tegenwoordig. Op zekeren dag zich in de Loopgraaven bevindende, wierdt hij, door den flag van eenen fteen, zo zwaar getroffen tegen zijnen eenen fchouder, dat dezelve geheel verbrijzeld wierdt, en hij, reeds den volgenden dag, aan de wonde overleedt. Geenen hooger ouderdom dan van tweeëndertig jaaren hadt hij bereikt. Bij zijne Gemaalinne ANNA VAN LOTHARINGEN liet hij geene kinderen naa. Dus benoemde hij tot zijnen eenigen Erfgenaam zijns broeders Zoon, WILLEM VAN NASSAU-DILLENBURG, zedert bekend bij den naam van WILLEM DEN I, *Prinfe van Oranje*.

RENESSE, (*Het Geflagt van*) al van ouds inzonderheid in *Zeeland* vermaard, is gewisfelijk een der oudften en aanzienlijkften van Nederland, hebbende door de meeste Veréénigde Gewesten zeer uitgebreide Takken gefchooten. Volgens de waarfchijnlijkfte gisfingen ontleent het zijnen oorfprong van de aloude Hollandfche Graaven, met naame van PEREGRINUS of PELGRIM, jongften Zoone van Graave DIRK DEN VI, die, gehuwd zijnde met eene dogter van den eigenaar van *Renesfe* of *Haamftede*, bij dezelve eene dogter verwekte, welke vervolgens de Echtgenoote wierdt van *Dirk*, Graave van Sein of Saijn, en daar naa, bij denzelven, Moeder van *Floris*, die de Stamvader wierdt der Heeren van Voorn en Burggraaven van Zeeland, en van DIRK, welken de volgende Heeren VAN RENESSE voor den Vader van hun Geflagt erkennen.

Heer DIRK dan, van wien wij de Geflagtrekening beginnen, nam ter Vrouwe een dogter van Henrik, broeder van den Graave van Steinfurt, en liet naa, bij zijn overlijden, voorgevallen in de maand Julij des Jaars 1207,

JAN, den eerften van dien naam, tweeden Heer van Renesfe, Moermont, Haamftede en Burgt. Volgens een gefchreevenen Stamboom, zou hij Graaf FLORIS verzeld hebben op eenen togt tegen de *Stadingers*, tegen welke, als zo genaamde Ketters, door aanhitzing van Paufe GREGORIUS DEN IX, ver-

fcheiden Vorften het kruis hadden aangefchooten. Zijn fterfjaar wordt niet vermeld. Bij eene dogter van den Graave *van Salms* was hij vader van

JAN DEN II, derden Heere van Renesfe, Moermont, Haamftede en Burgt. Zijne echtgenoote was eene dogter van den Heere van Diest, in Brabant. Volgens zommigen zou hij in September 1260 overleeden zijn. Anderen, egter, willen, dat hij in den Jaare 1267 nog leefde. Hij liet naa,

KOSTYN, of KONSTANTYN, den eerften van dien naam, vierden Heer van Renesfe, Moermont, Haamftede en Burgt. Hij was een moedig Krijgsoverfte, en hadt veel deels in de beroerten van dien tijd. Graave FLORIS DEN V, het beleg hebbende geflagen voor het Slot te Vreeland, trok hij ter hulpe, met een aantal Zeeuwen, en behaalde, bij Loenen, eene merkwaardige overwinning op Heere GYSBREGT VAN AMSTEL, die zelve hier zijne vrijheid verloor. Niet minder dapper kweet hij zich, in den Jaare 1281, in het beleg van Montfoort. Heer KOSTYN, geftorven in Augustus 1289, is tweemaal getrouwd geweest: eerst met eene dogter van den Graave van Vernenburg, daar naa met zijne Nigt Hillegond, dogter van den Heere van Voorn en Burggraave van Zeeland. Zijne kinderen, waarfchijnlijk in den eerften echt verwekt, waren:

1. JAN DE III, die volgt.

2. *Henrik van Renesfe*, volgens zommigen, kinderloos geftorven, doch, volgens anderen, de Stamvader van het Geflagt der *Renesfen van den Burgt*.

3. *Kostijn van Renesfe*, zonder kinderen overleeden.

JAN DE III, vijfde Heer van Renesfe, Moermont, Haamftede en Burgt. Nevens andere Edelen eenen opftand verwekt hebbende, tegen Graaf FLORIS DEN V, en deswegens, een geruimen tijd, te Geertruidenberg, gevangen gehouden zijnde, verzoende hij zich met den Graave, in den Jaare 1289, mids zijn Zoon met eene dogter van eenen van 's Graaven Raaden zich in den echt moest verbinden. In den Jaare 1295 deedt JAN VAN RENESSE, met driehonderd man, eenen inval in Vlaanderen, verbrandde de Stad *Sluis*, en dreef de Vlamingen te rugge, hoewel ten getale van drieduizend man, op hem afgekoomen. Indien men MELIS STOKE moge gelooven, zou Heer

JAN kennis gehad hebben van den aanslag der Edelen op Graaf FLORIS DEN V, en deszelfs moorddaadig einde. Dit niettegenstaande stondt Heer JAN diep in de gunst van Graave JAN DEN I, Zoone en Opvolger van Graave FLORIS. Want niet alleen vergunde de gemelde Graaf, aan Heere JAN en deszelfs huisvrouwe, SOPHIA, *Vrouwe van der Goude*, dat deeze Heerlijkheid, en andere goederen, welke zij van de Graaflijkheid van Holland ter leen bezaten, op de dogters, zo wel als op de Zoonen, uit hunnen echt geboorene, zouden overgaan; maar stelde hem ook aan tot Baljuw van Zuidholland: in vergeldinge, meent men, van de diensten, Graave JAN beweezen, in eenen togt tegen de Friezen, in welken Heer JAN zich dapper gekweeten, en eene zwaare wonde hadt bekoomen. Intusschen mishaagde deeze gunst aan Heere WOLFERT VAN BORSELEN, Heere van Veere; die, om hem den voet te ligten, Graaf JAN wist te beweegen om RENESSE te zenden aan den Hertog van Brabant, om eenige geschillen te beslegten, en vervolgens den Graave in 't oor blies, dat zijn Gezant met den Brabander eene zamenzweering hadt aangegaan, om zich van zijnen persoon te verzekeren. JAN VAN RENESSE, uit Brabant te rug gekeerd, en aangaande de opgetijde beschuldiging onderrigt zijnde, begaf zich na zijn Slot te Moermont. Thans dagvaarde hem de Graaf te Veere; doch, vermits hij niet verscheen, volgde 'er straks een vonnis van ballingschap, met verbeurdverklaaring van alle zijne goederen: die voorts geschonken wierden aan WITTE, een bastaart van Graave FLORIS, bij eene dogter van den Heere van Heusden. Naa eenigen tijd zwervens buitenlands, en den dood van den bewerker zijns ongeluks, den Heere VAN BORSELEN, vervoegde zich JAN VAN RENESSE bij Graaf JAN DEN II, met aanbieding om zich van de aangewreevene betigtingen te zuiveren, en borg voor zijnen goeden naam te stellen. Graaf JAN bewilligde in de voorwaarde, deedt eenen Borgtogt opstellen; doch toen dezelve zoude geslooten worden, kon RENESSE geene borgen vinden. Thans wierdt de onderhandeling afgebroken, en begaf zich RENESSE na Zeeland, alwaar hij, om zich in 't bezit van zijne goederen te herstellen, een gevaarlijken opstand verwekte, en wel haast eenen talrijken aanhang kreeg. Graaf JAN hadt naauwlijks hier van berigt ontvangen, of hij stak met

 eenig

eenig volk na 't Eiland *Schouwen* over. Doch vermids RENESSES magt de zijne overtrof, konde hij niets verrigten, en maakte de eerstgenoemde zich van bijkans geheel *Schouwen* meester, alwaar zijne meeste goederen gelegen waren. Hierop ontboodt Graaf JAN eene Vloot uit Holland, onder 't geleide van GUY *van Henegouwen*, die op Walcheren moest landen. Maar in 't oogenblik als de landing zou geschieden, wierden de Schepen van een zwaar onweder overvallen en verstrooid. Niet lang daar na, tradt men in onderhandeling over een Bestand, tusschen Graaf JAN en RENESSE, onder bemiddeling van KAREL VAN VALOIS, broeder des Konings van Frankrijk. Beiden wierden gedagvaard te *Biervliet*, om Borgen voor 't Bestand te leveren. De Graaf deedt het, doch RENESSE bleef in gebreke. Nogthans wierdt de Vredehandeling voortgezet, doch wel haast afgebroken, alzo RENESSE vermoedde, dat zijn partij te wel stondt bij den Koning.

Op kragtdaadiger middelen was van nu af Heer JAN bedagt, om den Graave den voet dwars te zetten; hij hadt geen minder oogmerk, dan hem van 't Graaflijk bewind te berooven. Ten dien einde vervoegde hij zich ten Keizerlijken Hove, voorgeevende dat het Graafschap aan het Rijk vervallen was, en bij Graaf JAN onwettiglijk bezeeten wierdt. Hij voegde 'er nevens, dat de bemagtiging van het Graafschap den Keizer zeer gemaklijk zoude vallen; die 'er zo veel smaaks in vondt, dat hij tot de volvoering der zaake spoedig een besluit nam. Ten dien einde begaf hij zich met een Leger na *Nieuwmegen*, alwaar hij Graaf JAN dagvaarde; die, intusschen, 's Keizers oogmerk vernomen hebbende, zich insgelijks hadt gewapend. Men kwam dus, uit wederzijdsche vreeze, tot geen treffen, maar leide de zaak bij, op voorwaarde, dat JAN het Graafschap van den Keizer zou te leen bezitten. Onder dit alles hadt JAN VAN RENESSE zich gesteld aan 't hoofd eener Vloote van honderd Schepen, en zich daar mede na de Lek begeeven, van zins om zich met den Keizer te vereenigen. Doch hij was naauwlijks uit Zeeland vertrokken, of de meeste Landzaaten verklaarden zich voor Graave JAN, tastende de goederen aan van veele Edelen, onder andere die van Heere JAN VAN RENESSE. Graaf JAN, eene aanmerklijke overwinning op de Zeeuwsche Vloot behaald hebbende,

de, begaf zich na Zeeland, alwaar hij RENESSES goederen verbeurd verklaarde, en onder zijne gunstelingen uitdeelde.

Naa zijne nederlaage, hadt zich RENESSE, nevens anderen, na Vlaanderen begeeven, van waar zij geduurig op de Zeeuwsche Kusten stroopten, en op het Slot *ter Goes* eenen aanslag waagden; doch, om den kloeken wederstand, welken zij ontmoetten, waren zij genoodzaakt van dit ontwerp af te zien. RENESSES aanhang begon hier door allengskens te verloopen. Geruimen tijd vertoefde Heer JAN onder de Vlamingen; doch wierdt eindelijk te raade, zich te begeeven na Utrecht, 't welk thans jammerlijk verdeeld was. Hij vertoefde aldaar tot op de tijding eener zwaare nederlaage van zijne Vlaamsche Vrienden, die hem dermaate deedt omzetten, dat hij, zich in zijn tegenwoordig verblijf niet veilig agtende, met verscheiden zijner Vrienden de wijk nam na de Lek. Doch ook hier waren zij niet veilig. Want de Heer *van Kuilenburg* de Vlugtelingen naazettende, met eenige gewapende manschap, vondt dezelve op eene Uiterwaard, tegen over Kuilenburg. Om het dreigende gevaar te ontgaan, stapten ze in eene Schouwe, om daar mede over de rivier te vaaren. Het Vaartuig, te veel bezwaard, ging te gronde, en te gelijk de Edelen, die in het water jammerlijk versmoorden. Zulk een einde hadt Heer JAN VAN RENESSE, op den vijftienden of zestienden Augustus des Jaars 1304. Zijn Lijk wierdt naderhand opgevischt, en in een nabuurig Dorp *Beuzichem* begraaven. Tweemaalen was hij getrouwd geweest: eerst met *Sophia*, Vrouwe van der Goude; vervolgens met *Willemina*, dogter van den Heere van Maalstede. Hij liet twee Zoonen naa, doch onzeker uit het eerste of uit het tweede huwelijk:

1. JAN VAN RENESSE, die volgt.

2. *Kostijn* of *Konstantijn van Renesse.* Hij was een der voornaamste Hoeksche Edelen, en hieldt, als zodanig, de zijde van Vrouwe MARGARETA tegen haaren Zoon Hertog WILLEM. In eenen Scheepstrijd, tusschen Moeder en Zoon, op den vijfden Julij 1351, op de Maaze, voorgevallen, sneuvelde hij als Bevelhebber der Vloote, in den ouderdom van vijfenzeventig, of, volgens zommigen, van negenënzeventig jaaren. Bij zijne Echtgenoote Sophia van Gavre, dogter van

Philips van Gavre, Heere van Liedekerke en Breda, heeft hij geene kinderen naagelaaten.

Jan van renesse tradt in 't huwelijk met *Akid*, Erfdogter van Jakob van Lichtenberg, en herstelde daar door eenigermaate het verlies zijner Vaderlijke goederen, die door den Graaf van Holland waren verbeurd verklaard. Behalven andere goederen, bekwam hij hier door de Heerlijkheid *Rijnauwen*, in het Sticht, en in de Stad het Huis Lichtenberg, door zijne naakoomelingen nog lang daar naa bezeeten. In den Jaare 1336 was hij Overste of Bevelhebber van Brugge, en overleedt in de maand October des Jaars 1348. Volgens een geschreeven Stamboom zou hij in de St. Nikolaas Kerk eene Vikarij gestigt hebben, mids voor hem, weeklijks, twee zielmissen zouden gedaan worden. Zijne kinderen waren;

1. Jan van renesse, die volgt.

2. *Maria van Renesse*, getrouwd met Jan, Baron van Guistelles.

3. *Margareta van Renesse*, getrouwd met den Heer van Praat.

4. *Johanna van Renesse*, gehuwd aan Gerrit van Herlaar, Heere van Poederoijen.

Jan van renesse, Heer van Rijnauwen, Hellenburg, Baarland, Stuveland, Bakendorp en Lichtenberg. Bij smallegange voert hij ook den tijtel van *Heer van Zeist*. Naa eenen togt tegen de Lithauwers gedaan te hebben, op welken hij Ridder wierdt geslagen, verzelde hij, nevens andere Edelen, in den Jaare 1395, den Utrechtschen Bisschop, in deszelfs optogt tegen de Drentenaars en het Slot van Koeverden. In het volgende jaar volgde hij den Bisschop in eenen aanslag op het Huis Rijnestein, uit hetwelk jan, natuurlijke Zoon van eenen der Heeren van arkel, menigvuldige vijandlijke uitvallen hadt gedaan. Boven dit alles droeg hij mede in de kosten van de Kerk der Minderbroederen te Utrecht, en stigtte 'er eene begraafplaats voor zijn Geslagt. Uit zijne huisvrouwe, *Maria van Arkel*, dogter van Jan van Arkel, Heere van Henkelom, en van Bartha Maria van Hoorn, liet hij naa, bij zijn overlijden, 't geen voorviel in Maart des Jaars 1415, drie Zoonen en eene dogter;

1. Jan

1. JAN VAN RENESSE, die volgt.

2. JAN VAN RENESSE VAN EVERINGEN, van wien insgelijks nader zal gesproken worden.

3. *Jan* of *Henrik van Renesse.* Hij volgde de zijde van Vrouwe JAKOBA *van Beijeren*, en sneuvelde in eenen veldslag, welken hij, ten haaren behoeve, bijwoonde, tegen Hertog PHILIPS *van Bourgondie*, bij Brouwershaven, op den veertienden Januarij des Jaars 1426. Den naam zijner Echtgenoote vinden wij niet vermeld, zo min als die der vier dogteren, uit dezelve verwekt.

4. *Elizabeth van Renesse.*

JAN VAN RENESSE, Heer van Rijnauwen, Hellenburg, Baarland, enz. wierdt, ter gelegenheid der onlusten, welke, in den Jaare 1426, Utrecht beroerden, uit die Stad gebannen. Om zich van dien hoon te wreeken, kwam hij 's daags vóór Pinxter van dat jaar ter Stad inrijden, verzeld van veertien strijdbaare mannen, gang neemende na de Plaats, in de hoop dat zijne Vrienden zich aldaar bij hem zouden voegen. Niet ijdel was deeze verwagting. Want als de Heer VAN BUREN en anderen zich voor hem verklaard hadden, begaven zich de burgers na hunne wooningen, door het kleppen der Klok te wapen geroepen. Van de geenen, die zijne ballingschap bewerkt hadden, namen eenigen de vlugt, anderen wierden gevangen genomen, doch op borgtogt ontslagen. Zijne Echtgenoote was, waarschijnlijk, (want de Schrijvers zijn 't niet eens) RENE, dogter van Rover van Zuilen van Natewisch. Hij overleedt in Maart des Jaars 1438, naalaatende:

1. FREDERIK VAN RENESSE, die volgt.

2. JAN VAN RENESSE, *Heer van Wulven*, die insgelijks zal volgen.

3. *Jan van Renesse*, Heer van *Vinningen*, een verdronken Dorp in Zuidholland, hebbende gehad, volgens sommigen, eene dogter, doch, volgens anderen, kinderloos gestorven.

FREDERIK VAN RENESSE, Heer van Rijnauwen, Hellenburg, enz. wierdt nevens zijnen Broeder Jan, Heer van Wulven, en zijnen Neef Jakob van Gaasbeek, in den Jaare 1449, door Bisschop RUDOLF VAN DIEPHOLT, naa dat deeze de Stad

 Utrecht,

Utrecht, door list, hadt ingenomen, in de gevangenis geworpen, doch wederom geslaakt, voor eene boete van tiendulzend Guldens, en verzaaking der verwagtinge van de erfenisse van Jakob, Heere van Gaasbeek, als mede de belofte om het Nedersticht te zullen ruimen, mids in geen vijandlijk land te mogen gaan woonen. Opdat het Huis Rijnauwen, digt bij Utrecht gelegen, den ballingen niet tot eene wijkplaatze zou dienen, wierdt het door den Bisschop verbrand, doch naderhand, aan de Weduwe van Heere FREDERIK en de kinderen, eene jaarlijksche Lijfrente van duizend en vier ponden daar voor toegeleid. In vrijheid hersteld zijnde, koos Heer FREDERIK tot zijn verblijf het Slot *Hellenburg*, op het Zeeuwsche Eiland Zuidbeveland, en overleedt aldaar in September des Jaars 1452. Zijne Huisvrouw was *Elizabeth van Kruiningen*, dogter van Arend van Kruiningen en Dirkje van Kralingen, en hij bij haar Vader van

1. JAN VAN RENESSE, die volgt.

2. *Arend van Renesse*, in den Jaare 1468 Burgemeester van Utrecht, doch in dat zelfde jaar na 't H. Land vertrokken. Bij zijne huisvrouwe, Josina van Zuilen van Nijvelt, heeft hij geene kinderen verwekt.

3. *Jan van Renesse*, Heer van Oudegein. Men verhaalt, dat zijne Moeder, zes, of volgens anderen, acht weeken, naa de geboorte van haaren voorgaanden Zoon *Arend*, haaren Kerkgang gedaan hebbende, en van daar zijnde thuis gekoomen, straks, van nieuws, van de baarensweeën overvallen wierdt, en deezen Zoon ter waereld bragt. Hoe 't zij, Heer Jan omhelsde den Geestlijken staat, wierdt Kanunnik van het Dom-Kapittel te Utrecht, vervolgens Scholaster van de zelfde Kerk, en overleedt in Maart 1564.

4. *N. N. van Renesse*, getrouwd met N. van Eijl, Heere van Horst, in 't Land van Kleeve.

5. *N. N. van Renesse*, Echtgenoote van Dirk van Zwieten, Heere van Leienburg en Loenresloot.

JAN VAN RENESSE, Heer van Rijnauwen, als mede, naa het overlijden van zijnen broeder *Jan*, *Heer van Oudegein*, hadt in huwelijk *Kornelia*, dogter van Jan, Heere van Bokhoven, en overleedt in de maand Maij des Jaars 1512, zijnde Vader van,

Anna

Anna van Renesse van Rijnauwen, getrouwd met Godefried van Rifferscheid, Heere van Herff, in het Hertogdom Gulik, die bij haar verwekte:

a. *Godefried van Herff.*

b. *Anna van Herff*, getrouwd met Willem van Rossem, Heere van Dalem, Zoelen, enz. van wegen Hertog KAREL DEN VIII Maarschalk van Gelderland, en Amptman van Bommel. *Anna van Herff* bekwam, naa haar Grootvaders overlijden, de Heerlijkheden van Rijnauwen en Lichtenberg. In den Jaare 1537 verkogt zij, aan de Vroedschap van Utrecht, het Huis Lichtenberg, om hetzelve, nevens het Huis *Hazenberg*, tot een nieuw Stadshuis te vertimmeren.

c. *Adelheid van Herff*, gehuwd aan Dirk, Heere van Boetselaar, Schulenburg, Snellenburg, enz. Erfschenker van het Hertogdom Kleef. Uit de naalaatenschap van haaren Grootvader *Jan van Renesse*, bekwam zij het goed van Oudegein.

d. *Elizabeth van Herff*, getrouwd met Jan van Baaxen, erfde van haaren Grootvader Jan van Renesse het goed Oud-Wulven, 't welk zij naderhand heeft afgestaan aan haaren broeder Godefried van Herff.

JAN VAN RENESSE, Heer van Wulven, boven, bl. 169 N. 2 vermeld, onder de kinderen van JAN VAN RENESSE, Heere van Rijnauwen, Hellenberg, enz. Uit de ballingschap buiten Utrecht, waar mede deeze, nevens zijne Huisvrouw en kinderen, gestraft wierdt, door Bisschop RUDOLF VAN DIEPHOLT, herriep hem diens opvolger GYSBERT VAN BREDERODE; welken hij, naderhand, door zijne welspreekendheid, overhaalde om afstand te doen van het Bisdom, eer Hertog PHILIPS *van Bourgondie*, met een magtig Leger in het Sticht gevallen, hem met geweld daar van kwam ontzetten. Naderhand sloot hij, in 's Bisschops naam, een verdrag met den Hertog, waar bij bedongen wierdt, de Bisschoplijke Zetel voor DAVID van Bourgondie, bastaart van Hertog PHILIPS, en voor BREDERODE eene Domproostdij, welke hij voorheen hadt bezeeten, en in plaats van de Proostdije van Oud-Munster, de rijke Proostdij van Donaas te Brugge in Vlaanderen, als mede zitting in des Hertogs Raad in Hol-

Holland, op eene wedde van vierduizend tweehonderd Rhijnsche guldens. Tweemaalen is Heer JAN getrouwd geweest. Zijne eerste Vrouw was *Ludgarda van Buren*, Vrouwe van Wulven, dogter van Balthasar van Buren, Heere van Reigersfoort, en van Clementina van Wulven, Vrouwe van Wulven, gesprooten uit het Geslagt van Lokhorst. Bij deeze verwekte hij drie kinderen:

1. *Jan van Renesse*, na zijn Moeders dood Heer van Wulven, en ongehuwd overleeden.

2. *Matelia van Renesse van Wulven*, gehuwd, doch tegen het genoegen haarer Vrienden, en daarom van haaren broeder onterfd.

3. *Maria van Renesse van Wulven.*

Naa het overlijden der eerste Echtgenoote, bewoog hem zijn Zoon, die, door zwakheid, zich tot het huwelijk onbekwaam oordeelde, tot het aangaan van eene tweede Echtverbintenisse. Om zijnen Vader te kragtiger daar toe over te haalen, deedt hij, ten zijnen behoeve, afstand van de goederen van Wulven, hem van zijne Moeder aanbestorven. Hij hertrouwde dan met *Margareta van Kuilenburg*, dogter van Gerrit van Kuilenburg, Heere van Renswoude, en van Margareta Taats van Amerongen, en was, bij zijn overlijden, voorgevallen in de maand Februarij des Jaars 1492, bij haar Vader van nog vier kinderen:

4. JAN VAN RENESSE, Heer van Wulven, die volgt.

5. FREDERIK VAN RENESSE VAN WULVEN, die insgelijks zal volgen.

6. JAN VAN RENESSE VAN KUILENBURG; van deezen zal ook nader verslag gegeeven worden.

7. *Gerard van Renesse van Wulven*, zonder kinderen overleeden.

JAN VAN RENESSE, Heer van Wulven, nam ter Vrouwe *Alida Treijs van Kuinre*, Vrouwe van Wilp, dogter van Adriaan Treijs van Kuinre, Heere van Wilp, Urk en Emmeloort, en van Hadewich van Ysselstein, en thans Weduwe van Nikolaas van Asfendelft. Behalven de Heerlijkheid *Wilp*, betrouwde hij, met deezen echt, het regt op de Heerlijkheid de *Kuinre*, of *Kuinder*, door eenen der Utrechtsche Bisschoppen

pen, op eene flinksche wijze, voor eene kleine somme gekogt; als mede het regt van aanspraake op de Eilanden *Urk* en *Emmeloort*, in de Zuiderzee, doch waar over hij en zijne naakoomelingen een langwijlig regtsgeding gevoerd hebben met het Geslagt van Zoudenbalch. Heer JAN overleedt in den Jaare 1535, en wierdt in de Kapelle van zijn Geslagt, in de Minderbroederskerk te Utrecht, begraaven; hebbende verwekt:

1. *Jan van Renesse*, Heer van Wulven, in den Jaare 1540 kinderloos gestorven, aan de gevolgen van een val van zijn paerd, naa alvoorens, aan zijnen broeder *Jan van Renesse van Wilp*, de Heerlijkheid Wulven te hebben overgedraagen.

2. ADRIAAN VAN RENESSE *van Wulven*, die volgt.

3 JAN VAN RENESSE *de Jonge*, Heer van Wilp, en, naa zijns oudsten broeders ontijdigen dood, ook van Wulven. Van deezen zal naderhand gesproken worden.

4. GERARD VAN RENESSE *van Wulven*; deeze zal insgelijks hier naa volgen.

5. *Hadewich van Renesse van Wulven*, eerst getrouwd met Jan van Drakenburg, Heere van Drakenburg en Oudaan; vervolgens met Jan van Duivenvoorde, Heere van Noordwijkerhout.

6. *Margareta van Renesse van Wulven*, die de echtgenoote wierdt van Ernst van Nijenrode, Burgemeester van Utrecht.

7. *Klara van Renesse van Wulven*, gehuwd aan Hendrik van Raaphorst.

8. *Maria van Renesse van Wulven*, bijgenaamd *de Schoone*, getrouwd met Jan van Holtswijler, Kolonel, en Drost van Hattem.

9. *Aleid van Renesse van Wulven*, Nonne van S. Servaas te Utrecht, overleeden in den Jaare 1545.

10. *Kornelia van Renesse van Wulven*, insgelijks Nonne aldaar, gestorven in October 1569.

ADRIAAN VAN RENESSE VAN WULVEN, gebooren op den veertienden Augustus 1501, ontving zijnen naam van ADRIAAN FLORISZOON, meer bekend als Paus ADRIANUS DE VI, die over zijnen Doop hadt gestaan. Deezen gaat de naam naa, van verschei-

fcheiden onechte kinderen verwekt te hebben. Te weeten, 'er wordt verhaald, dat zijne Moeder, van hem een onnatuurlijken afkeer hebbende, en ten voordeele van haaren jonger Zoon JAN VAN RENESSE *de Jonge* met ongemeene liefde zijnde vooringenomen, bij haaren Man wist te bewerken, dat ADRIAAN, al in zijne vroege jeugd, tot den Geestlijken ftaat wierdt voorbefchikt. Reeds op zijn tiende jaar wierdt hij Kanunnik der Kerke van S. Maria te Utrecht, op zijn twintigfte jaar Kanunnik der Domkerke, en, naa verloop van veertien jaaren, tot Scholaster verkooren. Intusfchen hadt ADRIAAN, meerderjaarig geworden zijnde, dikmaals zijnen afkeer van den Geestlijken ftaat, en zijne genegenheid tot het huwelijk te kennen gegeeven: gelijk hij dan ook, eerlang, van den Paufe vrijheid wist te verwerven, om zijne gelofte te verzaaken, en in den echt te mogen treeden. Diensvolgens nam hij ter Huisvrouwe *Anna van Abkoude van Meerten*, geboo-ren in den Jaare 1512. Naa het ontijdig overlijden van zijnen ouder broeder Jan, vleide hij zich met de hoop der opvolginge in de goederen zijner Ouderen, als zijnde nu derzelver oudfte Zoon. Ook veinsde zijne Moeder, met hem verzoend te zijn. Nogthans wist zij bij haaren Man te wege te brengen, dat ADRIAAN afftand deedt van de Heerlijkheid Wulven, ten voordeele van zijnen jonger broeder *Jan van Renesfe de Jonge*, onder voorwaarde dat hij, door zijnen Vader, of door zijne Moeder, met beter heerlijke goederen zou voorzien worden. Doch de bedriegelijkheid deezer handelinge bleek hem wel haast, toen hij vernam, dat zijne Moeder, reeds in Maart des Jaars 1527, ten overftaan van den Bisfchop van Utrecht, haare Heerlijkheid *Wilp*, bij Uiterften Wille, hadt gemaakt aan haaren lieveling *Jan van Renesfe de Jonge*, mids deeze niet dan naa haaren dood in het bezit daar van zoude gefteld worden. Uit mismoedigheid over deeze ontdekking, riep hij zijne Vrienden bij een te Hattem, en aan dezelven zijnen nood geklaagd hebbende, verdeelde hij, onder zijne kinderen, bij zijne huisvrouw verwekt, alle zijne goederen, en omhelsde andermaal den Geestlijken ftaat. Zints dien tijd, verhaalt men, leide hij een ingetogener leeven. Niet lang daar naa, in den Jaare 1549, wierdt ADRIAAN tot Domdeken verkooren, en

ven-

vervolgens, zo door Keizer KAREL DEN V, als deszelfs Zoon en opvolger PHILIPS, tot eenen hunner Geheime Raaden aangesteld. Zo hoog stondt hij bij den laatstgenoemden Vorst in gunst, dat hij, naa het overlijden van GEORGIUS VAN EGMOND, Aardsbisschop van Utrecht, door voorspraak van den Kardinaal VAN GRANVELLE, Prinse WILLEM DEN I en den Graave VAN EGMOND, tot opvolger wierdt benoemd. Nogthans beklom hij den Zetel niet; eene heete koorts nam hem weg, tien dagen naa zijne benoeming, in December des Jaars 1559. Het Lijk wierdt begraaven in het Voorouderlijk Graf, en, naa het afbreeken der Minderbroederskerk, de beenderen, door zijnen Zoon, overgebragt in de S. Janskerk. Behalven eenige onechte kinderen, hadt Heer ADRIAAN, bij zijne echtgenoote, die hem tot in den Jaare 1597 overleefde, verwekt de volgende kinderen:

1. *Maria van Renesse van Duurkant*, gebooren in den Jaare 1536, en, in den Jaare 1558, gehuwd aan Mr. Helmich Splijtloff, Burgemeester van Zwol.

2. *N. N.* in de kindsheid gestorven,

3. *Maria van Renesse*, door zommigen op de lijst der onechte kinderen gebragt, verwekt bij Mabelia of Izabella van Diemen, wierdt de echtgenoote van Pieter Ruisch, Raadsheer in 't Hof van Utrecht.

4. *Jan van Renesse*, gebooren in Maij des Jaars 1540, wierdt, op zijn twaalfde jaar, Kanunnik der Kerke van S. Jan, te Utrecht, en, naa verscheiden waardigheden bekleed te hebben, in de maand December 1599, tot Deken dier Kerke verkoozen. In den Jaare 1600 tradt hij in 't huwelijk met Maria van Hakfort, dogter van Jan van Hakfort, en van Machtelt van Twiklo, en overleedt in den Jaare 1619, nalaatende, behalven eenige onechte kinderen, eene dogter,

Anna van Renesse, die ongehuwd overleedt.

5. *Anna van Renesse*, eerst getrouwd met Gijsbert van Berk, Kapitein en naderhand Hoofdschout van Rheenen; vervolgens met Adam van Weerdenburg, en in den Jaare 1626 overleeden.

6. *Hester van Renesse*, gehuwd aan Simon Monier, Kapitein.

7. *Frederik van Renesse*.

JAN

JAN VAN RENESSE, *de Jonge*, *Heer van Wilp*, en naa zijns broeders dood ook van *Wulven*, onder de kinderen van JAN VAN RENESSE, Heere van Wulven, en van Allida Treijs van Kuinre, bl. 173, N. 3 vermeld, trouwde, in den Jaare 1506, met *Allida*, oudste dogter van Diderik, of, volgens andere, van Gijsbert van Bronkhorst, van Batenburg, Heere van Nieuwland en Runen. Naa zijn overlijden, voorgevallen in Augustus 1553, was zij genoodzaakt het Land te ruimen, omdat zij de Onroomsche Leeraars dikmaals geherbergd, en hunne Leerredenen hadt bijgewoond. Zij wierdt deswegen gestraft met de Verbeurdverklaaring van haare goederen, in den Jaare 1568; doch, zedert de verandering der tijden, in dezelve wederom hersteld zijnde, heeft zij nog veele jaaren te Utrecht geleefd. De kinderen, uit haaren echt gebooren, waren:

1. JAN VAN RENESSE, Heer van Wulven en Wilp, die straks zal volgen.

2. *Frederik van Renesse van Wulven*, op het twintigste jaar zijns ouderdoms, met zijne Moeder en ander gezelschap, op eenen Wagen, door Utrecht rijdende, door het hollen der paerden, deerlijk omgekoomen.

3. JAN BAPTISTA VAN RENESSE VAN WULVEN, van waar in 't vervolg zal gesproken worden.

JAN VAN RENESSE, Heer van Wulven en Wilp, gebooren omtrent het Jaar 1537, was een der zamenverbondene Nederlandsche Edelen, en een ondertekenaar van het vermaarde Smeekschrift, 't welk, in den Jaare 1566, aan de Landvoogdesse overhandigd wierdt. Ook wordt van hem verhaald, dat hij den Beeldstormeren te Utrecht gunstig zou geweest zijn, en hun den weg na de Buurkerk en de S. Geertruidskerk zou geweezen hebben. Zelf wil men, dat hij werktuigen om te breeken verschafte. Hij deedt eenen keer na het Noorderkwartier van Holland, om aanhang te winnen, en droeg de wapens onder den Heere VAN BREDERODE. Naa de aankomst van den Hertog VAN ALVA, gevlugt, ingedaagd en niet verscheenen zijnde, wierdt hij gebannen, met verbeurdverklaaring van zijne goederen. Naa zijne uitlandigheid bevondt hij zich binnen *Leiden*, gedurende het beleg door de Spanjaards. De Gendsche Bevrediging herstelde hem in 't bezit van zijne goederen

ten binnen *Utrecht*, alwaar hij van nieuws ging woonen in zijn fraai huis, aan het S. Jans Kerkhof, 't welk, in zijne afwezigheid, tot eene Vergaderplaatze der Raaden van 't Hof van Utrecht was bekwaam gemaakt. Even als vóór zijne vlugt, dus nam hij ook daar naa zitting onder de Ridderschap van Utrecht. Van wegen de Edelen hadt hij de hand in het opstellen van de Utrechtsche vereeniging, en heeft die naderhand onderteekend. Daarenboven bekleedde hij den post van Commissaris Generaal over de Ammunitie, en wierdt, eindelijk, in den Jaare 1581, tot Buitengewoon Raad van 't Hof van Utrecht aangesteld. Heer JAN was, in den Jaare 1559, in 't huwelijk getreeden met zijne Nigt *Margareta van Renesse van Elderen*, welker Voorouders hier naa volgen, en hadt bij haar verwekt:

1. *Jan van Renesse*, Heer van Wulven en Wilp, die straks zal volgen.

2. *Frederik van Renesse van Wulven*, eerst Kanunnik ten Dom, en vervolgens Thesaurier van dat zelfde Kapittel. Zijne Echtgenoote was Anna van Lauwik, dogter van Herbert van Lauwik, Heere van Geldermalsem. Heer *Frederik* storf, aan de pest, op het Huis te Geldermalsem, in den Jaare 1603, zonder kinderen.

3. *Dirk van Renesse van Wilp*, van wien naderhand zal gesproken worden.

4. *Willem van Renesse*, eerst Pagie bij Prinse WILLEM DEN I, naderhand Kanunnik van het Kapittel van Oud-Munster te Utrecht, en eindelijk Deken van het zelfde Kapittel. Hij overleedt in den Jaare 1631.

5. *Christoffel van Renesse*, gestorven in den Jaare 1596.

6. *Jan van Renesse.*

7. *Jakob van Renesse.*

JAN VAN RENESSE, Heer van Wulven en van Wilp, gebooren in den Jaare 1560, wierdt, op den negenden September des Jaars 1586, wegens de Ridderhofstad Wulven, beschreeven in de Ridderschap des Lands van Utrecht. Doch vermids hij, in gevolge der Nederlandsche Onlusten, zijns Vaders boedel met schulden zwaar belaaden vondt, die, voor 't grootste gedeelte, op hem, als oudsten Zoon en Leenopvolger, neder-

daalden, was hij genoodzaakt, de Heerlijkheid Wulven te verkoopen, als mede zijn huis binnen de Stad, aan het S. Jans Kerkhof. Van de Heerlijkheid wierdt, in den Jaare 1592, kooper Wouter van Oudshoorn, Heer van Kraijestein. Heer JAN hadt in huwelijk Hester van Hattum, dogter van Dirk van Hattum. Bij zijn overlijden, 't welk voorviel in September 1620, liet hij naa:

1. *Adriaan van Renesse*, Heer van Wilp, Ridder van de Duitsche Orde ter Balije van Utrecht, en wegens de Ridderorde Kommandeur van Leiden in den Jaare 1629. Hij storf zonder kinderen in Augustus 1630.

2. *Maximiliaan van Renesse*, Heer van Wilp, van wien nader zal gesproken worden.

3. *Kornelia van Renesse van Wilp*, getrouwd met Ernst van Reede tot Amerongen; zij overleedt in den Jaare 1643.

4. *Margareta van Renesse van Wilp*, eerst getrouwd met Beernt Juriaansz. van der Ham, en daar naa met Johan Strik.

5. *Anna van Renesse van Wilp*.

MAXIMILIAAN VAN RENESSE, naa zijns broeders dood Heer van Wilp, hadt tot Huisvrouwe *Anna van Sallant*, dogter van Wijnant van Sallant, Heere van de Poll, en verwekte bij haar de volgende kinderen:

1. *Jan Pieter van Renesse*, Heer van Wilp, die volgt.

2. *Wijnant van Renesse*, Heer van den Ouden Pol, van wegen zijne Moeder, Gerburg van Lijnden, Vrouwe van den Ouden Poll; van hem zal in 't vervolg gesproken worden.

3. *Abraham Daniel van Renesse van Wilp*, Kapitein, en Bevelhebber op Koromandel, in de Oostindiën, in den Jaare 1680 zonder kinderen overleeden.

4. *Kornelis van Renesse van Wilp*, Vaandrig, zonder naakroost gestorven.

5. *Theodora Anna van Renesse van Wilp*, getrouwd met Frederik van Brederode, Zoone van Henrik van Brederode, Heere van Bolswaardt.

6. *Hester van Renesse van Wilp*, getrouwd met N. van Himbijzen, Lieutenant Kolonel en Kommandant van Heusden; gesneuveld in het beleg van Maastricht.

7. Kor-

7. *Kornelia van Renesse van Wilp*, getrouwd met Wijnant van Boeckop tot Millingen, Zoon van Jan van Boeckop tot Millingen, Drost van Wisch, en van Johanna Elizabeth van Sallant tot de Poll. Zij stierf zonder kinderen.

JAN PIETER VAN RENESSE, Heer van Wilp, Kapitein in dienst van den Staat, trouwde, in Augustus 1658, met zijne Nigt *Agnes van Renesse van Wilp*, dogter van Reinier van Renesse van Wilp, en verwekte de volgende kinderen:

1. *Maximiliaan van Renesse van Wilp*, Kamerheer van den Keurvorst van den Paltz, Kolonel Kommandant van de Paltsische Guardes, en Kommandant van de Stad Manheim. Hij storf zonder kinderen, in den Jaare 1723.

2. *Jan van Renesse van Wilp*, Ritmeester. Den naam zijner Echtgenoote vinden wij niet vermeld, maar wel die van zijne drie Zoonen, allen Krijgslieden:

a. *Jan van Renesse.*
b. *Pieter van Renesse.*
c. *Maximiliaan van Renesse.*

3. *Hans van Renesse van Wilp*, Lieutenant, ongetrouwd overleeden.

4. *Dirk van Renesse van Wilp*, Kapitein, ongehuwd overleeden.

5. *Willem van Renesse van Wilp*, ongehuwd.

6. *Maria van Renesse van Wilp*, insgelijks ongetrouwd.

7. *Anna van Renesse van Wilp*, Kannunnikesse in het Adelijk Sticht Nieuwklooster.

WYNANT VAN RENESSE VAN WILP, Heer van den Ouden-Poll, Wezenthorst en in Sinderen, onder de kinderen van MAXIMILIAAN VAN RENESSE, Heere van Wilp, bl. 179, N. 2 vermeld, beschreeven in de Ridderschap van Gelderland, trouwde, in den Jaare 1668, met Johanna van Baaxen van Harmelen, dogter van Jakob van Baaxen, Heere van Harmelen, en van Adriana van Aaswijn, Vrouwe van Wezenthorst, en wierdt Vader van de volgende kinderen:

1. *Maximiliaan Jakob van Renesse van Wilp*, jong gestorven.

2. MAXIMILIAAN JAKOB VAN RENESSE VAN WILP, die volgt.

3. *Anna Catharina van Renesse van Wilp*, getrouwd met N. N. Nunnik, kinderloos.

4. *Dirk van Renesse van Wilp*, Ridder van de Duitsche Orde ter Balije van Utrecht, en, als zodanig, Kommandeur van Leiden en Katwijk op den Rhijn, in den Jaare 1721. In den Jaare 1719 wierdt hij Burgemeester van Hattem, en zat vervolgens in den Raad ter Admiraliteit op de Maaze.

5. *Abraham Daniel van Renesse van Wilp*, Kapitein.

6. JAN PIETER VAN RENESSE VAN WILP, Majoor geworden in den Jaare 1727, getrouwd met Judith van Wijnbergen tot de Glinthorst, dogter van Koenraad van Wijnbergen, Heere van de Glinthorst, en van Henrika Gesina van Dedem, en bij haar Vader van:

a. *Wijnant Maximiliaan Jakob van Renesse van Wilp.*

b. *Henriette van Renesse van Wilp.*

c. *Koenraad van Renesse van Wilp.*

MAXIMILIAAN JAKOB VAN RENESSE VAN WILP, Heer van Wezenthorst, nam ter Vrouwe *Susanna Geertruid van Bodek tot Marnits*, dogter van Pieter Nikolaas van Bodek tot Marnits, en van Josina Sara van Brederode, en wierdt, van wegen zijne Huisvrouwe, in November 1705, beleend met de Ridderhofstad ter Aa. Hunne kinderen waren:

1. *Johanna Adriana van Renesse van Wilp*, getrouwd met Jan Frederik van Reede van Amerongen, Heere van de Perkeler, beschreeven, in den Jaare 1717, in de Ridderschap van Gelderland, in het Kwartier van Nieuwmegen.

2. *Wijnant Jan van Renesse van Wilp*, Heer van Zuileveld, in den Jaare 1720 beschreeven in de Geldersche Ridderschap, in het Kwartier van de Veluwe, en wegens dat Gewest, in den Jaare 1729, Afgevaardigde in de Vergadering der Oostindische Maatschappije ter Kamer Amsterdam.

3. *Nikolaas van Renesse van Wilp*, jong gestorven.

4. *Reinout Abraham van Renesse van Wilp*, in den Jaare 1721 Lieutenant geworden onder het Stichtsche Regiment Voetvolk van den Generaal VAN PALLAND.

DIRK

DIRK VAN RENESSE VAN WILP, onder den kinderen van JAN VAN RENESSE, Heere van Wulven en Wilp, bl. 177, N. 3 vermeld, een geleerd man, en zonderling ervaren in de Romeinsche Oudheden en in de Vaderlandsche Geschiedenissen. Zijne Echtgenoote was *Gisherta Botter van Snellenberg*, dogter van Henrik Botter van Snellenberg en van Adriana van Nijenrode, Vrouwe van Boelestein en Maarzenbroek. Negen jaaren overleefde hij zijne huisvrouw, en liet naa, bij zijn overlijden, voorgevallen in den Jaare 1634,

1. *Jan van Renesse van Wilp*, getrouwd met Elizabeth van Meerenburg, Weduwe van Rudolf Henrik van Mepsche, Heere van Loppersum, en dogter van Kornelis van Meerenburg en van Machtelt Borre van Amerongen. Zij baarde hem de volgende kinderen:

a. *Rudolf van Renesse van Wilp*, eerst getrouwd met Margareta van der Heere, vervolgens met N. N. Baijaarts, doch zonder kinderen overleeden.

b. *Jan Baptist van Renesse van Wilp*, Kapitein, zonder kinderen gestorven.

c. *Dirk van Renesse van Wilp*, in den Jaare 1664, in den onderdom van achttien jaaren, ongehuwd overleeden.

2. *Adriaan van Renesse van Wilp*, Priester.

3. REINIER VAN RENESSE VAN WILP, die volgt.

4. *Maria van Renesse van Wilp*, getrouwd met Kaspar van der Burg, Heere van Veldhuizen, Bijleveld, Rosweide en in Reierskopp. Zij overleedt in Januarij 1652.

REINIER VAN RENESSE VAN WILP, getrouwd met Kornelia van Dashorst, dogter van Gerard van Dashorst en van Agneta van Baijler, en bij haar vader van deeze kinderen:

1. *Dirk Jan van Renesse van Wilp*, gehuwd met Catharina van der Hooge, bij welke hij twee Zoonen heeft verwekt, doch welker naamen wij niet genoemd vinden.

2. *Gerard van Renesse van Wilp*, overleeden in Maart 1645

3. *Gerard van Renesse van Wilp*, gestorven in December 1649.

4. *Agnes van Renesse van Wilp*, gehuwd aan haaren Neeve *Jan Pieter van Renesse van Wilp*, boven vermeld.

5. *Gisberta Maria van Renesse van Wilp*, eerst gehuwd aan Henrik Foeljt, Heere van Lutteke-Weede, Onderrhijn en Heikoop. Naa diens overlijden, hertrouwde zij met Jan Dirk Fasans, Kapitein, en nogmaals met Jan Dirk van Blokland, Heere van Giessen.

JAN BAPTISTA VAN RENESSE VAN WULVEN, onder de kinderen van JAN VAN RENESSE *de Jonge*, Heere van Wulven en Wilp, bl. 176, N. 3. vermeld, was Kapitein, en tradt, in October 1583, in huwelijk met *Adriana van Twickelo*, dogter van Jasper van Twickelo, Heere van Ruitenburg en Eerde. Aldus bekwam hij het Huis te Eerde, eene Havezaate in Overijssel, onder 't Kwartier van Salland. Bij het overlijden van zijn Vrouws Vader, wierdt het Huis, bij Maagescheid, hem toegedeeld, in Maart 1591. Uit den genoemden echt wierden gebooren:

1. JAN ADOLF VAN RENESSE, die volgt.

2. *Jakob Diderik van Renesse*, te Praag overleeden.

3. *Kasper Frederik van Renesse*, op het Huis te Ruitenburg, in Overijssel, jong gestorven.

4. *Kasper Frederik van Renesse*, getrouwd met Anna van Bolderich, dogter van den Pandheer tot Lohe, in het Land van Kleef. Hij overleedt, zonder kinderen, in den Jaare 1622, aan een wonde, hem door een anderen met een Jagtroer toegebragt.

5. *Alexander Emmanuel van Renesse*, die hier naa zal volgen.

6. *Anna Maria van Renesse*.

7. *Walburg van Renesse*, te Hasselt jong gestorven.

8. *Catharina Margareta van Renesse*.

9. *Adelheida Al[illegible]nda van Renesse*.

JAN ADOLF VAN RENESSE, vermeld onder de Ridderschap van Overijssel, in de Jaaren 1610, 1621 en 1635, was Kolonel onder een Stichtsch Regiment te voet, Gouverneur van Doesburg, en van de Vesting Koeverden. Door opdragt van de Ridderschap des Lands van Utrecht, wierdt hij Kanunnik van het Kapittel van S. Maria in Julij 1606, Proost van het zelfde Kapittel in Februarij 1620. Van zijne Kanunnikplaats deedt

hij

hij afstand in den Jaare 1634, en twee jaaren daar naa van de Proostdije. Hij trouwde met Anna Judith van Bevervoorde, en verwekte bij haar de volgende kinderen:

1. *Jan Christoffel van Renesse.*
2. *Joost van Renesse.*
3. JOOST KASPAR VAN RENESSE, die volgt.
4. *Diderik van Renesse.*
5. *Gerrit van Renesse.*
6. *Aleid Judith van Renesse*, ongehuwd.

JOOST KASPAR VAN RENESSE, was Ridder van de Duitsche Orde ter Balije van Utrecht, en uit dien hoofde Kommandeur van Dieren. In den Jaare 1665 trouwde hij met *Maria de Cupere*, dogter van Christiaan de Cupere, afkomstig uit Vlaanderen, Heere der Stede Ammers, van 's Heerenarendsberge en Bergambacht. Hij storf in Maart 1695, hebbende verwekt:

1. JAN ADOLF VAN RENESSE, *Heer van Lokhorst*, die volgt.
2. *Anna Maria van Renesse*, jong gestorven.
3. *Aletta Judith van Renesse*, vroeg overleeden.
4. *Christiaan Diderik van Renesse*, Kanunnik in den Dom te Utrecht in den Jaare 1690, Proost van Leiden in 1712, Ridder van de Duitsche Orde ter Balije van Utrecht, en uit dien hoofde Kommandeur van Rheenen in 1703. Hij storf ongetrouwd, in Augustus 1719.

JAN ADOLF VAN RENESSE, beleend met de Ridderhofstad Lokhorst in den Jaare 1702, en, naa het overlijden van zijn Moeders broeder, volgens Uitersten Wil, Heer der Stede Ammers, als mede van 's Heerenarendsberge en Bergambacht. Naa eene Kanunnikdij, welke hij in den Dom hadt bezeeten, te hebben afgestaan, wierdt hij, in November 1709, beschreeven in de Ridderschap des Lands van Utrecht. In November 1691 was hij in 't huwelijk getreeden met *Adriana van Kasenbrood*, dogter van Johan van Kasenbrood, Heere van Rijnestein, en van Charlotta van Ledenburg, Vrouwe van Willigen, Langerak en ter Moer, en hadt bij haar verwekt:

1. *Maria Justina van Renesse*, jong gestorven.
2. *Johanna van Renesse van Lokhorst*, getrouwd met Jan Louis van Hardenbroek, Zoone van Gijsbert Jan van Har-

denbroek, Heere van Hinderstein, en van Maria van Macloc. In den Jaare 1713 wierdt hij Extraordinaris, en vervolgens Gewoon Kapitein ter Zee, onder het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit te Amsterdam, en overleedt in Augustus 1723.

3. *Kornelis Adolf van Renesse van Lokhorst*, gebooren in 1697, en in Maij 1730 ongehuwd overleeden.

4. *Jan Frederik van Renesse*, elf jaaren oud geworden.

5. *Willem Henrik van Renesse*, in zijne eerste kindsheid gestorven.

6. *Willem Jakob van Renesse van Lokhorst*, Majoor in het Stichtsche Regiment Voetvolk van den Generaal van Palland, en Kanunnik ten Dom te Utrecht.

7. *Ernst Henrik van Renesse van Lokhorst*, Kapitein in het Stichtsche Regiment te voet van den Brigadier Taats van Amerongen, ongehuwd overleeden in Januarij 1730.

8. *Karel van Renesse*, jong gestorven.

ALEXANDER EMANUEL VAN RENESSE, *Heer van Eerde*, onder de kinderen van JAN BAPISTA VAN RENESSE VAN WULVEN, bl. 182, N. 5. vermeld, was Ridder van de Duitsche Orde ter Balije van Utrecht, en uit dien hoofde Kommandeur van Dieren, en eindelijk Coadjutor van den Landkommandeur der Orde. In den Jaare 1640 wordt hij vermeld onder de Ridderschap van Overijssel. Zijne Huisvrouwe was *Johanna van Doornik*, dogter van Helwich van Doornik, Heere van Vormeer, en van Geertruid van Heukelom. Hij wierdt te Zwolle begraaven, en hadt de volgende kinderen:

1. *Helwich van Renesse*, Heer van Eerde, beschreeven in de Ridderschap van Overijssel in den Jaare 1668, en in 1674 overleeden.

2. *Adriana van Renesse*, naa haar broeders dood Vrouwe van Eerde, getrouwd met Reinier Schaap van Winshem, wiens moeder was Anna Elizabeth van der Hoeve. Hij was beschreeven in de Ridderschap van Overijssel in den Jaare 1651, en leefde nog in 1680.

GERARD VAN RENESSE VAN WULVEN, onder de kinderen van JAN VAN RENESSE, Heere van Wulven, en *Alida Freijs' van Kulnre*, bl. 173, N. 4 vermeld, gebooren in den Jaare 1509, wierdt in November 1523 Kanunnik van het Dom Kapittel te Utrecht; doch in Januarij 1536 zijne Prebende wederom hebbende afgestaan, is hij Slotvoogd van Woerden geworden, vervolgens Raadsheer in het Hof van Holland, en eindelijk, in den Jaare 1560, Ordinaris Raad in het Hof van Utrecht. Zijne huisvrouwe was Geertruid van der Haar. Om 's Mans ijverige aankleeving van den Hervormden Godsdienst, wierdt hij, op bevel des Hertogs VAN ALVA, op den 25 Augustus 1568, te Utrecht, onthalsd. Zijne kinderen waren:

1. *Jan van Renesse*, reeds op zijn negende jaar, in den Jaare 1547, Kanunnik in het Kapittel ten Dom te Utrecht geworden, en in den Jaare 1556 meerderjaarig verklaard. Negen jaaren daar naa deedt hij afstand van zijne Kanunnikdije, ten behoeve van zijnen broeder George van Renesse. Hij was een der Ondertekenaaren van het Smeekschrift der Edelen, en, in het begin der Nederlandsche onlusten, Stadvoogd van Vianen. In eenen aanslag op de Schans aan de Vaart, buiten Utrecht, door de Spanjaarden gevangen genomen zijnde, wierdt hij na straks genoemde Stad gevoerd, en in Julij 1568 met het zwaard gestraft.

2. *Beernt van Renesse*, in den Jaare 1578, te Antwerpen, in dienst van Maximiliaan, Graave van Bosfu, overleeden.

3. *Frederik van Renesse*, ongehuwd.

4. *George van Renesse*, gebooren in 1545, Domheer geworden in zijns broeders plaats, en overleeden in April 1580.

5. *Agnes van Renesse*, getrouwd met ADRIAAN VAN RENESSE, Heere van der Aa, van welken hier naa zal gesproken worden.

6. *Maria van Renesse*, getrouwd met Everhard van Cotereau, Heere van Westmaal, alwaar zij beiden onder eene verhevene Zark begraaven leggen.

7. *Catharina van Renesse*, getrouwd met Werner van Lennep, Zoon van Georgius van Lennep en van Anna van Galen, Regter van Nieuwmegen. Zij overleedt in Augustus 1616.

8. *Aleid van Renesse*, geboren in April 1552, trouwde met Jan van Oostrum, Slotvoogd van Woerden. Beiden wierden begraaven in de Kerk te Wijk bij Duurstede, alwaar hunne Wapenschilden nog heden gezien worden.

FREDERIK VAN RENESSE VAN WULVEN, onder de kinderen van JAN VAN RENESSE, Heere van Wulven, bij deszelfs tweede Vrouwe, *Margareta van Kuilenburg*, bl. 172, N. 5. vermeld, gebooren in den Jaare 1470, wordt hoog geroemd om zijne fraaie lichaamsgestalte, welspreekendheid en ervarenheid in Krijgszaaken. In den Jaare 1505 ontving hij, van Philips den Schoonen, Koning van Kastilie, in pandschap het hooge en middelbaare regtsgebied van Oostmaal. Hij was Raad des Keizers, en Drossaart van Breda, ten tijde als HENRIK, Graaf van Nassau, daar van Heer was. Hij trouwde met *Anna van Hamal*, dogter van Wouter van Hamal, Heere van Monceaux, en van Elizabeth van Berchem, erfgenaame van de Heerlijkheden van Elderen, Masnij, Roucourt en Warfuzé. Hij overleedt in Maij 1538, zijne Weduw in Junij 1550, en wierden beiden te Breda, in het Koor, agter het Hooge Altaar begraaven. Hunne kinderen waren:

1. JAN VAN RENESSE, Heer van Oostmaal, die volgt.

2. *Wouter van Renesse*, jong gestorven.

3. *Klara van Renesse*, in den Jaare 1515 gehuwd aan Philips van Hoorn, Heere van Boxtel, Baucignies, Kessel, Loqueren, en heeft kinderen gehad.

JAN VAN RENESSE, naa zijns Vaders overlijden, in December 1538, beleend met Oostmaal, gelijk insgelijks, naa zijn Moeders dood, de Heerlijkheden van Elderen, Masnij, Roucourt en Warfuzé op hem vervielen. Daarenboven volgde hij zijnen Vader op in het Drostampt van Breda, en wordt, daarenboven, gezegd Stadvoogd van Luik geweest te zijn. Tweemaalen is hij getrouwd geweest. Zijne eerste Echtgenoote was *Elizabeth*, Natuurlijke doch naderhand gewettigde dogter van Henrik, Graave van Nassau, Heere van Breda, en van Margareta van Schoondonk. Zijne tweede Echtgenoote was Catharina van Bronkhorst van Batenburg, dogter van Dirk

van

van Bronkhorst van Batenburg, Heere van Nieuwland en Rumen. Heer JAN overleedt in den Jaare 1549. Het laatste huwelijk was onvrugtbaar, doch het eerste gezegend geweest met elf kinderen:

1. *René of Reinier van Renesse*, Baron van Elderen en Masnij, Heer van Roucourt, Wasnes, Hern, Schalkhoven, Brumorher. Zijnen Doopnaam RENÉ hadt hij, waarschijnlijk, ontleend van RENÉ, Graave van Nassau, Prinse van Oranje, zijnen Oom, als zijnde zijne Moeder daar van eene Natuurlijke Zuster. Tweemaalen is hij getrouwd geweest: eerst met Walburg van Merode, dogter van Henrik van Merode, Heere van Petershem, en van Françoise van Brederode, Ambagtsvrouwe van Riederkerke, zwanger overleeden. Daar naa hertrouwde hij met Maria van Rubernpre, Vrouwe van Resves, Bievene, enz. Burggraavin van Montenake. Hij overleedt, zonder kinderen, in den Jaare 1627, op zijn Huis te Elderen.

2. FREDERIK VAN RENESSE, die volgt.

3. *Jan van Renesse van Elderen*, overleeden te Napels, aan eene heete koorts, naa dat hij den vermaarden bloedigen Zeeslag, tusschen Don JAN VAN OOSTENRYK en de Turken, bij Lepanto, hadt bijgewoond.

4. *Wouter van Renesse van Elderen*, jong gestorven.

5. *Willem van Renesse van Elderen*, Heer van Piershil, enz. die hier naa zal volgen.

6. *Anna van Renesse*, getrouwd met Willem van Croij, Markgraave van Rentij, Heere van Chievres, Ridder van het Gulden Vlies, Zoone van Philips, Heere van Croij, eersten Hertog van Aarschot, Markgraave van Rentij, enz. en van Anna van Croij, Prinsesse van Chimaij, enz.

7. *Elizabeth van Renesse*, getrouwd met George Montmorencie, Baron van Croisilles.

8. *Margareta van Renesse*, getrouwd, in den Jaare 1559, met Jan van Renesse, Heere van Wulven en Wilp, Zoone van Jan van Renesse en van Alida van Bronkhorst van Batenburg, boven vermeld.

9. *Henrika van Renesse*, getrouwd, eerst met Nikolaas van Gavre, Heere van Peer; daar naa met N. Vasser, doch kinderloos gestorven.

10. *Agnes*

10. *Agnes van Renesse*, in den ouderdom van dertig jaaren ongehuwd overleeden, en te Chievres, in Henegouwen, begraaven.

11. *Jan van Renesse*, ongehuwd gestorven.

FREDERIK VAN RENESSE, Graaf van Warfuzé, Baron van Elderen en Masnij, Heer van Roucourt, Malle, Wasner, Hern, Schalkhoven, Vosmeer, Beerse, Vosselaar, enz. Het hoog en middelbaar regtsgebied van de Heerlijkheid Oostmaal, welke zijne Voorouders slegts in pandschap bezeeten hadden, verkreeg hij in eigendom, door koop van Koning PHILIPS DEN II, en wierdt in den Jaare 1561, daar mede beleend. Hij nam tot Echtgenoote *Helena Tork*, dogter van Willem Tork, Heere van Heesbeen, en van Barta Piek tot Wolfsweert. Met deeze ging hij woonen in Gelderland, op het Slot te Beest, en overleedt aldaar in Maij 1610, hebbende verwekt:

1. *N. N.* een Zoon, jong gestorven.

2. *N. N.* een Zoon, insgelijks vroeg overleeden.

3. RENÉ of REINIER VAN RENESSE, Baron van Elderen, die volgt.

4. *Willem van Renesse van Elderen*, Heer van Mal, Heesbeen, Hoppel, Vel, enz. getrouwd met *Margareta van Renesse van der Aa*, dogter van Gerard van Renesse, Heere van der Aa, van welken hier naa zal gesproken worden. Hij storf in Februarij 1630 op Heesbeen, hebbende verwekt:

a. *Frederik van Renesse van Elderen*, Heer van Mal en Heesbeen. In October 1654 kogt hij de Ridderhofstad Schalkwijk, en wierdt, uit kragt daar van, in April 1660 beschreeven in de Ridderschap des Lands van Utrecht. Hij overleedt te Antwerpen, in Maart 1666; waar naa de Heerlijkheid Oostmaal overging op zijnen Neef George Frederik van Renesse, Zoone van zijns Vaders broeder René van Renesse.

b. *Anna Helena van Renesse van Elderen*, getrouwd met Burchard Willem van Westerholt, Heere van Scherpenzeel.

c. *Sophia van Renesse van Elderen*, in de Jaare 1657 gehuwd aan Maurits Herman Ripperda tot Vorden, Hoofdschout der Stad Zutphen.

d. *Mar-*

d. *Margareta van Renesse van Elderen*, getrouwd, in Januarij 1664, met Johan Walraven van Gent, Heere van Diedem en Bijsterveld.

5. *Nikolaas van Renesse van Elderen*, Heer van Vosmeer, getrouwd in Augustus 1619, met Agnes van Renesse, Vrijvrouwe van Asfendelft, Baronnesse van Haarlem, Vrouwe van der Aa, Beverwijk, Heemskerk, Castricum, enz. dogter van Gerard van Renesse, Heere van der Aa, Streefkerk, Nieuwlekkerland, en van Anna van Asfendelft, Vrouwe van Asfendelft, Haarlem, enz. eene ouder Zuster van zijn ouder broeders Vrouwe. Te zamen hadden zij de volgende kinderen verwekt:

a. *Gerard Frederik van Renesse*, Baron van Elderen, Masnij, Vrijheer van Asfeldelft, Baron van Haarlem, gebooren in 1624, en in den Jaare 1653 ongehuwd overleeden.

b. *Henrik van Renesse*, Baron van Elderen, Masnij, enz. Vrijheer van Asfendelft, Baron van Haarlem, Heer van der Aa, gebooren in 1626, en in 1660 ongetrouwd gestorven.

c. *Anna van Renesse*, Baronnesse van Elderen, Masnij, enz. Vrijvrouwe van Asfendelft, Baronnesse van Haarlem, Vrouwe van der Aa, Castricum, enz. Zij was gebooren in September 1622, en overleedt, ongehuwd, in den Jaare 1667, de Baronnij van Haarlem en Asfendelft nalaatende aan haars Vaders oudsten broeders oudsten Zoone George Frederik van Renesse.

6. *Jan George van Renesse van Elderen*, Domheer te Aken, Straatsburg, enz.

7. *Maria van Renesse*, Baronnesse van Elderen en Masnij, in October 1631 ongehuwd overleeden.

René, of REINIER VAN RENESSE, Baron van Elderen en Masnij, Heer van Roucourt, Wasnes, Brumorher, Hern, Schalkhoven, enz. trouwde, in den Jaare 1606, op het Huis te Nijenrode, met Catharina van Arkel van Amelroij, dogter van George van Arkel van Amelroij en van Anna van Lokhorst, Vrouwe van Heemstede en Lokhorst. Hij overleedt in Maij 1627, hebbende de volgende kinderen verwekt:

1. *Jan van Renesse van Elderen*, te Parijs ongehuwd overleeden.

2. *George*

10. *Anna Agnes van Renesse van Elderen*, eerst Kanunnikes te Maubeuge, vervolgens getrouwd, eerst met Rebbert d'Argenteau, Burggraavé van Looz, en daar naa met Gerard, Baron van Hoen van Cartiel.

11. *Anna Petronella Theresia van Renesse van Elderen*, eerst Kanunnikes te Nivelle, naderhand Religieuse Penitente te Maseik.

12. *Frans Hijacinth van Renesse van Elderen*, Baron van Oostmal, getrouwd met de Graavinne van Hoensbroek d'Oort, en bij dezelve Vader van,

a. *Jan Michiel van Renesse*, Stadvoogd van Stokkem, in het Land van Luik, in den Jaare 1729 ongehuwd overleeden.

b. Een Zoon *N. N.*

c. Eene dogter, Kanunnikes te Bergen in Henegouwen.

d. Eene dogter, insgelijks Kanunnikesse aldaar.

13. *Lambertina Cecilia van Renesse van Elderen*, Abdis en Prinsses van Munsterbilsem.

14. *Jan Willem van Renesse*, jong gestorven.

WILLEM VAN RENESSE VAN ELDEREN, Heer van Piershil, Bommede, Grimmestein, enz. onder de kinderen van JAN VAN RENESSE VAN ELDEREN, Heere van Oostmal, Elderen, enz. en deszelfs eerste Echtgenoote *Elizabeth van Nassau*, bl. 187, N. 5 vermeld, trouwde met Anna van Rubempre, Burggraavin van Montenaken, Vrouwe van Seneffe, eene jonger Zuster van Maria van Rubempre, huisvrouwe van *Willems* ouder broeder René, en erfgenaame van dezelve. WILLEMS kinderen waren.

1. *René* of *Renier van Renesse*, die volgt.

2. *Maria van Renesse*, getrouwd met Engelbert van Immerseele, Heere van Loon, Baron van Bokhoven, Burggraave van Aalst, overleeden in 1622.

3. *Jan van Renesse*, Jesuit.

4. *Willem van Renesse*, jong gestorven.

5. *Anna van Renesse*, in 1607 getrouwd met Thomas van Thiennes, Heere van Castres, en van Elizabet van Arkel, Vrou-

Vrouwe van Heukelom, Weerdenburg en Leienburg, van welke hij erfgenaam is geworden.

René, of REINIER VAN RENESSE, Graaf van Warfuzé, Burggraaf van Montenaken, Baron van Gaasbeek, Resves, Elderen, Heer van Heljbes, Montignij aan de Maas, Seneffe, Feluij, Esscausfines, Bievre, Hefe, Leinde, enz. In Januarij 1609 wierdt hij, door Keizer RUDOLF DEN II, tot Graaf van Warfuzé verheven, kogt, in den Jaare 1615, de Baronnij van Gaasbeek, en heeft zijn Wapen met Rubempre gevierendeeld. In den Jaare 1611 tradt hij in den echt met *Albertina van Egmond*, Vrouwe van Cartaing, dogter van Karel, Graave van Egmond, Prinse van Gavré. Bij AITZEMA kan men een omstandig verhaal vinden van zijn treurig einde, voorgevallen in April 1636. Hij hadt de volgende kinderen verwekt:

1. *Albert van Renesse*, Graaf van Warfuzé, Burggraaf van Montenaken, Baron van Cartaing.

2. *Alexander van Renesse*, Graaf van Warfuzé, Baron van Gaasbeek, in 1658, te Parijs, ongehuwd gestorven.

3. *Maria van Renesse*, genaamd *Warfuzé*, na haars broeders dood Baronnesse van Gaasbeek en Cartaing, getrouwd met Pieter Jakob Procopius François van Lalain, Graave van Rennenberg.

4 *Louize Elizabeth van Renesse*, genaamd *van Gaasbeek*, getrouwd met N. N. Carafer, Kolonel van een Italiaansch Regiment te voet, in dienst van den Koning van Spanje, in de Nederlanden.

5. *Florentia Margareta van Renesse*, genaamd *van Montigni*, in 1641 getrouwd met Eugenius van Berges, Graave van Grimbergen.

6. *Anna van Renesse*, genaamd *van Montenacq*.

JAN VAN RENESSE VAN KUILENBURG, onder de kinderen van JAN VAN RENESSE, Heere van Wulven, en deszelfs tweede Echtgenoote *Margareta van Kuilenburg*, dogter van den Heere van Renswoude, N. 6 vermeld, en naar zijne moeder *van Kuilenburg* gebijnaamd, nam ter Vrouwe *Geertruid van Bemskerk*, en storf in den Jaare 1540, nalaatende:

1. *Jan van Renesse van Kuilenburg*, getrouwd met Josina Ruisch, dogter van Jan Ruisch en van Antonia van Pallaas tot Sandenburg, overleeden, zonder kinderen, in 1570.

2. *Frederik van Renesse van Kuilenburg*, Kanunnik te Breda.

3. *Gerard van Renesse van Kuilenburg*, ongehuwd.

4. *Geertruid van Renesse van Kuilenburg*, Geestlijke in het Adelijk Sticht Oudwijk, bij Utrecht.

5. *Margareta van Renesse van Kuilenburg*, Geestlijke in het Adelijk Sticht van S. Servaas, binnen Utrecht, overleeden in September 1572.

6. *Judith van Renesse van Kuilenburg*, getrouwd met Jakob van Zuilen van Nijvelt, Heere van Hoefslaken en Gerestein, overleeden in Julij 1545.

JAN VAN RENESSE VAN EVERINGEN, onder de kinderen van JAN VAN RENESSE, Heere van Rijnauwen, enz. en *Maria*, dogter van Jan van Arkel, Heere van Henkelom, N. 2 vermeld, nevens zijne twee broeders genoemd in eenen brief van Hertoge ALBREGT VAN BEYEREN, in den Jaare 1390, bezat ook het Huis te Zeist. Hij hadt ter Vrouwe *Elizabeth*, dogter van Jan, Heere van Baar en Lathem, en overleedt in den Jaare 1440, wordende in de Kapelle van zijn Geslagt, in de Kerk der Minderbroederen, te Utrecht begraaven. Zijne kinderen waren:

1. FREDERIK VAN RENESSE VAN ZEIST, die volgt.

2. JAN VAN RENESSE VAN BAAR, die insgelijks zal volgen.

3. GERARD VAN RENESSE, Stamvader der RENESSEN VAN DER AA, waar van in 't vervolg zal gesproken worden.

4. JAN VAN RENESSE, Stamvader der RENESSEN VAN MOERMONT, welken wij insgelijks nader zullen doen kennen.

5. *Elizabeth van Renesse*, getrouwd met N. N. Heere van Oijen, bij Nieuwmegen, wiens moeder van 't Geslagt van Schenk was.

6. Eene dogter, getrouwd met N. N. Heere van Doornik.

FREDERIK VAN RENESSE VAN ZEIST, trouwde met *Theodorika van Maalstede*, Vrouwe van Ellewoutsdijk. Volgens zommigen

migen zou hij reeds voor het Jaar 1478 overleeden zijn, hoewel anderen dit laater ftellen. Hij wierdt begraaven in Zeeland, op het Eiland Zuidbeveland, te Everingen, en hadt deeze kinderen:

1. *Jan van Renesfe van Everingen*, zonder kinderen geftorven.

2. *Vincent van Renesfe*, Heer van Everingen en Ellewoutsdijk, getrouwd met Margareta van Renesfe van der Burgt, bij welke hij Vader wierdt van,

a. *Jan van Renesfe*, jong geftorven.

b. *Olivier van Renesfe*, zonder kinderen overleeden.

c. *Elizabeth van Renesfe*, getrouwd met Frederik van Wulven.

3. Eene dogter, Geestlijke in het Adelijk Sticht van Oudwijk, bij Utrecht.

4. Eene dogter, Geestlijke in de Abtdij te Rhijnsburg, bij Leiden.

5. Eene dogter, insgelijks aldaar Geestlijke.

6. Eene dogter, Nonne in het Klooster te Renkom, bij Wageningen.

7. *Elizabeth van Renesfe*, getrouwd met Jan van Duivenvoorde, Heere van Noordwijkerhout, overleeden in 1536.

8. *Maria van Renesfe*, getrouwd met Dirk van Zuilen, Heere van Harmelen.

JAN VAN RENESSE, onder de kinderen van JAN VAN RENESSE VAN EVERINGEN, bl. 194. N. 2. vermeld, liet zich naar zijne Moeder, VAN BAAR bijnoemen. Hij trouwde met *Agnes van Rijn*, Vrouwe van Rijneftein en Jutfaas, overleeden in 1515, en te Jutfaas begraaven, naalaatende:

1. JAN VAN RENESSE VAN BAAR, die volgt.

2. *Kornelia van Renesfe van Baar*, getrouwd met Jan van Zuilen, Heer van Blazenburg.

JAN VAN RENESSE VAN BAAR, Heer van Rijneftein, trouwde met *Oda van Noerde*, en verwekte bij haar:

1. JAN VAN RENESSE VAN BAAR, die volgt.

2. *Anna van Renesse van Baar*, gehuwd aan Frederik Uten Eng, Heere van den Eng.

3. *Agnes van Renesse van Baar.*

JAN VAN RENESSE VAN BAAR, Heer van Rijnestein, gehuwd, eerst met Adriana van Borselen, en daar naa met Anna van Vianen. Hij storf in den Jaare 1562, naalaatende geene andere kinderen, dan bij zijne eerste vrouw eenen Zoon,

JAN VAN RENESSE VAN BAAR, Heer van Rijnestein, gehuwd, in 1554, met *Wilhelmina Schimmelpennink*, dogter van Jakob Schimmelpennink en Johanna van Gaasbeek. Hij overleedt in 1598, hebbende de volgende kinderen verwekt:

1. JAKOB VAN RENESSE VAN BAAR, die volgt.

2. ADRIAAN VAN RENESSE VAN BAAR, die insgelijks zal volgen.

3. *Wilhelmina van Renesse van Baar*, getrouwd met Floris van Eschede.

4. *Johanna van Renesse van Baar*, Geestlijke in het Adelijk Sticht Oudwijk, bij Utrecht.

5. *Agnes van Renesse van Baar*, Geestlijke te Dekelingen, doch naderhand getrouwd met Antoni van Utenhoven, Kolonel, Gouverneur der Steden Doesburg en Emmerik, en overleeden in 1613.

6. *Anna van Renesse van Baar*, in 1603 getrouwd met Frederik de Voogt van Rijnevelt, en gestorven in April 1607.

JAKOB VAN RENESSE VAN BAAR, Heer van Rijnestein, trouwde in October 1582, met *Anna van Grijpskerke*, Vrouwe van Grijpskerke en Poppendamme. Zitting hebbende in den Raad ter Admiraliteit in Zeeland, overleedt hij te Middelburg, in den Jaare 1605, naalaatende:

1. *Jan van Renesse van Baar.*

2. *Willem van Renesse van Baar*, Ridder van de Duitsche Orde ter Balije van Utrecht, getrouwd met Kornelia de Jonge van Baardwijk, bij welke hij verwekte eene dogter,

Anna Juliana van Renesse van Baar, Vrouwe van Baardwijk, getrouwd, eerst met Kasper van Brakel, Heere van Blijkenburg, naderhand met Willem van Renesse van Baar, haaren Neef, gelijk vervolgens zal blijken. Zij overleefde haare beide Mannen, en overleedt te Utrecht, in Julij 1679.

3. *Adriaan*

3. *Adriaan van Renesse van Baar.*

4. *Jakob Frederik van Renesse van Baar*, Heer van Grijpskerke en Poppendamme, getrouwd met Maria van Parijs van Zuidoort, die in den ouderdom van negentien jaaren in het Kraambedde, in December 1629, overleedt, nalaatende,

Gijsbert van Renesse van Baar, Heer van Zuidoort, doch die nog voor zijnen Vader storf, in November 1636.

5. *Maria van Renesse van Baar*, eerst Geestlijke in het Adelijk Sticht Oudwijk, bij Utrecht, doch vervolgens, in 1616, getrouwd met Jan van der Haar, Heere van Petten en Nolmerban. Deeze overleedt in December 1625, doch de Weduw in Januarij 1668, en wierdt te Schalkwijk begraaven.

6. *Simona van Renesse van Baar*, in 1630 getrouwd met Pieter Ruisch, Heere van Merestein, wiens moeder was Lucia van Egmont, Vrouwe van Merestein. Zij overleedt in Julij 1634.

Adriaan van renesse van baar, onder de kinderen jan van renesse van baar, bl. 196. N. 2 genoemd, nam ter Vrouwe Kornelia van Achtevelt, en overleedt in September 1635, nalaatende:

1. *Jan van Renesse van Baar*, in 1628 kinderloos gestorven.

2. Lodewyk van renesse van baar, die volgt.

3. *Willemina van Renesse van Baar*, Geestlijke in het Adelijk Sticht van S. Servaas te Utrecht, overleeden in December 1650.

4. *Johanna van Renesse van Baar*, gehuwd aan Arend Munnix van Vucht.

Lodewyk van renesse van baar, nam ter Vrouwe Machtelt van Gent, Vrouwe van Rijnenburg en Blijkenburg, dogter van Willem, Vrijheere tot Gent, Heere tot Erlicom, Appeltern en Altvorst, Erfkamerheere des Vorstendoms Gelder, en van Anna van Abkoude van Meerten, Vrouwe van ter Meer en Essestein. In dit huwelijk waren verwekt:

1. *Willem van Renesse van Baar*, Heer van Rijnenburg, enz. getrouwd met zijne Nigt Anna Juliana van Renesse van Baar, boven vermeld, en bij dezelve Vader van eene Erfdogter

Machtelt Adriana, Baronnesse van Baar, Vrouwe van Baardwijk en Blijenburg, gehuwd aan Elbert Zweder Reijdert van Voorst, Vrijheere van Gent, Erlicom, enz. Heere van Schoonderbeek en Altvoort, Zoone van Elbert van Voorst, Heere van Schoonderbeek, en van Kunigunda van Amstel van Mijnden tot Loenresloot.

2. *Jan Adriaan van Renesse van Baar*, Heer van Zoelen en Blijenburg, getrouwd met Johanna van Dueren, bij welke hij verwekte:

a. *Lodewijk van Renesse van Baar*, Majoor, ongehuwd overleeden.

b. Eene dogter, gehuwd aan N. N. Eck. Naa het overlijden zijner eerste Echtgenoote, nam hij eene tweede Vrouw, bij welke hij ook kinderen verwekte, doch wier naamen wij niet vermeld vinden.

3. *Jakob François van Renesse van Baar*, Kapitein, zonder kinderen.

4. Eene dogter *N. N.*

5. *Kornelis van Renesse van Baar*, ongehuwd.

6. *Maria Wilhelmina van Renesse van Baar*.

GERARD VAN RENESSE, onder de kinderen van JAN VAN RENESSE VAN EVERINGEN, bl. 194. N. 3 vermeld, trouwde, reeds vóór het Jaar 1470, met *Agnes van der Aa*, Erfdogter van Gerard, Heere van der Aa, en van Woutera van Gent, en bekwam alzo de Heerlijkheid van der Aa, en andere goederen: weshalven zijne naakoomelingen den toenaam van DER AA agter die van RENESSE gevoegd hebben. Naastdenkelijk overleedt Heer GERARD omtrent het Jaar 1495, en de Weduw omtrent het Jaar 1536. Zij wierden te ter Aa begraaven. Van de dertien kinderen, door hem verwekt, overleefden hem de volgende:

1. *Jan*

1. *Jan van Renesse van der Aa*, zonder kinderen gestorven in 1512.

2. *Frederik van Renesse van der Aa*, 1501 kinderloos overleeden.

3. GERARD VAN RENESSE VAN DER AA, die volgt.

4. Eene dogter *N. N.* gehuwd aan N. N. Ketel.

5. *Woltera van Renesse van der Aa*, in 1519 getrouwd met Seijne Mulant, in de Jaaren 1539 en 1543 Drost van Sallant.

6. *Elizabeth van Renesse van der Aa*, Geestlijke te Rhijnsburg, bij Leiden.

7. Eene dogter, N. N. Geestlijke in het Adelijk Sticht van Oudwijk, bij Utrecht.

GERARD VAN RENESSE VAN DER AA, trouwde, in 1512, met Sophia van Arnhem, dogter van Jan van Arnhem tot Kernhem. Hij overleedt in October 1535, hebbende verwekt, behalven drie jong gestorvenen, de volgende kinderen:

1. *Gerard van Renesse van der Aa.*

2. *Jan van Renesse*, Heer van der Aa, in Februarij 1547, in Italie zonder kinderen overleeden.

3. *Frederik van Renesse van der Aa*, in 1540 kinderloos gestorven.

4. ADRIAAN VAN RENESSE, *Heer van der Aa*, die volgt.

5. *Albert van Renesse van der Aa*, in November 1550 ongehuwd gestorven.

6. *Jan van Renesse van der Aa*, in Januarij 1564 kinderloos overleeden.

7. *Jan van Renesse van der Aa*, in 1537 gestorven.

8. *Nikolaas van Renesse van der Aa*, was doof.

9. *Elizabeth van Renesse van der Aa*, Geestlijke te Rhijnsburg, bij Leiden.

10. *Sophia van Renesse van der Aa*, Kloosterjoffer ten Daal, buiten Utrecht, in 1588 gestorven.

11. *Klara van Renesse van der Aa*, getrouwd met Willem van Kullenburg, Heere van Rijzenburg.

12. *Maria van Renesse van der Aa*, ongehuwd.

ADRIAAN VAN RENESSE, *Heer van der Aa*, nam ter Vrouwe Agnes van Renesse van Wulven, dogter van Gerard van Renesse

nesse van Wulven en van Geertruid van der Haar, boven vermeld. Hij overleedt in Augustus 1586, nalaatende:

1. *Gerard van Renesse*, Heer van der Aa, in September 1586, beschreeven in de Ridderschap des Lands van Utrecht, en eerste Burgemeester der Stad in de Jaaren 1593, 1594, 1605, 1606, 1607. In September 1594 trouwde hij met Anna van Assendelft, Vrouwe van Streefkerken, Nieuwlekkerland, enz. en, naa haars broeders overlijden, ook van Haarlem, Assendelft, enz. Naa, in den Jaare 1609, van wegen de Algemeene Staaten, het Twaalfjaarig Bestand met den Koning van Spanje te hebben helpen sluiten, overleedt hij in 't volgende jaar, hebbende verwekt deeze kinderen:

a. *Agnes van Renesse*, Vrijvrouwe van Assendelft, Baronnesse van Haarlem, Vrouwe van der Aa, Beverwijk, Heemskerk, Kastricum, enz. gebooren in December 1597, en in 1619 getrouwd met Nikolaas van Renesse van Elderen, Heere van Vosmeer, Zoone van Frederik van Renesse, Graave van Warfuzé, en van Helena Tork, boven bl. vermeld.

b. *Margareta van Renesse van der Aa*, gebooren in April 1599, en in Maij 1622 getrouwd met Willem van Renesse van Elderen, Heere van Mal, broeder van haar Zusters Man, insgelijks bl. genoemd.

c. *Adriana van Renesse van der Aa*, ongehuwd overleeden, in December 1619.

2. *Jan van Renesse van der Aa*, Kanunnik ten Dom te Utrecht geworden in 1586, en in 1600 overleeden.

3. *Frederik van Renesse van der Aa*, Kanunnik van S. Pieter te Utrecht, tot op den tijd van zijn huwelijk. Daar in tradt hij, voor de eerste maal met Ida van Dorp, Vrouwe van Dorp, wier moeder was Maria van Bronkhorst. Naa haaren dood, voorgevallen in Februarij 1607, hertrouwde hij, in September 1608, met Johanna van Gent, dogter van Henrik, Heere van Gent en Erlicom, enz. Hij overleedt in 't volgende jaar, in 's Hage, aan de wonden, bekoomen door 't hollen van paerden. Hij liet geene kinderen naa.

4. JAN VAN RENESSE VAN DER AA *de Jonge*, die volgt.

5. *Beernd van Renesse van der Aa*, ongehuwd.

6. *Albert van Renesse van der Aa*, ongetrouwd.

7. Agnes

7. *Agnes van Renesse van der Aa*, getrouwd met Jan van Zuilen, Heere van Sevender, Hoofdschout van Utrecht. Zij overleedt in September 1605.

8. *Sophia van Renesse van der Aa*, gehuwd aan Jakob van Zuilen van Nijvelt, Heere van Hoeflaken, beschreeven in de Ridderschap des Lands van Utrecht. Zij overleedt in 1627.

JAN VAN RENESSE VAN DER AA *de Jonge*, in Januarij 1596 geworden Proost van S. Jan te Utrecht, naa het overlijden van zijnen ouder broeder *Frederik*, Heer van Dorp, in Junij 1610 in het eerste Lid der Staaten 's Lands van Utrecht beschreeven, en in Augustus 1611 door koop Heer van Zuilestein. Doch over deezen koop geschil gekreegen hebbende met Godard van Reede, Heere van Amerongen, droeg hij, in Augustus 1630, zijn regt op aan Prinse FREDERIK HENRIK. In April 1631 wierdt hij Heer van Schonauwen, en deedt afstand van zijne plaats in het eerste Lid der Staaten, gelijk ook van zijne Proostdij van S. Jan, in April 1633. In den Jaare 1605 was hij gehuwd met Catharina van Arnhem, en overleedt in Maij 1634, hebbende verwekt:

1. *Adriaan van Renesse van der Aa*, Maarschalk van het Overkwartier van 't Sticht van Utrecht, en in September 1632 in 't Leger voor Maastricht gesneuveld. Hij was ongehuwd, en wierdt met XXXII Kwartieren in den Dom te Utrecht begraaven.

2. *Agnes van Renesse van der Aa*, Vrouwe van Schonauwen, getrouwd, in 1633, met Jakob van Wassenaar, Baron van Wassenaar, Heere van Obdam, eerst Kolonel over een Regiment Ruiterij en Bevelhebber van Heusden; vervolgens Lieutenant-Admiraal van Holland, en in Junij 1665 met zijn eigen Schip, in de Oostzee, in de lucht gesprongen.

JAN VAN RENESSE, bijgenaamd MOERMONT, zo als ook zijne naakoomelingen zich deeden noemen, op de Lijst der kinderen van *Jan van Renesse van Everingen* en van *Elizabeth van Baar*, bl. 194. N. 4 geplaatst. Zijne Huisvrouwe was N. N. van Brienen, uit het Graafschap Zutfen, en hij, bij zijnen dood, voorgevallen in 1518, bij haar Vader van:

1. JAN VAN RENESSE VAN MOERMONT, die volgt.

2. Eene dogter, N. N. ongehuwd.

3. *Elizabeth van Renesse van Moermont*, eerst getrouwd met Vincent van Wulven, naderhand met Mr. Jakob van der Does, Hoogheemraad van Rhijnland, en Raad van Prinse WILLEM DEN I *van Oranje*. Hij was in het beleg van Leiden, en voerde, nevens den Heere van Noordwijk, het bevel binnen de Stad. Reeds in den Jaare 1541 was zij in het Kraambedde overleeden.

JAN VAN RENESSE VAN MOERMONT, getrouwd met *Oeda* of *Oeland Proeijs*, overleedt in den Jaare 1538, wierdt in de Kerk der Regulieren, bij zijne Ouders, begraaven, en liet na:

1. JAN VAN RENESSE VAN MOERMONT, die volgt.

2. *Beernd van Renesse van Moermont*, in 1562 ongetrouwd gestorven.

3. *Elizabeth van Renesse van Moermont*, getrouwd met Pieter van Kolenberg.

4. *Kornelia van Renesse van Moermont*, gehuwd aan Willem de Waal van Vronstein, welks moeder was Maria van Raaphorst. Zij overleedt in het Kraambedde.

5. Eene dogter N. N. ongehuwd.

JAN VAN RENESSE VAN MOERMONT is tweemaal getrouwd geweest: eerst met *Odilia Valkenaar*, zonder kinderen gestorven; vervolgens met Petronella Pijnssen van der Aa, dogter van Mr. Willem Pijnssen van der Aa, Heere van Offem, Raadsheer in het Hof van Holland. Hij woonde eerst te Utrecht, daar naa te Amersfoort, alwaar hij in den Jaare 1580 of 1583, overleeden is, nalaatende:

1. JAN VAN RENESSE VAN MOERMONT, die volgt.

2. *Willem van Renesse van Moermont*, in dienst des Konings van Spanje ongehuwd overleeden.

3. *Beernd van Renesse van Moermont*, Kanunnik in het Kapittel ten Dom te Utrecht in 1604, en tot Deken verkooren in 1617, overleedt in Maij 1620.

4. *Geertruid van Renesse van Moermont*, in 1601 getrouwd met Justus, Heere van Rijzenburg, beschreven in de Ridderschap des Lands van Utrecht in Junij 1597, Burgemees-

meester der Stad in 1603, 1604, 1608, 1609, 1613 en 1614. Om zijne aankleeving van den Advokaat van Holland JOAN VAN OLDENBARNEVELD, wierdt hij, door Prins MAURITS, in December 1618, uit de Ridderschap gezet. Zijne Echtgenoote overleedt in September 1624; hij zelve, oud 91 jaaren, in Julij 1655, en wierdt te Odijk begraaven.

JAN VAN RENESSE VAN MOERMONT, was eenigen tijd in dienst van ERNST VAN BEYEREN, Keurvorst van Keulen en Prinse-Bisschop van Luik. Te Luik tradt hij in den echt met *Anna van Ophem*, en liet naa, bij zijn overlijden, in 1612 of 1613, een onmondigen Zoon,

JAN ERNST VAN RENESSE VAN MOERMONT, Heer van Baarland en Zuileveld, getrouwd, in 1629, met Gisberta van Baaxen, dogter van Frederik van Baaxen, Heere van Koninksvrij en Kersbergen, en van Kornelia van Zuilen van der Haar. Hij overleedt in Maart 1642, nalaatende:

1. JAN VAN RENESSE VAN MOERMONT, die volgt.

2. *Frederik van Renesse van Moermont*, Heer van ter Aa en Zuilevelt, beschreeven in de Ridderschap 's Lands van Utrecht in November 1667, getrouwd, in Februarij 1668, met Josina Sara van Brederode, en, zonder kinderen, overleeden in October 1680.

3. *Anna van Renesse van Moermont*, gehuwd, in December 1659, aan Hieronijmus van Tuil van Serooskerke, Heere van Wulven, Serooskerke, enz. wiens moeder was Kornelia Elizabeth van Reede tot Amerongen. Hij wierdt beschreeven in de Ridderschap des Lands van Utrecht in Julij 1667, doch, door Prins WILLEM DEN III, van dien post verlaaten en uit den Eed ontslagen in April 1674. Zij storf in April 1673, en wierdt te Rotterdam ter aarde besteld, hij zelve in October 1677, en te Houten begraaven.

4. *Ewalda van Renesse van Moermont*, gehuwd aan Dirk van Westrenen, Heere van Blokland.

5. *Dirk van Renesse van Moermont*, in Augustus 1658 ongetrouwd overleeden.

6. *Willem van Renesse van Moermont*, in Februarij 1636 ongehuwd gestorven.

7. *Niko-*

7. *Nikolaas van Renesse van Moermont*, in Februarij 1635 insgelijks ongetrouwd overleeden.

JAN VAN RENESSE VAN MOERMONT, door zijn Moeders Oom, Jan van Zuilen van de Haar, Heere van de Haar, Drakenburg, Cokkengen, Spengen, enz. tot Erfgenaam zijnde aangesteld, voerde zedert den naam van JAN VAN ZUILEN VAN DE HAAR, Heere van de Haar, Drakenburg, enz. In April 1660 wierdt hij beschreeven in de Ridderschap des Lands van Utrecht. In November 1654 was hij getrouwd met Antonetta van Lijnden, dogter van Jasper van Lijnden, Heere van Mijnden, Loosdrecht, enz. en van Theodora van de Vecht, Vrouwe van Hoeflaken, Gerestein, enz. Hij overleedt in Maij 1664, nalaatende eene onmondige Erfdogter,

Gisberta Antonia van Renesse van Zuilen van de Haar, Vrouwe van de Haar, die vervolgens de echtgenoote wierdt van Antoni van Stembor, Heere van Isschot, wiens moeder was Kornelia van Alkemade, Vrouwe van Isschot. Hij storf in September 1694, en zijne Weduw in April 1730.

Zie VAN LEEUWEN; HALMA; SMALLEGANGE; AITZEMA en anderen.

RENGERS. Een aanzienlijk Geslagt in Friesland, waar van verscheiden Leden de aanzienlijkste Staatsampten bekleed hebben. Reeds zedert geruimen tijd, wordt de Grietenij *Wijmbritzeradeel*, in het Kwartier van *Westergo*, door dat Geslagt bestuurd. Terwijl ik dit schrijve, bekleedt Jonkheer EGBERT SJUK GERROLT JUCKEMA VAN BURMANIA RENGERS dien aanzienlijken post; zijnde tevens een der Kuratooren van 's Lands Hoogeschool te *Franeker*. Uit de Provincie Stad en Lande van *Groningen* is dit Geslagt oorspronklijk. Kwalijk berugt was, ten tijde van het beleg der Stad, in den Jaare 1672, Jonkheer OZEBRAND JAN RENGERS, *Heer van Slogteren*. Naa dat de vijand van daar was opgebroken, nam de Regeering der Stad hem, nevens eenen HENRIK PICARD, in hegtenisse, op vermoeden, dat zij, geduurende de belegering, met den vijand heimelijk verstand hadden gehouden. Hij derfde zijne vrijheid, tot

tot in den Jaare 1678, wanneer hij, bij een verdrag, tusschen de Algemeene Staaten en de Regeering van de Stad *Groningen*, op vrije voeten en in zijne eere en goederen hersteld wierdt. Bijkans honderd jaaren vroeger ontmoeten wij den zelfden naam onder de aanzienlijken van *Utrecht*, zonder dat wij, egter, met zekerheid durven bepaalen, of de persoon, welke dien voerde, tot het zelfde geslagt behoorde. Ik heb het oog op JAN RENGERS, in den Jaare 1584 benoemd tot de opdragt van de Opperheerschappije der Nederlanden aan den Koning van Frankrijk. Nevens AMELIS VAN AMSTEL VAN MYNDEN, verving hij de plaats van GODARD VAN REEDE, Heere van Amerongen, welke, gelijk wij boven hebben aangetekend, om lichaamsongesteldheid, zich van het gewigtig Gezantschap moest verontschuldigen.

RENKOM, een Dorp in *Gelderland*, in het Regterampt van *Veluwenzoom*. Het legt aan den weg tusschen de Steden *Arnhem* en *Wageningen*, doch naast aan de laatstgenoemde Stad. *Renkom* is in de lengte gebouwd. Door hetzelve loopt een steenen Straatweg, langs welken verscheiden zeer goede huizen staan, en die merkelijk afsteeken bij de Kerk, die klein en oud is. In het Kerkelijke, is *Renkom* vereenigd met *Helsum*. Volgens zommigen zou het eertijds den naam van Graafschap gevoerd hebben, van 't welk een der Zoonen der Gelderschen Graaven den tijtel ontleende. In de nabuurschap van *Renkom* heeft men eenige Papiermolens, die door het water aan den gang gebragt en gehouden worden. Daarenboven ontmoet men, in den omtrek deezes Dorps, de adelijke gestigten *Grensvoort* en *Kortenburg*.

RENNENBERG (GEORGE of JORIS VAN LALAING, *Graaf van*) was dus gebijnaamd naar eenen zijner Oomen, van welken hem de Graaflijke tijtel was aanbestorven. Zijn Vader was geweest Stadhouder van *Gelderland*; en gelijk het Krijgsmansampt toen veelal van den Vader op den Zoon afdaalde, begaf onze RENNENBERG zich insgelijks in den oorlog. Naa dat *Friesland* en *Groningen* nevens de *Ommelanden*, in den Jaare 1576, de Spaansche zijde verlaaten, en die van WILLEM DEN I

of

of der Staaten hadden gekoozen, wierdt hij eerst Kapitein over eene bende van Ordonnantie, en vervolgens Kolonel over tien Vaandelen Voetvolk, die, kort naa de verandering der gemelde Gewesten, derwaards wierden gezonden; hij zelf wierdt, bij voorraad, tot Overste van *Friesland* en *Groningerland* aangesteld. In 't laatst van December wierdt hij in de Stad *Groningen* staatelijk ingehaald. 't Leedt ook niet lang of hij bragt te wege dat de Spaansche Bezetting, in gevolge van het gemaakt verdrag, betaaling van de Stad en het Landschap ontvangen hebbende, *Groningen* ruimde. Kort daar naa, in 't volgende Jaar 1577, ter gelegenheid dat de Heer VAN BILLY een aanslag op *Groningen* en *Leeuwaarden*ondernam, wierdt RENNENBERG, door de Algemeene Staaten, aangesteld tot vasten Stadhouder over *Friesland*, *Groningen*, *Drente*, *Twente* en *Lingen*. Dit gebeurde in zijne afweezigheid; doch zo ras hadt hij van deeze bevordering geene kundschap ontvangen, of hij begaf zich na *Friesland*, en aanvaardde zijn bewind in zulker voege, dat men zich, ten dienste der Landen, van hem veel goeds beloofde. Twee Vaandels Hoogduitsche Krijgsknegten van een vijandelijk Regiment, die in de Schansen te *Oostmahorn*, in de *Lemmer*, te *Slooten*, te *Makkum* en te *Hindelopen*, in bezetting lagen, wist hij, behendiglijk, door het toezeggen van eenige betaalinge, te vreden te stellen, en tot het vertrekken uit de Provincie te beweegen. Vervolgens deedt hij de Schansen, op de gemelde plaatzen, slegten, en stelde daar naa de boeren en opgezeetenen ten platten Lande van *Friesland* in 't geweer, onder éénen Hopman in elke Grietenij. In *Groningerland*, daar hij deeze zelfde schikking dagt in te voeren, ontmoette hij veel tegenstands, en was genoodzaakt van zijn oogmerk af te zien. Nogthans bragt hij te wege dat de Burgten te *Leeuwarden* en *Groningen*, wat laater, insgelijks geslegt wierden.

Tusschen *Groningen* en de *Ommelanden* was, in het zelfde jaar, als RENNENBERG tot Stadhouder van dat Gewest was aangesteld, een hevige twist ontstaan, die, gedeeltelijk door zijne bemiddeling, wierdt bijgelegd. De *Ommelanden* dreeven, vrijheid te hebben tot het doen van sommige neeringen, waarin zij door die van *Groningen* belemmerd wierden. Deeze twist barstte

barstte welhaast in daadlijkheden uit. RENNENBERG hieldt, in 't eerst, de zijde der Stad, en bragt, door zijne tusschenspraak bij de Algemeene Staaten, te wege, dat door deezen vrijheid wierdt gegeeven tot het slegten van den Schans te *Delfzijl*, waar uit de Ommelanders zich anderzins zouden hebben kunnen verdeedigen. Naa lang over en weder handelens, wierdt de twist door des Stadhouders tusschenkomst, ten laatste, bijgelegd.

Merkelijke verandering maakte RENNENBERG, in den Jaare 1578, in de Provincie *Friesland*. Het Hof weigerde hier *Don* JAN VAN OOSTENRYK voor vijand te verklaaren; waarom de Stadhouder RENNENBERG den President en eenige Leden in verzekering deedt neemen. Voorts verkoos hij eenige nieuwe Raadsheeren, verstelde de Regeering in verscheiden Steden, en bragt luiden in 't bewind, die hem scheenen den Vaderlande beter toegedaan te zijn. Ook deedt hij CUNERUS PETRI, Bisschop van *Leeuwarden*, om zijnen ijver voor de Spaansche Regeeringe, vatten, en, kort daar naa, in 't Klooster te *Bergum*, opsluiten; daar hem achthonderd guldens tot zijn onderhoud wierden toegelegd. Doch de Bisschop, dien dit leeven verveelde, ontvloodt eerlang, en bragt het overschot zijner dagen te *Keulen* door.

Door alle deeze bedrijven wierdt de Graaf van RENNENBERG hoe langer hoe aangenaamer bij 's Lands Staaten, en zijn betoonde vlijt, wat laater, vergolden met het Stadhouderschap van *Overijssel* en *Lingen*, dat hem, voormaals, door de Algemeene Staaten wel was opgedraagen; doch nu, door de Staatschgezinde Edelen en Drosten, met 'er daad verzorgd wierdt. Deezen dienst vergoldt hij hun, met het vernietigen van het Provinciaal Geregtshof, door den Koning te *Vollenhove* opgericht. Voorts poogde hij de Steden *Deventer* en *Kampen*, die nog Hoogduitsche Bezetting in hadden, te bemagtigen. De Stad *Kampen* wierdt met geringe moeite veroverd. Meer werks hadt het in, zich te verzekeren van *Deventer*, dat, naar de wijze dier eeuwe, beter dan *Kampen* was versterkt. SONOI, 's Prinsen Stedehouder in 't Noorderkwartier van *Holland*, liet, terstond naa het berennen der Stad, de loopgraaven delven, tegen over de Brinkpoort. De

Be-

Bezetting, de burgers mistrouwende, hadt hen, al vóór het beleg, ontwapend, en dwong hen nu dagelijks aan de Stads wallen te werken. Van buiten en binnen wierdt alles aangewend, wat ter bemagtiginge of verdeediginge der Stad kon ſtrekken. Doch 't beleg wierdt ſlaauwer voortgezet, naa dat SONOI, door de Staaten van Holland, was t'huis ontbooden. RENNENBERG liet hierop de gantſche Bezetting van *Kampen* voor *Deventer* koomen, en kreeg, eerlang, meer verſterking van Volk. *Don* JAN VAN OOSTENRYK was midlerwijl overleeden. Van den inhoud der brieven, aan deezen, naa zijnen dood, die toen nog niet rugtbaar was, door die van *Deventer* gezonden, waarin zij hem kennis gaven van den toeneemenden nood der Stad, kreeg RENNENBURG kennis uit *Keulen*, en wist 'er zich naar te ſchikken. De Graaf, geen kommer hebbende voor ontzet, deedt de Stad hevig beſchieten; op den veertienden November des Jaars 1578, ging zij, bij verdrag, over. Het Staaten volk, dat in *Kampen* en *Deventer* gelegd wierdt, maakte het zo grof, met knevelen en kwellen der Burgerije, dat RENNENBERG het, eerlang, van daar deedt vertrekken.

Door deeze en diergelijke bedrijven, gedroeg zich de Graaf van RENNENBERG als een vijand van Spanje, en een ijverig voorſtander van de zaak der Vrijheidgezinde Nederlanderen. Nog duidelijker blijk vertoonde hij van deeze gezindheid, toen hij, in den Jaare 1579, de Unie of het Verbond van Vereeniginge tusſchen de Gewesten, in dat zelfde jaar te *Utrecht* geſlooten, nevens veele anderen, ondertekende. In 't eerst maakte hij merkelijke zwaarigheid in dit Verbond, beweerende hij dat het ſtrekte om zich te ſcheiden van de Algemeene Staaten. Doch hij liet zich eerlang overhaalen, neemende de Unie, eerst met eenige uitzondering, doch daar naa eenvoudiglijk aan. Ondertusſchen was deeze ondertekening louter geveinsdheid en bedrog, en hadt hij niets minder voor dan zich aan het Utrechtſche Verbond te houden. Hij ſprak 'er, voor en naa zijne ondertekening, altoos kwalijk van onder zijne vertrouwde vrienden. Zelfs was hij, al van het begin deezes jaars, in heimelijke onderhandeling geweest, om zich te verzoenen met den Koning van Spanje. Het blijkt niet, of deeze voorgenomen wisſeling van partij ontſtondt, uit zucht tot den Roomſchen Godsdienst,

Bezetting, de burgers mistrouwende, hadt hen, al vóór het beleg, ontwapend, en dwong hen nu dagelijks aan de Stads wallen te werken. Van buiten en binnen wierdt alles aangewend, wat ter bemagtiginge of verdeediginge der Stad kon ſtrekken. Doch 't beleg wierdt flaauwer voortgezet, naa dat SONOI, door de Staaten van Holland, was t'huis ontbooden. RENNENBERG liet hierop de gantſche Bezetting van *Kampen* voor *Deventer* koomen, en kreeg, eerlang, meer verſterking van Volk. *Don* JAN VAN OOSTENRYK was midlerwijl overleeden. Van den inhoud der brieven, aan deezen, naa zijnen dood, die toen nog niet rugtbaar was, door die van *Deventer* gezonden, waarin zij hem kennis gaven van den toeneemenden nood der Stad, kreeg RENNENBERG kennis uit *Keulen*, en wist 'er zich naar te ſchikken. De Graaf, geen kommer hebbende voor ontzet, deedt de Stad hevig beſchieten; op den veertienden November des Jaars 1578, ging zij, bij verdrag, over. Het Staaten volk, dat in *Kampen* en *Deventer* geleid wierdt, maakte het zo grof met knevelen en kwellen der Burgerije, dat RENNENBERG het, eerlang, van daar deedt vertrekken.

Door deeze en diergelijke bedrijven, gedroeg zich de Graaf van RENNENBERG als een vijand van Spanje, en een ijverig voorſtander van de zaak der Vrijheidgezinde Nederlanderen. Nog duidelijker blijk vertoonde hij van deeze gezindheid, toen hij, in den Jaare 1579, de Unie of het Verbond van Vereeniginge tusſchen de Gewesten, in dat zelfde jaar te *Utrecht* geſlooten, nevens veele anderen, ondertekende. In 't eerst maakte hij merkelijke zwaarigheid in dit Verbond, beweerende hij dat het ſtrekte om zich te ſcheiden van de Algemeene Staaten. Doch hij liet zich eerlang overhaalen, neemende de Unie, eerst met eenige uitzondering, doch daar naa eenvoudiglijk aan. Ondertusſchen was deeze ondertekening louter geveinsdheid en bedrog, en hadt hij niets minder voor dan zich aan het Utrechtſche Verbond te houden. Hij ſprak 'er, vóór en naa zijne ondertekening, altoos kwalijk van onder zijne vertrouwde vrienden. Zelf was hij, al van het begin deezes jaars, in heimelijke onderhandeling geweest, om zich te verzoenen met den Koning van Spanje. Het blijkt

niet, of deeze voorgenomen wisseling van partij ontstondt, uit zucht tot den Roomschen Godsdienst, dien hij beleedt, of om zijne goederen te behouden, die grooten deels in Walschland lagen, of om dat hij der Staaten zaaken door tweedragt zag te rugge gaan, of om eenige andere reden, ons thans onbekend. Over zijne verzoening handelde hij 't eerst met den Hertog van *Terranova*; doch wijl men het over de voorwaarden niet konde eens worden, hadt dezelve thans geen voortgang. Hij gedroeg zich dan wederom, eenigen tijd, uitwendig Staatschgezind, tekende de Utrechtsche Vereeniging, en bragt, door zijne ondertekening, *Groningen* tot de zijde der Algemeene Staaten over. Ter gelegenheid van het herleeven der onlusten tusschen de Stad *Groningen* en de *Ommelanden*, in den Jaare 1579, gedroeg hij zich als eenen Stadhouder betaamt, dien de rust en de eensgezindheid zijner Onderhoorigen ter harte gaat. Zelfs schreef hij, in Augustus des Jaars 1579, een geruimen tijd naa de ondertekening der Unie, aan die van *Groningen*, „ dat het geene „ goede Patriotten waren, die, onder eenig voorwendzel, de „ Vereeniging braken, en zich met de Spanjaards, of derzel„ ver aanhang, verzoenden."

Doch 't leedt niet zeer lang, of de veinsaart ligtte het momaangezigt af. In Januarij des Jaars 1580, kwam hem zijne Zuster KORNELIA VAN LALAING, nevens haaren Echtgenoot, den Baron VAN MONCEAUX, te *Koeverden* bezoeken. Men merkte op, dat zij lang heimelijk spraken met zekeren GUISLAIN LE BAILLY, die voorheen, tusschen den Graaf van RENNENBERG en den Hertog van *Terranova*, dikwijls over en weder hadt geloopen; en 't is waarschijnlijk, dat men toen de voorwaarden heeft beraamd, op welke de Graaf zich met den Koning zou kunnen verzoenen. POPKE UFKENS, de eenigste onder RENNENBERGS Raaden, die oprecht Staatschgezind was, wierdt gewaarschuwd, dat hij op zijne hoede moest zijn. De Friezen kreegen ook agterdenken, en maakten, met behulp der Staatsche Krijgsknegten, zich meester van het Slot te *Leeuwarden*. Toen eischten zij het Slot te *Harlingen* op; doch de Bezetting, buiten last des Graaven van RENNENBERG, hier in zwaarigheid vindende, zou men zich genoodzaakt hebben

ge-

gevonden tot geweld, hadt men, op den zelfden tijd, den bovengemelden BAILLY niet in handen gekreegen, bij wien men eenige Blanken vondt, met RENNENBERGS hand getekend. Men meent, dat de Stadhouder zich van eenige Groningers bediende, om, onder de hand, tekenaars tegen de Utrechtsche Unie te winnen. Dit wordt bekragtigd door twee Verbintenissen, nog voor handen, tusschen den Graaf en meer dan driehonderd Ingezeetenen van *Groningen*, waar bij men elkander belooft, de Utrechtsche Vereeniging te zullen tegenstaan, ten dienste des Konings van Spanje en de Algemeene Staaten. Om eene diergelijke Verbintenis in *Friesland* te bewerken, scheen BAILLY te *Harlingen* gekoomen, en van deeze Blanken voorzien te zijn. Nu bediende men zich van een derzelven, om 'er hem een bevel op te doen schrijven tot de overgaave van het Slot te *Harlingen*.

RENNENBERG, midlerwijl, om van het Staatsch Krijgsvolk ontslagen te worden, hadt den Drentsche boeren heimelijk vrijheid gegeeven, om de Ruiters, die hun op den hals lagen, te verdrijven. Daar naa schreef hij hun, dat zij alle Troepen, die zonder zijne opene brieven bij hen kwamen, hadden te weeren, en zelfs de sterkte te *Koeverden* in bewaaring te neemen. Doch deeze brief viel eenen Staatschen Hopman in handen, die 'er een afschrift van na *Utrecht* zondt.

Hier onthieldt zich thans Prins WILLEM DE I, toen men 'er zeker berigt van RENNENBERGS dubbelheid en ontrouwe ontving. De Graaf wierdt derwaarts ontbooden, onder voorwendzel, dat men hem over zaaken van gewigt hadt te raadpleegen. Doch hij ontweek zulks, en zondt POPKE UFKENS, dien hij gaarne wilde kwijt zijn, derwaarts. Deeze gaf nader berigt van 's Graaven wangedrag. De Prins begaf zich daarop na *Kampen*, en beproefde van daar, of hij RENNENBERG, die zich toen te *Groningen* onthieldt, door UFKENS konde beweegen om bij hem te koomen. Doch hij gaf een zo dubbel antwoord, dat UFKENS, zich niet langer veilig agtende, heimelijk de Stad verliet. Nogthans zondt de Graaf, 's anderen daags, zijnen tweeden Hofmeester aan den Prins, met breede aanbiedingen van dienstvaardigheid. Maar dit diende slegts om zijne Doorluchtigheid te blinddoeken, en niet dan

met den slag te waarschuwen. Op den tweeden Maart des Jaars 1580, rigt RENNENBERG een gastmaal aan, dat tot laat in den nagt duurde. JAKOB HILDEBRANDS, Burgemeester van *Groningen*, op wien de Onroomschen zich voornaamlijk verlieten, een der gasten zijnde, neemt de gelegendheid waar, om van de zweevende gerugten te spreeken, en zegt, zich tot den Graaf keerende, „ niet te hoopen, dat zijne Genade „ iet euvels voor hadde"; waar op RENNENBERG, 's Burgemeesters hand vriendelijk drukkende, antwoordde: „ Wel Va„ der, dien ik voor mijnen Vader houd, zoudt gij zulks van „ mij vermoeden? Laat die gedagten vaaren." Tevens noodigt hij het gezelschap tot vrolijkheid. HILDEBRANDS, het gezelschap verlaaten hebbende, gaf der Wethouderschap en zommigen van de Onroomsche Burgerije kennis van 's Graaven hartlijkheid en goede meeninge; doch vermaande hen tevens, op hunne hoede te zijn. Terstond naa des Burgemeesters vertrek, stelt RENNENBERG orde op eenige zaaken, die, bij zo een trouwloos opzet, niet dan op het laatst dienen verzorgd te worden. Hij wapent zijn gezin, waar bij zich voegden eenige Soldaaten, heimelijk ter Stede ingelaaten, en gehuisvest bij Spaanschgezinde burgers. De klok hadt naauwlijks *vijf* geslagen, 't uur, waar op de Onroomschen gewoonlijk de wagt verlieten, of een deel gewapend geboefte koomt na de Markt streeven, en bemagtigt dezelve. Een Roomschgezind Hopman volgt hen, en bezet al roepende de toegangen na de Markt. Straks hierop verschijnt de trouwlooze RENNENBERG zelf, te paerd, in volle wapenrusting, en met den Deegen in de vuist, schreeuwende: „ Staat bij, vroome „ burgers, staat bij: nu eerst ben ik 's Konings wettige Stad„ houder, en bereid om met u te leeven en te sterven. Elk „ behartige nu den dienst zijner Majesteit, en zijne eigen be„ houdenis." Dit uitgeschreeuwd hebbende, gebiedt hij twee Veldstukjes te laaden, die bij het Raadhuis stonden, doet vier trompetten blaazen en veele trommels roeren, en zendt tien of twaalf paerden door de Stad, om alles met schrik te vervullen. Het Graauw, ten getale van vijf of zes honderd, rot te zamen op de Markt. De meeste Burgers van aanzien hielden zich stil in huis. De Burgemeester JAKOB HILDEBRANDS, ge-

volgd

XXIV. D^l. p^l. IV.

VERRAAD VAN GRAAF RENNENBERG, OMTRENT BURGEMEESTER HILDEBRANDS.

volgd van zommige Onroomfchen, en zich verbeeldende meer gevolg te zullen hebben, beftondt den vijand het hoofd te bieden. Doch een van RENNENBERGS dienaars joeg den Burgemeester, al in den eerften aanval, een kogel door 't hoofd, dat hij ftraks dood ter aarde viel. Hierop ontzonk den zijnen de moed, en ging elk aan 't vlugten; doch niemand meer verloor 'er 't leeven, dan een Burgers Zoon van *Bremen*. Het volk van RENNENBERG, de Markt en Straaten wel bezet laatende, ftreefde door de Stad, fmeet de deuren en glazen der Onroomfchen in, en nam den Burgemeester DIRK SCHAFFER, die gewond was, de Raadsluiden, en ruim tweehonderd Burgers gevangen. Sommigen wierpen zich over de Vesten, en zwommen door de Graften. De Predikanten, en zommige voornaame burgers, ontkwamen, weinige dagen daar naa, in onbekend gewaad. Op den zelfden dag wierdt de Wet verfteld, en de zoen met den Koning bezwooren en aangenomen. — In zeker gefchrift, bij BOR te vinden, 's daags voor het gebeurde te *Groningen*, door RENNENBERG getekend, bekent hij ontvangen te hebben zestienduizend ponden van veertig Grooten, op rekening van tienduizend Pistoletten, die hem waren toegezegd. En van elders blijkt het, dat hem de bevestiging in zijne Stadhouderfchappen beloofd was. Twee dagen laater tekende de Prins VAN PARMA den Brief, waar bij RENNENBERG voor een getrouwen dienaar des Konings aangenomen, en zijn voorgaand gedrag vergeeten verklaard wordt.

Naa dat de Graaf zich dus van de Onroomfchen hadt ontflagen, vaardigde hij terftond vriendlijke brieven af, om de *Ommelanden* op zijne zijde te lokken. Doch dit mislukte hem. Nog vóór den avond van den dag, op welken RENNENBERG zijne trouwloosheid openlijk hadt vertoond, wierdt het beleg, door de Staatfchen, rondom *Groningen* geflagen; doch, kort daar naa, wederom opgebroken. Men wil, dat de Prins zulk een goed vertrouwen op RENNENBERGS eerlijkheid hadt, dat hij in 't eerst zijnen afval niet gelooven konde, en des verzekering hebbende ontvangen, zou voorgenomen hebben, zich voortaan nimmer te verlaaten op Roomschgezinden, hoe getrouw ze ook mogten fchijnen. De Staaten van Holland floegen, uit wederwraake tegen den Graaf, zijn

Landgoed van den *Ouden Hoorn* openlijk aan, en verkogten het voor zestienduizend Guldens. Ook wierden de Friezen, der Staatsche zijde getrouw blijvende, van RENNENBERG afkeerig, en koozen, in zijne plaats, Prins WILLEM tot hunnen Overste.

Midlerwijl wierdt het beleg van *Groningen*, door de Staatschen, vooral de Friezen, ijverig voortgezet. Doch wijl zij, door de voordeelen, door den Overste SCHENK in deezen oord behaald, het te bang kreegen, wierden zij genoodzaakt het beleg op te breeken. SCHENK deedt eene plegtige intrede in de Stad, en wierdt, door RENNENBERG gunstig ontvangen. Doch hij vertoefde niet lang te *Groningen*. Zij begeeven zich te zamen op weg, en slaan het beleg voor *Delfzijl*, het welk hun, eerlang, in handen valt. Terwijl dit beleg wierdt voortgezet, maakte RENNENBERG zich meester van den *Opslag*, een Schans in deezen oord. Doch hij slaagde zo gelukkig niet in eene onderneeming op *Dokkum*, eene Stad in *Friesland*. De aanvallen der Rennenbergsche knegten wierden, door de belegerden, zo wakker te keer gegaan, dat de Graaf zich genoodzaakt vondt af te deinzen. *Delfzijl* ging kort daar naa aan hem over. Terwijl hetzelve nog belegerd was, kreegen de Staatschen eenen brief in handen, door RENNENBERG aan den Prins VAN PARMA geschreeven, waar uit te over bleek, wat de Spaanschgezinde Groningers van hunnen gezwenkten Stadhouder hadden te wagten, zo deeze zijn oogmerk kon bereiken. In deezen Brief geeft hij het als zijn gevoelen op, de Inquisitie ter Stede in te voeren, Spaansche Bezetting in de Stad te brengen, een Blokhuis te bouwen, en etlijke verdagte persoonen strenglijk te straffen. Verscheiden afschriften van deezen brief, in de Stad verspreid, om den Ingezeetenen de oogen te openen, hielpen luttel, alzo de Spaanschgezinden 'er verre de overhand hadden.

Naa het bemagtigen van *Delfzijl*, veroverde RENNENBERG den Schans te *Aduwarderzijl*, en raakte kort daar naa in een hevig gevegt met den Graave VAN HOHENLO, op de *Bourtangerheide*. Eene bloedige overwinning behaalden hier de Rennenbergschen op de Staatschen; bijkans duizend man der

laat-

staatsten sneuvelden op deezen noodlottigen dag, en hun gantsche leger wierdt op de vlugt gedreeven.

Door deeze overwinning hadt RENNENBERG het veld ruim gekreegen, en rukte straks voort na *Koeverden*. Naauwlijks hadt hij een begin met het beleg gemaakt, of de plaats gaf zich, bij verdrag, aan hem over. Van hier begaf hij zich naar *Oldenzeel*. Fel deedt hij deeze Stad bestormen, en verloor 'er driehonderd man. Toen waanende dat de Stad meer manschap hadt ingekreegen, dan men hem berigt hadt, besloot hij af te trekken; en was 'er nu mede bezig, als de burgers hem te rug riepen, en de Stad, in weerwil der Bezettinge, aan hem overleverden. Van *Oldenzeel* vertrok hij na *Zwol*. Doch zich te zwak bevindende tot het beleg deezer Stad, begaf hij zich na *Deutichen*. Doch hij ontmoette hier zo veel tegenstands, en leedt zo merkelijke schade, dat hij, op den vijfden dag, het beleg opbrak; en *Grol* bezet hebbende, zondt hij zijne knegten na *Steenwijk*, voor welke Stad de voortogt zijns legers, op den achttienden October des Jaars 1580, aankwam. Zeer merkwaardig was dit beleg, en 't zal, vertrouwen wij, onzen Leezeren niet onaangenaam zijn, dat wij deszelfs beloop en uitslag wat breeder vermelden.

De magt des Graaven van RENNENBERG voor *Steenwijk* bestondt uit twaalfhonderd Ruiters, en achtentwintig Vaandelen, uitmaakende omtrent zesduizend knegten. In de Stad lagen omtrent zeshonderd man. De weerbaare Burgers beliepen omtrent de helft van dit getal. Doch 'er waren geen vijftig onder, die men vertrouwen durfde. Het bewind der verweeringe namen de Hopluiden op zich. Voorts was de Plaats slegt versterkt, en weinig van voorraad voorzien. De vijand hadt, daags naa zijne aankomst, zich rondom de Stad verspreid, om de toegangen te stoppen.

Op den vierentwintigsten verdreeven de Rennenbergschen twee Staatsche Vaandels uit de *Kuinder*, plonderden het Dorp en verlieten het weder. 't Vaandel, welk men hier veroverde, wierdt aan een paerdenstaart gesleept rondom de Vesten van *Steenwijk*. De belegerden, hier door getergd, vielen uit en verbrandden een Molen; waarop de vijand, zijnen slag waarneemende, uit weerwraak den brand stak in de hameije

der Geestpoorte. Kloek was het bedrijf, in het blusschen der brandende hameije, van zekeren AART VAN GRONINGEN, een Brouwers Zoon, en Soldaat van Hopman KORNPUT. Gedaald van de veste langs een ladder, en voorts gezwommen over de Gragt met eenen lederen Emmer tusschen de tanden, rukte hij den Teerton om verre, waar mede de hameije was in brand gestooken. Daar naa, in spijt van een hagelbui van Musketschooten, meermaalen af en aan gaande, om water te scheppen, bluschte hij gelukkiglijk den brand; keerde voorts weder door de Graft, beklom, tot elks verwondering, ongekwetst, den wal, daar hem zijn Hopman, tot loon van zo stout een stuk, met een greep Daalders vereerde. Dien zelfden avond wierdt een vijandlijke soldaat, die bij de Waltpoort, onder een schriklijk misbruiken van Gods naam, stondt te schelden op de Staaten en HOHENLO, door een kogel, op 't geluid afgeschooten, juist in den gaapenden mond getroffen; 't welk bleek aan het Lijk, dat terstond gesleept wierdt in de Stad, daar dit straffen van het Lid, dat gezondigd hadt, voor een slag der Hemelsche hand gehouden wierdt. RENNENBERG, daar naa zelf in 't leger gekoomen, eischte de Stad op. Het antwoord van binnen was, dat men ze voor den Koning, onder het bestier der Staaten en van den Prinse, bewaarde; waarop de vijand terstond gereedschap maakte om haar te beschieten.

Ten deezen tijde zondt RENNENBERG eenig volk af, om eenige Staatsche Vaandels, tot keering van het stroopen der zijnen, in *Zevenwolden* gelegd, van daar te verdrijven; 't geen hem gelukte. Ook nam RENNENBERGS volk, wat laater, *Slooten* nevens de *Lemmer* in. Voorts wierpen zij zich in *Staveren*, daar zij het ten deele geslegte Slot opbouwden; en *Makkum* beschanst hebbende, kwelden zij de Landluiden tot voor *Harlingen*, *Franeker*, *Bolsward* en *Sneek*.

Midlerwijl deedt RENNENBERG *Steenwijk* beschieten met gloejende kogels: een vond, waar van men, eerst vijf jaaren te vooren, in 't beleg van *Dantzig*, zich hadt begonnen te bedienen. Straks daar naa zag men de vlam opgaan uit verscheiden huizen. Een stijve Oostewind blies 'er onder, zo dat wel zeventig huizen door den brand verteerden. De Stad wierdt

toen

toen andermaal opgeëischt, en zou overgegeeven geweest zijn, hadde Hopman KORNPUT het niet belet, die het morren der Burgerije, met weergalooze stoutmoedigheid, wist te wederstaan. Ook wierdt, zedert, goede orde op het blusschen van den brand gesteld. RENNENBERG, die zo wel als de belegerden, gebrek begon te lijden, stilde de zijnen met de hoop op de aanstaande verovering. Ook zogt hij die van *Enkhuizen* te zijner hulpe te lokken, tekenende zijnen Brief *uwen goeden vriend, zo gij wilt.* Doch in 't Noorderkwartier was men thans bezig om die van *Steenwijk* hulpe toe te schikken, welke zij ook, door den vlijt van eenen JOAN NORRITS, bij nacht, gelukkiglijk bekwamen. Ook hadt deeze RENNENBERG van agteren bestookt, en merkelijke schade toegebragt.

Uit Noordholland kwam, ondertusschen, de Stadhouder SONOI, met schepen vol volk en voorraad, tot ontzet der Stad. Van de maare des naakenden ontzets zogt RENNENBERG zich te bedienen, om de belegerden te verschalken. Hij neemt een dikken mist waar, en den Hollandschen tromslag naabootzende, trekt hij recht aan op de Stad. De belegerden, van meening zijnde dat het ontzet aankwam, waren reeds uitgevallen, en zoude de Stad verrast geweest zijn, hadt het schielijk opklaaren van de mist hun den vijand niet klaarlijk ontdekt; waarop zij te rug weeken. De Overste NORRITS stelde, naa deeze te leur stelling, alles te werk, om der belegerde Stad, die het dagelijks banger kreeg, hulpe toe te brengen. Allengs naderde hij de Stad, en zondt 'er eenige mondbehoeften en buskruid binnen; 't welk hem te gemaklijker viel, alzo hij nu zo na aan de Stad lag, dat men door middel van lood en kogels, daar brieven ingesloten waren, en die men over en weder schoot, zamenspraaken hieldt. RENNENBERG den toevoer zoekende te stremmen, vielen 'er dagelijks schermutzelingen voor, in welke hij veelal te kort schoot: zo dat hij, op den tweeëntwintigsten Februarij des Jaars 1581, genoodzaakt was te deinzen, en eindelijk, alle hoop opgeevende, besloot het beleg op te breeken. Dit geschiedde in den nacht, in stilte en goede orde. Met den dag vernam men geen vijand meer voor de Stad, die terstond rijklijk wierdt gespijzigd. Naa dat *Makkum*, de *Kuinder*, de

Lemmer, *Sloten* en *Stavoren*, de laatste Plaats aan den Zeekant, die het met RENNENBERG hieldt, hem waren afgenomen, was deeze oord van *Friesland* den Prinse geheel toegedaan.

Naa deezen mislukten aanslag op *Steenwijk*, zogt hij zijn geluk elders te beproeven. Dit gelukte hem in de *Ommelanden*, van welke hij, tot in *Friesland* digt onder de Stad *Dokkum*, meester wierdt. Dooh deezer veroveringe bleef hij niet lang meester. De Staatschen deeden hem de eene Plaats naa de andere ruimen, en noodzaakten zijn volk te wijken tot onder *Groningen*, met agterlaating van vier stukken geschuts, verscheiden Vaandels, zevenhonderd dooden en veele gekwetsten.

Bij deeze nederlaage was RENNENBERG zelf niet tegenwoordig, maar bevondt zich binnen *Groningen*, daar hij, zedert het mislukt beleg van *Steenwijk*, hebbende zitten kwijnen, en onlangs in eene zwaare ziekte gestort, de laatste Kerkgeregten ontving, op den eigen dag als den zijnen de nederlaage overkwam, en den drieëntwintigsten Julij des Jaars 1581, overleedt. „ Hij is geweest" (schrijft de Ridder HOOFT) „ een „ Heer, edelaartig, milddaadig, heusch en minlijk van zeden; „ verfoeier van wreedheid, geweldenaarij en dronkenschap; „ betragter der krijgstucht, en lief den landzaaten, zonder „ nogthans de gunst der soldaaten te verliezen, mids de zorge, die hij voor hunne betaaling droeg; hier benevens verfierd met meer dan gemeene geleerdheid; welgeoeffend in „ de Griekfche, Latijnsche en andere taalen; zeer zoet op „ de wiskonstige Weetenschappen, ook op de Maatzang. Al „ dat 'er in te berispen scheen, was eene blaakzuchtige ruimborstigheid in 't houden van Hof en Disch, boven zijne „ inkomst; een toegeeven aan zijne geneigdheid tot Vrouweeren; opstijging van moed als 't geluk hem mede, strijking „ als 't hem tegen liep; en 't ontzuiveren van zijne Eer en „ gewisse met verandering van partij. Evenwel, om de kosten zijns Staatvoerens te vergelden, schrobde hij nooit de „ Gemeente, en stak maar eigen middelen af. Zijne boelaadjen beleidde hij zo heimelijk, dat ze ten minsten geene ergernis baarden. Zijn trouwbreuk strekte eenen nagel aan „ zijn

„ zijn doodkist, en wierdt geboet met een berouw, dat zijne
„ ziel doorsneedt: 't en zij hem 't kwaalijk beslaagen meer
„ dan 't misdrijf gezeurd heeft. Over *Groningen*, ten min-
„ sten, riep hij dikwijls in zijne ziekte, wenschende het nooit
„ gezien te hebben. Ook verboodt hij, in de laatste dagen
„ zijns leevens, zijne Zuster KORNELIA, als het dwaallicht dat
„ hem verleid hadt, onder zijne oogen te komen. De ge-
„ melde deugden en fraaie hoedanigheden deeden hem, naa
„ zijn overlijden, beklaagen, niet slegts van zijne Vrienden,
„ maar van zijne meeste vijanden, dien 't jammer deedt, dat
„ hij immer tot dien val gekomen was."

RENOI; zie BERST.

RENSWOUDE, een Dorp in het Sticht van *Utrecht*, onder het Kwartier *Eemland*. Met regt verdient het eene plaats op de lijst van fraaie Landdorpen. Behalven het sieraad, welk het ontleent van den breeden Rijweg, tusschen de Steden *Amersfoort* en *Rheenen*, welke daar door loopt, en aan weerkanten met hoog opgaande boomen is beplant, hebben de Huizen een lustig aanzien, door de tuinen of bestraate voorpleintjes, hoedanig een men genoegzaam voor ieder Huis ontmoet, en die met Doornheggen van elkander zijn afgescheiden. De Kerk, die een weinig buiten het Dorp staat, is een sierlijk achtkantig gebouw, Koepelswijze gedekt. Aanzienlijke personaadjen bevorderden den opbouw, door milde geschenken. De Heer en de Vrouw hebben 'er ieder een afzonderlijk gestoelte, nevens eenen Grafkelder. De nabuurschap heeft een bekoorlijk aanzien, van wegen de vrugtbaare Koornlanden, die eene goede soort van Rogge en Boekweit opleveren. Het Huis *Renswoude* legt een weinig buiten het Dorp, ten Zuiden van de Kerk. Het is een zeer aanzienlijk gebouw, hebbende, aan den voorkant, een dikken opgaanden Toren, en ter wederzijde twee kleinere op de hoeken. Nevens het Voorplein, is het Gesligt, nevens de noodige daar toe behoorende mindere gebouwen, van eene diepe Graft omringd. De beplantingen zijn uitgebreid, als wordende op bijkans veertig Morgens

gronds

gronds begroot. Zij zijn zeer regelmaatig aangeleid, praalende met Starrebosſchen, Vijvers, Watervallen en de bekoorlijkſte gezigten. Reeds in den Jaare 1536, wierdt dit Huis, door 's Lands Staaten, voor eene Ridderhofſtad erkend. Het Huis *Renswoude* is de aangenaame verblijfplaats der Heeren of Vrouwen van de hooge en vrije Heerlijkheid van dien naam; die, reeds zedert bijkans Vijfdehalve Eeuw bekend, in dat aanmerkelijk tijdverloop, dikmaals van eigenaars heeft verwisſeld. Van den Jaare 1623 tot in den Jaare 1740 behoorde zij aan het geſlagt van VAN REEDE. Door het overlijden van Jonkheer FREDERIK ADRIAAN, *Baron van Reede*, Preſident van de Edelen en de Ridderſchap 's Lands van *Utrecht*, kwam thans de Heerlijkheid op deszelfs Weduwe, Vrouwe MARIA DUYST VAN VOORHOUT, *Vrouwe in Moerkerke en Middelharnas*, die, gelijk bekend is, haare naagedagtenis aan de Onſterflijkheid gewijd heeft, door de aanzienlijke Erfmaakingen aan het *Kinderhuis* der Stad *Utrecht*, en de Weeshuizen te *Delft* en in *'s Graavenhage*. Zints het overlijden deezer Vrouwe, is *Renswoude* gekoomen in het Geſlagt van TAATS VAN AMERONGEN. Zeer aanzienlijke Voorregten zijn aan deeze Heerlijkheid verknogt. De Heer daar van bezit alle de regten eener hooge en vrije Heerlijkheid, waar toe zij, in den Jaare 1674, wierdt verheven, ten behoeve van JOHAN, *Baron van Reede*. In het beroepen van den Predikant van het Dorp heeft hij het regt van goed- en afkeuringe; oeffent het regtsgebied over alle burgerlijke en lijfſtraffelijke misdaaden, uitgezonderd die van gekwetſte Majeſteit, en bezit voorts het regt van de vrije Jagt. De Regtbank beſtaat uit zeven Schepenen, nevens eenen Schout en Sekretaris. Eindelijk heeft men 'er eenen Drosſaart, wiens post is, te waaken voor de regten van den Heere der Heerlijkheid.

REQUESENS, (*Don* LOUIS DE) en daarenboven DE ZUNIGE of DE CUNINGA, naar zijne Moeder, gebijnaamd; Man van groote vermaardheid, zo wel in de Spaanſche als in de Nederlandſche Geſchiedenisſen. Zo door zijn ſtaatkundig vernuft, als door zijne dapperheid, betoond in den befaamden Zeeſlag tegen de Turken, bij *Lepanto*, hadt hij zich zo diep gewikkeld in de gunst van Koning PHILIPS DEN II, dat hij tot Groot-Komman-

deur

deur van *Kastilie* en Stedehouder van het Hertogdom *Milaan* was aangefteld. In den Jaare 1573 leide de berugte Hertog VAN ALVA de algemeene Landvoogdij over de Nederlanden neder. Koning PHILIPS, voorziende wat 'er gebeuren zoude, hadt, reeds te vooren, *Don* LOUIS DE REQUESENS tot diens Opvolger benoemd. HOPPERUS, die thans, in *Spanje*, lid van den Nederlandfchen Raad was, prees 's Mans goede hoedanigheden, in eenen Brief, welken hij herwaarts zondt; niet weinig holp dit tot de blijde verwelkoming, met welke de nieuwe Landvoogd ontvangen wierdt, bij zijne ftaatelijke intrede binnen *Brusfel*, op den zeventienden November des Jaars 1573. *Don* LOUIS was voorzien van Brieven van Koning PHILIPS aan de Staaten der bijzondere Gewesten, bij welke hij tot algemeen' Landvoogd wierdt aangefteld; als mede van nog andere Brieven, behelzende uitvoerige vermelding van de agtinge zijner Majefteit voor 's Lands Staaten, en van haare zucht voor de bevorderinge van den algemeenen welvaart.

Intusfchen bleef de Hertog VAN ALVA niet in gebreke, om den Spaanfchen *Don* begrippen in te fcherpen, welke, indien hij ze gevolgd hadde, de Nederlanders naauwlijks zouden hebben doen gevoelen, dat ze van zigtbaaren Beftuurder veranderd waren. Reeds op de grenzen, werwaarts hij den nieuwen Landvoogd was te gemoete gereisd, maakte hij daar mede eenen aanvang. Naderhad deedt ALVA den nieuwen Landvoogd geftadig verzellen van zijnen Zoon *Don* FREDRIK, als mede van VARGAS, JERONIMO RODA en andere Leden van den gehaaten Bloedraad. Bij afwisfeling volgden deeze REQUESENS zo kort op de hielen, dat niemand der Landzaaten tot hem den toegang konde erlangen. Nu gaven zij haatlijke befchrijvingen van 's Konings Amptenaaren in de Nederlanden; dan maalden zij het volk, in 't algemeen, als kettersch en wederfpannig: 't welk, diensvolgens, met harde middelen in den teugel moest gehouden worden. Hier door bewoog ALVA zijnen Opvolger, dat de Raad der Beroerten in weezen gelaaten wierdt. Ondanks deeze gehegtheid aan ALVA, was een van 's Landvoogds eerfte bedrijven, het om verre haalen van deszelfs praalbeeld te *Antwerpen*, 't welk elk Nederlander, zo dikmaals hij 't aanfchouwde, van angst deedt zidderen.

Schrik-

Schrikwekkende was de toestand, in welken REQUESENS de Nederlanden vondt: het Krijgsvolk onbetaald, de Schatkist ledig, de Staaten ongezind om die aan te vullen, eenen Oorlog op den halze tegen *Holland* en *Zeeland*, welker meeste Steden in de magt der Nassauschen waren, vooral in de laatstgenoemde Provincie, alwaar de aanhangers van Prinse WILLEM DEN I *Middelburg* belegerd hielden. Het ontzet van deeze Stad, was het eerste werk, welk REQUESENS bij de hand nam. Terwijl ORANJE zich na *Vlissingen* begaf, om de Vloot te doen versterken, vertrok de Landvoogd na *Antwerpen*, ter bevorderinge van de uitrustinge van eene Vloot, reeds door zijnen Voorzaat begonnen. Eerlang kreeg hij honderd Schepen bij een; hij verdeelde dezelve in twee kleinere Vlooten, die gezamentlijk drie Regimenten oud geoeffend Spaansch volk binnen boord hadden. Dertig van deeze Schepen moesten, onder SANCHIE D'AVILA, langs de Honte, na *Walcheren* zeilen; ROMERO, of inderdaad, GLIMES, moest met de overige zeventig Schepen, van *Bergen op den Zoom*, de Schelde afzakken. LODEWYK VAN BOISOT, Admiraal van *Zeeland*, voerde het bevel over de Nassausche Vloot, sterk zestig Schepen.

Nog vóór het einde van de maand Januarij des Jaars 1574, ontmoetten elkander de wederzijdsche Vlooten. Voor *Reimerswaale* kwamen ze aan elkander, in een zeer ongunstigen stand voor de Spanjaarden, door de voorbaarigheid van ROMERO. Verscheiden Spaansche Schepen vloogen in de lucht, andere wierden verbrand, eenige genomen, en het volk daar van in Zee gesmeeten. Niet lang na deezen ramp, hadt REQUESENS zich te verzetten tegen Graaf LODEWYK VAN NASSAU, die, omtrent *Maastricht*, een Leger verzameld hebbende, den Landvoogd noodzaakte, in allerijl eenige Troepen te werven. Van elders is bekend, dat de wederzijdsche versterking ten gevolge hadt den Slag op de *Mookerheide*, die voor de Nassauschen zeer rampzalig uitviel. Voor REQUESENS evenwel wierdt de behaalde zege van een nieuwen ramp gevolgd. De Spaansche Knegten, prat op de overwinning, gedenken nu aan de wanbetaaling, en slaan aan 't muiten. Straks trekken ze op *Antwerpen* aan, en pleegen 'er allerleien moedwil en schennis.

nis. De tegenwoordigheid des Landvoogde, die zich derwaarts hadt begeeven, was niet in staat, om den muitenden hoop in bedwang te houden. Dit gelukte hem eindelijk, door de betaaling der openstaande agterstallen, in geld en kléderen. Op Pinxterdag verzegelde *Don* LOUIS, door het houden van eene staatelijke Misse in de Hoofdkerk, de vergiffenis aan de muitelingen; die, van hunnen kant, ter zijner eere, een pragtig feest toestelden.

In de maand Junij des gemelden Jaars 1574 deedt de Landvoogd eene *Amnestie* of Vergiffenis afkondigen, veel ruimer in haare aanbiedingen, dan die ten tijde van ALVA was gesteld. „ Men hadt slegts zijne zonden te biegten, ontslag daar „ van te verzoeken, en met oprecht berouw tot den schoot „ der Roomsche Kerke weder te keeren. Zelf zouden de aan„ hangers der wederspannelingen deeze gunst genieten, indien „ zij zich binnen twee maanden bezinden. Den zulken, die „ in regten veroordeeld bleeken, hadt men te laaten volgen „ de goederen, hun afgevonnist, zo ze niet reeds van 's Ko„ nings wegen waren aangeslagen. Wijders zouden de aange„ taste goederen der oude eigenaaren wederom worden inge„ ruimd, zo zij konden bewijzen, gestadig als Roomsche Chris„ tenen geleefd te hebben. Op deeze voorwaarden stondt de „ deur tot 's Konings genade open."

Met een listig oogmerk bleek, reeds 's anderen daags, deeze Vergiffenis, door Pauslijke goedkeuring bekragtigd, te zijn afgekondigd. De Algemeene Staaten waren thans te *Brussel* vergaderd. Niet twijfelende aan derzelver gedweeheid, deedt de Landvoogd hun den voorslag „ hoe zij, in plaats van den „ Tienden en Twintigsten penning, twintig Tonnen Gouds „ beloofd hadden, zes agtervolgende jaaren lang; waar van „ het vijfde liep, en de vier onbetaald waren; weshalven hij „ verzogt dat men 't geld verschafte, en daarenboven ver„ bindschriften van den tweeden honderdsten penning, mede „ ingewilligd te ligten, naa het verloop der zes jaaren." Tegen verwagting ontmoette de Landvoogd hier een kragtdaadigen tegenstand bij de Staaten; die de penningen beloofden te zullen verstrekken, mids zij gingen door de handen van inboorlingen: waar na de Landvoogd geene ooren hadt. Hierom sloeg REQUESENS een

een anderen weg in, aan 't einde van den Zomer. Op eigen gezag zogt hij nu penningen te heffen, en gaf daar van kennis aan de Staaten, hun berigtende „ last te hebben gegeeven om, „ op den voet van schattinge, eenige Krijgsomslagen, doch niet „ dan bij manier van Leeninge en op rekening der toekoomen- „ de bewilliginge, te innen." Doch ook hier tegen verzetteden zich de Staaten, den Landvoogd voorhoudende „ dat hier uit „ grooter onlust, dan uit den eisch van den tienden en den „ twintigsten penning, moest gebooren worden."

Naa deeze mislukking, beproefde de Landvoogd een ander middel, om aan penningen te geraaken. Aan den Heere van ST. ALDEGONDE, schoon deeze te *Utrecht* gevangen zat, liet hij, in den Jaare 1574, eenige opening doen, wegens eene bevrediging met *Holland* en *Zeeland*, met verzoek om daar over te schrijven aan den Prinse VAN ORANJE. In eenen Dagvaart, die gehouden wierdt te *Rotterdam*, tradt men daar over in onderhandeling; doch de voorslagen, raakende den Godsdienst en het vreemd Krijgsvolk, gedaan door de Staaten, vonden zo weinig smaaks bij REQUESENS, dat de handel wierdt afgebroken. Hij hervatte dien, nog vóór het einde des jaars, door het zenden van ALBERTUS LEONINUS, Hoogleeraar in de Regten te *Leuven*, en HUGO BONT, weleer Pensionaris van *Middelburg*, na *Delft*; vertoonende eene Volmagt, door den Koning bekragtigd, om de uitstaande geschillen te vereffenen. 't Gevolg hier van, was de Bredasche Vredehandeling, in den Jaare 1575, doch die even vrugtloos afliep.

Dus ook hier wederom het hoofd gestooten hebbende, zou de Landvoogd, volgens zommigen, vervolgens, eenen kans gewaagd hebben om *Middelburg* en 't Kasteel *Rammekens*, door verraad, te bemagtigen. Doch anderen slaan hier aan geen geloof, als steunende op geen gezag. Dat, evenwel, REQUESENS het hart jeukte, om den voet in *Zeeland* te vestigen, blijkt uit den merkwaardigen overtogt, uit het Eiland *Tholen*, na *Schouwen*, door eenige zijner Bende, ondernomen en volvoerd, in de maand September des Jaars 1575. Deeze togt, de merkwaardigste, welken de Spaansche Oorlog oplevert, en onder 't oog van den Landvoogd zelven verrigt, droeg zich in deezer voege toe.

Te

Te weeten, eenige uitgeweekene Zeeuwen hadden REQUESENS onder 't oog gebragt, hoe hem de weg te water, door de Landzaaten, niet kon worden afgesneeden. Uit het Land van *Tholen*, zeiden ze, kon men ligtelijk overscheepen na *Philipsland*, 't welk, zedert het wegspoelen der Dijken, in den Jaare 1522, dras lag. Van daar na *Duiveland* strekte zich eene Plaat, die met laag water droog viel: zodat als dan het midden van dezelve, te schuite, met geen Roerschoot te bereiken was. Veilig genoeg, meenden ze, konde men dus, langs dien weg, te voet, tot aan de *Zijpe*, eene enge Kil, en naa het doorwaaden van dezelve, op *Duiveland* geraaken. Tusschen dit en *Schouwen* lag slegts eene waadbaare Kreek. Anderen, dit plan verder uitbreidende, voegden 'er nevens, dat in gevalle de Zeeuwen, te scheepe, zich daar tegen verzetteden, zo men den Schans te *Viane* slegts meester konde worden, men den onderneemeren zou kunnen te hulpe koomen van den *Moggershil*, op den uitersten hoek van *Tholen*.

REQUESENS, ooren hebbende naar deezen voorslag, deedt straks hier op, te *Antwerpen*, een goed getal, groote en kleine Vaartuigen, in stilte gereed maaken; voorts drieduizend Knegten, vierhonderd Ruiters en tweehonderd Delvers, in 't Land van *Tholen* verzamelen. Van *St. Anneland* staken, bij dag, eenige Bevelhebbers en Soldaaten over na *Philipsland*, om het wed te peilen. Doch deeze, van 't wassend water overvallen, en door de Zeeuwsche Vloot beschooten, keerden ijlings te rug, wanhoopig aan den uitslag. Twee stoute Knaapen, zich hierop, bij den Landvoogd, tot het neemen van eene nadere proeve, hebbende aangebooden, beweezen de mogelijkheid, door de daadelijke volvoering. Door alle zwaarigheden heen bijtende, welke verder wierden geopperd, besloot *Don* LOUIS den kans te waagen. Nevens de tweehonderd Graavers, wierden daar toe vijftienhonderd man, *Spanjaards*, *Duitschers* en *Waalen*, uitgekoozen. Elk hunner ontving een paar schoenen, en om den hals een zakje met twee ponden buskruid, nevens brood en kaas voor drie dagen. De manschap, in den avond van den achtentwintigsten September, in tegenwoordigheid des Landvoogds, zich ontkleed hebbende, en naa vermaaning tot standvastigheid voor den Godsdienst

en den Koning, tradt te water, ter middernacht, bij het flikkeren van weerlicht. Dan waren de gelederen, om van 't schieten der Zeeuwen zo veel te minder nadeels te lijden, die zich, met Schuiten, ter wederzijde geplaatst, en eenige derzelven, om zo veel te nader te zijn, op de Plaat hadden vastgezet. Van hier dat de waadende manschap niet slegts met schietgeweer, maar sommigen derzelver met lange stokken en kneppels, bij wijze van dorschvlegels toegesteld, getroffen wierden. Veelen sneuvelden 'er, en vooral van de agtersten, door het opkoomen van den vloed, vooral de Graavers, van welke 'er slegts tien overbleeven. Intusschen bereikten de voorsten, tot aan den hals door 't water gewaad hebbende, met het aanbreeken van den dag, het strand van *Duiveland*. JOAN OSORIO D'ULLOA zette 't eerst den voet op het drooge, daar hij, met zijne manschap, op de knieën viel, en voorts een kort gebed tot de H. Maagd en den Apostel ST. JAKOB hebbende uitgestort, met gevelde spieze, den dijk opstapte. Die hunnen dood in den vloed niet hadden gevonden, of tot den terugtred genoodzaakt waren geworden, volgden van lieverlede. Gantsch *Schouwen* viel nu wel haast in de magt der Spanjaarden, uitgezonderd *Zierikzee*, 't welk een zwaar beleg moest doorstaan.

Hoewel dus gelukkig geslaagd in deeze gewaagde onderneeming, bevondt zich de Landvoogd, van een anderen kant, in geene kleine verlegenheid. Zijn Schatkist was ledig. Meer dan twaalfhonderd tonnen schats hadt de Nederlandsche *Oorlog* gekost. Koning PHILIPS hadt geen geloof meer, zints hij bij den Paus ontslag hadt weeten te bewerken van gehoudenisse tot betaalinge van wettige schulden. Om aan geld te geraaken, verzogt hierom *Don* LOUIS, aan de Algemeene Staaten, te leen twaalfhonderdduizend Gulden; en toen deeze geweigerd wierden, bestondt hij, op eigen gezag, omslagen te doen, onder voorgeeven van den dringenden nood. Doch, vermids de behoefte van 't gemeene Land en der Landzaaten, bereikte hij ook in deezen traaglijk zijn oogmerk. Geen wonder, derhalven, dat, bij gebrek aan betaalinge, eenigen zijner Troepen aan 't muiten sloegen; die zich, egter, door het ontvangen van eenig geld, eerlang, lieten gezeggen. Dit niettegenstaande, en

het

het beleg van *Zierikzee*, welk hij nog op den hals hadt, smeedde REQUESENS een ontwerp, om zich van *Embden* te verzekeren. Doch dit, nevens andere aanslagen, welke hij in 't hoofd hadt, liep te leur, door eene heete koorts, van welke hij, op den eersten Maart des Jaars 1576, overvallen wierdt, en die wel haast in eene Pestkoorts veranderende, naa verloop van vijf dagen, hem wegsleepte, in den ouderdom van ruim vijftig jaaren. In zedelijke hoedanigheden moest de Hertog van ALVA voor hem, doch in Krijgskunde hij voor den Hertog onderdoen. „ 't Waar" (schrijft HOOFT) „ een' fraaije „ temper van Landvooghdije geweest, zoo men, met uitschot „ der oolijkheeden, de puure deughden van hun beide, hadde kunnen te zaamen mengelen." Een gewigtigen dienst deedt REQUESENS, geduurende zijne Landvoogdije, in de maand Junij des Jaars 1575, door het afkondigen van een Bevel, volgens 't welk het jaar niet meer, zo als tot nog toe gebruikelijk was geweest, met Paaschdag, maar met den eersten dag van Januarij, eenen aanvang zoude neemen. Door deeze vernietiging van den zo genoemden Stijl van den Hove, wierden veele duisterheden en verwarringen uit den weg geruimd.

RETRENCHEMENT, (*Het*) een Dorp in *Vlaanderen* onder 't *Vrije van Sluis*, waarschijnlijk dus genaamd naar de Vesting of *Versterking*, de betekenisse diens woords, aldaar aangeleid. Het legt aan den oever van 't *Zwin*, en wierdt eertijds gedekt door twee Schanzen, *Oranje* en *Nassau*, ter wederzijden opgeworpen. Doch men heeft deeze Werken laaten vervallen. Ten hunnen dienste hebben de Hervormden, in *het Retrenchement*, eene Kerk, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend.

REVIUS, (JAKOBUS) gebooren te *Deventer*, in den Jaare 1586, bediende eerst het predikampt onder de Hervormden te *Zutfen*, en wierdt van daar beroepen na zijne geboortestad. Gaarne zouden die van *Rotterdam* hem tot eenen hunner Leeraaren gehad hebben, en booden hem, in den Jaare 1638, het beroep aan; doch hij bedankte voor hetzelve. Anders was REVIUS gezind, ten aanzien van de keuze der Bezorgeren

van het Leidsche Hoogeschool, op hem gevallen ter vervullinge van de plaats van FESTUS HOMMIUS, als Regent in het Staaten-Kollegie. Hij vertrok na *Leiden*, in den Jaare 1641, en vertoefde 'er tot op zijnen dood, die voorviel in den Jaare 1658, het tweeënzeventigste zijns ouderdoms. REVIUS stondt, ten zijnen tijde, bekend voor een der geoeffendste Godgeleerden. Hij heeft veel geschreeven, onder andere eene Geschiedenis van den berugten DAVID JORIS; als mede *Daventria Illustrata*, en eenige Nederduitsche Gedichten. Naa den afloop van het Dordrechtsche Sijnode, was hij, op last der Staaten, een der Overzieners van de Vertaalinge des Nieuwen Verbonds.

Zie SOERMANS, *Acad. Register*; WITTE, *Diarium*.

REUVEN, (PIETER) Amsterdamsch Kunstschilder, gebooren in den Jaare 1650, was, in zijnen leeftijd, zeer vermaard om zijne vlugge behandeling van het penceel, en een der beroemdste leerlingen van JAKOB JORDAANS. Zijne keuze viel voornaamlijk op het uitvoeren van groote Stukken, als Zolders, Zaalen, en diergelijken. De Praalboogen, in '*s Graavenhage* opgericht, ter gelegenheid der staatelijke inhaalinge van WILLEM DEN III, naa deszelfs verheffing op den throon van *Groot-Brittannie*, waren meest door hem beschilderd. De kunst en schoonheid, welke in dezelve doorstraalden, bragten hem in kennisse bij zijne Koninklijke Majesteit; die hem voorts te werk stelde aan het beschilderen van het Vorstlijk Lusthuis *het Loo*. Zijne ongemeene vaardigheid, met eene goede behandeling gepaard, in het vervaardigen van de grootste Stukken, trok de opmerking van alle Kunstkenners. REUVEN overleedt aan het einde des Jaars 1718.

Zie HOUBRAKEN.

REYD, (EVERARD VAN) gebooren te *Arnhem*, vermaard Regtsgeleerde en Historiekundige, bekleedde eerst den post van

van Raad bij JAN VAN NASSAU, Stadhouder van het Vorstendom *Gelder* en het Graafschap *Zutfen.* Vervolgens was hij, in de zelfde hoedanigheid, in dienst van Graave WILLEM LODEWYK, Stadhouder van *Friesland.* In 't laatst van zijn leeven bekleedde hij de Burgemeesterlijke waardigheid in zijne Geboortestad, en wierdt, van wegen dezelve, afgevaardigd ter Vergaderinge van de Algemeene Staaten. Hij overleedt in den Jaare 1602. REYD is den beoeffenaaren der Vaderlandsche Geschiedenissen bekend, door zijne naauwkeurige beschrijving der *Nederlandsche beroerten*, zints derzelver oorsprong in den Jaare 1566 tot op het jaar vóór 's Mans overlijden. Behalven de herhaalde uitgaven deezes Werks, kan, onder anderen, deszelfs waarde daar uit blijken, dat de vermaarde DIONYSIUS VOSSIUS hetzelve eener Latijnsche Overzettinge, uit het Nederduitsch, waardig oordeelde, en de moeite diens arbeids op zich nam.

RHEEDE, een Dorp, in *Gelderland*, in 't Rigterampt van *Veluwenzoom*, zeer vermaaklijk gelegen midden in vrugtbaare Koornlanden, niet verre van de rivier de *Ysel*, ruim een uur gaans van *Doesburg.* Het getal der Huizen is zeer gering. Nogthans was *Rheede*, al van ouds, van zo veel aanziens, dat, vóór meer dan vijfhonderd jaaren, een Geldersch Geslagt daar van zijnen naam ontleende. Voorts is *Rheede* een Schoutsampt, onder 't welk behooren de drie Dorpen *Velp*, *Ellekom* en *Spankeren.* Het Geregt van dit Ampt houdt zijne zittingen binnen *Arnhem.*

Zie *Groot Geldersch Plakaatboek.*

RHEENEN, eene Stad in het Sticht van *Utrecht*, de derde in rang onder de stemhebbende Steden dier Provincie. Zij legt aan de regter zijde van den Rhijn, op een hoogen heuvel, aan de Geldersche grenzen, ruim een uur gaans beneden *Wageningen.* Om haare verhevene ligging, heeft de Stad een verrukkelijk aanzien van buiten, vooral op eenigen afstand, aan de overzijde van den straks genoemden Stroom. Volgens 't gemeene gevoelen, heeft *Rheenen* zijnen naam ontleend van den

den nabuurigen *Rhijn*. Naar 't getuigenis der Oudheidkundigen, zou men 't vroegst van *Rheenen* vinden gewag gemaakt in den Jaare 944. Vóór haare vereeniging met de Provincie, was de Stad eene afzonderlijke Heerlijkheid. Doch zij moest die hoedanigheid, reeds in 't midden der Veertiende Eeuwe, verlooren hebben, alzo men verhaald vindt, dat zij, in den Jaare 1354, nevens de *Geestlijkheid* de *Edelen* en de *Stad Utrecht*, in 't maaken van een Bisschoppelijken Brief, gekend wierdt. Honderd jaaren daar na wierdt *Rheenen*, onder de overige *Stichtsche* Steden, op eenen Dagvaart beschreeven. Aan de onlusten, welke het Gewest, geduurende de Zestiende Eeuwe en naderhand, beroerden, hadt *Rheenen* mede zijn aandeel. Hoewel meer dan eens met vijandlijke aanvallen gedreigd, doch telkens met den schrik vrij gekoomen, wierdt de Stad, in den Jaare 1527, een prooi der Gelderschen, door een ongelukkig zeldzaam toeval, 't welk zich in deezervoege toedroeg. Zo wel onder de Stad als daar buiten was 't eene bekende zaak, dat de Gelderschen iet vijandelijks in den zin hadden. In de nabuurschap der Stad woonde een oud en vermogend Landman, JAKOB TUK genaamd; hij was zeer gezien bij de Ingezeetenen. Voorziende wat 'er gebeuren zoude, en waanende binnen de Stad zijne veiligheid te zullen vinden, hadt hij, met zijn Vee en tilbaare have, zich derwaarts begeeven. Naa eenige dagen toevens, en toen de Vijand nog niet ten voorschijn kwam, verzogt hij aan de Regeeringe van *Rheenen*, nog twee wagens met hooi en ftróo daar binnen te mogen haalen. 't Geschiedde. Doch toen hij nu de Bergpoort wilde binnen rijden, waren de wagens zo hoog belast, dat zij bleeven steeken, en men dus de Poort, die, uit vreeze voor gevaar, altijd geslooten was, moest open laaten. Thans kwamen de Gelderschen, uit eene hinderlaage, ten voorschijn, en maakten zich meester van de Stad. Hertog KAREL *van Gelder* deedt 'er, 's anderendaags, eene blijde intrede. Doch zijn volk vertoefde 'er niet langer, dan tot in de maand Julij des volgenden Jaars 1528. Achttien jaaren laater wierdt Keizer KAREL DE V, zo wel hier als elders in 't Sticht, voor Waereldlijk Opperheer aangenomen. FREDERIK, Paltsgraaf aan den Rhijn, naa den slag bij *Praag* te hebben verlooren, en dus het Konink-

ninkrijk *Boheemen*, waar over hij tot Koning verkoozen was, moetende verlaaten, zogt, in den Jaare 1620, eene schuilplaats in de Nederlanden, als zijnde bij een Neef van Prinse MAURITS, die een Halfbroeder was van 's Paltsgraaven Moeder. Naa bekoomene toezegging van een Jaargeld van 's Lands Staaten, verkoos de ongelukkige FREDERIK *Rheenen* tot zijne verblijfplaats; hij woonde aldaar tot op zijnen dood, die in den Jaare 1632 voorviel. In den Jaare 1672 moest *Rheenen* al mede onder het geweld der Fransche wapenen bukken. Niets merkwaardigs levert zedert de Geschiedenis der Stad op, dan de beweeging, in den Jaare 1703, aldaar ontstaan, ter gelegenheid van de begeerte der Burgerije na verandering in de Regeering. Men verkreeg eenige punten; die, egter, naderhand, door 's Lands Staaten, wederom wierden ingetrokken en vernietigd.

Rheenen, welk, in den Jaare 1346, door JAN VAN ARKEL, Bisschop van *Utrecht*, op eigen kosten, met een steenen muur omringd wierdt, heeft tegenwoordig drie Poorten: de *Bergpoort*, de *Westpoort* en de *Rhijnpoort*. De twee eerstgenoemde poorten zijn van boven plat. De Schout der Stad plagt, van ouds, boven eene van dezelve zijne wooning te hebben; doch de Franschen, bij hunnen uittogt, in den Jaare 1673, deeden dezelve, nevens des Poortiers wooning boven de anderen, in de lucht springen. Door afkoop van eenige burgers, wierdt de Rhijnpoort voor dien ramp behoed.

Onder de Huizen der Stad, die op ruim tweehonderd begroot worden, vindt men weinige aanzienlijke gebouwen. Die eenige opmerking verdienen, zullen wij kortelijk melden. Het *Stadshuis* is een nieuw gebouw, van den Jaare 1732, vierkant, in den hedendaagschen smaak, met een Koepeltorentje gedekt. Men treedt 'er binnen, langs een deftigen opgang. Digt daar bij bouwde men toen met een eene Stads Waag; men hadt 'er, tot nog toe, geene gehad. Het zo genaamde *Koningshuis*, door den genoemden verdreeven Boheemschen Koning, op den grond, daar eertijds een Augustijner-Klooster stondt, gestigt, is een aanzienlijk gebouw. Het staat een weinig binnenwaarts, zijnde door een Muur, die eene deftige Poort heeft, van den gemeenen weg afgescheiden. Het be.aat negen Raamen in de

breedte. — De *Kerk* is eene der oudsten van het gantsche Sticht; indien niet vroeger, moet zij althans in den aanvang der Elfde Eeuwe gebouwd zijn. Zij was van ouds aan de H. KUNERA gewijd, en plagt veel bezoeks te ontvangen, in de dagen des bijgeloofs, van lieden met een zeeren keel gekweld: zij waanden, op hunne gebeden, aldaar uitgestort, van dat ongemak te zullen geneezen worden. Fraaier Toren, dan bij deeze Kerk staat, ontmoet men zelden hier te Lande. Van eene zeer aanzienlijke hoogte, en allengskens dunner wordende, heeft hij drie Omgangen of Tranzen, en is van boven gedekt met een zeskantig Koepeltorentje, waar uit een Lantaarn rijst, die eenen Windwijzer voert. In den Toren heeft men een kunstig Uurwerk, met slaande Klokken. Twee Leeraaren verrigten hier den predikdienst; als Leden van den Kerkeraad zijn hun toegevoegd vier Ouderlingen en even zo veele Diakenen. Men heeft te *Rheenen* nog eenige Geestlijke goederen, dienende tot onderhoud van eenige behoeftige burgers, welke hunne wooningen hebben ter wederzijde van het aloude Gasthuiskerkje, doch 't welk thans tot Godsdienstoeffeninge niet meer gebruikt wordt.

Omtrent de Regeering van *Rheenen*, bestaande uit Schout, twee Burgemeesteren, zeven Schepenen en acht Raaden, zullen wij alleenlijk aantekenen, dat de Schout, die, door den Stadhouder, voor zijn leeven wordt aangesteld, hier meer gezags oeffent, dan de Schout van eenige Stad. Niet alleen heeft hij zitting en de eerste stem in alle Vroedschaps-Vergaderingen, die hij, met Burgemeesteren, doet beleggen, maar Burgemeesteren mogen, buiten zijne toestemming, zelf geene Vergaderingen beleggen. Dit voorregt, van Keizer KAREL DEN V afkomstig, is naderhand door 's Lands Staaten bekragtigd.

Het planten van Tabak, waar toe het omliggende land zeer bekwaam is, nevens het bereiden en verzenden daar van, is eene der voornaamste bronnen van het bestaan der ingezeetenen. Daarenboven gaat 'er, in den naatijd, merkelijke handel in Boekweit om. De Vrijheid of het Regtsgebied der Stad is zeer uitgebreid, bestaande ruim zestienhonderd tweeëndertig Morgens schotbaar Land. Op eene hoogte buiten de Stad, ont-

ontmoet men den zo genaamden *Konings tafel*, onder zes hooge boomen. De meer gemelde verdreeven Koning FREDERIK plagt 'er, meermaalen, het middagmaal te houden, om het verrukkelijk gezigt, welk men van daar over de Stad, den Rhijn en de Betuwe heeft. Het Wapen van *Rheenen* is een roode Burgt onder een zwarten Sleutel, op een veld van Zilver.

Zie MATTHÆUS, *de Fundat. Ecclef.* & *de Nobilitate*; BURMAN, *Utr. Jaarboeken*; ALTING, *Notit. Germ. Infer. Utrechtsch Plakaatboek*, enz.

RHEENENSCHE VEENEN, (*de*) of ook wel, bij verkorting, *Rheensche Veenen*, dus genaamd naar de nu beschreevene Stad, ten Noorden van dezelve gelegen, zijn een groote plek Veengronds, uit welken zeer veele Turf gegraaven, of liever gebaggerd wordt. Tot gemak der arbeiders, en anderen, bij het Turfmaaken belang hebbende, leide men, in den Jaare 1549, hier de grondflagen van een Dorp, zedert *Veenendaal* genaamd; zie VEENENDAAL.

RHEENENSCHE VEENEN; zie VEENENDAAL.

RHOON *en* PENDRECHT, eene aanzienlijke Hooge Heerlijkheid, in het gedeelte van Zuidholland, het *Land van Putten* genaamd. Hoewel eene gemeene Heerlijkheid uitmaakende, ftaan, egter, *Rhoon* en *Pendrecht* ieder afzonderlijk, in 's Lands Quohieren, aangetekend. Volgens dezelve bevat *Rhoon* ruim zeventienhonderd vierentwintig Gemeten Lands en honderdvijf Huizen; *Pendrecht* flegts iets meer dan tweehonderdtien Gemeten Lands en zes Huizen. Reeds omtrent het midden der Veertiende Eeuwe was het Geflagt VAN RHOON bekend, en heeft tot aan het begin der naastverloopene Eeuwe ftand gehouden. Sints ruim honderd jaaren is de Heerlijkheid de eigendom van dien tak des Geflagts der Graaven VAN BENTINK, welke is voortgefprooten van den bekenden gunfteling van Prinse WILLEM DEN III, onder den naam van *Graave van*

Portland in 's Lands Geschiedenissen vermaard, en dien wij boven hebben leeren kennen. Het Dorp *Rhoon*, 't welk op zich zelve een goed aanzien heeft, en in de lengte gebouwd is, legt zeer vermaaklijk, in eene aangename landstreeke. Het Huis of Slot van den Heere der Heerlijkheid, een aanzienlijk Gebouw, van het midden der Vijftiende Eeuwe, legt rondom in zijne Graften, en wordt omringd van lustige plantaadjen.

Zie GOUDHOVEN.

RHYN, (*De*) eene zeer vermaarde Rivier, hoewel uit kleine beginzels oorspronklijk, doorstroomt, nogthans, een aanmerkelijk gedeelte van Europa. 't Geen daar van buiten de *Nederlanden* loopt, valt niet in ons bestek. Wij bepaalen ons tot haaren doortogt van de Veréénigde Gewesten. Uit eene geringe bron, en eenige kleine onderaardsche wateren, op den top van den berg *Adula*, behoorende tot het *Alpi*sche gebergte, ontstaan zijnde, vloeit de Rivier, allengskens breeder wordende, door *Zwitzerland* en *Duitschland*, en valt, eindelijk, nabij de Kleefsche grenzen, beneden *Schenkenschans*, in *Gelderland*. Hier verdeelt zich *de Rhijn* in twee armen. De Zuidlijke arm, den naam van de *Waal* hebbende aangenomen, loopt langs *Nieuwmegen*, *Thiel* en *Bommel*, tot op de hoogte van *Woudrichem*. Hier zich met de *Maaze* vereenigd hebbende, loopt zij voort, onder dien naam, tot in de *Merwe*, in welke zij wederom haaren laatstgemelden naam verliest. De Noordlijke arm, den naam van *Rhijn* behoudende, loopt als zodanig voort, langs *Arnhem*, tot aan *Wijk bij Duurstede*. Voor dat deeze arm zich tot hier toe heeft uitgestrekt, heeft hij zich, boven *Arnhem*, bij *Tsseloord*, tegenover *Heussen*, in twee andere armen verdeeld. Volgens zommigen zou men hier ontmoeten de aloude Graft van DRUSUS, die zich zou hebben uitgestrekt, uit den *Rhijn* bij *Tsseloord*, tot aan *Doesburg*, alwaar de *oude Tssel*, in het Westfaalsch gebergte ontspringende, in deeze Graft of den *Nieuwen Tssel* valt. Anderen evenwel meenen, dat de *Oude Tssel*, reeds van ouds, met eenen bogt, bij *Tsseloord*, in den

Rhijn

Rhijn viel, en dat DRUSUS, door middel van eene Graft, tusschen *Doesburg* en *Zutfen*, denzelven met den tegenwoordigen *Tsfel*, vereenigd heeft. Hoe 't zij, de tak, bij *Tsseloord* geschooten, strekt van daar Noordwaarts, en met den *Ouden* en *Nieuwen Tsfel* langs *Doesburg*, *Zutfen* en *Deventer* zijnde voortgeloopen, valt hij, onder den naam van *Gelderschen Tsfel*, bij *Kampen*, in de Zuiderzee. — De Noordlijke arm, onder den ouden naam van *Rhijn*, zo als boven is gezegd, *Wijk bij Duurstede* bereikt hebbende, verdeelt zich aldaar wederom in twee takken. De eene tak, den naam van *Rhijn* behoudende, schiet na *Utrecht*; de andere, die Westwaarts strekt, verliest den ouden naam, en ontvangt dien van *de Lek*. Deeze tak, *de Lek*, zou, volgens sommigen, een gegraaven Vaart zijn, het Werk van den Veldheer CLAUDIUS CIVILIS, naa zijne nederlaage, ter bescherminge van 't Land vervaardigd, tegen de invallen der Romeinen. Anderen zoeken den oorsprong in het doorsteeken van den Dijk, door den zelfden CLAUDIUS CIVILIS, voorheen door DRUSUS geleid, om den *Rhijn* binnen zijnen ouden kil te houden. Wat hier van zij, van *Wijk te Duurstede* loopt deeze *Rhijnstak*, de Lek, langs *Kuilenburg*, *Vianen* en *Schoonhoven*, en valt, tusschen *Dordrecht* en *Rotterdam*, op de hoogte van *Krimpen*, in de *Merwe*. — Keeren wij nu weder na *Wijk bij Duurstede*, om den anderen tak des *Rhijns*, die na *Utrecht* schiet, te volgen. Deeze tak, Noordwestwaarts schietende, loopt, langs een gedeelte van *Gelderland*, tot aan en door de Stad *Utrecht*, alwaar de *Rhijn* zich wederom in twee takken verdeelt. De eene, eerlang, den naam van *de Vegt* aanneemende, loopt door een gedeelte van 't Sticht, nadert wel haast den Hollandschen bodem, stroomt door *Weesp* en *Muiden*, en valt, bij de laatstgenoemde Stad, in de Zuiderzee. De andere tak, den naam van *Rhijn* behoudende, schiet, van *Utrecht*, na *Woerden*, loopt voort na en door *Leiden*, vervolgens na *Katwijk*, en verliest zich aldaar in het Duin. Deeze zijn de voornaamste hoofdverdeelingen van den vermaarden *Rhijn*, in de Vereénigde Gewesten. Op kleinere verdeelingen, hoedanige ginds en elders plaats hebben, onder andere in de Stad *Leiden*, stil te staan, laat ons bestek niet toe. Veel is 'er geschreeven en ge-

getwist, over den alouden uitloop des *Rhijns* bij *Katwijk:* zommigen hebben denzelven hier, anderen elders geplaatst. 't Lust ons niet, met het ophaalen daar van den tijd te flijten; alleenlijk aanmerkende, dat de zulken de waarheid op hunne zijde fchijnen te hebben, die meenen, dat de *Rhijn*, doch op een veel verderen afftand Westwaarts, dan hij thans, bij het gemelde Dorp, tegen het Duin ftoot, zich in de Noordzee ontlast hebbe. Veelvuldige oorzaaken, na welke wij thans alleenlijk op losfen gronden kunnen gisfen, mogen den mond allengskens verftopt, en de uitwatering, eindelijk, geheel belet hebben. Van de poogingen, in laatere tijden aangewend, om de uitftrooming wederom te openen, kan de Leezer, op 't Artikel MALLEGAT, een berigt vinden: als mede verfcheiden andere bedenkingen, den *Rhijn* betreffende, bij den Schrijver beneden aangehaald.

Zie J. LE FRANCQ VAN BERKHEY, *Natuurlijke Hiftorie van Holland*, Deel I, bl. 98 enz.

RHYN, (REMBRAND VAN) een vermaard Konstfchilder, wierdt, onzeker wanneer, geboren *aan den Rhijn*, buiten *Leiden*, waar van hij zijnen toenaam VAN RHYN fchijnt gekreegen te hebben. Zijne Ouders waren eenvoudige en geringe, maar eerlijke lieden. Zijn Vader fchijnt een Molenaar geweest te zijn. Gelijk hij een eenige Zoon was, hinderde deeze geringe ftaat zijne Ouders niet, om het ontwerp te maaken van hem tot de geleerdheid op te voeden; zij lieten hem ten dien einde de Latijnfche taal leeren; maar zijne zonderlinge drift tot de Tekenkonst deedt hen van befluit veranderen; en, zig wijzelijk naar die heerfchende begeerte en aangeboren talenten van hunnen zoon fchikkende, befteldden zij hem bij ISAAC JAKOBSZ VAN ZWAANENBURG, bij welken hij omtrent drie jaaren bleef. In welken tijd hij zodanige vorderingen hadt gemaakt, dat elk zijn werk reeds met verwondering befchouwde, en de gunftigfte vermoedens voor zijne aanftaande bekwaamheden, uit deze vroege proefftukken, op-

opvattede. Zijn Vader, om dit te bevorderen, bragt hem naderhand bij P. LASTMAN te *Amsterdam*, bij wien hij zes maanden bleef, en naa dien tijd nog eenige maanden bij JAKOB PINAS: waar naa hij besloot zig zelven verder te volmaaken; het geen hem, van den beginne af, wonder wel gelukte.

Hij was inderdaad zijne grootste bekwaamheid niet verschuldigd dan aan zijnen eigen geest en opmerking. Ondertusschen heeft hij altoos eenig blijk behouden, dat hij geen voordeel genoeg gehad heeft van de onderrigtingen van groote meesters. Men moet in zijne stukken geene alleruiterste naauwkeurigheid van tekening, noch het egte Antique zoeken. Hij zeide meermaalen „ dat gelijk een Schilder slegts de levendige Natuur „ hadt naa te bootzen, hij de Natuur alleen, zo als zij zig „ vertoonde, slegts met aandagt behoefde te beschouwen." Men wil, dat hij oude wapenrustingen, oude werktuigen, oude kleedijen, oude-modische stoffen en huisgeraaden hadt, en zeide, dat dit alles zijne Antiquen waren. Desniettegenstaande maakte hij veel werks van de fraaiste Italiaansche tekeningen, daar hij eene menigte van verzamelde, zo wel als van de beste printen, schoon hij daar zijn voordeel niet genoeg mede gedaan heeft. Zo waar is het, dat de eerste opvoeding en gewoonte ons doorgaands maaken, wat wij in volgenden leeftijd zijn.

Hij heeft egter eene menigte portretten geschilderd, waar in men niet wist of men zig meer over de kragt, de zagtheid, of de gelijkenis moest verwonderen. Zijne etzing met sterk water heeft veel gelijkheid met zijne wijze van schilderen. Zij is kragtig en geestig, inzonderheid zijne portretten, welker trekken zo juist zijn dat zij het vleesch en leeven uitdrukken. Het getal der printen van zijne hand is omtrent tweehonderd en tagtig. Men ziet daar zijn portret dikwijs onder, en men kan uit het jaargetal, dat daar bij uitgedrukt is, opmaaken, dat hij met het begin der Zeventiende Eeuwe geboren wierdt, en onder alle de datums, welke men op zijne printen ziet, zijn 'er geene voor 1628, nog naa 1659; daar zijn vier of vijf, die toonen, dat hij in 1635 en 1636 te *Venetie* moet geweest zijn. Doch wij vervroegen ons berigt, en moeten eenige jaaren te rugge keeren.

Ter-

Terwijl onze REMBRAND, ten huize van zijne ouderen weêrgekeerd, de konst dagelijks ijverig voortzettede, kreeg hij nu en dan bezoek van konstlievenden, die hem aanwijzing deeden aan een Heer in *'s Graavenhage*, om zeker ſtukje, 't welk hij gemaakt hadt, aan denzelven te vertoonen, en, zo moogelijk, te verkoopen. REMBRAND trok daarop met hetzelve te voet na *'s Graavenhage*, en verkogt het voor honderd guldens. Hij, wonder wel in zijn ſchik, en niet gewoon zo veel geld in den zak te hebben, verlangde om met allen ſpoed naa huis te keeren; des ging hij op den wagen zitten, die na *Leiden* reedt. Wanneer zij nu onder weg zouden pleisteren, en elk van den wagen ging om zig te ververſchen, bleef REMBRAND alleen zitten bij zijn ſchat, vertrouwende denzelven niet alleen op den wagen, en misſchien ook onwillig zijnde, om eenige verteering in de Herberg te maaken.

Hoe het zij, dit oogmerk van zuinigheid wierdt door een onverwagt en gelukkig ongeluk zonderling begunſtigd. Toen de krib weggezet was, terwijl de voerman vast met het Volk komt aantreeden, zo raaken de Paerden op hol, rennen met hem voort tot binnen de poort van *Leiden*, en blijven voor hunne gewoone Herberg ſtil ſtaan. Toen men hem op deeze wijze zag aankoomen, ſtondt men zeer verwonderd; men liep van alle kanten toe, en vroeg hem na de oorzaak van dit zonderling verſchijnzel; maar hij, wel in zijn ſchik dat hij zonder ongeluk, zonder eenige onkosten, en veel ſpoediger dan anders te *Leiden* was aangekoomen, liep ſtraks na huis, om zijn ſchat aan zijne ouderen te vertoonen.

Voorts kreeg hij zeer veel te doen; en, om dat hij, zo wegens het ſchilderen van portretten als andere ſtukken, dikwijls verpligt was te *Amſterdam* te koomen, zo vondt hij goed zig daar te gaan nederzetten, 't welk in 't Jaar 1630 geſchiedde. Daar zijnde vloeide hem het werk van alle kanten toe; ook kreeg hij eene menigte van leerlingen: zodat hij, om behoorlijke ruimte te hebben, een pakhuis huurde op de Bloemgraft, daar zijne Leerlingen voor zig een afzonderlijk vertrekje met zeildoek afſchooten, om zonder elkander te ſtooren naar 't leeven te kunnen ſchilderen.

Gelijk

Gelijk zijne zaaken nu naar wensch gingen, konde hij een huisgezin voeden, en besloot derhalven zig in het Huwelijk te begeeven. Hij heeft het portret zijner huisvrouw tevens met zijn eigen geschilderd.

Hij was rijk van gedagten: waarom men hem dikwils verschillende schetsen over een zelfde voorwerp ziet verbeelden. Ook vol veranderingen, zo ten opzigte van de weezens en wijzen van staan, als in den toestel der kleedingen, waarin hij boven alle anderen te prijzen is. Bij voorbeeld, daar CHRISTUS zig, door de breeking des broods, aan zijne Discipelen, die met hem na *Emmaus* gingen, doet kennen, zijn 'er verscheiden schetsen, behalven de twee die in druk zijn uitgegaan, bij de beminnaars van de tekenkonst bekend; en geen minder getal schetsen zijn 'er van de gestalte der twee Discipelen, toen CHRISTUS uit hunne oogen verdweenen was, waar door zij ontzet en verbaasd stonden.

Maar dit is in hem te beklaagen, dat hij zo schielijk tot wat anders overging, en door zulk een leevendige of liever losse drift in zijn werk gedreeven wierdt, dat hij veele dingen maar ten halven heeft opgemaakt, zo in zijne schilderijen als in zijne geëtste printkunst; daar het geen opgemaakt is den aanschouwer doet zien, hoe veel fraais hij zou hebben kunnen geeven, in gevalle hij ieder ding naar maate van den aanvang voltooid had: gelijk inzonderheid aan de zogenaamde honderdguldens print en anderen te zien is. En in zulk een bedrijf was hij niet te verzetten, neemende tot verantwoording, dat een stuk is afgedaan, wanneer de meester zijn voorneemen daar mede bereikt heeft. Dit dreef hij zo verre, dat men van hem zegt, dat hij, om eene paerel kragtig en treffend te vertoonen, eene schoone Cleopatra overtaand zou hebben. Daar zijn egter nog veele van zijne konststukken, welke in 't geheel doorgeschilderd en uitgevoerd zijn, in de voornaame kunstkabinetten en op het Stadshuis te *Amsterdam* te zien, van welke veelen, zedert eenige jaaren, tot een hoogen prijs opgekogt, en na *Italie* en *Frankrijk* gevoerd zijn.

Hij heeft verscheiden zijner printen tot vier en vijfmaal *geretoucheerd*, om het licht- en bruin te veranderen, en een beter

beter effect te zoeken. Het wit papier schijnt niet altoos van zijne verkiezing geweest te zijn voor de afdrukzelen: want hij heeft verscheiden printen op Chineesch papier laaten drukken, dat eenigzins rosagtig is, en waar van de afdrukzels bij de liefhebbers gezogt worden. Daar is in zijne etzing iets dat na zwarte konst gelijkt, schoon dezelve eerst naa hem is bekend geworden.

Niettegenstaande hij veel geld won met het verkoopen zijner stukken, en van zijne Leerlingen jaarlijks meer dan 2500 guldens hadt, schijnt hij egter niet rijk te zijn geweest. En niettegenstaande hij bij die groote winsten veel geest hadt, zette zijne neiging hem egter steeds aan om met lieden van eene laage geboorte te verkeeren. Eenige Vrienden, die belang namen in het geen zijne agting betrof, spraken hem daar over aan; maar hij liet zig niet gezeggen, en gaf ten antwoord: „ Wanneer ik mijn geest wil ontspannen, is het niet „ de eer, die ik zoek, maar de vrijheid." En toen men hem op zekeren dag onder het oog bragt, dat hij zijne kleuren zomtijds zo zonderling gebruikte, en daar door zijne schilderijen veel van haare bevalligheid benam, antwoorde hij even fier en spijtig: „ Ik ben een schilder en geen verwer."

Hij is te *Amsterdam* in den Jaare 1674, anderen schrijven 1688 gestorven; een dergelijk verschil vind ik in het jaar zijner geboorte, het welk van zommigen in 1600, van anderen 1606, geplaatst wordt.

Rhynland, een puikgewest van het Zuidelijk gedeelte van de Provincie *Holland*, en daar van eene aanmerkelijke uitgebreidheid beslaande, ontleent zijnen naam van de Rivier *de Rhijn*, welke al van ouds daar midden doorstroomde, en, gelijk wij boven, op 't Art. de rhyn, aanmerkten, bij *Katwijk* in Zee liep. Reeds aan 't einde der Dertiende Eeuwe was de Landstreek onder dien naam bekend. De grenzen van *Rhijnland* zijn, ten Noorden aan *Kennemerland*, ten Oosten aan *Amstelland*, de Provincie van *Utrecht* en het Waterschap van *Woerden*, ten Zuiden aan *Delfland* en *Schieland*, en ten Westen aan de Noordzee. In 't Westlijke gedeelte is *Rhijnland* op zijn vrugtbaarts, als bevattende aldaar niet alleen uitmun-

inhoudende Weilanden, maar ook zommige zeer goede Koornlanden. Hooger op in 't Oosten ontmoet men zeer veel water, 't welk men ginds en elders hebbende uitgemaalen, plaats heeft doen maaken voor drooggemaakte Polders. Veenerijen vindt men 'er ook in menigte, die zeer goeden Turf uitleveren. Het vermaarde *Haarlemmer Meir* legt op den bodem van *Rhijnland*. Men zie daar van een berigt op een afzonderlijk Artikel.

De Regeering van *Rhijnland* kan men bekwaamelijk onderscheiden in het *Hoogbaljuwschap* en het *Hoogheemraadschap*. Het eerste mag geoordeeld worden zijn opzigt te hebben op het inwendig dagelijksch bestuur, de opgezeetenen betreffende; terwijl het ander meer bijzonder werkzaam is omtrent de beveiliging van het Land, door het opzigt op Dijken, Sluizen, Waterkeeringen en meer diergelijken. De Regeering van het *Hoogbaljuwschap van Rhijnland*, in onderscheiding van mindere Baljuwschappen, van welke onder bijzondere Artikelen wordt gesproken, bestaat uit *Hoog-Baljuw* en *Welgeboorene Mannen*; wordende het eerstgenoemde Ampt altijd door een aanzienlijk Lid van Regeeringe bekleed, en tot den post der anderen de meest gegoede Opgezeetenen genomen. De titel van *Welgeboorene* Mannen is van oude herkomste, te weeten, van de tijden, in welke de staat van Lijfeigendom, ook in deeze Gewesten, nog plaats vondt. Zij moesten Welgeboorene, dat is *vrije* lieden zijn, omdat hunne regtspraak zich tot beiderleien staat uitstrekte. Sints het Jaar 1564 vergadert deeze Regtbank in eene Kamer op 't Stadshuis te *Leiden*, en heeft, zedert honderd jaaren laater, het Gevangenhuis dier Stad ten zijnen dienst: gelijk ook de misdaadigen, door dien Vierschaar veroordeeld, op de Geregtsplaats van *Leiden*, hunnen straffe ontvangen. De post van Sekretaris bij deezen Vierschaar is vrij aanzienlijk. —— Het Kollegie van het *Hoogheemraadschap van Rhijnland* bestaat uit Dijkgraaf en zeven Hoogheemraaden. De Hoog-Baljuw, boven vermeld, is insgelijks Dijkgraaf. Tot Hoogheemraaden worden altoos de aanzienlijksten des Lands, en meestal, onder andere, ook eenigen uit de Ridderschap van Holland verkoozen. Zij hebben onder zich eenen Penningmeester, of Ontvanger, en

eenen Sekretaris. —— Daarenboven is 'er nog in *Rhijnland* een Kollegie van *Hoofd-Ingelanden*, bestaande uit de vermogendste Eigenërfden of Landeigenaars, en onder deeze al ooe uit eenigen van 's Lands voornaamste Edelen. Uit de onderscheidene benaamingen deezer Kollegien, kunnen derzelver voornaamste bezigheden en bedoelingen ligtelijk worden afgeleid. Onder *Rhijnland* behooren de volgende Dorpen en Heerlijkheden: *Leiderdorp*, *Alfen* en *Rietveld*, *Oudshoorn* en *Gnephoek*, *Aarlanderveen* en *Pulmot*, *Rhijnsaterwoude*, *Leimuiden* en *Vriezekoop*, *Kalslagen*, *Kudelstaart*, *Zevenhoven* en *Noorden*, *Nieuwveen* en *Uiterbuurt*, *Zoeterwoude*, *Stompwijk* met *Wilsveen* en *Tedingerbroek*, *Zoetermeer* en *Zegwaart*, *Benthorn*, *Voorburg*, Zuid- en Noord- *Waddinxveen*, *Middelburg*, *Sluipwijk*, *Sasfenheim*, *Nieuw-Teilingen*, *Vennip*, *Voorhout*, *Noordwijkerhout*, *Litse*, *Hillegom*, *Voshol*, *Zwadenburgerdam*, *Langer* en *Korter-Aar*, *Reewijk*, *Koudekerk*, *Hazarswoude*, *Benthuizen*, *Hoogeveen*, *Boskoop*, *Zuidwijk*, *Schoot*, *Nieukoop* met *Noorden* en *Agttienhoven*, de Vrije *Hoef*, *Esselijkerwoude* en *Jakobswoude*, *Homade*, *Alkemade*, *Warmond*, *Oestgeest*, *Voorschoten*, *Veur*, *Wassenaar* en *Zuidwijk*, *Valkenburg*, *Katwijk-Binnen* en *Katwijk op Zee* en *'t Zand*, *Rhijnsburg*, *Noordwijk-Binnen* en *Noordwijk op Zee*, *Langeveld*, *Ofhem* en *de Lugt*. Alle deeze Dorpen, Hooge, Vrije en Ambagtsheerlijkheden, nevens de meeste adelijke of andere aloude gestigten, onder dezelve gelegen of behoorende, kan de Leezer op derzelver onderscheidene Artikelen beschreeven vinden.

Rhynsaterwoude, een Dorp, in Hollands gedeelte, *Rhijnland* genaamd, aan het Braasfemer of Leidsche Meir. Van de twee Buurten, in welke, eertijds, dit Dorp plagt verdeeld te zijn, is nu alleen de eene in weezen, in welke de Kerk staat. De rijweg, van *Amsterdam* na den *Rhijn*, loopt door deeze Buurt. Reeds omtrent het midden der naastvoorgaande Eeuwe, lag *Rhijnsaterwoude* bijkans rondom in 't water, in gevolge van het uitveenen der omliggende landen. Sedert heeft men eenen aanvang gemaakt met het droogmaaken der uitgebreide Waterplassen, en hier door eene Droogmaakerij be-

bekoomen, van bijkans twaalfhonderd Morgens gronds; zij draagt den naam van de *Wassenaarsche Polder*. Sints dien tijd is het getal der Huizen en Opgezeetenen merkelijk vermenigvuldigd, en nader gekoomen aan het oude getal, 't geen men 'er, vóór de uitveening, plagt te tellen. Eenen langen reeks van jaaren heeft de Ambagtsheerlijkheid behoord aan den Huize van WASSENAAR. Men vindt 'er eene tamelijk fraaie Kerk, met een stompen Toren. In het Kerkelijke behooren de Opgezeetenen van *Roelof-Aartgers-Veen* en *Rijp-Wetering* onder *Rhijnsaterwoude*, en moeten de Kerk en het Schoolhuis mede onderhouden. Naa dat de gemelde Droogmaakerij tot volkomenheid gebragt is, heeft de Landbouw, vooral de Veefokkerij met den aankleeve van dien, voor de Opgezeetenen, een goed bestaan uitgeleverd.

RHYNSBURG, een fraai en zeer vermaard Dorp, in *Rhijnland*, omtrent een uur gaans in 't Noordwesten van *Leiden*, en, in die strekking, tusschen gemelde Stad en de Noordzee gelegen. Den naam leidt men af van den *Rhijn*, hoewel deeze tegenwoordig niet meer door de Plaats loopt, en eenen *Burgt*, weleer door de *Romeinen* hier gestigt, en waar van men, vóór de Spaansche Beroerten, nog eenige overblijfzels zag, in den hof van 't Klooster. Volgens overlevering zou het Dorp zijnen eersten oorsprong ontleenen van eene Kerk, door Graaf DIRK DEN II, in den Jaare 975, gestigt, op den grond, alwaar hij, op *St. Laurensdag*, eene heerlijke overwinning op de Friezen hadt behaald, en, uit dien hoofde, aan den gemelden Heilige toegewijd. Hoewel zommigen den gemelden Graaf insgelijks houden voor den stigter van het Klooster en de Abtdije, welke aldaar, zedert, vermaard is geworden, meenen anderen, met meer gronds, die eere te moeten toeschrijven aan de doorluchtige Vrouwe PETRONELLA, Zuster van Keizer LOTHARIUS DEN II, en Weduwe van Graave FLORIS DEN DIKKEN. Haar Slot, welk te *Rhijnsburg* stondt, veranderde zij in eene Abtdij, of Sticht voor Adelijke Jonkvrouwen. In den Jaare 1133, bragt zij, uit een Klooster in Sassenland, derwaarts de eerste Nonnen over, en stelde dezelve onder den Regel van den H. BENEDIKTUS. Van wegen den

rang en het vermogen der ſtigteresſe, bekwam, wel haast, deeze Abtdij eene uitſteekende vermaardheid en meer dan gemeenen rijkdom. Nevens de bekragtiging der ſtigtinge, betoonden zelf de Roomſche Pausſen aan dezelve menigvuldige gunſten, door 't ſchenken van veelerhande Voorregten. Graaven en Graavinnen van Holland oeffenden haare milddaadigheid, door het openen van verſcheiden brounen van rijke inkomſten; welke, eerlang, geſchat wierden op honderdduizend Guldens: eene zeer aanmerkelijke ſomme, de ſchaarsheid van geld, in dien tijd, in aanmerking genomen zijnde.

Aan het vermogen en den rijkdom der ſtigtinge, was de luister en het aanzien der Abtdisſe evenredig. Over de Dorpen, Landen en Opgezeetenen, aan haar regtsgebied onderworpen, voerde zij genoegzaam een onafhankelijk en oppermogend gezag, alzo zij het regt van kwijtſchelding oeffende over lijfſtraffelijke misdaaden. Haar tijtel was *Vrouw en Abtdis van Rhijnsburg*. In den dagelijkſchen omgang, zo wel als bij plegtige gelegenheden, noemde men haar *Mevrouw*: een tijtel, nu zeer dikmaals ſchandelijk misbruikt, verkeerd geplaatst, en, om de algemeenheid, kleine eere geevende, doch in den tijd, van welken wij thans ſpreeken, alleen eigen aan Vrouwen van den eerſten en aanzienlijkſten rang. Daarenboven, wanneer de Abtdis, in haare hoedanigheid, haaren Doopnaam tekende, voegde zij daar agter *Abtdis door Gods genade*. Zo groot was het ontzag en de eerbied, zelf van Vorſten en Koningen, voor de Rhijnsburgſche Abtdisſen, dat zij dezelve altoos met eene kniebuiging plagten te groeten. SCHRIVERIUS verhaalt daar van een ſpreekend voorbeeld, in den perſoon van Keizer KAREL DEN V. Hij berigt, naamelijk, dat deeze magtigſte Vorst van Europa, op zekeren tijd, van *Haarlem* na *Rhijnsburg* rijdende, en van de Abtdisſe ontmoet wordende, van den wagen tradt, zich met de eene knie ter aarde boog, en haar met den tijtel van *mijne gebieedende Vrouwe van Rhijnsburg* begroette; houdende zich voorts den Vorst in die geſtalte, tot dat hij door de Abtdisſe wierdt opgebeurd. Om zo verhevene tijtels met regt te kunnen voeren en den luister van het gewijde Geſtigt te handhaaven, verkoos men altoos, tot Abtdisſen, Dogters uit de Doorluchtigſte Nederlandſche

ſche Geſlagten, zomtijds Zusters of Dogters van 's Lands Graaven. Van hier ook dat geene andere, dan die van bekenden en alouden Adel waren, aan Vaders en Moeders zijde, tot Nonnen wierden aangenomen. Zij wierden niet *Zusters*, gelijk meestal elders gebruikelijk was, maar *Juffers* genoemd. Als eene bijzonderheid vindt men van deeze Kloosterjuffers aangetekend, dat haar Geestlijk beroep, dagelijks, met den middag eindigde, en zij vrijheid hadden, om in den naamiddag, met 's Lands Edelen, met danzen, rijden en andere ſoortgelijke vermaaklijkheden zich te verlustigen. Zij waren veertig in getal. Onder haare godvrugtige werkzaamheden wordt zeer hoog geroemd haare Gastvrijheid, jegens lieden van allerleien rang, en haare liefdaadigheid jegens de behoeftigen. Volgens GUICCIARDIN deelden ze aalmoezen uit onder meer dan tweeduizend menſchen van de omliggende landſtreeken. Om niet gedurig overloopen te worden, waren, elke week, drie dagen daar toe afgezonderd.

Van de gedaante des *Rhijnsburgſchen* Kloosters kan niets met eenige zekerheid gezegd worden. De uitwendige gedaante is geheel verdweenen, zedert de verwoestingen, volgens eenigen, door de Beelſtormers, in den Jaare 1566, doch volgens anderen, in den Jaare 1572, door de Geuzen aangerigt. De laatſte Abtdis en Vrouwe van *Rhijnsburg* was STEFANA VAN ROSSUM. Naa de verwoesting der Abtdije woonde zij te *Leiden*, in de Hoogſtraat, en overleedt aldaar, in de maand December des Jaars 1603, in den ouderdom van bijkans honderd jaaren. Naa dat twee agtervolgende Vrouwen het beſtuur hadden geoefſend over de goederen der Abtdije, onder den tijtel van *Vrouwen van Rhijnsburg*, zijn deeze goederen, zedert, gekoomen aan de Ridderſchap van Holland; van welke het oudſte Lid altoos den tijtel voert van *Raad en Algemeen Rentmeester der Heerlijkheden en Goederen van de Abtdij van Rhijnsburg*. Op het Artikel HOLLAND is breeder daar van gehandeld.

Rhijnsburg, op zich zelf aangemerkt, is een fraai Dorp, zo van wegen de lustigheid van den omliggenden oord, als om de zindelijke betimmering en het bekoorlijk lommer van boomen, veele van welke kennelijke blijken van hooge oudheid draagen. Men vindt 'er een vrij aanzienlijk Huis, waar in zommigen on-

onderhouden worden, anderen hunnen kost koopen. De Christenen, die men *Rhijnsburgers* of *Kollegianten* noemt, en waar van wij straks nader zullen spreeken, hebben hier hunne Vergaderplaats, nevens een geschikt Huis met een tuin, dienende tot een verblijf van leden der broederschap, geduurende den tijd hunner godsdienstige verrigtingen. Ten besluite merken wij nog aan, dat men in de Kerk van *Rhijnsburg*, van de aloude Abtdije, nog eenige Overblijfzels aantreft: te weeten, de Grafzerken, in den muur vastgemetzeld, van PETRONELLA, stigteresse van het Klooster, als mede van Graave WILLEM DEN I, deszelfs Gemaalinne ALEID, en van hunne dogter ADA. Wijders leggen nog in den vloer der Kerke de Zarken van de zes laatste Abtdissen.

* Zie SCHRIVERIUS, *Oud Batavia* en *Toetssteen*; GOUDHOEVEN; VELDENAAR; PARS, *Katwijksche Oudheden*; VAN LEEUWEN, *Batav. Illustr.*

RHYNSBURGERS. Dus noemt men eene Gezinte van Christenen, eertijds vrij talrijk, doch thans zeer nabij aan de verdwijninge, nergens, wat de gemeenschap met dezelve betreft, bekend dan alleen in *Holland*, *Friesland* en *Groningen*, en wel voornaamelijk in de eerstgenoemde Provincie. Mannen van geene geringe vermaardheid en kunde plagt men eertijds onder dezelven te ontmoeten. De vermaarde Historieschrijver JAN WAGENAAR holp, 't eenigen tijde, hunne bijeenkomsten en oeffeningen opbouwen. Den naam van *Rhijnsburgers* ontleenen ze van het Dorp *Rhijnsburg*, als de plaats van algemeene zamenkomste, tweemaalen in 't jaar, uit verscheiden oorden, ter verrigtinge van Doop en Avondmaal. Daarenboven zijn deeze lieden bekend bij den naam van *Kollegianten*, naar de bijeenkomsten, die onder hen gehouden worden, en die zij *Kollegiën* noemen.

Aanleiding tot de opkomst dier Gezinte gaven de Kerkelijke geschillen, in de Nederlanden, vooral in Holland, in den Jaare 1619 en vroeger. Men weet, dat, door het veroordee-

len van de gevoelens der Remonftranten en het uitbannen der Leeraaren, verfcheiden Gemeenten of zonder Openbaaren Dienst zaten, of tot Leeraars bekwamen zodanige Mannen, die geenzins in den fmaak der meeste Leden vielen. Op de eene of andere wijze moest dit gebrek vergoed worden. Te *Rhijnsburg* woonde thans zeker Landman, WILLEM JANSZOON VAN DER KODDE; hij hadt vier Zoonen: JAN, ADRIAAN, GYSBERT en WILLEM, in hunne geboorteplaats, of in de nabuurige Dorpen *Oegstgeest* en *Warmond* woonagtig. Behalven den lof van onbefpraakten wandel, welke deeze mannen naaging, waren zij vermaard om hunne ongemeene zucht tot weetenfchappen en taalkunde. Allen verftonden het Latijn; eenigen, daarenboven, de Engelfche, de Franfche of de Italiaanfche taale. WILLEM muntte uit boven zijne broeders. Zijne ongemeene vorderingen, gekoomen zijnde ter ooren der Bezorgeren van 's Lands Hoogefchool te *Leiden*, deeden hem bekwaam gekeurd worden om den post van Hoogleeraar in de Oosterfche taalen te bekleeden. Hij was, zedert, bekend bij den verlatijnden naam van GUILLELMUS CODDÆUS, en heeft verfcheiden geleerde Schriften nagelaaten. Ondanks hunne geleerdheid, geneerden zich de drie eerstgemelde Jongelingen met den Landbouw. Men verhaalt van hun verfcheiden verrasfende ontmoetingen met vreemdelingen: onder andere dat Prins MAURITS, met den Franfchen Gezant DE MAURIER, 't eenigen tijde, langs *Rhijnsburg* rijdende, en de broeders VAN DER KODDE, terwijl ze hun boerenwerk verrigtten, in 't oog krijgende, den Gezant verhaalde, dat men, in deezen oord, Boeren vondt, die verfcheiden uitlandfche taalen fpraken. Om hier van eene proeve te neemen, fprak de Prins de broeders aan, nu in 't Latijn, dan in 't Fransch, en wierdt van hun beantwoord in de zelfde taalen: tot geene kleine verwonderinge van den Franfchen Afgezant.

Het gebrek aan gewenschte Leeraaren, gelijk wij boven aanmerkten, leide den eerften grond van de Gezinte der *Rhijnsburgers*. De broeders VAN DER KODDE, naamelijk, verzeld van anderen, die, in godsdienftige begrippen, zamenftemden, om het voordeel der openbaare Godsdienstoeffeninge niet te derven, befloten tot het houden van onderlinge zamen-

 kom-

komsten, om door het leezen en verklaaren der H. Schriftuure en door gebeden, elkander over en weder te stigten. Allereerst gebeurde zulks te *Warmond*; doch wierdt, eerlang, de plaats van onderlinge bijeenkomste na *Rhijnsburg* verleid. In den toestand, in welken veele Christenen zich toenmaals, hier te Lande, bevonden, hadt zulk een voorbeeld, wel haast, naavolgers. En gelijk alle nieuwigheden, bij de eerste opkomst, ijverige voorstanders en tegenstreevers hebben, zulks gebeurde ook in dat geval. Tegen de zulken, welke deeze manier van Godsdienstoeffeninge afkeurden, begon men dezelve te verdeedigen, bij monde en in geschrifte, ja zelf haaren lof breed uit te meeten boven het gewoone prediken. Een voornaam bewijs voor de schriftmaatigheid deezes bedrijfs meende men te kunnen ontleenen uit het Veertiende Hoofdstuk des Eersten Briefs aan de Korinters, als mede uit het voorbeeld en gebruik der eerste Christenen.

Behalven eenige andere bijzonderheden, welke wij straks zullen melden, onderscheiden zich de *Rhijnsburgers*, van alle andere Gezinten, deels door eene zeer uitgebreide Verdraagzaamheid, deels door de volmaakte gelijkheid, welke zij stellen onder alle de belijders van den Christlijken Godsdienst. Allen, welke JEZUS erkennen voor een Gezant des Allerhoogsten, en deszelfs Leere als Godlijk aanneemen, mids zij, uit hoofde van hun gedrag, in Gods Woord niet uitdrukkelijk veroordeeld worden, erkennen zij voor broeders, en zijn genegen om met dezelve de Christlijke gemeenschap te oeffenen, door het vieren van het H. Avondmaal. Hier uit volgt, dat zij geene Belijdenis van menschelijk opstel hebben; daar voor erkennen zij alleen de H. Schriftuure, van welke zij het regt en de vrijheid van uitlegginge en verklaaringe aan elk Christen toekennen. Eigenlijk genoemde Leeraars zijn onder hen niet bekend. Elk, die hunne zamenkomsten bijwoont, mag iets tot algemeene leeringe of stigtinge voordraagen, of op het verhandelde zijne bedenkingen in 't midden brengen. Nogthans zijn de Vrouwen van het regt en de vrijheid van spreeken, in de openbaare Vergaderingen, uitgeslooten. Doch, hoewel dus de *Rhijnsburgers* geene uitstaande Belijdenis hebben, en lieden van alle Godsdienstgezinten tot Christlijke gemeenschap onder hen worden

toegelaaten, hebben, nogthans, de meesten, welke tot deezen Aanhang kunnen gezegd worden meer bepaaldelijk te behooren, de naaste overeenkomst, in begrippen, met de *Remonstranten*, of misschien nog nader met de hedendaagsche gemaagtigde *Doopsgezinden*. Bij de laatstgemelden althans vervoegen zich, veelal, zodanige *Rhijnsburgers*, welke van eenige bijzondere Christlijke Gemeente Leden begeeren te worden. Ook erkennen zij, gemeenlijk, den doop der bejaarden alleen voor schriftmaatig, mids dezelve niet bij wijze van besprenginge of overstortinge, maar door eene volkomene onderdompeling van het geheele lichaam onder het water, volvoerd worde.

In de gewoone godsdienstige zamenkomsten der *Rhijnsburgers* worden de zelfde verrigtingen in agt genomen, als in die van alle andere Protestantsche Christenen: zingen van Psalmen of Lofzangen, het doen van gebeden en dankzeggingen, het leezen en verklaaren der H. Schriftuure, en het overbrengen en toepassen van het verhandelde tot verbeteringe of bestuuringe des leevens. Dit onderscheid heeft 'er plaats, dat terwijl, bij de overige Christenen, het openbaar spreeken, telkens, op één persoon rust, onder de *Rhijnsburgers*, de onderscheidene deelen der Godsdienstoeffeninge, het bidden, het verklaaren van eenen Text der Schriftuure, en het toepassen, gemeenlijk, door bijzondere en even zo veele persoonen, verrigt worden; met een zekeren stilstand tusschen beiden, op dat elk, die op het gesprokene eenige bedenkingen heeft voor te draagen, daar toe den tijd en de gelegenheid moge hebben.

In hunne afzonderlijke Vergaderplaatzen vieren de *Rhijnsburgers* den Heiligen Waterdoop en het hoogwaardig Avondmaal. Allerstatelijkst, egter, en met de meeste plegtigheid geschiedt zulks te *Rhijnsburg*. Een beknopt verslag van de gewoonten en omstandigheden, daar bij gebruikelijk, zullen wij den Leezer mededeelen.

De tijden, tot het houden der algemeene zamenkomsten van deeze Broederschap, zijn tweemaalen in 't jaar: in de Pinxterweek en in 't laatst van de maand Augustus. Tot het houden deezer zamenkomsten, staat te *Rhijnsburg*, aan 't Oosteinde van het Dorp, een Huis, van weinig aanziens, doch

ruim genoeg om een aanmerkelijk getal van Toehoorders te kunnen bevatten. Niet verre van de godsdienstige Vergaderplaatze, ziet men een ander Huis, veel grooter en met eenen Tuin voorzien. Het dient ter huisvestinge van zulke persoonen, welke de Vergadering verkiezen bij te woonen, en die 'er tevens, eenige dagen, op kosten van eenige *Rhijnsburgers*, van spijze en drank verzorgd worden. Niet telkens, bij het houden van deeze algemeene Vergaderingen, wordt de Doop bediend. Wanneer zich daar toe voorwerpen aanbieden, gaat de gewijde plegtigheid verzeld van de volgende omstandigheden.

Op Saturdag voormiddag, tegen een bepaalden tijd, koomen de zamengevloeide persoonen bij een, in een ruim vertrek van het laatstgemelde Huis. In deeze Vergadering verschijnt de Doopeling, om vooraf belijdenis te doen van zijn Geloof, welke hij, uit een geschreeven opstel, openlijk voorleest. Gemeenlijk behelst dit opstel eene optelling van de voornaamste Waarheden van den Natuurlijken en den Christlijken Godsdienst, nevens eene ernstige betuiging van berouw, en van een heilig voorneemen ter gehoorzaamheid aan de zedelijke voorschriften van CHRISTUS. Aangaande de Leerstellingen, welke tusschen de Christenen in geschil staan, laat zich de Doopeling zelden uit, naardemaal hier omtrent van hem geene beslissende uitspraak of bepaling wordt gevorderd.

In den Tuin van het boven gemelde Huis, is een vierkant gegraaven Vont of Doopbad. Door middel van onderaardsche buizen kan men in hetzelve heet water brengen, om alzo de gewijde plegtigheid, zonder nadeel voor de gezondheid, te kunnen bedienen. Naa het voorleezen der Belijdenisse, begeeven zich de Mans- of Vrouwspersoonen ieder in een afzonderlijk Vertrek, om zich te verkleeden in een gepast gewaat. Dus uitgedoscht, koomt de Doopeling ten voorschijn, en begeeft zich na het Doopbad. Derwaarts verzelt hem een lid der Broederschap, gemeenlijk een Man van jaaren, en daalt met hem neder in het water. Naa vooraf verklaard te hebben, dat hij, om het gewijde bedrijf, 't geen hij zal verrigten, zich geene meerderheid of waarde toeschrijft boven andere Christenen, legt hij de rechterhand op het hoofd des

Doope-

Doopelings, en dompelt hem, eenmaal, met het hoofd geheel onder het water, onder het ſpreeken van de bekende woorden des Inſtellers: *Ik doop u*, enz.

Thans begeeft zich de perſoon, welke den Doop heeft ontvangen, andermaal na het afzonderlijk Vertrek, en van gewaat veranderd zijnde, verſchijnt hij, van nieuws, in de Vergadering. Gelijk hier eene ſtigtelijke Aanſpraak het plegtig bedrijf is voorafgegaan, dus wordt de ſtaatelijke verrigting beſlooten met dankzeggingen, gebeden en het zingen van Pſalmen of andere ſtigtende Liederen. Een groote toeloop van menſchen van allerlei rang en ſtand, uit de omliggende oorden, ſchoolt, veelal, zamen, om dit bedrijf te aanſchouwen. 't Is noodig hier aan te merken, dat de perſoonen, welke dus den Doop hebben ontvangen, daar door geene Leden worden der *Rhijnsburgſche* Vergaderinge, of eenige nadere betrekking bekoomen tot deeze Broederſchap, dan tot eenige andere Gezinte van Christenen. Het eigenlijk oogmerk deezer verrigtinge is geen ander, dan om te doen belijdenis van den Christlijken Godsdienst, en zich te verklaaren voor leden der Algemeene Kerke van CHRISTUS; kunnende de dus gedoopten zich vervolgens aandienen tot het Lidmaatſchap bij zodanig eene Gemeente, als genegen is om hen op den dus ontvangen Doop tot Leden aan te neemen. Van hier dat 'er verſcheiden voorbeelden voorhanden zijn, van perſoonen, te *Rhijnsburg*, bij onderdompeling, gedoopt, die vervolgens het Ledemaatſchap in de Doopsgezinde Gemeente bij het Lam en den Toren, te *Amſterdam*, verzogt en verkreegen hebben.

Op de bediening van den Doop, volgt die van het H. Avondmaal. Om daar toe behoorlijk te worden voorbereid, koomt de vergadering bij een, des Saterdags naa den middag. Naa het Gezang en het Gebed, geſchiedt het verzoek, dat iemand, uit de Vergaderde menigte, dezelve gelieve te ſtigten door eene Redevoering, naar aanleiding van eenig gedeelte der Schriftuure. Op dat men niet vrugtloos of met weinig nut te zamen koome, heeft, gemeenlijk, de eene of andere, vooraf, die taak op zich genomen. De Spreeker, zijn werk verrigt hebbende, verzoekt, indien iemand 't een of ander heb-

hebbe aan te merken, zijne bedenkingen in 't midden te brengen. In 't voorbijgaan moeten wij hier aanmerken, dat deeze vrijheid, tot het voordraagen van aanmerkingen op het gesprokene, in de gewoonlijke bijeenkomsten, voormaals, dikwijls aanleiding gaf tot woordenwisselingen, die wel de kundigheid der zamenspreekers aan den dag leiden, doch met een de aanweezenden van de bedoelde stigtinge beroofden. De zamenkomst, ter voorbereidinge geschikt, wordt met een Gebed en Gezang beslooten.

's Anderendaags, Zondag voormiddag, koomt de Gemeente, van nieuws, bij een, tot het houden van het Avondmaal. Vóór de bediening gaat eene Redevoering, geschikt ter opwekkinge van de gemoederen tot het waardig gebruiken der gewijde Instellinge. Daar naa wordt iemand der Vergaderinge verzogt, het Brood en den Wijn te willen omdeelen. Die zich daar toe aanbiedt, even gelijk hij, welke den Doop heeft bediend, verklaart, gemeenlijk, dat hij, om dit bedrijf, zich geenzins boven anderen verheven, of waardiger keurt dan alle de overige Dischgenooten. Voorts geschiedt de bediening met de zelfde omstandigheden, als bij alle andere Protestantsche Christenen. In den avond vergaderen wederom de aanweezenden, om, voor de genootene weldaad, zo in den Dood des Verlossers als in de plegtige viering daar van, aan hun beweezen, elkander tot dankbaarheid en Godsvrugt op te wekken. Eindelijk wordt de staatelijk zamenkomst beslooten, den volgenden morgen, met eene Aanspraak, dienende tot een plegtig affcheid, en ter aanmoediginge tot standvastigheid en vermeerdering in de beoeffening van Godzaligheid en alle Christlijke deugden. De liefdegaven, welke bij deeze gelegenheid worden ingezameld, worden, ten behoeve der Dorpsarmen, aan de daar toe bevoegde persoonen ter hand gesteld.

't Lustte ons, het bovenstaande, wegens de Geschiedenis, de Begrippen en den Eerdienst der *Rhijnsburgers* hier neder te stellen. Nog vóór weinige jaaren was dit minder noodzaaklijk, dewijl men toen nog, op verscheiden plaatzen, vooral in de Provincie *Holland*, deeze Gezinte aantrof, en dus dezelve, bij ondervinding, konde gekend worden. Thans is de

open-

openbaare inrigting na genoeg verdweenen. Te *Amsterdam* en *Rotterdam*, alwaar men de meeste en voornaamste voorstanders plagt te ontmoeten, worden, immers niet in de eerstgemelde Stad, geene zamenkomsten meer gehouden. De algemeene Vergadering te *Rhijnsburg* heeft, zedert den Jaare 1787, geene plaats gehad, en zal bezwaarlijk hervat worden. Hier en daar, vooral in *Noordholland*, worden nog zo genoemde *Kollegiën* gehouden; doch de sprekers zijn meestal Leden van Doopsgezinde Gemeenten; uit zucht tot Godgeleerde weetenschap en om de kennis en het rechte verstand der Schriftuure voort te planten, houden zij de hand aan deeze oeffeningen, hoewel zij van derzelver mindere noodzaaklijkheid overtuigd zijn, zedert de invoering van eene meer beschaafde predikwijze onder hunne Gezinte.

Tot slot van dit Artikel zullen wij nog aanmerken, dat de *Rhijnsburgers* een zeer aanzienlijk Weeshuis hebben te *Amsterdam*, gemeenlijk de *Oranjeappel* genaamd, die, al van ouds, boven den Ingang stondt. Het staat op de Keizersgraft, aan de Oostzijde, tegenover den geweezen Schouwburg. Het is in tweeën verdeeld; zijnde het eene deel geschikt voor de Jongens, die hunnen ingang hebben op de Graft; het ander voor de Meisjes, ingaande in de Huidestraat. In de eerstgemelde Afdeeling is eene ruime Kamer, alwaar de Godsdienstige zamenkomsten plagten gehouden te worden. Uit zijne eigen middelen wordt dit Huis nog in deftigen stand gehouden, en dient ter opvoedinge van kinderen, welke elders niet gevoegelijk kunnen geplaatst worden. Meestal, egter, worden daar in opgenomen kinderen, uit andere Steden of Provincien, wier Ouders tot de *Rhijnsburgers* de naaste betrekking hadden, of tot de Doopsgezinden behoord hebben. Zo wel als die van andere Christlijke Gezinten, geniet ook dit Godshuis vrijdom van verscheiden openbaare belastingen.

Zie *Historie der Kollegianten*; en *uit Medegedeelde Berigten*.

RICHARD,

RICHARD, (MARTINUS) gebooren te *Antwerpen*, in den Jaare 1591, een der vermaardste Kunstschilders zijner Eeuwe, niettegenstaande hij slegts ééne, en wel de flinkerhand hadde. Naa zich een tijd lang te hebben geoeffend onder den beroemden TOBIAS VERHAACHT, ondernam hij eene reize na *Italie*. Twee jaaren vertoefde hij in dat gewest, zijnen meesten tijd besteedende met het aftekenen der voornaamste Steden met roode aardè. Bij zijne wederkomst te *Antwerpen*, betuigde elk zijne verwondering over 's Mans ongemeene vorderingen. Veel werks maakende van het aftekenen van groote Gebouwen en Kasteelen, kwam hij, daar door, op zekeren tijd, in merkelijk gevaar. Want, ter voldoeninge van zijne heerschende zucht, genaderd zijnde tot aan den voet van het Kasteel van *Namen*, wierdt hij ontdekt, voor een vijandlijken Verspieder aangezien, en als zodanig in verzekering genomen. Doch toen men RICHARD vervolgens voor den Slotvoogd der Plaatze gebragt, en hij aan deezen de reden van zijn bedrijf ontvouwd hadt, verkreeg hij straks zijne vrijheid. Door zijne ongemeene bekwaamheid en naarstigheid verworf hij de agting van de vermaardsten zijner Kunstbroederen, met naame ook van VAN DYK; deeze heeft hem in portret gebragt, zo als hij zich vertoonde in zijne Kamer zittende om te schilderen. Onder 's Mans groote Stukken munt uit, de afbeelding der vlugt van JOSEF en MARIA met het Kindeken JEZUS na *Egijpte*. Midden in dit stuk, op het vlakke veld, vertoont zich een Kasteel, zeer kunstig uitgevoerd. RICHARD overleedt in den Jaare 1636, het vijfenveertigste zijns ouderdoms. Zijn Vader, DAVID genoemd, hoewel geen Schilder, was, egter, een voornaam Kunstkenner. Verscheiden voornaame liefhebbers van *Antwerpen* zonden hem na *Italie*, om 'er de beste stukken op te koopen en na *Brabant* over te brengen.

Zie VERMANDER.

RICHARDOT, (JOAN) Voorzitter van den Geheimen Raad en Lid van den Raad van Staate, onder de Aardshertogen, te *Brussel*, vermaard, in 's Lands Geschiedenissen, wegens zijn aan-

aandeel in de onderhandelingen tot Vrede of Bestand tusschen *Spanje* en de Nederlanden. Naa dat hij, alvoorens, eenige voorafgaande punten hadt helpen beraamen, verscheen hij, om het werk tot stand te brengen, in *'s Graavenhage*, in den Jaare 1608, nevens den Markgraave AMBROSIO SPINOLA, den Geheimschrijver des Konings, *Don* JUAN DE MARCICIDOR en den vermaarden Vader NEYEN en VERREIKEN. In de zamenkomsten, welke tusschen de wederzijdsche Gemagtigden wierden gehouden, voerde RICHARDOT, veelal, het woord van de zijde der Spanjaarden. 's Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD, uit den mond der Staaten, op zekeren tijd verklaard hebbende, dat zijne meesters niet gezind waren om in handeling te treeden, zonder de voorafgaande erkentenisse, aan de Spaansche zijde, der Veréénigde Gewesten, toonde zich RICHARDOT zeer toeschietende. „ Wat ons aangaat" (zegt men, zou hij thans verklaard hebben) „ indien 't u lusten mogt, zelf een Ko„ ninkrijk te zijn, gij moogt: wij willen 'er ons niet tegen„ kanten." Niet zo toegeeflijk gedroeg hij zich, toen de vrije vaart op de *Oostindiën* op het tapijt kwam. Het sterk dringen der Staatsche Gemagtigden op deeze vrijheid deedt hem in toorn ontsteeken, en zijne gewoone bedaardheid tot zo verre vergeeten, dat hij zich eenige scherpe, zelf dreigende uitdrukkingen liet ontvallen. Op een anderen tijd, het gesprek vallende op de vrije vaart op *Antwerpen*, tegen welke de Hollanders en Zeeuwen zich ernstig aankantten, nam RICHARDOT een zo schijnbaaren ernst aan, dat hij in traanen uitborst, en alzo den Staatsche Gemagtigden verklaarde, hoe zij, door te sterk op hun stuk te staan, gevaar liepen, van de gelegenheid, tot het treffen van vrede, te zullen laaten glippen. Hij voegde 'er nevens, vermids hij en de zijnen, alvoórens verder te gaan, verslag moesten doen aan den Koning, dat hij de Staaten vermaande, de voorwaarden van den Vrede zodanig te stellen, dat dezelve aangenomen konden worden door eenen Koning, die noch overwonnen, noch gevangen, maar tot den Vrede volkomen was geneigd.

Tot nog toe hadden de wederzijdsche Gemagtigden gehandeld over het sluiten van een bestendigen Vrede. Dewijl de onderhandelingen, hier omtrent, wierden afgebroken, viel men,

men, eindelijk, op het ontwerp raakende een veeljaarig Bestand of Stilstand van Wapenen. 't Is bekend, hoe dit plan, hoewel naderhand voltooid, thans niet tot volkomenheid gebragt wierdt. Onverrigter zaake vertrokken de Spaansche Gezanten uit *'s Hage*. In een gehoor van afscheid, welk zij, op den laatsten September des Jaars 1608, ter Vergaderinge der Algemeene Staaten hadden, voerde RICHARDOT het woord. Breed weidde hij uit in den lof der vredelievendheid, zagtmoedigheid en toegeeflijkheid der Aardshertogen, en beschuldigde de Staaten van onverzettelijke stijfzinnigheid en onbetaamelijke behandelinge van de Gezanten. Hij besloot zijne Rede met deeze dreigende woorden: „ Den geest van voor„ zegginge bezitte ik niet; maar ik bedriege mij geweldig, „ indien ik den dag niet reeds voorzie, op welken gij vrugt„ loos zult wenschen, dat u andermaal mogt aangebooden „ worden, 't geen gij thans zo stijfzinnig verwerpt. Het „ bloed, welk in 't vervolg staat vergooten te worden, zal „ u aan de misdaad van het versmaaden van den Vrede schul„ dig verklaaren." Kort daar naa vertrok RICHARDOT, nevens de overige Gezanten, uit *'s Hage*. 't Geviel dat een knegt in den herberg, in welken RICHARDOT zijnen intrek hadt gehad, de laade van eenen Tafel, staande in deszelfs Kamer, openende, in dezelve eenige papieren vondt. Uit nieuwsgierigheid de papieren doorziende, vondt hij 'er onder, het heimelijk Berigtschrift des Aardshertogens, naar 't welk de Gezanten, in hunne onderhandeling met de Staaten, zich te gedraagen hadden. De knegt gaf het geschrift aan Graave JAN VAN NASSAU, die in den zelfden herberg gehuisvest was; deeze wederom aan Graave FREDERIK HENDRIK, die het vervolgens zijnen Broeder Prinse MAURITS ter hand stelde. Langs deezen weg kwam het papier ter Vergaderinge der Algemeene Staaten, alwaar 'er ieder Lid een afschrift van nam: waar door het, wel haast, door den druk wierdt gemeen gemaakt, en in ieders handen kwam. Zeer verschillende wierdt over deeze gebeurtenis gedagt en gegist. Men vondt 'er, die in 't geheel geen geloof sloegen aan de wijze der ontdekkinge door den genoemden Knegt, en beweerden, dat het Geschrift den Gezant heimelijk ontstolen was, met oogmerk om door het ver-

spreid-

ſpreiden daar van, de Landzaaten op te zetten tegen de Spanjaards en het Beſtand, naardien in het Geſchrift eenige dingen voorkwamen, niet zeer gunſtig voor de vrijheid van den Godsdienst. Die de agterlaating voor weezenlijk hielden, verſchilden wederom van gedagten. De meesten geloofden, dat zulks geſchied was door agteloosheid, alzo RICHARDOT zich zelven naderhand deswegen beſchuldigde in verſcheiden Brieven, en te gelijk klaagde over het ſchenden van het regt der Volken, begaan in het verſpreiden van een Geſchrift, hem als Gezant aanbevolen. Anderen, evenwel, die verder meenden te zien, vonden hier in een loos beleid, en waren van oordeel, dat de Gezant het papier met voordagt hadt agtergelaaten, vermids in hetzelve eenige uitſlagen voorkwamen, wegens een Verbond van wederzijdſche beſcherminge, tusſchen de Spanjaards en de Staaten, van 't welk hij, langs deezen weg, de laatstgenoemden wilde op de gedagten brengen, terwijl hij meende, dat de tijd nog niet gebooren was om zulks bij monde te kunnen voorſlaan. Voor 't laatſte gevoelen meent men daar in eenig bewijs te kunnen vinden, dat de Aardshertog ALBERTUS, over dit voorval, nimmer eenig misnoegen heeft betoond tegen RICHARDOT, maar hem, zedert, zijne voorgaande bediening deedt hervatten, welke hij ook tot zijnen dood toe heeft waargenomen.

Zie *Negotiat.* DE JEANNIN; VAN METEREN; BOR, enz.

RIDDERSCHAP, (*Gelderſche*) in onderſcheiding van die der bijzondere Kwartieren, bezit en oeffent, te gader met de *Steden*, de opperſte magt en gezag, in zaaken, het gemeene Land en de Provincie over 't geheel betreffende. In het dagelijkſche leeven voeren de Gelderſche Ridders, veelal, den tijtel van *Baronnen:* zommigen ook dien van *Graaven*. Doch in hunne hoedanigheid van Leden van Regeeringe worden ze ſlegts *Jonkers*, *Riddermaatigen* of *Heeren* genaamd. Onder de vereischten, om als *Geldersch Ridder* erkend, en als zodanig als Lid van Staat te kunnen verſchreeven worden, zijn,

volgens 's Lands Plakaaten, deeze wel de voornaamste. Hij moet van den Hervormden Godsdienst belijdenis doen, en van een Geslagt zijn, welks Voorzaaten insgelijks ter Landschaps vergaderingen verschreeven geweest zijn. Hij moet een zeker getal van jaaren bereikt hebben, en genoegzaam gegoedigd zijn ten platten Lande. In vroegere tijden moest een Ridder zijne vaste wooning hebben op het Land; doch deeze vereischte heeft men, al zints lang, over 't hoofd gezien. Zij, die anderzins voor Riddermaatigen konden erkend worden, zijn, egter, uitgeslooten van de Vergaderingen der Provincie, indien zij zich in den Krijgsdienst begeeven hebben. Ongehuwde Zoonen van Ridders hadden, bij ouds, geenen toegang op de Landdagen, 't en zij ze op zich zelve woonden; doch ook hier in is, door den tijd, verandering ontstaan. Persoonen uit andere Gewesten, die onder de Geldersche Ridderschap begeeren te worden toegelaaten, moeten de bewijzen inleveren voor hunne Riddermaatige hoedanigheid *in hun eigen Gewest*; als mede kunnen aantoonen, dat de Geldersche Ridders 't hunnent worden toegelaaten. Hoewel het niet altoos het zelfde zij, wordt het getal der Geldersche Ridders, in alle de drie Kwartieren te zamen genomen, op zestig, meer of min, begroot.

Zie *Groot Geldersch Plakaatboek*; de *Landdag-Recessen* en J. SCHRASSERT, *Codex Gelro-Zutphanicus*.

RIDDERSCHAP; (*Hollandsche*) zie HOLLAND.

RIEBEEK, (ABRAHAM VAN) wierdt op den 18 October 1653 aan de Kaap de *Goede Hoop* gebooren, alwaar zijn Vader zich toen aan 't hoofd bevondt der nieuwe volkplantinge, door hem daar ter plaatze gesticht. In zijne jeugd wierdt hij na *Holland* gezonden, alwaar hij zich met grooten ijver op de Regtsgeleerdheid uitleide, en groote bekwaamheid verkreeg in deeze weetenschap. In 't Jaar 1676 vertrok hij, ruim tweeëntwintig jaaren oud zijnde, voor de Kamer *Enkhuizen*, aan boord van 't Schip *Vrijheid*, met de waardigheid van Onder-

koop.

koopman, en kwam in 't volgend jaar te *Batavia*, alwaar hij ras trouwde met de Juffer ELIZABETH VAN BOSTEN, en op den tweeden Augustus 1678 tot buitengewoon' Raad in 't Hof van Justitie wierdt bevorderd. In 't Jaar 1684 droeg de Gouverneur CAMPHUIS hem den post op van Sekretaris der Hooge Regeering, welken hij met veel lofs waarnam tot in 't Jaar 1690, toen men hem bevorderde tot Buitengewoonen, gelijk in 1693 tot Gewoonen Raad van *Indiën*. Op den zevenden Junij 1703 wierdt hij aangesteld tot Directeur Generaal, doch bekwam deeze waardigheid eerst op den eenendertigsten Januarij 1704; wanneer de Heer VAN HOORN dezelve geheel afstondt, om die van Gouverneur Generaal te aanvaarden; in welke hooge bediening de Heer VAN RIEBEEK op zijn beurt opvolgde in 't Jaar 1709.

Onder de Regeering des Heeren VAN RIEBEEK vielen weinig voornaame gebeurtenissen voor, doch wel veelerhande verschillen en wanorders; die men egter den Gouverneur niet kan wijten. De eerste onlusten openbaarden zich op *Celebes*, alwaar de Koningen van *Boni* en *Goa* in oorlog raakten, en de Maatschappij genoodzaakt wierdt den eersten te ondersteunen: met dat gevolg, dat de laatste, hoewel hij in 't begin eenige voordeelen behaalde, eindelijk de nederlaag kreeg.

Op de Moluksche Eilanden ontstondt, op den zelfden tijd, verschil tusschen TOLUCCO, Koning van *Ternate*, en HASSANODIN, Koning van *Tidor*, die altoos over hoop lagen; de laatste kwelde den eersten op veelerhande wijzen: waarop deeze een' engen weg bezette op 't Eiland *Gilolo*, 't geen de onderdaanen des Konings van *Tidor* verpligtte, somwijlen een' omweg van twintig dagen te neemen.

Om de gevaarlijke gevolgen deezer verschillen voor te koomen, wist de Heer PETERSON, Gouverneur van *Amboina*, geen beter middel, dan dien weg voor een ieder vrij te verklaaren; 't geen hij met het grootste regt kon doen, om dat dezelve op 's Compagnies bodem gelegen was. Doch de Koning van *Ternate* hadt hier in geen behaagen; 't welk den Gouverneur verpligtte over deeze zaak ernstig aan de hooge Regeering te schrijven, en eenen behoorlijken onderstand te verzoeken, die hem, zo ras mogelijk, wierdt gezonden. Zo

dra de hulptroepen waren aangekoomen, begaven zich de Gouverneur en Opperkoopman na *Tolucco*, met deezen eisch: om den weg in verfchil af te ftaan, of 'er zich toe te zien dwingen, en alle voordeelen, door de Maatfchappij aan den Koning toegeftaan, te verliezen. Ook nam men zijn' voornaamften geheimen Raad, die de drijfveer der onlusten was, in hegtenis, en zondt hem na *Banda* in ballingfchap; 't geen den Koning zulk eene vreeze aanjoeg, dat hij deeze engte aan de Maatfchappij overgaf, die aldaar een Fort met twaalf ftukken gefchut deedt bouwen.

Op *Amboina* ftierf in 't Jaar 1709 de beroemde HASSAN SOLIMAN, de rijkfte, fchranderfte en gevaarlijkfte Moor der Kust van *Hitou*, welke hij naar zijn welgevallen regeerde. Niettegenftaande zijne menigvuldige zamenfpanningen met den Koning van *Ternate*, en andere gevaarlijke ftreeken tegen de Compagnie, had dezelve hem egter, uit verfcheide Staatkundige inzigten, fteeds met veel agting behandeld. De Heer VAN RIEBEEK vondt ondertusfchen niet dienstig, een Neef des overleedenen in zijn' post te laaten opvolgen, maar gaf denzelven aan eenen ander.

Kort daar naa openbaarden zig op 't Eiland *Java* nieuwe onlusten, die tot eenen zwaaren oorlog aanleiding gaven. In 't Jaar 1712 ontving de Heer VAN RIEBEEK een Gezantfchap van den Keizer, 't welk zijne betrekking hadt tot de twee volgende zaaken: 1. Om te weeten, of de Maatfchappij goed zou keuren, dat zijn Zoon hem, thans zestig jaaren oud, ter zijner tijd in 't gebied zou opvolgen; 2. om te verftaan, hoe de Maatfchappij zig zou gedraagen, indien de Prinfen van *Sourabaja* zig tegen deeze opvolging zouden aankanten, gelijk thans waarfchijnelijk viel. In 't volgend jaar ontving de Regeering een tweede Gezantfchap van veel aanbelang, 't geen met zeer groote gefchenken voorzien was, en op den tweeden Maij 1713 plegtig wierdt ontvangen. De Gezanten ten gehoor toegelaaten zijnde, verzogt de Gouverneur hen, den Keizer in geheugen te brengen, in welke onlusten de Compagnie zig ten zijnen behoeve had geftooken; de moeite, die zij zig had verwekt, en de fommen tot zijn voordeel door haar verfpild; de beloften door hem in gevolge van dien gedaan,

en

en de verpligting, die op hem lag om dezelve te volbrengen. Hier mede wierden de Gezanten te rugge gezonden, met het geschenk van een' schoonen Kemel.

Die van *Sourabaja* bereidden zich ondertusschen ten oorlog, en verzamelden van alle kanten eene menigte troepen, die hen zeer gedugt maakten voor den Keizer. Het duurde egter noch eenige jaaren, eer de zaaken tot eene openbaare vredebreuk kwamen; doch deeze heeft de Heer VAN RIEBEEK niet beleefd.

In 't Jaar 1707 waren twee magtige Vorsten gestorven, te weeten de Keizer van *Kandy* en de Groote Mogol, de eerste een vreedzaam en de ander een onstuimig mensch. De Zoon en Opvolger des eersten was WIKA SINGA, toen oud zeventien jaaren, een Vorst van een' zeer wreeden en trouwloozen aart, die den Hollanderen een' tweeden RAJA SINGA deed vreezen; doch hij voerde niets uit, 't geen hunne belangen hinderlijk was.

Shah ALEM BHADUR, Zoon en Opvolger van den beroemden AURENG ZEB, bezat niets van den onstuimigen aart zijns Vaders. De Maatschappij besloot in 't Jaar 1710 hem een plegtig Gezantschap te zenden; tot welken post benoemd wierdt de Heer C. BEZUYEN, Directeur van *Suratte*; maar deeze op reis komende te sterven, wierdt in 't volgend jaar tot zijn Opvolger benoemd de Heer KETELAAR, die zeer wel ten Hove wierdt ontvangen, en op alle zijne verzoeken eene gunstige toestemming verkreeg. Deeze goede uitkomst was men hoofdzaakelijk verschuldigd aan eene Portugeesche Dame, Donna JULIANA DIAS DA COSTA, Gouvernante van 't Serrail des Keizers: doch dezelfde dag, op welken den Ambassadeur, wegens 't goed gevolg zijner handelingen, wierdt geluk gewenscht, verloor de Keizer het leeven, door de verraaderlijke pook van eenen zijner Generaalen, die aanstonds door de Lijfwagten wierdt aan stukken gehouwen. De daarop volgende verschillen, tusschen de Zoonen van den overleedenen, verwekten den Ambassadeur niet weinig moeite; doch eindelijk, toen de oudste, genoemd MOCSODDIEN, op den troon was bevestigd, namen de zaaken der Compagnie een beteren keer; 't geen egter van korten deur was: want een nieuwe opstand

deedt dien Vorst in 't volgend jaar zijn hoofd verliezen, en plaatste op den troon TIA ROCHSIEER, welke het Comptoir van *Bengalen*, tot groot nadeel der onzen, had uitgeplonderd, en daarenboven nog wel vierdehalf ton gouds ontving tot geschenken, hoewel zonder eenige vrucht.

In *Persien* verloor de Maatschappij in 't Jaar 1713 eenen schat van vijf tonnen gouds, door de onvoorzigtigheid van den Directeur PIETER MACARE, die zijn toevlugt genomen hebbende onder den *Sophi*, te vergeefs wierdt opgeëischt, tot in 't Jaar 1716, wanneer de Gouverneur hem in handen kreeg, door 't beleid van den Heer KETELAAR, toen ter tijd Gezant aan dat hof.

Alle deeze onheilen waren voorzeker op geenerhande wijze aan den Heer VAN RIEBEEK te wijten, maar moesten nogthans ten uitersten onaangenaam zijn voor de Heeren Bewindhebbers. hier bij voegde zich nog een opstand op de Westkust van *Sumatra*, werwaards men troepen moest zenden om de Belhamels te beteugelen. In 't Gouvernement van *Malacca* gebeurden ook groote wanorders, die ten gevolge hadden, dat de beide voornaamste Regenten dier plaatze door den Raad van Justitie aldaar wierden afgezet, en in zwaare geldboeten verweezen. Doch de Raad van *Indien* te *Batavia* scheen gunstiger over hen te denken: want door deezen wierden zij in hunne eer en ampten hersteld. Eindelijk zag men in dit jaar, 't geen 't laatste was van 't leeven des Heeren VAN RIEBEEK, een Reglement voor den dag koomen, aangaande de hoeveelheid der goederen, die een ieder, naar maate zijns aanziens, uit de *Indien* met zich zou mogen voeren.

Men ziet uit dit verhaal, dat de Heer VAN RIEBEEK weinig gelegenheid heeft gehad om zijn beleid ten nutte der Maatschappij te doen blijken. Ook hadt hij het ongeluk, van zeer dikwijls in geschil te zijn met eenige Raaden van *Indien*, en in 't bijzonder met den Directeur Generaal DOUGLAS, een man van een zwak gestel en geringe zielsvermogens, dien de Gouverneur dikwijls in den vollen Raad zodanig doorstreek, dat hij somwijlen eenige weeken lang uit verdriet het bed hieldt. De Heeren VAN ZWOL en CHASTELEIN waren de eenigste onder de Raaden, die den Directeur durfden ondersteunen; en 't

was

was ook door hun beleid, dat deeze twee Hoofden der Indische Regeering, ten minsten in schijn, wederom verzoenden: hoewel, van den kant des Gouverneurs, onder deeze voorwaarde, dat al wat geschreeven was, geschreeven zou blijven, en naar Holland worden gezonden. 's Gouverneurs mond en pen waren beide van 't grootst vermogen, en bij een ieder ten hoogsten gevreesd. Voor 't overige was de Heer VAN RIEBEEK een zeer eerlijk man, niet minder geestig dan werkzaam en zedig; en hij had niets tegen zich, dan zijnen verdrietigen inborst, waar door hij zo voor anderen als voor zich zelven zeer lastig was. Zijn voorhoofd was altoos gefronsd, en niemand durfde zich beroemen, van hem ook te hebben zien lachen. Zijne te groote gestrengheid liet zich nooit verzachten door geschenken. Hij was niet vatbaar voor omkooping, doch steeds belangeloos. Ook hieldt hij zich niet op met het verzamelen van groote schatten, maar vergenoegde zich met zijne inkoomens, zonder veel op te leggen. Hij hadt eene groote drift voor paerden, en reed zeer dikwijls naar zijn buitengoed, zeven of acht mijlen van *Batavia*, vergezeld door een stoet van slavinnen, rijdende op ezels.

Het voornaamste, 't geen de Heer VAN RIEBEEK uitvoerde, waren eenige togten na de grenzen der Koninkrijken van *Jacatra* en *Bantam*, of na de Zee van den Zuidkant des Eilands; hij liet zelfs derwaards een weg aanleggen en aldaar een vlek stichten, om met zekerheid te weeten, wanneer, of welke schepen daar voorbij voeren. Zommige lieden verzekeren, dat deeze togten zeer nuttig voor de Maatschappij zijn geweest; ten eersten, om dat hier door eene groote daaling kwam in den prijs des Zwavels, en ten anderen, om dat men dus gelegenheid kreeg tot eene meer naauwkeurige kennis van de inwendige gesteldheid des Lands. Maar andere zijn van meening, dat deeze redenen niet genoegzaam waren voor een Gouverneur Generaal om zich zo verre van zijne Hoofdstad te verwijderen, en 't bestier aan anderen over te laaten; waar bij nog koomt, dat de Generaal door de onvermijdelijke moeielijkheden der reizen zijne gezondheid niet weinig benadeelde, terwijl veele Javaanen, die den snellen

trein der paerden te voet moesten volgen, onderweg dood bleeven.

Het gebeurde op een deezer togten, op welken men zeer veel te lijden had van de brandende hitte bij dag en van de doordringende koude bij nacht, dat de Gouverneur VAN RIEBEEK door eene zwaare krankte wierdt overvallen, die hem zo hevig aangreep, dat hij niet langer te paerd kon zitten, maar door eenige perfoonen na *Batavia* moest gedraagen worden, alwaar hij nog daarenboven niet, dan met het uiterste gevaar, te rugge kwam; dewijl hij van 't overige gezelschap der Ruiters afgedwaald zijnde, door de onvoorzichtigheid zijner gidsen, in eene zeer gevaarlijke woestijne was aan 't dwaalen geraakt. Maar hadt hij het geluk zijn leeven uit deeze oogenschijnlijk verderffelijke gevaaren te redden, hij moest het egter, eenige weeken laater, in zijn Hoofdstad verliezen, alwaar hij op den zeventienden November 1713 kwam te overlijden, en op den twintigsten dier maand met de gewoone plegtigheden wierdt bijgezet. Zijne Echtgenoote overleefde hem alleen vijf maanden, en zijne kinderen keerden in 't volgend jaar na *Holland* te rug. De Zoon des Gouverneurs verkreeg den titel van Heer van *Bunschooten*; zijne jongste Dochter trouwde te *Batavia* met den Heer VAN OOSTEN; terwijl zijne oudste Dochter, Mevrouwe BORS VAN WAVEREN, voor de derde keer Weduwe was.

Wij moeten hier nog bij voegen, dat, volgens onze berigten, de Heer VAN RIEBEEK reeds, zedert 't Jaar 1710, zijn ontslag bij de Maatschappij had zoeken te verkrijgen; ook dat hij, in 't vervolg, bij gelegenheid zijner geschillen met den Raad van *Indien*, deeze verzoeken menigmaal had vernieuwd; maar dat dezelve altoos door de Bewindhebbers van de hand waren geweezen.

RIED, een Dorp in *Friesland*, onder 't Kwartier van *Westergo*, in de Grietenij *Franekeradeel*. Het ontleent zijnen naam van een Water, 't welk, ter Noordzijde van dit Dorp, na het nabuurig *Berlikum* loopt. 'Er staan slegts eenige weinige huizen. De Predikant, welke hier zijne wooning heeft

heeft, verrigt ook den dienst in de twee naastgelegene Dorpjes *Bour* en *Dongjum*. Van de Staten, eertijds hier om en bij gelegen, is *Andla-State* alleen over gebleeven; doch heeft haare oude gedaante al voor lang verlooren. Het is thans eene aanzienlijke Boerderij met eene fraaie Heerenhuizing, zints geruimen tijd de eigendom van het deftig Burger-Geslagt FONTEIN, te *Harlingen*. De stigter deezer State, GODEFRIDUS ANDLA, was eerst Pastoor te *Ried*, daar naa Abt van het Klooster *Lidlum*, en hadt veel deels in de twisten tusschen de *Schieringers* en *Vetkopers*, van welke hij de laatstgenoemden was toegedaan. In 't einde van zijn leeven verliet hij de Abtdij, en wierdt Pastoor te *Berlikum*.

Zie WINSEMIUS en SCHOTANUS.

RIEDERKERK; zie RIEDERWAARD.

RIEDERWAARD, (*De*) eene Landstreek, in *Zuidholland*, in aloude tijden van veel grooter uitgestrektheid dan ten huidigen dage. Tegenwoordig bevat zij niets meer dan het Ambagt *Riederkerk*, en grenst, ten Zuiden, aan den *Zwijndregtschen Waard*. De reden der benaaminge moet, hoogstwaarschijnlijk, gezogt worden in den alouden eigendom deezer Landstreeke, als toebehoord hebbende aan het Geslagt van RIEDE, afstammende van een jonger Zoon van het aanzienlijk aloud Geslagt VAN DE MERWEDE. De *Riederwaard*, door dit Geslagt in dijk gebragt zijnde, zou, vervolgens, daar van den naam ontleend hebben. Dit althans is zeker, dat het Huis VAN RIEDE, eertijds, in deezen oord, zeer uitgebreide goederen en landeigendommen plagt te bezitten. Omtrent het midden der Elfde Eeuwe vindt men reeds daar van gewag gemaakt. De *Riederwaard*, ruim driehonderd jaaren laater, door een zwaaren vloed overstroomd zijnde, bleef onder de wateren bedolven, tot aan het begin der Vijftiende Eeuwe, wanneer hij, volgens Handvest van Hertog ALBREGT VAN BEYEREN, van nieuws, in dijk gebragt wierdt. Een Dijkgraaf en vijf Hoogdijkheemraaden oeffenen hier het Dijksgeregt,

met het geen daar aan verknogt is. — In de *Riederwaard* legt het Ambagt *Riederkerk*, van groote uitgeſtrektheid, als bevattende achttienhonderd Morgens Lands. Het getal der Huizen vinden wij onderſcheidenlijk opgegeeven. Het middengetal, in dit verſchil, is tweehonderdzestig. De Kerk is een zeer fraai gebouw, doch van welke de tijd der ſtigtinge onbekend is. Volgens sommigen zou de Kerk niet zo oud zijn als het Dorp. Zij wordt door haaren eigen Leeraar bediend.

Zie OUDENHOVEN, *Zuidholland*.

RIETVELD, eene ſtreek Lands onder het Rhijnlandſche Dorp *Alfen*, ſtrekkende van bij den hoogen Rhijndijk af tot aan het Dorp *Hazerswoude*. De uitgebreidheid wordt begroot op tweehonderdvierëndertig Morgens Lands. De grond daar van, verhaalt men, was, van ouds, zo week en moerasſig, dat men daar in eenen ſtok konde ſteeken, ter lengte van twaalf voeten, zonder dat men, op die diepte, nog vasten grond konde peilen. Ligt is hier uit af te leiden, dat men, in dien ſtand van zaaken, aldaar weinige of geene vrugten inzamelde. Met groote moeite en kosten heeft men den grond opgehoogd, en zo veel vastheid bekoomen, dat men 'er, heden ten dage, zeer goede Weilanden vindt.

RIETVELD, een Ambagt, in *Zuidholland*, in het Land van *Arkel*, en met het Ambagt van deezen naam, zo in het Burgerlijke als in het Kerkelijke, vereenigd. Van de zevenhonderdachtentwintig Morgens Lands, welke de beide Ambagten bevatten, behooren de minſten, naamelijk tweehonderdvijftien, onder *Rietveld*. Zo ſtaat het ook met het getal der Huizen. Te gader tellen ze, volgens de laatſte Lijst der Verpondingen, eenenzestig, en *Rietveld*, van deezen, dertien Huizen. De Kerk ſtaat te *Arkel*.

RIETVELD, in het *Baljuwſchap van Woerden*, maakt, met *de Bree*, éëne Ambagtsheerlijkheid uit. Te zamen leggen ze aan de Noordzijde van den Rhijn, en bevatten achthonderd en drie Mor-

Morgens en vijftien Roeden Lands. Volgens de laatste opneeming telt men 'er drieëndertig Huizen.

RIETWYK, te gader met *Rietewijkeroord* ééne Ambagtsheerlijkheid, in *Hollands* gedeelte, *Kennemerland.* Bij verkorting worden ze, in de gemeene landtaale, *Rijk* en *Rijkeroord* genaamd. Door de nabijheid aan het Haarlemmer Meir, is *Rietwijk* meest weggespoeld, en is, op de uitgestrektheid van het ander gedeelte, bezwaarlijk, eene vaste bepaaling te maaken. 't Geen van *Rietwijk* nog in weezen is, grenst aan het Dorp *Sloten. Rietwijkeroord* legt bij *Amstelveen* en *Aalsmeer.* Aan den Heere van *Heemstede* koomt de Ambagtsheerlijkheid toe in eigendom.

RINSMAGEEST, bij verkorting, door de Landzaaten, gemeenlijk, *de Geest* genoemd, een Dorp in *Friesland*, onder het Kwartier *Oostergo*, in de Grietenij *Dantumádeel.* Het is een fraai Dorp, bestaande uit eene dubbele rije huizen. Tot gemak der Ingezeetenen, loopt van daar een Vaart na de zogenaamde Dokkummer Ee, of Trekvaart. Waarschijnlijk heeft de laage broekige grond, van ouds *Geestgrond* genoemd, aanleiding tot den naam gegeeven. Nog heden ten dage is aan drie kanten de grond nog zeer laag, en alleen aan den Oostkant zeer goed Bouwland. Boven de meeste Friesche Dorpen munt *Rinsmageest* uit, door de menigte aloude Staten of adelijke Gestigten, welke, al voor lang, hier plagten te leggen; van welke de meesten in Boerderijen veranderd, doch eenigen, deels in haare aloude gedaante, deels onder die van hedendaagsche Buitenplaatzen, nog in weezen zijn. *Eysinga-State* munt hier inzonderheid uit. Door het Geslagt van SCHWARTZENBERG, met naame ook door den Heer Jr. WILKO HOLDINGA, *Baron thoe Schwartzenberg en Hohenlandsberg.* Vrij- en Erfheer van *Ameland*, en Grietman van *Barradeel*, wierdt zij in haaren tegenwoordigen staat gebragt. Bijkans alles ontmoet men hier, 't geen de Landhuizen in *Holland* tot sieraad, gemak en vermaak verstrekt. Van *Tjaarda-State*, leggende digt aan de Kerk van het Dorp, zijn de voorgaande eigenaars, reeds vóór honderden van jaaren, vermaard in

's Lands

's Lands Geschiedenissen. Het aloude Klooster *Klaarkamp*, in den Jaare 1165, gebouwd, en naar de stigteresse, KLARA, eene zeer vermogende Weduwe, dus genaamd, plagt insgelijks te leggen in de nabuurschap, ten Noorden van dit Dorp. Binnen zijne buitenste Graft, wil men, zou het ruim zestien Morgens gronds beslagen hebben. Het Gebouw is al lang verdweenen, en daar van geen ander overblijfzel in weezen dan een oude Buitensingel, binnen welken drie Boerenwooningen beslooten leggen. *Rinsmageest* is de geboorteplaats van den vermaarden VORPERUS THABORITA.

Zie WINSEMIUS.

RIPPERDA, (JOAN WILLEM VAN) gemeenlijk bekend bij den naam van *Hertog van Ripperda*, verkreeg dien tijtel, niet volgens geboorteregt, maar door de gunst des Konings van *Spanje*. Wegens zijne afkomst, opvoeding, en 't geen verder zijne verrigtingen, in zijne vroegste jaaren betreft, kunnen wij, bij gebrek aan de noodige aantekeningen, weinig melden. De Leezer vergenoege zich dan met 't geen wij hebben kunnen opspooren. Het land zijner geboorte was de Provincie van *Groningen en Ommelanden*, alwaar zijne Ouders, uit een oud en edel geslagt afkomstig, op hunne Landgoederen leefden; zij deeden belijdenis van den Roomsch-Catholijken Godsdienst, en, hoewel in ruime omstandigheden leevende, was zulks oorzaak, dat zijn Vader nimmer tot eenig Staats-ampt bevorderd wierdt. Zijn geslagt, evenwel, althans eenigen, welke den naam van RIPPERDA voerden, hebben, weleer, aan 't roer van Staat gezeeten. Onder de Leden, uitmaakende het Gezantschap, om KAREL DEN II, met zijne herstelling op den Engelschen throon te begroeten, vinden wij eenen JOACHIM RIPPERDA, Heer van *Farmsum*; en ADOLF HENRIK RIPPERDA *tot Beurze*, Heer van *St. Jans Dam*, was, in den Jaare 1667, een der Gevolmagtigden der Staaten op de Vredehandeling te *Breda*. De Vader van onzen RIPPERDA, uit den aart een Vroom en Godvrugtig man, droeg alle noodige voorzorge, om aan zijnen Zoon eene opvoeding te geeven, met

met het aanzien zijner geboorte overeenkomftig. Hij zondt hem na het Hooge School te *Leiden*, hoewel de vreeze, dat de Jongeling, door zijne verkeering met Protestantfche Leermeesters en Medeleerlingen, aan zijn geloove mogt fchipbreuk lijden, in 't eerst hem hierin tegenhieldt. RIPPERDA was nog zeer jong toen hij hier ter Schoole wierdt befteld; doch door den ijver, met welken hij zich kweet, wierdt dit vergoed. Maar deeze ijver verflaauwde eerlang; 't welk den Vader noodzaakte, eenen zijner Leermeesteren te verzoeken, hem hier over ernftig te onderhouden. Hij, hier van verwittigd, vatte zulk een hevig misnoegen op tegen den ouden Heer, dat het geheugen daar van hem zo leevendig bij bleef, dat hij bij 's Vaders overlijden zelfs geene traanen ftortte. Dit was het eerfte bewijs van dien wraakzuchtigen aart, van welken hij naderhand zo dikmaals blijken gaf.

Niet meer dan dit weinige hebben wij kunnen vinden raakende zijn gedrag tot op dien tijd, in welken hij tot gewigtige Staatsampten verheeven wierdt. De Heer VAN RIPPERDA was naamlijk van een ftaatzuchtigen aart, en brandde van begeerte om tot meerder aanzien in de waereld bevorderd te worden. Hier toe wierdt de weg hem afgefneeden, doordien hij van den Roomfchen Godsdienst belijdenis deedt. Nogthans werkte zijne eerzugt fterker dan zijne aankleeving aan de voorouderlijke beginzels, en hij befloot, eerlang, de Gemeenfchap der Roomschgezinden te verlaaten, en die der Hervormden te omhelzen. Thans was de weg tot bevorderinge geopend; binnen kort nam hij, als afgevaardigde wegens de Provincie *Stad en Lande*, zitting in de Vergadering der Algemeene Staaten. Dit gebeurde omtrent den Jaare 1713. Twee jaaren laater hadden de Staaten beflooten, een buitengewoon' Gezant na *Spanje* te zenden. De Heer VAN RIPPERDA, als bij een ieder bekend voor zeer bekwaam tot zulk een post, wierdt derwaards afgevaardigd. In Julij kwam hij te *Madrid* aan, doch deedt eerst zijne openbaare intrede te *Madrid* in April des volgenden jaars. Op zijn eigen verzoek, verkreeg hij van de Algemeene Staaten den tijtel van Ambasfadeur, doch geen verhooging van wedde.

De

De persoon, welke thans aan het Hof van *Madrid* 't meest vermogt, was de Cardinaal DEL GUIDICE; met deezen ging RIPPERDA eene naauwe vriendschap aan. Door dit middel raakte hij meermaalen in gesprek met sommige Jesuiten, welke, volgens de gewoonte hunner orde, alle middelen in 't werk stelden, om den Ambassadeur tot den schoot der Kerke te doen wederkeeren. De groote beloften van bevorderinge aan het Spaansche Hof, welke zij hem deeden, maakten geene geringe indrukzels op zijn eerzuchtig gemoed; doch hij stelde het voorneemen, welk hij nu reeds opvatte, uit tot beter gelegenheid.

Ondertusschen slaagde de Heer VAN RIPPERDA gelukkig in het oogmerk van zijn Gezantschap; 't welk was, eenige Artikelen, den Vrede en Koophandel betreffende, te regelen. Wel haast won hij ook de gunst van zijne Majesteit, en inzonderheid van de Koninginne; door zijne aangenaame verkeering, zijne schranderheid en welbespraaktheid raakte hij in agting bij de meeste Rijksgrooten en buitenlandsche Afgezanten. Doch terwijl dus zijn naam en agting groeide, wierdt hij, in November des Jaars 1716, van de Algemeene Staaten te rug ontbooden. Hij ontving dit bevel met blijdschap, alzo 't hem gelegenheid verschafte om 't voorneemen, welk hij heimelijk hadt opgevat, ten uitvoer te brengen, om naamelijk, naa zijne te rug komst uit *Holland*, den Protestantschen Godsdienst af te zweeren, de belangen zijns Vaderlands te verlaaten, en zich aan die van zijne Katholijke Majesteit gantschlijk over te geeven. Geheel *Madrid*, alle de buitenlandsche Staatsdienaars, in één woord, elk die eenige kennis en omgang met RIPPERDA gehouden hadt, zag hem met leedweezen vertrekken; zo diep hadt hij zich, door zijne vriendlijke verkeering, bij eenen ieder weeten bemind te maaken.

In den *Hage* aangekomen zijnde, deedt hij verslag van zijn Gezantschap; doch vermids hij zijne huisvrouw en kinderen te *Madrid* hadt agter gelaaten, openbaarde hij al vroeg zijn voorneemen om spoedig derwaards weder te keeren, en 'er voorts het overige zijner dagen in stilte door te brengen. Ondertusschen was 'er, geduurende zijn verblijf hier te lande, op de eene of andere wijze, iets uitgelekt van zijne voorgenomen

men veranderinge van Godsdienst; doch van zijne gemeenzame Vrienden hier over onderhouden, ontkende hij zo ernstig, dusdanig een oogmerk te hebben, dat de meesten 'er voorts geen geloof aan floegen; hoewel sommigen niet konden nalaaten, deswegen eenig vermoeden te koesteren. Om zijne voorgenomene te rug reize na *Spanje* zo dra mogelijk voort te zetten, vertrok hij na *Groningen*; aldaar de noodige orders op zijne zaaken gesteld hebbende, keerde hij weder in *'s Hage*, en zette eerlang zijne reize voor na het bij hem zo geliefde Spaansche Rijk. Te *Madrid* wierdt hij met opene armen van zijne Vrienden ontvangen, en ontmoette insgelijks eene zeer gunstige bejegening van hunne Majesteiten, bij welke hij spoedig gehoor verwierf.

Thans geene redenen meer hebbende, om zijne verandering van Godsdienst geheim te houden, wierdt zijn voorneemen welhaast rugtbaar, en zijn huis dagelijks overloopen van allerlei soorten van Geestelijken, om hem met zijne wederkeering in den schoot der Kerke geluk te wenschen, en voorts tot standvastigheid te vermaanen. Om de geheele waereld van de opregtheid zijner Bekeeringe te overtuigen, wierdt raadzaam geoordeeld, dat hij den Hervormden Godsdienst openlijk behoorde af te zweeren; 't welk geschiedde met de volgende plegtigheden.

Op den dag, tot deeze verrigting bestemd, begaf de Heer RIPPERDA zich, des morgens ten elf uuren, na het Paleis van *St. Ildefonse*, alwaar de Prins van *Asturie* en verscheiden Grandes van *Spanje* hem verwagtten. De plegtigheid begon met eene vermaaning, die hem een Jesuit deedt, welke met de zorge van hem te bekeeren, door den Cardinaal DEL GIUDICE, was belast geweest. Vervolgens wierdt hij na de Koninklijke Kapel geleid, alwaar de Koning, de Koningin en de Infanten in hunne gestoelten zaten om de plegtigheid te aanschouwen. *Don* ANTONIO ALVARO DE MENDOÇA deedt eene zeer nadruklijke Redevoering, waarin hij zich bevlijtigde om de dwaalingen der Hervormden aan te toonen. Vervolgens kwam hij tot een Lofrede van de Apostolische Katholijke Roomsche Kerke; hij deedt haare onafgebrokene opvolging zedert de tijden der Apostelen zien, en besloot met den

nieuw-

nieuwbekeerden met lofredenen te overlaaden. Vervolgens hoorde RIPPERDA de Misse, welke insgelijks door MENDOÇA wierdt bediend en die hem ook den Eed afnam. De Plegtigheid geëindigd zijnde, bedankte hij den Prins van *Asturie* voor de eer, welke hij hem gedaan hadt, van bij zijne Afzweering tegenwoordig te zijn, en, hunne Majesteiten gegroet hebbende, vertrok hij van *St. Ildefonse*, om tegenwoordig te zijn op het pragtig middagmaal, welk de Jesuiten, ter dier gelegenheid, hadden doen bereiden. In het Klooster met den Abt *Don* ANTONIO ALVARO DE MENDOÇA aangekomen zijnde, wierdt hij aldaar over zijn Bekeering begroet door alle de Geestlijken en verscheiden Grooten van het Rijk, door den Generaal der Jesuiten aldaar genodigd; wordende 'er voorts niet meer van Godsdienstige onderwerpen gesproken, maar den dag met drinken en luidrugtig vermaak doorgebragt.

Een zo vreemde stap, gedaan door een persoon van wezenlijke verdienste in verscheiden opzigten, en die weleer den Algemeene Staaten in de hoedaanigheid van Gewoonen Afgezant gediend hadt, kon niet nalaaten, zo dra dezelve rugtbaar en door onlochenbaare bewijzen wierdt bevestigd, in de Nederlanden veel opspraaks bij sommigen, en goedkeuring bij anderen te verwekken. De Heer VAN RIPPERDA ontving deswegen verscheiden brieven van bestraffinge of gelukwenschinge, naar gelang de schrijvers van verschillende gevoelens gedreeven wierden. Ook tragtte hij zelf zijnen gedaanen stap bij sommigen der eerstgemelden, zo goed als hij konde, op zijne wijze te verdeedigen; terwijl hij ondertusschen in *Spanje* zeer gevleid en gestreeld wierdt van allerleie soort van Geestlijken, vooral de Jesuiten, met welken hij veelvuldigen omgang hadt, en die niet nalieten, hunne gestadige poogingen aan te wenden, om hem in de nieuwlings aangenomene Leere te bevestigen.

Ondertusschen waren het de Godgeleerde onderwerpen niet alleen, welke de aandagt van den Heer VAN RIPPERDA bezig hielden. Zijne verregaande Staatzugt deedt hem wel haast na gelegenheid zoeken om zijne heerschende neiging bot te vieren. Deeze gelegenheid vondt hij in den vrijen toegang en gemeenzaame verkeering, welke hij hieldt met den Kardi-

naal

naal ALBERONI, die van den armoedigsten toestand tot de waardigheid van Kardinaal en eersten Staatsdienaar van het Spaansche Hof was opgeklommen. Een persoon als RIPPERDA was van ongemeenen dienst voor deezen doorsleepenen Staatsman, welke zich dikwijls, in zaaken van de uiterste aangelegenheid, van hem bediende tot het smeeden en uitvoeren van ontwerpen, op den toenmaaligen toestand van Europa betrekkelijk; gelijk dan ook de Kardinaal deeze moeite niet onbeloond liet, tragtende, op 't zorgvuldigst, de bevordering van zijnen Vriend te bewerken. Door deezen, waarschijnlijk, verkreeg hij het Ampt van Opziener der Fabrieken, in *Spanje*, omtrent deezen tijd opgeregt: een Ampt, 't welk, schoon zeer voordeelig, dewijl het met zijn heerschende neiging niet overeenkwam, van hem met tegenzin wierdt waargenomen.

Niets wisselvalliger en onzekerder dan de gunst der Vorsten, is eene aanmerking, door den spoedigen val van menig Staatsman bekragtigd. De Kardinaal ALBERONI ondervondt derzelver waarheid op 't nadrukkelijkst. Door het mislukken zijner uitgestrekte ontwerpen, verviel hij bij zijne Katholijke Majesteit in ongenade, en was genoodzaakt het Hof te verlaaten. Hier door miste de Heer RIPPERDA zijnen voornaamen steun, en tevens de hoop op verdere bevordering. Dit deedt hem besluiten, het voorbeeld zijns begunstigers te volgen, en na *Segovia* te vertrekken, alwaar hij een vermaaklijk Landgoed bezat. Hij deedt wel, nu en dan, eenen keer na *Madrid* om hunne Majesteiten te begroeten; doch alzo het aanzien, welk hij ten Hove gehad hadt, merkelijk was verminderd, besloot hij het Hof voor altoos te verlaaten, en zich niet verder met Staatszaaken te bemoeien; een besluit, zeer naar den zin zijner Echtgenoote; alzo hij, eenigen tijd, het hoofd vol hebbende gehad met Staatkundige ontwerpen, zich naauwlijks met de zaaken van zijn Huisgezin bemoeid hadt.

Door de gestadige onlusten, in welke het Spaansche Hof was ingewikkeld, waren de Handwerken in dat Rijk in merkelijk verval geraakt. Zijne Majesteit, gezind om dezelve aan te moedigen en in beteren staat te brengen, ontboodt RIPPERDA van zijn stil Landverblijf ten Hove, alwaar hij van

beide hunne Majesteiten, met vriendlijke verwijtingen over zijne afzondering, minzaam wierdt ontvangen. De Koning openbaarde hem zijn oogmerk, en gaf hem tevens bevel, zich na *Frankrijk* te begeeven om aldaar Werklieden op te zoeken, die in *Spanje* zich met der woon wilden nederzetten. RIPPERDA, inwendig verdrietig dat hij tot geene gewigtiger bezigheden wierdt gebruikt, aanvaarde dien last half tegen zijnen wil; doch hadt, egter, geen moeds genoeg om zulks te laaten blijken. Hij begaf zich dan op reize, doch hadt het ongeluk van in *Frankrijk* geene bekwaame voorwerpen te kunnen opdoen; waarom hij zich na *Holland* begaf, in hoope van aldaar beter in zijn oogmerk te zullen slaagen. Zijn wensch gelukte hem; hij hadt het genoegen van vijftig Werklieden in zijn aanzoek te doen bewilligen, en eerlang de reize na *Spanje* te scheep aanneemen.

De moeite, welke RIPPERDA hadt genomen, in de ontwerpen van zijnen Koning te bevorderen, wikkelde hem op nieuw in deszelfs gunste, en deedt hem meer en meer het vertrouwen van zijne Majesteit winnen. Dit bleek wel haast, doordien zijne Katholijke Majesteit, iemand benoodigd zijnde om met een gewigtigen last na 't Weener Hof te zenden, onder zijne Amptenaars niemand daar toe bekwaamer oordeelde dan onzen RIPPERDA. In gevolge hier van vertrok hij na *Weenen*, alwaar hij bij den Keizer, kort na zijne aankomst, ter gehoor wierdt toegelaaten, en bewerkte dat het Vrede-Verbond tusschen de twee Mogendheden, op den 30 April des Jaars 1725, gerekend wierdt. Niet weinig roems behaalde de Heer RIPPERDA in deeze onderhandeling, alzo hij in dezelve meer verrigtte, dan zelfs zijn Koninklijke Meester verwagt hadt, en hij zwaarigheden uit den weg ruimde, welke voor de grootste Staatsmannen, welke dit Verbond in 't ruwe ontworpen hadden, onoverkomelijk scheenen. Naa dus het oogmerk van zijn Gezantschap gelukkig bereikt te hebben, wierdt hij wederom na *Madrid* te rug ontbooden, en ontving tevens bevel, om zijnen Zoon, welke hem verzeld hadt, en nog niet hooger dan den ouderdom van negentien jaaren bereikte, te *Weenen* te laaten, om de zaaken van *Spanje* waar te neemen. Bij zijn Afscheidsgehoor ontving hij van zijne Keizerlijke

lijke Majesteit een geschenk, welk op vijf duizend florijnen wierdt geschat. Ook liet de Koning van *Spanje* niet na om hem bij zijne te rug komst de duidelijkste blijken te geeven, hoe zeer hij voldaan was over 't geen RIPPERDA in zijn Gezantschap verrigt hadt. De bediening van Superintendent Generaal over den Koophandel, opengevallen door het overlijden van *Don* ANTONIO EMANUEL AZEVEDO IBANEZ, wierdt hem terstond opgedraagen, en hij hier door verheeven tot de Hertoglijke waardigheid en de gelijk van die van Eersten Staatsdienaar; eene waardigheid, welke hem door niet weinigen te *Madrid* benijd wierdt, die met leedweezen zagen, dat een vreemdeling hun wierdt voorgetrokken.

Het eenige, welk de Heer VAN RIPPERDA, wien wij vervolgens den tijtel van *Hertog* zullen geeven, niet volkomen hadt afgedaan, was het sluiten van een Tractaat van Koophandel tusschen den Keizer en den Koning van *Spanje*, 't welk inzonderheid ook betrekkelijk was tot het oprigten eener Oost-Indische Maatschappije te *Oostende*. De Hertog, thans geheel verbonden aan de belangen zijner Majesteit, en altoos bedagt om zijne oude Meesters, de Algemeene Staaten der Veréénigde Nederlanden, af breuk te doen, verzuimde niets, na zijne te rug komst in *Spanje*, om dit Verbond zijn volkomen beslag te doen erlangen, en wist, over zulks wel haast te bewerken, dat zijnen Zoone, den jongen Hertog VAN RIPPERDA, thans Gevolmagtigden Afgezant te *Weenen*, de vereischte Geloofsbrieven wierden toegezonden om het gemelde Verbond te tekenen. Wat door verscheiden Mogendheden, inzonderheid door de Staaten der Veréénigde Provincien, tegen dit Verbond wierde ingebragt, laat ons bestek niet toe, hier met de vereischte naauwkeurigheid aan te tekenen.

't Geen dikmaals is opgemerkt, dat met de verandering van staat ook menigmaalen de zeden veranderen, wierdt ook in den Hertog VAN RIPPERDA bewaarheid bevonden. Tot eersten Staatsdienaar verheeven zijnde, veranderde hij bijkans geheel van aart. Te vergeefs zogt men nu in hem die minzaamheid, beschaafdheid en innemende manieren, welke men te vooren zo zeer in hem bewonderd hadt; zijne magt maakte hem geducht, zijne staatzugt verschrikkelijk. Zijne Vrienden zegen

 met

met leedweezen, dat zij zich in hunne verwagting bedroogen vonden. Het getal zijner vijanden groeide hier door dagelijks aan; doch tevens vloeiden hem gestadig nieuwe Eerampten en Waardigheden toe. Het bestier van Oorlog aan den Marquis DE CASTELAR ontnomen zijnde, vereenigde zijne Majesteit deeze bediening met de waardigheid van Geheimschrijver van Staat, welke de Hertog reeds bekleedde; hier door wierdt RIPPERDA niet alleen eerste, maar zelfs, in zekeren zin, de eenige Staatsdienaar. Om hem nog meer gunst te betoonen en grooter gezag op te draagen, deedt zijne Majesteit een Plakaat afkondigen door het gantsche Rijk, gebiederde, dat bijaldien eenig *Regter* een onbillijk vonnis velde, of eenigen anderen misslag beging, de beleedigde zich aan den Hertog VAN RIPPERDA hadde te vervoegen; die, naa onderzoek van zaaken en met medeweeten zijner Majesteit, regt zoude doen, en volgens de strengheid der Wetten den schuldigen straffen. Het Ampt van Geheimschrijver der *Indiën* en van den Koophandel wierdt insgelijks aan hem opgedraagen, en hij vereenigde dus in zijn persoon verscheiden hooge en voordeelige bedieningen, welke voorheen door zo veele onderscheidene persoonen waren waargenomen; waarbij nog kwam, dat hij de magt verkreeg om voor te zitten in alle Raadsvergaderingen, in welke, zonder zijn goedvinden, niets van eenig belang konde besllooten worden.

In deeze eer van den Hertog VAN RIPPERDA deelde zijne Gemaalin niet weinig; doch, even als de Hertog, veranderde zij zeer van geaartheid en houding. Voorheen was zij steeds gemellijk en verdrietig, dat haar Echtgenoot, welken zij anders teder beminde, zich meer met Staatszaaken dan met haar bemoeide; doch nu vergat zij de traanen, over zijn menigvuldig afweezen gestort, te midden der eerbewijzen, welke haar van grooten en kleinen betoond wierden. Daarenboven vergat zij nu bijkans geheel en al een zeker Genootschap van Geestlijke Dochters, met welke zij veelvuldigen omgang plagt te houden, en die haar, in haaren vernederden staat, zo menigmaalen vertroost hadden. Haare Godvrugtige werken waren insgelijks niet meer zo ijverig noch regelmaatig; ook nam haare milddaadigheid, welke haar de agting van het algemeen

hadt

hadt doen winnen, af, naar maate het vermaak, dat zij in de vleierij ftelde, toenam.

Terwijl de Hertog VAN RIPPERDA dus in *Spanje* tot eer en aanzien verheeven het hoogfte gezag oeffende, bleek welhaast zijn invloed in verfcheiden onderneemingen. Het belang des Konings van *Spanje* vorderde om in vriendfchap te leeven met den Keizer: en alzo deeze gefteld was op de voltooijing der oprigtinge eener Oostindifche Maatfchappije te *Oostende*, deedt de Hertog alles wat in zijn vermogen was om dit oogmerk te helpen bevorderen. Ook bewerkte hij, door zijne uitgebreide kennis van den Koophandel, dat de Spaanfche Handwerken in beter ftaat gebragt wierden, dan men dezelve zedert eenigen tijd gezien hadt. Onder alle deeze onderneemingen, hoe nuttig ook voor *Spanje*, fchuilde, egter, een kwaad oogmerk; 't welk was, om den Staaten der Veréénigde Gewesten, wien hij al lang geen goed hart hadt toegedraagen, alle mogelijke afbreuk te doen, en den welvaart deezer landen te krenken.

Nogthans flaagde RIPPERDA niet altoos even gelukkig in zijne onderneemingen; daarenboven wierdt hij dikmaals door hevige Jigtpijnen aangetast. Het een en ander was oorzaak, dat hij fomwijlen tot groote uitfpoorigheden verviel, en perfoonen van den hoogften rang onbetaamelijk bejegende. Op den minften argwaan deedt hij de aanzienlijkfte perfoonen van het Rijk voor den Regtbank verfchijnen, om hen wel ftrengelijk te berispen in tegenwoordigheid van hunne Majefteiten; welke, door dit bedriegelijk bewijs van verknogtheid misleid, den Staatsdienaar fteeds hooger agting toedroegen en daadelijk betoonden. De Koning gaf hier van een treffend bewijs. In eene Promotie van verfcheiden perfoonen van aanzien, wierdt RIPPERDA verheeven tot Hertog van den derden rang; zijnde dit de hoogfte waardigheid in 't gantfche Koninkrijk.

Dit nieuw bewijs van de gunfte zijns Meesters fcheen zijn geluk nog meer te bevestigen, en hem kragtiger te verzekeren in de hooge waardigheid, in welke hij gefteld was. Nogthans was hij niet volkomen gelukkig; hij ondervondt fteeds, te midden van zijne grootheid, eene droefgeestigheid en ongerustheid, welke gevoegd bij zijne ongemaklijke gefteltenis hem

 niet

niet minder onaangenaam maakte hij zijne Vrienden, dan hij voorheen een aangenaam medegezel voor hun geweest was; ook groeide het getal zijner vijanden dag aan dag aan. Doch dit belette hem, egter, niet, zijne zwaarwigtige bedieningen met den gewoonen ijver waar te neemen; en door zijne geregeldheid en naauwkeurigheid keerde hij de slagen af, welke zijne benijders hem zogten toe te brengen.

Behalven dat de Hertog VAN RIPPERDA dus gestadige blijken gaf van zijne grondige ervarenheid in de Staatkunde, was hij daarenboven een Man van Letteren, en beminde zeer de fraaie Weetenschappen. Om zich somwijlen van zijne veelvuldige bezigheden te verpoozen, en tevens zijnen smaak voor de Letterkunde te verbeteren en aan te kweeken, hieldt hij, zo veel mogelijk was, eene gemeenzaame verkeering met den Heer STANHOPE, Gezant van het Hof van *Groot-Britannie* te *Madrid*. Deeze Edelman, een groot Staatsman en tevens een kenner en begunstiger van waare en gegronde Geleerdheid, hadt steeds rondom zich alles wat te *Madrid* fijn van verstand en doorlugtig in verdiensten was, zonder onderscheid van Natie of Godsdienst; zo dat zijn huis van sommigen de *Wolken van fraaie Vernuften* genaamd wierdt. In de gezelschappen, welke ten huize van deezen Gezant gehouden wierden, handelde men over de Godgeleerdheid, Zede- en Letterkunde, doch nimmer over Staatkundige onderwerpen. RIPPERDA was het voornaamste sieraad deezer leerzaame Zamenkomsten, zo dikmaals zijne bezigheden hem den tijd gunden om in dezelve te verschijnen. Alle onderwerpen, welke aldaar verhandeld wierden, ontvingen van hem een nieuwen luister, en hij wist zelfs de allergemeenste gesprekken met zulke geestige gedagten te doormengen, dat alles een voorkomen van aangelegenheid verkreeg. Het smartte hem zeer, dat hij dus het gezelschap van den Heer STANHOPE niet meer kon genieten; doch hij was genoodzaakt zich dikwijls van hem af te houden, om door eene te groote gemeenzaamheid zijnen vijanden geene reden tot kwaad vermoeden te verschaffen. Om evenwel den tijd, die hem van zijne Amptsbezigheden overschoot, en welken hij niet in gezelschappen konde doorbrengen, niet nutloos te slijten, arbeidde hij, dit

un-

tusschenpoozen, in zijn Kabinet aan een ontwerp van Algemeenen Vrede; niet met oogmerk om het ten uitvoer te brengen: want hij beminde den Vrede niet; maar om zijnen werkzaamen Geest, die nimmer konde rusten, eenige bezigheid te geeven.

RIPPERDA, in deeze gesteldheid van zaaken, genietende een volmaakt geluk, in zo verre zulk een geluk aan Vorsten Hoven kan gesmaakt worden, scheen als schootvrij voor de aanvallen zijner vijanden, en niets onwaarschijnlijker, dan dat een Man, met zulke edele verstandlijke vermogens bedeeld, en eenigermaate boven alle menschlijk gezag verheeven, immer van die hoogte konde nederstorten. Dan, de wreede Nijd, welke zijne verheffing met leedweezen aanschouwde, was steeds op middelen bedagt om hem den voet dwars te zetten, en, indien mogelijk, te ligten; en hij rustte niet, voor hij, in deezen, zijn oogmerk hadt bereikt. De Marquis DE GRIMALDO, die den Heer VAN RIPPERDA haatte, dewijl hij zich van het roer van Staat verbannen, en den Hertog in zijne plaats zag, hadt een aanmerkelijken aanhang onder de Grooten van het Hof, en liet niet naa, alle de daaden van RIPPERDA te bespieden, om in dezelve iets te vinden, waardoor hij hem bij 't wuft Gemeen konde zwart maaken. De Grooten, aan hunne zijde, nijdig op den Hertog, waren bereidwillig om den Marquis te dienen, en met alle hunne magt den Hertog bij den Koning in ongunst te brengen. De Marquis DE CASTELLAR, wien de bediening van Geheimschrijver in het Departement van oorlog was benomen, wagtte met ongeduld na gelegenheid om zich tegen den Hertog te verklaaren. De Heer DE ARIASA hadt insgelijks zijne bediening van Opperbestuurder der Geldmiddelen verlooren; de Heer PATINHO het ampt van Geheimschrijver wegens de Zeezaaken in de *Indiën*, de Heer DE LARBAZO dat van Super-Intendent over de Tabak; de Heer DE MERTINES dat van *Contador* der algemeene Renten, en de Heer DE VENERAS van *Contador* der Zoutpannen. Een getal van zulke magtige vijanden maakte een vreezelijken aanhang tegen den Hertog; en niemand buiten hem zoude zo lang den roof hebben behouden van zo veele vermogende hoofden, die allen loerden op zijnen onder-

dergang. Doch de diepe gunst, in welke hij bij den Koning stondt, en een Bevelschrift, ten voordeele van den Hertog, op last van zijne Majesteit, door 't ganfsche Rijk afgekondigd, wederhieldt en deedt hen nog eenigen tijd veinzen.

't Leedt, egter, niet lang, of 's Hertogs vijanden vonden een voorwendzel om hem bij den Koning verdagt te maaken. Zij bedienden zich van een Jesuit, een groot vriend van den Opper-Inquisiteur, en die ten Hove in gunst was, om hunne Majesteiten in 't oor te blaazen, dat de Hertog VAN RIPPERDA de Natie misleidde, en de penningen, welke hem, geduurende zijn Gezantschap, te *Weenen* waren toegezonden, na andere landen hadt over gemaakt. Deeze inboezemening wist de looze Geestelijke derwijze te beleggen, dat hunne Majesteiten aan dezelve het oor begonnen te leenen. Straks was het algemeen gerugt te *Madrid*, dat RIPPERDA zijn gezag misbruikte. Zijne vijanden durfden nu ook het hoofd opsteeken. Zij rieden zijne Majesteit, dat 'er geen ander middel was, om de woede des volks, 't welk overal zijn misnoegen vertoonde, te stillen, dan den Hertog van alle zijne Ampten te verlaaten, en den Marquis DE GRIMALDO in zijne voorgaande waardigheid te herstellen; en dat hem eene gestrenge rekenschap moest afgevorderd worden van de voorgemelde penningen, bedraagende een somme van vier Millioenen stukken van Achten. Voorts beschuldigden zij hem openlijk, dat hij verscheiden der gewigtigste Staatsgeheimen aan vreemden, vooral aan zijnen Vriend den Heer STANHOPE, Britschen Afgezant, geopenbaard hadt.

Zo veele hoofden van beschuldiginge noodzaakten zijne Majesteit om aan dezelve gehoor te geeven, en den Hertoge deswege rekenschap af te eischen. De Koning ontboodt hem dan ten Hove, openbaarde hem de gerugten, welke omtrent hem verspreid wierden, en betuigde zijn leedweezen, dat hij zich in de noodzaaklijkheid bevondt om hem te bedanken. Dusdaanig eene aanspraak, uit den mond des Konings zelven, moest den Heer RIPPERDA, welke van de beschuldiginge zijner vijanden nog niets vernomen hadt, als een donderslag in de ooren klinken. Nogthans onttrok hem de Koning niet geheel en al zijne gunst; hij benam hem slegts de waardigheid van Eersten Staatsdienaar,

dienaar, laatende hem in 't bezit van zijne overige bedieningen. Doch de Hertog, nu al zedert eenigen tijd gewoon, aan niemand dan alleen den Koning ondergeschikt te zijn, en onmagtig zulke eene vernedering te verdraagen, verzogt zijne Majesteit, dat, vermids hem de zorge over de gewigtigste zaaken ontnoomen wierdt, hij ook van alle de andere mogt ontslagen zijn; en tevens dat het hem mogt vergund worden, zich zo lang in een Klooster te begeeven, tot dat zijn gedrag onderzogt wierdt.

De voorslag, welken hij hier aan den Koning deedt, om, gedunrende eenigen tijd, een Klooster tot zijn verblijf te neemen, wierdt hem ernstig ontraaden door eenen zijner vrienden. Maar hoe groot was zijne verslagenheid, wanneer hij, 's anderen daags, eenen brief van den Marquis DE LA PAZ ontving, hem kennis geevende, dat zijne Majesteit den aangebooden afstand van alle zijne bedieningen aannam; en tevens, dat de Koning hem begiftigde met een jaargeld van drie duizend Pistoolen, ten tijde toe, dat dezelve hem wederom in zijnen dienst zoude gebruiken, op een wijze, die hem best voegelijk zoude voorkomen.

Nu was de Hertog op niets anders bedagt, dan, zo veel zijne droefgeestigheid toeliet, order op zijne zaaken te stellen, en een veilige wijkplaats op te zoeken. Ten dien einde vervoegde hij zich bij den Heer VAN DER MEER, Gezant der Algemeene Staaten, met verzoek om hem in zijne koets te geleiden aan het huis van den Heer STANHOPE, om dus bevrijd te zijn van den overlast van het Graauw, welk zijne huisgenooten aangetast en hem zelven gedreigd hadt. De Britsche Afgezant, alles naauwkeurig overwoogen hebbende, verleende de verzogte wijkplaats; doch gaf hier van tevens kennis aan den Koning; die, op dat de Hertog niet heimelijk mogt ontvlugten, en vermids hij nog eenige papieren van aangelegenheid onder zich hadt, het huis van zijn verblijf door eenige Manschap van zijn Lijfwagt naauwkeurig deedt gadeslaan.

Niet lang genoot, egter, de Hertog zijne schuilplaats. De Koning deedt den Heer STANHOPE, eens en andermaal, schriftelijk verzoeken om den afgezetten Staatsdienaar zijn verblijf

op te zeggen; doch alzo deeze, zijnen ongelukkigen Vriend met redenen niet kunnende overhaalen om zijn huis te verlaaten, geen geweld wilde gebruiken, wierdt in den Raad van *Castilie*, op bevel van zijne Majesteit vergaderd, goedgevonden kragtdaadiger middelen in het werk te stellen. Men besloot, het Hotel van den Groot-Britannischen Ambasfadeur, op een vroegen morgen, met Krijgsvolk te bezetten, en den Hertog van daar gevankelijk te vervoeren na het Kasteel te *Segovia*. Deeze last wierdt toevertrouwd aan *Don* LOUIS DE CUBILLAR, Alcide van het Hof, die denzelven met zulk een uitslag volvoerde, dat 's Hertogs vijanden nu overvloedige reden hadden om hunne vreugdebetoonigingen deswegen bot te vieren.

Ondertusschen was dit bedrijf van zulk een aart, dat de Heer STANHOPE over 't zelve met reden zeer te onvreden was. Hij beklaagde zich des, door een brief, bij den Marquis DE LA PAZ, Geheimschrijver van zijne Katholijke Majesteit, als eene handelwijze, strijdig met het Regt der Volken, en de onschendbaarheid en vrijheid van het huis eenes Afgezants. Insgelijks gaf hij hier van kennis aan den Koning van *Engeland*, zijnen Meester, met verzoek van berigt hoedanig zich in deeze zaak te gedraagen, en onthieldt zich zo lang van het Hof, tot dat hij deswegen narigt hadt ontvangen. Het Hof van *Madrid* bleef mede niet in gebreke om aan zijnen Gezant te *Londen* een uitvoerig verhaal van het voorgevallene over te zenden, en hem dus in staat te stellen om te kunnen antwoorden op de vraagen, welke hem mogten gedaan worden. Het gevolg was, dat het Engelsche Hof vergoeding eischte voor den hoon, zijnen Gezant aangedaan; veel wierdt deswegen, door de Staatsdienaars van beide Hoven, over en weder geschreeven. De Spaanschen bleeven bij aanhoudenheid agterlijk in de geëischte vergoeding te geeven; en 't is te denken, dat de Engelschen zich, met 't geen kort daar na omtrent *Gibraltar* voorviel, van den geleeden hoon zullen gewroken hebben.

Het ongeluk van den Hertog VAN RIPPERDA bleef midlerwijl niet alleen bij zijn persoon bepaald; zijn Gezin gevoelde insgelijks de slagen, welke hem drukten. Niet lang na 's Vaders ongenade, kreeg de Zoon bevel, om de bedieningen van het Ge-

Gezantschap, welk hij nog te *Weenen* bekleedde, te staaken, en na *Madrid* te rug te keeren. Dus zag deeze jonge Staatsman niet alleen zijne hoop op verdere bevordering verijdeld, maar zijn voorgenomen huwelijk met de Gravinne van BLAGGAY, eene aanzienlijke Juffer aan het Weener Hof, wierdt hier door insgelijks verijdeld.

De ongelukkige Hertog bleef ondertusschen nauw opgeslooten in het Kasteel van *Segovia*, zijnen tijd, gelijk ligt te denken is, geenzins aangenaam doorbrengende. Dan, 'er gebeurde eerlang iets, 't welk hem gelegenheid gaf, tot het smaaken van eenige genoegelijke oogenblikken. 'Er woonde in de Stad *Segovia* eene Juffer van zonderlinge schoonheid, welke in vertrouwde vriendschap leefde met de huisvrouw van den Slotbewaarder, bij welke zij dikwijls den namiddag doorbragt. Langs deezen weg kreeg de Hertog gelegenheid om kennis met haar te maaken, die welhaast tot gemeenzaamheid aangroeide: in zo verre dat hij 't waagde, om in een bezoek, welk hij van haar in zijn eigen vertrek ontving, openlijk zijne liefde te verklaaren, en om haare gunst te smeeken. Het vermaak, welk hij in de verkeering met deeze jonge schoonheid smaakte, wierdt nog vergroot, door de berigten, welke hem, van tijd tot tijd, wierden toegezonden, makende 't geen hem betreffende in 's Konings Raad voorviel. Men raadpleegde aldaar dikwijls over de maatregels met den gevangenen Hertog te neemen; doch het besluit was telkens, dat hij niet met reden kon beschuldigd worden van de misdaaden, welke hem wierden ten laste geleid: waarom sommigen het zelfs als hun gevoelen opperden, dat hij op vrije voeten behoorde gesteld te worden.

De hoop tot dit ontslag wierdt in den Heer VAN RIPPERDA nog meer verlevendigd, door dien het Groot-Britannische Hof, omtrent deezen tijd, door zijnen Gewoonen Afgezant, voorslagen liet doen, vergoeding eischende van den hoon, het huis van den Heere STANHOPE, en langs dien weg, der Engelsche Kroone zelve aangedaan, door de geweldige ontvoering van den Hertog VAN RIPPERDA; welke vergoeding, volgens den gedaanen eisch, bestaan moest in de slaaking des geweezen Staatsdienaars. Doch het Spaansche Hof toonde

zich,

zich, bij aanhoudenheid, weigeragtig om aan zulk een voorslag het oor te leenen; en of schoon des Hertogs vrienden hunne poogingen te werk stelden om zijne vrijheid te bekoomen, 't scheen, egter, geschapen, dat hij tot aan het einde zijns leevens in de gevangenis zou blijven kwijnen.

Dus moesten 'er, derhalven, andere middelen bedagt worden, om eenmaal wederom de vrije lucht te kunnen ademen. Op zekeren dag gaf hij aan de Spaansche Juffer, van welke wij gemeld hebben, in tegenwoordigheid van zijnen Kamerdienaar, welke tevens zijn vertrouweling was, deezen zijnen wensch te kennen, en te gelijk, dat zij zijne vrijheid zouden kunnen uitwerken, zo ze hem getrouw wilden blijven. Beiden toonden zij zich daar toe genegen, deeden belofte van getrouwheid en beraamden eenen dag om dit stuk nader te overweegen. Naa behoorlijk overleg wierdt deeze hachelijke onderneeming op de volgende wijze gelukkig uitgevoerd.

De Spaansche Juffer, om haare Vriendin, de *Slotvoogdes*, te blinddoeken, veinsde minder genegenheid te hebben voor den Hertog dan te vooren. De Kamerdienaar, welke, gemeenlijk, tweemaal 's weeks na *Madrid* ging, droeg zorge om paerden in gereedheid te hebben, om de naaste Stad te kunnen bereiken, alwaar zij, niet bekend zijnde, het noodige konden bekoomen, om voorts de naaste zeehaven te bereiken. Dit alles dus beschikt zijnde, wierdt de nacht tot de onderneeming vastgesteld.

Het was voor den Hertog onmogelijk, door de groote deur uit te gaan, vermids hij eerst zijnen weg moest neemen door verscheiden bewoonde vertrekken. Hierom hadt de Spaansche Juffer zorge gedraagen om een sleutel te bekoomen van een deur, welke op een Bloemperk uitkwam. Den weg dus gebaand hebbende, wierdt al het kostbaarste uit des Hertogs kamer gehaald, en hij zelf voorts, door middel van eene ladder, over een hoogen muur geholpen; hebbende hij vooraf, op naam van zijnen Kamerdienaar, zijn geld per Wissel aan zijne kennissen in *Holland* en *Engeland* overgemaakt. De Juffer, in Mans gewaad verkleed, volgde hem, nevens zijnen getrouwen Kamerdienaar, na *St. Andero*, alwaar zij een Hollandsch schip afhuurden, 't welk hen behouden in *Holland* bragt.

Het

Het gerugt zijner ontvlugtinge, 't wel schielijk alomme verspreid wierdt, kwam bijkans gelijktijdig met hem in *Holland*, alwaar hij van verscheiden persoonen, met welke hij te vooren verkeering hadt gehouden, minzaam wierdt ontvangen. Gedunrende zijn verblijf in *'s Hage*, daar hij zich 't meest ophieldt, maakte hij kennis met den Heer PEREZ, door den Keizer van *Marokko* als Gezant aan de Algemeene Staaten afgevaardigd, om eenige geschillen bij te leggen. De Hertog was verrukt, in deezen een Man te vinden, welken hij eenige ontwerpen konde mededeelen, welke hij hadt uitgedagt, om zich van *Spanje* te wreeken, zo ras hij 'er gelegenheid toe vondt. Doch schoon PEREZ aan zijne voorslagen een gunstig oor leende, konde hij hem, egter, niets belooven, voor dat hij zijne Marokkaansche Majesteit mondeling daar over onderhouden hadt. Deeze twijfelagtige toestand, als mede het geduurig aanhouden der Spaansche Juffer bij den Heer RIPPERDA, om *Holland* te verlaaten, deedt hem ten laatsten besluiten om na *Engeland* te vertrekken. Zo ras was hij niet te *Londen* aangekomen, of verscheiden Heeren van rang bevlijtigden zich als om strijd, om hem hun genoegen over zijne komste te betoonen. Het huis, alwaar hij zijnen intrek hadt genomen, wierdt dagelijks als overloopen, uit begeerte om een man te zien, wiens naam zo veel gerugts door gantsch Europa, en inzonderheid ook in *Engeland*, gemaakt hadt. Veele Edellieden booden hem hun huis aan; doch hij sloeg ze allen af, uitgezonderd eenen bloedverwant van zijnen waarden Vriend, den Engelschen Afgezant te *Madrid*, STANHOPE. Gelijk zijn geest geduurig zwanger ging van ontwerpen om zijnen moed te koelen tegen het Spaansche Hof, wierden zijn gesprekken greetig aangehoord van de Engelschen, uit den aart begeerig na iet nieuws en na verandering. Naa een verblijf van eenige dagen verwierf hij gehoor bij den Koning, GEORGE DEN I, waarin hij zich zeer beklaagde over de behandeling, welke hij in *Spanje* hadt ontvangen, en vervolgens om 's Vorsten gunst smeekte. Doch het antwoord, welk hij in dit, en een volgend gehoor kreeg, waarin hij zijne Majesteit eenige ontwerpen tegen *Spanje* mededeelde, deedt hem ras bemerken, dat hij ook hier niet naar zijnen wensch zou slaagen. Over

deeze

deeze te leur ſtelling van ſpijt woedende, vatte hij van toen af het wraakzugtig beſluit op, om *Engeland* in den zelfden rang met *Spanje* te ſtellen, en bij voorkomende gelegenheid zich over beide Koningrijken te wreeken.

Nogthans beſloot de Hertog VAN RIPPERDA, om 't vermaak, welk hem van verſcheiden Grooten des Rijks wierdt aangedaan, nog eenigen tijd in *Engeland* te vertoeven. Het ongeregeld leeven, egter, welk hij hier leide, was oorzaak, dat hij zich den haat van alle braaven en verſtandigen der Natie op den halze haalde; tot zo verre zelfs, dat zijn naam in de Nieuwspapieren openlijk wierdt ten toon geſteld. Hierom wierdt hij van veelen, welke hem in den beginne groote vriendſchap beweezen hadden, geſchuwd en uit hun gezelſchap verdreeven. Dit noodzaakte hem te veinzen, en zich tot een geregelder leevenswijze te ſchikken; 't welk ten gevolge hadt, dat hij zijne verlooren agting herwon, en in beſchaafde gezelſchappen wederom wierdt toegelaaten. Evenwel konde hij niet beſluiten, om op den raad van ſommigen, op nieuw, van Godsdienst te veranderen, en den Protestantſchen aan te neemen. Eene zo geſtadige verwisſeling, dagt hij met reden, zou zijne opregtheid hebben verdagt gemaakt. Doch ſchoon RIPPERDA dus eenigzins beſtendiger van gedrag was, en zich, hier door, bij ſommigen, op nieuw, in gunst wist in te wikkelen, 'er deeedt zich, egter, geene de minſte hoop op om in *Engeland* immer naar wensch te zullen ſlaagen, of, door het verkrijgen van eenig aanzienlijk ampt, zijn oogmerk te bereiken. Ook waren zijne middelen, door zijne kostbaare leevenswijze, zedert eenigen tijd, merkelijk verminderd. Hierom kwam het ontwerp, waar aan hij in *Holland* reeds gedagt hadt, om in *Barbarije* zijne bevordering te zoeken, bij hem wederom boven; en naa 't zelve wel overdagt te hebben, nam hij het beſluit om nogmaals in zijn Vaderland te rug te keeren. Zijn voorgenomen togt na *Barbarije* wierdt wel haast rugtbaar te *Londen*, doch 'er tevens met zo veel verontwaardiging vernomen, dat men zich niet ontzag, hem deswegen openlijk te beſchimpen. De Hertog, op zekeren dag, in het James Park wandelende, wierdt hem een gedrukt briefje in de hand geſtopt, 't welk hij ongeleezen in zijnen zak ſtak. Doch

t'huis

'sHuis koomende, en hetzelve leezende, bevondt hij, dat het een allerhaatlijkst Schimpschrift was, opgevuld met de schandelijkste scheldnaamen, 't welk zijn bedrijf met allerlelijkste kleuren schilderde.

Zo veele onaangenaamheden, welke hem dagelijks bejegenden, deeden hem zich haasten om *Engeland* te verlaaten. Dus vertrok hij, verzeld van de Spaansche Juffer en zijnen getrouwen Kamerdienaar, na *Holland*, alwaar hij, aangeland zijnde, allen mogelijken spoed maakte om den Heer PEREZ te begroeten. Deeze ontving hem met alle tekenen van genegenheid, stijfde hem in zijn voorneemen om na *Barbarije* te vertrekken, en verzekerde hem, dat hij, op de Brieven van voorschrijvinge, welke hij hem zoude medegeeven, in alle gerustheid de reize na *Mequinez* konde aanneemen; 'er bijvoegende, dat, zo ras hij zou te rug ontbooden worden, hij niet zou nalaaten, zijne voorslagen bij zijne Marokkaansche Majesteit te ondersteunen. RIPPERDA, deeze toezegging ontvangen hebbende, onthieldt zich niet lang hier te lande, maar vertrok spoedig na *Mequinez*, met een schip, 't welk te *Amsterdam* derwaarts zeilree lag. De Spaansche Juffer en de Kamerdienaar, welke hem ook op deezen togt volgden, waren over deeze reize niet kwalijk te vreden; de eerste, om dat zij hoop hadt, zich in een Klooster, 't welk daar te lande was, te zullen kunnen begeeven, en aldus van den Hertog, wiens tegenwoordigheid zij al lang moede was, en welken zij alleen uit noodzaaklijkheid volgde, ontslagen te worden; de andere, om de verbeelding, met welke hij zich streelde, om, door voorspraak van zijnen Meester, in *Barbarije* tot eenige aanzienlijke waardigheid bevorderd te worden.

Na eenen scheepstogt van verscheiden weeken, op welken hij een zwaaren storm uitstondt, zette hij te *Tanger* behouden voet aan land; alwaar hij zich eenige dagen uitgerust hebbende, zijne reize vervolgens te lande na *Mequinez* voortzette. Hier nam hij zijnen intrek, eerst in het Klooster der Trinitarissen, en vervolgens in het huis van een Fransch' Koopman. Niet lang hadt hij zich hier opgehouden, of hij verwierf gehoor bij den Keizer, MULEI ABDALLAH. Doch 't antwoord, welk hij op zijne aanspraak ontving, was niet zeer in zijnen smaak.

ſmaak. De Keizer gaf in hetzelve niet duister te kennen, dat RIPPERDA, alleen in gevalle van verzaakinge van het Christendom en aanneeminge der Leere van MAHOMETH, op zijne gunst mogt hoopen. Dit deedt hem berouw hebben, dat hij *Engeland* of *Holland* immer hadt verlaaten, en hij ſtondt zelfs in beraad om na Europa weder te keeren.

Onze RIPPERDA begreep ras, dat hij, om zijne oogmerken te bereiken, iemand noodig hadt, welke daar te lande bekend, en tevens ten Hove wel gezien was. Zulk een perſoon vondt hij in ALY-DEM, weleer een Monnik van de Orde der Celestijnen, doch die, om zijne ſchelmſtukken en eerlooze leevenswijze, uit Europa, na *Barbarije* gevlugt, aldaar het Christlijk Geloof verzaakt hadt, en nu bij den Marokkaanſchen Keizer in zonderlinge gunst ſtondt. Deeze onderrigtte hem in de zeden en gewoonten des Lands, en deedt hem tevens belofte, dat hij den Keizer ten zijnen voordeele zoude ſpreeken. Hij hieldt zijn woord. In een volgend gehoor, welk den *Hertoge* vergund wierdt, wierdt hij met alle tekenen van eere en agtinge ontvangen, en bekwam tevens de toezegging van in 's Keizers dienst te zullen gebruikt worden.

Een zo goed begin kon niet nalaaten, den ſtaatzugtigen RIPPERDA, en den afgevallen Monnik zeer naauw te verbinden. Ook wist hij zich, dag aan dag, aangenaamer te maaken bij den Keizer; en de lang verwagte te rug komst van den Gezant PEREZ uit *Holland* maakte zijn genoegen volkomen. Hij verſcheen nu dagelijks in den Raad, en kreeg, van tijd tot tijd, door zijne voorſlagen, welke hij zeer behaagelijk wist voor te ſtellen, en in een aangenaam licht te plaatzen, meer invloeds op denzelven. Zijne eerzugt hadt thans geen minder doel dan de waardigheid van Bacha, welke hij hoopte nu eerlang te zullen bekomen. Doch eene Rijkswet ſtondt hem hier in den weg; volgens dezelve kon niemand tot eenig aanzienlijk eerampt bevorderd worden, 't en zij hij, door het teken der Beſnijdenisſe te ontvangen, openlijke belijdenis deedt van de Leere van MAHOMETH. RIPPERDA gedroeg zich wel als een Muſulman, was bij den openbaaren eerdienst tegenwoordig, vastte ten tijde der Nieuwe Maane, en nam dus de geheele Wet in agt; en dit, hoopte hij, zoude genoeg zijn

ter bereikinge van zijn oogmerk: maar van de besnijdenisse was hij ten uiterften afkeerig. Geenzins om dat hij in zijn gemoed eenige zwaarigheid hadt, door het verzaaken van 't Christendom, zich aan de zijde van deszelfs grootften vijand en tegenstreever te voegen: want eigenlijk gesprooken hadt hij in 't geheel geenen Godsdienst; maar om dat hij van deeze bewerking, welke in zijnen ouderdom zeer hachelijk is, eenig gevaar voor zijn leeven vreesde, of om dat hij bedugt was, zo hij ook hier in ongenade viel, gelijk gemaklijk kon gebeuren, nergens eene vrijplaats te kunnen vinden.

Midlerwijl hadt RIPPERDA het huis van ALY-DEM verlaaten, en eene eigen wooning betrokken; waar toe hij wierdt in staat gesteld door een Jaargeld, hem door zijnen vriend, den Admiraal PEREZ, aangebooden. De Spaansche Juffer, welke hier, gelijk ook in *Holland*, voor zijne wettige Vrouwe ging, baarde hem omtrent deezen tijd eenen Zoon; PEREZ en eenige anderen raadden hem ten ernstigste aan, om dit kind te laaten besnijden; doch 't vermogen, welk de Moeder op den Hertog hadt, gevoegd bij haare traanen en smeekingen, bragt te wege, dat hij hem na het Klooster der Trinitarissen zondt, om aldaar gedoopt te worden.

Men hieldt, ondertusschen, te *Mequinez* niet af om den Hertog tot het ondergaan der Besnijdenisse aan te spooren. Een zeker *Iman*, of Geestlijke, kreeg last om met hem in gesprek te treeden, en zijne poogingen aan te wenden, om hem van de valschheid der Christlijke en de waarheid der Mahomethaansche Leere te overtuigen. Want het gebrek aan deeze overtuiging, en niet de afkeer van de besnijdenisse, verbeeldde men zich, dat RIPPERDA inzonderheid te rugge hieldt. Nogthans was hij niet te beweegen; doch zijn getrouwe Kamerdienaar gedroeg zich kloekmoediger; naa dat deeze, door den *Iman*, in den Godsdienst van 't Land behoorlijk onderweezen was, onderging hij met veel geduld deeze smartlijke bewerking. Zijn eer- en wraakgierige Meester, wiens staatzugt te langen laatste over zijnen afkeer van smarte zegepraalde, volgde welhaast zijn voorbeeld; wordende de Plegtigheid aan hem verrigt, door den Mufti, in tegenwoordigheid des Keizers en veeler Rijksgrooten, en zijne geleedene

smarten beloond met de waardigheid van Bacha, welke hem door zijne Marokkaansche Majesteit wierdt opgedraagen.

RIPPERDA, welke met zijne verandering van Godsdienst niets anders beoogd hadt, dan om door het verkrijgen eener aanzienlijke waardigheid zijne wraakzugtige oogmerken tegen *Spanje* uit te voeren, zag zich zo dra niet met de waardigheid van Bacha bekleed, of hij deelde zijne ontwerpen den Keizer mede, en stelde hem voor, het beleg te slaan rondom *Ceuta*, eene Spaansche Vesting aan de Moorsche Kust, en welke de Barbaaren veertien jaaren lang vrugtloos getragt hadden te veroveren. Dit voorstel wist hij zo smaaklijk te maaken, dat zijn gevoelen welhaast de overhand verkreeg, en het Opperbevel over de onderneeming aan hem wierdt opgedraagen. Hij zelf begaf zich aan het hoofd van tien duizend Mooren op weg, verschanste zich nabij *Ceuta*, en sloeg vervolgens op weg na *Oran*, eene Moorsche Vesting, om dezelve van al het noodige te verzorgen, en de vereischte maatregels te neemen om den Spanjaarden eene landing te beletten.

De Koning van *Spanje*, van deeze beweegingen zijner vijanden verwittigd, deedt te *Alikante* eene magtige Vloot uitrusten, en vervolgens na de Kust van *Africa* oversteeken. De Troepen zetten gelukkig voet aan land, en na verscheide schutgevaarten met de Mooren, welke veelal ten voordeele der Spaanschen uitvielen, veroverden zij de Stad *Oran*, genoegzaam in 't gezigt van den Bacha RIPPERDA, welke, door hevige Jigtpijnen, genoodzaakt was het bed te houden. Een zo ongelukkige uitslag deezer onderneeminge veroorzaakte veel droefheid en hartzeer aan den Bacha, welke zich deswegen bij den Keizer, door een brief, beklaagde en verontschuldigde. Tot zijne groote verwondering wierdt zijne verdeediging zeer gunstig ontvangen ten Hove, en hij tot de waardigheid van Eersten Staatsdienaar bevorderd; oordeelende den Keizer, dat hij van een persoon van zijne bekwaamheden meer voordeels zoude trekken in den Raad dan in het Leger. Dus won RIPPERDA hier, 't geen hij, omtrent deezen tijd, in *Spanje* verloor; zijne Katholijke Majesteit, van het gedrag zijns geweezenen Staatsdienaars onderrigt, deedt hem, door een besluit van den Raad van *Castilie*, zijne waardigheid van Hertog en Grande van *Spanje* afneemen.

On-

Ondertusschen drong de Bach zich diep in de genegenheid der Sultane Moeder van MULEI ABDALAH, welke veel vermogt op den geest van haaren Zoon. Deeze Vrouw, schoon reeds merkelijk in jaaren gevorderd, bezat, egter, alle de driften der jeugd; zij vatte eene sterke genegenheid op voor den Bacha, en openbaarde hem dezelve op eene wijze, welke hem aangaande haare oogmerken geenen twijfel overliet. Zij leefden zedert in eene zo naauwe verbintenisse, dat hij, bij verscheidene gelegenheden, de behoudenis van zijn leeven daaraan verschuldigd was.

Veel gelukkiger, dan in den togt tegen de Spaanschen, slaagde de Bacha RIPPERDA in zijnen veldtogt tegen MULEI HAMET, welke den thans regeerenden Keizer de Kroon betwistte, en zijnen eisch door een talrijk Leger staafde. Tegen deezen trok de Bacha, aan het hoofd van eenige welgeoeffende Benden, te velde, en hadt het geluk eene luisterrijke overwinning op den zelven te behaalen. Hier door herstelde hij zijne te vooren eenigzins verloorene agting, en drong zich te dieper in 's Keizers gunst; tot zo verre, dat deeze een Bevelschrift liet afkondigen door het gantsche Rijk, waar bij hij verklaarde, dat alle zijne Onderdaanen, welke den Hollandschen Bacha niet zouden aanzien, als den eersten persoon des Rijks naast den Keizer, en zo iemand de stoutheid hadde, hem gehoorzaamheid te weigeren, deeze voor een Oproermaaker gehouden, en met den dood zoude gestraft worden, als een schender der onderdaanigheid aan den Keizer verschuldigd.

De Bacha RIPPERDA, dus de geheele magt van 't Keizerrijk in handen hebbende, en steeds op wraake bedagt tegen zijne Katholijke Majesteit, gaf de noodige bevelen om de Spaanschen in hunne veroveringen te ontrusten, en zondt verscheiden schepen na de Straat van *Gibraltar*, om hun dus de gemeenschap, welke zij met hun land hadden, en de geduurige overvoeringen, af te snijden. Ondertusschen kwam de getrouwe Kamerdienaar, van welken wij meermaalen gesproken hebben, omtrent deezen tijd, ongelukkig aan zijn einde. Door zijnen Meester, als Verspieder, op kondschap uitgezonden, viel hij den Spanjaarden in handen, welke hem den Bevelheb-

ber van *Ceuta* overleverden; die hem voorts na *Spanje* zondt, om hem naar verdienfte te doen ftraffen. Door dit toeval wierden de Spaanfchen tevens onderrigt van het voorneemen van den Bacha, alzo men bij den gevangenen verfpieder twee Brieven vondt aan een Spaanfch' Koopman, in welke hij hem zekere van zijne ontwerpen mededeelde. Hier door ftortte hij in diepe zwaarmoedigheid; doch tevens hoop fcheppende om nu zijne maatregels beter en gewisfer te zullen neemen, begaf hij zich na 't Leger, voorneemens om het uiterfte zijner kragten tegen de Spaanfchen te beproeven. Hij wendde zijne wapens tegen *Ceuta*, en befloot die plaats met het gantfche Leger aan te tasten; doch de belegerden deeden hem welhaast van daar opbreeken, en noodzaakten hem de vlugt te neemen, met agterlaating van een gedeelte zijner Krijgsbehoeften. Den Bacha zelven wierdt een paerd onder 't lichaam gedood, en hij, onmagtig door jigt om zich op te heffen, door een zijner Soldaaten op een paerd na *Tetuan* gevoerd.

Thans ftondt het met den Bacha RIPPERDA gefchapen, dat hij bij den Keizer in ongenade zou vervallen; doch de voorfpraak der Sultane Moeder deedt hem ook dit maal ftaande blijven: zo dat hij welhaast, op nieuw, wierdt in ftaat gefteld om zich te Velde te begeeven. Bij deeze gelegenheid bediende hij zich van eenen Krijgslist, welke meermaalen oorzaak was eener bevogten zege, en ook thans een gewenschte uitwerking deedt. Hij hieldt een Redevoering tot zijne verzamelde Legerbende, waarin hij haar een kloekmoedige verägting van gevaaren inboezemde, en tot onverzaagdheid en heldenmoed aanfpoorde. De Barbaaren, hier op vuur vattende, drongen moedig op de Spanjaards in; de Bacha was overal in perfoon tegenwoordig, door zijne bevelen de wankelende benden een hart onder den riem fteekende, en die zich kloekmoedig droegen verder aanfpoorende. Het gevolg was, dat de Spaanfchen genoodzaakt wierden te wijken. Het gevegt, kort daar naa hervat, viel even gelukkig uit voor den Bacha RIPPERDA. Door deeze overwinning maakte hij zich niet alleen meer gezien bij den Keizer, maar zij was ook de reden, dat een getal aanzienlijke perfoonen van den Aanhang van MULEI HAMET, 's Keizers mededinger, tot hem overkwamen.

Maar

Maar de roem, hier door behaald, wierdt kort daar naa merkelijk bezoedeld, dewijl hij, door de Spaanſchen in zijn legerplaats overvallen, geheel verſlagen, en hij zelf genoodzaakt wierdt de vlugt te neemen. Men begon nu op nieuw tegen hem te morren, en hem de ſchuld der nederlaage te wijten. Nogthans hieldt de Sultane Moeder hem de hand boven 't hoofd bij den Keizer; zonder deeze veelvermogende voorſpraake, zoude het, veelligt, dit maal met den Bacha ten ergſte hebben afgeloopen. Doch ſchoon deeze nederlaage voor hem geene ongelukkige gevolgen hadt, beſloot hij, egter, waarſchijnlijk uit vreeze, dat de Keizer, in gevalle van eenig nieuw ongeluk, zijn willekeurig gezag over hem mogt oeffenen, het bevel over 't Leger neder te leggen. Hij droeg evenwel wel zorge om deeze reden voor den Keizer te verbergen, maar beriep zich op zijnen ouderdom en kwaalen, welke hem niet toelieten, het bevel over 't Leger te voeren; weshalven hij zijne Majeſteit ſmeekte, die waardigheid op te draagen aan eenen ander, die jonger, vlugger en tegen de vermoeienisſen beter gehard was. De Keizer bewilligde in zijn verzoek, en ſtondt hem toe, een Krijgsbevelhebber te benoemen, welke hem konde opvolgen. Hij benoemde daar toe den Renegaat ALY-DEM, aan welken hij zijne verheffing, ten grooten deele, verſchuldigd was.

Nogthans begon de gunst des Keizers, zedert den dood zijner Moeder, eenigzins te verflaauwen; en 't was alleen om den eed, welken hij, op haar aanhouden, bij den grooten Propheet hadt gezwooren, om den Bacha niet te verſtooten, dat hij niet geheel in ongenade viel. Hij herſtelde, egter, zijne bijkans verlooren agting ten Hove eenigzins, door den Keizer een praktijk te leeren, van welke ook andere Vorſten zich meermaalen bediend hebben, het vervalſchen naamlijk der geldmunte, waar door de onderdaanen genoodzaakt wierden, zekere kleine ſtukjes geld den Vorst in handen te ſtellen, en tegen dezelve andere van gelijken ſtempel, doch veel minder innerlijke waarde, in de plaatze te ontvangen.

Ondertusſchen pleegden de Barbaaren, aangehitst en geleid door MULEI ALI, mededinger van MULEI ABDALAH, groote verwoestingen door het gantſche Rijk, en verklaarden open-

 lijk,

lijk, den laatstgenoemden te willen verjaagen, en hunnen aanvoerder op den throon te plaatzen, als zijnde hunnen wettigen Vorst; dat zij het hoofd van den Verraader RIPPERDA wilden hebben, indien MULEI ABDALAH het zijne wilde behouden. Hier uit begreep hij, dat het tijd was, op zijne veiligheid bedagt te zijn, en besloot hierom de vlugt te neemen; ten dien einde zondt hij zijne gereede penningen en kostbaarheden aan den Bacha van *Tetuan*, zijnen getrouwen vriend, als mede zijne kinderen en de Spaansche Juffer, welke voor zijne Gemaalinne door ging: hij zelf volgde eerlang op het zelfde spoor. De krijgsbedrijven van MULEI ALI hadden, middlerwijl, ten gevolge, dat hij den regeerenden Keizer uit zijn Rijk verdreef, in de hoofdstad *Mequinez* in zegepraal zijne intreede deedt, en als wettig Oppervorst wierdt uitgeroepen. De Bacha RIPPERDA onthieldt zich, onder dit alles, bij zijnen Vriend den Bacha van *Tetuan*, met welken hij den tijd zeer vermaaklijk doorbragt. De meeste Bacha's verzoenden zich met den nieuwen Keizer, doch de laatste van allen was de evengemelde Bacha van *Tetuan*, bedingende onder anderen, dat de Bacha-Hertog VAN RIPPERDA 's Keizers gunst en bescherming zou genieten. Deeze het onweder, welk hem dreigde, dus gelukkig hebbende afgekeerd, liet de gedagten vaaren om zich verder beroemd te maaken; door de jaaren en geleedene ongemakken begon hij zigtbaar in kragten af te neemen. Hij begaf zich met zijnen Vriend weder na *Tetuan*, voorneemens om 'er het overige zijner dagen, onder zijne huisgenooten, in stilte door te brengen.

Niet lang, egter, hadt hij hier het genot van een stil verblijf; wel haast wierdt hij aangetast van eene ziekte, welke omtrent zijne herstelling geene hoop overliet. Zijn Geweeten ontwaakte in deeze oogenblikken, en deedt hem, althans voor 't uitwendige, groote tekens van berouw betoonen wegens zijne veelvuldige verandering van Godsdienstige gezintheid. Aan eenen Geestlijke verklaarde hij, dat hij den Mahomethaanschen Godsdienst van harte verzaakte, en in den schoot der Roomsch-Katholijke Kerke wederkeerde. Naa deeze en meer diergelijke blijken van berouw en boetvaardigheid betoond te hebben, over welker oprechtheid 'in de jongste oogenblikken

te

te oordeelen niet de zaak der menschen is, overleedt hij, op den zevenden October des Jaars 1737. Vermids zijne afzweering der Leere van MAHOMETH niet openlijk bekend was, wierdt zijn Lijk, met groote staatsie, door de Mooren ter aarde besteld, en zijne naagedagtenis, door den *Iman*, met eene plegtige Lijkrede gevierd.

RITTHEM, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp in *Zeeland*, op het Eiland *Walcheren*, aan den Zuidwestlijken kant, tusschen de Stad *Vlissingen* en het Kasteel *Rammekens*. De uitgebreidheid der Ambagtsheerlijkheid vinden wij niet begroot. Het Dorp heeft geen ongevallig aanzien. Het heeft eene eigen Kerk, bij welke een tamelijk hooge Toren staat. Aan het Altaar, aan de H. Maagd gewijd, welk men, bij ouds, in deeze Kerk vondt, plagt eene Kapellanij verknogt te zijn, die ter begeevinge van den Abt van *Middelburg* stondt.

Zie *Hist. van 't Bisdom van Zeeland.*

RIVIERE, (*Huis te*) gelegen in den Polder *Oud-Matenes*, ten Oosten van de Stad *Schiedam*, was, volgens de verhaalen onzer aloude Landschrijvers, in overoude tijden, een zeer vermaard Kasteel. Het behoorde, als een vrij en eigen goed, aan 's Lands Graaven. Reeds in den Jaare 1339 zou Graaf WILLEM VAN HENEGOUWEN het Slot, ten geschenke, hebben opgedraagen aan het doorluchtig Geslagt van MATENES. De Overblijfzels leggen thans meer dan duizend schreden landwaarts; terwijl het Huis, oorspronklijk, aan den Oever der Maaze zou gestaan hebben. Tegenwoordig zijn 'er slegts eenige puinhoopen van voorhanden. Naar het straks genoemde aloud Hollandsch adelijk Geslagt, draagen zij, gemeenlijk, den naam van 't *Huis te Matenes*.

Zie JUNIUS, *Batavia*.

RIXTEL, een Dorp, onder 't Kwartier van *Peelland*, in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, omtrent een half uur gaans ten

 Noord-

Noordwesten van het Steedtje *Helmond*. Met de twee nabuurige Dorpen *Aarle* en *Beek*, maakt het eenen Dingbaak uit, bestaande uit zeven Schepenen. Indien men uit de grootte der Kerke moge besluiten tot de vroegere gesteldheid van het Dorp, moet dit, in voorgaande dagen, veel grooter uitgebreidheid beslagen hebben. Tegenwoordig is 'er geene voegzaame evenredigheid tusschen beiden. Te Toren, een spits gebouw, reikt insgelijks tot eene aanmerkelijke hoogte. De Predikant van *Helmond* verrigt hier insgelijks den Predikdienst, ten behoeve der Hervormden. — Niet verre van *Rixtel* ziet men, nog heden, de Overblijfzels van een oud Slot, thans het *Huis* of *Kasteel van Rixtel* genaamd. Van ouds was het de eigendom en een verblijf der befaamde *Ridders Tempeliers*. Naa de uitrooijing dier kwalijk berugte Orde, wierdt het Huis genaast, en vervolgens bezeeten, door de niet minder waereldberoemde Malteeser Ridderorde. Uit de handen van deeze ging het gestigt over in die van bijzondere eigenaaren. Nevens *Aarle*, draagt *Rixtel* in de Verpondingen tweeëntwintighonderd tweeënvijftig Guldens, in de Beden, vijfhonderdeen Guldens en zeven Stuivers, in de Gemeene Middelen, duizendentwintig Guldens.

ROBERT DE FRIES, was de Zoon van BOUDEWYN DEN V, Graave van *Vlaanderen*, en van ALIX, dogter van ROBERT, Koning van *Frankrijk*, van welken hij zijnen naam ontleende. Den bijnaam DE FRIES ontleende hij van zijn huwelijk met eene Vrouwe uit *Holland*, en het bewind, welk hij aldaar voerde. Onder de algemeene benaaming van *Friesland*, wierdt, ten dien tijde, zomtijds, ook het tegenwoordig *Holland* begreepen. ROBERT hadt eenen ouder broeder, even als zijn Vader, BOUDEWYN geheeten. Volgens het regt van Opvolginge, daalde op deezen het Graaflijk bewind van *Vlaanderen* neder, en was, dienvolgens, ROBERT van allen bewind, binnenslands, uitgeslooten. Intusschen openbaarde zich, wel haast, in den Jongeling, een Krijgshaftige aart, en zucht tot groote onderneemingen. 't Was thans de heerschende smaak geworden, de Ongeloovigen te bestrijden. Men verrigtte dus, meende men, een godsdienstig werk, en vondt te gelijk gelegen-

genheid om de Krijgs- en Staatzucht te voeden. De oude BOUDEWYN, kennende de woelzieke geestgesteldheid van zijnen Zoon, en, misschien, een heimelijk vermoeden hebbende, dat deeze, binnenslands, iet kwaads mogt brouwen, 't en zij dezelve, elders, aan wederwerk wierdt geholpen, zogt, bij tijds, hier tegen te voorzien. Diensvolgens stelde BOUDEWYN, onder het opperbevel van den moedigen Jongeling, eene aanzienlijke Vloot. Het oogmerk was, om daar mede na *Gallicie* te stevenen, alwaar de *Sarasynen* of *Mooren* nog het bewind voerden. Deeze moest hij van daar, of althans uit een gedeelte diens Gewests, verdrijven. Indien hij in deeze grootsche onderneeming gelukkig slaagde, hieldt het ontwerp verder in, om in dat gedeelte van *Spanje*, aan den Zeekant, een nieuw Koninkrijk te stigten. Doch deeze togt, ondanks de magtige en kostbaare toebereidzelen, liep ongelukkig af. De Mooren waren op hunne hoede, en ontvingen hem met zulk eene kloekmoedigheid, dat hij genoodzaakt wierdt, met groot verlies, aan manschap en schepen, den aftogt te neemen. Nogthans was den onderneemzieken Held, door deeze te leurstelling, de moed niet ontzonken. Met toestemming en medewerking van zijnen Vader, rustte hij, andermaal, eene Vloot uit, en stak daar mede, van nieuws, in Zee, vol van hoope om thans zijn gewenscht doelwit te zullen bereiken. Doch ook deeze togt liep ongelukkig af. Van een zwaaren storm beloopen, verloor ROBERT zijne meeste en beste schepen. Nog al, evenwel, gaf hij den moed niet verlooren, om over Zee zijn fortuin te zullen maaken. In Griekenland hadt hij een talrijken aanhang, en van denzelven groote beloften van hulpe ontvangen, indien hij zich, met eene genoegzaame magt, vertoonde. De glans, die thans zijn oog bestraalde, bezat geenen minder luister, dan die van 't hoofd- en halssieraad van het Grieksche Keizerrijk. Ten derdemaal verzamelde hij dan eene Vloot Schepen, en stevende daar mede na de Middellandsche Zee. Doch tot zijn ongeluk hadt de Grieksche Keizer de lucht gekreegen van des Vlamings toeleg, en deedt dien te leur loopen.

Zo veele mislukte onderneemingen schrikten den ouden BOUDEWYN af van verdere begunstiginge van zijns Zoons wijd-

ſtrekkende ontwerpen over Zee. Ook wil men, dat hier uit, tusſchen hen beiden, eenig misnoegen zoude gereezen zijn. Hoe 't zij, ROBERT, tot nog toe ongelukkig te ſcheep, beſloot elders eenen kans te waagen. Ten dien einde liet hij het oog op *Holland* vallen, en begaf zich derwaarts, volgens sommigen nog bij het leeven van Graave FLORIS DEN I, of, gelijk anderen verhaalen, naa deszelfs aflijvigheid, en derwaarts gelokt door de zwakheid der Vrouwelijke Regeeringe; hebbende de Graaf FLORIS naagelaaten een minderjaarigen Zoon, naderhand, onder de Hollandſche Graaven, bekend bij den naam van DIRK DEN V, onder Voogdijſchap van zijne Moeder GEERTRUID VAN SAXEN. In *Vlaanderen* eenig Krijgsvolk bij een gerukt hebbende, deedt ROBERT eenen inval in *Holland*, en gaf niet onduidelijk zijn voorneemen te kennen, om zich van het bewind te verzekeren. Met zo veel kloekmoedigheids verzetteden zich de Hollanders tegen dit geweldaadig en overheerſchend ontwerp, dat ROBERT, eens en andermaal, in een hevig gevegt, de nederlaag bekwam, en telkens het *Gewest* moest ruimen. Doch vermids hij vast hadt beſlooten, te overwinnen of te ſterven, en, bovendien, door zijnen Vader, onder de hand, onderſteund wierdt, herſtelde hij telkens zijne kragten. In geene kleine verlegenheid kwamen hier door Vrouw-GEERTRUID en haare Raadslieden; terwijl ROBERT, ondanks zijnen moed, niet onduidelijk inzag de bezwaarlijkheid, om door geweld van Wapenen zijn doelwit te bereiken. Hierom deedt hij, onder de hand, voorſlagen van een huwelijk met Vrouwe GEERTRUID; die, om boven gemelde redenen, van de andere zijde geen ongunſtig gehoor ontmoetten. Naa lang over en wederhandelens, wierdt men 't, eindelijk, te *Oudenaarden*, eens omtrent de voorwaarden, in den Jaare 1063. Eenigen willen, dat ROBERT, bij 't Huwelijksverdrag, den tijtel van *Graave* van *Holland* en *Friesland* bekwam. Doch anderen houden ſtaande, dat hem geen hooger rang wierdt opgedraagen, dan dien van *Voogd* over *Holland* en over de minderjaarige kinderen van den eerſten Echtgenoot zijner Gemaalinne, Graave FLORIS DEN I. Behalven eenen deezer beide tijtels, en de magt, daar mede verknogt, bekwam ROBERT, bij het aangaan zijner Echtverbintenisſe,

nisse, het Graafschap *Aalst*, de vier Ambagten, en de vijf Zeeuwsche Eilanden Bewester-Schelde. Sints dit huwelijk, en de magt, daar mede verkreegen, moet de bijnaam van ROBERT DE FRIES gedagtekend worden.

Vier jaaren naa ROBERTS huwelijk overleedt zijn Vader. Hij wierdt opgevolgd, door zijnen oudsten Zoon, onder den naam van BOUDEWYN DEN VI. Eene bron van broedertwist was dit sterfgeval, die, eindelijk, op het ontijdig sterven des nieuwen Graaven van *Vlaanderen* uitliep. Deeze, naamelijk, waanende dat de Zeeuwsche Eilanden, aan ROBERT, bij het aangaan van zijn huwelijk, door hunnen Vader tegen regt en billijkheid waren afgestaan, maakte, eerlang, toebereidzels, om dezelve, door het geweld der Wapenen, wederom aan zijn gebied te hegten. Met eene bende Krijgsvolk deedt hij, ten dien oogmerke, eenen inval in *Holland*, alwaar ROBERT zich thans onthieldt. Deeze, van zijns broeders aantogt verwittigd, trok hem, aan 't hoofd van eenige manschap, te gemoete; zonder, egter, tot nog toe, eenig vijandelijk ontwerp te voeden. Integendeel liet hij, herhaalde reizen, bij den Graave van *Vlaanderen*, aanzoek doen, om de uitstaande geschillen, door een bestendigen Vrede, bij te leggen. ROBERT, intusschen, hadt het hart niet, om zijne herhaalde aanzoeken koelzinnig te zien afwijzen. Op den zestienden Julij des Jaars 1070 kwamen de Benden aan elkander, tot eene volkomene nederlaage van het Vlaamsche Leger, 't welk, daarenboven, wierdt op de vlugt gedreeven. Het hoofd en de aanvoerder van hetzelve, Graaf BOUDEWYN, zich te veel hebbende bloot gegeeven, schoot hier het leeven in, nevens verscheiden der voornaamste Bevelhebbers.

Naa het ontijdig omkoomen van zijnen broeder, matigde zich ROBERT het regt van *Vlaanderen* toe; doch kwam niet in het daadelijk bezit daar van, zonder alvoorens te doen gehad te hebben met eenen magtigen tegenstreever. Bij zijne Gemaalinne RICHILDE, hadt BOUDEWYN eenen Zoon, ARNOUD genaamd, naagelaaten. ROBERTS aanmaatiging vernomen hebbende, nam de Weduwe de toevlugt tot PHILIPS DEN I, Koning van *Frankrijk*, met ootmoedige bede, om het regt haars minderjaarigen Zoons door de Wapenen te ondersteunen. Niet

on-

onverhoord bleef deeze bede: met een Leger floeg de Koning fpoedig op weg. Van zijnen kant zat ROBERT insgelijks niet ledig. Met eene talrijke bende den Vorst zijnde tegen getrokken, ontmoette hij dien bij *Kasfel*, leverde hem den flag, en vogt, nevens de zijnen, met zo veel vuurs en dapperheids, dat PHILIPS zich genoodzaakt vondt, kamp te geeven. Met een liet hij RICHILDE met haaren onmondigen Zoon aan haar noodlot over, en erkende ROBERT voor Graaf van *Vlaanderen*. 't Bleef hier niet bij. Om den geflooten Vrede zo veel te meer te bekragtigen, begaf zich Koning PHILIPS, kort daar naa, in 't huwelijk met BERTA, Voordogter van ROBERTS Gemaalinne GEERTRUID, bij Graaf FLORIS DEN I.

Intusfchen hadt RICHILDE niet allen moed verlooren, omtrent de herftelling van haaren Zoon in deszelfs Vaderlijk erfgoed. In de hulp van den Franfchen Koning geene baat gevonden hebbende, nam zij thans Keizer HENRIK DEN IV in den arm. Op haare ernftige en aanhoudende bede, befchreef deeze eene Vergadering der Rijksvorften te *Luik*, en bewoog dezelve tot eene belofte om ROBERT aan twee kanten tevens te beftooken, te weeten, aan de zijde van *Holland*, en aan den kant van *Vlaanderen*. De toeleg op het laatstgemelde Gewest liep ongelukkig af. ROBERT was aldaar in eigen perfoon tegenwoordig, en bevondt zich aan het hoofd eener zegepraalende Krijgsbende. Des vijands aantogt vernomen hebbende, trok hij denzelven te gemoete, vondt hem gelegerd bij *Bergen in Henegouwen*, en bragt hem eene volkomene nederlage toe. Beter, naar den zin der Bondgenooten, flaagde de togt na *Holland*. Te gader met WILLEM, *Bisfchop van Utrecht*, voerde het hoofdbewind daar over, Hertog GODEFRIED VAN LOTHARINGEN, om zijne mismaakte lichaamsgeftalte, *de Bultenaar* gebijnaamd, doch voor 't overige, om zijne Krijgsdapperheid, goed verftand, beleid en welfpreekendheid, zeer beroemd. Met zo veel geheimhoudinge hadt deeze zijne Krijgstoerustingen beftuurd, dat hij den Hollanderen onverhoeds op het lijf viel, en zo algemeenen fchrik en vervaardheid verfpreide, dat de Landzaaten, uit verfcheiden oorden, zich aan hem kwamen onderwerpen. Van zijnen kant ontving ROBERT zo laat de tijding van deezen inval, dat de vijand reeds in 't

hart

hart van 't Land, tot digt bij *Leiden*, was doorgedrongen, eer hij ter hulpe konde toeſchieten. Niet verre van deeze Stad kwamen de beide Legers aan elkander, met een rampzalig gevolg voor Graave ROBERT. Niet ſlegts bekwam hij eene volkomene nederlaag, maar vondt zich, boven dien, genoodzaakt, nevens zijne Gemaalin en Kinderen, die hem op dien togt verzelden, het land te ruimen, en in *Vlaanderen* zijne ſchuilplaats te zoeken. Hertog GODEFRIED behaalde, zedert, verſcheiden voordeelen in *Holland*, en klom, eindelijk, op tot de waardigheid, althans het aangematigd gezag van Graave over *Holland*. Niet lang, nogthans, hadt hij daar van het genot. In het begin des Jaars 1076, terwijl hij zich te *Delft* onthieldt, eene Stad, door hem gebouwd, op zekeren tijd zijn heimelijk gevoeg willende doen, wierdt hij, van onderen, met eenen Dolk, dermaate doorſtoken, dat hij 't, niet lang daar naa, beſtorf. Zommigen noemen den moordenaar eenen Kok of Knegt van Graave ROBERT; terwijl anderen hem voor eenen bediende van diens Stiefzoone DIRK houden. Dit wordt algemeen toegeſtemd, dat de moord van Hertog GODEFRIED buiten ROBERTS medeweeten niet was toegegaan.

Naa den dood van Hertog GODEFRIED, vondt de Graavin zich van een voornaamen ſteun beroofd, en onbekwaam om aan ROBERT het hoofd te bieden. Opene ooren leende zij, diensvolgens, aan de voorſlagen van Vrede, die haar gedaan wierden. Waarſchijnlijk hadt ROBERT deezen ſtap gedaan, niet zo zeer uit liefde tot den Vrede, als om dat hij dien beſchouwde als een dienſtig middel, ter herſtellinge van zijnen Stiefzoon DIRK in het Graaflijk bewind van *Holland*.

De bewooners van dit Gewest, over 't geheel genomen, den jongen DIRK niet ongenegen, zuchtten thans onder de overheerſchende magt des Utrechtſchen Bisſchops. Naa den dood van Hertoge GODEFRIED hadt hij aldaar zich weeten te handhaaven, en hieldt thans de Landzaaten in bedwang, door middel van het Kaſteel te *Tſſelmonde*. Van de bemagtiginge van deeze Sterkte, oordeelde men in *Vlaanderen*, hing de verovering van het geheele Graafſchap af. Om deeze te bewerken, beſloot men eene talrijke Vloot, met eene aanzienlijke manſchap, derwaarts te zenden, voorts de troepen aan

land

land te zetten, en, onder dekking der Vloote, op het Slot af te zenden. Om zijnen slag te zekerder te neemen, verzogt ROBERT om eenige schepen aan WILLEM, Hertog van *Normandije*, bijgenaamd *de Veroveraar*, die thans op den throon van *Engeland* zat. Hij hadt in huwelijk eene dogter van Graave BOUDEWYN DEN V, en was alzo een zwager van ROBERT DE FRIES. In zijn aanzoek gelukkig geslaagd zijnde, zeilde DIRK, met de vereenigde Vloot, na den mond der Maaze, daar hij handgemeen wierdt met de Utrechtsche schepen, doch op dezelve eene volkomene overwinning behaalde. Thans vervolgde hij zijnen togt na 't Slot te *Tsselmonde*, 't welk hij, eerlang, doch niet dan naa een zwaar en streng beleg, meester wierdt. Door de wakkerheid van zijnen Stiefvader, en met Engelsche hulp gesterkt, kwam alzo Graaf DIRK DE V aan het Voorouderlijk bewind.

Graaf ROBERT DE FRIES hadt reeds een aanmerkelijken ouderdom bereikt, toen hij eenen togt na 't Heilige Land ondernam, agtervolgens den smaak zijner Eeuwe, in welke veele Krijgslieden reeds eenen aanvang maakten om zich derwaarts te begeeven, om de Christenen van de onderdrukkinge der Ongeloovigen te verlossen. Gelukkig volvoerde ROBERT den verdienstelijken togt. Naa zijne wederkomst verzelde hij den Franschen Koning LODEWYK, bijgenaamd *den Vetten*, in den Veldslag tegen THIBALD, Graaf van *Champagne*. Hier trof hem het ongeluk dat hij van 't paerd ter aarde stortte, en jammerlijk vertrapt wierdt. Dit viel voor in den Jaare 1093. Zijn Lijk, zedert gevonden, wierdt naderhand, te *Atrecht*, in de Kerk van ST. VAST, begraaven.

Zie LAMB. SCHAFNABURGENSIS, en anderen.

ROBERT OGUIER, een voornaam burger te *Rijssel*, in *Vlaanderen*, en, om zijne verkleefdheid aan de gezuiverde begrippen van den Godsdienst, nevens zijn Gezin, een slagtoffer van de Keizerlijke Bloed-Plakaaten. In de gemelde Stad was eene kleine Vergadering van Hervormden, die, in stilte, ongestoord haare bijeenkomsten hieldt, tot dat de Wethouderschap, door

door de Geestlijkheid, tegen dezelve wierdt opgestookt. De vervolging nam eenen aanvang met het geweldddadig doorzoeken, op zekeren avond, in den Jaare 1556, van het Huis van gemelden ROBERT OGUIER, als het voornaamste Lid der Vergaderinge. Van zijnen persoon, als mede van dien van zijne huisvrouwe en van hunnen jongsten Zoone, maakte men zich straks meester. Voorts doorzogt men het Huis, en vondt 'er eenige verboodene Boeken. De oudste Zoon, BOUDEWYN genaamd, van dit alles onkundig, en thans afweezig, kwam, midlerwijl, thuis, en viel dus mede in de handen der bezoekeren.

Zo ras men de gevangenen voor de Wethouderschap geleid hadt, wierdt tegen ROBERT de beschuldiging ingebragt, dat hij niet ter Misse ging, en anderen daar van wederhieldt; houdende, daarenboven, ten zijnen huize heimelijke zamenkomsten, in weerwil der Koninklijke Plakaaten. Doch geenzins verzet of bedremmeld van deeze aantijginge, hoewel hij daar van de gevolgen doorzag, verdeedigde hij zijn gedrag met eene edele bedaardheid: „ Ik gaa niet ter Misse, dus sprak „ hij, om dat aldaar de dood en het dierbaar bloed van Gods „ Zoone en zijne offerande wordt vernietigd en vertreeden: „ *want* CHRISTUS *heeft, met eene offerande, in eeuwigheid* „ *volmaakt de geenen, die geheiligd worden.* De Apostel „ zegt, *met ééne offerande.* Men leest in de Heilige Schrif- „ tuure van geene Misse, wel van 't Avondmaal. De Misse „ is een verdichtzel van menschen, en CHRISTUS zegt: *Te ver-* „ *geefs eeren ze mij, leerende leeringen, die geboden van* „ *menschen zijn.* Hadden wij dan ter Misse gegaan, wij zou- „ den CHRISTUS vergeefs gediend hebben. —— Ik heb ook „ (dus vervolgde hij) Vergaderingen gehouden, van vroome „ en godvreezende lieden; doch dat was niemand schadelijk, „ maar diende veel meer tot vermeerdering der heerlijkheid „ van JEZUS CHRISTUS. Ik wist wel, (voegde hij 'er nevens) „ dat de Keizer dit hadt verbooden; maar ik wist ook dat „ CHRISTUS het gebooden hadt: en dus konde ik den eenen „ niet gehoorzaamen, zonder den anderen ongehoorzaam te „ zijn. Ik heb dan Gode in deezen liever willen gehoorzaam „ zijn dan den menschen." Een der Regteren hem hier op

in

in de rede vallende, en gevraagd hebbende, *wat zij in hunne Vergaderingen verrigtten*, vatte de Oudſte Zoon van ROBERT het woord op. *Ik zal 't u, mijne Heeren*, dus ſprak hij, *belieft het u, in 't breede verhaalen.* Verlof daar toe bekoomen hebbende, liet hij zich in deeze zin hooren: „ Wanneer wij „ daar vergaderd zijn in den naam des Heeren, om zijn heilig „ woord te hooren, dan vallen wij allen gelijkelijk op onze „ knieën ter aarde, en belijden in deemoedigheid onzes harten „ onze zonden voor de hooge majeſteit Gods. Daar na bidden wij al te zamen, dat Gods Woord tog regt verkondigd, „ en zuiver gepredikt worde. Wij bidden ook voor onzen „ Heere den Keizer, en voor zijnen geheelen Raad, op dat „ het gemeene best in vrede en ter eere Gods geregeerd worde. „ En gij, mijne Heeren, wordt 'er ook niet vergeeten, als „ onze Overheden, den goeden God voor u biddende en voor „ de gantſche Stad, ten einde hij u in 't goede handhaave. „ Dunkt het u dat wij met dus te vergaderen zulk eene groote „ misdaad begingen? Bovendien ben ik bereid, belieft het u „ deeze gebeden zelf te hooren, die voor u op te zeggen." Met tekenen of gebaaren gaven zommigen hier op hunne toeſtemming. Daarop zich eerbiedig ter aarde geboogen hebbende, deedt hij zijn gebed met zulk eene gemoedelijke godsvrugt en vuurigen ijver, dat eenigen der Regteren de traanen langs de wangen biggelden. *Deeze dingen zijn het*, ſprak BOUDEWYN, van den grond opſtaande, *welke in onze Vergaderingen omgaan.*

Ondanks deeze goedkeuringe der Regteren van den inhoud en het oogmerk des gebeds, bragten zij de gevangenen ter Pijnbank, om hen te noodzaaken ter aanwijzinge van hunne medepligtigen in hunne heimelijke Godsdienstoeffeninge. Doch zij noemden niemand, behalven eenige weinigen, die of reeds bekend, of ontvlugt waren. Binnen weinige dagen wierden ROBERT OGUIER èn zijn Zoon BOUDEWYN ten vuure verweezen. Gereed ſtaande om te gaan na de plaats des jongſten Gerigts, vermaande zekere Monnik den Vader, om ten minſten een Krucifix in de hand te neemen, 'er nevens voegende: *Heb uw hart tot God opgeheven.* Doch vermids hij zich daar omtrent onwillig toonde, bonden zij 't hem in de handen. Dit zag zijn Zoon

Zoon BOUDEWYN, die hem voorts het Kruisbeeld uit de handen rukte, onder het luid spreeken van de woorden: *Mijn Vader! wat doet gij? zult gij een Afgodendienaar worden in uwe laatste uuren. Dat het Volk*, voegde hij 'er nevens, met een het Christusbeeld van zich werpende; *zich aan ons niet ergere, om dat wij geenen houten* CHRISTUS *begeeren: want wij draagen* JEZUS CHRISTUS, *den Zoon des leevenden Gods, in onze harten; en wij gevoelen zijn heilig Woord, geschreeven in het diepste van onze gemoederen, met gulden letteren.*

Toen nu de verweezenen op het Schavot gekoomen waren, verzogt BOUDEWYN, zijne Geloofsbelijdenis te mogen doen, ten aanhooren der geheele Vergaderinge. Doch dit wierdt hem geweigerd, en hij daar op na eenen Biegtvader geweezen, met de woorden, dat indien hij iets hadde te belijden, hij het aan deezen doen mogt. Met een trok men hem na den Staak. Hier begon hij straks den Zestienden Psalm aan te heffen; doch zijn gezang wierdt wel haast gestoord door eenen Monnik, zeggende: „ Hoort de snoode dwaalingen, die ze „ zingen, om het Volk te bedriegen." *Zegt gij*, viel hem BOUDEWYN daar op in, *dat de Psalmen van den Profeet* DAVID *dwaalingen zijn? Maar 't is uwe oude gewoonte, den H. Geest dus te lasteren.* Met een zich tot zijnen Vader wendende, riep hij hem toe: *Zijt goeds moeds, mijn Vader: 't zal haast gedaan zijn.* De Scherpregter, vervolgens, om den Ouden Man zijne voeten nader aan den paal te doen brengen, met eenen hamer op dezelve geslagen hebbende, sprak deeze met veel zagtmoedigheids: *Mijn Vriend, gij kwetst mij: waarom handelt gij mij dus hard?* Deeze billijke bestraffing gaf eenen Monnik, die dit hoorde, aanleiding tot het bitsch verwijt: „ O die booswigten! Zij willen den naam van „ Martelaaren draagen, en wanneer men 'ze een weinig on„ zagt aanraakt, dan krijten ze, als of ze vermoord wier„ den." Niet onopgemerkt liet BOUDEWYN OGUIER deeze schamperheid voorbij gaan. *Meent gij*, voerde hij den Monnik te gemoete, *dat wij de pijn of den dood vreezen? Gantsch niet! Hadden wij die gevreesd, wij zouden onzen lichaamen tot deezen smaadelijken dood nooit hebben overgegeeven.* Toen men nu het vuur reeds aan de lichaamen hadt gebragt,

hoorde men den jongeling, onder de folteringen, verscheiden maalen, deeze woorden herhaalen: *o God, eeuwige Vader, laat toch de offerande onzer lichaamen u aangenaam zijn in den naame van uwen welbeminden Zoon.* Een Monnik, die daar bij stondt, en deeze woorden hoorde, borst daar op uit in bittere woede: „ Booswigt, gij liegt: God is uw Vader „ niet; gij hebt den Duivel tot eenen Vader." Doch de blijmoedig vertrouwende Jongeling, zich niet stoorende aan dit verwijt, hief midden in de vlammen zijne oogen hemelwaarts, en sprak, vervolgens, aldus zijnen Vader aan: *Zie, mijn Vader, ik zie de hemelen geopend, en tienhonderd duizendmaal duizend Engelen hier rondom mij, zich verblijdende over de belijdenisse der waarheid, die wij voor de waereld gedaan hebben. Laaten wij ons dan zelfs verheugen, mijn Vader: want Gods heerlijkheid staat voor ons open.* Een ander Monnik, op dat het Volk, door dit blijk van vertrouwen, niet aan 't wankelen zou gebragt worden, schreeuwde daar tegen aan: „ Ik zie de Helle geopend, en hier zo veele duizend „ Duivelen tegenwoordig, om u ter Helle te voeren." Dit, nogthans, belette niet, dat iemand uit de omstaande menigte, met luider stemme, hem toeriep: *Houd moed*, BOUDEWYN! *houd u vroomelijk: uwe zaak is goed. Ik ben van de uwen.* Dit gezegd hebbende, uit vreeze, misschien, voor de Stadswagten en Geregtsdienaars, maakte hij zich weg. Uit het midden der vlammen, en toen nu reeds de benedenste deelen des lichaams der rampzaligen bijkans verteerd waren, hoorde men hen te zamen spreeken, en den eenen den anderen tot lijdzaamheid en vertrouwen aanspooren.

'Er is nog een Brief voorhanden, door BOUDEWYN OGUIER geschreeven, aan zijne Geloofsgenooten te *Rijssel.* Hij bevat verscheiden godvrugtige aanmerkingen, onder andere zeer ernstige aanspooringen tot volhardinge in het onderhouden van hunne godsdienstige zamenkomsten. „ Indien gij, dus schreef „ hij, de Christlijke Vergaderingen verlaat, dan zal 'er, weest „ des verzekerd, eene wonderlijke verwarring van taalen on„ der u ontstaan, veel gevaarlijker dan omtrent het bouwen „ van den Toren van Babel. Kon de Satan wel een beter „ middel vinden, om Sekten en Ketterijen onder u te ver-

„ wek-

,, wekken; dan dit? Neen zeker. Hij weet het wel dat ,, men in de Vergaderingen eene zelve taal, en eene zelve ,, zaak; leert spreeken; de liefde neemt 'er toe. Om kort ,, te zijn, veelerlei goed koomt 'er uit voort, gelijk als het ,, tot nog toe onder u blijkt. Houdt u dan aan de les des ,, Apostels! *Verlaat uwe eigen vergadering niet.* —— Wagt ,, u omzigtiglijk voor alle kwaade leere, voor bedriegers, die ,, nu door de waereld loopen. —— Vliedt ook die ontvein- ,, zers, die zo met eere God leeren verlochenen."

Terwijl de Vader OGUIER en zijn oudste Zoon dus de Martelkroon ontvingen, zaten zijne Echtgenoote en jongste Zoon, MARTEN genaamd, nog in hegtenisse. Door vreeze hadt, in den beginne, de Moeder zich laaten beweegen ter herroepinge van haare gevoelens, en zogt insgelijks haaren Zoon om te zetten. Doch deeze bleef standvastig, en deedt, daarenboven, de Oude Vrouw van gedagten veranderen. *Ach Moeder*, sprak hij, in haare tegenwoordigheid zijnde toegelaaten, *wat hebt gij gedaan? Hebt gij den Zoon Gods, die u vrijgekogt heeft, verlochend? Helaas! wat heeft hij u gedaan, dat gij hem zo hebt onteerd en verongelijkt? Nu treft mij 't ongeluk, dat ik meest vreesde. o Mijn God, waarom hebt gij mij dit laaten beleeven, dat mijn hart doorsnijdt?* Zo diep troffen deeze woorden de Moeder, dat zij haaren val betreurde, God om vergiffenis smeekte, en om standvastigheid en kragt in het uiterste lijden. Tot de Monniken, die haar, andermaal, van besluit wilden doen veranderen, riep zij: *Weg Satans, gaat van hier; want aan mij hebt gij nu niet meer. Ik wil mijne eerste belijdenis ondertekenen, is 't niet met Inkt, 't zij dan met mijn eigen bloed.* Acht dagen naa haaren Man en oudsten Zoon, wierdt de godvrugtige JOHANNA, nevens haaren jongsten Zoon, ten vuure verweezen. Terwijl zij aan den Brandpaal wierdt gebonden, riep zij tot de omstanders: *Wij zijn Christenen; dat wij lijden, geschiedt niet om moord of dieffstal, maar om dat wij niet anders willen gelooven dan het Woord van God.*

Zie Historie des Martyrs.

ROBINSON, (HENRIK) geduurende de Nederlandſche Kerkgeſchillen, Leeraar onder de Hervormden te *Leiden*; een ijverig voorſtander dier Gezinte, en te gelijk een der doldriftigſte wederſtreevers der Remonſtranten. Door verloop van tijd kwam hij tot andere gedagten. Met gemaatigdheid en onpartijdigheid zette hij zich neder tot een naauwkeurig onderzoek der Leerſtellingen, welke tusſchen GOMARUS en ARMINIUS in geſchil hingen. Het gevolg was, dat hij over die des eenen min gunſtig, over de andere beſcheidener begon te denken. Bij beiden meende hij te vinden een mengzel van waarheid en dwaalingen. Hij vormde dan een zamenſtelzel van Godgeleerdheid van zijn eigen maakzel, waarin hij den middelweg tusſchen de twee uiterſten zogt te houden. Hij hadt eenige naavolgers, welke, naar hem, *Robinſoniaanen* genaamd wierden.

Zie HOFMAN, *Lexicon Univerſale*.

ROBLES, (GASPAR DE) *Heer van Billy*, Spaansch Veldheer, geduurende het hevigst woeden van het vuur der Nederlandſche Beroerten. In den overlast, welke bovenal ook de Steden drukte, zondt hem de Hertog VAN ALVA, in den Jaare 1569, aan 't hoofd van zes Vaandelen Waalen na *Groningen*. Om het roepen zijner Soldaaten om betaaling te ſtillen, wrong hij, ſtraks naa zijne aankomst, der Stad twaalfhonderd guldens ter week af, en verdeelde ze onder zijn Volk. Van dien last wierdt de Stad, eerlang, wel ontheven, en dezelve op de *Ommelanden*, met verzwaarde kragt, geleid; doch 't was ten koste van haare Voorregten. Op bevel des Hertogs deedt hij zich, door de Magiſtraat, de zwarte en witte Boonen geeven, die in de verkiezing der Wethouderſchap plagten gebruikt te worden. Zeven jaaren lang bleef de Stad *Groningen* buiten verandering van Regeeringe.

Meer op bevel, nogthans, dan uit eigen beweeging, volgde ROBLES dus ſtrenge maatregelen. Uit den aart was hij zagtmoedig en menschlievend. Eene duidelijke proef daar van gaf hij, ter gelegenheid van den gedugten Allerheiligen-Watervloed, in den Jaare 1570. Van elders bekend zijn de rampen, welke,

welke, door het beschreienswaardig voorval, inzonderheid *Friesland* en deszelfs inwooners troffen. ROBLES bevondt zich, op dat pas, binnen *Groningen*. Van het deerlijk lot van veele Landzaaten hadt hij de maare niet ontvangen, of hij zondt, overal, daar zich ongelukkigen bevonden, de Bevelhebbers van zijne Regimenten, en alle de Schuitevoerders, die bij de hand waren, om de noodlijdenden te redden. Die zich onwillig toonden, noodzaakte hij door geweld. Hij zelve was geen ledig aanschouwer, maar sloeg mede hand aan 't werk. Hij deedt nog meer. Te *Brussel* bragt hij te wege, dat de soldij zijner Krijgsknegten van daar wierdt overgemaakt, en verworf een rond jaar ontheffing van schatting voor *Friesland* en *Groningen*, als die werks genoeg hadden, om uit het hunne de schaden aan Dijken, Dammen en Sluizen te herstellen. Door dit alles herwon hij de gunst en genegenheid der Landzaaten, die een zwaaren knak hadt gekreegen door zijn bedrijf van den voorgaanden jaare binnen *Groningen*.

Terwijl de Heer VAN BILLY in de Provincie *Stad en Lande* met de Landvoogdijschap was bekleed, en de belangen des Spaanschen Konings ijverig zogt te handhaaven, ontving hij, in den Jaare 1572, berigt, hoe in het Zuidlijk gedeelte van *Friesland*, bij *Stavoren*, zesduizend man, Nassausche of Prins Willemgezinde Troepen, zwak verschanst lagen. In allerijl trok hij derwaarts, en verscheen, wel haast, in de nabuurschap der Plaatze. Door een getrouwen Verspieder hunne Leuze vernomen hebbende, deedt hij, naa den ondergang der Zonne, zijn Regiment aanrukken. Voornaamelijk bestondt dit uit *Waalen*; doch de Veldheer hadt daar onder gemengd eenige Friezen, en deeze in 't voorste gelit geplaatst. Tot aan de Buitenposten der Stad genaderd, en na 't Woord gevraagd zijnde, noemden zij 't bescheidenlijk; en gaven, voorts, op de vraag, *waar heenen, Spitsbroeders?* tot bescheid, *na ons Leger toe.* Met de vreugdegroet, *in Gods naam, welkoom moet gij weezen,* kwamen ze aldus onverhinderd binnen. Te ligter viel deeze misleiding, om dat Graaf JOOST VAN SCHOUWENBURG, Stadhouder van *Friesland*, aan de zijnen hulp van Volk hadt toegezeid. Niet zo dra waren de Friezen, uit de manschap van ROBLES, binnen *Staveren* geraakt, of zij wissel-

felden van livreij. Straks ging het aan 't raazen en tieren, moorden en vangen. Meer dan tweeduizend lieten 'er het leeven; achthonderd wierden gevangen genomen: de overige Stede- of Bezettelingen bergden zich met de vlugt. De omzetting van geheel *Friesland* volgde op deeze nederlaag. Uit vreeze voor zijne komst, hadt de naast laatste Stadhouder SCHOUWENBURG het Gewest verlaaten. Den roem, in den Jaare 1570 behaald, bezwalkte nu niet weinig de Heer VAN BILLY, door zijne ftrenge vervolging der Onroomfchen. Hij verboodt dezelven te huisvesten, te verfchuilen of niet aan te brengen, op verbeurte van goederen, verbranding der wooningen, en gevangenis of doodftraffe der overtreederen. De muuren der voorheen afvallige Steden deedt hij flegten, die van *Sneek* niet uitgezonderd, hoewel deeze het met *Spanje* al vroeger hadt gehouden.

In 't volgende jaar ondernam ROBLES eenen aanflag op *Enkhuizen*. Het plan hier van hieldt in, het Ruim van een Turffchip met Krijgsvolk te belaaden, een Bovenlast van Turven daar op te planten, en alzo de Stad te verrasfen. Tot geluk der Stad, wierdt den Stadhouder SONOI het ontwerp geopenbaard, door iemand, welke ter fluik, bij nacht, uit *Sneek* over de Vesten klom. De langzaame voortgang van het Schip, aan de eene zijde, en aan den anderen kant de voorbaarige ijver der Enkhuizenaaren, was oorzaak, dat geen van beiden eenig nadeel leedt. Desgelijks ftootte ROBLES ook het hoofd voor *Medenblik*, welks Slotvoogd, KORNELIS VAN RYSWYK, door belofte van ftraffeloosheid en toezegging van groote belooningen, hij tot leveringe van 't Kasteel hadt zoeken over te haalen. Deeze vertoonde den Brief daar 't behoorde, en gaf dien zelf aan den Stadhouder van *Noordholland*, DIDERIK VAN SONOI, te leezen. Gelukkiger flaagde hij in eene onderneeming te water. Want, naa een vrugtloozen kans op het Eiland *Texel* gewaagd te hebben, ftevende hij na het *Vlie*, met drie Galeien, een Boot en zeven Krabfchuiten; zijn oogmerk was, te pasfen op eene Vloot Staatfche Koopvaardijfchepen, die uit de Oostzee verwagt wierden. Niettegenftaande DUKO MARTENA dat Zeegat bewaarde, gelukte het, nogthans, den Heere DE BILLY, zeven Schepen te bemagtigen, met driehonderd Lasten Rogge belaaden. Het Oorlogfchip, welk tot geleide diende, ontkwam ter naauwernood zijne handen.

Naa

Naa het sluiten der Gendsche Bevrediginge, en toen de zaaken der Staatschen een weinig gunstiger stonden, overkwam den Heere DE BILLY een onvoorziene ramp. In den Jaare 1576, terwijl ROBLES zich te *Groningen* onthieldt, zonden de Staaten derwaarts, en na *Friesland*, zekeren FRANÇOIS MARTINI STELLA, met heimelijken last om te beproeven, of het Volk van Oorlog tot eensgezindheid met hun, en tot het aanneemen van den Gendschen Vrede, zou te beweegen zijn. ROBLES, die thans een geweldigen haat tegen den Stads-Raad voedde, en voor vermindering van gezag en aanzien bedugt was, hadt de komst van STELLA binnen *Groningen* niet vernomen, of hij deedt hem in verzekering neemen, en voorts ter pijnbank brengen. Niets anders, egter, konde hij hem afperzen, dan eene bekentenis, dat hij gekoomen was om de Wethouderschap ten Hove te nodigen, tot het bijwoonen van eene raadpleeginge over de algemeene belangen des Lands. STELLA, vervolgens, bewaard wordende door eenige Soldaaten, wist zich zo diep in derzelver gunst en vriendschap te dringen, dat hij, verstaande hoe veel zij ten agteren waren, eindelijk waagde, hun de belofte te doen van volle betalinge, indien ze de zijde der Staaten en van Prinse WILLEM wilden kiezen. Zestig of zeventig, en door deeze wederom anderen, wierden dus overgehaald.

Voor ROBLES kon dit alles niet verborgen blijven. Op den tweeëntwintigsten November des Jaars 1576 verzamelde hij het Krijgsvolk in de Kerk, en hieldt hetzelve voor, hoe hij, van de Algemeene Staaten tot hunne zijde zijnde aangezogt, zulks niet vermogt te doen, buiten verlof des Konings. Weshalven hij van hun verzogt, vernieuwing van Eed, om te mogen weeten, wat hij aan hun hadde; beloovende met één afscheid aan de zulken, die zich genegen toonden om den Staaten te dienen. Het vergen van den nieuwen Eed baarde groot misnoegen; de meesten toonden zich weigeragtig. Onvoorzigtig sloeg BILLY over tot dreigementen. Thans wordt men te raade, hem in verzekeringe te neemen. 't Geschiedt. Nevens zijnen Stedehouder, daarenboven zijnen Schoonzoon, als met zijne dogter getrouwd, den Heer VAN RUISBROEK, wordt de Heer VAN BILLY op het Raadhuis in bewaaring gesteld. Na

veranderde hij van toon, en beloofde, met zoete woorden, voldoening aan de Soldaaten. Doch deeze, den grond zijner gedweeheid peilende, fcheldeǹ hem voor Schelm en Verraader, en roepen, luidkeels, *Lange leeve de Prins! Leeven moeten de Staaten!* Voorts haalen ze STELLA uit de gevangenisfe, en laaten zich, in den naam der Staaten, door hem in den Eed neemen. Om ROBLES fmaadheid aan te doen, fpijkerden eenigen zijne afbeelding aan de Kaak, nevens die des Hertogs VAN ALVA en den Spaanfchen Wagtmeester ANTONIO SARDIE. De opfchudding nam, naa verloop van etlijke dagen, een einde, en wierdt JORIS VAN LALAING, *Baron van Ville*, bij voorraad, tot Overfte over *Friesland* en *Groningen* aangefteld. ROBLES bekwam, eerlang, ontflag uit zijne hegtenisfe,

Vast zat hem, nog lang, in den krop, de hoon en mishandeling, hem te *Groningen* aangedaan. Leed deedt hem, daarenboven, het verlies der Landvoogdije, met het daar mede verknogte gezag, aanzien en voordeel. Geen wonder, derhalven, dat hij, 't eenigen tijde, ter herwinninge van het verloorene, eenen kans waagde. Dit, hoewel met een ongelukkigen uitflag, gebeurde, in den Jaare 1577. Te weeten, in 't begin van de maand Augustus diens jaars, wierdt, te *Groningen*, op kwaad vermoeden, in verzekering genomen zeeker FRANÇOIS MAJART, geweest zijnde, eertijds, Provoost onder den Heere DE BILLY. Op grond van eenige bedenkelijke Brieven, die men bij hem vondt, bragt men hem ter fcherpe ondervraaginge, bij welke MAJART beleedt, dat ROBLES, eerstdaags, met vijftien Vaandels Knegten en driehonderd Ruiters, de Friezen dagt te overvallen, en zich vervolgens, met behulp zijner aanhangeren, van nieuws, in het Stadhouderfchap te dringen. 't Leedt ook niet lang, of WYBE VAN GOUTUM, een aanhangeling van den Heere DE BILLY, verfcheen, met honderdendertig man, op *het Vliet*, eene Voorftad van *Leeuwaarden*, en wist den Drosfaart van 't Slot, JOAN VAN MATHENES VAN WYBESMA, zulks te beleezen, dat hij op het Slot gelaaten wierdt. Dit alles, egter, gefchiedde in weerwil der Burgeren; die, zich niet fterk genoeg agtende, om door geweld de Benden van daar te verdrijven, voor eene fomme van drieëndertighonderd Guldens den aftogt kogten. De geheele toeleg van den Heere DE BILLY liep hier mede te niete,

Zints

Zints deezen tijd schijnt ROBLES deeze Landen te hebben verlaaten. Niet vroeger, en ook voor de laatste maal, ontmoeten wij hem, in den Jaare 1585, in het beleg van *Antwerpen*, door den Hertog VAN PARMA. Nevens verscheiden andere Spaansche Bevelhebbers, vondt hij hier een rampzalig einde, bij het springen van den vermaarden Schipbrug, door den Hertog over de rivier *de Schelde* geslagen.

Om den draad des verhaals niet af te breeken, hebben wij tot hier toe uitgesteld, een verslag wegens den zeer gewigtigen dienst, door den Heer DE BILLY, aan *Friesland* beweezen: waarom deszelfs naam, bij de Landzaaten, altoos in dankbaare gedagtenis zal blijven. Tot vóór ruim tweehonderd jaaren hadt de Provincie *Friesland*, gelijk elders, dus ook ter plaatze, alwaar zij 't minste Voorstrand tegen de Zee heeft, zeer zwakke en doorgaans laage Zeedijken. Bij de minste buitengewoone opzetting van het Buitenwater liepen hierom de naaste Landen onder. Door de gedugte Watervloeden van de Jaare 1570 en 1572 hadt de zwakke Borstweering zeer veel geleeden, en was, op verscheiden plaatzen, geheel weggespoeld. 't Stondt dus geschapen, dat, zonder aangewende hulpmiddelen, het geheele Gewest, eerlang, bij een nieuwen zwaaren storm, een prool der Zee konde worden. Dit doorzag ROBLES, en oordeelde zich, amptshalven, verpligt, daar tegen voorziening te gebruiken. Doch toen hij nu zijn ontwerp werkstellig wilde maaken, ontmoette hij merkelijken tegenstand. De aan te leggene Dijk moest loopen van het Vlek *Makkum*, lang de Stad *Harlingen*, tot aan den zo genaamden *Dijkshoek*; eene uitgestrektheid van ongeveer vijf uuren gaans. Veelen toonden zich onwillig om tot het werk de hand te leenen. Om deeze te dwingen, liet ROBLES, hier en daar, Galgen planten, en de kwalijkgezinden aan dezelve opknoopen. Andere beriepen zich op oude Brieven, uit kragt van welke zij van alle Dijkslasten ontheven waren. Ook met deeze wist hij raad. Zich de Brieven hebbende doen vertoonen, wierp hij dezelve in de Dijkbreuken, in gebroken Nederduitsch 'er nevens voegende: *Daar drif den Brief; kan ze dijk, goed: anders moetje boer dijk.* Door zulke en soortgelijke middelen noodzaakte hij de onwilligen in den Lande

tot den arbeid; in den Jaare 1576 was de volwigtige en kostbaare onderneeming tot volkomenheid gebragt, en zulks binnen den zeer korten tijd van weinig meer dan drie maanden.

Om 's Mans naagedagtenis te vereeuwigen, en daar door het gewigt en de grootheid van den dienst te erkennen, besloot men, niet lang naa de uitvoering, ter zijner eere, eenen steenen Gedenkzuil op te rigten. Men verkoos tot den grond daar van eene plaats op den Zeedijk, slegts weinige honderden schreden ten Zuiden van de Stad *Harlingen*. Daarenboven moest de Gedenkzuil dienen tot eene scheiding tusschen de twee deelen, in welke de Zeedijk, in de genoemde uitgestrektheid, onderscheiden is, bekend bij de naamen van Vijfdeels-Binnen en Buitendijken; strekkende de eerste afdeeling, Noordwaarts, buitenom *Harlingen* tot aan *het Bildt*, of den zo genaamden *Dijkshoek*; de andere afdeeling, Zuidwaarts, tot aan het Vlek *Makkum*. Van hier dat men, met groote letteren, op den *Zuil*, las het woord TERMINUS, Grens- of Scheidpaal. De *Eerzuil*, strekkende ter hoogte van vier- of vijfentwintig voeten, eindigde van boven in een borstbeeld, met twee hoofden, even gelijk dat van den Romeinschen God JANUS. Het eene hoofd was na het Noorden, het ander na het Zuiden gekeerd. Beneden het tweehoofdig Beeld zag men het Wapen van den Stadhouder, als mede van het Huis van Bourgondie en het Ridderteken der Orde van het Gulden Vlies. Daarenboven las men, aan de vier zijden van het Vierkant Voetstuk, de volgende Opschriften, het eerste in het Latijn, de drie overige in het Nederduitsch.

Aan de Westzijde.

Caspari à Robles Equite, Domino de Billi etc. Frisiæ Groningæ ejusque Territorii ac dicentium (*lees* adjacentium) Gubernatori, quod hanc Provinciam præter arma Consiliis ac Munimentis juverit, ac inter cætera aggere ipsis Kl. No. MDLXX funditus everso, Amplisf. D. Viglii Zuighemi Patris Patriæ auxiliaribus operis et adhibitis Igramo ab Achelen, Pr. Adriano Vastaert, Petro Frittema et Joanne Carolo Senatoribus, Consiliorum Sociis, novum maris propugnaculum summo labore, vigilia et celebritate, decretis quoque et de suo persolutis diligen-

tiæ

tiæ præmiis, tribus plus minus mensibus, a fundamentis erexerit, et ad summam manum perduxerit, atque hunc lapidem sublatis litibus controversiarum terminum esse voluit, gratus Provinciarum Ordo ob rem prudenter, bene et feliciter gestam, de se ac de Repub. optime merito p.

Aan de Zuidzijde,

In den Jaare MDLXXV. is den Dijk in twee deelen gescheiden, blijven het Zuiderdeel der *Buitendijksteren*, van den welken als doen Gedeputeerden zijn geweest, Thomas Hiddesz, ende Sicke Claesz, Hopluiden, Hette van Dekama, Hero van Ockinga, Ulbe Hiddema, Wijtse van Camminga, Doijtje Bonga, Gerrit Abbes ende Lolle van Ockinga,

Aan de Oostzijde,

Op den 19 Julij Anno 1576, hebben Meester Adriaan Vastaert Raet ende D. Johan Charles Procureur Generael den eersten steen gelecht ter presentie Johan Wilhelmii Secretaris der Dijckagien,

Aan de Noordzijde,

In den Jaare 1574 is deeze Dijk onderlecht, wesende Dijkgraef Rijvert van Roorda ende Gedeputeerde binnendijck Frederich van Offenhuisen, met Sijerck Sijercksz. Hopluijden, tot opmaken van den Dijck ten Noorden, Tieto van Camminga Substituit des Heeren Stadtholders, Hessel van Hanija, Edo van Gerbranda, ende Hans van Roorda,

Ruim honderdvijftig jaaren lang stondt dit Gedenkteken, doch met merkelijk verval, tot kleine eere der Opzienderen over het Dijkweezen. Eindelijk raakten de Opschriften en verdere stukken verstrooid. Veelen mishaagde zulks; doch niemand kwam tot het besluit ter wederoprigtinge. Deeze eere was gespaard voor den Hoogedelgebooreren Heere KAREL GEORG, Graave van Wassenaar Twickel, voorheen Grietman over *Franekeradeel*, meermaalen Dijkgraave der vijfdeels Binnen

en Buitendijken, thans beſchreeven in de Orde der Ridderſchap en Edelen van *Holland*, en onlangs Gezant van Hun Hoog Mogenden aan wijlen zijne Keizerlijke Majeſteit JOZEFUS DEN II. Op eigen kosten deedt zijn Hoogedele, op de oude plaats, eene Gedenkzuil vervaardigen, aan den voorgaande in alles gelijk, volgens uitwijzing van het Opſchrift, welk men, niet verre van boven, aan de Westzijde leest:

DIRUTO ANTIQUO

HOC DE SUO INSTAURAVIT

MONUMENTUM

COMES À WASSENAER TWICKEL.

M D C C L X X I V.

Van het Gedenkteken, voor welks onderhoud het Dijksgeregt, zedert, heeft beſlooten te zullen zorgen, vindt men eene afbeelding op zommige Kaarten van *Friesland*, en ook bij WINSEMIUS, in zijn Kronijk.

Zie BOR; HOOFT; SCHOTANUS en WINSEMIUS.

RODENRYS, te gader met *Berkel*, ééne Heerlijkheid, in *Delfland*. In de oudſte Brieven droeg dezelve den naam van *Roderiſe*. Voormaals ſchijnt *Rodenrijs* het gewigtigſte en grootſte gedeelte der Heerlijkheid te hebben uitgemaakt. Althans ſchijnt men dit te mogen afleiden, uit een Handvest van Hertog PHILIPS VAN BOURGONDIE, van den zesden October des Jaars 1466, gewag maakende van *Rodenrijs, waar onder Berkel gelegen is*. Hoewel zij inderdaad meer uitgeſtrektheids be-

bezitten, worden de Landerijen, volgens de Verpondingslijsten, begroot op eenëntwintighonderd en drie Morgens en honderdzesenzestig Roeden. Bij de opneeming van den Jaare 1732 bleek het, dat het getal der Huizen, geduurende het tijdverloop eener Eeuwe, van honderdvierenveertig tot tweehonderd vijfenvijftig Huizen en een Koornmoolen was aangegroeld. Van het Dorp *Berkel* is op een afzonderlijk Artikel, in het Zesde Deel, gesproken. Hier voegen wij bij het aldaar gezegde, dat de Kerk der *Remonstranten* eene der aanzienlijkste Vergaderplaatzen dier Gezinte, ten platten Lande, is. Zij heeft haaren ingang door eene kleine hardsteenen Poort of deur, boven welke men een Opschrift leest, aanwijzende, dat de Aanhangers dier Gezinte, althans de stigters deezer Vergaderplaatze, zich zelven aanmerken als niet geheel afgescheiden van de Hervormde Kerk deezer Landen. Men leest 'er: DE GEREFORMEERDE REMONSTRANTSCHE KERK. Onder het gemelde Artikel is reeds aangemerkt, dat 's Lands Advokaat Mr. JOAN VAN OLDENBARNEVELD Heer en eigenaar geweest is van deeze Heerlijkheid.

Zie S. VAN LEEUWEN, *Batavia Illustrata.*

ROËLL, (HERMANUS ALEXANDER) Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, eerst te *Franeker*, in *Vriesland*, en vervolgens te *Utrecht*, veroorzaakte eenige geschillen en oneenigheden in de Hervormde Kerk, door zijne bijzondere begrippen, welke geoordeeld wierden tegen de vastgestelde en aangenomene Leere aan te loopen; zodat men zich genoodzaakt oordeelde, tegen de verspreiding daar van, in het toekoomende, te waaken. Het eerste geschil, waar in, egter, ook andere Godgeleerden de hand hadden, doch 't welk door ROËLL, als een der voornaame hoofden van 't twistgeding, gevoerd wierdt, betrof het gezag der Reden in den Geopenbaarden Godsdienst. Twee Vraagstukken wierden, hier omtrent, bijzonderlijk geopperd: Vooreerst, „ Of de godlijke oorsprong en het gezag „ der Heilige Schriftuure door de Reden alleen kan beweezen worden; dan of 'er een inwendig getuigenis van den

„ Hei-

„ Heiligen Geest, in de harten der Christenen, noodig zij,
„ tot het vaste Geloof van deeze waarheid." Het ander geschilstuk was: „ Of de Heilige Schriften aan ons eenige Zaak
„ voorstellen, als een voorwerp des Geloofs, die strijdig is
„ met de gezonde Reden?" Het eerste Vraagstuk wierdt, door ROËLL en andere, in eenen bevestigenden, het ander in een ontkennenden zin beantwoord. In *Friesland* ontstonden, hier uit, menigvuldige en verregaande oneenigheden; die, veelligt, nog hooger zouden geloopen hebben, indien niet de Staaten van het Gewest, voorzigtiglijk, tusschen beiden waren getreeden, door den twistvoerenden het stilzwijgen te gebieden.

Nog meer gerugtmaakende, en van langer duur, waren de geschillen, die kort naa het bedaaren der bovenstaande, uitborsten, en die bijzonderlijk op ROËLLS rekeninge moeten gesteld worden. Zij betroffen de natuur van het Zoonschap of de Generatie van onzen Zaligmaaker; als mede, de straffe der Zonde. ROËLL, naamelijk, beweerde de twee volgende stellingen: *Vooreerst*, „ Dat de Zoon Gods, volgens den persoon
„ van zijne Godheid, niet dan in eenen oneigenlijken zin kon-
„ de gezegd worden, *gegenereerd* te zijn." *Ten anderen*,
„ Dat de tijdelijke Dood, zelf die der geloovigen, uit de
„ Zonde, en de eenige straffe der Zonde is." ROËLL hadt thans tot Amptgenoot den vermaarden CAMPEGIUS VITRINGA *den Vader*. Zonder, tot nog toe, in een regelrecht twistgeding te treeden, schreef deeze eene Verhandeling, waar in hij de algemeen aangenomene Leere, deeze twee stukken betreffende, voordroeg, en, door de vergelijking van dezelve met de gevoelens zijns Amptgenoots, het dwaalende daar van zogt aan te toonen. De andere zweeg daar op niet stil. In openbaaren druk ontvouwde en verklaarde hij zijne meening nader, met bijvoeging van nieuwe of meer uitgewerkte bewijzen. Van eene verdeediging zijns voorgaanden Geschrifts, door den Heer VITRINGA, wierdt dit Stuk kort op de hielen gevolgd.

Een twistgeding, tusschen twee zo beroemde Hoogleeraars, over onderwerpen, die gemeenlijk van de uiterste aangelegenheid beschouwd werden, moest, natuurlijk, binnen kort, meer

uit-

uitgebreidheids ontvangen, en zich over de geheele Kerk verspreiden. Het leedt niet lang, of de Kerkelijke Vergaderingen, op Klassen en Sinoden, trokken de zaak voor haaren regtbank. Zelf wierdt de Hoogleeraar ROËLL bij de Hooge Overheid van het Gewest aangeklaagd, als een verlochenaar van de Godheid van CHRISTUS, en als iemand, die de gronden van den Hervormden Godsdienst ondermijnde. Dus hevig aangevallen, stelde zich de Heer ROËLL te weer, om zich van den aangewreeven blaam te zuiveren. Ten dien einde schreef hij een *Kort en Eenvoudig Berigt*, waar in hij het geschil over de Geboorte des Zoons van God, en over den tijdelijken dood der Geloovigen, opzettelijk behandelde. Omtrent het eerste onderwerp, zeide hij dat de staat des geschils, hoofdzaakelijk, hier in bestaat, „ Of de tweede persoon in de Godheid, die „ onder den naam van *Zoon* voorkoomt, het godlijk weezen „ en bestaan van den eersten, die onder den naam van *Vader* „ voorkoomt, door eene Eeuwige Geboorte ontvangen heb„ be, en of de Woorden *Vader*, Zoon, *gegenereerd heb„ ben*, of *genenereerd zijn*, als zij van de godlijke persoonen „ gebruikt worden, dat te kennen geeven en alzo in een „ eigenlijken zin moeten verstaan worden." Hier omtrent was hij van gedagten „ Dat zulks in Gods Woord niet gegrond „ was, en derhalven niet mogt gedagt of gezegd worden, in„ dien men de Godheid van CHRISTUS niet regelrecht of van „ ter zijden wilde verlochenen. Dat men, integendeel, zoda„ nige woorden, op eene menschelijke wijze van de Godlijke „ persoonen gesproken, op eene Gode betaamelijke wijze en „ in een oneigenlijken zin moest verstaan? en wel in zulker „ voege, dat daar mede te kennen gegeeven worde, dat de „ tweede persoon Eensweezens met den eersten van Eeuwig„ heid geweest is, en in der tijd, als zodanig, tot uitvoering „ van zijn Middelaars-ampt, in zijne wonderbaare Mensch„ wording, prediking, werken, opstanding, hemelvaart, uit„ storting van den Heiligen Geest en gantsche Regeering, ge„ openbaard en beweezen is." — Met opzigt tot het tweede onderwerp van geschil, „ Dat naamelijk de tijdelijke dood, „ op zich zelven aangemerkt, zelf in de Geloovigen, een „ gevolg en straffe der Zonde is," wierdt tegen hem ingebragt, als

als een gevolg, daar uit voortvloeiende, dat CHRISTUS *alsdan voor de menschen niet voldaan, en hen van alle straffen der zonde bevrijd hebbe.* Op deeze tegenwerping gaf de Heer ROËLL tot antwoord „ Dat het in den vrijen wil des Vaders, „ als Regter, en in dien des Zoons, als Borg, gestaan hadt, „ hoe verre de mensch van de straffe der Zonde zoude be- „ vrijd worden." Hij voegde 'er nevens „ Dat men over den „ Wille Gods, in die zaak, niet anders konde oordeelen dan „ volgens Gods Woord en volgens de Ondervinding, welke „ leerden, dat de Geloovigen niet aanstonds van alle gevolgen „ en straffe der Zonde verlost wierden." Op deeze verklaaring hebben verstandige Godgeleerden aangemerkt, dat ROËLL, wat den grond der zaake betrof, niet verschilde van de algemeen aangenomen Leere aangaande de Drieëenheid; maar dat 's Mans oogmerk alleenlijk was, de Christenen te wederhouden van de betrekking tusschen Vader en Zoon menschlijker wijze op te vatten.

Ook in deeze geschillen traden de Staaten van *Friesland* met hun hoog gezag tusschen beiden. Bij een Plakaat, tot de uitstaande geschillen betrekkelijk afgekondigd, leiden zij het stilzwijgen op, verbiedende den Hoogleeraaren en Predikanten, in hunne Provincie, het leeren en verspreiden van ROËLLS bijzondere gevoelens. Hij zelve, egter, bleef zijn Ampt behouden, bekleedde het nog eenige jaaren te *Franeker*, en wierdt, eindelijk, op zeer verdeelige voorwaarden, te *Utrecht* beroepen, alwaar hij zijne dagen in vrede eindigde. Sints het bedaaren der Kerktwisten in *Friesland*, namen de Hollandsche Sijnoden een besluit, van allen, die in hun Gewest tot den predikdienst wenschten bevorderd te worden, bij het gewoone Onderzoek, te eischen eene stellige verzaaking van ROËLLS veroordeelde wanbegrippen.

Zie *Bibliotheca Bremensis Theologico-Philologica*, Tom. II. C. BURMANNUS, *Trajectum Eruditum.*

ROELOFSAARTGENSVEEN, of, volgens de gewoone uitspraak der Landzaaten, *Roelwaartjesveen*, en *Rijpwetering*, zijn twee

twee zeer aanzienlijke Buurten en van eene ongemeen vermaaklijke gelegenheid, in *Rhijnland*. De eerstgenoemde Buurt legt aan een Inham van het Braasfem-Meir, *het Paddegat* genaamd; de andere, een weinig Westlijker, in de Heerlijkheid *Alkemade*. Van den welvaart der bewooneren ontmoet men een bewijs in de zindelijke Boerderijen en fraai aangeleide Hovingen en Tuinen. Want, behalven de Zuivelneering, is eene voornaame bron van het bestaan der Opgezeetenen, het aankweeken van allerlei Boom- Peul- en Aardvrugten; waar toe een streek van meer dan driehonderd Morgens Lands, in de nabuurschap van *Roelofaartgensveen*, eene zeer bekwaame aanleiding geeft. De vrugten worden, met Schuiten, over het Haarlemmer-Meir, na *Amsterdam* te markt gebragt. In het Kerkelijke zijn die van *Roelofaartgensveen* en *Rijpwetering* aan *Rhijnzaterwoude* onderhoorig.

ROELOFSZOON. (EGBERT) Tegen de bemoeijingen en poogingen, tot hervorminge en verbeteringe van Godsdienstige begrippen en gebruiklijkheden, heeft men, meermaalen, ingebragt, dat lieden uit de heffe des Volks daar toe voornaamelijk de hand leenden, en het werk dus meer uit drift, dan uit verstandig overleg zijnen oorsprong nam. *Amsterdam*, onder andere, kan, van de valschheid dier aantijginge, menigvuldige voorbeelden uitleveren. Mannen van het hoogste aanzien in den Burgerstaat, deftige Kooplieden, stelden zich tot hoofden van den Aanhang, die, een weinig na het midden der Zestiende Eeuwe, de Kerkhervorming voorstondt. EGBERT ROELOFSZOON, behalven andere, op deeze of geene Artikelen reeds genoemd, was een van deezen. Ten tijde als men de openbaare Preek, in of bij gemelde Stad, zogt in te voeren, hieldt hij gemeenschap met LAURENS JAKOBSZOON REAAL, REINIER KANT, KORNELES WILLEMSZOON HOOFT en anderen, en hadt heimelijk verstand met eenigen uit de Vroedschap, uit welke hij vernam, wat, ten hunnen opzigte, ten Stadhuize voorviel. Dat ROELOFSZOON niet kwalijk gezien was bij de Regeering, bleek ten tijde van het uitbreeken der befaamde Beeldestorminge. Het volk, met groote troepen, na de Oude

en de Nieuwe Kerk ſtreevende, bragt dit de Burgemeesters in geene kleine verlegenheid. Diensvolgens op het Stadhuis vergaderd zijnde, ontbooden ze aldaar, nevens ADRIAAN PAUW en AREND BOUWER, onzen EGBERT ROELOFSZOON, als de voornaamſten der Gereformeerden, om van deeze eenige middelen en voorſlagen te hooren, dienſtig om het volk tot bedaaren te brengen. Terwijl men bezig was met raadpleegen, kwam een der Burgemeesteren, die buiten het Vertrek gegaan was, ijlings binnen ſtuiven, met groote verbaasdheid roepende, dat *in de Oude Kerk reeds alle Heiligen in ſtukken geſlagen waren.* ROELOFSZOON gaf hierop, met koelzinnige bedaardheid, tot antwoord, dat *het ſlegts Beelden, geenzins Heiligen waren.* Zedert wierdt hij, eens en andermaal, voor de Heeren ontbooden, onder andere ter gelegenheid der plonderinge van het Minderbroeders-Klooster, met verzoek om mede te werken, tot het doen bedaaren van de zamengevloeide menigte. Onder de negen perſoonen, naderhand, door Burgemeesteren, benoemd, om te dienen tot middelaars tusſchen de Regeering en de Gemeente, als mede ter handhaavinge van de openbaare rust, leest men ook den naam van EGBERT ROELOFSZOON.

In weerwil van alle deeze dienſten, ten algemeenen beste, moest hij de Stad en 't Land verlaaten, om tegen de vervolgingen, en tegen de dreigementen der Bloedplakaaten, in vreemde landen eene ſchuilplaats te zoeken. Nevens veele anderen vondt hij dezelve te *Hamburg.* Hier vertoefde hij, tot dat de verandering van zaaken, binnen *Amſterdam*, in den Jaare 1578, hem na zijne Vaderſtad te rug riep. Bij het vertrek uit de ſtraks genoemde Stad, ontving ROELOFSZOON, onder andere, van den Hamburgſche Raadsman JOHAN HUGEN, den verſtandigen raad, welken wij, op het Artikel PAUW (ADRIAAN), vermeld hebben. Nog in het zelfde jaar wierdt hij tot Raad en tot Kommisſaris van Huwelijkszaaken aangeſteld. In de laastgemelde hoedanigheid gaf hij een bewijs van zijnen ijver, om het gezag der Regeeringe te doen gelden, en den Predikanten, daar 't pas gaf, tegenſtand te bieden. Het geval, bij 't welk hij deeze gezindheid betoonde, wordt aldus verhaald.

Bij

Bij ouds plagt, te *Amsterdam*, het trouwen in de Kerk bij avond te geschieden. Kort naa de verandering der Regeeringe nam de Kerkenraad een besluit, dat zulks over dag moest verrigt worden. Niet lang daar naa gebeurde het, dat zeker aanzienlijk burger, zich in den echt zullende begeeven, en gekoomen voor Kommissarissen van Huwelijks zaaken, om de huwelijksafkondiging te laaten aantekenen, zijne begeerte te kennen gaf om op het Stadhuis te trouwen: voor reden geevende, dat zijne Bruid, eene jonge Maagd, 'er tegen op zag, door beschroomdheid, om openlijk bij dag in de Kerk getrouwd te worpen. *'t Moet niet geschieden*, voegde hem hier op ROELOFSZOON te gemoete: *Gij zijt een oud Patriot, die mede langen tijd buiten 's Lands hebt gezworven; 't zou niet wel passen, dat gij niet in de Kerk getrouwd wierdt. Wij zullen bezorgen, dat het trouwen naa het Avondgebed geschieden zal.* Op deeze toezegging zich verlaatende, begaf zich de Bruidegom met zijne Bruid, tegen den vereischten tijd, na de Kerk. Doch men weigerde hem te trouwen. Misnoegd over dusdanig eene onverwagte ontmoeting, vervoegde hij zich, nevens eenigen van de zijnen, in den Kerkenraad; doch bekwam 'er, naa veel over en weder spreekens, dit afwijzend antwoord, „ dat zij het onlangs genomen „ besluit, om zijnentwille, niet wilden veranderen"; 'er nevens voegende, dat *de Heeren, die hem zulke beloften hadden gedaan, hun daar in niet te gebieden hadden.* Met dit bescheid ging de Bruidegom na 't huis van EGBERT ROELOFSZOON, die straks daar op zich na den Kerkenraad begaf, en, hoewel niet zonder groote moeite, bewerkte, dat de beloften der Heeren wierdt naagekoomen. Zo onverzettelijk, egter, toonden zich de Stads Predikanten, dat niemand van hun beiden de huwelijksinzegening wilde verrigten, maar daar toe een Predikant van buiten moest gebruikt worden. Het eerste jaar naa de verandering der Regeeringe te *Amsterdam*, beklom EGBERT ROELOFSZOON het Burgemeesterlijk gestoelte. Vijfmaalen bekleedde hij, zedert, die waardigheid, te weeten, in de jaaren 1580, 1582, 1583, 1585 en 1587. Waarschijnlijk zal hij kort naa het laatstgenoemde jaar overleeden zijn. Op de lijst der Raaden, van den Jaare 1590, ontmoeten wij ROELOF

EGBERT ROELOFSZ; denkelijk zal deeze zijn Zoon, immers van zijne maagschap geweest zijn.

Zie WAGENAAR, en BRANDT's *Hist. der Reformatie.*

ROELS, (Mr. CHRISTOFFEL) was de laatste, die, in *Zeeland*, den titel van *Pensionaris van Prelaat en Edelen* voerde, welken men, naderhand, in dien van *Raadpensionaris van Zeeland* veranderde, die insgelijks aan den Heere ROELS gegeeven wierdt, als welke, naa de verandering der Regeeringe, zijn Ampt behoudende, alleen met verandering van naam, op den tweeëntwintigsten Meij des Jaars 1578, tot Raadpensionaris van *Zeeland* wierdt aangesteld. Hij bekleedde dien aanzienlijken post tot zijnen dood toe, welke voorviel op den achttienden Mai des Jaars 1597.

Zie ANTH. DE JONGE, *Geschreevene Aantekeningen.*

ROERLO, of ook wel *Ruerlo* genaamd, is een Dorp van tamelijke uitgebreidheid, in *Gelderland*, in het Landdrostampt van *Zutfen.* Het legt ongeveer een uur gaans Zuidwaarts van *Borkelo*, in een zeer vermaaklijken oord, rondom in vrugtbaare Koornlanden. Verscheiden Huizen ontmoet men in dit Dorp, die met pannen gedekt zijn; een ongewoon verschijnzel in deezen oord, alwaar men meestal rieten daken aantreft. De Kerk der Hervormden is een net gebouw, voorzien van een spits Torentje. De Gemeente wordt door een eigen afzonderlijken Leeraar bediend. Niet verre van dit Dorp ontmoet men een pragtig Slot of Heerenhuis, het *Huis Roerlo* geheeten.

ROESTRATEN, een bekwaam Nederlandsch Kunstschilder, gebooren te *Haarlem*, in den Jaare 1627. Een leerling zijnde van den vermaarden FRANS HALS, raakte hij in kennis en ge-

gemeenzaame verkeering met deszelfs dogter, welke, vervolgens, zijne echtgenoote wierdt. Hij was een goed Schilder van Portretten en ftille leevens, doch muntte inzonderheid uit in het fchilderen van Zilverkleur, van fchotels, vaazen, fchaalen en foortgelijke huisgeraaden. Zo kunftig wist hij dit alles naa te bootzen, dat het, bij 't eerfte aanzien, het voorkoomen van echt en weezenlijk zilver hadt. Een aanmerkelijk gedeelte van zijnen leeftijd fleet ROESTRATEN in *Engeland*, alwaar zijne kunst inzonderheid zeer hoog geagt wierdt. Voor één Stuk betaalde men hem, meermaalen, veertig of vijftig Ponden Sterlings. Hij bevondt zich te *Londen*, ten tijde van den berugten Grooten Brand, in den Jaare 1666, en bekwam, bij die gelegenheid, eene kwetzuure aan zijne heup, aan welke hij, vervolgens, altijd kreupel ging. Onze Kunstfchilder overleedt in den Jaare 1698.

Zie HOUBRAKEN.

ROETERS. (HENDRIK) Zeer bekend, hoewel heden ten dage bijkans uitgeftorven, was eertijds de naam van ROETERS binnen *Amfterdam*. Lieden van vermogen droegen dien, deels onder de Hervormden, deels onder den Aanhang der Doopsgezinden. Van de laatften zijn nog de naakoomelingen, hoewel in de Vrouwelijke linie, in weezen. HENDRIK ROETERS, ftraks genoemd, behoorde tot de Gereformeerden. Hij was Schepen der Stad, in de Jaaren 1662, 1665 en 1671. In den Jaare 1673 wierdt hij tot Hoofdfchout aangefteld, en bekleedde dien post tot in den Jaare 1680. Zijnen naam heeft de Heer ROETERS aan de zegenende naagedagtenisfe der naakoomelingfchap gewijd, door eene liefdaadige ftigting, naar 's Mans naam het *Roeters-hofje* genaamd; het ftaat aan de Zuidzijde van de Lindengraft, op welke het zijne ingang heeft door een langen Gang. In 't geheel telt men 'er twaalf Wooningen, beftaande uit zes Huisjes en even zo veele Kamers. Sints het vertrek van des Stigters erfgenaamen na *Utrecht*, is de ftigting, wat het voordeelige daar van voor de bewooners aangaat, eenigzins ten kwaade veranderd.

ROGMAN, (ROELAND) gebooren te *Amsterdam*, in den Jaare 1597, was een der vermaardste Landschapschilders van zijnen tijd. Hem gaat de roem na, dat hij eene goede houding, in zijne Stukken wist te brengen, maar eenigzins ruw en te veel gebraaden schilderde: een gebrek, meent men, daar uit ontstaan, om dat hij maar één oog hadt. Veel schilderde hij naar 't leeven. Hier aan heeft de naakoomelingschap te danken, dat zij de oude gedaante kan kennen van voornaame Gestigten, welke nu niet meer in weezen zijn. Hij tekende, naamelijk, naar 't leeven, de meeste adelijke Sloten of Kasteelen in *Holland*; welke tekeningen naderhand in 't koper gebragt, en nu nog voorhanden zijn, in LUDOLF SMIDS *Schatkamer der Nederlandsche Oudheden*. De liefde tot de kunst bleef hem bij tot zijnen hoogen ouderdom; in welken hij zich meermaalen beklaagde over gebreken in zijne Werken, welke hij leerde kennen, toen hij 't vermogen niet meer bezat om ze te kunnen verbeteren. Hij plagt te zeggen: *Als men de dingen koomt te weeten, dan is men versleeten.* Intusschen schijnt ROGMAN, even als de meesten zijner Kunstbroederen, van zijn werk niets meer dan een toereikend bestaan gehad te hebben, en niet te kunnen opleggen tegen den ouden dag. Want hij sleet het laatste gedeelte zijns leevens, te *Amsterdam*, in het Oude-Mannenhuis, alwaar hij nog in den Jaare 1686 woonde, het negenentachtigste jaar zijns ouderdoms, en vervolgens zijne dagen eindigde. Hij was nooit getrouwd geweest.

Zie HOUBRAKEN.

ROKANJE, een Polder, nevens een Dorpje, in het Zuidlijke gedeelte van *Holland*, in het *Land van Voorn*. De uitgebreidheid des Polders vinden wij niet afzonderlijk vermeld, maar met de twee nabuurige Polders, *Strijpe* en *Lodderland*, op zeventienhonderd zesenzestig Gemeten en honderdnegenentachtig en eene halve Roede begroot. Het Dorpje, dat klein is, en uit slegts weinige Huizen bestaat, legt tegen het Duin. Nogthans staat 'er een net Kerkje, nevens eene fraaie wooning voor den Leeraar.

Digt

Digt bij *Rokanje* legt een Meirtje, *de Waal* genaamd, welks Water eene zonderlinge versteenende hoedanigheid bezit. In den *Tegenwoordigen staat van Holland* vindt men daar van een kort berigt. Uitvoeriger is het verschijnzel beschreeven door J. LE FRANCQ VAN BERKHEY, in het Achtste Deel der Verhandelingen van de *Hollandsche Maatschappij der Weetenschappen*. In zijne *Natuurlijke Historie van Holland* deelt hij, daar omtrent, eenige nadere waarneemingen mede. Niet mishaagende zal 't den Leezer zijn, dat wij dezelve hier plaats gunnen.

,, Agter het Dorp *Rokanje*, of *Rackangie* (dus luidt 's Mans berigt) gelegen op het Eiland *Voorne*, Zuidwestelijk agter den *Briel*, bevind zig een Meertje, 't welk Noordoostelijk smal, en ten Zuidwesten breeder uitgestrekt is. Het sluit in de laatstgenoemde streek, als in eene ronde kom, aan de Duinen van de Westplaat van het gemelde Eiland; en heeft zijne uitloozing ten Noordoosten, in eene smalle Sprugtel van de Maaze, die door het Brielsche Diep in het Eiland *Voorne* vloeit. Dit Meertje is geen oude verstopte mond der Maaze, zoo als de Heer PALLAS wil, dat men hier te lande zegt: want hier van is geen het minste spoor te vinden; noch in de oudste Land-Kaarten, noch in de Beschrijvingen, noch in den natuurlijke Staat van het geheele Land zelve. Het is integendeel buiten twijffel ontstaan, uit de nedervlietende en opwellende Duinwateren, geholpen door een overloop der Zee; en heeft vervolgens, door eene gegraaven Vaart, gemeenschap verkreegen met de Maaze, even als de meeste andere Vaarten van het Eiland. Hier benevens draagt ook de Bodem van dit Meertje, niet het spoor van een toegestopten mond der Maaze, maar wel van een geweezen overloop der Zee, aan dien geheelen kant van het Eiland: dewijl men ten Noordwesten van dit Meertje eene menigte Zee-schelpen vind, die tot onder de Duinen leggen; en men voorts aan de Stranden eene ophooping en aangroeijing van Zandbanken gewaar word; welke van tijd tot tijd nog toeneemt, van de Rokanjesche Heveringen af, tot beneden aan de Gorsingen van *Obdam* ingeslooten; die bekend is bij den naam van *Westplaat*, of aan-

was der Westplaat. Deeze Zandbanken en Plaaten, allengskens wijder uitgestrekt, hebben dit Meertje al voorlang van den overloop der Zee bevrijd, en in de Zee-schelpen slegts de nagedagtenis van derzelver overstroomingen agter gelaaten; 't geen men hier, even zo als in *Nooordholland* en elders, daar men Zee-schelpen vind, uit deeze overblijfzelen bondig mag afleiden.

„Het Meertje is het allerbreedste omtrent *Rokanje*, en het smalste na den kant van de *Strijpe*, daar het eindigt. De diepte verschilt merkelijk, naar geraade dat het Winter- en Zomerwater hoog of laag zij. Op het Zomerpeil heb ik, agter *Rokanje*, aan den Duinkant, nog geen halven vadem waters bevonden, doch meer benedenwaards was 't een vadem diep: en hoe meer men zig na den kant van de *Strijpe* keert, des te dieper vind men het water in 't midden van zijne Bedding. Het is dus agter *Rokanje*, in den grooten boezem, daar 't, des Zomers, geen drie voeten waters heeft, het ondiepste, en 't wordt 'er van tijd tot tijd nog ondieper, door den aanvoer van Klaislib, Modder en Zand, welke Stoffen, daar ter plaatse, bij gebrek van doortogt, gestadig ophoopen. Wat den bodem betreft, hier mede is 't in deezer voegen gelegen. Aan het Duin is dezelve vast en Zandig, en 'er groeijen weinig biezen, in opzigt des laagen oevers; dan rugwaards afloopende, is de oever, aan de zijde der vlakke Landen, ter wederzijden, vol Mattebiezen, en met allerleie Waterplanten bezet; tusschen welke Gewassen de bodem Moerig en Veenig wordt; 't geen natuurlijk eigen is aan die Planten. Ter plaatse daar de Steenagtige aanzetting geschied, welke hier tusschen ligt, is de grond insgelijks hard, zandig en vol Tufsteenen; doch met eenig zwart Slib vermengd. Even voorbij deezen grond, ontmoet men, in den omtrek van wel tien Roeden, eene ontellijke menigte Schelpen, die allen meest blaauw zijn, en voornaamlijk tot die soort behooren, welke men hier te Landen doorgaans Kroon-schelpen, (*Tellinæ Pectiniformes*) noemt; waar onder zig ook veele gladde gemeene Schelpen en Alikruiken bevinden; doch ze zijn allen dermaate met blaauwagtige Stoffen bezet, dat het Zand en de Modder, waar tusschen zij leggen, ook zwart blaauw ge-

geverwd zij, en de modder, in 't opvisschen, stinkt. Deeze Schelpbedding strekt zig ten Noordwesten van het Meertje, na den Duinkant, uit; terwijl de bodem ten Zuidoosten aan het Weiland, daar de vlakke Landen van *Rokanje* leggen, geheel moerig en vol zwart Klaislib is. Vervolgens vind men den grond, benedenwaards, hoe langer hoe Klaijiger; als wordende vervuld met het Klaislib der Klailanden, langs welken het water loopt, dat met de Polderslooten gemeenschap heeft. Dit Klaislib is eenigzins zwartagtig, doch het word zuiverder, naar maate de uitloop van het Meertje gemeenschap met het Maaswater krijge. Dus bevind zig thans het grootste gedeelte van dit Meertje; en wat het Water zelve aangaat, het is veeltijds zoet, schoon het nu en dan, gelijk de Heer PALLAS, naar waarheid, meld, eenige zoutigheid bezitte; die egter maar flaauw is, en veroorzaakt wordt door het nabijstroomende Maaswater, 't welk zig, voor en om het Eiland *Voorne*, met 't Zeewater vermengt: buiten dit heb ik 'er meer een vunzen, en een weinig prikkelenden, dan wel een regten zouten smaak in ontdekt, die wij niet vreemd zijn van de gemelde Schelp-beddingen af te leiden. Het water is somwijlen stilstaande; doch, en dit heb ik elders meer aangemerkt, bij de opene Sluizen is het ebbe en vloed onderhevig. Voorts heeft het des Zomers zulk eene aanmerkelijke groene koleur, dat ik niet weete, dezelve in eenig Meir of Water, hier te Lande, ooit zo sterk ontdekt te hebben. Ik ondervroeg deswegens de Ingezetenen van het Dorp, die mij zeiden, dat dit groen aldaar 's jaarlijks in den Zomer ontstond; doch dat het, bij toevloed van frisch water, met zwaaren regen, of bijzonder op het naderen van den Winter, wel verdween. 't Komt mij voor, dat dit groen niets anders is, dan het eigenste groene wolkagtige mengsel, dat men des Zomers bij zwaaren dauw, of zogenaamden Honingdauw, in onze Rivieren ziet; doch zich hier bij uitneemendheid vertoont. Belangende de Dieren en Visschen in dit Meirtje; dezelven zijn, zo als de Heer PALLAS zegt, Voorn, Karper, Baars, Pos, Snoek, Zeelt en Aal, doch hij heeft de Rivier-garnaal, de Spiering en de Winde, en somwijl Maasbot, die 'er ook huisvest, en door de Maaze in komt, niet opgenoemd. Wat

voorts nog wel bijzonder den Water-pisfebed, (*Cancellum pulicem*) of Watervloo, gelijk de Heer BODDAART dit Diertje, in zijne Vertaaling, noemt, betreft, deeze is 'er bij menigte; doch daar omtrent ftaat aan te merken, dat dit gedierte zig overal aan de oevers der Maaze, en in meest alle Slooten der Maaslanden onthoud, gelijk ook in de Lek, den Rhijn, de Vecht, en andere Rivieren onzes Lands. Zo dat deeze Diertjes, fchoon men ze overvloedig in de Zeeboezemen vinde, mede in onze Rivieren huisvesten: ook brengen ze niets toe tot de vorming der Tuf-fteenen; alleen maaken ze eenige uitwendige holligheden in de korst der groote Steenen; en ze zijn in dit Meirtje geene grooter bijzonderheid, dan in andere Wateren.

,, Dan laat ons, terwijl hier geen befchrijving der Dieren en Planten, of Plantdieren vereischt word, nader ter zaake treeden. Aan den West-Noordwest kant van dit Meirtje, drie roeden of daar omtrent van den oever, ontdekt zig boven 't water een te zaamgeraapte hoop Steenen, die door de Jongens, of ook wel door een zekeren daar bij belang hebbenden Schuitevoerder, geftadig van den Bodem van het Meir opgevischt, en bijéén geftapeld zijn. Voorts is de Bodem daar ter plaatfe, wel vierentwintig voeten en meer, van het midden van de hoop gerekend, dat is in den omtrek, en om zo te fpreeken, van agtenveertig voeten, middellijns, meer of min als bezaaid met allerleie Tuf-fteenen, van verfchillende gedaante; welken zig juist op die plaats en iets verder, alleen fchijnen faam te zetten; welke aanzetting voornaamlijk op deeze wijze gefchied. 'Er groeit, uit een kleiagtigen, en te gelijk zandigen moerigen grond, eene foort van driekantige fcherphoekige Biezen, die, bij VAN ROYEN, de vijde foort is; welke bij MICHELIUS, om derzelver driehoekigen fteel, met dit uitfteekende kenteken voorkomt, *caule exquifite triangulari*, met een juist driekanten fteel; en verder volftrekt overeen ftemt, met de, door den Geleerden VAN ROYEN, aangehaalde afbeelding van DODONEUS. Dés deeze foort van Biezen, welke hier groeit, door den Heer PALLAS verkeerdlijk genoemd word, de *Carex acuta*; nadien de *Carex acuta* van LINNÆUS, de tweede foort van VAN ROYEN is. Wijders, zo

de

de Heer PALLAS het zamenstel van LINNÆUS naauwkeurig in 't oog wilde houden, had hij, bevoorens een anderen te berispen, de *Synonyma Authorum*, van LINNÆUS, bij zijne zesentwintigste soort, de *Pseudo Cyperus*, behooren na te zien; als dan zou hij bevonden hebben, dat 'er nooit duidelijker beschrijving, dan die van SCHEUCHZER, noch keuriger afbeelding, dan die van DODONEUS en MORISON, met deeze driekante Biezen van *Rokanje* overeen kon komen. In 't voorbijgaan heb ik hier ook te melden, dat die Heer nog een misslag heeft; met te zeggen, dat de *Lemna*, of het Kroos, niet dan in de Slooten gevonden word; want het tegendeel is waar; de *Lemna* groeit ook in 't Meirtje zelve overvloedig; doch ze word door den stroom, gelijk in alle breede wateren, naar de kanten gedreeven; maar kan, bij stilte en een aanvoerenden wind, het Meirtje, nu en dan, op de eene of andere plaats geheel bedekken; bijzonder in dien tijd, als het kroos het sterkste voorteelt; en ik heb het water, omstreeks de plaats der Steenwordinge, zelf met Kroos bedekt gezien; doch al genoeg hier van.

„ Deeze gemelde driehoekige *Basterd Cyperus*, dien wij, om 't gemak onzer taale, *driehoekig Water-Biesgras* noemen zullen, groeit wel inzonderheid op den bodem, ter dier plaatse, daar de Steenwording voornaamlijk geschied, en schaars aan den kant. Aan deeze Biezen zet zig, gelijk aan alle Waterbiezen, in allerlei Stroomen, een groen lijmerig Slib, van wel een handbreed boven den Bodem, en ruim twee beneden de vlakte van het water, juist op die plaats, daar, volgens de wetten der Waterkundige Stroomkennisse, de Stroom het evenredigste loopt. Rondsomme dit Slib, dat een uitwerkzel der Plantaartige uitwaassemingе, of van een aanzettend groen Slib der Wateren is, zo als men 't zelve aan de steelen der Waterkruiden en alle Waterplanten overvloedig ziet, zet zig de Tufstof, of het Steenmaakende Zand en Klaislib aan; en vormt, in den tijd van een jaar, om de Bies eene Steenagtige Korst, die volkomen de gedaante der rulligheid van het groene Slib behoud, en, zo als de Heer PALLAS het zeer natuurlijk vergelijkt, omtrent de dikte van gemeen grof papier heeft. Deeze Steenmaakende Tufstof ontstaat, volgens ons

gevoelen; uit de ontflootte Kalkaartige deelen van het Schelpbedde, dat net even aan en voor de plaats der Steenwordinge legt: deeze deelen, vermengd met het aangevoerde fijne Maas klaiflib, en de fubtielfte Zandftoffen, hegten zig aan het lijmerige groëne Slib der Biezen, en vormen dus de eerfte korst. Als deeze eerfte korst op die wijze ftand gegreepen heeft, dan zet zig het volgende jaar om dezelve, alfchoon de Bies niet meer groen zij, op nieuw het lijmerige Slib, dat zig rondfom derzelver fteel onder water hegt, en daar op zet zig weder de door het water bewoogen Steenvormende Stof van Slib aan. Vermits nu deeze aanzetting dus van jaar tot jaar voortgaat, zo moet de Verfteening allengskens meer en meer toeneemen, tot dat de Steenagtige aanzetting, door de zwaarte, te gelijk met de omkorfte Bies afbreekt, en op den Bodem neder valt. Wanneer nu de Steen indiervoege op den Bodem legt, dan neemt het onderfte gedeelte, dat in den grond inwelt, geen aanzetfel meer aan; maar men befpeurt die voornaamlijk in de oppervlakte, bijzonder in de groote Steenen. Betreffende de kleine Steenen aanzetfels, die, buiten het bereik der Stroomftrekkinge, op den grond leggen, deezen fchijnen flaauwer, door nieuwe omkorfting, aan te groeijen, vermits men ze glad en afgefleeten vind; 't welk ontftaat uit hunne fchuuring op den bodem. Oók gefchied de aanzetting op de groote Steenen, flegts door eene foort van bezinking; 't welk ten duidelijkfte blijkt, als men nagaat, dat men het eerfte fpoor der aanzettinge om de Bies of eenig ander lichaam, (want men vind de omkorfting ook om andere lichaamen,) 'er in verliest; en de Steen, van boven binnen het bereik der Tufftof leggende, en daar mede bezinkende, onregelmaatig word. Hier toe brengen ook de Water-pisfebedden, die 'er bij duizenden op rusten en omzwerven, het hunne toe; dewijl ze te wegen brengen, dat de Tufftof zig niet glad en effen, maar met holligheden aanzet; op de eigenfte wijze als men aan Kalkaartige Rotfen de indrukzels van Krabben, Kreeften, mitsgaders van allerleie Zeedieren, en bijzonder Hoornflekken, befpeurt. De Heer PALLAS heeft de menigte deezer Diertjes insgelijks waargenomen, en zegt, dat ze 'er veelvuldig rondsom zwemmen, en alle de holligheden der Rot-

Rotſen vervullen: doch hij beſchouwt die holligheden, welker tusſchenruimten knobbelig worden, als gevolgen der groeiende knoppen van den Steen. Doch dit zo zijnde, waarom groeien dan de kleine Steenen, daar geene deezer Dieren op of bij komen, niet aldus? En waarom behouden de inwendige omkorſtingen of laagen, welken nog versch om de Biezen gezet zijn, die gedaante inwendig niet? Deezen tog zijn allen glad, vast, mitsgaders zeer zigtbaar om elkander aangezet; en die gladde aanzettingen worden dan eerst uitpuilend knobbelig, als de Steen met de Bies nedergevallen is, en dus door de Infecten op den grond gevonden word. Als dan is 't, dat de Waterpisſebedden, daar op aazende, de knobbeltjes aanhoudend formeeren; die, naar maate dat de Steen al grooter en grooter aanzette, insgelijks toeneemen, en holle ſchuilplaatſen dier Diertjes worden; waar door 'er, als 't ware, aanzetſels op aanzetſels voortkomen. Wijders vind men hier in dit Meirtje veelvuldige kleine Steentjes, die, 't zij door uitvreeting der gemelde Infecten, 't zij ter oorzaake van afbreeking, 't zij uit hoofde der tegen één botzinge van den Stroom, of het ſtooten van haaken of roeiriemen, waar door een of ander brokje van de groote Steenen afbreekt, ontſtaan zijn: deeze kleine Steentjes nu, die 'er bij menigte verſpreid gevonden worden, zijn veelal rond en glad afgeſleeten, en blijven dus, zonder eenige verdere, of ten minſten aanmerkelijke knobbelige aangroei, op den Bodem leggen, daar ze over elkander heen ſchuuren. Voeg hier nog bij, dat zelfs de groote Steenen, zo als zij onder op den grond voorkomen, op die zijde, waar mede zij in het Zand inwellen, geene knobbelige uitpuilingen verkrijgen, maar eene gladagtige korst behouden. Daar zijn 'er, 't Is waar, eenige weinigen, die in de rondte knobbelig zijn; doch dat zijn zulken, die niet vlak op den grond gelegen, maar, op andere Steenen, bijzonder op de Steenhoop, geſtapeld, een vrijen toegang voor de Waterpisſebedden, tusſchen de kieren der Steenen, gelaaten hebben: op eene dergelijke wijze als allerlei klein gedierte tusſchen een opgeſtapelde hoop onregelmaatige Steenen indringt. Daar deeze aanzetting dan op die wijze geſchied, en 'er zulk eene invreeting plaats heeft, begrijpt men ligtlijk, dat die omkorſting niet

alleen,

alleen, maar ook de knobbeligheid, van jaar tot jaar geweldig moet toeneemen, bijzonder in de oppervlakten dier Steenen, die het hoogste leggen.

„ Benevens dit alles, dat, zo wij vertrouwen, ons gevoelen duidelijk opheldert en kragtig staaft, hebben wij nog eene opmerking voor te draagen, welke dienen kan, om te toonen, waar uit het ontstaat, dat die zelfde soort van Steenen ook onder eene andere gedaante voorkomt. Men bevind hier naamlijk dikwils, dat 'er een of ander reeds omkorst stukje van de Biezen, of derzelver bladeren, of ook afgebrooken stukken van grooter Steenen, of eenige andere omkorste Zelfstandigheden op den grond geraaken: als mede dat 'er in dit Meirwater eene soort van kleine witte Steenmosfekjes huisvest. Deeze Steenmosseltjes nu, die het bloote oog ontslippen, dringen in deeze Steenen in; 't geen men door 't Microscoop duidelijk ontdekt, dewijl men ze 'er menigvuldig in gewaar word. Deeze Schelpdiertjes hoolen den Steen uit, en teelen 'er in voort, gelijk de Houtwormen in het Hout: al gestadig verder boorende, maaken zij den Steen als uitgevreeten; en 'er in voorttelende, vormen zij tegen die holle wanden, uit het Steenige Tufslib, hunne Nestjes, even als de *Eschara* of het Hoornwier om de Koraalen. Het inwendige van dat slag van Steenen vind men dan bezet, met eene soort van aaneengeschakeerde saamgegroeide Buisjes. Nadien nu deeze Buisjes steeds vermeerderd worden, alzo die Mosfekjes in dit water overvloedige Kalk- en Klaiaartige Stoffe vinden, ter bouwinge van hunne Nesten; en de Waterpisfebedden ondertusschen op dit gedierte aazen; zo vormt hier de eén de inwendige uitgevreeten, en de ander de uitwendige knobbelagtige gedaante der groote en eenige Rolsteenen. Dan de *Eschara*, welke de Heer PALLAS hier bedoelt, en vergelijkt met die van den Heer BASTER, verschilt hemelsbreedte van het bovengemelde. Wij hebben het geluk gehad om, buiten eenige gunstige aanmerkingen, wegens dit onderwerp, van den laatstgenoemden Heer, die in de kennisse van onze Inlandsche Plantdieren voor niemand behoeft te wijken, een fraai stuk van de door den Heer PALLAS aangeroerde *Eschara* te ontvangen: wij hebben het zelve vergeleeken met de Steenen van *Rokanje*; doch het verschil

fchil is oneindig groot. Die van den Heer BASTER beftaat uit fnippelige, fijne, bladagtige, als kant doorlugtige bladertjes, faamgegroeid; daar de *Eschara*, die men tusfchen de Steenen van *Rokanje* vind, uit lange buisjes, welke waaieragtig te famen loopen, en boven netswijze naast één leggen, is faamgefteld. Wanneer men dit alles gadeflaat, fchijnen 'er zig twee verfchillende wijzen deezer Steenwordinge op te doen; naamlijk, eene ter oorzaake der aanzettinge van de door het water bewoogen Tufftof; en eene andere uit hoofde der bearbeidinge van die Stof, door Dieren; terwijl egter in beide die gevallen, overeenkomftig met het geen wij beweerd hebben, deeze Tufftof altoos haaren oorfprong in het Meirtje heeft. Dus doende vervalt de ftelling van den Heer PALLAS van zelve. Want, is het een Steen, die door een grondbeginzel, dat in denzelven huisvest, groeit; dan kan geen Dier iets tot deszelfs gedaante, groei en vorming toebrengen. Ook kan een en dezelfde Steenaart in het eene ftuk geen duidelijke aanzetting van allerfijnfte laagen vertoonen, aan welker vorming, nog een plantaartig, nog een dierlijk weezen deel heeft, wel te verftaan in de oorfpronkelijke Stof zelve; en tevens in een ander ftuk blijken geeven, dat die Steenftof volftrekt, door de bearbeiding van Dieren, bewerkt word. Deeze bedenkingen, onder herhaalde waarneemingen, gemaakt hebbende, bepaalen wij ons vrijmoedig en gerust, tot ons voorheen gemaakte denkbeeld van deeze Tufftof. 'Er is niet aan te twijfelen, of 'er ontftaat in het Meirtje van *Rokanje*, uit het bij de Verfteenplaats leggende Schelpbedde, vermengd met Klaiflib, en mogelijk eenige foort van Welzand, en ons nog onbekende zoute of andere, uit de Duinen afvloeiende, Steenftoffen, eene Tufsteenige Stof; die zig, op zekere tijden, om de Planten of andere lichaamen, door omkorfting, aanzet, en welke, reeds gevormd zijnde, door Diertjes doorboord of verzameld word, die dezelve tot hun verblijf gebruiken. En 't is voorts zeker, dat de omkorfting gefchied door aanzetting, aan het Slib der Planten, en door de beweeging der Steenagtige deeltjes door het water; als mede dat de omkorfte Steenen, op den bodem nedervallende, of zelfs nog om het Riet groeiende, van Diertjes doorknaagd worden; en dat deeze Steen,

zo

zo wel uit dien hoofde, als ter oorzaake eener verdere aanzettinge van Tufftof, tot eene aanmerkelijke grootte toeneemt; zo dat men 'er wel ter grootte van twee voeten middellijns vinden."

Zie J. LE FRANCQ VAN BERKHEY, *Natuurlijke Historie van Holland*; Deel II. St. III.

ROLDE, een Dorp in het Landfchap *Drenthe*, zijnde het Hoofddorp van het Geregt of *Dingspil*, zo als men 't hier noemt, van dien naam, omtrent even verre gelegen van *Groeningen* en *Koeverden*. Volgens PIKART zou de Plaats haaren naam ontleenen van den Normanfchen Overfte ROLLO of ROLDE, die, in deeze oorden, zeer veele verwoestingen heeft aangerigt. Hoe 't zij, van de hooge Oudheid des Dorps kunnen getuigenis draagen de overblijfzels, welke, hoewel niet zo menigvuldig als weleer, nogthans hier nog voorhanden zijn.

Zie J. PIKART, *Oudheden*.

ROMEIN DE HOOG, een zeer vermaard Etzer en Kunstfchilder, van de voorgaande Eeuwe. Minder lofs, intusfchen, behaalde hij met de behandeling van het Penfeel, dan met zijne geestige vindingen en rijke Ordonnantien. Onder de vrugten van 's Mans Penfeel, in Olieverf, wordt inzonderheid geroemd, het fchilderwerk van Burgemeesterskamer te *Enkhuizen*. Van hem wordt getuigd, dat hij een Man was van uitgebreid vernuft en zeer rijk van vindingen, die naauwlijks zijnen weergaê hadt in vaardigheid van ordonneeren, en in rijkheid van veranderingen. Men beroept zich, ten bewijze, op de aanzienlijke menigte van Titels van Boeken en andere Prenten, door hem vervaardigd. Jammer is het, dat hij zo veele edele begaafdheden door eene losbandige leevenswijze bezwalkte.

ROMERO,

ROMERO, (JULIAAN) was een der Spaansche Krijgsbevelhebberen, al vroeg vermaard in de Geschiedenis der Nederlandsche onlusten. Indien niet vroeger, immers in den aanvang der Regeeringe van Koning PHILIPS DEN II, bevondt hij zich in deeze Landen. Bij meer dan éénе gelegenheid gaf de Koning blijk van het vertrouwen, welk hij in zijne getrouwheid en bekwaamheden stelde. Toen PHILIPS, in den Jaare 1559, noodig vondt, tegen zijne belofte, eenig Spaansch Krijgsvolk in de Nederlanden te doen blijven, tot bedwang der Ketteren, wierdt, nevens JOAN DE MENDOZA, ROMERO benoemd, om onder den Prins VAN ORANJE en den Graaf VAN EGMOND, daar over het bewind te voeren. Men weet, dat de Prins en de Graaf dit bewind van de hand weezen. Met den aanvang des Jaars 1561 vertrok ROMERO na *Spanje*, met het overschot der Spaansche Krijgsknegten. Doch toen de Koning, van nieuws, geraaden vondt, Krijgsmagt na de Nederlanden te zenden, keerde hij mede derwaarts te rug. Zeer kwalijk betugt is 's Mans naagedagtenis, zo wel elders als inzonderheid in *Gooiland*. *Don* FREDERIK DE TOLEDO, Zoon des Hertogs VAN ALVA, in den Jaare 1572, de Stad *Naarden* bezet hebbende, hieldt zijne Legerplaats te *Laagbussem*. Derwaarts begaven zich etlijke Gemagtigden der Stad, om met den Veldheer in onderhandeling te treeden. Onder weg ontmoette hun JULIAAN ROMERO, doende den Afgevaardigden verzekering, dat *Don* FREDERIK de zaak van *Naarden* in zijne hand gesteld hadt. Zonder des bewijs te vraagen, vallen hem de Stedelingen te voet, en bieden hem de Sleutels van hunne Stad aan; die hij, egter, met eene Spaansche grootbartigheid van de hand wees, betuigende dezelve bij de Poorten der Stad te zullen ontvangen, alwaar zij tevens verstaan zouden, welke genade zij te wagten hadden. Men bewilligde daar toe, naa dat alvoorens, op het aanhoudend smeeken der Naardenaaren, ROMERO, bij handtasting, hadt beloofd, dat burgers en bezettelingen, aan lijf of goederen, geene schade zou geschieden. ROMERO tradt hier op na binnen, met ruim vierhonderd Spanjaarden, en nam zijnen weg na het huis van den Schepen GERRIT PIETER AARTSZOON, om 'er het middagmaal te houden. Dit was naauwlijks geschied, of ROMERO deedt, bij openbaa-

ren trommelſlag, alle de burgers en bezettelingen, ongewapend, in de Gasthuiskerk verzamelen. Op het Art. NAARDEN hebben wij verhaald, den deerlijken moord, welke hier gepleegd wierdt. ROMERO's trouwloosheid was dus oorzaak, dat 'er honderden jammerlijk gekeeld, gegriefd en geſlagt wierden. Nog in dat zelfde jaar was hij tegenwoordig in het beleg van *Haarlem*. *Sparendam* was eene gewigtige plaats, om den toevoer derwaarts open te houden. Hier van overtuigd, was ROMERO op de bemagtiging bedagt. Eenige Roomschgezinde boeren tot wegwijzers genomen hebbende, begeeft hij zich derwaarts, over 't ijs, ('t was op den achtſten December) overvalt de Verſchanzing aan den Westkant, daar zij 't minst verſterkt was, en verſloeg driehonderd man van de Bezettinge; de overigen wierden op de vlugt gedreeven. Ten tijde der Bredaſche Vredehandelinge, tusſchen *Spanje* en de Staaten, vinden wij ROMERO's naam vermeld, onder die der andere Gijzelaars, door den Landvoogd *Don* LOUIS DE REQUESENS, na *Dordrecht* gezonden, om borgen te zijn voor de veiligheid der Staatſche Gemagtigden, alzo de Stad *Breda* thans in de magt der Spaanſchen was. In 't volgende jaar holp ROMERO *Antwerpen* bemagtigen, en was tegenwoordig bij de gruweldaaden, welke aldaar gepleegd wierden. Nogthans wordt van hem verhaald, dat hij, nevens eenige anderen, toen de *Spaanſche Furie* (zo noemde men het ſchrikwekkend bedrijf,) op 't hevigst woedde, zijne Soldaaten tot zagtheid zou vermaand hebben. Wat 'er zints dien tijd, van ROMERO, geworden zij, vinden wij niet aangetekend.

Zie BOR en VAN METEREN.

ROOBOL, (KORNELIS GEERLOFSZOON) was een der beſaamde dus genaamde *Watergeuzen*, welke, op hunne wijze, deelden in de eere, van de eerſte gronden der Nederlandſche Vrijheid te helpen hebben leggen; waar van het vroegſte tijdſtip mag gedagtekend worden, van de bemagtiging van de Stad *den Brielle*. Prins WILLEM DE I, op raad van den Franſchen Admiraal DE COLIGNI, beſlooten hebbende, het geluk der

der wapenen, welk hem te Lande tegen liep, ter Zee te beproeven, nam eenige gevlugte Edellieden, Kooplieden en anderen in den arm, om met schepen ter vrijbuit te vaaren; KORNELIS GEERLOFSZOON ROOBOL was een van deeze. Hij diende als Lieutenant onder WILLEM BLOIS VAN TRESLONG. Deezen verzelde hij geduurig, in alle zijne onderneemingen, ook in de verovering van *den Briele*. Om in geene herhaaling te vervallen, zal het Artikel TRESLONG eene voegzaame plaats zijn, om met een ROOBOLS bedrijven te verhaalen. Voor het tegenwoordige wijzen wij, derhalven, derwaarts onze Leezers.

ROODENBURG. (FLORIS) Niet even kloekmoedig en onverzaagd betoonden zich de vroegste voorstanders der Hervorminge en van 's Lands Vrijheid, in het handhaaven van hunne deugdelijke zaak. Dus gedwee en schroomvallig van aart was FLORIS ROODENBURG, een aanzienlijk Koopman te *Amsterdam*. De Heer VAN BREDERODE, naa het vermaarde Smeekschrift der Edelen aan de Hertoginne Landvoogdesse te hebben overhandigd, zogt wijd en zijd Ondertekenaars tot het Verbond te winnen. Onder andere begaf hij zich, ten dien einde, na *Amsterdam*. Veelen voldeeden 'er aan zijn verzoek; doch ROODENBURG, ondanks zijnen ijver voor de goede zaak, hadt het hart niet, om zijne naamtekening op het papier te stellen. Meerder hartlijkheid, als kunnende zulks met minder in 't oogloopend gevaar geschieden, betoonde ROODENBURG, in de verlegenheid om geld, in welke de Heer VAN BREDERODE zich dikmaals bevondt. Dus stelde hij hem ter hand, deels uit eigen kas, deels uit die zijner vrienden, eene somme van vijfduizend negenhonderd guldens, en ontving, voor den ontvangst daar van, een schriftelijk bewijs. In merkelijke bekommering bragt ROODENBURG dit geschrift, in den Jaare 1568. Hij was thans bezet van Spaansche Soldaaten, terwijl hij den Schuldbrief bij zich hadt. Eene geweldige vreeze bekroop hem, dat de ontdekking hem voor eenen aanhanger van BREDERODE schuldig verklaaren, en vervolgens den hals zoude kosten. Om het dreigende gevaar te ontwijken, verzon hij een zonderling redmiddel. Hij stak het papier in zijnen mond,

vermaalde het met zijne tanden, en floeg het aldus ten lijve. Met het toebrengen van onderhandfche hulpe, doch met fchroomvallig overleg, volhardde aldus FLORIS ROODENBURG in zijne Vrijheidminnende denkwijze, tot aan het einde zijns leevens.

ROODENBURG, (HERMAN) een ander Amfterdamsch ijveraar, in den opgang der Nederlandfche Vrijheid, doch meer openlijk en met minder omzigtigheids dan de ftraks genoemde, zijn Naamgenoot. In den twist tusfchen de Regeering van *Amfterdam* en de Gemeente, ter gelegenheid van den befaamden Beeldeftorm, vondt de eerstgemelde geraaden, uit de Schutterij zes perfoonen te kiezen, die als middelaars dienen, en aan Burgemeesteren de begeerte des Volks zouden voordraagen. Uit de Voetboogs-Schutterij viel, benevens KLAAS REYERSZOON, de keuze op HERMAN ROODENBURG. Naderhand wierdt hij benoemd onder de negen perfoonen, welke, volgens *befluit* van Burgemeesteren, uit de drie Schutterijen, moesten gekoozen worden, *met welke zij, als 't noodig of oirbaar zijn mogt, over zaaken, de bewaaring der Stede betreffende, mogten fpreeken.* Nog in 't zelfde jaar ('t was 1567) redde hij de Wethouderfchap uit geene kleine verlegenheid. Heer HENRIK VAN BREDERODE bevondt zich thans binnen haare Stad; doch men wilde hem gaarne loozen. Van zijnen kant was Heer HENRIK niet ongenegen om te vertrekken; doch hadt alvoorens eenig geld noodig: indien men hem dit konde bezorgen, toonde hij zich bereidvaardig. Uit vreeze voor ondank ten Hove, aarzelden hier omtrent Burgemeesteren. In deezen toeftand ontbooden ze, nevens ADRIAAN PAUW, HERMAN ROODENBURG in hunne Kamer, gaven hem opening van zaaken, en deeden vervolgens den voorflag, of hij kans zoude zien, om, onder andere, op zijnen naame, doch inderdaad voor rekening der Stad, aan den Heere VAN BREDERODE achtduizend guldens te bezorgen. Hij zich daar toe genegen en bekwaam verklaard hebbende, wierden eenige penningen, op het Stads Excijnshuis voorhanden, ten zijnen huize gebragt, en de nog ontbreekende, met behulp zijner vrienden, door hem aangevuld. Naa de verandering der Regeeringe, in den Jaare 1578, ver-

verkreeg RODDENBURG, als Hopman, het bevel over een Vaandel Stads Knegten, en wierdt vervolgens tot Raad in de Vroedschap verkoozen.

ROODSEUS, (JAN ALBERTSZOON) een vermaard Nederlandsch Kunstschilder, gebooren omtrent het Jaar 1615. Zijne voornaame kragt bestondt in het schilderen van leevensgroote Portretten. Tot Leermeester hadt hij gehad PIETER LASTMAN, en maakte zo groote vorderingen in zijne kunst, dat zijne Penseelgewrogten in éénen rang geplaatst wierden met die van den vermaarden BARTHOLOMEUS VAN HEST. Om zijne zonderlinge begaafdheid, wierdt 's Mans Penseel, meermaalen, te werk gesteld tot het vervaardigen van Schutters- en andere groote Stukken. Men roemt, onder dezelve, bijzonderlijk, eenige Gezelschappen van Schutters, door ROODSEUS geschilderd, welke, in de Oude en Nieuwe Doelen, te *Hoorn*, nog heden ten dage bewaard worden. Zij zijn van den Jaare 1655. Zijne bijzondere naarstigheid, in de Kunstoefffeninge, ging gepaard met een bij uitsteekendheid zedig en ingetogen gedrag. Zijn Sterfjaar vinden wij niet aangetekend. Onze Kunstschilder liet eenen Zoon naa, JACOBUS genaamd, insgelijks een oeffenaar der kunst. Hij hadt tot Leermeester den Ouden DE HEEM, wiens manier hij wonder wel wist naa te bootzen: zodat hij beide geld en agting won. Ongelukkig was hij van eene zeer zwaarmoedige geaartheid. Men vindt 'er, die meenen, dat deeze Geest zo geweldig op hem de overhand verkreeg, dat hij de handen aan zich zelven sloeg, in den Jaare 1681, het vijftigste van zijnen leeftijd.

Zie HOUBRAKEN.

ROOMBURG, is overoude tijden een sterk Kasteel, niet verre van de Stad *Leiden*, tegenover *Leiderdorp*. Volgens sommigen, zoude het, weleer, eene Romeinsche Wapenplaats of Burgt geweest zijn, en de naam, zo veel als Roomsche of Romeinsche Burgt, daar van zijnen oorsprong ontleend hebben: eene afleiding, althans, welke meer schijns heeft dan die van BOXHORN, beweerende dat men *Roodenburg* zou moeten schrij-

schrijven, om dat het Kasteel of de Burgt, bij ouds, met roode pannen was gedekt geweest. Veelen maaken 'er het *Pratorium Agrippina* van, of *het Hof van Agrippina*, 't welk in de Reiskaart van PEUTINGER bekend is. De geleerde ALTING is van dit gevoelen, en beweert, dienvolgens, dat het gestigt, gebouwd door JULIA AGRIPPINA, eerst tot een Lusthuis heeft gediend, en naderhand in eene Romeinsche Wapenplaats of Burgt is veranderd. In de laatste tijden zijns aanweezens, heeft het Gebouw tot een Nonnen-Klooster verstrekt. Tegenwoordig zijn 'er geene overblijfzels meer van voorhanden. Bij het opgraaven van den grond, heeft men 'er steenen met Opschriften, Zilveren en Koperen munten, Beelden en andere Gedenkstukken der Romeinsche Oudheid gevonden.

Zie SMIDS, *Schatkamer der Nederlandsche Oudheden.*

ROOMPOT, zou, volgens sommige Oudheidkundigen, weleer geweest zijn eene Romeinsche Sterkte of Burgt, in *Zeeland*, aan de rivier *de Schelde*, doch, zints onheugelijke tijden, weggespoeld en onder de golven begraaven.

Zie SMALLEGANGE, *Kronijk van Zeeland*; S. VAN LEEUWEN, *Batavia Illustrata.*

ROOMSCHGEZINDEN. Hoewel wij ons niet zullen inlaaten tot eene ontvouwing van de bijzondere en algemeene Leerstellingen deezer Gezinte, kunnen wij, egter, niet nalaaten, eenig verslag te doen van derzelver toestand hier te Lande. Eene voegzaame plaats vindt zulk een verslag in een *Vaderlandsch Woordenboek*.

Hoewel onder merkelijke bepaalingen, genieten, egter, de *Roomschgezinden*, in gevolge der beginzelen van Verdraagzaamheid van 's Lands Overheden, vrijheid van Openbaare Godsdienstoeffeninge. Allerwege, zo wel ten platten Lande als in de Steden, hebben ze hunne bijzondere Vergaderplaatzen;

zen; die, evenwel, meer het aanzien hebben van bijzondere Huizen, dan van eigenlijk gezegde Kerken. Met Torens of ſlaande Klokken mogen dezelve niet pronken. De wooningen der Priesteren of Pastooren ſtaan daar nevens. In deeze Vergaderplaatzen mogen ze alle de deelen der openbaare dienstbetooninge, volgens hunne begrippen, waarneemen, door het aanheffen van Geestlijke Liederen, het ſpeelen op Orgels of andere Speel- of Snaartuigen, en het doen van Ommegangen. Nogthans mogen de *Roomschgezinden* geene Kerken ſtigten, zonder voorafgaand verzoek daar toe aan de Hooge Overheid. In den Jaare 1720 ondernam een Priester, te *Zevenbergen*, op de grenzen van *Staats-Brabant*, op eigen gezag, eene ſteenen Kerk te bouwen, in de plaats van een houten Schuur of Loots, in welke men, tot op dien tijd, den dienst verrigt hadt. Men was reeds een goed ſtuk met het werk gevorderd, wanneer de Overheid, daar van narigt bekoomen hebbende, den Priester noodzaakte, het werk te ſtaaken, het gebouwde af te breeken, en eene houten Loots, gelijk aan de voorgaande, op eigen kosten, in de plaats te ſtellen. Wijders mogen de *Roomschgezinden* geene openbaare plegtige Ommegangen houden, noch de gewijde Hostie, vóór en naa het toedienen van dezelve aan de kranken, openlijk ten toon draagen. Zelf is den Priesteren wel uitdrukkelijk verbooden, in hunne Ordes- of andere Plegtgewaaten, op de Straaten of elders in het openbaar te verſchijnen. In de Generaliteits-Landen, alwaar veelen van deeze Gezinte woonen, en men, meermaalen, zich ſoortgelijke vrijheden veroorloofde, zijn hier over, zomtijds, zwaare oneenigheden ontſtaan. In een Plakaat, in den Jaare 1730, door Hun Edele Groot Mogende, de Heeren Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, afgekondigd, ontmoeten wij eenige bijzonderheden, uit welke wij, aangaande de onderwerping der Geestlijken van die Gezinte aan de Hooge Overheid, in dat Gewest, een denkbeeld kunnen vormen. Het nam zijnen oorſprong uit de meer en meer aanwassende hoogvliegende begrippen, wegens 's Pausſen onbepaalde magt, ook in Burgerlijke zaaken, zelf onder eene Protestantſche Overheid, welke, bij zommige Geestlijken, begonnen veld te winnen. Van de verſcheiden Artikelen, uit welke de Afkondiging be-

bestaat, zijn deeze de voornaamste „ Geen Roomsch Priester
„ mag dienst doen, 't en zij het hem door de Burgemeeste-
„ ren in de Steden. en door de Baljuwen ten platten Lande,
„ worde toegelaaten. 'Er mogen geene andere Priesters
„ zijn, dan gebooren Onderdaanen van den Staat. Geordende
„ Priesters, Monniken en Jesuiten, mogen geenen dienst doen.
„ De Priesters moeten, in handen der Regeeringe, op hun
„ Priesterlijk woord, verklaaren, en door hunne handtekening
„ bevestigen, dat zij eenen afkeer hebben van de Stelling,
„ dat de Paus de Onderdaanen van de gehoorzaamheid aan
„ de Overheid kan ontslaan. Zij moeten zich verpligten om
„ het tegendeel den Leden hunner Gemeente in te scherpen,
„ en belooven, dat zij zich niet zullen laaten gebruiken, om
„ geld of gelds waarde, uit dit Land, na eenige buitenland-
„ sche Kloosters, Kweekschoolen of Kerken over te maaken.
„ De Geestlijkheid mag geene Pauslijke Bullen, of eenige an-
„ dere Kerkelijke Bevelen gemeen maaken, of afkondigen,
„ voor dat zij dezelve oorspronklijk aan de Gekommitteerde
„ Raaden vertoond hebben." Voormaals mogten geene Legaa-
ten of Erfmaakingen aan de Roomsche Kerken, of aan de Be-
zorgers der Armen, in deeze hoedanigheid, onmiddelijk be-
sproken worden. Men benoemde daar toe bijzondere persoo-
nen, met eene onderhandsche afspraake, wegens de bestem-
ming der besprokene sommen. Hier uit ontstonden, zomtijds,
groote misbruiken. Tegenwoordig staan de Roomsche Ge-
meenten, althans in de meeste plaatzen van ons Gemeenebest,
op éénen voet met alle de Protestantsche Kerkgenootschappen.
Van alle openbaare Burgerlijke Ampten en Bedieningen zijn
de *Roomschgezinden* uitgeslooten. Tot Krijgsampten, egter,
staat hun de toegang open, zelf van den hoogsten rang; de
waardigheid van Veldmaarschalk alleen uitgezonderd. De aan-
hangers van de Orde der *Jesuiten* worden hier te Lande niet
gedoogd. Tot voor ruim twintig jaaren vondt men, ginds en
elders, onder andere in *Friesland*, eenige Priesters van dien
Aanhang. Op hoog bevel moesten ze hunne Gemeenten ver-
laaten, ook de zulken, die, om hunne hooge jaaren, zwaa-
righeid maakende in de verhuizing, beloofden, zich van alle
Kerkelijke bedieningen te onthouden, en een stil bijzonder
leeven

leeven te zullen leiden. Eéne Kerk, te *Amsterdam*, moet hier van worden uitgezonderd, staande op den Singel, ten Noorden van het Koningsplein, tegenover de Luthersche Oude Kerk. Eenen reeks van jaaren was dezelve geslooten geweest, doch kwamen, evenwel, eenige Jesuitsgezinden, aldaar heimelijk bijeen, tot het verrigten van hunnen Godsdienst. Om bijzondere redenen, zedert de Omwenteling van den Jaare 1787, is deeze Kerk wederom geopend, en mogen de Leden deezer Gezinte, door eenen Priester van hunnen Aanhang, aldaar bediend worden.

Alle de voorheen gemelde bijzonderheden betreffen de *Roomschgezinden* in 't algemeen. Intusschen heerscht, tusschen dezelve, hier te Lande, niet die volkomene eenpaarigheid in begrippen, dat ze als éene onverdeelde Kerkgemeenschap kunnen beschouwd worden. Sints de opkomst der gevoelens van den vermaarden Yperschen Bisschop KORNELIUS JANSENIUS, en naa dat dezelve, ook in deeze Gewesten, bekend en verspreid zijn geworden, mogen ze beschouwd worden als in twee Aanhangen verdeeld; de eene van welke, nogthans, boven den anderen, van den kant der Overheid, geene bijzondere Voorregten geniet. Tot de kennis van den tegenwoordigen staat der *Roomschgezinden*, hier te Lande, behoort een berigt wegens deeze onderscheiding.

Men kan de *Roomschgezinden*, hier te Lande, gevoegelijk onderscheiden in *Aanneemers* en *Verwerpers* van zekere Pauslijke Bulle, *Unigenitus* genaamd, naar het eerste woord diens Geschrifts. Over en weder noemen ze elkander *Jesuitsgezinden* en *Jansenisten*. De laatstgemelden ontleenen hunne benaaming en oorsprong van KORNELIUS JANSENIUS, Bisschop van *Yperen*, van welken wij, in een afzonderlijk Artikel, gesproken hebben. Geene mindere verdeeldheid en verwijdering van gemoederen heerscht 'er tusschen deeze, dan tusschen verscheiden Protestantsche Aanhangen. Het hoofdgeschil loopt, voornaamelijk, over de natuur en uitgebreidheid van 't Pauslijk gezag. De *Jansenisten* erkennen den Paus voor het zigtbaar en bedienend Hoofd der Kerke en den voornaamsten Herder der Geloovigen; doch schrijven hem geene volstrekte Onfeilbaarheid toe, en agten zich ongehouden tot het betoo-

nen van blinde en ingewikkelde Gehoorzaamheid. Integendeel beweeren zij, dat 's Pausſen uitſpraken of beſlisſingen aan de Heilige Schriftuur en aan de Regels der Kerke moeten getoetst worden. De anderen, daarentegen, houden ſtaande, dat de uitſpraaken van den Heiligen Vader, de Leere betreffende, als ontegenzeggelijk en onfeilbaar moeten werden aangenomen. Zo groote verwijdering is, uit deeze verſcheidenheid van begrippen, ontſtaan, dat ze, over en weder, elkander voor Scheurmaakers verklaaren, en geene Kerkelijke gemeenſchap houden. Voor de gemaatigdſten, in dit geſchilvoeren, worden, evenwel, de *Janſenisten* aangezien. Zij wierden hier te Lande inzonderheid bekend, met den aanvang der tegenwoordige Eeuwe.

Vóór de verandering der Regeeringe, in de Nederlanden, wierden de *Roomschgezinden*, ten Pauslijken Hove, als eene *Kerk* beſchouwd, die haaren eigen Aardsbisſchop hadt, onder welken vijf Bisdommen ſtonden. De Kerk te *Utrecht* was de Aardsbisſchoplijke; de Bisdommen waren die van *Haarlem*, in *Holland*, van *Middelburg*, in *Zeeland*, van *Leeuwaarden*, in *Friesland*, van *Groningen*, in de Provincie van *Stad en Land*, en van *Deventer*, in *Overijſſel*. Sedert de Regeeringsverandering heeft de benaaming van Kerk opgehouden. Als eene *Misſie*, Zending, of Volkplanting van Geloovigen onder de Onregtzinnigen, worden thans de Roomschgezinden in deeze Gewesten aangemerkt. Sedert wierdt, om het bewind te voeren over het zenden en inwijen der Priesteren, te *Utrecht* aangeſteld een Apostoliſche Vikaris of Stedehouder, met den tijtel van Aardsbisſchop *in partibus Infidelium*, zo veel zeggende, als over een of ander Gewest onder de Ongeloovigen. Zijne benoeming ontving hij van den Paus, en wierdt, van de hooge Regeeringe, met oogluiking toegelaaten. Hij was aan het hoofd der Kapittelen, in deeze Landen, en hadt verſcheiden Onder-Vikarisſen, die, van zijnentwege, over de zendingen der Priesteren, het bewind voerden. De eerſte, welke den gemelden post bekleedde, was PETRUS KODDE. Doch, vermids hij in de gevoelens der *Janſenisten* ſtondt, wierdt hij na *Rome* ontbooden, en van zijn Ampt verlaaten. Zedert ontſtonden 'er veelvuldige geſchillen over de aanſtelling

van

van eenen Apostolischen Vikaris. De Aanneemers en Verwerpers der Bulle *Unigenitus* ijverden tegen elkander om de meerderheid. Geduurende een geruimen tijd hadden de eerstgenoemden de overhand, en bewerkten dat de Staten of Gemeenten van Priesters van hunnen Aanhang voorzien wierden. Met leede oogen zag dit het Utrechtsch Kapittel, 't welk, voor 't meerendeel, uit Jansenisten bestondt. Om hunne partij te keer te gaan, wisten ze te bewerken; dat, onder oogluiking der Regeeringe, tot Aartsbisschop van *Utrecht* wierdt aangesteld zekere KORNELIUS STEENHOVEN, om voortaan de zendingen te kunnen doen. Vrugtloos, egter, verzogten ze, met veel onderwerping, te *Rome*, de Pauslijke goedkeuring. Merkelijk opzien, intusschen, baarde deeze stap der Utrechtsche Geestlijkheid aan *Roomschgezinde* Hoven. De Venetiaanen, in 't bijzonder, vervoegden zich, door hunnen Gezant, bij de Algemeene Staaten, om door hun gezag de gemelde Geestlijkheid te doen wederkeeren tot onderwerpinge aan het algemeen Hoofd der Kerke, den Roomschen Paus. Merkwaardig is het antwoord, welk Hun Hoogmogende den Gezant deeden toekoomen. Het behelst de gronden van Verdraagzaamheid, welke, ten allen tijde, tot eenen leiddraad dienden, voor 's Lands hooge Magten, in het toelaaten van Christenen van onderscheidene begrippen, betreffende de Godgeleerde geschillen. „ In „ Godsdienstige zaaken" (dus luidde het antwoord van Hun Hoogmogenden) „ en die de Kerktucht betreffen, moet de „ overtuiging alleen plaats hebben, zonder den minsten dwang. „ 't Staat elk vrij, in zaaken van Godsdienst, te gelooven, „ 't geen hij oordeelt bekwaam te zijn, om de Zaligheid te „ verwerven. Wij oordeelen (dus vervolgen ze) dat onze „ Godsdienst beste is, en wij wenschten, dat alle onze On„ derdaanen 'er zich aan onderwierpen; maar willen niemand „ daar toe dwingen. Elk belijde zodanigen Godsdienst, als „ hij den besten oordeelt; mids dat hij zich maar als een „ goed en getrouw Onderdaan gedraage. Op deezen voet ge„ doogen wij de Roomsch - Katholijken, zonder ons met hun„ ne bijzondere geschillen te bemoeien. Wij kunnen ons ge„ zag, volgens de onverbreekelijke Grondwetten van ons „ Gemeenebest, niet gebruiken, om die geschillen te beslissen.

„ Veel

„ Veel min kunnen wij gedoogen, dat men een vreemd gezag „ zoude aanwenden, om iemand te verpligten tot het verlaa- „ ten van zijne gevoelens, of tot eene blinde onderwerping „ aan hem, dien men den naam van Opperften Herder geeft. „ Wij zijn verpligt, de eene partij, zo wel als de andere, „ tegen de vervolging te befchermen; en nooit kunnen wij „ toeftaan, dat het Roomfche Hof, in onze Staaten, eene „ onbepaalde magt oeffene." Veelvuldige wederzijdfche woelingen ontftonden 'er, vervolgens, tusfchen de *Janfenisten* en *Jefuitsgezinden.* De laatften, om hunnen Aanhang, door bevoegde Priesters, te ftijven, doch zulks niet vermogende buiten eenen Apostolifche Vikaris, om niet genoodzaakt te zijn, de zending van den Utrechtfchen Aardsbisfchop te erkennen, vervoegden zich, met een Verzoekfchrift, bij de Staaten van *Holland*, dat hun een Vikaris mogt worden toegeftaan. Niet ongenegen toonden zich daar toe Hun Edel Groot Mogenden. Doch het gerugt daar van was naauwlijks uitgegaan, of men hoorde, ginds en elders, in de Kerken der Hervormden, de Predikftoelen daveren, van 't geweldig uitvaaren der Kerkleeraaren tegen de raadpleegingen der Hooge Overheid, en over de uitbreiding van het Pausdom. Van hooger hand wierdt de zulken het zwijgen opgeleid, door een Befluit van 's Lands Staaten, volgens 't welk den Predikanten wierdt aangezegd, „ Dat de Hooge Overheid alleen bekwaam is, om te oordee- „ len, wat naar omftandigheden van tijden en zaaken kan en „ behoort te werk gefteld te worden, tegen den aanwas van „ 't Pausdom." Niet om de wederfpraake der Gereformeerde Geestlijkheid, maar om andere redenen, heeft de aanftelling van eenen Jefuitsgezinden Vikaris geenen voortgang gehad.

Over 't geheel wordt het getal der Roomfche Kerken, in alle de zeven Provincien, op ongeveer driehonderdvijftig, en dat der Priesteren op omtrent vierhonderd begroot. Onder deeze telt men eenenvijftig Kerken, en vierenvijftig Priesters, tot de Janfenisten behoorende. De meeste Priesters zijn Waereldlijke Heeren; dat zijn de zodanigen, die, op Hoogefchoolen, geftudeerd hebben, doch tot geene bijzondere Orde behooren. Nogthans vindt men 'er eenige Geordenden, als *Augustijnen*, *Norbertijnen*, *Franfche Karmeliten*, *Kruisbroeders*,

ders, *Benedikteijnen*, *Fraciskaanen* en *Dominikaanen*, of *Minderbroeders* en *Predikheeren*. De laatstgenoemden hebben, onder deeze, verre de meerderheid. Van de Jesuitsgezinde Priesters voeren vijftien den tijtel van *Aardspriesters*. Zij zijn aldus verdeeld: één over *Gelderland*; één over *Zuidholland*; één over *Delfland* en een gedeelte van *Rhijnland*; één over de *Veenen* van *Rhijnland*; één over *Schieland*; één over *Amstelland*; twee over *Noordholland*; één over *Zeeland*; één over het *Sticht van Utrecht*; één over *Friesland*; één over *Twente*; één over *Salland*; één over *Groningerland*; één over *Kleefsland* en *'s Heerenberg*. De *Jansenisten* hebben éénen Aardsdiaken van het zo genaamde Aardsbisdom van *Utrecht*, en vijf Aardspriesters: te weeten, één over 't *Sticht van Utrecht*; één over *Schieland*; één over *Delfland*, één over *Rhijnland*; en één te *Leeuwaarden*. Uit dit getal van Kerken en Priesteren kan genoegzaam worden afgeleid, dat de *Roomschgezinden*, in de Veréénigde Gewesten, vrij talrijk moeten weezen. Gemeenlijk worden zij op het derde gedeelte der Inwooneren begroot.

Wegens de aanstelling van Priesteren hebben wij nog het volgende aan te merken. De *Jesuitsgezinden*, of die de Bulle *Unigenitus* hebben aangenomen, ontvangen hunne aanstelling van 's Pausfen Nuncius te *Brussel*, en hunne goedkeuring van het zo genaamde Haarlemsche Kapittel; welk Kapittel, hoewel, zedert de verandering der Regeeringe hier te Lande, van Inkomsten beroofd, nogthans, zijne oude gedaante eenigzins heeft behouden, als hebbende nog eenen Proost, Deken en Kanunniken. Die van den Nuncius van *Brussel* gezonden worden, moeten, alvoorens zij, bij het Kapittel, worden goedgekeurd, een Formulier ondertekenen, bij 't welk zij zich aan de Bullen *Vineam Domini Sebaoth* en *Unigenitus Dei Filius* onderwerpen. Zij belooven daar nevens, met de zulken, die deeze Bullen niet aanneemen, geene gemeenschap te zullen houden. Daarenboven verfoeijen zij, bij deeze Ondertekening, het neemen van toevlugt tot de Wareldlijke Overheid in geestlijke zaaken, en het protesteeren, op eenigerhande wijze, tegen het gezag van den Roomschen Zetel. Aan 't hoofd der *Jansenisten* is de zo genaamde Aardsbisschop

schop van *Utrecht.* Het Utrechtsche Kapittel bestaat uit negen Kanonniken, den Aardsbisschop en den Deken daar onder begreepen. Door dit Kapittel worden de Statien met Priesters van de Jansenistische denkwijze voorzien.

ROORDA. Een aanzienlijk Geslagt, in den Burgerstaat, in de Provincie *Friesland*, voert nog heden ten dage deezen naam. Al vroeg vindt men dien, in 's Lands Geschiedenissen, vermeld. In den Jaare 1579 leefde zekere JOAN ROORDA, waarschijnlijk uit *Friesland* of *Groningen* afkomstig, doch toen bekleed met de waardigheid van Raadsheer in 't Kamergerigt te *Spiers.* In 't gemelde jaar zondt hem de Prins VAN PARMA na *Groningen*, om de Wethouderschap dier Stad te beweegen tot het aanneemen der voorwaarden, op welke, volgens een Ontwerp, door den Keizer beraamd, de Vrede, tusschen den Koning van *Spanje* en de Algemeene Staaten, naar 't begrip zijner Keizerlijke Majesteit, zoude kunnen getroffen worden. Doch zijn voorslag wierdt zo kwalijk opgenomen, dat de Regeering hem in hegtenis nam, en aan den Stadhouder Graave VAN RENNENBERG overleverde; deeze voerde hem na *Staveren*, alwaar hij ruim een jaar opgesloten zat. Naderhand hadt hij, nog eenige maanden, zijn verblijf, van tijd tot tijd, op de Kasteelen van *Loevestein*, *Woerden* en *Rammekens.* In vrijheid gesteld zijnde, verliet hij deeze Landen. —— Beter gezind, jegens 's Lands vrijheid, was KAREL ROORDA, welke omtrent dien zelfden tijd leefde. Nevens POPKE UFKENS en DUKO MARTENA, was hij, in 1579, het voornaame werktuig, in de hand van Prinse WILLEM DEN I, om in *Friesland* te arbeiden aan het doorzetten en aanmoedigen van het Verbond van nadere Vereeniginge, 't welk, in dat zelfde jaar, te *Utrecht* wierdt gesloten. Nogthans wierdt hij, in 't vervolg van tijd, een ijverig tegenstreever van het Huis van *Nassau.* Tegen de oogmerken niet alleen van Prinse MAURITS, maar ook van Graave WILLEM LODEWYK, Stadhouder van *Friesland*, vatte hij arge vermoedens op. Hij meende duidelijk te doorzien, dat zij, zo niet na de hoogste magt in het Land, immers na meerder gezag stonden, dan met de Vrijheid bestaanbaar was. Zo bij monde als in geschrift liet hij

hij zich hier over uit, in zeer ſterke bewoordingen. Hij bepaalde zijne bekommering niet binnen zijn Gewest, maar deelde dezelve ook elders mede; ſchrijvende, onder andere, in den Jaare 1597, aan die van *Enkhuizen*, bij manier van waarſchuwinge, *zij hadden op hunne hoede te zijn tegen de oogmerken van het Huis van Nasſau*. Hoogloopende twisten ontſtonden hier uit tusſchen den Stadhouder en den Heer ROORDA; die, evenwel, te vast op zijnen Stoel zat, om van denzelven te kunnen geſtooten worden; waar na men ernſtig verlangde. Zelf trokken zich de Staaten van *Holland* ROORDA's ſchrijven aan; vervoegende zich deswegen bij de Staaten van *Friesland*, met ernſtig beklag, en nadruklijke Vertoogen, om de eere en den goeden naam, zo van den Prinſe als van den Graave, te handhaaven. De uitſlag van deezen twist is ons niet gebleeken. —— De zelfde geest bezielde ABRAHAM ROORDA, broeders Zoon van den laatstgemelden. Merkelijk misnoegen heerschte 'er, in *Friesland*, in den Jaare 1635, en vroeger, tegen de Stadhouderlijke Regeering, zo als dezelve, ten dien tijde, was ingerigt. Naa lang zoeken, wist men, eindelijk, te bewerken, dat de Stadhoudersgezinde Aanhang, ten Landsdage, het onderſpit delfde, en de zodanigen tot denzelven gemagtigd wierden, welke men, tot nog toe, buiten bewind hadt weeten te houden. ABRAHAM ROORDA was een van deezen. Op de Landſchapsvergadering van gemelden jaar, wierdt hij benoemd, om, van wegen het Kwartier van *Oostergo*, zitting te neemen in het Kollegie van Gedeputeerde Staaten. Thans ſtondt hem de kans ſchoon, om, naar zijn inzien, 's Lands oirbaar te bevorderen. Hevige klagten hoorde men, ten dien tijde, over het ſlegt beſtuur van 's Lands Geldmiddelen, met naame ook over den Algemeenen Ontvanger JOAN VAN BOOTSMA. Deezen, die onder zeer kwaade vermoedens lag, begeerden veelen tot rekenſchap te vorderen. Doch hij hadt op zijne zijde, behalven het Kwartier van *Zevenwouden*, de Wethouderſchappen der meeste Steden, die wederom van de hand des Stadhouders vloogen. Hierom zogt men te bewerken, dat de Steden geſteld wierden in het regt van beſtellinge over haare eigen Regeering, die thans aan den Stadhouder van het Gewest ſtondt. Wel haast kwamen, ter tafel

der

der Landſchapsvergaderinge, Verzoekſchriften van de Burgerijen der Steden, ten dien einde; die ſtraks wierden ingewilligd. ABRAHAM ROORDA was de Man, welken men oordeelde, met behulp van anderen, het ſtuk voornaamelijk te hebben doorgedreeven. Van korten duur was, intusſchen, zijn aanzien en vermogen. Door tusſchenkomst der Algemeene Staaten, hoewel, meent men, ten koste van 's Lands Voorregten, wierden de afgezette Regenten, in de Steden, eerlang, herſteld. 't Gevolg daar van was, verandering in het Kollegie van Gedeputeerde Staaten, bij welke ROORDA, onder andere, zijnen post verloor. ——— Eensgezind, in Staatkundige begrippen, met de voorgaanden, gedroeg zich, in den Jaare 1668, een ander KAREL VAN ROORDA. Men weet, hoe ijverig thans, in *Holland*, wierdt gewerkt aan het Ontwerp, om het Stadhouderſchap en het Kapitein- en Admiraalſchap-Generaal van een geſcheiden te houden. In *Friesland* waren de gemoederen, daar omtrent, zeer verdeeld. De meerderheid, welke men *Prinsgezinden* noemde, waren tegen de vaneenſcheiding. Eenige weinigen ſtemden met *Holland*, waarom men hen *Hollandsgezinden* noemde. Onder de voornaamſten van deeze vinden wij, nevens ERNST SIKKO VAN AYLVA, Grietman van *Westdongeradeel*, LIVIUS VAN SCHELTINGA en Jonkheer IDZAARD VAN GROVESTINS, ook onzen KAREL VAN ROORDA genoemd. Het geſchil viel voor in den Jaare 1668.

Zie, voornaamelijk, BOR, AITZEMA en VAN DEN SANDE.

ROORDAHUIZUM, een taamelijk groot Dorp, in *Friesland*, onder het Kwartier van *Oostergoo*, in de Grietenij van *Idaarderadeel*.

ROOZENBURG, weleer een oudadelijk Geſtigt of Kaſteel, in *Rhijnland*, onder het Dorp *Voorſchoten*. De ſtigter daar van was, in den Jaare 1200, Heer JAKOB VAN WASSENAAR, Heer van *Waſſenaar* en Burggraaf van *Leiden*. Zo ongemeen ſterk en zwaar was dit Huis gebouwd, dat het, geduurende den on-

onnatuurlijken Oorlog van Hertoge WILLEM VAN BEYEREN tegen zijne Moeder MARGARETA, eene belegering van verscheiden weeken doorstondt, niettegenstaande men, om de Muuren te beuken, gebruik maakte van zeker zwaar stormtuig, eene Blijde genaamd. Onverrigter zaake, was daarom de Hertog genoodzaakt af te trekken, en zijne Moeder meesteresse van het Huis te laaten. Bij meeting wierden de Muuren, naderhand, zes Rhijnlandsche voeten dik bevonden. Sedert verviel het oude Kasteel, tot op den Toren na. Op de oude grondslagen bouwde men naderhand een ander Huis, welk tot in den aanvang deezer Eeuwe gestaan, en omtrent het Jaar 1720, plaats gemaakt heeft voor een pragtig Lusthuis, met fraaie hovingen en uitgebreide plantaadjen, in den hedendaagschen smaak. Doch 't een en ander was naauwlijks voltooid, of men rooide de beplantingen uit, brak het Huis af, en verkogt de steenen. De grond van het oude *Roozenburg* is thans vlak en effen land.

ROOZENBURG, een Eiland, in 't midden van de rivier de *Maaze*, tusschen het *Land van Voorn* en *Delfland*. De gemelde rivier, welke, voorheen, slegts éénen mond hadt, heeft hier door twee uitwateringen bekoomen. Het Eiland is zijnen oorsprong verschuldigd aan opgeworpene Slikken, die, allengskens, tot eene Plaat aangroeiden. Al in den Jaare 1586 hadt dezelve zo veel uitgebreidheids en vastigheids bekoomen, dat de Heeren Staaten van *Holland* de toestemming gaven om de Plaat in dijk te mogen brengen. Sints dien tijd heeft men nog verdere en andere opslibberingen of aangroeijingen ingedijkt. Volgens aantekeningen, daar van voorhanden, is zulks, voor de laatste maal, geschied in den Jaare 1713. Want, eenige Zomerkaden, hier en daar opgeworpen, kunnen niet voor eigenlijk genaamde Indijkingen worden aangezien. Gelijk elders, dus hebben ook 's Lands Staaten, op *Roozenburg*, de uitgebreidheid der Landen, van welke Verponding wordt betaald, minder gesteld, dan de weezenlijke uitgestrektheid bedraagt. Op de Verpondingslijsten vindt men aangetekend eenentwintighonderd vijfenzeventig Gemeten en eenenvijftig Roeden: terwijl uit de opgave, wegens ieder distrikt, uit welke het

het Eiland bestaat, zou blijken, dat het bijkans vierhonderd Gemeten Lands daar boven bevat. In den Jaare 1732 telde men, op geheel *Roozenburg*, vijfenzestig Huizen en één Koornmolen. Bezwaarlijk kunnen deeze Huizen te zamen genomen den naam van Dorp draagen, dewijl ze, ginds en elders, wijd en zijd verspreid staan. Nogthans heeft men 'er eene Kerk, met een spits Torentje; zij staat in den Polder van *Blankenburg*, en behoort onder de Klassis van *Voorn en Putten*. Ten aanzien van het Hooge Regtsgebied, behoort *Roozenburg* onder het Baljuwschap van *Voorn*. In den Jaare 1727 verkogten het de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, als eene Ambagtsheerlijkheid, aan den Heere ADRIAAN HOOGWERF, Zetter te *Maaslandsluis*, tot een onversterflijk Erfleen. Nevens de Vrije Jagt, heeft aldaar de Heer het regt van aanstellinge van Schout, Sekretaris en Bode, als ook van vijf Schepenen. Daarenboven geniet de Ambagtsheer het regt van Goed- of Afkeuringe van den Predikant, nevens verscheiden andere Voorregten, het Kerk- en Armbestuur betreffende.——Ten Noorden van *Roozenburg*, legt nog een klein Eiland, *de Krabbe* genaamd. Tusschen deeze Eilanden plagt weleer een Water te loopen, het *Staaldiep* geheeten; men voer over hetzelve, regelrecht, van den *Briel* na *Maaslandsluis*. Door den aanwas van het Eiland is deeze Overtogt veranderd in een doortogt te lande, zints men *de Krabbe*, door middel van een zwaaren Dijk, aan *Roozenburg* gehegt heeft. De Weg, die eigenlijk van Klei is, kan, door het zwaare Zand, waar mede men dien bedekt heeft, het gantsche jaar door, bereeden worden. Van *Maaslandsluis* heeft men, ten allen tijde, uitgezonderd 's Winters, bij Ysgang, een onbelemmerden en veiligen Overtogt op *Roozenburg*, en van daar na den *Briel*. De gemeenschap, tusschen die twee Plaatzen, staat dus genoegzaam altoos open.

Uit medegedeelde berigten.

ROOZENDAAL, eene Vrije Heerlijkheid, met hoog en laag Regtsgebied, in *Gelderland*, in het Kwartier van de *Veluwe*, nog

nog geen uur gaans ten Noordoosten van de Stad *Arnhem*. Reeds in den aanvang der Veertiende Eeuwe was *Roozendaal* als een Vorstelijk Slot bekend, behoorende aan de Hertogen van *Gelder*. Merkelijken aanwas van luister ontving het Gebouw, naa dien tijd, door bestelling van Hertoginne ELEONORA, die het vergrootte en verbeterde, en met Torens versterkte. In de vernielende landtwisten, tusschen de Geldersche Geslagten van BRONKHORST en HEKEREN, diende het Slot, bij wijlen, tot eene wijkplaatze: waarom het wierdt afgebrand. Hertog REINOUD VAN GULIK deedt het, van nieuws, opbouwen; doch moest naderhand den spijt verduuren, dat het hem, door bestelling van zijnen broeder EDUARD, eenigen tijd, ter Gevangenisse diende. Naa dat *Roozendaal*, eenen reeks van jaaren, den Geldersche Vorsten tot eene Lustplaats of Zomerverblijf verstrekt hadt, schonk of verkogt Hertog KAREL VAN GELDER hetzelve, in den Jaare 1536, aan WILLEM VAN SCHERPENZEEL, Drost van *Veluwe*, en aan deszelfs Erfgenaamen. Uit dit Geslagt ging het over in den Huize VAN ARNHEM, waar van het, bij erfenisse, kwam aan den Baron TORCK, in welks Geslagt het tot heden toe gebleeven is. Naa dat *Roozendaal*, in de voorgaande Eeuwe, voor eene hooge Heerlijkheid verklaard was, bij het Hof van *Gelderland*, heeft de Landschap, in de maand April des Jaars 1722, van alle regt en aanspraak op *Roozendaal*, eens voor altoos, afstand gedaan. —— Van 't oude Gebouw zijn weinige Overblijfzels voorhanden, behalven een ronden zwaaren Toren. Alle de overige getimmerten zijn nieuw en zeer aanzienlijk. De uitgebreide Tuinen, Hovingen en Plantaadjen zijn, bij uitsteekendheid, bekoorlijk, van wegen de menigte Fontein- en Grotwerk, Watervallen, Vijvers en andere fieraaden, welke aan zulk een Gestigt luister kunnen bijzetten. Op de lijst der bekoorlijkste Lustplaatzen, mag *Roozendaal* bovenaan geplaatst worden. Langs het Huis, 't welk in het hangen van eenen Berg staat, loopt een Water, door 't welk eenige Papiermolens aan den gang gebragt en gehouden worden. Het Bosch, tot de Heerlijkheid behoorende, strekt zich tot diep in de *Veluwe* uit. De Gereformeerde Opgezeetenen, tot deeze Heerlijkheid behoorende, plagten, voormaals, te *Velp* hunne openbaare Godtdienstoefening te

verrigten. De Heer heeft hun die moeite bespaard, door het bouwen van eene kleine doch zeer nette Kerk. Tot besluit merken wij nog aan, dat wijlen de Amsterdamsche Leeraar JOHANNES D'OUTREIN, terwijl hij nog Leeraar te *Arnhem* was, de *Vermaakelijkheden van Roozendaal* heeft bezongen, reeds in den Jaare 1699.

Zie PONTANUS en SLIGTENHORST; *Groot-Geldersch Plakaatboek* en J. SCHRASSERT, *Codex Gelro-Zutphanicus*, Tit. ROSENDAAL.

ROPTA, (WORP) een Friesch Edelman, van merkelijk vermogen; hij leefde geduurende een groot gedeelte der Dertiende, en in 't begin der Veertiende Eeuwe. Door een geschil, met een anderen Edelman, JUCKE HELBADA, is zijn naam, onder andere, bekend geworden in 's Lands Geschiedenissen. WORP ROPTA, naamelijk, hadt eenen Zoon, DOUWE genaamd. Deeze, met gemelden Edelman, in een geschil zijnde ingewikkeld, kwamen ze, van woorden, tot daadelijkheden, die, voor DOUWE, een doodlijken uitslag hadden. De Vader, hier over in wraaklust ontstoken, zogt na gelegenheid om dien te koelen. Niet lang leedt het, of hij vondt 't geen hij zogt. Op zekeren tijd, van twee Dienaaren verzeld, rijdende, in het Noordlijk gedeelte van *Friesland*, tusschen de Dorpen *Ferwerd* en *Marrum*, ontmoette hij zijnen vijand, die zeven mannen bij zich hadt. Ondanks deeze overmagt, drong ROPTA in op den moordenaar van zijnen Zoon, met zulk eene woede, dat hij hem van het paerd ligtte, en, waarschijnlijk, het leeven zoude benomen hebben, zo niet de bedienden van HELBADA, ter zijner hulpe, waren toegeschooten. ROPTA ontving eene zwaare kwetzuure; een zijner Dienaaren liet 'er het leeven Het gevegt nam hier mede een einde, en elk vervolgde zijnen weg. De gemoederen, egter, waren hier mede niet bevredigd. Elk zogt zijnen aanhang te stijven, en won, allengskens, vrienden en bondgenooten. Eerlang stondt het geschapen, dat men het vuur van eenen Burger- of liever Adel-

Adelkrijg, ten dake zou zien uitslaan. Een voorspel van zulk een Treurtooneel zag men, eerlang, vertoonen. HELBADA bevondt zich, met eenigen van de zijnen, in het Dorp *Hooge-beintum*. ROPTA, hier van de lucht gekreegen hebbende vervoegde zich bij zijnen vriend en bondgenoot TIETE KAMMINGA, met verzoek, om, gesterkt van de hunnen, op de bij een verzamelden, eenen kans te waagen. 't Geschiedt. Gezamentlijk opgetrokken na het gemelde Dorp, deeden ze een zo geweldigen aanval, dat HELBADA met eenigen van de zijnen sneuvelde, en de overigen hun behoud in de vlugt zogten. HELBADA liet eenen Zoon naa, slegts zeventien jaaren oud, doch dapper boven zijnen ouderdom. Den dood zijns Vaders hadt hij niet vernomen, of hij nam het vast besluit om dien te wreeken. De gelegenheid, ter volvoeringe van zijn voorneemen, wierdt, naa weinig tijdverloops, gebooren. Met eenigen van zijn gevolg op weg zijnde, niet verre van *Dokkum*, ontmoet hij aldaar KAMMINGA. Met snelle vlugt stroomt men straks het jeugdig wraakzuchtig bloed door de aderen. Met blaakende woede vak hij aan op den doodslager van zijnen Vader, doch wordt zo moedig ontvangen, dat hij, nevens de zijnen, tot lijfsbehoud, de vlugt moest neemen. WORP ROPTA overleedt, niet lang daar naa, in den Jaare 1302, op zijne Stins of Adelijk Huis, te *Metselwier*, een Dorp in de Grietenij *Oostdongeradeel*. Het Huis plagt te staan in het Noordlijk gedeelte van het Dorp. Het was vermaard om zijne zonderlinge en meer dan gemeene sterkte. Het heeft gestaan tot in de tegenwoordige Eeuwe; zijnde omtrent het Jaar 1720 afgebroken.

Zie WINSEMIUS, *Kronijk van Friesland*; OCKO SCARLENSIS.

ROPTAZYL, eene uitwatering in *Friesland*, in de Grietenij *Barradeel*, een half uur gaans ten Noorden van *Harlingen*, in den Zeedijk. Zij ontleent, waarschijnlijk, dien naam van het bovengemelde Geslagt van ROPTA, door 't welk de *Zijl* (dus noemt men, in *Friesland*, eene Sluis of Waterloozing,

aan den Zeekant) wierdt aangeleid. In den aanvang diende zij mede tot eenen uitvaart van Schepen na de Zuiderzee. Door het verzanden van den Binnenlandschen Vaart, derwaarts loopende, gepaard met het verhoogen van het Buitenstrand, is de *Zijl* daar toe onbekwaam worden, Tegenwoordig wordt de uittogt alleen open gehouden, ten behoeve der landstreeke tusschen de Stad *Franeker* en de zo genaamde *Bierumen*, welke, langs dien weg, haar overtollig Binnenwater loost. Van de gemelde Stad loopt derwaarts een Vaart, de *Ried* genaamd. Door koop is de Stad *Harlingen* eigenaares geworden van de *Roptazijl*. Het belang dier Stad vordert, dat de Sluis onbevaarbaar blijve: dewijl anderzins de doortogt van Schepen merkelijk zou verminderen.

ROSÆUS, (HENRICUS) Predikant onder de Hervormden, eerst te *Vriemersfum*, in 't Graafschap *Meurs*, naderhand in *'s Graavenhage*, alwaar hij, in den aanvang der voorgaande Eeuwe, zijnen dienst aanvaardde. Zo als het zich in den beginne van zijnen Dienst liet aanzien, voorspelde zijn gedrag een gemaatigden Godgeleerde, van welken men een ijverigen tegenstander van Kerkelijken dwang en menschelijke bepaalingen in het Godsdienstige mogt verwagt hebben, en als zodanig eenen Voorstander van de zaak der Remonstranten. Gedurende zijn verblijf op zijne eerste standplaatze, maakte hij zwaarigheid omtrent eene onbepaalde Ondertekening van den Katechismus. Met UITENBOGAART hieldt hij, gedurende de eerste jaaren zijns verblijfs in *'s Hage*, eene gemeenzaame verkeering en vertrouwelijke vriendschap. Zelf raadpleegde hem deeze over de eerste Remonstrantie of Vertoog, 't welk, van de zijde der *Remonstranten*, wierdt ingeleverd. Over de uitstaande geschillen met dezelven, verklaarde hij niet te willen twisten, maar dat men, over en weder, elkander in liefde behoorde te verdraagen. Al vroeger, in den Jaare 1607, hadt hij aan CONRADUS VORSTIUS, toen nog Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Steinfort*, geschreeven, over het houden van eene Algemeene Kerkvergadering of Sijnode van alle Hervormde Kerken, om in dezelve de gronden der Leere te bepaalen, en eens voor al vast te stellen, wat voor Hervormde

Regt-

Regtzinnigheid moest gehouden worden. Uitdrukkelijk verklaarde hij zich, in dien Brief, voor eenen vriend van toegeeflijkheid en gemaatigdheid. „ 't En zij men (dus schreef „ hij, onder andere) eenige vrijheid om de waarheid te on„ derzoeken, en met eene om van anderen, in zommige din„ gen, die het fondament niet raaken, te mogen verschillen, „ toelaate, wat is 'er dan anders dan scheuring te verwagten? „ Hier uit blijkt dan (dus gaat hij voort) hoe noodzaaklijk „ het zij, dat men eenmaal, met gemeene toestemming, be„ paale, welke de dingen zijn, die het fondament of den „ grondslag van den Christlijken Godsdienst eigenlijk raaken." Wel haast zal het blijken, hoe zeer hij van deeze beginzelen verbasterde, in den volgenden loop zijns leevens. Eerst moeten wij verhaalen, hoe hij, door eene onvoorzigtige uitdrukking, in *'s Hage*, bijkans aanleiding hadde gegeeven tot eene zeer verderflijke opschudding.

In den jaare 1612, liep, zo wel in *'s Hage* als elders, een gerugt, alsof de Roomschgezinden tegen de Onroomschen iet vijandigs in den zin hadden. Eenigen beschouwden dit als beuzeltaal, doch bij anderen vondt het geloof. Rosæus schijnt tot de laatsten behoord te hebben. Althans, op den Biddag, welke op den achttienden April des gemelden jaars wierdt gehouden, in den namiddag, in de Groote Kerk, predikende, liet hij zich ontvallen, *Dat 'er vreeze was dat de Paapisten wel eens meester mogten worden*. Terwijl de Leeraar hier over uitweidde, gebeurde het dat zekere Jongen, op een houten Monnikshank, tegen het Koor in slaap gevallen zijnde, met het hoofd voor over viel, en, in 't vallen, met de hielen tegen den hollen Bank stootende, eenig gerugt maakte, en nog half slaapende bleef leggen. Eenige jongens en manspersoonen, omziende, meenden dat 'er iemand in zwijm lag, en begaven zich derwaarts. De Vrouwen, in 't Ruim der Kerke, dit ziende, hebbende den schrik van het gemelde gerugt nog op den hals, sprongen schielijk op, en met een verbaasd geroep over hoop. Zij vloogen, Stoelen en Stooven omstootende, Huiken, Moffen en Kerkboeken van zich werpende, na de Kerkdeuren om zich te bergen, elkanderen diets maakende, dat men, aan de andere zijde der Kerke, begon dood te slaan.

Intusschen wierden de Deuren, van buiten, met geweld geslooten gehouden, uit vreeze dat de menigte elkander in de Portaalen zou vertreeden. Dit deedt het misbaar toeneemen, dewijl men den inval kreeg, dat de Roomschgezinden de Kerk omsingeld hadden. Eenige Vrouwsperfoonen, buiten geraakt, riepen langs de Straaten, dat in de Kerk alles wierdt vermoord. Dit baarde nieuwe ontsteltenis. Onder dit alles riep ROSÆUS met luider stemme, dat *het geen nood hadt*; *dat men zich ter neder zou zetten, en met hem God aanroepen.* Naa het eindigen der Godsdienstoeffeninge ontving de Leeraar eene ernstige bestraffing, en besloot de Kerkenraad, in de volgende openbaare zamenkomst der Gemeente aan te kondigen, dat *'er geene reden was geweest tot vreeze. Men hadt op God en de Overheden te vertrouwen.*

De gemaatigdheid van ROSÆUS, van welke wij boven gewag maakten, duurde tot in den Jaare 1612. Het voorspel van 's Mans aanstaande gedraagingen, was eene verkoeling van Vriendschap met zijnen Amptgenoot JOANNES UITENBOGAART; eerst brak hij de verkeering met hem af; vervolgens hoorde hij hem niet meer prediken. Glad van tong en bevallig van taale, begon hij, met eenen vloed van woorden, op den Predikstoel, zeer hevig huit te vaaren, naar gelange de toorn, (men noemt het godsdienstigen ijver) aan welken hij zeer onderhevig was, bij hem hooger rees. Eerst vierde hij zijnen oploopendheid bot, tegen CONRADUS VORSTIUS, weleer zijner Leermeester, naadat hij denzelven, kort geleeden, in *'s Hage* hoog gepreezen, en aldaar, buiten weeten des Kerkenraads, aan het Heilig Avondmaal gebragt, als mede ten zijnen huize vriendelijk onthaald hadt. Vervolgens liet hij zich ook hooren tegen de *Remonstranten*, in algemeene woorden de Nieuwigheden en Nieuwigheiddrijvers ernstig doorstrijkende, zonder persoonen te noemen, of wat hij met de nieuwigheden bedoelde. Doch de Contraremonstranten verstonden 's Mans taal, en bleeven vast, de een voor en de andere naa, uit UITENBOGAARTS gehoor, en eindelijk ook van 't H. Avondmaal. Het getal van deeze groeide, naar gelange ROSÆUS duidelijker taal begon te spreeken, en eindelijk tegen zijnen Amptgenoot openlijk uitborst. Dit viel voor in den Jaare 1615. Eer de zaak

nog

nog die hoogte hadt bereikt, hadt men hem, in gezelschappen, hooren zeggen, dat ARMINIUS *en* UITENBOGAART *hem aan hunne koorde hadden gezogt te trekken, en dat de vriendschap met hen bij hun was uit geweest, toen ze zagen, dat hij naar hem niet wilde luisteren.* Aan iemand, welke hem zijne voorgaande vriendschap met UITENBOGAART herinnerde, en na de reden deezer verwijdering vraagde, zou hij geantwoord hebben; *Ik heb mij met hem gemeenzaam gemaakt, om zijnen grond te peilen, en dien vernomen hebbende, hem laaten vaaren.*

Onder dit alles, niettegenstaande ROSÆUS zich, nu en dan, scherpe uitdrukkingen liet ontvallen, op UITENBOGAART gemunt, behieldt, egter, deeze, in 't openbaar, een diep stilzwijgen. Geene vrijheid, evenwel, meende hij daar toe te hebben, zints men ROSÆUS telkens hoorde spreeken en uitvaaren tegen *valsche Leeraars, Verleiders, Wolven en Vossen, die onder hen waren, die geenen God hadden, welke men moest vlieden, met welke men geen gemeenschap mogt houden, die men niet in huis mogt ontvangen, noch groeten, om geen deel te hebben aan hun kwaad.* Op Zondag, den zesden September des gemelden Jaars 1615, hieldt UITENBOGAART eene opzettelijke Leerre. Hij ontvouwde in dezelve de hoofdartikelen van den Godsdienst, in algemeene bewoordingen, bijzonder de befaamde vijf Artikelen, die tusschen de Remonstranten en de Contraremonstranten in geschil stonden. Omtrent de laatste wees hij aan, hoe de oude Kerkleeraars daar omtrent niet eenerlei meening gevoed, en het leeren van de beide gevoelens, aangaande de Volstrekte en de Voorwaardelijke Voorbeschikking hadden toegelaaten, zonder elkander te verdoemen, of eene scheuring in de Kerk te verwekken. CALVINUS en MELANCTHON, zeide hij, hoewel, aangaande de Leere der Voorbeschikkinge, wijd verschillende, hadden, evenwel, Vrede en Vriendschap met elkander gehouden. In 't slot verklaarde hij zijnen afkeer van scheuring, over welke Apostel PAULUS het oordeel hadt verkondigd; vermaande de toehoorders tot liefde, eendragt en vrede, en betuigde, liever te willen afstand doen van zijnen dienst, dan op eenigerhande wijze oorzaak zijn van scheuringe in de Gemeente. Veelen

vonden genoegen in deeze prediking. ROSÆUS met de zijnen dagt 'er anders over, hoewel hij dezelve niet gehoord hadt. Zich bedienende van eenige brokken, welke hij ginds en elders hadt opgezameld, verscheen hij, eene maand daar na, twee dagen vóór de viering van het H. Avondmaal, in den Kerkenraad. Hier deedt hij zijn beklag over UITENBOGAART en deszelfs Leerrede, welke hij zeide te strekken tot scheuringe, en om de haatlijkheid daar van hem aan te wrijven; begeerende, derhalven, dat de Kerkenraad zich het oordeel over die Leerrede zoude aantrekken. Gevraagd zijnde, of hij voorneemens waren om ten Avondmaal te gaan, hernam hij, *zulks nog niet te kunnen zeggen, maar dat hij zich zou bedenken*. Veel werks deeden de Heeren APOLLONIUS SCHOTTE en SWERIUS, Raadsheeren, en beiden Ouderlingen, om hem onder 't oog te brengen, de ergernis, welke zijn wegblijven bij de Gemeente zoude geeven. Toen borst ROSÆUS uit in hevige woorden: „ De scheuring, zeide hij, *is 'er allreeds*, „ en ik heb ze niet gemaakt. Men weet wel (voer hij voort) „ wat UITENBOGAART heeft uitgerecht. Hij spreekt veel van „ liefde en vrede, omdat hij geene magt heeft. Maar men „ ziet wel, hoe 't elders gaat, daar hij en de zijnen magt „ hebben; daar men de Vroome Kerkendienaars ter poorten „ uitleidt. Dat zelfde zou men in den *Hage* ook wel hebben gezien, en mij niet lang hebben geleeden, hadt UITENBOGAART magt gehad. ——— De Kerkenraad (vervolgde „ hij) hadt op UITENBOGAARTS Leere en handelingen al voor „ lang behooren te letten; dat is niet geschied: daarom moest „ ik het doen. Doch 't is mijn stuk alleen niet, maar van „ meer anderen, van welker wegen ik dit doe. De Kerkenraad (besloot hij) heeft zich dan hier in te kwijten. 't „ Geen ik doe, geschiedt uit enkele Conscientie voor God „ (dit zeggende, sloeg hij de oogen ten hemel) waar van ik „ ten jongsten dage goede rekening zal geeven voor den „ Zoone Gods." De Heer SCHOTTE merkte, zedert, hier op aan, *dat hij bemerkte dat eenige lieden thans te werk gingen even als de Jesuiten, poogende hunne partijen met leugenen te overvallen*: begeerende voorts op UITENBOGAART, hij wilde, om deezes handels wille, zich aan zijnen gewoonlijken

dienst

dienst niet onttrekken, noch van 's Heeren Tafel blijven. Ten aanzien van ROSÆUS viel het uit, zo als veelen verwagt hadden; nevens veelen zijner aanhangeren kwam hij niet ten Avondmaal. In eene volgende bijeenkomst van den Kerkenraad wierdt ROSÆUS daar over onderhouden, doch inzonderheid gevraagd, of hij eenige punten van beschuldiginge tegen UITENBOGAART hadde op het papier gesteld. Hij gaf hierop een ontkennend antwoord, zeggende daar toe geenen last ontvangen te hebben.

Intusschen groeide de verwijdering tusschen ROSÆUS en UITENBOGAART: weshalven men, ter voorkoominge van den schadelijken invloed daar van op de Gemeente, op middelen ter Verzoeninge ernstig bedagt wierdt. Ten dien einde verzogt men den Raadsheer FRANÇOIS FRANKEN, Ouderling der Gemeente, eene *Akte van Accommodatie* of Vergelijk te willen opstellen, om aan beide ter aanneeminge te worden voorgeleid. De hoofdzaaklijke inhoud daar van behelsde, dat, ter bevorderinge van de gemeene rust der Kerke, „ voortaan, „ in alle Predikatien, niet anders zoude geleerd worden, dan „ 't geen tot opbouwinge van Gods Kerke en tot stigtinge „ van zijne Gemeente is dienende, zonder dat men aldaar de „ vijf Punten, die tegenwoordig tusschen eenige Leeraars in „ geschil staan, zoude mogen verhandelen, dan zeer zoberlijk en met groote gematigdheid, zonder twisten; en dat „ de geenen, welke in deezen deele van verschillende gevoelens zijn, elkander ter zaake van dien niet zullen moeilijk „ vallen, noch de Christlijke liefde daarom verkorten. — „ Dat voorts UITENBOGAART en ROSÆUS, op verzoek van den „ Kerkenraad, ten dienste van de Kerk, en ter liefde van de „ gemeene rust, alle oneenigheden en geschillen, tusschen hen „ tot op dien tijd toe gevallen, elkander zouden vergeeven; „ beloovende den eenen den anderen, voortaan, als goede „ Mededienaars, getrouwelijk te zullen behulpzaam zijn in de „ vordering van de eere Gods en goede onderwijzing van de „ Gemeente."

UITENBOGAART omhelsde de voorwaarden, in dit Geschrift nedergesteld. Doch, welke moeite men daar toe ook aanwendde, ROSÆUS was niet te beweegen. Men hieldt Kerkenraad

raad op Kerkenraad, en gunde hem telkens uitſtel van beraad. Alles vrugteloos. Integendeel voer hij, in de maand December des zelfden jaars, zo hevig uit van den Predikſtoel, dat de Staaten van *Holland*, van welker Vergaderinge eenige Leden onder 's Mans gehoor geweest waren, te raade wierden, zich met de zaak te bemoeien. De Kerkleeraars LA FAILLE en LAMOTIUS, Amptgenooten van ROSÆUS, voor Hun Edele Groot Mogende ontbooden, ontvongen bevel, Kerkenraad te beleggen, en in denzelven aan ROSÆUS zijne uiterlijke meening af te vraagen, om vervolgens, 's anderendaags, zijne meening in te brengen. De Kerkenraad verzogt uitſtel. 's Lands Staaten, midlerwijl, de bovengemelde Akte ingezien en goedgekeurd hebbende, vorderden ROSÆUS in hunne Vergadering. Naa, alvoorens, hem te hebben onderhouden over het misnoegen, door zijn prediken ontſtaan, wierdt hem afgevraagd „ Of hij zich, voortaan, ingevolge van het Beſluit van Hun „ Ed. Gr. Mogende, in vrede en eenigheid met zijne Mede- „ dienaaren wilde gedraagen; aangezien Hun Ed. Gr. Mogen- „ de verſtonden, dat 'er nergens minder dan in '*s Hage*, „ ſcheuring of oneenigheid onder de Kerkendienaaren mogt „ worden geleeden." ROSÆUS antwoordde hierop „ niet te „ weeten, in zijne Leerrede anders dan naar Gods Woord, „ en bij uitlegging van zijnen Text gedaan, te hebben; dat „ hij zich van 't Avondmaal hadt onthouden, vermids hij in „ zijn gemoed was ontſteld over UITENBOGAARTS Leerrede „ tot verklaaringe of belijdenisſe zijns geloofs." Hij voegde 'er nevens „ met UITENBOGAART eenigheid noch Christlijke „ liefde te kunne houden, zo lang hij met de gemeene Ker- „ ken niet was vereenigd." Door de Vergadering wierdt hem hier op aangezegd „ Dat Hun Ed. Gr. Mogende, naa de „ Conferentie over de vijf Punten, om gewigtige redenen, „ niet goedgevonden hadden, eenige beſlisſende uitſpraak over „ de verſchillende gevoelens te doen, maar beſlooten hadden, „ dat, ter oorzaake van die verſchillende gevoelens, de Christ- „ lijke en broederlijke Eenigheid niet zoude worden naage- „ laaten."

Ondanks dit alles volhardde ROSÆUS bij zijne meening. Andermaal wierdt thans de Haagſche Kerkenraad gelast, hem te ver-

vermaanen tot het aanneemen van de meer gemelde Akte van Vergelijk, als mede tot het gebruik van het Avondmaal met zijne Amptgenooten: met bijvoeging, dat in gevalle hij, binnen de eerstvolgende veertien-dagen, daar toe niet te beweegen ware, zulks aan Gekommitteerde Raaden moest worden aangediend. Op eene vraag, ROSÆUS naderhand gedaan, *of hij, over 't geen hem was voorgehouden, zich nader hadt bedagt*; gaf hij tot antwoord, *zich tot nog toe niet anders te kunnen verklaaren.* Thans kwamen de Gekommitteerde Raaden, bij afweezigheid der Vergaderinge van Hun Ed. Gr. Mogende, tot het besluit „ Dat in gevalle ROSÆUS, binnen de gestelde „ veertien dagen, zich niet wilde laaten overhaalen tot den „ meergemelden voorslag, betreffende de Christlijke Eenig„ heid, zo in zijne Leerredenen als in het gebruik van het „ Avondmaal, Heeren Gekommitteerde Raaden, van wegen „ en uit naam van Hun Edele Groot Mogenden, hem in zij„ nen dienst zouden schorzen, tot op de volgende Vergade„ ringe, om alsdan de zaak in nadere overweeging te nee„ men." Hoewel diens Besluits bewust, bleef, nogthans, ROSÆUS, op den tienden Januarij des volgenden Jaars 1616, van het Avondmaal, nevens een merkelijk getal zijner aanhangeren. Naa verloop der gestelde veertien dagen, verzogt en verkreeg hij telkens uitstel, midlerwijl niet aflaatende van sterk en bitter uitvaaren van den Predikstoel.

Een zonderlingen voorslag liet ROSÆUS, in dien tusschentijd, doen, door de Heeren SCHOTTE en VERIUS, aan zijnen Amptgenoot UITENBOGAART. Hij wilde dat deeze een Nationaal Sijnode zoude helpen bevorderen, op de volgende voorwaarden: „ Het Sijnode zou, vooreerst, bestaan uit persoonen, „ bij de Kerken of Provinciaale Sijnoden te benoemen. Al„ wie eenige bedenking opperde omtrent de Confessie of „ den Katechismus, zou in het Sijnode zijne stem verliezen. „ Het geen, in het Sijnode, bij meerderheid van stemmen „ wierdt beslooten, zoude als een beslissende uitspraak of „ gevoelen worden aangemerkt." Doch UITENBOGAART gaf hier op tot antwoord, dat *het beleggen van een Sijnode was buiten hem, buiten* ROSÆUS, *en buiten de Kerk en Kerkenraad van 's Hage, en dat hij zich zoude voegen naar het Ont-*

Ontwerp van Sijnode, volgens het goedvinden der Hooge Overheid.

Aldus stonden de zaaken, wanneer men nog eenige poogingen deedt, om ROSÆUS tot gehoorzaamheid te brengen. In de Vergadering van Gekommitteerde Raaden ontbooden, en gevraagd zijnde, *of hij aan het Besluit van Hun Ed. Gr. Mogende tot vrede wilde gehoorzaamen; of niet?* gaf hij een weigerend antwoord, met beschuldiging van UITENBOGAART over eenige uitdrukkingen in zijne Schriften, die hem te scherp voorkwamen. Naderhand onderhielden hem afzonderlijk twee Leden van Gekommitteerde Raaden, als mede, op eenen anderen tijd, 's Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD. Doch de Kerkleeraar bleef onbeweegelijk. Toen volgde, eindelijk, op den twaalfden Februarij, het Besluit van Hun Edele Groot Mogende, bij 't welk aan ROSÆUS, tot nader order, het prediken wierdt verbooden. TRIGLAND verhaalt, dat ROSÆUS, geduurende den tijd zijns beraads, met verscheiden Predikanten, bij monde en in geschrift, hadt geraadpleegd, wat hem te doen stondt, en dat zommigen hem hadden aangespoord tot het houden van Kerkelijke gemeenschap met UITENBOGAART, doch dat anderen hem vermaand hadden, te blijven staan daar hij stondt, zonder te wijken of iets toe te geeven.

ROSÆUS, nu van den predikdienst ontzet, begon, vervolgens, alle gemeenschap met de Haagsche Gemeente af te breeken. Men zag hem niet meer in de Godsdienstige Zamenkomsten verschijnen, maar telkens, nevens zijn gezin, en veele naavolgers, na *Rijswijk*, buiten *'s Hage*, ter preeke loopen. Zo sterk, ondanks 's Mans stilstand, was zijn aanhang, dat, volgens 't verhaal van TRIGLAND, meer dan tweehonderd persoonen, bij ondertekening, zich verbonden, ten zijnen behoeve, bij 's Lands Staaten, Smeekschriften te zullen inleveren; als mede, dat men zeer veel werks deedt, om tekenaars te winnen. Het Verzoekschrift, welk men, eerlang, zag in 't licht koomen, behelsde, hoofdzaakelijk, een beklag over het verbod, om te prediken, aan ROSÆUS gedaan. „ Hier door, zeiden de Ondertekenaars, moesten ze het gehoor van „ Gods Woord derven. Want (dus gingen ze voort) wat „ de andere Predikanten in *'s Hage* aanging, eenigen derzelven

„ leer-

„ leerden den Christlijken Godsdienst niet zuiver; anderen „ wederspraken die Onzuiverheid niet, en moesten, diensvolgens, gehouden worden, het gevoelen van de eersten meer „ toe te staan, dan aan getrouwe Dienaars van Gods Woord „ geoorlofd was te doen. Hierom konden zij derzelver Leerredenen niet hooren, zonder bezwaaring huns Gemoeds. „ Door 't bevel, aan ROSÆUS gedaan, wierdt hun de vrijheid „ benomen, die zo wel de Contraremonstranten als de Remonstranten elders genooten. Over 't verschil tusschen deeze was nog geene uitspraak gedaan; dit hadt hun doen „ hoopen op het voortduurend genot van de oude vrije oeffeninge van de Christlijke Gereformeerde Religie, en dat hun „ geene mindere vrijheid zou worden gelaaten, dan aan die „ van de Augsburgsche Confessie, zo in 's Hage als elders. „ Eenpaarigheid van zorge voor alle de leden en Onderdaanen van een Gemeenebest hadt altijd liefde, rust, eendragt „ en magt gemaakt, het tegendeel twist en onlust veroorzaakt. Als leden van den Staat verzogten ze hierom, dat „ Hun Ed. Gr. Mogende hun geliefden te vergunnen, de oeffening van de Gereformeerde Religie, zo als die van ouds „ in de Gereformeerde Kerken was geleerd, naar 't gevoelen „ der Contraremonstranten; en dat, ten dien einde, ROSÆUS „ in zijn predikampt mogt hersteld worden." Ten zelfden tijde leverde ROSÆUS een afzonderlijk Smeekschrift in; hij verzogt in hetzelve „ dat de Heeren Staaten hem over 't „ stuk der Opschortinge in zijnen predikdienst geliefden te hooren, en zodanig eene uitspraak en bestelling te doen in zijne zaak, als, tot Gods eere en tot welstand der Kerke, „ bevonden zou worden te behooren."

Op het eerstgemelde Verzoekschrift kwam het volgende antwoord: „ De Staaten van *Holland* en *Westfriesland* verstaan, dat de Suppliänten hen zullen draagen als goede gehoorzaame Onderzaaten en oprechte Godvreezende Christelijke Gereformeerde Religionsverwanten; en zal bij haar „ Hooge Overheid, gelijk ook bij de Ordinaris Overheid „ van den *Hage*, voorts wel goede zorge gedraagen worden, „ dat Gods heilig Woord in alle zuiverheid en stigtelijk zal „ worden geleerd, gelijk haar Ed. Mogende goede meeninge

„ altijd

„ altijd geweest is., en als nog is." Op het Geschrift van ROSÆUS volgde dit Besluit: „ De Staaten van *Holland* en *West-* „ *friesland* verstaan, dat de Suppliant zal hebben te betoonen „ leedweezen, en doen behoorlijke reparatie van zijne proce- „ duuren, daar uit veroorzaakt is de scheuring van de Ge- „ meente alhier in den *Hage*, tot Haar Ed. Mogend conten- „ tement, ofte haare Gecommitteerde Raaden, de ordinaris „ Overheid en Kerkendienaars in den *Haag*, zijne mede- „ broeders, om 't zelve gedaan op zijne zaak eindelijk gedis- „ poneert te worden; waar toe hem voor het uiterste tijd „ vergund wordt tot de naaste Vergaderinge van haar Ed. „ Mogende. En wordt den Suppliant belast, midlertijd hem „ te onthouden van allen Kerkendienst en besoigne."

ROSÆUS, zulk een antwoord bekoomen hebbende, zat daarom niet stil; hij zogt meer aanhangers te winnen, en slaagde daar in niet ongelukkig. Bij veelen vondt hij te meer ingangs, door mededogen, en omdat ze hem aanzagen voor eenen Martelaar, die om de goede zaak en de zuiverheid der Leere leedt. Geene de minste schade leedt hij, daarenboven, maar won veeleer bij zijnen stilstand. Zijne Jaarwedde behoudende, en vrij zijnde van prediken, hadt hij te beter gelegenheid, om winst te doen met het oeffenen der Geneeskunde, waar van hij reeds voorheen werk gemaakt hadt, en door deezen toegang tot veelerhande lieden, door bijzondere toespraak, zijnen aanhang te vermeerderen. Zelf hadt hij onder de Grooten veele begunstigers; 't welk eenen van deezen, aan iemand der vrienden van ROSÆUS, die zijne vreeze te kennen gaf, dat hem, van de zijde der Staaten, eenige zwaarigheid mogt overkoomen, deedt zeggen, *dat* ROSÆUS *wist, wat steunzel hij hadde.* Met dit alles vondt 's Mans gedrag, ook bij de Contraremonstranten, geenzins eene algemeene goedkeuring. Onder andere hadt de vermaarde BALTHASAR LYDIUS, Predikant te *Dordrecht* en ijverig voorvegter der Contraremonstranten, hem tot vrede en bijlegging vermaand.

Door de afwijzende antwoorden van 's Lands Staaten waren ROSÆUS en zijne vrienden niet afgeschrikt, om van nieuws hunne Vertoogen in te leveren. Nog in het zelfde jaar, bestonden de laatstgenoemden, die zich de *dolenrende of* klaagende

Ge-

Gereformeerde Kerk noemden, en zeiden, boven de twaalfhonderd Leden sterk te zijn, ter Vergadering van *Holland*, die in de maand September wierdt gehouden, te verzoeken, dat aan hun de vrije oeffening der Gereformeerde Religie en de dienst van den Predikant ROSÆUS, in eene openbaare Kerk in *'s Hage*, mogt vergund worden. In een afzonderlijk Verzoekschrift, 't welk, ten zelfden tijde, door ROSÆUS alleen, wierdt ingeleverd, gaf hij te kennen, ,, dat hij de voorgaan-
,, de Apostille van Hun Ed. Mogenden, om zijne schuld te
,, belijden en te beteren, niet konde gehoorzaamen, als zich
,, te eenemaal onschuldig kennende, met verzoek dat Hun
,, Ed. Mogende hem van hun vonnis geliefden te verligten,
,, en in zijnen dienst te herstellen, zonder hem met de ge-
,, meenschap aan de tafel des Heeren met UITENBOGAART, zo
,, lang de zaak tusschen de verschillende partijen op den zelf-
,, den voet stondt, te bezwaaren, of tot aanneeming van
,, Hunner Ed. Mogende Besluit te dwingen." Doch, zo wel dit als het eerstgemelde Smeekschrift, bleef onbeantwoord.

Aldus bleef ROSÆUS van zijnen dienst verlaaten, tot in de maand November des Jaars 1618, wanneer hij, op zijn schriftelijk verzoek, hersteld wierdt in den staat, in welken hij zich hadt bevonden vóór zijne schorzing; met vrijheid om voortaan, nevens en even gelijk de andere Haagsche Predikanten, alle de deelen van het Leeraarampt te mogen waarneemen. Men weet, dat 's Mans voornaamste vijand, UITENBOGAART, omtrent dien tijd, zich genoodzaakt vondt, *'s Graavenhage*, te verlaaten.

Zie UITENBOGAARTS *Leeven*; TRIGLANDS, BRANDT, *Hist. der Reformatie*.

ROSEE, (N. N.) gebooren te *Leiden*, in den Jaare 1632, was eene niet onbevallige Schilderesse, doch inzonderheid vermaard om eene kunst, welke niemand haar wist na te doen, noch ook, door welke middelen zij dezelve te werk stelde. Zij wist, naamelijk, allerlei kleuren van los geraffelde of uitgeplukte Zijde zodanig op het Paneel te plaatzen, dat dezelve vertoonden, landschappen, bloemen, gedierten, menschen en

veele andere voorwerpen, zo natuurlijk en fraai, dat dezelve, op eenigen afstand, zich lieten aanzien, alsof ze door een fiks penseel geschilderd waren. Aldus vervaardigde zij, op deeze wijze, een Kunststuk, verbeeldende, onder anderen, den stam van eenen ouden boom, eene Spin in haar web, nevens een landschap. Op den stam zag men den Schors, Kwasten en Mosch; de Spin was in haar web omwonden. Zij verkogt dit Stuk voor vijfhonderd Guldens. Een ander Kunststuk wierdt, voor eene aanzienlijke somme, de eigendom van den Groothertog van Toskanen. Mejuffrouw ROSEE overleedt, ongehuwd, in den Jaare 1682, het vijftigste haars ouderdoms.

Zie HOUBRAKEN.

ROSSEM, een Dorp en Heerlijkheid, in *Gelderland*, in den *Bommelerwaard*. De vermaarde MAARTEN VAN ROSSEM, van welken wij straks zullen spreeken, was 'er Heer van. Nog heden ten dage ziet men 's Mans Grafiombe in de Kerk van het Dorp; in dezelve wordt door een eigen Leeraar de Predikdienst verrigt. Eertijds stondt, bij deeze Plaats, een deftig Slot, van 't welk nog heden eenige Overblijfzels voorhanden zijn.

Zie PONTANUS en SLICHTENHORST.

ROSSEM, (MAARTEN VAN) Heer van *Rosfem* en *Poederoijen*, gebooren te *Bommel*, was een der meest berugte Krijgsoversten der Zestiende Eeuwe, rigtende allerwege, daar hij kwam of doortrok, groote verwoestingen aan: weshalven hij als de *Gelderfche* ACHILLE of een ander HANNIBAL gevreesd wierdt. Eerst tradt hij in dienst van KAREL VAN EGMONT, Hertog van *Gelder*; deeze zondt hem, in den Jaare 1518, na *Friesland*, om 'er de Landvoogdij te bekleeden. Doch hij deedt, eerlang, afstand van dat Stadhouderschap, uit hoofde van de kneevelaarijen der Gelderschen in dat Gewest, welke hij met geene goede oogen konde aanzien. Zedert stelde hem de Hertog aan tot Stadhouder van *Utrecht*. Terwijl hij aldaar zijn verblijf hieldt,

hieldt, wierdt, ter Vergaderinge van *Holland*, het besluit genomen, den gemelden Hertog vijandelijk aan te tasten. Dit bleef voor den Geldersman niet verborgen. Om derhalven in de voorbaat te zijn, wierdt hij te raade, de Hollanders te overvallen, eer zij het hem deeden. Ten dien einde verzamelde hij een Leger van tweeduizend Ruiters en Knegten, en gaf het bevel over dezelve aan MAARTEN VAN ROSSEM, wiens moed en geschiktheid tot dusdanige onderneemingen de Hertog, reeds meer dan eens, ondervonden hadt. Verzeld van eenige Utrechtsche burgers, trekt hij op, in het begin van de maand Mai des Jaars 1528. Het oog hebbende op *'s Graavenhage*, nam hij zijnen weg voorbij *Montfoort* en *Woerden*. Om te minder agterdogts te geeven, voerde hij Oostenrijksche banieren. De Bezetting van *Leiden*, hier door misleid, en het voorbijtrekkende volk voor vrienden aanziende, liet ze, onverhinderd, hunnen weg vervolgen, na het Dorp *Voorschoten*, alwaar VAN ROSSEM een huis of twee deedt in brand steeken. Doch toen nu de Veldheer tot *Rijswijk* en voor 't *Haagsche Bosch* was genaderd, deedt hij de Geldersche Vaandels ontwinden, en, onder een woest geschreeuw van *Gelder! Gelder!* de benden op de Hofplaats aanvallen. Aan drie oorden tevens deedt hij het Vlek aantasten. Zo groot een schrik en vervaardheid beving straks alle de inwooners, dat ze naauwlijks tijd hadden om iets te bergen. De Raaden van *Holland* verlieten het Hof, 't welk van de Gelderschen straks ingenomen, doch niet geplonderd wierdt. Niet zo toegeeflijk handelde de woeste hoop omtrent veele aanzienlijke wooningen, zo van Burgers als Edellieden; deeze wierden van alles beroofd en geheel ledig geplonderd. Men opende de Gevangenpoort, en liet eenigen los, die voorts de hand leenden tot het plonderen. Naadat men nu, van het plonderen, zijnen zat hadt bekoomen, wierdt de verdere verwoesting afgekogt voor eene somme van twintigduizend Guldens. Met buit belaaden, keerden nu de Gelderschen te rug na *Utrecht*, langs den zelfden weg, welken zij gekoomen waren. In het doortrekken persten zij verscheiden Dorpen zwaare Brandschattingen af.

Wat VAN ROSSEM, zints de plondering van *'s Graavenhage* tot in den Jaare 1542, verrigt hebbe, vinden wij niet aangetekend.

tekend. In dit jaar ontstondt 'er geschil tusschen de Gelderschen en Brabanders. Men hadt VAN ROSSEM, omtrent dien tijd, te *Antwerpen* op de Paerdemarkt gezien, en men stelde vast, zints het uitbreeken van den twist, dat hij aldaar was gekoomen om de Stad te bespieden, en eenen toeleg tegen dezelve in den zin hadt. Ook hadt hij reeds eenig volk op de been, 't welk, door *Lukkerland*, derwaarts in aantogt, en reeds over de Maaze was getrokken. Doch, door eenige Boeren en gewapende manschap, liet het zich over die rivier te rug jaagen. Zedert verzamelde VAN ROSSEM eenig volk, zo 't heette, om tegen de Turken te dienen. Doch hij trok daar mede, andermaal, over de Maaze, en viel in *Kempeland*. Hier bleek het, welk en hoedanig zijn weezenlijk oogmerk ware. VAN ROSSEM liep de Meierij plat, en berooſde de weereloose en niets kwaads vermoedende opgezeetenen van alles wat zij hadden. De Dorpen *St. Odenrode*, *Oorschot*, *Hilvarenbeek*, *Baarle* en *Boxtel* wierden in koolen geleid of met brandschattinge bezwaard. Van daar namen de plonderaars hunnen weg na *Breda*; doch de ingezeetenen, veele van welke de vlugt hadde genomen, kwamen vrij met den schrik, dewijl de Gelderschen de Stad voorbij, en na *Hoogstraten* trokken, welks Kasteel zij, bij Verdrag, bemagtigden.

Van dit bedrijf van MAARTEN VAN ROSSEM hadt de Prins VAN ORANJE de tijding bekoomen te *Utrecht*. Met vijfhonderd Paerden en acht Vaandels Knegten floeg hij van daar op weg, om de Gelderschen te keeren. Doch deeze lokten hem, tusschen *Breda* en *Hoogstraten*, in eene hinderlaage; zodat hij zich genoodzaakt vondt, met agterlaating van het grootste gedeelte van zijn Volk, na *Antwerpen* de wijk te neemen. Derwaarts volgden hem VAN ROSSEM, en eischte terstond de Stad op, in naame der Koningen van *Frankrijk* en *Deenemarke*. Doch de Trompetter, die de opeisching deedt, wierdt met scherp bescheid afgeweezen. Hoewel onvoorzien van zwaar geschut, gelier zich thans, evenwel, VAN ROSSEM, als of hij de Stad met geweld wilde aantasten. Maar, in stede van dit Ontwerp voort te zetten, trok hij, eerlang, af, ter middernacht: tot afscheid bekwam hij eenen aanval van driehonderd schooten uit zwaar geschut der Stad; waar door eenigen van de zijnen sneuvelden.

Sedert

Sedert vertoefde VAN ROSSEM nog eenigen tijd in *Brabant*, tot voor de poorten van *Mechelen* deerlijk huishoudende, en het platte Land, alomme, zwaare brandschattingen afperzende. Zelf deedt hij eenen aanslag op *Leuven*; die evenwel mislukte. Thans vereenigde hij zich met het Fransche Leger in *Luxemburg*.

In het volgende Jaare 1543, op de Veluwe vijfentwintig Vaandels Knegten en twaalfhonderd Ruiters hebbende bij een verzameld, deedt hij daar mede eenen inval in het Stigt van *Utrecht*. Na de Dorpen *Leusden*, *Zoest* en andere, niettegenstaande dezelve onder verding stonden, te hebben uitgeplonderd, vertoonde hij zich voor *Amersfoort*. Op den zesden Junij des gemelden jaars wierdt hij meester van de Plaatze, welker Ingezeetenen voorts de plondering voor tachtigduizend Guldens afkogten. Onmiddelijk daar naa deedt hij zijne Benden optrekken na de Meierij van *'s Hertogenbosch*, alwaar ze, even als te vooren, onmenschlijk huishielden. Zij staken den brand in het fraaie Dorp *Vugt*, 't welk, op één huis na, een prooi der vlammen wierdt. De Stede *Eindhoven* was het voorwerp eener geheele uitplonderinge. Kloosters noch Kerken wierden gespaard; zelf de weerelooze Nonnen moesten aan de geilheid der Soldaaten ten dienste staan. In dat zelfde Jaar 1543 hegtte Keizer KAREL DE V het Hertogdom *Gelder* aan zijne uitgebreide bezittingen en heerschappijen. MAARTEN VAN ROSSEM was een der Lands Grooten, welke over de onderhandeling gestaan, en het Verdrag hadden helpen sluiten. Ook ging hij, zedert, over in Keizerlijken dienst, in welken hij met den post van Gouverneur van 't Hertogdom *Luxemburg* wierdt vereerd. Even als voorheen, gedroeg hij zich in den dienst van zijne Keizerlijke Majesteit. *Champagne* en *Lotharingen*, onder andere, hadden hier van de deerlijke ondervinding, ter gelegenheid van eenen inval, in den Jaare 1552; het platte Land wierdt alomme afgeloopen en verwoest, en de Opgezeetenen jammerlijk uitgeplonderd. Eene pestziekte, welke, in den Jaare 1555, in het Keizerlijk Leger woedde, tastte ook onzen woesten Geldersman aan, en maakte een einde van zijn leeven. Geduurende zijne krankte, hadt VAN ROSSEM zich na *Antwerpen* laat voeren, en blies aldaar

den jongsten adem uit. Het Lijk wierdt na zijne Heerlijkheid *Rosſem* gevoerd, en in de Kerk daar van, in eene pragtige Grafſtede, begraaven. Toen de Admirant VAN ARRAGON, in den Jaare 1599, tot in de *Bommelerwaard* was doorgedrongen, beving eenen zijner Soldaaten de lust, om het Graf te openen, en het Lijk uit de Kist te haalen. Hij vondt ter wederzijden van hetzelve eenen Buskogel, even alsof hij nog naa zijnen dood vuur en vlam wilde blaazen. Op vermaaning van eenen anderen Soldaat, wierdt het Lijk wederom in de Kist geleid. Nog heden ſtaat te *Arnhem* het Huis, weleer door onzen Held getimmerd en bewoond. De gehoornde Nikkers en Duivels, de gewapende Krijgsknegten en andere ſoortgelijke, zo genaamde, ſieraaden, met welke het Gebouw van buiten is opgeſchikt, vertoonen duidelijk genoeg den geest, die, weleer, den eigenaar en bewooner bezielde. Zijne gewoone zinſpreuk was: *Branden is het Magnificat van den Oorlog*. VAN ROSSEM liet eene dogter naa, ANNA genaamd. Van deeze wordt verhaald, dat zij, ſtom gebooren zijnde, op zekeren tijd, bij een onverwagt voorval, eene ſterke pooging met haare tong doende, dezelve losrukte, en van toen af aan het vermogen der ſpraake bekwam.

Zie PONTANUS en SLICHTENHORST, *Gelderſche Geſchiedenisſen.*

ROTGANS, (LUKAS) vermaard Nederlandsch Digter, wierdt gebooren te *Amſterdam*, in de maand Oktober des Jaars 1645. Zo wel van Vaders als Moeders zijde, was hij van aanzienlijke afkomſte, en ruim bemiddeld. Zijn Vader, JAKOB ROTGANS genaamd, was vermaagſchapt aan de aanzienlijkſte huizen van zijne Geboorteſtad, zelf aan Burgemeesterlijke Geſlagten, en bekleedde de waardigheid van Kommisſaris der Monſteringe van *Holland*. Van adelijke afkomſte, aan den kant van beide Ouderen, was zijne Moeder, MAGDALENA TIMMERMAN genaamd. Vroeg ontvielen hem deeze beiden. Toen aanvaardde zijne Grootmoeder de taak zijner Opvoedinge, welke zij inrigtte, overeenkomſtig met 's Jongelings ge-

aart-

aartheid en omstandigheden. Hij wijdde zich aan de oeffeninge der fraaie letteren, en maakte daar in zeer groote vorderingen. Vooral leide hij zich toe op het leezen van de Latijnsche Dichters, en verpoosde, bij wijlen, zijnen Geest, door het opstellen van kleine Nederduitsche Dichtstukken. Zijne Grootmoeder hadt eene Hofstede, aan de Vegt, tusschen de Dorpen *Breukelen* en *Maarsen*, KROMWYK genaamd. Hier sleet de jonge ROTGANS zijnen meesten leeftijd, en hadt, met een opmerkzaamen geest begaafd zijnde, gelegenheid om het Karakter en de Zeden der Landlieden van nabij te leeren kennen. De vrugt daar van was het bekende boertig stukje, *Boeren-Kermis* getiteld.

Terwijl de Heer ROTGANS dus aangenaam en liefljk zijne dagen sleet, in het stille landverblijf, wierdt zijne rust gestoord door het rampzalig Jaar 1672. Terwijl elk, die 't Vaderland lief hadt, nu ter reddinge toeschoot, vondt hij geene vrijheid om te mogen ledig zitten. Hij verzogt en verkreeg een Vaandel, om hetzelve in den dienst van den Staat te draagen. Geduurende den tijd van twee jaaren, gedroeg hij zich als een eerlijk Krijgsman. In 't einde wierdt hij den Dienst moede, dewijl veelen zijner Spitsbroederen hem telkens wierden voorgetrokken, en hij, op bevorderinge, geen uitzigt hadt. Thans keerde ROTGANS weder na het bekoorlijk *Kromwijk*, 't welk, door de Franschen, geduurende hun verblijf in het Stigt, verwoest, doch, zedert, veel luisterrijker was herbouwd, dan het zich ooit vertoond hadt. Van nieuws gaf hij zich hier over aan de involginge van zijnen lust tot den dienst der Zanggodinnen.

Naa het sluiten van den Vrede, tusschen *Frankrijk* en de Veréénigde Gewesten, bekroop ROTGANS de nieuwsgierigheid, om het gemelde Koninkrijk, en vooral de Hoofdstad *Parijs* te zien. Van daar te rug gekeerd, op *Kromwijk*, begaf hij zich in 't huwelijk met ANNA ADRIANA DE SALINGRE, Zuster van zijnen Schoonbroeder. Van geen langen duur was deeze echtverbintenis. Reeds in den Jaare 1689 ontviel hem zijne huisvrouwe, laatende hem Vader en eenigen Opziener van twee Dogtertjes. Om zijn leed en hartzeer te verzetten, gaf hij zich nu geheel en al aan de Dichtoeffeninge over: wel

haast

haast verkreeg hij hier door eenen naam onder de beste Nederlandsche Dichters. Met dankzegging ontving deeze zijnen *Willem den derden*, Koning van *Groot-Brittannie*, een treffelijk Heldendicht. Welhaast wierdt dit gevolgd van zijne *Zedelessen uit de Oude Verdigtselen*. Van tijd tot tijd zag men, daarenboven, kleine Dichtstukken ten voorschijn koome, op deeze of geene voorvallen of gelegenheden staande: *Mengeldichten*, *Zegezangen*, *Landgedigten*, *Bijdichten*, *Huwelijks-* en *Lijkzangen*, en meer anderen. 's Mans bekende Tooneelstukken *Eneas en Turnus*, en *Scilla*, zijn, dikmaals, op den ouden Amsterdamschen Schouwburg, met toejuiching, ten tooneele gevoerd. Verscheiden deezer Stukken draagen de kenmerken eener jeugdige penne. Hij zelve konde nimmer worden overgehaald, om aan dezelve de beschaavende hand te slaan. In laatere tijden nam een zijner vrienden deeze moeite op zich, doch volvoerde het met zo veel oordeels en omzigtigheids, dat de vreemde hand bezwaarlijk kan ontdekt worden.

In den naatijd des Jaars 1710 wierdt de Heer ROTGANS van de Kinderziekte overvallen; hij overleedt aan dezelve, op den derden November des gemelden Jaars, op zijne Hofstede *Kromwijk*, in den ouderdom van ruim vijfenzestig jaaren. De stoffelijke overblijfzels wierden, in de Voorouderlijke Kapelle, in de Kerk van het Dorp *Breukelen*, staatelijk bijgezet.

Zie de *Voorrede voor zijne Werken*; *Journal Litteraire*; *Memoires pour servir à l'Hist. des Hommes Illustres*, Tom. II.

* * *